

B10. T 6498

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
Facultat de Dret

**EL VALENCIÀ I LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA DELS
GOVERNS AUTÒNOMS (1983-2003)**
UN CAS D'ANÀLISI DE POLÍTIQUES PÚBLIQUES

Tesi Doctoral

Realitzada per

Anselm Bodoque Arribas

Dirigida per

Dr. Joan Subirats i Humet

Dr. Josep Maria Felip i Sardà

2005

UMI Number: U607543

All rights reserved

INFORMATION TO ALL USERS

The quality of this reproduction is dependent upon the quality of the copy submitted.

In the unlikely event that the author did not send a complete manuscript and there are missing pages, these will be noted. Also, if material had to be removed, a note will indicate the deletion.

UMI U607543

Published by ProQuest LLC 2014. Copyright in the Dissertation held by the Author.
Microform Edition © ProQuest LLC.

All rights reserved. This work is protected against
unauthorized copying under Title 17, United States Code.

ProQuest LLC
789 East Eisenhower Parkway
P.O. Box 1346
Ann Arbor, MI 48106-1346

b17478194
i 20286831

CB 0001904288

*A mis padres i,
naturalment,
a Xavier i Rosa*

El grau de llibertat d'un home o d'un poble per elegir com desitja viure ha de considerar-se front a les demandes d'altres valors ... Per això, la llibertat d'elecció no pot ser il·limitada ... La llibertat dels forts, siga econòmica o física ha de ser restringida ... perquè el respecte pels principis de la justícia o sentir vergonya davant la flagrant desigualtat de tractament, és tan bàsic en els homes com el desig de llibertat.

Isaiah Berlin, *Dos conceptes de llibertat*

Si no fos pels drets dels grups diferenciats, els membres de cultures minoritàries no podrien tenir la mateixa capacitat per viure i treballar en la seua pròpia llengua que els membres de les cultures majoritàries tenen garantit.

Will Kymlicka, *Ciutadania multicultural*

La destrucció del passat, o encara més dels mecanismes socials que vinculen l'experiència contemporània de l'individu amb la de generacions anteriors, és un dels fenòmens més característics i estranys del final del segle XX. La major part dels joves ... creixen en una mena de present permanent sense cap relació orgànica amb el passat del temps en què viuen.

Eric Hobsbawm, *Història del segle XX*

AGRAÏMENTS

Aquest treball d'investigació no hauria estat possible sense ells doctors Joan Subirats i Josep Maria Felip que, amb la seua atenta direcció d'aquest treball i les aportacions, suggeriments i observacions que hi han realitzat, han contribuït a millorar la qualitat del nostre estudi.

Així mateix, he de valorar ací la inestimable la col·laboració i l'ajuda que m'han prestat en tot moment els treballadors públics de l'Àrea de Documentació i Anàlisi de Dades de l'antiga Subsecretaria de Planificació i Estudis de Presidència de la Generalitat, del Servei d'Ensenyament del Valencià de l'Àrea de Política Lingüística i els de la Junta Qualificadora de Coneixements del Valencià; especialment perquè m'han facilitat dades essencials per poder fer aquest treball i que no estan recollides habitualment en publicacions i informes públics oficials, o són de difícil accés o, generalment, d'ús intern de l'administració.

I vull destacar també l'amabilitat de l'atenció i les facilitats que m'han oferit els treballadors del Servei de Documentació i Arxiu de les Corts Valencianes, orientant-me en la consulta de documents d'aquesta institució.

Vull agrair, especialment, l'ajuda i els comentaris de Denise Réaume, professora de la Facultat de Dret de la Universitat de Toronto, sobre el concepte de seguretat lingüística.

A Enrique Guerrero Salom les facilitats que m'ha donat per accedir a la bibliografia de l'Institut Nacional d'Administració Pública.

A Rosa Cubas Cubel, companya en aquesta aventura i en tantes altres, agrair-li de manera especial el seu compromís, els suggeriments encoratjadors i la seua col·laboració estimulants en la construcció d'aquesta investigació; a Isabel Escudero els ànims, el suport incondicional i crític, les seues valoracions sinceres i l'espenta, i a tots els amics i familiars i a la gent que m'acompanya, i en especial, al meu fill, Xavier, la paciència i l'estima demostrada.

De tots hi ha alguna cosa en aquest treball. Les mancances, els errors i les imprecisions que hi pugen haver em corresponen només a mi.

ÍNDIX

<i>Agraïments</i>	4
Índex	5
PART PRIMERA	
INTRODUCCIÓ, OBJECTE I MARC TEÒRIC	
1. Introducció	8
1.1. Una mena d'històries de vida	8
1.2. La política lingüística, una nova política pública?	10
1.3. Fonts	13
1.4. Les parts de la investigació	14
2. La política lingüística valenciana des de l'anàlisi de polítiques públiques	23
2.1. Objecte i objectius de l'estudi	23
2.2. Estudis sobre la política lingüística valenciana	31
2.3. Les polítiques públiques. Perspectiva analítica	42
2.4. La política lingüística com a política pública	55
PART SEGONA	
CONTEXT GENERAL: LA REALITAT PLURILINGÜÍSTICA	
3. La realitat plurilingüística espanyola. El context general de les polítiques públiques	63
3.1. Realitat lingüística espanyola	66
3.2. Reconeixement legal de la diversitat lingüística a Espanya	75
3.3. Notes sobre el sistema espanyol de polítiques lingüístiques	86
4. El País Valencià: conflicte i diversitat lingüística	91
4.1. Caracterització del conflicte lingüístic valencià	92
4.2. Etapes del conflicte	94
4.3. La configuració contemporània del conflicte i la seua influència en la política lingüística	102
PART TERCERA	
ACTORS I ETAPES	
5. Actors de les polítiques lingüístiques valencianes: el paper del govern autonòmic	114
5.1. Els actors de les polítiques públiques	114
5.2. Els actors en les polítiques lingüístiques valencianes	118
5.3. Objectius i implicació dels actors en la política lingüística	122
5.4. Dinàmiques dels actors. El predomini del govern autonòmic	142

6. Etapes de la política lingüística valenciana	145
6.1. La política lingüística valenciana amb els governs preautonòmics (1978-1983)	146
6.2. La definició del model. La política lingüística dels governs socialistes (1983-1995)	151
6.3. Control lingüístic i continuisme. Les polítiques lingüístiques dels governs del PP (1995-2003)	159

PART QUARTA
ÀMBITS SECTORIALS

7. Les polítiques sobre la llengua	164
7.1. Nom, normativització de la llengua i difusió de l'estàndard	164
7.2. El coneixement de la realitat sociolingüística valenciana	187
7.3. La llengua de la política i les polítiques de difusió i prestigi social de la llengua	191
7.4. Les relacions amb la resta del domini lingüístic	199
7.5. La promoció exterior del valencià	201
8. Les polítiques per garantir i divulgar els drets lingüístics	206
8.1. La legislació lingüística valenciana: drets formals i garanties reals	208
8.2. Les iniciatives governamentals per garantir i divulgar els drets lingüístics	225
9. Les polítiques per augmentar l'alfabetització i la capacitat lingüística	233
9.1. El valencià al sistema obligatori d'ensenyament	233
9.2. El valencià en els ensenyaments no obligatoris	265
9.3. El control de la capacitat lingüística: la JQCV	274
10. Les polítiques lingüístiques en l'àmbit del govern i l'administració	285
10.1. La llengua en el Govern Valencià	285
10.2. La rellevància politicoadministrativa de la política lingüística	290
10.3. Les polítiques lingüístiques a l'administració pública i organismes parapúblics	293
10.4. La toponímia valenciana	313
11. Les polítiques sobre els usos socials i en la vida pública quotidiana	324
11.1. Campanyes de difusió general.	324
11.2. Els àmbits socioeconòmics	326
11.3. El món societal, civil i associatiu	330
11.4. Els mitjans de comunicació	335
11.5. Les noves tecnologies	344
11.6. Les indústries culturals	346

PART CINQUENA
EL MODEL VALENCIÀ DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA

12. Valoració de la política lingüística valenciana	357
12.1. Dos governs, dues polítiques?	357
12.2. Evolució demolingüística	364
12.3. El conflicte lingüístic valencià després de vint anys de política lingüística	373
13. Conclusions	382
Biografia citada	401
<i>Abreviatures, acrònims i sigles utilitzats</i>	420
<i>Gràfics, quadres, mapes i taules de la investigació</i>	424

PART PRIMERA

INTRODUCCIÓ, OBJECTE I MARC TEÒRIC

CAPÍTOL 1

INTRODUCCIÓ

1. UNA MENA D'HISTÒRIES DE VIDA

*** **

Imaginem que ens trobem en una ciutat del País Valencià, és el més de gener de 1976, fa unes poques setmanes que el dictador Francisco Franco ha mort i els periòdics parlen que Espanya està iniciant allò que amb el pas del temps serà conegut com la *transició* a la democràcia. Políticament, la situació és oberta i plena de dubtes. Hi ha, als efectes del nostre estudi, un cert consens entre l'oposició democràtica que serà necessari un reconeixement de la realitat plurilingüística espanyola, però també en aquest aspecte són molts els dubtes.

A un bloc de cases de la ciutat, viuen dues famílies d'edats, nombre de fills i estatus social similars. L'única diferència rellevant és que els membres d'una de les famílies són valencianoparlants i els de l'altra tenen com a llengua pròpia el castellà.

Imaginem que seguim alguns moments de l'itinerari d'un dia habitual de cada família. En la casa valencianoparlant, per dir-ho així, Empar, la mare, és la primera a alçar-se; mentre que en l'altra hi és José, el pare. Tots dos tenen el costum d'escoltar la ràdio mentre desdejunen. Potser a Empar li agradaria escoltar un programa de ràdio en valencià en aquell moment o en qualsevol altre moment del dia; però l'única llengua que fan servir totes les emissores, públiques o privades, en totes les emissions, és el castellà. José engega la ràdio busca la seua emissora preferida i no es qüestiona que totes les cadenes de ràdio emeten en la seua llengua.

Els dos van caminant al treball. En el carrer l'única llengua que trobaran en la senyalització pública serà el castellà, que també serà la llengua immensament majoritària de la retolació dels comerços, dels bars i les empreses que troben pel camí. Els dos pararan a comprar premsa en el mateix quiosc, regentat per Manel, una persona que coneix Empar de fa anys. El

quiosc és ple de premsa de tot tipus i totes les publicacions, llevat d'alguns periòdics estrangers, estan escrites exclusivament en castellà. Empar saluda Manel, intercanvia amb ell algunes frases en valencià i compra un diari i una revista, tots dos en castellà. Poc després és José qui arriba al quiosc, compra un periòdic i parla un parell de minuts en castellà amb Manel que li respon també en aquesta llengua.

Empar treballa pels matins a una oficina, on el castellà és la llengua exclusiva en qualsevol tipus de document, en les reunions de l'empresa i en el tracte formal amb els clients. És cert que el valencià és la llengua habitual de molts dels clients, de bona part dels seus companys i alguns directius de l'empresa; però la llengua de treball el castellà. Només en el tracte més informal, en l'esmorzar, o amb parts dels clients parla en valencià.

Vicent, el marit d'Empar, ha d'anar aquest matí a fer diverses gestions en centres oficials, en tota la retolació, els impresos i l'atenció al públic són en castellà: si bé, quan arriba a Hisenda parla en valencià, perquè s'hi ha trobat que el funcionari que l'atén és un antic amic del seu poble i és també valencianoparlant. Vicent s'hi troba a Rosa, la muller de José, es saluden en castellà, ella també ha anat a fer unes gestions oficials i fa servir el castellà amb normalitat en totes les dependències oficials.

José mentrestant ha arribat al seu treball. És semblant al d'Empar, amb clients i companys de feina de característiques paregudes; però ell en totes les ocasions fa servir el castellà com a llengua de treball i relació.

Quan Empar acaba el seu treball passa per algunes botigues del barri. Només parlarà en valencià en un parell, on sap que les dependents el parlen perquè les coneix de fa temps. Rosa, que també ha hagut de comprar, parla amb normalitat en castellà en totes les botigues i és atesa en aquesta llengua.

Durant el dinar, Empar, Vicent i els seus fills, que han passat el matí a classe, en castellà, tant a la universitat com a l'institut o al col·legi, comenten, en valencià, les coses del dia mentre miren la televisió, pública i única, que emet només en castellà. Josep el més menut dels fills diu que a l'escola el mestre li ha renyit per escriure *guardiola* en comptes de *hucha* en un exercici, llavors els germans li fan broma i Empar rumia per un moment que potser han fet malament parlant en valencià als fills, que s'evitarien problemes si només parlaren castellà. El dinar de José i Rosa i els seus fills, que han estat en classes semblants, té unes característiques paregudes, amb l'única diferència que només fan servir el castellà i ningú rumia que ha d'abandonar la llengua pròpia per una altra.

La resta del dia serà molt semblant pel que fa a l'ús de les llengües. Els valencianoparlants utilitzaran el valencià en contextos informals i familiars, i amb les persones que saben que també parlen valencià; mentre que en la resta de contextos i funcions canviaran de llengua i faran servir el castellà. Els castellanoparlants, per contra, usaran el castellà amb normalitat en tots els contextos oficials, formals, informals i familiars, sense cap mena de problema.

Val a dir que aquestes només són dues famílies tipus, n'hi poden haver d'altres: amb un adult castellanoparlant i altre valencianoparlant que parlen les dues llengües als fills o sols una (generalment el castellà), o amb dos adults valencianoparlants que parlen castellà als fills, i fins i tot amb adults d'origen castellanoparlants que parlen valencià als fills. Però, en tots els casos, es repeteix una constant: les persones castellanoparlants no tenen necessitat de canviar de llengua en cap moment del dia; mentre que les valencianoparlants només usen la llengua pròpia normalment en àmbits informals i familiars, estant obligats per llei o per pressió social a canviar de llengua en contextos formals, i tenen limitats els seus drets lingüístics, si bé majoritàriament no hi són conscients.

*** **

Amb l'inici de la transició valenciana a la democràcia i l'autonomia el *problema lingüístic* i la necessitat de polítiques lingüístiques al voltant del valencià i dels seus usos socials i oficials esdevindrà un problema polític perquè una part de la societat valenciana prendrà consciència de la minorització del valencià i reivindicarà polítiques actives per part dels poders públics amb la intenció bàsicament d'aconseguir la seua *supervivència* i, de manera secundària, de *garantir els drets lingüístics* dels valencianoparlants. Unes polítiques que, en major o menor mesura, afectaran aspectes de les vides de les dues famílies a què ens hem referit i de la resta de ciutadans i persones que han viscut al País Valencià en les dues darreres dècades.

2. LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA, UNA NOVA POLÍTICA PÚBLICA?

És relativament un lloc comú afirmar que la política lingüística és una matèria *nova* de les polítiques públiques espanyoles. Es considera, en aquest sentit, que aquesta política s'incorpora modernament a l'agenda política amb els *decrets de bilingüisme* de 1978, l'aprovació de la Constitució espanyola aquell mateix any i amb el desenvolupament de l'estat autonòmic. S'entendria,

a més, implícitament, que seria una mena de política pública *autonòmica* que tindria com a objecte d'actuació principal altres llengües espanyoles diferents a la castellana en alguns territoris concrets i de la qual els principals actors serien els governs autonòmics.

Val a dir, de bon començament, que aquesta concepció no es correspon amb la realitat o, almenys, no s'adiu amb la realitat dels estats-nació moderns, en els quals llengua i poder polític han anat estretament de la mà. Convé deixar ben assentada, d'entrada, la idea de què tot poder polític té implícitament o explícitament una política lingüística al voltant de la llengua (o de les llengües) que adquireixen l'estatus de *llengües oficials* i aquest fet sempre té conseqüències sobre la societat i sobre els ciutadans. Per tant, a Espanya el conjunt d'àmbits del poder polític que conformen l'estat, des del govern central, als governs autonòmics i a les administracions locals, tots tindran sempre polítiques lingüístiques que tractaran d'afavorir l'ús del castellà i, ocasionalment, d'altres llengües espanyoles.

Fins a la Constitució de 1978, tota la política lingüística espanyola dels últims segles, excepció feta de breus parèntesis temporals, ha tingut el castellà com a única llengua espanyola que calia promoure i utilitzar en els àmbits comunicatius considerats superiors. La resta de llengües quedaven marginades oficialment, relegades a manifestacions culturals i folklòriques puntuals, quan no eren perseguides políticament. Amb l'aprovació dels estatuts d'autonomia i la posterior legislació autonòmica, hi haurà altres llengües espanyoles que adquiriran el caràcter de cooficials (o seran reconegudes d'alguna manera) en algunes comunitats autònomes, donant lloc a la implementació de polítiques públiques que s'afegiran a les polítiques lingüístiques preexistents, que tenien el castellà com a protagonista, entrant-hi de vegades en competència.

La nostra investigació pretén d'analitzar la política lingüística que han dut a terme els governs autònoms al voltant de la llengua valencianocatalana, cooficial amb el nom de *valencià* a la Comunitat Autònoma Valenciana, des de 1983 fins a 2003, i volem dur-la a terme des de l'òptica específica de l'anàlisi de polítiques públiques, al que ens referirem més endavant (*Capítol 2*).

Alguns problemes

Som conscients que, malgrat la voluntat de fer un estudi el més exhaustiu possible sobre la política lingüística dels governs valencians de les últimes dècades, pretendre tractar la totalitat d'aspectes i detalls, o accedir a tota la informació desitjable o simplement potencialment disponible sobre la

matèria analitzada és un propòsit inassolible en qualsevol àmbit de la investigació científica i, especialment en les ciències socials. Encara més abastar la totalitat dels elements d'un objecte d'estudi és impossible i, consegüentment, la nostra aproximació analítica serà necessàriament incompleta en molts aspectes.

A més, en el cas valencià i espanyol, la falta d'estudis sobre els problemes lingüístics des de l'òptica de la Ciència Política, excepció feta d'algunes notables excepcions, fa ara per ara molt difícil les comparacions sistemàtiques dels models de polítiques lingüístiques i el mateix coneixement d'una política lingüística concreta. I aquesta és una limitació afegida que tractarem de tenir present per evitar que condicione en excés el nostre treball.

Som, igualment, conscients que analitzem un període de temps que correspon amb el passat més immediat i que té una continuïtat directa sobre la realitat valenciana actual i, per tant, al problema de la reflexivitat i de la subjectivitat inherent a tota investigació científica, i de manera especial a les ciències socials, caldrà sumar-li la dificultat derivada de la falta de distanciament temporal dels fets estudiats. És cert que tant la definició de l'objecte i els objectius, com l'orientació i estructuració del treball constitueixen elements *subjectius* de la investigació i també que hi ha una càrrega de *subjectivitat* i *reflexivitat*, fins i tot en les parts més descriptives i menys analítiques del treball. Amb tot, hem intentat ser rigorosos amb l'anàlisi de les fonts i la nostra exposició perquè puguem ser contrastades i discutides les afirmacions que realitzem al llarg de l'estudi; sabent que molts dels aspectes analitzats han de ser reconsiderats, ampliat i revisats per investigacions posteriors.

Amb tot, hem d'advertir que hi ha parts del treball que necessàriament tenen una presència major d'estimacions valoratives i, per tant, de subjectivitat més evident; especialment quan ens referim al grau o la intensitat en la defensa de determinades posicions polítiques o discursos al voltant de la llengua, o dels usos lingüístics interns dels respectius governs autonòmics o de les unitats administratives. En aquests àmbits la mancança d'estudis o informes oficials públics (o interns) és quasi absoluta, i, en conseqüència, hem tractat d'orientar-nos per les referències bibliogràfiques existents, la informació facilitada pels treballadors públics i també per alguns responsables polítics de l'administració de la Generalitat, de l'administració civil de l'estat i d'algunes administracions locals. Pensem que les estimacions que farem tenen interès, però, en ocasions, poden ser relativament imprecises i discutibles en la intensitat.

Finalment, abans d'enumerar-les, ens referirem a alguns problemes i limitacions de les fonts. La informació general del Govern Valencià sobre

polítiques públiques és molt escassa, asistemàtica, dispersa i fins i tot contradictòria sobre pràcticament totes les matèries de govern i, naturalment, sobre política lingüística. Els balanços anuals o d'altre tipus de l'acció general del Consell i dels diferents departaments són més aviat escassos i sempre limitats a l'època de govern socialista; les publicacions oficials amb reflexions crítiques o simplement amb una visió global de l'acció de govern és igualment inexistent, si més no en matèria lingüística, llevat algun treball a final de l'època de govern socialista. A més a més, la informació existent dels departaments és en ocasions imprecisa, ja que les dades poden variar substancialment en funció de l'àrea que les utilitza, i aquest problema es reproduïx en els centres oficials d'anàlisi de dades com ara l'Institut Valencià d'Estadística o l'Àrea de Documentació i Anàlisi de Dades de Presidència de la Generalitat que tenen problemes importants per assentar amb un caràcter definitiu i contrastat un bon nombre de dades referides a la gestió oficial, especialment aquelles referides a realitats i fets recents en el temps.¹

3. FONTS

Les fonts en què assentem el nostre treball són de dos tipus. D'una banda, les fonts bibliogràfiques, on hem tingut en compte preferentment dos tipus de lectures. En primer lloc, les referides a l'anàlisi i tipologia de les polítiques públiques per tal de determinar-hi la perspectiva teòrica de l'estudi. I, en segon lloc, els treballs i publicacions que des de punts de vista diferents als de la Ciència Política s'aproximaven al conflicte lingüístic, a la qüestió de la identitat del valencià, i a la política lingüística del Consell.

Però, a més d'aquestes fonts de tipus secundari, hem utilitzat el sistema de fonts primàries que es trobava al nostre abast. En primer lloc, els textos legals i les resolucions del Govern Valencià publicats al *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* (lleis, decrets, ordres i resolucions) que ens han estat de gran utilitat per determinar el grau de desenvolupament formal de la legislació lingüística valenciana o el sistema d'ajudes econòmiques per a la promoció del valencià. Així mateix, hem recorregut al *Diari de Sessions de les Corts Valencianes* o els diaris de les comissions de les Corts, que han permès comprovar les posicions polítiques dels principals partits en el moment de configuració i definició dels objectius de la política lingüística com una matèria

¹ Aquest problema de la insuficiència de dades per analitzar adequadament la política lingüística, no és exclusiu del País Valencià, i l'assenyalen també Mezo (1996) per al País Basc i Monteagudo i Bouzada (2002) per a Galícia.

de l'agenda política (debat de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià) o els usos habituals de les dues llengües oficials pels diferents partits i el Govern.

Així mateix, també hem utilitzat ocasionalment informes oficials del Govern Valencià, dades publicades per l'Institut Valencià d'Estadística, les xifres públiques de les lleis de pressupostos anuals de la Generalitat, informació estadística general facilitada per l'Àrea de Documentació i Anàlisi de Dades de Presidència de la Generalitat, les investigacions sociolingüístiques fetes públiques pel Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat, la informació sobre la toponímia valencianitzada dels serveis d'administració local del Govern Valencià i també aquelles dades que ens han estat facilitades per diferents serveis de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat, encara que en ocasions no havien estat fetes públiques. Tota aquesta informació ens ha ajudat a reforçar la base empírica del nostre treball, tot i que, en termes generals, és desigual, no sempre sistemàtica, i especialment inestable en algunes de les xifres referides als últims vuit anys analitzats.

Així mateix, hem recorregut també a la informació sobre les polítiques lingüístiques facilitada per altres actors, especialment per sindicats i associacions favorables a la normalització lingüística, tant del País Valencià com de la resta del domini lingüístic valencianocatalà.

Finalment, per comparar alguns aspectes de la realitat valenciana amb altres realitats lingüístiques de l'estat, hem tingut en compte estudis i informes oficials que ens han permès aproximar-nos al coneixement d'aspectes parcials de la diversitat lingüística i de les polítiques lingüístiques espanyoles.

4. LES PARTS DE LA INVESTIGACIÓ

Estructurem el treball en cinc parts. En la primera, fem la introducció a la investigació i en definim el marc teòric. En la segona, analitzem el context sociolingüístic general, espanyol i valencià, en què se situen les polítiques analitzades, en el que comporta una aproximació a la incorporació a l'agenda pública del problema de les llengües espanyoles diferents a la castellana i, més concretament, del *problema valencià*. En tercer lloc, ens referim als actors i a les etapes de la política lingüística valenciana. En la quarta part descrivim les polítiques concretes dels governs valencians. I, en la cinquena i última, fem una valoració general de la política lingüística valenciana i de les característiques del seu model. Tancant, finalment, amb les conclusions generals de l'estudi.

Part primera

La primera de les parts està composta per aquesta introducció i pel capítol segon, que té com a objectiu central definir l'objecte i els objectius de la investigació, establir un estat de la qüestió de les publicacions referides a la política lingüística valenciana, fer una caracterització de la nostra aproximació a l'objecte d'estudi i definir la política lingüística com a política pública. Partim de considerar que tota política pública té el seu origen en una fractura política (*cleavage*), i, evidentment, el fet lingüístic, especialment en les societats amb més d'una llengua en contacte conflictiu, pot esdevenir un factor de fractura política. Amb tot, no hauríem de pensar que només hi ha política lingüística quan hi ha llengües en contacte, perquè també n'hi ha a les comunitats polítiques més profundament monolingües. El poder polític ha intervingut i intervé a l'hora de determinar les variants formals més prestigiades d'una llengua, contribueix a assentar el seu model d'estàndard i promou, així mateix, la llengua dins i fora de les seues fronteres. Totes són funcions a les que els poders públics no són aliens en cap cas. Però, quan la comunitat política és plurilingüe, com és el cas espanyol, la situació es fa molt més complexa. La jerarquia i el control lingüístics ja no són exercides únicament cap a l'interior d'un sistema lingüístic, sinó cap als usos socials i el prestigi de les diferents llengües en contacte i el resultat, en la majoria dels casos, sol ser el predomini d'unes llengües sobre les altres.

No obstant això, a Espanya la política lingüística estatal no ha estat mai explícita en les últimes dècades en termes de política pública singular; és a dir, mai hi ha hagut un organisme institucional específicament encarregat de la política lingüística general del conjunt de l'estat, tot i la profusió d'institucions que s'hi interessen (Ministeri de Cultura, Institut Cervantes, Reial Acadèmia de la Llengua Espanyola, etc.). Així mateix, les llengües espanyoles diferents a la castellana pràcticament mai no han estat assumides com a plenament *espanyoles* pel nacionalisme espanyol dominant durant els darrers segles, que ha estat orientat a construir la nació espanyola des de la imposició de l'uniformisme lingüístic i del predomini del grup lingüístic majoritari (castellanoparlant) sobre la resta de grups que formen part de la mateixa comunitat política. I, així, deixant a banda el breu període de temps de la II República en el segle XX, les polítiques lingüístiques que s'estructuren al voltant de les altres llengües espanyoles únicament han esdevingut una matèria (*issue*) visible i emergent de les polítiques públiques amb la transició a la democràcia que segueix al final de la Dictadura franquista.

Seguint amb la caracterització de la política lingüística com a política pública veurem que afecta, possiblement amb més intensitat que cap altra

política, els tres nivells en què convencionalment es divideix la política: la *Polity*, la *politics* i la *policy*. Així, com qualsevol altra política, s'origina en una fractura social i segueix un procés per incorporar-se a l'agenda política, té una xarxa d'actors determinada, un estil de presa de decisions i uns mecanismes d'implementació i revisió determinats. Però, en la mesura que la política lingüística pot afectar elements identitaris i la cohesió simbòlica d'una comunitat política i conté una càrrega emotiva elevada, pot modificar i desestabilitzar el sistema de consensos bàsics del sistema polític (*Polity*) i el funcionament del sistema políticoinstitucional i de les relacions entre partits (*politics*) amb una intensitat superior a la d'altres polítiques públiques. A més, no podem oblidar que la llengua és un fet gairebé natural o, si més no, consubstancial a l'ésser humà i, per tant, indestruïble del seu desenvolupament personal i dels mecanismes d'integració social en una col·lectivitat humana.

El nostre estudi té la particularitat de ser la primera aproximació des de la Ciència Política i, més concretament, des de l'anàlisi de les polítiques públiques, a les polítiques lingüístiques impulsades pel Consell de la Generalitat en els primers vint anys d'autonomia. Fins a hores d'ara, la pràctica totalitat de les aproximacions a la política lingüística valenciana n'han estat referides a aspectes parcials i s'hi han centrat en valoracions sobre els principis, el comportament de les forces polítiques, el marc legislatiu, l'ens normativitzador, l'estàndard lingüístic o al debat sobre la identitat del *valencià*. I han estat fets, a més a més, des de posicions ideològico-identitàries que posaven més l'accent sobre la supervivència de la comunitat nacional i la llengua que en la garantia dels drets lingüístics.

Naturalment, no pretenem ser aliens a la influència del bagatge de valors i creences subjectives propi, que qualsevol investigació científica té incorporat explícitament o implícitament, només volem aconseguir, des d'un angle metodològic i analític relativament inèdit al País Valencià, un coneixement més precís de determinats aspectes que afecten les característiques, recursos, actors i dinàmiques de la política lingüística valenciana realment implementada, més enllà de la retòrica oficial.

Segona part

Posteriorment, en el Capítol 3, passariem a analitzar la realitat plurilingüística espanyola actual, sense considerar les minories lingüístiques *forasteres* que s'hi estan generant actualment a causa dels nous fluxos migratoris per motius de treball, asil polític o de residència de descans. Fem referència a la comunitat lingüística majoritària (castellana), a les comunitats

minoritàries (catalana, gallega, basca i asturleonera) i a les minories i illes lingüístiques existents (occitana, aragonesa, portuguesa, romaní, àrab i berber). No cal insistir en el fet que la diversitat de casos és elevada segons el nombre de parlants, vitalitat lingüística, suport polític, polítiques públiques i espai territorial amb llengües en contacte.

Hi establim el mapa lingüístic espanyol i fem esment especial al sistema espanyol de reconeixement de la pluralitat lingüística. Els diferents models espanyols de polítiques lingüístiques estan bastant vinculats als sistemes de reconeixement de la pluralitat lingüística pròpia i així veurem que les persones d'una mateixa comunitat lingüística tenen un reconeixement de la pròpia llengua i dels seus drets lingüístics diferents segons la comunitat autònoma on visquen; oscil·lant les situacions entre la de *normalitat* del castellà en les àrees monolingües d'aquesta llengua a la d'ignorància de les minories lingüístiques.

En el capítol següent, centrem l'atenció en la descripció del conflicte lingüístic que està a la base de la definició, elaboració i implementació d'una política lingüística singular al País Valencià. Al territori valencià hi ha dues llengües pròpies. El castellà, amb diverses formes dialectals, és parlat originàriament al 40% del territori del país, en comarques generalment poc poblades i de menor dinamisme econòmic i cultural. Mentre que la llengua catalana és la pròpia de la resta del país, on hi ha el 85% de la població, les principals ciutats, els principals centres culturals i major activitat econòmica.

El conflicte lingüístic valencià es caracteritza, com la resta de conflictes lingüístics espanyols, per l'existència d'una dinàmica de substitució lingüística a les comarques valencianoparlants a causa de l'abandonament de l'ús (i la transmissió) del valencià; acompanyat d'una progressiva expulsió del valencià dels usos lingüístics considerats més cultes, elevats i formals i una reclusió als àmbits informals i familiars. El conflicte té una arrel temporal antiga, que s'inicia a finals del segle XV, però la seua configuració contemporània es produeix i consolida des de començament dels anys seixanta i, sobretot, durant la transició valenciana a la democràcia, qüestionant intensament la identitat de la llengua en un context en què el procés de substitució lingüística s'accelera.

Tercera part

Partint d'aquesta anàlisi del context general, en la tercera part ens acostem a l'estudi dels diferents agents que intervenen en la política lingüística i considerem la seua evolució al llarg de les últimes dues dècades.

Primerament, començarem, en el Capítol 5, pels agents per destacar que el més important en la política lingüística valenciana ha estat el Govern Valencià i l'administració que controla, mentre que la resta d'administracions i institucions, especialment les estatals, han adoptat una actitud més aviat passiva en matèria lingüística o la seua influència ha estat limitada a àmbits locals o sectorials. Així mateix, l'acció dels governs valencians ha estat condicionada en bona mesura pels partits polítics hegemònics en cada moment, que en el cas valencià sempre han estat d'àmbit estatal, que no tenien el problema lingüístic entre les seues prioritats i que partien de posicions enfrontades en la qüestió lingüística i identitària. Els governs, però, malgrat les diferències originàries entre els dos partits que han governat el Consell, tendiran a impulsar un model de polítiques lingüístiques valencianes bàsicament estable, si més no en la implementació de les polítiques concretes.

Els agents socials, individualment i col·lectivament considerats, interessats pel *problema lingüístic*, tot i ser la part més dinàmica del sistema d'actors d'aquesta política pública, seran relativament minoritaris i dependran en molts casos de les aliances amb l'administració, el partit governant i el govern per enfortir les seues posicions. Amb tot, en termes generals, l'estil de la política lingüística valenciana tindrà com a centre al Govern Valencià amb un nivell escàs de col·laboració amb la resta d'actors.

Els impulsos més intensos a favor (o en contra) de la recuperació lingüística provindran d'actors privats, que actuaran amb una dinàmica bipolar bastant escindida i sense massa bases de consens. Aquest sistema escindit d'actors no és, però, simple, ja que, a més de la fractura identitària, conté transversalment una fractura de tipus ideològic sobre l'eix dreta-esquerra, i tampoc serà uniforme ja que ni es manifesta de la mateixa manera a totes les comarques del país ni afecta per igual tots els sectors socials. No obstant això, al sistema d'actors predominaran les actituds indiferents, i el Govern Valencià tindrà en una posició central, pel que fa a la seua capacitat d'iniciativa i de modificació de la xarxa d'actors.

En el Capítol 6, ens referim a les etapes de la política lingüística valenciana. La primera de les quals abastaria des de l'inici de la preautonomia política valenciana (1978) fins a l'aprovació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, LUEV, (1983). És l'etapa constituent i gairebé prèvia d'aquesta política pública. No obstant això, s'hi posen algunes bases del model valencià de política lingüística i es configura la fase actual del conflicte lingüístic.

La segona etapa de la política lingüística es correspon amb els governs valencians (1983-1995) i té dos subetapes. La primera abasta des de 1983 fins a

1990 moment en què s'implementen aspectes de la LUEV i s'assenten les bases del model valencià de política lingüística, tractant de donar resposta a les demandes socials més explícites, en un context molt condicionat pel conflicte identitari i pel creixement electoral de l'anticatalanisme. La segona subetapa de la política lingüística socialista es correspon amb els últims anys del seu govern i és essencialment continuista, però incorpora algunes innovacions, redefineix els objectius i, sobretot, incrementa els recursos i les iniciatives.

Finalment, la tercera etapa es correspon amb els governs del PP (1995-2003). En aquest període, sense modificar el marc legal general (LUEV) ni el model de política lingüística, l'estil, en sentit ampli de la paraula, de la política canviarà i hi haurà un retrocés relatiu en termes d'importància en l'agenda política i social, prestant-se més atenció a les polítiques sobre la identitat de la llengua que a les de promoció social.

Quarta part

La quarta part és la més extensa de la investigació i és el lloc on tractem d'analitzar l'abast real de les iniciatives sectorials de la política lingüística dels governs valencians. Comencem, en el Capítol 7, amb els aspectes que en contribueixen a determinar l'estatus social i polític de la llengua. Centrem la nostra atenció, primerament, en les estratègies seguides pel govern valencià per a reconèixer o establir un marc normativitzador definit. Val a dir, d'entrada, que de totes les comunitats autònomes amb llengua pròpia diferent de la castellana, la valenciana és l'única que ha tardat quasi dues dècades a determinar políticament l'ens normatiu i començar a determinar oficialment la identitat lingüística de la llengua minoritzada.

Ens hi centrem en la pràctica de l'administració per difondre, més enllà de l'àmbit escolar, l'estàndard lingüístic, per conèixer la realitat sociolingüística valenciana, un fet imprescindible per a una política lingüística rigorosa. De la mateixa manera ens acostem a l'anàlisi del discurs i dels usos lingüístics del poder polític autonòmic que ha contribuït a definir un model de funcions i prestigi col·lectiu de la llengua. Ens hi referim després a les sempre difícils relacions dels governs valencians amb la resta del domini lingüístic i a la seua evolució o involució al llarg del temps i dels diferents governs, per acabar amb les iniciatives de promoció exterior del *valencià* i comprovar que l'ambigüïtat identitària sobre la *llengua pròpia* que ha caracteritzat la política valenciana ha dut els governs valencians a la inhibició pràctica en aquesta matèria, més enllà d'alguna iniciativa episòdica.

En el Capítol 8, ens referirem a les polítiques per garantir legalment i amb iniciatives polítiques i administratives els drets lingüístics dels valencianoparlants; constatant, que més enllà dels drets genèricament recollits en la LUEV, el sistema de garanties és bastant inconcret i que les iniciatives del Consell hi han estat desiguals, especialment en els àmbits més allunyats de la influència directa del govern autònom com ara les administracions locals, estatal i parapública en l'àmbit de la Comunitat Autònoma Valenciana, els poders estatals *forts* representats per l'administració de justícia i la policia, o el món socioeconòmic.

Les iniciatives per incrementar la capacitat lingüística en valencià són analitzades al Capítol 9. Ens centrem, en primer lloc en la descripció de la conformació històrica de l'actual sistema educatiu valencià pel que fa a l'ensenyament *del* i *en* valencià, tenint en compte que hi ha dos àmbits territorials i lingüístics diferents, les comarques valencianoparlants i les castellanoparlants, a més de petites variants minoritàries dins de cada model lingüísticoeducatiu. Bàsicament, durant el govern socialista serà quan s'implemente una política lingüística en l'ensenyament que acabe conformant un sistema educatiu valencià amb la separació de l'alumnat de la zona valencianoparlant per criteris lingüístics d'acord amb la voluntat dels pares o els alumnes de rebre l'ensenyament bàsicament en valencià i l'obligació general d'estudiar aquesta llengua com a matèria curricular.

Fora dels ensenyaments obligatoris analitzarem les escasses polítiques de col·laboració entre la Generalitat i les universitats; així com la implementació de polítiques per l'ensenyament del valencià a adults, i la presència de la llengua en els ensenyaments no reglats i no obligatoris. Finalment, ens hi referirem a la tasca de l'òrgan encarregat de controlar la capaciació lingüística dels adults, la Junta Qualificadora de Coneixements del València, i, més concretament, la seua evolució temporal i les diferències i semblances entre l'època de govern socialista i la del PP.

Al Capítol 10, analitzarem les polítiques lingüístiques impulsades pel Govern Valencià en l'àmbit del govern i les administracions públiques. En primer lloc, constatem recordant els usos lingüístics predominantment diglòssics dels governs i les institucions de la Generalitat i el predomini general del castellà com a llengua vehicular; destacant el recurs a la traducció al valencià de documents i la correspondència habitual com a procediment per usar el valencià de manera escrita, així com les diferents actituds lingüístiques dels responsables públics dels governs socialistes i del PP.

Ens detindrem en alguns indicadors, com ara el rang polític dels departaments responsables de la política lingüística o en els recursos destinats a la política lingüística, per considerar la rellevància politicoadministrativa que la política lingüística va tenir en els diferents governs. Posteriorment, analitzarem les polítiques que el Govern Valencià ha impulsat a l'administració de la Generalitat, a les administracions locals, a la perifèrica de l'estat a la Comunitat Valenciana i als poders coercitius *forts* de l'estat (Justícia i Policia), així com als organismes parapúblics que hi estan vinculats. Acabarem aquest capítol considerant les actuacions del Govern Valencià en l'àmbit referencial de la toponímia, destacant en primer lloc la confusió entre canvi de nom i valencianització dels topònims, així com les iniciatives i estratègies que s'han seguit des del Consell de la Generalitat per valencianitzar la toponímia oficial major i menor, i la retolació toponímica del país.

Les polítiques sobre els usos socials i en la vida pública quotidiana s'analitzen en el Capítol 11, on ens aproximem, primerament, a les escasses campanyes de difusió general del valencià, per passar després a analitzar sectorialment les iniciatives de política lingüística en els àmbits socioeconòmics, en el món societal, civil i associatiu; detenint-nos, especialment, en les polítiques de promoció lingüística als mitjans de comunicació social, distingint entre els mitjans públics, bàsicament Ràdio Televisió Valenciana (RTVV), i els mitjans privats presents al País Valencià.

Acabem el capítol amb dos apartats en què ens referirem a les polítiques lingüístiques en l'àmbit de les noves tecnologies i les indústries culturals valencianes.

Part cinquena

La darrera part de la investigació es correspon exclusivament amb el Capítol 12, en què volem fer una valoració de les polítiques públiques valencianes, tenint en compte essencialment dos aspectes que es corresponen amb una sèrie de preguntes bàsiques que orienten aquesta investigació sobre si l'existència de dos governs i dues etapes principals en les polítiques lingüístiques valencianes, han significat també dos models de política o simplement dues formes diferents d'orientar una mateixa política lingüística; però també reflexionarem sobre l'estat del procés de substitució lingüística i el debat sociopolític sobre la identitat del *valencià*, i per això analitzarem les dades sobre l'evolució demolingüística dels últims anys i tractarem de determinar l'estat del conflicte lingüístic, o millor del doble conflicte lingüístic valencià, després de més de vint anys de polítiques lingüístiques.

Finalment, el darrer capítol de la tesi es correspon amb les conclusions generals de la investigació, i tanquem el treball amb una relació de la bibliografia citada, i amb les llistes de les abreviatures, acrònims i sigles, i dels gràfics, quadres, mapes i taules que hem utilitzat en aquest treball.

Notes finals

Volem advertir, per acabar, que al llarg del treball utilitzarem indistintament i de manera sinònima les formes *País Valencià*, *Comunitat Valenciana* i la denominació estatutària de *Comunitat Autònoma Valenciana* per referir-nos al que és el territori polític valencià des de 1978. Històricament, tot i que el territori no és exactament el mateix, ens referirem a *Regne de València* quan parlem de l'època foral (1283 a 1707), i a *País Valencià* entre 1707 i 1978, tot i que durant el període de temps que va des de la desaparició de les institucions forals fins la preautonomia, l'antic Regne de València no és reconegut com a realitat política, i des de mitjans del segle XIX està dividit en províncies.

Així mateix, en la investigació ens referirem als conceptes *valencià*, *llengua valencianocatalana*, *llengua catalanovalenciana*, *català/valencià*, *llengua catalana* i *català* com a sinònims. Només ocasionalment utilitzarem les formes *català* i *valencià* amb connotacions particularistes i, en els casos que ho farem, reforçarem l'element particularista utilitzant la paraula en forma cursiva.

Com el model de llengua és també una qüestió discutida al País Valencià, com veurem en aquest treball, precisem que nosaltres, i tenim en compte que es tracta d'una publicació acadèmica i que els subestàndards d'una llengua no poden ser compartiments tancats, rígids i aliens a les influències del propi sistema lingüístic, farem servir un model de llengua estàndard que ortogràficament coincidirà amb els models *catalans* generals i amb els valencians orientaltzats, i en la resta dels casos seguirà bàsicament el model d'estàndard tradicional, utilitzant les desinències verbals més habituals al País Valencià, excepte en alguns casos del subjuntiu, en què combinem les formes valencianes generals i les valencianes orientaltzades.

CAPÍTOL 2

LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA VALENCIANA DES DE L'ANÀLISI DE POLÍTIQUES PÚBLIQUES

En les societats contemporànies sempre hi ha política lingüística. Per acció o per omisió, en realitats monolingües o plurilingües, en situació de conflicte lingüístic o de convivència no problemàtica de distintes llengües en un mateix espai territorial i polític; tota societat organitzada al voltant d'un estat i d'unes institucions, per molt dèbils i inestables que siguen, sempre té una política pública en matèria lingüística que afecta, amb intensitat diversa, al conjunt de la població (Cooper, 1989).

2.1. OBJECTE I OBJECTIUS DE L'ESTUDI

La nostra investigació pretén d'analitzar la política lingüística que tenint el valencià com a eix central d'actuació ha estat impulsada pels governs autònoms valencians des de 1983 fins a 2003, i volem dur-la a terme des de l'òptica específica de l'anàlisi de polítiques públiques. De bon començament, partim de tres hipòtesis bàsiques: la primera, que la política lingüística valenciana ha estat força influïda pel context general i, sobretot, pel conflicte sobre la identitat lingüística i nacionalitària valenciana; la segona, que hi ha hagut un únic model de política lingüística durant tot el període de temps estudiat a pesar de l'existència de matisos importants entre els dos governs que l'han impulsat; i la tercera, i última, que les polítiques lingüístiques no han aconseguit superar ni el conflicte sobre la identitat del valencià ni el procés de substitució lingüística en què es troben immerses les comarques de llengua catalanovelenciana del País Valencià.

Per delimitar amb més precisió l'objecte de l'estudi, hi ha cinc elements o qüestions principals del títol de la tesi que convé aclarir prèviament: el concepte de *política lingüística*; la llengua a què s'adreça aquesta política, el *valencià*; l'actor en què anem a centrar preferentment l'atenció, els *governos autònoms valencians*; l'espai temporal a què circumscriu bàsicament l'estudi, *de 1983 a 2003*, i, finalment, el fet que el nostre enfocament analític es vol fer des de la Ciència Política i, més concretament, des de *l'anàlisi de les polítiques públiques*.

Qüestions prèvies

En les últimes tres dècades, pocs temes, com el de la llengua pròpia i les decisions polítiques al voltant de la llengua, han provocat divisions i fractures tan intenses en la societat valenciana, ni han donat lloc a mobilitzacions socials i polítiques tan nombroses i mantingudes amb tanta intensitat en el temps. Paradoxalment, sorprèn que, malgrat la *passió política* que ha dividit els valencians al voltant d'aquest tema, així com el considerable volum d'obres acadèmiques existents sobre la llengua, el conflicte lingüístic, la caracterització de l'anticatalanisme valencià i del secessionisme lingüístic o sobre la identitat del valencià, pràcticament no hi haja estudis concrets de les polítiques lingüístiques valencianes i que, com veurem, els que hi ha, tracten aspectes molt puntuals d'aquestes polítiques o són reflexions crítiques i generals que es refereixen únicament d'una manera genèrica a les polítiques lingüístiques del Consell de la Generalitat o, com passa en ocasions, proposen essencialment programes d'acció per aconseguir la *normalització lingüística*.

Igualment, dins de la profusió d'articles de debat i de les declaracions polítiques relacionades amb la *qüestió lingüística* que gairebé de manera diària recullen els mitjans de comunicació valencians i, en menor mesura, els de la resta del domini lingüístic valencianocatalà i, fins i tot en moments de polèmica més àlgida, la premsa d'àmbit espanyol, són minoria els que es refereixen a aspectes de les polítiques lingüístiques impulsades pels poders públics valencians, ja que el debat gira de manera reiterada sobre la identitat del valencià i normalment ignora el problema dels usos socials de la llengua i la política lingüística de les institucions públiques.

La constatació de la mancança d'estudis amb una visió més general, sistemàtica i detallada sobre les polítiques lingüístiques que realment han estat impulsades i implementades des del Consell de la Generalitat, és una de les causes que ens ha mogut a fer aquesta investigació i a acostar-nos a un camp d'estudi del que es parla relativament molt al País Valencià i del que, en la nostra opinió, es desconeixen bastants dels seus aspectes concrets.

Fet aquest aclariment, hem de dir que la política lingüística és una política pública que, sempre i en tots els casos, està present en els estats moderns, ja que, si més no en els darrers segles, és difícil d'imaginar un estat que no estiga acompanyat d'una llengua (o llengües) en la manifestació del seu poder i autoritat dins d'un territori determinat. En conseqüència, considerarem com a política lingüística tota iniciativa o absència d'iniciativa, és a dir de *no-decisió* (Bachrach i Baratz, 1963; Crenson, 1971), que en una comunitat política determinada, i sobre un territori i població, igualment, determinats, duen a terme els poders públics i, especialment les institucions públiques

governamentals, per garantir, fomentar o imposar el coneixement, l'ús social i el prestigi col·lectiu d'una llengua (o llengües) tan dins com a l'exterior de la comunitat política, i també, en sentit contrari, aquelles polítiques adreçades a prohibir (o limitar) l'ús i el coneixement d'una llengua, i reduir-ne la vitalitat i el prestigi social a dins i fora d'aquella comunitat.

En aquest sentit, és important insistir en el fet que tota política lingüística, com qualsevol altra política pública, ho és per acció i per omissió, o el que és el mateix, ho és tant pel que es fa des d'una institució pública com pel que es deixa de fer. Així mateix, estimem necessari aclarir també –perquè, almenys en el cas valencià, hi ha tendència a confondre-les– que *política lingüística* no és sinònim de *política sobre la llengua*, ja que la primera té un caràcter global i afecta, amb major o menor intensitat, tots els usos funcionals de la llengua en tots els àmbits socials (i potencialment també en els individuals), mentre que la segona només és un àmbit concret de la política lingüística general referit als aspectes gramaticals, normatius i identitaris de la llengua que, a més, habitualment és un espai en el qual els poders públics no acostumen a entrar directament en les llengües d'estat, excepció feta de les iniciatives de promoció exterior de la llengua.

El País Valencià és una societat amb dues llengües autòctones, la castellana i la valencianocatalana. La primera és la llengua històricament majoritària de les comarques de l'interior del país, que sumen el 40% del territori, on només s'agrupa al voltant del 15% de la població valenciana; però també és la llengua habitual i pròpia de, com a mínim, la meitat de la població de les comarques històricament valencianoparlants; la segona es concentra en les comarques del litoral valencià i en algunes comarques de l'interior, que concentren al voltant del 85% de la població del país, i on és la llengua pròpia (o primera) de prop de la meitat de la seua població. En el territori on viu la comunitat lingüística valencianocatalana té lloc un conflicte lingüístic caracteritzat per un procés plurisecular de minorització social del valencià i per la substitució lingüística, i cada volta més accelerada, del valencià pel castellà.

Així mateix, cal ser conscients que, històricament, la política lingüística sobre el castellà (com sobre qualsevol llengua d'estat en el món occidental) és implícita i compta amb un gran nombre d'instruments públics i privats per implementar-se, encara que no hi haja departaments politicoadministratius específicament dedicats a la *normalització lingüística* de la llengua castellana. Les polítiques que tenen el castellà com a centre d'actuació són de caràcter generalitzat i estan assumides i interioritzades socialment i políticament com a *normals*. I és, sens dubte, per això que són polítiques que esdevenen pràcticament *invisibles*, que *no* són un problema polític, a les quals no es fa

referència en el debat públic, excepte quan hi ha alguna mena de dificultats o interferència al seu desenvolupament.¹

Nosaltres, però, centrem el nostre treball de manera exclusiva en les polítiques que afecten la llengua que es troba en una situació minoritzada al País Valencià, el *valencià/català*. Val a dir que sobre aquesta llengua, en els tres últims segles, només hi ha hagut polítiques lingüístiques públiques actives des de l'inici del procés preautonòmic en 1978 i, sobretot, des de la constitució del primer govern autonòmic valencià en 1983. És a dir, que estem parlant d'una política relativament nova, en el seu sentit de política activa i positiva, i que, amb menor o major intensitat, abaste tots els àmbits funcionals i socials de la llengua. Obviem, per tant, en aquesta investigació, la política lingüística que en favor del castellà es produeix al País Valencià, de manera *normal* i habitual, tant pels poders públics com pels actors privats i polítics.

Cal dir, així mateix, que entenem la llengua, o millor el fet lingüístic, com un element distintiu de l'ésser humà i, per tant, els usos lingüístics com a accions individuals de caràcter social i (Tuson, 1986). De fet, hem d'acceptar que una persona individualment considerada podria potencialment usar en els àmbits més personals i íntims qualsevol tipus de llengua amb una habilitat i riquesa lingüística que estaria en funció de la seua destresa i voluntat personal, i, així mateix, si més no teòricament, podria considerar com a la seua llengua pròpia, primera o més estimada qualsevol mena de llengua viva, morta o inventada per molt que no fos la seua llengua materna; però socialment només podrà *viure* en la llengua que personalment considere pròpia i primera si aquesta llengua *seua* és també la llengua habitual en totes les funcions socials i públiques d'una part significativa de la població i dels organismes, empreses, serveis, productes i poders públics del territori on habite habitualment.

La tercera consideració prèvia que volem fer sobre l'objecte d'estudi té a veure amb l'actor de la política pública en què centrem la investigació: els governs autonòmics valencians. En l'àmbit espanyol, les institucions centrals de l'estat no assumeixen amb caràcter general i de manera activa cap política lingüística respecte a cap altra llengua espanyola que no siga la castellana. Hi correspon a les institucions de cada comunitat autònoma el reconeixement del grau d'oficialitat, i la definició i la implementació de les polítiques

¹ Un exemple paradigmàtic d'això és que bona part dels debats sobre *polítiques lingüístiques* referides al castellà s'han centrat en els problemes de funcionament inicials de l'Institut Cervantes, al lloc del castellà dins del sistema de llengües de la Unió Europea (Rituerto, 2005), en les lleis *Only English* i les barreres que estats dels Estats Units posen a la presència del castellà en aquell país, i en la defensa de la lletra ñ perquè estigués als teclats bàsics dels ordinadors que es vénen a Espanya; generalment amb discursos i argumentacions de caire lingüísticonacionalista.

lingüístiques que en cada cas consideren més oportunes respecte les llengües espanyoles diferents a la castellana.

En aquest context, com en la immensa majoria de les democràcies parlamentàries actuals, encara que totes les comunitats tenen una cambra legislativa que, en la majoria dels casos, ha aprovat lleis de normalització o de reconeixement de la pròpia diversitat en matèria de política lingüística, seran els poders executius autonòmics els que, a més de proposar i impulsar la legislació lingüística, duran a terme el desplegament reglamentari de les lleis, prendran iniciatives sectorials, definiran objectius i estratègies i estratègies per aconseguir-los i, finalment, establiran o potenciaran sistemes d'aliances socials per implementar amb èxit les polítiques públiques que desitgen realitzar.

Tota política lingüística depèn, bàsicament, de la combinació de tres factors bàsics: la voluntat política dels governs, la legislació lingüística i les garanties reals als drets lingüístics (seguretat lingüística), i el compromís, la mobilització i l'interès de la població amb la llengua objecte de la política lingüística (Branchadell, 1996).² Els dos primers estan condicionats, en bona mesura, pel sistema de prioritats polítiques, i per l'activitat i la voluntat política que tinguen els respectius governs i el conjunt de poders públics; l'estructuració social del tercer factor és més complexa, però també hi té una importància essencial la capacitat ordenadora de la realitat i dels problemes que tenen les institucions públiques i, sobretot, els governs i les administracions públiques en la conformació de sistemes d'aliances i xarxes d'actors públics, privats i polítics, si més no en un cas com el valencià amb una societat civil escassament autònoma i bastant dependent de les institucions públiques. Mollà (1997) insisteix en la idea de considerar que la política lingüística és alguna cosa més que l'activitat de les institucions i dels polítics en el seu intent de proposar la construcció d'una trama social valenciana que impulse la normalització lingüística, i té raó quan diu que les institucions polítiques no tenen perquè ser el motor últim de la normalització lingüística; però no pot negar ni la importància de les institucions (sobretot dels governs) en les polítiques públiques, ni el pes de les polítiques públiques impulsades per les institucions siga amb el propòsit d'ignorar, promoure, recuperar o normalitzar l'ús social d'una llengua.

² Aymà (1992) considerava, però, que la normalització depenia de tres factors: l'actuació política, la del poble i la de l'estament econòmic. Nosaltres estimem més adequada la classificació de factors de Branchadell perquè l'element de la *seguretat lingüística* actua de garantia i impulsor de les voluntats socials i polítiques, i perquè *poble* i *estament econòmic* no deixen de ser dos elements del conjunt de la població o dels actors privats. Amb tot, en el fons els factors bàsics són dos: la voluntat dels poders públics per impulsar polítiques actives des de les institucions i garantir els drets, i la voluntat de la població tant si és *poble* com si és *estament econòmic* per usar i valorar una llengua.

És evident, en aquest sentit, que al País Valencià han estat els governs autonòmics (*Consell de la Generalitat* o *Govern Valencià*), els principals actors de les polítiques lingüístiques desplegades amb caràcter general i amb una voluntat d'abastar la totalitat del territori valencià. Cal advertir que parlarem habitualment de *govern*s en plural perquè, tot i que la institució és única, ens hi referirem, així, a dues etapes diferents de les polítiques lingüístiques, amb diversitat d'intensitat en les polítiques lingüístiques en funció del partit que governava el Consell: el Partit Socialista (1983-1995) o el Partit Popular (1995-2003).

Hem d'aclarir també que centrem la nostra atenció en els *govern*s autonòmics, malgrat que les primeres passes de la política lingüística s'inicien durant la preautonomia, amb la constitució del Consell del País Valencià i que també ens hi referirem a les iniciatives que aquesta institució impulsà entre 1978 i 1983. No obstant això, concentrem l'interès en els governs autonòmics perquè entenem que només amb ells i amb l'assentament de les institucions d'autogovern s'estableixen les bases del model de política lingüística valenciana, s'hi destinen recursos significatius, s'estableix l'oficialitat de les dues llengües, es defineixen prioritats i s'estructura un discurs oficial, mitjanament estable, al voltant de la llengua i de la política lingüística.

El període de temps, per tant, en què concentrem l'anàlisi serà el comprès pels vint anys que van de 1983 a 2003 i que abasten les tres legislatures autonòmiques en què ha governat el PSPV-PSOE i les dues primeres de govern del PP a la Comunitat Valenciana. Aquest espai temporal es correspon amb la pràctica totalitat del temps que hi ha hagut consells autonòmics i comprèn etapes de govern dels dos principals partits polítics valencians suficientment dilatades com per poder comparar estils i intensitats de polítiques públiques i establir si hi ha hagut o no més d'un model de política lingüística; responent així a una de les hipòtesis que pretén demostrar aquesta investigació.

Hem d'aclarir, però, que la delimitació temporal del nostre treball no és rígida; ja que, per entendre adequadament el conflicte lingüístic, que està a la base de la política pública que estudiem, és necessari fer una anàlisi històrica de la conformació contemporània del conflicte, les característiques de la fractura (*cleavage*) en matèria lingüística que es genera en el tardofranquisme i es defineix en les seues característiques actuals en la transició valenciana a l'autonomia (1977-1982). I, de la mateixa manera, també hem cregut necessari tenir en compte, puntualment i de manera molt restringida, alguns fets posteriors al període temporal de la nostra investigació.

Finalment, pel que fa a la darrera consideració prèvia que tracta de respondre a l'interrogant sobre per què fer un estudi des de l'anàlisi de

polítiques públiques, a la que tornarem a referir-nos en el pròxim apartat més detingudament, hem de dir, ara, que té més a veure amb l'estratègia d'aproximació i anàlisi del problema que amb l'objecte estricte d'estudi. Som conscients que l'objecte de la nostra investigació pot ser abordat des de molt diverses disciplines de les ciències socials i que la nostra és només una de les maneres possibles d'aproximar-nos-hi, amb la qual volem aportar, des de la Ciència Política, una comprensió major a una problema concret: la política lingüística valenciana impulsada pels governs valencians i que té el valencià com a eix d'actuació.

No volem dir amb això que exclourem i evitarem les referències a reflexions provinents de l'àmbit legal, històric i polític del context espanyol o a aspectes concrets de polítiques lingüístiques que tenen lloc a altres comunitats autònomes espanyoles; però, en cap cas, es tracta de fer un estudi comparatiu del model valencià de política lingüística amb altres models espanyols, que en algunes ocasions i en els aspectes més generals és indefugible. Però, creiem que no hi ha encara estudis suficientment sistemàtics de tots els àmbits de les diferents polítiques lingüístiques espanyoles com per poder fer, ara per ara, una comparació detallada i fiable amb el cas valencià.

A més a més, entenem que el valencià és un cas singular a Espanya, ja que, en cap altra comunitat autònoma amb llengües diferents del castellà, es produeix un conflicte lingüístic de les característiques i de la intensitat del que té lloc al País Valencià sobre la identitat de la llengua pròpia no castellana i, en cap cas, hi ha un conflicte similar que actue com a fre per a les polítiques lingüístiques adreçades a la promoció, recuperació o normalització d'una llengua diferent a la castellana. Ni tan sols algunes semblances puntals de la evolució del discurs identitari en sectors socials de Navarra i del País Valencià durant la segona meitat del segle XX, o les discussions sobre les característiques de la normativa de la llengua de Galícia i del País Valencià són comparables i resten singularitat al problema lingüísticoidentitari valencià i a la política lingüística valenciana dins del context general espanyol.³

³ La semblança del País Valencià amb Navarra es basaria en l'evolució del discurs identitari de sectors de les respectives burgesies: al País Valencià el *valencianisme renaixentista*, políticament espanyolista, de la Restauració de 1874 evolucionaria cap a un *valencianisme lingüístic catalanista*, amb tendències políticament regionalistes i nacionalistes, a començaments del segle XX, i durant la segona meitat del segle XX s'escindiria en les seues posicions més extremes entre *nacionalisme pancatalanista* i *regionalisme anticatalanista i espanyolista*; mentre que a Navarra del discurs identitari ambigu dels *euskàrics* de finals del segle XIX, es passarà a una escissió que en les seues posicions més extremes té el *nacionalisme basc* i el *navarrisme, antibasquista i espanyolista* (Iriarte, 2000); no obstant això, el regionalisme navarrista i l'anticatalanisme valencià tenen orígens distints, i malgrat algunes similituds (espanyolisme polític) semblen respondre a lògiques històriques i nacionalitàries

Per tant, el nostre àmbit d'estudi estricta serà el cas de la política lingüística valenciana i només ens referirem en el nostre treball a altres realitats lingüístiques espanyoles i als diferents models de política lingüística que hi ha a Espanya quan hi tractarem d'explicar el context general de la realitat lingüística espanyola o, puntualment, quan considerem necessari fer alguna referència a aspectes concrets d'altres polítiques lingüístiques. Ara bé, la nostra intenció és realitzar una anàlisi d'un cas concret i de les seues lògiques internes, i les comparacions que es faran seran, bàsicament, respecte als diferents moments de les polítiques lingüístiques valencianes i al comportament dels actors, considerant la política lingüística al País Valencià com un fenomen polític suficientment singular com per justificar el seu estudi de manera aïllada, sense oblidar el context general i la influència, si més no discursiva, en alguns actors valencians, d'altres realitats lingüístiques veïnes i, de manera especial, de la catalana.

Hem de dir també, finalment, que encara que el nostre enfocament siga des de la Ciència Política i des de l'anàlisi de les polítiques públiques, no podem deixar de considerar les aportacions que des de la sociolingüística, el dret, la lingüística, la història o des de l'assaig s'han fet al coneixement del fet lingüístic valencià.

Objectius

Els objectius que pretenem amb el nostre estudi són bàsicament dos i responen a les qüestions i les hipòtesis prèvies que el motiven. En primer lloc, tractar de conèixer quines han estat les semblances i diferències introduïdes en

diferents. Respecte a Galícia, les semblances es busquen en la discussió gallega sobre la normativa oficial del gallec que hi ha entre les normes elaborades per l'Institut de la Llengua Gallega de la Universitat de Santiago i la Reial Acadèmia Gallega (les oficials des de 1983) que parteixen de les diferències actuals entre el gallec i el portuguès (i segons alguns sectors socials, les accentuen), i les normes *lusistes* propugnades per l'Associació Gallega de la Llengua i per l'Associació Sociopedagògica Gallega que pretenien una major identificació del gallec amb el portuguès; però la diferència amb el País Valencià és que a Galícia ningú no discuteix la unitat medieval, i de lèxic i sintaxi bàsica, entre el gallec i el portuguès, i generalment es reconeixen les importants diferències fonètiques entre les dues realitats lingüístiques; mentre, al País Valencià, l'anticatalanisme no debat, més que de manera superficial, sobre les diferències lèxiques, morfològiques, fonètiques i sintàctiques entre els dialectes *catalans* i els *valencians* (potser per ser escasses i imprecises; atès que, en la llengua catalanovelenciana, els dos blocs dialectals bàsics estan marcats per una frontera politicoadministrativa i són els formats pel català occidental i el valencià, d'una banda, i pel català oriental i els parlars baleàrics, de l'altra), sinó que es nega directament que el *català* i el *valencià* hagen estat mai la mateixa llengua (o que ho siguen o ho hagen de ser en el present), i s'hi afavoreixen dinàmiques de distanciament normatiu i nominatiu, i de separació o d'estranyament del *valencià* respecte la *llengua catalana*.

el model i en l'estil de la política lingüística propugnada pels governs del PSPV-PSOE i del PP, tenint en compte la intensitat de la fractura que sobre el fet lingüístic i la identitat valenciana sembla dividir la societat i els principals actors de la política valenciana, i, per extensió, també els dos partits que han tingut responsabilitat de govern. En segon lloc, reflexionar, sovint implícitament, sobre la influència que la política lingüística del Consell ha tingut en l'evolució del conflicte lingüístic valencià en la seua doble vessant contemporània: el debat sobre la identitat del *valencià* i el procés de substitució lingüística que afecta les comarques valencianoparlants del País Valencià.

El primer objectiu de la investigació es correspon bàsicament amb l'objecte d'estudi i té, com a conseqüència metodològica, establir una comparació interna i continuada de les principals polítiques sectorials que en matèria lingüística cada govern ha pres en un moment determinat i considerar fins a quin punt han modificat les constants de la política lingüística anterior.

El segon objectiu, i ho advertim de bon començament, és més difícil d'aconseguir, ja que els estudis sociolingüístics existents són insuficients per tenir una perspectiva històrica àmplia que permeta conèixer els canvis en la transmissió, la incorporació i pèrdua de parlants, o l'ús i la percepció social de la llengua. I, encara aporten menys informació, per arribar a saber en quina mesura han influït les polítiques lingüístiques dels governs valencians en els canvis dels usos i costums lingüístics dels valencians en les últimes dues dècades. Però, no obstant això, pensem que, amb els existents, podem intentar fer una anàlisi d'aquest problema i apuntar quines són les tendències de fons i la seua evolució general i, per tant, quina ha estat la influència i apuntar quin valor hi han tingut les polítiques lingüístiques impulsades pel Consell.

2.2. ESTUDIS SOBRE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA VALENCIANA

A l'hora de fer una aproximació a l'estat de la qüestió sobre els estudis que directament tracten d'oferir una visió global de la política lingüística valenciana o que intenten, com a mínim, analitzar àmbits concrets d'aquesta política pública, constatem que la literatura específica amb una perspectiva general sobre el tema és relativament escassa, a més d'haver-ne centrat la seua atenció de manera desigual i amb una profunditat igualment desigual únicament en alguns aspectes concrets. És cert, però, que sobre qüestions lingüístiques i sobre la identitat, la història o la realitat sociolingüística del País Valencià hi ha un nombre elevat de treballs, articles, investigacions i publicacions de notable interès. Però sobre les polítiques lingüístiques valencianes estimem que falten estudis sistemàtics que servisquen de referència i que s'hi acosten de manera suficientment detallada i àmplia a l'estudi del problema.

Cal dir, així mateix, que la major part dels estudis més interessants sobre aspectes relacionats amb la llengua o la identitat valencianes, són relativament recents en el temps i que han estat fets després de la publicació de *Nosaltres els valencians* de Joan Fuster en 1962, de la reedició en 1972 de *La llengua dels valencians* de Manuel Sanchis-Guarner,⁴ i de la difusió dels primers treballs sociolingüístics de Lluís-Vicent Aracil i de Rafael-Lluís Ninyoles.⁵ Aquestes obres, especialment la de Joan Fuster, han exercit una enorme influència intel·lectual al País Valencià, sobretot en els àmbits de la investigació històrica, lingüística i sociolingüística valenciana; però també políticament en les formacions nacionalistes i els sectors valencianistes dels partits estatals, i en la seua definició del problema lingüístic. I fins i tot es pot dir que ha tingut una influència indirecta en la configuració del discurs anticatalanista com a ideologia reactiva.

Des de la perspectiva del nostre treball, una bona part dels estudis sobre la història de la llengua i sobre la realitat sociolingüística del País Valencià ens seran útils per conèixer aspectes de la configuració del conflicte lingüístic valencià i per entendre millor el context en què es produeix la incorporació del problema de la llengua a l'agenda política valenciana i, per tant, no dubtarem a utilitzar-los en alguns apartats específics de la investigació i a assumir-hi alguns conceptes específics d'aquestes disciplines, com ara el de *diglòssia*,⁶ en la mesura que no comporte cap mena de confusió o complexitat terminològica innecessària. Això no obstant, som conscients que aquests estudis, en la

⁴ El llibre de Sanchis-Guarner havia estat editat per primera vegada en 1933; però la seua influència contemporània deriva de la reedició de 1972.

⁵ D'Aracil cal destacar la influència dels seus treballs de 1966, 1968 i 1982. Pel que fa a Ninyoles, hi tenen especial interès les obres de 1969 i 1975.

⁶ Usem *diglòssia* en comptes de bilingüisme seguint Fishman (1965), qui nega l'existència de societats bilingües, i considera el bilingüisme com a fet individual i la diglòssia com un fet social que es produeix quan l'existència de dues o més llengües afecta tota una comunitat lingüística. Hi ha quatre tipus de situació possibles. *Diglòssia i bilingüisme*: quan en una societat, els membres saben expressar-se en dues llengües i les empren en funcions diferents: la llengua *superior* i de prestigi en les relacions formals i la llengua *baixa* en les informals (per exemple a Paraguai: la llengua superior és el castellà i la baixa el guaraní). *Diglòssia sense bilingüisme*: quan dins d'una societat una classe social introdueix una llengua que només coneixen els individus d'aquest grup (per exemple, a Rússia abans de la 1a Guerra Mundial, l'aristocràcia parlava francès i la resta del poble només rus). *Bilingüisme sense diglòssia*: quan en una societat els individus aprenen una segona llengua per pròpia voluntat (o per l'obligació que estableix el sistema educatiu) i això no incideix en els usos lingüístics de la llengua pròpia. *I ni bilingüisme ni diglòssia*: seria la situació de comunitats monolingües (els castellans de les regions castellanoparlants, els islandesos o els anglesos). Ninyoles (1969) va introduir el concepte de diglòssia al País Valencià i als estudis sociolingüístics del domini lingüístic català, per a explicar la situació lingüística de les zones amb una llengua pròpia diferent de la castellana. Una anàlisi d'aquest concepte a Mollà i Palanca (1987).

majoria dels casos, ni tracten sobre aspectes directament relacionats amb l'objecte de la nostra investigació ni constitueixen aproximacions que pretenguen un coneixement de les polítiques lingüístiques del Govern Valencià en les últimes dues dècades, i, per tant, han de ser tinguts en compte amb algunes precaucions.

En qualsevol cas, els treballs que es refereixen d'una manera més o menys directa a aspectes o a la totalitat de la política lingüística valenciana, deixant a banda els que centren la seua atenció en els models d'estàndard lingüístic, la identitat filològica del *valencià* o en l'autoritat normativitzadora, són més aviat escassos i pràcticament en la seua totalitat provinents de disciplines diferents a la Ciència Política. Hi podem distingir tres grups bàsics en funció de l'àmbit temàtic analitzat o de l'enfocament analític.

En primer lloc, hi ha les aproximacions a la legislació lingüística valenciana. Curiosament, les primeres anàlisis provenen de l'àmbit de la lingüística (Polanco, 1983), de la sociolingüística (Pitarch, 1984) o de moviments culturals (ACPV, 1984) i són bastant crítiques amb la regulació estatutària del valencià, la primera, i amb la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, la segona; sent treballs bastant condicionats per la conjuntura política immediata (l'aprovació de l'estatut i de la LUEV, respectivament) i, tot i la qualitat d'algunes reflexions, per les posicions politicolingüístiques dels autors en el debat públic de les dues normes legals.

Les aproximacions des de l'àmbit acadèmic jurídic són posteriors i, en general, més ponderades pel que fa a la valoració de la situació del valencià en el sistema legal, apuntant-hi les limitacions i les possibilitats de la LUEV, com fan Vicent Franch (1989 i 1996) o Manuel Alcaraz (1996a, 1996b i 1999), que, a més, entenen que aquesta llei és un instrument legal substantiu, però no l'únic, per impulsar polítiques de recuperació i normalització lingüística al País Valencià;⁷ si bé, hi ha també una tendència a destacar la insuficient oficialitat real del valencià (González, 1993), i l'escàs desplegament de la LUEV a causa de la falta de consens sociopolític i de la voluntat política necessària (Alcaraz, 2002; i Alcaraz, Ochoa i Isabel, 2004; Aguiló, 2005). En qualsevol cas, la majoria dels estudis des de l'òptica jurídica plantegen que, més enllà de les possibles limitacions del marc legal bàsic que s'estableix a l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Autònoma Valenciana i a LUEV (especialment, l'ambigüitat del nom de la llengua, la falta de referència a l'ens normatiu i la insuficient regulació dels drets subjectius en l'àmbit privat), el desplegament

⁷ Franch (1989), que valora positivament la LUEV en termes relatius, considera que la principal limitació d'aquesta llei és la discrecionalitat en la reglamentació, i conclou que és una llei que està per damunt de les exigències del poble valencià respecte a la llengua pròpia.

de la legislació existent i la implementació de polítiques lingüístiques depèn sobretot de la voluntat política concreta que tinguen els poders públics i, sobretot, el Govern Valencià. Però, en general, aquests treballs, més enllà de descriure i analitzar elements de la legislació lingüística i d'apuntar algunes vies de desplegament legal de la llei, no entren a considerar l'anàlisi de polítiques lingüístiques concretes.

El segon grup d'estudis és més nombrós i prové essencialment de les aproximacions fetes des de la lingüística i la sociolingüística al conflicte lingüístic valencià i a les polítiques lingüístiques. Es caracteritzen per fer una valoració fortament crítica en línies generals de les iniciatives sectorials i de la *ideologia* de la política lingüística valenciana *oficial*, sense detenir-se, generalment, a fer anàlisis sistemàtiques dels seus trets i de les particularitats sectorials. S'hi plantegen en alguns casos crítiques que consideren les polítiques oficials com a insuficients i no orientades a aconseguir la normalització lingüística del valencià, tot proposant-se quines haurien de ser, teòricament, les línies de treball alternatives, que superaren les que segueixen els poders públics valencians, i que podrien fer possible la *normalització* a través, bàsicament, d'una la mobilització social i cívica que creara una xarxa d'actors socials potents a favor del valencià i amb una capacitat de pressió suficientment potent que permetés modificar l'orientació de les polítiques lingüístiques oficials (Mollà, 1992, 1997 i 2002 o Pitarch, 1996a i 1996b) o simplement que valoren que les institucions van per darrere de les demandes i les necessitats socials (Pitarch, 2005).

Dins d'aquest grup d'estudis hi ha anàlisis que es limiten a fer una valoració general crítica de la política lingüística existent, sense entrar en massa consideracions sobre polítiques alternatives (Forcadell, 2003); els que fan una reflexió sobre la realitat sociolingüística, els usos públics i la vitalitat del valencià per valorar les perspectives de futur de qualsevol política lingüística (Ferrando, 1991); o que analitzen les polítiques lingüístiques valencianes, especialment les del PP, com a casos de *contraprogramació lingüística* o el que és el mateix com a polítiques orientades a facilitar, en el fons, la substitució lingüística del valencià pel castellà (Ramos, 1999; Pradilla, 2002 i 2003); entenent implícitament que l'única programació lingüística possible ha de pretendre garantir la supervivència de la llengua i ha d'anar orientada a aconseguir la *normalització* del valencià. També, dins aquest grup hi ha treballs que centren l'anàlisi de la política lingüística quasi exclusivament en la política sobre la identitat de la llengua, especialment la duta a terme pels governs del PP, però sense referir-se a la resta d'aspectes de la política lingüística (AELC, 2002; Esteve, 2004) i algun estudi politològic i bastant crític centrat en l'anàlisi de les negociacions partidistes per fer possible el

Dictamen del Consell Valencià de Cultura en què es proposava la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (Guia Conca, 2001).

Sense realitzar una crítica específica a les polítiques lingüístiques *oficials*, hi ha tot un conjunt d'estudis, alguns anteriors a què començara la implementació de les polítiques lingüístiques valencianes, que s'orienten bàsicament a suggerir models teòrics de política lingüística de manera genèrica i general per qualsevol situació de contacte lingüístic socialment conflictiu (Ninyoles, 1975 i 1981) o, de manera específica, proposant un model lingüístic democràtic que accepte la realitat plurilingüística a tot l'àmbit espanyol (Ninyoles, 1976 i 1987); mesures del que hauria de ser la política lingüística valenciana per canviar les funcions socials de les llengües i els comportaments lingüístics del conjunt de la societat valenciana (Ferrando, 1986; Pitarch, 1987; Mollà i Pitarch, 1992; Ciscar i al., 2002), o simplement propostes de polítiques lingüístiques en sectors socials concrets, com ara la joventut (Colom, 1998).

Dins d'aquest segon grup d'estudis, cal tenir en compte també algunes comparacions d'interès sobre les polítiques lingüístiques de Catalunya, Balears i el País Valencià, establint com a variable determinant la ideologia política i, per tant, indirectament el paper dels actors polítics i la seua escissió al voltant de l'eix catalanisme/espanyolisme (Baucà, 2001), o aproximacions generals a la política lingüística valenciana, relacionant-la amb les fractures identitàries de la societat valenciana i tractant d'establir una distinció entre els models de les polítiques lingüístiques dels governs valencians del Partit Socialista i del Partit Popular (Bodoque, 2001). I, finalment, destacar que només coneixem unes poques anàlisis de caire *oficialista* d'una certa entitat, que tenen un caràcter generalista i més aviat descriptiu, fetes pels responsables de la política lingüística socialista (Badenes, 1985; Huguet, 1994) i del PP (Felip, 2002).

En general, la majoria d'aquesta mena d'estudis, tot i ser bastant suggerents i de tenir gran interès per entendre la naturalesa del conflicte lingüístic valencià, permeten només un coneixement parcial d'alguns aspectes concrets de les polítiques lingüístiques i tenen l'inconvenient de tendir a aproximar-se a l'estudi del fet lingüístic valencià, especialment els més crítics amb les polítiques lingüístiques oficials, partint d'una concepció sovint abstracta i normativa del que haurien de ser els objectius *racionals* d'aquesta política pública, i sovint no consideren suficientment ni la realitat política i social del País Valencià ni el sistema d'actors (i els recursos dels actors) que intervenen a les polítiques lingüístiques valencianes.

El tercer grup d'anàlisi, recolliria els estudis o reflexions sobre aspectes sectorials de la política lingüística valenciana. Val a dir que és relativament escàs, excepció feta dels estudis referits l'ensenyament, i que, en la pràctica

totalitat de les ocasions, són aproximacions realitzades per persones vinculades professionalment als temes o als sectors que s'estudien i que aporten, en termes generals, una informació desigual.

Així, hi ha un seguit d'articles que es refereixen a la presència del valencià als mitjans audiovisuals (Moltó, 2002), al teatre (Sansano, 2002), al món editorial (Serrano, 2001), a internet i l'àmbit de les noves tecnologies (Forcada, 2002; i Martínez i Mora, 2002), sobre la llengua i el model de llengua als mitjans de comunicació (Ferrando, 1990), sobre el valencià en la divulgació científica (Martínez, 2002), sobre casos de normalització lingüística en l'administració local (Mollà, 1988; Pérez Castilla, 2003; Serrano i Victoriano, 2002), o en el conjunt de l'administració valenciana (Pitarch, 1993b; Polanco, 1984); reivindicacions del paper de la Federació Escola Valenciana com a motor normalitzador de la llengua (Gómez, 1996, 2003 i 2005; Pellín, 2002; o Escribano, 2003), o sobre les associacions festives (Martos, 2002), i també els instituts d'estudis comarcals (Ivars, 2002).⁸ Com hem dit, la majoria d'aquests treballs són valoracions generals, amb una informació puntual i no sistemàtica sobre la implementació i l'impacte de les polítiques lingüístiques en els sectors que s'analitzen, i, per tant, tenen un interès irregular per a la nostra investigació

No obstant això, el gruix principal d'aquesta mena d'estudis parcials sobre la política lingüística centren la seua atenció en l'àmbit de l'educació i solen aportar informació més qualificada. Alguns presten una atenció especial als problemes del model de llengua estàndard (Baldaquí, 2002a, 2002b, 2002c i 2002d) o sobre el control i l'avaluació dels programes educatius que tenen el valencià com a llengua vehicular (Domènech i Pascual, 2005). Però els més interessants per al nostre estudi són els que es refereixen a l'extensió de l'ensenyament del valencià i en valencià durant els governs socialistes (Miró, 1993; Peraire, 1993) i sobre els models lingüístics del sistema educatiu valencià també durant l'època socialista, analitzats de forma generalment positiva des l'àmbit oficial (Badenes, 1986; Generalitat Valenciana, 1991b; Sala, 1995; Pascual i Sala, 1996) o de manera més crítica en estudis provinents dels moviments socials per la normalització lingüística (Torró, 1996); mentre que els estudis sobre l'evolució de la llengua a l'ensenyament durant l'època de govern del PP han correspost sovint a l'àmbit sindical (STEPV, 2000, 2002 i 2003) i al món acadèmic (Pitarch, 2002 i 2003; Martínez, 2002; Triado, 2000;

⁸ Molts d'aquests estudis puntuals s'han produït en el marc de publicacions d'obres col·lectives amb voluntat de fer un diagnòstic aproximat de la situació del valencià als diferents àmbits socials, entre les que cal destacar la publicació d'un número especial de la revista *Canalobre*, de la Diputació Provincial d'Alacant, en 2002.

Vila, 2000; Romans, 2003; Borja, 2005; Ribes, 2005) i han tingut un caràcter bastant crític amb la política oficial.

Cal citar, per acabar, l'existència d'algun article sobre la funció dels moviments socials en l'extensió de l'ensenyament en valencià (Brotons i Torró, 2002; Artés, 2003), o sobre la seua influència en el conjunt del sistema educatiu valencià (Hernández Dobon, 2000) i també alguna aproximació comparativa dels programes d'immersió als territoris de llengua valencianocatalana (Artigal, 1995), a més, de les referències al model lingüístic en l'ensenyament en estudis de caràcter general sobre les polítiques de normalització lingüística en el camp de l'ensenyament que hi ha hagut a Espanya (Argelaguet, 1998).

A grans trets, aquest seria l'estat de la qüestió dels estudis que de manera més o menys directa han tractat de forma específica aspectes relacionats amb la política lingüística valenciana. I, en general, podríem concloure que, malgrat la nombrosa literatura polèmica que sobre la llengua s'ha produït en la societat valenciana i malgrat els interessants estudis que, especialment des de la sociolingüística, s'hi han fet, la política lingüística valenciana realment impulsada pels governs autonòmics valencians no ha estat objecte fins ara d'una aproximació analítica sistemàtica des de cap àmbit d'estudi i, especialment, no ho ha estat des de la Ciència Política i, menys encara, des de l'anàlisi de polítiques públiques, i, consegüentment, creiem que la nostra investigació és en molts aspectes inèdita i pot contribuir al coneixement d'una política pública tan complexa i tan interessant pels elements que s'hi conjuguen, com és la política lingüística en l'àmbit concret del País Valencià.

Val a dir, que la política lingüística tampoc no és un objecte d'estudi gaire freqüent de la Ciència Política i de l'anàlisi de polítiques, si més no a Espanya; i això malgrat el fet que el debat sobre la identitat espanyola és una qüestió política permanentment oberta, amb major o menor intensitat segons les conjuntures polítiques, a l'estat espanyol de les últimes dècades, i cal recordar que a les discussions sobre la identitat és comú vincular també reflexions o judicis de valor sobre la realitat lingüística i les polítiques lingüístiques espanyoles. A mitjans dels anys setanta, Ninyoles (1975) es preguntava per què la sociologia ignorava la lingüística i contestava que "*la indiferència de la sociologia (realment influent) respecte a la conducta lingüística no pot sinó produir alguna perplexitat*" i mostrava la seua sorpresa perquè "*al costat d'una exuberant floració literària sobre "problemes de la llengua" –gens estranya a un país on la qüestió lingüística assalta diàriament les columnes de la premsa– l'esforç d'aclariment científic hi ha estat en realitat escàs*". Aquestes afirmacions de Ninyoles per als estudis sociològics

d'aleshores, podrien ser vàlides en termes generals per al cas de la Ciència Política i, especialment, per a l'anàlisi de les polítiques públiques, si més no a Espanya, on els estudis en aquestes disciplines són relativament recents. Així, Mateos (2002), quan destaca els cinc llibres espanyols que, en la seua opinió, són els més importants pel que fa a l'anàlisi de polítiques públiques,⁹ únicament cita un cas (Gomà i Subirats, 1998a) on es recullen anàlisis de polítiques lingüístiques espanyoles.

No vol dir això, que no hi haja estudis i anàlisis sobre les polítiques lingüístiques de les diferents comunitats autònomes espanyoles amb llengües pròpies, especialment de Catalunya, el País Basc o Galícia; però en la majoria de les ocasions, com en el cas valencià, són aproximacions fetes per sociolingüistes, juristes, professionals vinculats a un sector concret d'aplicació d'aquesta política pública, majoritàriament treballadors de l'ensenyament, o per associacions que defensen la normalització d'una de les llengües espanyoles en una comunitat autònoma determinada. Des de la Ciència Política i des de l'anàlisi de les polítiques públiques, els estudis són més aviat escassos a hores d'ara. Amb tot, es poden destacar els treballs sobre la política lingüística de la Generalitat de Catalunya en l'ensenyament obligatori (Argelaguet, 1999), l'anàlisi general de la política lingüística catalana (Argelaguet, 2001) o la comparació que aquest mateix autor fa de les polítiques lingüístiques en l'àmbit escolar que tenen com a centre d'actuació les llengües cooficials diferents al castellà dins d'Espanya, a què ja ens hem referit adés, (Argelaguet, 1998), i des d'una vessant més teòrica, cal destacar els dubtes sobre les polítiques catalanes de normalització lingüística que planteja Branchadell (1996 i 1997). Per al País Basc, s'han de destacar els treballs de Mezo (1996) comparant els casos de les polítiques de recuperació lingüística en l'àmbit de l'ensenyament del País Basc i d'Irlanda, o com la política lingüística basca s'ha estabilitzat i institucionalitzat amb un èxit raonable en mig d'un conflicte polític violent (Mezo, 2002). Malgrat que no és una anàlisi politològica, per al cas gallec, cal destacar l'ambiciós estudi col·lectiu i pluridisciplinar que sobre el procés de normalització lingüística de l'idioma gallec entre 1980 i l'any 2000, ha impulsat el Consell de Cultura Gallega i han coordinat Monteagudo i Bouzada (2002).

No és la nostra intenció acostar-nos als estudis sobre casos de polítiques lingüístiques fora d'Espanya des de la Ciència Política i, específicament, des de la perspectiva de l'anàlisi de les polítiques públiques, però ens sembla que, ara per ara, hi serien també relativament inhabituals.¹⁰ També, en l'àmbit

⁹ Mella (1998); Gomà i Subirats (1998a); Garde (1999); Closa (2001), i Morata (2000). Als que es podria afegir el de Grau i Mateos (2002).

¹⁰ No deixa de ser il·lustratiu del que estem dient que els reculls bibliogràfics sobre la matèria de la llista de centres d'investigació sobre polítiques i drets lingüístics del Programa MOST de la

internacional, pareixeria que, en termes generals, la major part dels estudis sobre política lingüística o planificació lingüística tenen el seu origen en la lingüística, el dret, la sociolingüística o la sociologia, tot i que poden tractar aspectes com la relació entre la ideologia política i les polítiques públiques, o reflexionar sobre les característiques de polítiques lingüístiques públiques. La major part dels estudis es centren en el problema de la diversitat lingüística (Edwards, 1994; Siguan, 2001) del contacte i el conflicte lingüístics, en l'evolució demolingüística de les societats analitzades o en fer reflexions sobre les possibilitats de supervivència de les llengües minoritzades (Fishman, 2000), i, fins i tot, hi ha aproximacions exhaustives fetes des d'organismes oficials (Gouvernement du Québec, 2001) per conèixer i avaluar les polítiques lingüístiques en un territori concret.

Sens dubte, un dels camps de la Ciència Política que més atenció han prestat en els últims anys als problemes polítics que genera el fet lingüístic, la diversitat de llengües i cultures en una mateixa comunitat política o el reconeixement de drets lingüístics, ha estat la Teoria Política al voltant del debat sobre el multiculturalisme, la diversitat cultural i la igualtat en les societats occidentals contemporànies, entre els que cal destacar l'obra de Kymlicka (1995, 1997, 2001 o 2002), Willet (1998), Parekh (2000), Barry (2001) o Kymlicka i Allen (2003). Però ni aquestes aportacions teòriques ni la immensa literatura acadèmica sobre el fet nacional i les identitats col·lectives aporten massa informació sobre les polítiques lingüístiques concretes i sobre les dinàmiques públiques d'exclusió i inclusió per motius lingüístics (dins d'una mateixa llengua o entre llengües diferents quan hi ha llengües en contacte conflictiu) que tenen lloc en una comunitat política determinada.

Tornant a l'estat de la qüestió de l'anàlisi de les polítiques lingüístiques valencianes, cal insistir en el fet que s'hi dona la particularitat que moltes de les aproximacions estan molt més orientades a determinar la vitalitat i els avanços dels usos lingüístics de la llengua valencianocatalana en àmbits sectorials determinats o a reflexionar sobre les possibilitats de supervivència del valencià que a fer una anàlisi detallada de les característiques, objectius i realitzacions de les polítiques lingüístiques impulsades pels poders públics valencians des de les primeres eleccions democràtiques (1977) o des que aquesta llengua ha tornat a ser oficial al País Valencià (1982).

Hi ha, a més a més, una característica afegida i compartida, explícitament o implícitament, per moltes d'aquestes aproximacions a aspectes de les polítiques lingüístiques valencianes: es tracta d'anàlisis reflexives, que solen estar impel·lides o fortament influïdes per concepcions identitàries i nacionalitàries fortes, que són socialment i políticament minoritàries dins el País Valencià, i que, en general, es corresponen amb concepcions del nacionalisme catalanista valencià, del nacionalisme valencianista i del valencianisme més genèric, força influïdes per l'anàlisi fusteriana del problema lingüístic i nacional valencià (i pancatalà).

En conseqüència, aquestes aproximacions analítiques compartiran, a grans trets, la idea que hi ha una relació entre projecte *nacional* valencià, la recuperació del valencià i la política lingüística, i que els tres fenòmens són fets polítics i socials indestriables; o, millor encara, consideraran que la nació dels valencians està predeterminada pel fet lingüístic i que la preservació del valencià fa necessària una política lingüística intensa i la construcció d'un projecte nacional o, si més no, d'un poder polític *valencianista* fort. Per tant, en la majoria d'aquestes aproximacions es considerarà, explícitament o implícitament, que l'única política lingüística adequada a les necessitats del poble valencià serà aquella que pretenga la *normalització lingüística*, en els tres sentit (*mínim, preeminent i fort*) que Branchadell (1996), seguint Siguan (1992), dóna a aquest terme.¹¹

Al nostre entendre, les principals limitacions d'aquestes aproximacions al fet lingüístic valencià i, més concretament a les polítiques lingüístiques valencianes, són dues. En primer lloc, generen acostaments analítics que jutgen les polítiques tenint més en compte l'horitzó de *normalització* que es considera desitjable i deixen relativament a banda la dimensió política i les dinàmiques socials que tota política pública provoca. I el que, en ocasions, és més important, el procés de conformació de les polítiques públiques en l'agenda política com un sistema d'opcions entre projectes alternatius, força enfrontats en el cas valencià, i sense tenir en compte suficientment el pes i la capacitat

¹¹ La *normalització mínima* seria una situació de doble oficialitat real en què no hagués cap problema a usar (i rebre serveis) socialment i privadament una llengua determinada en qualsevol funció dins d'una societat que tingués més d'una llengua en contacte. La *normalització preeminent* seria aquella en què, a més de la situació anterior, la llengua pròpia o històrica del territori té una situació preferent en els usos socials, encara que no és l'única llengua. La *normalització forta* és aquella en què una llengua és la llengua primera de la majoria de la població en tots els àmbits socials i, en conseqüència, és usada de manera normal i preferent a tota activitat social. La diferència principal entre la *normalització mínima* i la *forta*, segons Barchadell (1996) és que mentre en la primera una part dels ciutadans *poden viure* socialment utilitzant la pròpia llengua (encara que no tots els serveis i productes siguen en aquesta llengua), en la tercera la majoria dels ciutadans hi *viuria* normalment i tindria en aquesta llengua la major part dels serveis, encara que no fos la llengua individual de tota la població.

d'influència social dels actors, les dinàmiques del conflicte, o les polítiques realment implementades en aquest camp de força de l'acció política.

L'anàlisi i la consideració de les polítiques lingüístiques valencianes corre, llavors, el risc de ser analitzat com un espai d'actors i dinàmiques bipolars, amb dos pols estructuradors de dimensions i característiques canviant, segons cada autor: el positiu, format per aquells que pretenen la *normalització lingüística* del valencià, i el negatiu, on es situarien els que s'hi oposen o l'entrebanquen. I, sobretot, corre el risc de considerar l'actor institucional principal, el Govern Valencià, o els actors polítics que li donen suport, com a actors de característiques similars i amb un valor polític similar als actors polítics i privats més favorables a la *normalització*, sense valorar l'enorme diferència que existeix pel que fa a recursos i sobretot a suport social i legitimitat democràtica entre uns actors i els altres.

En segon lloc, aquests tipus d'estudis centren en bona mesura el debat en el dret a la supervivència de la pròpia comunitat lingüística, entesa sovint, com hem vist, com a germen de la comunitat nacional o de la identitat col·lectiva, i marginen la discussió sobre la garantia plena i real dels drets lingüístics dels ciutadans d'una determinada comunitat lingüística a viure en la seua llengua pròpia en el territori en què és originària aquesta llengua. En el primer cas, el problema polític tendeix a situar-se en l'àmbit de la confrontació entre projectes lingüísticonacionals,¹² i és el predominant tradicionalment a Espanya; en el segon cas, el problema se situaria en quines són les garanties reals i efectives dels drets ciutadans per poder viure en la pròpia llengua, independentment dels debats *nacionalitaris* que hipotèticament puguen existir i dels possibles projectes nacionals d'una societat determinada.

En aquest sentit, advertim que, en la mesura que ens siga possible, en aquest estudi intentarem evitar seguir les lògiques argumentatives que vinculen la política lingüística amb els diferents projectes nacionalitaris en conflicte al País Valencià i que, de manera genèrica podríem resumir en tres: en primer lloc, el projecte nacionalista espanyol, majoritari a la societat valenciana en les seues formes uniformistes i regionalistes, que ha pretès històricament fer d'Espanya una nació lingüísticament uniforme en castellà o, com a mínim, amb un clar predomini social del castellà en el que constituïria un procés de construcció d'una nació a partir de l'estat preexistent (*building nation process*); en segon, els dos projectes nacionalistes valencians, el valencianista i el catalanista, que coincideixen en què la *nació dels valencians* està determinada per la llengua i que aquesta nació només podrà sobreviure mitjançant un augment del poder

¹² Un exemple, balear en aquest cas, de vinculació de projecte nacional pancatalà i llengua catalana, a Joan i Bibiloni (1994).

polític propi, de la consciència nacional valenciana i de la normalització de la llengua valencianocatalana, en un procés de construcció d'un *estat* (o d'augment del poder polític) partint de la preexistència d'una nació *valenciana* o *catalana* segons els casos (*building state process*), i divergeixen l'àmbit nacional: el nacionalisme valencià circumscriu l'àmbit nacional al País Valencià (independentment que el valencià/català que identifica bàsicament la nació valenciana siga també la llengua d'altres territoris) i introdueix elements de tradició política pròpia i convivència històricament diferenciada per definir la nació; el nacionalisme (pan)català defineix la nació bàsicament sobre la base del fet lingüístic.¹³ No obstant això, tindrem en compte que el conflicte entre els projectes nacionals ha influït en la conformació del problema lingüístic valencià com a *problema* polític i la subsegüent incorporació de les polítiques lingüístiques a l'agenda del Govern Valencià.

Amb tot, no cal entendre que postulem una visió suposadament *neutral* del problema, en la que no creiem, o que la nostra aproximació està exempta de *reflexivitat* (Vallès, 2000); tot el contrari, som conscients que això és impossible i, a més, volem aclarir que, encara que no sempre estarà implícita, coincidim amb el liberalisme multiculturalista de Kymlicka (2001 i 2002) o amb el liberalisme democràtic de Laitin i Reich (2003) en la necessitat de garantir plenament els drets lingüístics dels ciutadans i la possibilitat que una persona pugui viure i realitzar totes (o la pràctica totalitat) de les funcions privades i públiques, de caràcter personal, social i oficial en la llengua que personalment desitja sempre que siga la llengua pròpia i històrica d'una comunitat humana en un territori determinat sense cap mena de minorització lingüística.¹⁴

3.3. LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES. PERSPECTIVA ANALÍTICA

Del que hem vist en l'apartat anterior, podríem concloure que la nostra investigació no és el primer acostament analític al problema de la política lingüística al País Valencià. La novetat del nostre treball es troba en què pretén dur a terme una anàlisi global dels principals aspectes d'aquesta política pública impulsada pel Consell de la Generalitat i que la fem des d'una disciplina, la Ciència Política, i des d'una perspectiva, l'anàlisi de les polítiques

¹³ Ocasionalment, hi ha hagut també propostes minoritàries, poc estructurades i amb escassa continuïtat temporal, de *nacionalisme valencià anticatalanista* que reconeixia que el fet lingüístic determinava la identitat nacional, però negava la unitat de la llengua catalanovelenciana.

¹⁴ Aquesta definició coincideix bàsicament amb la *normalització mínima* a què ens referíem adés; amb tot, no pretén necessàriament ni s'hi oposaria a què una llengua adquirís un altre grau de reconeixement o, si es prefereix, de *normalització* lingüística, sempre que obeeixi a les dinàmiques socials pròpies, o a l'èxit de les polítiques lingüístiques públiques i democràtiques, i foren garantits en tot moment els drets lingüístics individuals i col·lectius.

públiques, gairebé inèdites al País Valencià i no massa freqüents a Espanya per estudiar les polítiques lingüístiques.

La qüestió de fons, en aquest sentit, és *¿per què ha d'interessar el fet lingüístic a la Ciència Política, en general, i a l'anàlisi de les polítiques públiques, en particular?* I la resposta no pot ser altra que recordar que la Ciència Política s'interessa pel coneixement del comportament humà, individualment i col·lectivament considerat, davant del fet polític i especialment en la seua actuació al voltant d'un bé escàs (el poder polític) que es troba desigualment repartit, i que el fet lingüístic és consubstancial a l'ésser humà, individualment i socialment considerat, i n'és, per tant, també present a totes les construccions socials i polítiques que els humans hem creat. Encara més, el fet lingüístic és indestriable del poder polític, perquè tot poder polític al llarg de la història ha anat vinculat a una llengua (o llengües) i a un model (o models) de llengua considerats *superiors* en detriment de les llengües o dels models o formes lingüístiques valorades com a *inferiors*, i tot poder (polític o no) ha contribuït a estructurar tot un conjunt de prejudicis i estereotips negatius (o positius) al voltant de suposades qualitats i valors intrínsecs de les llengües considerades *superiors* i *inferiors*, malgrat que no hi haja cap tipus de justificació o argument vàlid des de la lingüística (Tuson, 1988) per sostenir que hi ha llengües (o dialectes d'una llengua) amb capacitat comunicativa superior a unes altres.¹⁵

La llengua que ha utilitzat el poder, tota mena de poder, i ha estat sempre, valga la redundància, un instrument més i fonamental de poder¹⁶ i de diferenciació social: en societats en què hi ha una única llengua, valorant de manera superior les variants lingüístiques utilitzades per les institucions polítiques i acadèmiques i pels sectors intel·lectuals, i, en les societats amb més d'una llengua en conflicte, considerant que una de les llengües era superior a les altres. Sovint aquesta vinculació de llengua i poder ha semblat tan *natural* que ha estat invisible per als estudis de les ciències socials realment influents. Sembla, però, que en les dues últimes dècades, amb la caiguda del Mur de Berlín, el despertar de les identitats dels països de l'est d'Europa o la diversitat cultural, ètnica, religiosa i lingüística que introdueixen en les societats occidentals les noves migracions, el debat al voltant de la llengua i el poder ha adquirit importància, com hem vist, en la Teoria Política i considerem que, també des de l'anàlisi de les polítiques públiques, estudiant casos concrets o

¹⁵ Veure en aquest sentit, Tuson (1988 i 2004).

¹⁶ És tan repetida com encertada, en aquest sentit, l'afirmació de Nebrija (1492) en el pròleg a la seua *Gramática de la Lengua Castellana* sobre que "*siempre la lengua fue compañera del imperio*"; és a dir, del poder. En aquest sentit, és molt interessant el llibre de Feliu i Juher (1999) i especialment els treballs que hi recull de Blasi (1999) i Boyer (1999) sobre Itàlia i França.

fent comparacions entre diferents polítiques públiques en matèria lingüística, es pot contribuir al coneixement de les relacions entre poder polític i fet lingüístic en la seua dimensió més operativa i immediata.

L'anàlisi de les polítiques públiques com a subdisciplina de la Ciència Política tindria poc més de mig segle i es podria considerar, amb Aguilar (1996) que assenta les seues bases actuals en l'obra *The Policy Orientation* de Harold D. Lasswell (1951); tot i que Torgenson (1999) busca l'origen de l'orientació cap a les polítiques públiques en el pragmatisme i el progressisme nord-americà de començaments del segle XX de Dewey i Merriam.

Es tractaria, en qualsevol cas, d'un àmbit d'anàlisi que, segons Torgenson, tindria tres moments decisius durant la segona meitat del segle XX que es correspondrien amb l'obra de tres autors capitals per a l'anàlisi de les polítiques públiques: Lasswell, Simon i Lindblom. Lasswell perquè va ser el primer a reivindicar la necessitat de construir una ciència de les polítiques públiques per augmentar l'eficàcia de la gestió pública i va proposar un model d'anàlisi seqüencial que influencià profundament els estudis posteriors. Herbert A. Simon (1957) perquè intentà, cronològicament gairebé de manera paral·lela a Lasswell, assentar una ciència de l'administració que combinés la racionalitat limitada dels individus i la racionalitat organitzativa i l'augment del pes de la tecnocràcia en l'administració. I, finalment, Lindblom (1959) que en els anys seixanta proposarà una estratègia analítica *per eixir del pas*, que té en compte la racionalitat limitada a què feia referència Simon, però que s'oposa a les seues posicions tecnocràtiques, tot superant també la visió seqüencial del procés de les polítiques públiques que proposava Lasswell, ja que en la seua opinió es fomentava una noció errada de les polítiques com a producte racional i mecànic d'una ment governant i no es corresponia amb la realitat; ja que en la seua opinió era necessari que l'anàlisi de les polítiques públiques tingués sempre present la interacció entre els actors, el marge de maniobra i d'actuació dels actors a tot el llarg de l'actuació pública i la complexitat (i capacitat de canvi) de la configuració i implementació de tota política pública al llarg de tot el procés.

No obstant això, la nostra referència, en aquests moments, a alguns dels autors que han contribuït de manera decisiva a la consolidació i a fer avançar l'anàlisi de les polítiques públiques, no té per objecte acostar-nos a l'estat de la qüestió d'aquesta disciplina de la Ciència Política, sinó destacar que es tracta d'una aproximació analítica relativament nova dins de les ciències socials; i que aquesta novetat és encara major en països com Espanya. De fet, Mateos (2002), en referir-se als que, en la seua opinió, serien els principals treballs espanyols sobre polítiques públiques publicats a Espanya des de l'òptica de la Ciència Política i de l'anàlisi de les polítiques públiques, només cita

publicacions que estan datades entre 1998 i 2001 i que recullen anàlisis fetes en l'última dècada,¹⁷ a les que es pot afegir el mateix llibre col·lectiu dirigit per Grau i Mateos (2002). Gomà i Subirats (1998b), amplien un poc més l'àmbit temporal de l'aparició d'estudis sobre polítiques públiques a Espanya (i l'àmbit lingüístic castellà/espanyol), destacant que, a finals dels anys vuitanta i començament dels noranta, s'han anat editant a Espanya i Amèrica Llatina obres importants per conèixer aspectes i conceptes essencials de l'anàlisi de les polítiques públiques.¹⁸

Siga com siga, tant si tenim en compte la proposta de Mateos com si considerem la de Gomà i Subirats, és evident que es tracta d'una disciplina de la Ciència Política que, actualment, està en procés de desenvolupament i assentament a Espanya, on comptaria amb una presència, en els millors dels casos, de poc més d'una dècada i mitja.

Gomà i Subirats (1998b) afirmen que una anàlisi de la literatura de la Ciència Política espanyola de les últimes dues dècades "*permet constatar una més que notable absència d'estudis i treballs sobre les polítiques públiques desenvolupades pels poders públics*" i fins i tot que són escassos els treballs que es podrien considerar *contigus* a la matèria; és a dir, referits al govern, a la seua estructura o a les seues funcions, i, sobretot, al sistema de presa de decisions, a l'agenda política i a la repercussió social i política de les decisions preses. Semblaria, en els estudis espanyols, segons aquests autors, i l'afirmació és plenament extensible al País Valencià, que els fets més importants de la vida política succeïren abans que els partits arriben al govern i que l'interès de la Ciència Política s'hagués de centrar en les anàlisis sobre la configuració i funcionament de les institucions, la competència entre partits o els resultats electorals, posem per cas, i, conseqüentment, a Espanya "*els instruments analítics que s'han anat desenvolupant tenen més a veure amb punts d'interès pregovernamentals que no amb l'elaboració, posada en pràctica i avaluació de les polítiques*".

En altres paraules, i seguint la distinció clàssica anglosaxona de la política com a *polity*, *politics* i *policy*, la Ciència Política espanyola, i la menys

¹⁷ Veure nota 9.

¹⁸ Entre les obres que destaquen Gomà i Subirats, hi ha Subirats (1989); Lindblom (1991); *Documentación Administrativa* (1991); Meny i Thoenig (1992); Ballart (1992); Aguilar (1992, 1996); *Gestión y Análisis de Políticas Públicas* (1994-1996). No obstant això, s'hi podrien afegir, algunes altres publicacions importants en matèria de polítiques públiques, a més de les considerades per Mateos (2002) i per Gomà i Subirats, com ara les obres col·lectives de Brugué i Subirats (1996), Brugué i Gomà (1998), Bañón i Carrillo (1997) o Aguilar (2000a i 2000b), i la individual de Subirats (1992).

desenvolupada Ciència Política valenciana, hauria tingut com a àmbit d'estudi preferent els aspectes estructurals referits a l'articulació institucional i a l'establiment de les regles bàsiques del sistema polític (*polity*), així com els processos actitudinals i dinàmics referits a la cultura política, el sistema de partits o el comportament electoral (*politics*); però són encara bastant escassos els estudis politològics sobre l'actuació i els resultats de l'acció dels poders públics (*policy*). I això és especialment important si acceptem com a vàlida, si més no en part, l'afirmació de Lowi (1964) segons la qual tota política pública (*policy*) determina la política com a procés (*politics*) i perquè sense aquesta mena d'anàlisi la comprensió del sistema polític és incompleta (Gomà i Subirats, 1998b) i, per tant, hauriem de concloure que la falta d'anàlisi de polítiques públiques comporta un coneixement limitat del funcionament real dels nostres sistemes polítics.

No hi ha una definició universalment acceptada de polítiques públiques (Aguilar, 1996) i fins i tot es podria considerar que el propi concepte és polisèmic i relativament imprecís, ja que ha estat incorporat molt recentment (anys setanta) a les llengües europees, fent una traducció literal del terme anglès *public policy*. Potser, per això, una de les definicions més usuals és la que entén que política pública és tota acció de les autoritats públiques a dins d'una societat, o el que és el mateix: *què produeixen qui ens governen?, per aconseguir quines coses? i a través de quins mitjans?* (Thoenig, 1985). Una reflexió intel·ligentment matisada per Dye (1992), seguint Bachrach i Baratz (1963), quan afirma que política pública és tant el que es fa com el que no es fa per part del poder públic i les seues conseqüències. Aquesta concepció del que és una política pública és la que seguirem a grans trets en aquesta investigació. Perquè, al capdavant, l'anàlisi de les polítiques públiques consisteix en "*l'estudi de l'acció de les autoritats públiques a dins la societat*" (Mény i Thoening, 1992) i per poder respondre des d'aquesta perspectiva analítica les hipòtesis de treball que ens hem plantejat en aquest treball és necessari contestar també les preguntes que, com assenyala Argelaguet (1999), estan presents en qualsevol estudi sobre una política pública: *què fa el govern?, en quin context actua?, per què ho fa?, per a què fa?, com?, amb quins mitjans?, de quina manera?, com es modifica el que es fa quan canvia el partit que governa?, i, finalment, amb quins resultats?*

No és, per tant, el poder polític en la seua essència l'objecte d'estudi de l'anàlisi de polítiques públiques, sinó la utilització d'aquest poder per les institucions politicoadministratives per resoldre o gestionar problemes públics. En conseqüència, una política pública implica una quantitat elevada d'activitats polítiques, administratives i legislatives, i també de sistemes de col·laboració entre els actors públics, polítics i privats en molts àmbits institucionals. Ara bé, els objectius desitjats per una política pública només s'aconsegueixen quan, a

més d'existir un sistema d'actors que hi és compromès i quan els poders públics (el centre de l'acció en una política pública) prenen una sèrie de decisions, intencionades o no, que influeixen decisivament sobre el conjunt o part de la població d'una comunitat política. Serà, insistim, el conjunt de decisions i accions diverses i complexes (i a voltes contradictòries) impulsades pels poders públics (generalment pels governs) el que caldrà considerar com política pública. Es tracta d'una aproximació al fet de les polítiques públiques clarament orientada a facilitar l'anàlisi i a aconseguir una comprensió de conjunt de tot el seguit de decisions polítiques i administratives dels diferents nivells governamentals i administratius (Bussmann, Klöti i Knoepfel, 1998).

Partint d'aquesta consideració, cal tenir en compte que qualsevol tipus de política pública apunta sempre a la superació d'un *problema social* per part del sistema politicoadministratiu. Val a dir que sempre és un problema que afecta de manera especial una part de la població i que és reconegut, incorporat a l'agenda pública i definit com a *problema polític* bàsicament en funció de la capacitat d'acció i influència dels actors que el defineixen com a *problema*. La determinació d'un conjunt de símptomes (per exemple, la minorització o la substitució social d'una llengua), estarien a la base dels processos de presa de consciència del problema i de la proposta de solucions a través de polítiques públiques determinades. Ara bé, no cal entendre en això una dinàmica lineal, mecànica i absolutament coherent: sovint no hi haurà cap actor o grup social que definisca una realitat com a problema o no tots els actors definiran un mateix fenomen social com un problema, ni consideraran en tots els casos que siga necessària una resposta dels poders públics, i poden divergir també profundament en la consideració de les causes que originen el problema i en les polítiques necessàries per resoldre'l.

La pluralitat i fortlesa dels actors i de les xarxes d'aliances serà un element determinant, per tant, de les polítiques públiques, i les seues escissions tant en la definició del problema com en les solucions proposades per superar-lo, condicionaran en bona mesura les iniciatives dels poders públics, com veurem que ocorre amb les polítiques lingüístiques valencianes. Però, no obstant això i malgrat la importància que puguen tenir els actors privats i polítics, seran els actors públics els determinants en les polítiques públiques. El domini dels actors institucionals és el fet que permet que tota política pública tinga una mínima coherència intencional i unes actuacions que intentaran respondre a un programa d'intervencions i objectius explícitament o implícitament determinats per actuar en àmbits sectorials diversos i prendre un nombre considerable de decisions de naturalesa més o menys obligatòria.

Cal tenir en compte, així mateix, algunes prevencions analítiques. En primer lloc, que els objectius i el programa d'intervencions formals definit per l'actor públic no sempre es correspon amb els objectius reals que pretén aconseguir i, en altres ocasions, pot ocórrer que els efectes de les polítiques públiques vagen en una direcció contrària al que era el programa d'intencions dels poders públics. Així mateix, cal tenir present que tot problema que arriba a l'agenda pública és fonamentalment una construcció social i política canviant que és assumida o rebutjada en major o menor mesura per grups socials i pels actors de cada política pública. Els problemes, per tant, no són realitats abstractes, objectives i fàcilment comprensible per tota mena de persones en qualsevol situació i sense cap tipus d'esforç; i, per tant, no hi ha una resposta automàtica, asèptica i políticament neutral a un problema: tota definició d'un problema, i també la proposta de solució i el programa públic d'actuacions tenen conseqüències sobre les persones, duu implícit valors i concepcions diverses del que ha de ser la realitat social i acaba generant grups de beneficiats i de perjudicats (Gomà i Subirats, 1998c).

Així mateix, de la mateixa manera que no tots els problemes socials esdevenen necessàriament problemes polítics i generen polítiques públiques, tampoc tots els problemes que s'incorporen a l'agenda pública són atesos amb la mateixa intensitat i preferència per les institucions. I, igualment, no totes les polítiques públiques poden interpretar-se en tots els casos com una acció dels poders públics orientada a resoldre un problema social, ja que, en ocasions, poden ser bàsicament instruments per assentar el poder i la dominació d'un grup social, econòmic o polític sobre el conjunt de la població o sobre altres grups.

En aquest sentit, el nostre anàlisi del cas de la política lingüística impulsada pels governs autonòmics valencians i que ha tingut el valencià com a eix d'actuació té en compte aquesta concepció de les polítiques públiques orientada a l'anàlisi i com a conjunt d'actuacions que duu a terme un poder públic per superar o controlar una *problema polític* prenent decisions molt diverses i establint un sistema de relacions complex, però no necessàriament intens, amb la resta d'actors de la política pública. El nostre estudi considera, per tant, la política pública com una *variable dependent* (Grau, 2002); és a dir, com una política del Govern Valencià que respon a un problema social definit i condicionat pel context general en què és definit i en què s'incorpora a l'agenda política, per la complexa configuració del sistema de actors i per les pròpies respostes que el Consell donarà al problema. Amb tot, cal advertir que, ocasionalment, hi ha aspectes de l'estudi que reflexionen sobre alguns dels possibles impactes de la política lingüística en la realitat social i política valenciana, i, en conseqüència, estarien considerant llavors aquesta política pública com a *variable independent*, explicativa de la realitat, i no com al fet

que es pretén explicar, que és la intenció primera i central d'aquesta investigació.

Enfocament teòric

L'anàlisi de polítiques públiques, com tot àmbit científic, té distintes escoles en funció de les perspectives teòriques i estratègies per aproximar-se al coneixement i la comprensió d'un problema en què se situen els diferents autors. Mény i Thoenig (1992) en distingeixen tres grans corrents bàsics que perseguirien objectius diversos i no necessàriament excloents. El primer relaciona l'anàlisi de polítiques públiques i la Teoria de l'Estat; el segon se centra en l'acció dels poders públics; i el tercer en l'avaluació dels resultats i els efectes de les polítiques públiques.

El primer corrent pretén mitjançant les polítiques públiques comprendre la naturalesa de l'acció pública i, per extensió de l'estat, amb enfocaments que anirien des d'una perspectiva pluralista i que entén l'estat com una mena de lloc on s'atenen totes les demandes socials, a una perspectiva neomarxista que consideraria l'estat com un instrument al servei d'una classe social, segons la qual una problemàtica determinada seria un problema públic només quan correspon als interessos d'una classe o grup social (generalment dominant); un altre enfocament d'aquest corrent insistiria en la distribució del poder entre els actors i en les seues interaccions que acabarien determinant les organitzacions públiques i les regles institucionals. En termes generals, la principal aportació d'aquest corrent és el fet de no interessar-se pel coneixement intrínsec de les polítiques públiques aïlladament considerades, i la seua voluntat d'utilitzar l'anàlisi de polítiques públiques per entendre la posició de l'estat i del sector públic en la societat.

El segon corrent pretén explicar el funcionament i la lògica de l'acció pública sense intentar que l'anàlisi de polítiques públiques siga un instrument per entendre el funcionament general del sistema polític (Dente, 1985; Gomà i Subirats, 1998c). Aquest corrent no nega necessàriament l'anterior, però concentra els seus esforços en fer evidents les constants de les accions públiques en una política determinada, sense preocupar-se de justificar una teoria predeterminada. Les quatre grans figures que marquen aquest corrent, segons Parsons (1995) i Mény i Thoenig (1992), són bàsicament els principals creadors de l'anàlisi de les polítiques públiques com a disciplina de la Ciència política, a què ja hem fet menció en part anteriorment.¹⁹

¹⁹ Parsons (1995) considera com a figures principals d'aquesta escola: Lasswell (1951) per la seua preocupació per la gestió i la millora de l'eficàcia en l'acció públic; Simon (1957) per

Les perspectives analítiques dins aquest corrent són plurals, hi ha des d'autors que centren la seua preocupació en els processos de presa de decisions i les estratègies dels actors, als que es centren en els instruments d'intervenció pública de les institucions, o en el procediment i formes institucionals de l'administració i, fins i tot, els que pretenen conèixer el sistema d'idees i representacions de la realitat i la seua influència en les polítiques públiques. Però, en tots els enfocaments analítics d'aquest corrent, les particularitats principals són que no es considera l'estat com un actor únic, sinó com un sistema politicoadministratiu complex i divers amb un comportament no necessàriament coherent i, sobretot, que no hi ha una voluntat d'explicació general i total del sistema polític ni es pretén fer propostes que siguen directament operatives.

Finalment, el tercer corrent intenta conèixer i explicar els resultats de l'acció pública partint de l'estudi dels objectius que persegueix i analitzant els efectes (previstos i imprevistos) que aconsegueix. En general, els estudis es concentren en la metodologia per dur a terme una tasca adequada d'avaluació de les polítiques i en què l'avaluació tinga capacitat de modificar els mecanismes de presa de decisions i la naturalesa de les polítiques avaluades.

El nostre enfocament tindrà en compte, de fet, perspectives que tenen el seu origen en els diferents corrents, però s'orienten bàsicament l'anàlisi de les polítiques lingüístiques valencianes en tractar de descriure, comprendre i explicar l'acció pública d'aquesta política pública i el conjunt de les iniciatives i actuacions del principal actor del sistema politicoadministratiu valencià, el Govern Valencià, i les seues interaccions amb altres actors públics i amb els actors polítics i privats. I dins d'aquesta consideració general, la perspectiva teòrica que considerem més adequada a l'objecte i als objectius del nostre estudi tindria a veure en les seues línies bàsiques amb el segon corrent a què acabem de referir-nos i a les perspectives analítiques de tipus pluralista, i més concretament amb l'enfocament teòric derivat del neoinstitucionalisme històric.

La concepció institucionalista tradicional considerava les institucions i el conjunt de poders públics com els principals actors polítics i, en essència, sostenia que les regles institucionals determinaven les decisions individuals i col·lectives d'una societat. Els individus i els actors privats actuarien en política, però ho farien condicionats pel marc de les institucions constitucionals i seguint un conjunt de normes formals preestablides. L'interès de l'anàlisi, per tant, es concentrarà en les normes legals, les estructures i els processos formals que

la seua aportació sobre la racionalitat limitada en els processos de decisió humana; Lindblom (1959 i 1996) per la seua teorització de les *estratègies per eixir del pas*, l'estudi dels marges de maniobra d'actuació dels actors en les polítiques públiques i la pluralitat de possibilitats; i, finalment, Easton (1965) pels seus intents d'aplicar la teoria de sistemes a l'anàlisi política.

segueixen els òrgans de poder (el govern, l'administració, els partits polítics o els grups de poder); sense donar una resposta del tot convincent a les relacions entre els diferents actors, a la complexitat de les regles institucionals en les diferents polítiques públiques i a la distinció entre els aspectes formals i jurídics i a les regles informals en els processos de presa de decisions públiques.

Les teories neoinstitucionalistes analitzen el caràcter relacional de les institucions i es centren en la forma en què una determinada configuració institucional determina les interaccions polítiques i com les institucions defineixen les estratègies polítiques i influeixen en els seus resultats. El punt central d'aquestes teories es que les dinàmiques institucionals permeten que les demandes públiques (*problemes socials*) esdevinguin políticament significants (*problemes polítics*) i s'incorporen a l'agenda, tenint en compte l'actuació dels actors i les relacions entre els poders públics i la societat en la formulació de les polítiques públiques (Steinmo, 2001a i 2001b).

Les institucions no serien, com en els *vells* estudis institucionalistes, un espai relativament tancat, delimitat per textos legals i destinat a governar o administrar una societat que es considera condicionada i configurada pel sistema institucional. El *nou* institucionalisme no centra el seu interès en les formes i els codis legals, sinó que entén les institucions com a conjunt de realitats formals i informals, legals o no, que inclouen pautes de comportament, rutines, convencions socials, valors o creences que estructuraven o condicionen, segons els casos, el comportament dels individus. L'objectiu de l'estudi del *nou* institucionalisme no serà, per tant, els sistemes de govern i les institucions governamentals, sinó analitzar i explicar les institucions i les polítiques de les institucions com un resultat polític final, produït per la interacció d'actors, que incideix, alhora, en el comportament futur de les persones i dels mateixos actors (Rubio, 2002).

El neoinstitucionalisme té tres enfocaments teòrics bàsics: la perspectiva culturalista o sociològica, l'aproximació des de la teoria de l'elecció racional (*rational choice*) i el neoinstitucionalisme històric. En la perspectiva culturalista o sociològica, les institucions són, a més d'un conjunt de regles i processos formals interns d'una organització, un sistema de símbols, normes de comportaments, costums i valors; és a dir, serien realitats culturals que limiten la capacitat comprensiva dels actors, defineixen les funcions dels individus en una organització i garanteixen la legitimitat social pròpia. Els actors i els individus amb el seu comportament davant i en les institucions produïrien i reproduïrien les regles institucionals en funció més del seu sistema de valors i de la seua visió del món i d'una racionalitat limitada i *cultural* que no dels seus interessos immediats, que, en qualsevol cas, estarien determinats o condicionats per la seua

concepció de la realitat. L'atenció es centraria, per tant, en conèixer el sistema de valors i les actituds socials i culturals del sistema d'actors i la seua influència en les institucions i en les polítiques públiques.

En l'anàlisi de l'escola racional, els individus prenen les decisions racionalment dins d'un àmbit institucional determinat i estable, buscant maximitzar els seus interessos. Els elements fonamentals de la proposta de l'elecció racional serien, en primer lloc, la premissa de la racionalitat dels actors que disposarien d'informació completa sobre l'entorn i que, sobretot, coneixerien clarament els seus propis interessos; la consideració que l'àmbit d'actuació estaria condicionat per l'escassetesa de recursos i obligaria a triar entre diferents opcions; en segon lloc, que les regles institucionals específiques són estables i permetrien l'actuació racional dels actors. Partint d'aquestes consideracions, la delimitació de les preferències de les polítiques públiques es faria a partir de la recerca d'una solució lògica d'equilibri i màxim benefici potencial dels actors, segons la posició que cada actor ocupe en l'entorn institucional (Steinmo i Thelen, 1992). Les regles institucionals i el sistema institucional serien entesos bàsicament com un conjunt de normes contractuals voluntàries que canviarien, seguint una perspectiva de càlcul racional, per adequar-se als interessos individuals i dels grups que interactuen en la societat i en una política pública.

Per contra, el neoinstitucionalisme històric, tindria en compte elements de les dues aproximacions anteriors, com ara la necessitat de considerar la identitat, la identificació i els valors dels individus i els grups en l'anàlisi de les polítiques públiques pròpies de la perspectiva culturalista, i també la necessitat de considerar que les institucions i actors actuen i fixen objectius d'acord amb el que consideren els seus interessos i tracten d'obtenir beneficis en totes les fases d'una política pública. Amb tot, per al neoinstitucionalisme històric les preferències i estratègies, els valors i les visions del món tenen lloc dins d'un context determinat i en un període històric concret i, per tant, seria necessària una anàlisi assentada històricament per explicar la formació dels problemes, la conformació i la modificació dels grups en conflicte i de les regles institucionals.

Considera, així mateix, aquest corrent analític que les institucions (enteses com a conjunt de regles institucionals de tot tipus) tenen tendència a estabilitzar-se (*institucionalitzar-se*) i a limitar (sense tancar-lo) el sistema de possibles eleccions dels actors, i, en conseqüència, una vegada hagués passat el període *constituent* o d'estabilització d'una política pública, els canvis hi serien bastant difícils i puntuals; no obstant això, no cal deduir d'això que estem davant d'una mena de determinisme estructural, segons el qual, com en el vell institucionalisme, el comportament dels individus i dels grups estaria

determinat o força condicionat per les estructures estatals, tot el contrari, malgrat la tendència a l'estabilització de les institucions i de les polítiques públiques, els processos polítics serien dinàmics i generarien, en cada moment històric concret, canvis en les aliances d'actors que podrien modificar substancialment les característiques i els resultats de les polítiques públiques.

L'anàlisi històrica consideraria que els conflictes que determinen les decisions polítiques es produeixen en les institucions com a sistema de relacions reglades i informals, conjunt de valors i de costums determinats pels processos històrics. I estimaria, així mateix, que aquests processos històrics estan en funció de les interaccions entre regles, actors, valors, concepcions de la realitat, interessos, estratègies i poders que poden ser identificats i integrats en un context determinat, però que canvien amb el pas del temps i amb l'aparició de noves combinacions de conflictes i noves formes cooperació entre les institucions i els actors.

Els actors, a més, tindrien una racionalitat limitada, sovint dual tractant de combinar el que consideren que són els seus interessos individuals i el que estimen que són els interessos col·lectius d'un grup o del conjunt de la societat, i, conseqüentment, no sempre definiran clarament els objectius reals ni actuaran de manera instrumental i individualista, i, per tant, les polítiques públiques acabaran sent el fruit d'un procés de formació històric que contribuirà a modelar les institucions i la manera en què els actors interpreten la realitat (Steinmo i Thelen, 1992; Rubio, 2002). En aquest esquema analític, les institucions són alguna cosa més que actors passius que responen afirmativament les demandes il·limitades dels actors privats i polítics, i tendiran a actuar establint prioritats diferents davant les demandes ciutadanes, a valorar les diferents opcions de manera diversa, a considerar unes polítiques públiques i rebutjar unes altres, i a donar suport a uns sistemes d'actors, en detriment d'uns altres. No seran unes dinàmiques en què uns grups i individus guanyen en la mesura que altres perden; però evidentment en tota política ni tots els grups i individus tenen perquè guanyar en una magnitud i forma similar ni, necessàriament, tenen perquè guanyar.

Per tant, les dues principals divergències amb els altres corrents i, sobretot, amb el de l'elecció racional, derivarien de la concepció dels actors com a agents de racionalitat suficient per prendre les decisions més adequades als seus interessos (elecció racional) o com a agents de racionalitat limitada (neoinstitucionalisme històric i, en bona mesura també el neoinstitucionalisme sociològic o cultural) que sovint actuen sense conèixer adequadament els seus interessos i es limiten a *complir regles* (Steinmo i Thelen, 1992) i a reproduir comportaments, o, com és més habitual, tenen una pluralitat d'interessos no

sempre coherents i, a més dels interessos propis, incorporen interessos o valors col·lectius. La segona divergència deriva del fet que, mentre per a l'elecció racional, les polítiques són un producte lògic de la combinació del sistema de preferències dels actors en un context determinat, per al neoinstitucionalisme històric, el procés de formació de les preferències és problemàtic i depèn del context històric-institucional que condiciona la visió de la realitat dels actors, els seus interessos, els seus sistemes de valors i les seues preferències (Rubio, 2002); mentre que, també de manera similar al neoinstitucionalisme històric, el sociològic o cultural considerarà que serà el sistema de valors, costums i símbols d'una societat el que condiciona l'actuació dels actors i la política pública.

Les aproximacions teòriques que ignoren els actors socials o la diversitat institucional serien, per tant, inadequades per conèixer el passat, comprendre el present i pensar en alternatives de futur de l'acció política (Immergut, 1998). I, en conseqüència, en les anàlisis sobre polítiques públiques caldria tenir en compte les estratègies i els objectius dels actors, i les seues relacions de conflicte i cooperació, entenent les institucions com a centre, condicionant i producte dels conflictes i de les eleccions polítiques on competeixen i estan presents, amb una racionalitat limitada, els diferents actors.

Així, en les dues darreres dècades, després que March i Olsen publicaren el seu article reivindicant un nou institucionalisme (1984) i després *Rediscovering Institutions* (1989), establint les bases d'aquest corrent teòric, el neoinstitucionalisme històric ha posat de manifest, que, sense negar l'afirmació de Lowi (1964) que *policies determine politics* (les polítiques públiques determinen la política), també seria cert que *politics produces policies* (una determinada estructura política produeix unes determinades polítiques públiques) i que els processos històrics de conformació de polítiques públiques i de canvi institucional són complexos i no segueixen una lògica de racionalitat absoluta, sinó, com hem vist, de racionalitat limitada, plural i sovint contradictòria.

Immergut (1998), en aquest sentit, delimita les tres principals aportacions d'aquest corrent teòric a l'anàlisi de les polítiques públiques. La primera és que destaca el fet que la formació de l'agenda i de les opcions de les polítiques és dinàmic i forma part intrínseca del propi procés. Això no vol dir que els actors estiguen determinats pel context institucional pel que fa a establir els seus objectius, sinó que les institucions actuen com a filtre que afavoreixen una mena d'objectius i els mitjans per aconseguir-los i en discriminen o marginen altres. Cada actor definirà, per tant, els objectius de manera diferent en cada país i en cada circumstància temporal (Immergut, 1998).

La segona és que per al neoinstitucionalisme històric la causalitat és un fenomen que depèn del context i és el producte d'una combinació complexa de

factors amb actors, valors, idees i institucions que pugnen i interactuen entre si; sent gairebé impossible establir-hi variables causals absolutament independents i explicatives de la totalitat del procés. Es tractaria, per tant, d'aspirar a aproximacions de coneixement científic *raonables* o de racionalitat limitada, provisionals i allunyades de tota mena d'aspiració a trobar, en paraules de Berlin (1992), la *solució final* intel·lectual a un problema.

La tercera és l'èmfasi en la dinàmica històrica. L'aproximació a les polítiques públiques neoinstitucionalista històrica té en compte, de manera especial, el context i les limitacions que imposa el desenvolupament històric a les polítiques públiques, sense caure en cap mena de visió determinista del procés polític o de l'evolució històrica. En altres paraules, segons aquest corrent el passat influeix i ajuda a explicar el present, però aquest ni és deduïble per endavant utilitzant models teòrics ni, menys encara, determina el futur.

Volem aclarir, però, que aquest enfocament teòric l'entendem com un model orientatiu de la nostra investigació i de l'aproximació a l'objecte d'estudi, i no com un constrenyiment estricte i rígid, ja que l'anàlisi de les polítiques públiques és fonamentalment multidisciplinar, "*un camp aplicat amb continguts que no poden precisar-se a través dels límits propis de les disciplines científiques, sinó des de tots aquells instruments que siga necessari utilitzar en funció de la naturalesa del problema plantejat*" (Wildasvsky, 1979), on molts dels conceptes i formes d'anàlisi es prenen d'altres disciplines científiques.

Finalment, volem reiterar que metodològicament analitzem només un cas particular, la política lingüística valenciana, que es produeix en un context territorial i polític més ampli, Espanya. I, per tant, només en funció de l'anàlisi del context general espanyol farem referència ocasional a altres polítiques lingüístiques o compararem el cas valencià genèricament amb altres polítiques lingüístiques espanyoles, sense tenir la voluntat de dur a terme de manera sistemàtica i exhaustiva una comparació dels diferents models o estils de polítiques lingüístiques. O, dit amb altres paraules, la comparació bàsica serà sempre dins del cas valencià, tenint en compte les distintes etapes, els diferents moments històrics i períodes en què la política lingüística hi ha tingut lloc i s'ha conformat com a política pública amb unes característiques determinades.

3.4. LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA COM A POLÍTICA PÚBLICA

Hi ha diversos criteris per classificar les polítiques públiques i, per situar dins d'aquesta mena de classificacions la política lingüística per entendre millor de quin tipus de política pública es tracta. Lowi (1972) va establir una distinció clàssica de les polítiques públiques en funció de l'obligatorietat o

coerció que una iniciativa presa per una autoritat amb legitimitat política generava sobre una comunitat humana determina. El component coercitiu podia ser directe o indirecte, individual o col·lectiu, i Lowi, creuant aquests quatre variables, va considerar que hi havia quatre tipus bàsics de polítiques públiques: les *regulatives* que s'imposen a tots els individus aïlladament considerats; les *distributives* que concedeixen subsidis o serveis públics gratuïts que han de gaudir les persones individualment; les *redistributives* que donen uns avantatges a grups socials i estableixen limitacions a uns altres, adreçant-se al conjunt de la comunitat; i les *institucionals* que també es dirigeixen al conjunt de la societat, però que estableixen procediments i regles generals (veure *Quadre 2.1*).

Classificar la política lingüística dins d'aquest model és bastant difícil: en primer lloc, perquè com afirma Vallès (2000), no hi ha cap política que no incorpore elements de tota mena i continga tot tipus de coercions; en segon lloc, perquè la classificació varia i està en funció de la circumstància concreta i de la intensitat amb què es manifesta en cada moment o àmbit d'aplicació d'una política. De fet, en el cas de la política lingüística valenciana, en què la intensitat de la coerció és més aviat escassa i les polítiques són de promoció voluntària, l'esquema analític de Lowi no resulta excessivament útil per comprendre la tipologia de la política que analitzem, més enllà de poder destacar que els governs valencians impulsaran bàsicament una combinació de polítiques que podríem considerar genèricament distributives (ajudes a usos específics del valencià en alguns àmbits sectorials) i regulatives (proclamació de la cooficialitat i del dret a l'ús de les dues llengües oficials); és a dir, centrades fonamentalment en l'àmbit individual.

Quadre 2.1. Classificació dels tipus de polítiques públiques en funció de la coerció

		<i>Com s'exerceix la coerció</i>	
		<i>Individualment</i>	<i>Grups/Comunitat</i>
<i>Intensitat de la coerció</i>	<i>Alta</i>	Polítiques regulatives	Polítiques redistributives
	<i>Baixa</i>	Polítiques distributives	Polítiques institucionals

Font: Lowi (1972)

Més interès té per entendre el problema que volem analitzar, la classificació que de les polítiques educatives basques i irlandeses de recuperació de l'èuscar i el gaèl·lic irlandès va fer Mezo (1996), perquè estableix una classificació més operativa per a les polítiques lingüístiques que, a diferència d'altres polítiques públiques, són essencialment *universals* i

s'adrecen al conjunt de la població. Mezo establirà la classificació sobre dos variables, la voluntarietat o obligatorietat del procediment seguit en la selecció dels participants en la política, i el sistema d'ajudes als actors; és a dir, en funció de les coercions i els incentius. Creuant aquestes dues variables, tindriem quatre possibles tipus de política lingüística: la voluntària assistida, la voluntària no assistida, l'obligatòria assistida i l'obligatòria no assistida²⁰ (veure *Quadre 2.2*). És evident que no totes les actuacions compreses en una política lingüística determinada correspondrien a la mateixa tipologia; així, per exemple, poden haver aspectes de la política lingüística en educació que siguen obligatoris i no assistits (com l'obligatorietat d'estudiar una llengua com a matèria curricular) i altres que siguen voluntaris assistits (com estudiar en una llengua determinada), o que corresponen a les altres dues categories.

Quadre 2.2. Classificació de les polítiques públiques en funció de la voluntarietat i els incentius

		Voluntarietat/Obligatorietat	
		Obligatorietat	Voluntarietat
Incentius	Existència	Obligatòria assistida	Voluntària assistida
	No existència	Obligatòria no assistida	Voluntària no assistida

Font: Elaboració pròpia (sobre la base de la classificació de Mezo, 1996)

En el cas valencià, d'acord amb aquesta classificació, la política lingüística impulsada pel Consell no tindria a penes elements d'obligatorietat i tendiria a la voluntarietat assistida o incentivada, amb oscil·lacions en la intensitat de la incentivació, segons les àrees d'actuació, els governs i els moments històrics concrets; si bé, més enllà de la promoció de l'ensenyament en valencià en alguns moments puntuals i l'edició de llibres en aquesta llengua, la política d'incentius ha estat més aviat baixa i, en alguns casos, inexistent, com veurem al llarg d'aquesta investigació.

També és de gran interès a l'efecte del nostre treball, bé que realitzada des d'una altra òptica, la classificació que Gomà i Subirats (1998b) fan de les polítiques públiques fetes a Espanya fins a mitjans dels anys noranta. Aquesta classificació partirà de considerar un sistema d'elements de fractura

²⁰ Mezo (1996) demostrà que la política voluntària assistida del Govern Basc per recuperar l'èuscar s'havia demostrat més efectiva que la política obligatòria no assistida del Govern irlandès respecte al gaèl·lic tot i comptar amb un context polític i social teòricament més favorable per recuperar la llengua irlandesa. L'anàlisi de Mezo és més complexa en el nombre de variables; però, als efectes del nostre treball, els elements essencials serien els que hem considerat.

(*cleavages*) en el sistema polític espanyol amb més components al que habitualment es tenen en compte en els estudis politològics.

Així, en un primer moment, aquests dos autors consideraran les dues grans variables de diferenciació del sistema polític espanyol (la socioeconòmica i la nacional) que són acceptades de manera pràcticament unànime per la literatura acadèmica de la Ciència Política espanyola. La primera delimitaria les opcions polítiques i de polítiques públiques sobre l'eix dreta-esquerra, i la segona, sobre el doble component de l'eix nacional: el de l'organització territorial centralista-descentralitzada de les competències i els poders públics, i el que afecta la consideració d'Espanya com una realitat nacional única o com una pluralitat de nacions.

L'aportació reflexiva de Gomà i Subirats serà considerar que a aquest esquema, amb les dues fractures clàssiques, caldria afegir una tercera, que consideren emergent i que s'estructuraria sobre l'eix materialista-postmaterialista. Val a dir que, encara que aquests autors defensen l'existència d'aquesta fractura, admeten també que és discutida i oberta a discussió tant pel que fa a la seua existència com pel seu impacte com a fractura política.

Establida aquesta consideració prèvia, fan una classificació de les polítiques públiques a Espanya amb tres eixos de conflicte: socioeconòmic, nacional i postmaterialista. Cada eix de conflicte tindria, a més, més d'un camp de política pública específic: el socioeconòmic, un referit al govern de l'economia (GE) i un altre que giraria al voltant de l'estat del benestar (EB); el nacional, tindria un material i un altre simbòlic; i el postmaterial tres: l'ecològic, el de noves dimensions del govern de l'economia i el de les noves dimensions de l'estat del benestar.²¹ A més a més, cada camp comptaria amb un nombre alt (i potencialment ampliable) de polítiques sectorials específiques (*veure Quadre 2.3*).

Segons la classificació proposada per Gomà i Subirats, la política lingüística seria una política pública sectorial que correspondria amb el camp simbòlic de l'eix de conflicte determinat per la fractura al voltant del fet nacional. Aquesta classificació s'assentaria, de fet, en la consideració no explicitada pels autors que, a Espanya, totes les polítiques lingüístiques, tant les que es centren en el castellà com les que ho fan en la resta de llengües espanyoles (cooficials o no), obeeixen en la major part dels casos a concepcions, més o menys explícites i definides, d'imaginariis nacionals o

²¹ A la classificació de Gomà i Subirats només es consideren les polítiques sectorials analitzades en el llibre que aquests autors coordinen (1998a); però, potencialment, hi podrien afegir-se moltes més polítiques sectorials i fins i tot més camps de política pública.

nacionalitaris que tenen les respectives llengües com a element estructurador i diferenciador de les diverses *comunitats nacionals*.

Quadre 2.3. Classificació de les polítiques públiques en funció de les fractures polítiques

<i>Eix del conflicte</i>	<i>Camp de la política pública</i>	<i>Sector de la política pública</i>
<i>Socioeconòmic</i>	Govern de l'economia (GE)	Polítiques macroeconòmiques Polítiques econòmiques d'oferta Polítiques laborals
	Estat del benestar (EB)	Serveis públics universals Sistema de garantia de rendes Polítiques d'habitatge
<i>Nacional</i>	Material	Sistema distribució competencial Models de finançament CC.AA.
	Simbòlic	Polítiques lingüístiques
<i>Postmaterialista</i>	Ecològic	Polítiques de medi ambient
	Noves dimensions del GE	Política de telecomunicacions
	Noves dimensions de l'EB	Polítiques d'igualtat de gènere Polítiques d'immigració

Font: Gomà i Subirats (1998b)

En termes generals, cal acceptar el fet que, especialment, entre els actors i grups socials que intenten que el fet lingüístic siga considerat un problema polític i que, en conseqüència, hi haja polítiques lingüístiques, el component simbòlic i identitari és important i que, en el cas espanyol, el fet lingüístic ha estat determinant i forma part de forma pràcticament indestruïble dels diferents i, sovint enfrontats, programes de *construcció nacional*, i, conseqüentment, que la classificació de Gomà i Subirats és encertada, si més no, per a l'anàlisi de les polítiques públiques espanyoles.²²

²² Argelaguet (1998) suggereix una vinculació directa entre intensitat de les polítiques lingüístiques sobre llengües diferents a la castellana en les diferents comunitats autònomes espanyoles i la força de les formacions polítiques nacionalistes en cada comunitat. Altres autors, han comparat diferents processos de *normalització* lingüística internacionals, que vinculen la independència nacional i la normalitat lingüística com a variables dependents (Joan, 2002); si bé, Mezo (1996), com hem vist, va mostrar com, en el cas irlandès, no hi havia necessàriament correspondència entre independència nacional, governs nacionalistes i

I és innegable, així mateix, que en el cas valencià, la política lingüística està vinculada i, en part, condicionada, com intentarem mostrar en aquest treball, pel conflicte identitari valencià i, per tant, la classificació de Gomà i Subirats hi seria pertinent.²³ No obstant això, cal tenir present que el conflicte identitari valencià posa de manifest tres fets especialment importants respecte als elements identitaris: el primer, com les identitats, enteses com a fenomen social, no són realitats objectives i abstractes, sinó que tenen la particularitat de ser fets socials construïts que modifiquen les formes i canvien (Laitin, 1998) i que s'institucionalitzen i donen lloc a sistemes de *tradicions* d'acord amb els contextos històrics concrets (Hobsbawm i Ranger, 1988); el segon, la dificultat per definir exactament de què parlem en referir-nos a les identitats col·lectives, ja que s'hi inclouen tant elements d'autoafirmació, orgull, dignitat i honor personals i col·lectius, com categories presumptament compartides per membres d'una comunitat determinada (Fearon, 1999), i, per tant, com dins d'una mateixa comunitat poden haver concepcions de la pròpia identitat en conflicte; i, en tercer lloc, i final, la força emocional i la capacitat mobilitzadora de les actuacions polítiques basades en la identitat que poden arribar a negar el que es consideren *evidències* científiques en les ciències socials; elements molt presents en el conflicte lingüístic valencià.

No obstant això, pensem que la política lingüística hauria de ser observada, definida com a problema i promoguda com a política pública des d'una òptica diferent i allunyada dels projectes nacionalitaris, o com a mínim no vinculada directament ni necessàriament amb projectes polítics nacionals. No es tracta de negar que la llengua pugua ser un element decisiu en aquesta mena de projectes, sinó d'afirmar que aquesta mena de polítiques haurien de veure's més des de l'òptica del respecte als drets dels ciutadans i de les comunitats lingüístiques d'un territori determinat a usar i *viure* plenament en la pròpia llengua, i no tant com un problema sobre la supervivència de les llengües i les seues conseqüències en la desaparició de la *identitat* d'un poble,

normalització lingüística, i, fins i tot, Branchadell (2001a), considera que, en el cas de Catalunya, la independència política podria dificultar la difícil, en la seua opinió, normalització lingüística del català a Catalunya, ja que obligaria a reconèixer l'existència de comunitats lingüístiques minoritàries i a regular i garantir els drets d'aquestes comunitats de manera específica i diferenciada.

²³ De fet, és bastant comú identificar els parlants d'una llengua (especialment, d'una llengua que no és oficial a l'estat) com a membres amb una *identitat* diferent, amb problemes d'*integració* amb els parlants de la llengua majoritària i oficial quan és una llengua sense estat; i fins i tot, quan parlen una llengua oficial en altre estat, com a membres d'una altra *nació*. Veure, aquest sentit, Thual (1997), qui adverteix de la força de l'identitari i la seua capacitat de destrucció de la individualitat i el pluralisme social. Una visió de la identitat, vinculada al fet lingüístic, com a forma d'autoafirmació individual i de respecte de les diferències culturals, a Fishman (2001).

sense negar el component que una llengua té com a l'element d'identitat d'un grup humà (Mira, 1987). És a dir, caldria superar la visió de les llengües com a motor dels projectes nacionals que volen construir una nació única des del poder de l'estat o un estat propi des de l'existència d'una nació prèviament definida per l'existència d'una comunitat lingüística, i passar a considerar, per tant, les polítiques lingüístiques des de l'òptica de les polítiques públiques que sorgeixen en l'eix postmaterial i d'afirmació de nous drets ciutadans i d'afirmació del dret individual i col·lectiu a l'autorealització i al desenvolupament de la pròpia identitat cultural i a l'ús social de la llengua pròpia d'una comunitat lingüística, independentment que puguin existir projectes polítics nacionals o no que tinguen la seua llengua com a eix vertebrador.

Som conscients que aquestes reflexions no passen de ser un desig i que no es corresponen amb el que han estat en les últimes dècades (i històricament) les polítiques lingüístiques a Espanya, tant les centrals com les perifèriques, i que, per tant, la classificació de Gomà i Subirats és encertada i s'adequa a la realitat espanyola actual; però creiem que és necessari i positiu començar a canviar la concepció d'aquestes polítiques, encara que aquest fet pogués obligar a fer canvis profunds en un sistema espanyol de garanties de drets lingüístics i en les polítiques lingüístiques de l'estat espanyol en la seua dimensió central i autonòmica, un problema que, malgrat el seu interès, no es correspon amb l'objecte d'estudi d'aquesta investigació.

PART SEGONA

CONTEXT GENERAL: LA REALITAT PLURILINGÜÍSTICA

CAPÍTOL 3

LA REALITAT PLURILINGÜÍSTICA ESPANYOLA. EL CONTEXT GENERAL DE LES POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES

Hi ha una ideologia lingüística que deriva tant del nacionalisme de tradició jacobina (l'estat fa la nació) com del de tradició romàntica alemanya (la nació fa l'estat) i que afirma, activa o passivament, que a cada estat-nació li correspon una realitat lingüística (i nacional) uniforme.¹ En els països amb una tradició uniformadora, com és el cas d'Espanya, aquesta ideologia ha estat promoguda per les institucions i poders públics estatals i es troba socialment bastant estesa, especialment entre la població que té com a llengua pròpia l'oficial de l'estat i la de la comunitat lingüística majoritària. La llengua en aquestes ideologies nacional-lingüístiques no és aliena al projecte nacional i al nacionalisme oficial d'aquests països que, explícitament o implícitament, ha considerat que l'estadi més acabat i perfecte de l'estat-nació, després d'un procés conscient de *construcció nacional*, era aquell en què una comunitat humana determinada dins d'un territori concret esdevenia una única comunitat política amb una única identitat *nacional* compartida, i que tenia també només una llengua *nacional* única i una cultura *nacional* uniforme vehiculitzada a través de la llengua *nacional* (Del Guerra i Gómez, 1986; Feliu i Juher, 1999; Guibernau, 1997; Siguan, 1996).

Conseqüentment, si en les societats sobre les quals es volia construir un estat-nació hi havia una realitat de diversitat lingüística, aquesta era considerada un problema que debilitava la nova nació emergent, que dificultava la comunicació i que establia desigualtats entre els membres de la nació i, per tant, era una qüestió que s'havia de resoldre mitjançant l'eliminació de la diversitat amb processos de minorització i substitució lingüística de les llengües no *nacionals*, que quedaven així condemnades a l'extinció o, en el millor dels casos, a esdevenir fets *regionals*, arcaics o simplement folklòrics (Tuson, 1988); desapareixent, en qualsevol cas, com a problema polític.

¹ Veure, en aquest sentit, Lamo de Espinosa (2002), i especialment Llobera (1996 i 2001). El concepte ideologia no té cap connotació negativa, l'usem en el sentit de sistema de creences més o menys elaborat i coherent, però existent (Van Dijk, 2001).

Així, la ideologia difusa que ha anat assentant-se, si més no, en la major part de la població dels diferents estats del món occidental és que cada estat-nació té una *única* llengua *nacional*, que, com a molt, pot ser també la llengua d'altres estats. La realitat, per contra, hi és ben diversa. Siguan (2001) estima que són unes 5.000 les llengües existents al planeta,² mentre que únicament hi ha al voltant de 200 estats. Una equació simple ens diria que hi ha una mitjana de 25 llengües per estat i que, conseqüentment, la realitat interna dels estats de dimensions mitjanes o grans és ben provable que compte amb situacions de multilingüisme o, si més no, amb l'existència d'un cert grau de diversitat lingüística autòctona, fins i tot als països europeus amb un grau elevat d'homogeneïtat lingüística (Sellier i Sellier, 1998).

No obstant això, la realitat concreta de cada llengua dista molt de ser similar. De bon començament, els milers de llengües existents tenen un nivell de parlants, vitalitat interna, prestigi social, reconeixement oficial i codificació ben diversos.³ Però, a més, la realitat és que la major part dels estats-nació existents, lluny de reconèixer oficialment la pròpia diversitat lingüística, tendeixen a fer predominar, socialment i legalment, en el seu territori una única llengua o, en els millors dels casos, unes poques llengües. En conseqüència, en les societats en què en un mateix territori hi ha llengües en contacte solen ser bastants freqüents les situacions de diglòssia i bilingüisme social jerarquitzat i potencialment conflictiu (Mollà i Palanca, 1987).

Val a dir que, als estats-nació amb una realitat plurilingüe, les relacions entre les diferents llengües, al menys teòricament, poden donar lloc a un multilingüisme territorial o a un multilingüisme social. En el primer cas, cada territori de l'estat seria gairebé monolingüe o hi predominaria socialment una llengua que tindria reconeixement oficial i el contacte entre les diferents llengües seria de tipus individual i no social, i, conseqüentment, potencialment no conflictiu. En el segon cas, en un mateix territori hi hauria diverses llengües en competència amb unes funcions, un reconeixement o un estatus divers; sent-hi el contacte entre les llengües de tipus social i, generalment, donant lloc a situacions conflictives i a processos d'interferència i substitució lingüística (Weinreich, 1953; Ninyoles, 1975)

² Grimes (1992) eleva a 6.700 el nombre de llengües, mentre que Bernárdez (1999) afirma que hi ha només unes 5.000, xifra que Siguan (2001) considera més realista. S'estima, però, que el 90% de les llengües tenen menys de 100.000 parlants i poden desaparèixer en unes dècades (Connor, 2000). Una anàlisi sobre la vida i la mort de les llengües a Junyent (1992).

³ Siguan (2001) calcula que només unes 200 llengües (3% del total) tindrien algun ús i prestigi escrit, i unes 100 en tindrien alguna mena de reconeixement oficial. Per a una crítica radical dels prejudicis lingüístics, veure Tuson (1988), i en el cas valencià, Pitarch (1988).

En tots dos casos, les fractures sociopolítiques dels estats plurilingües seran més complexes que les dels estats gairebé monolingües. Si bé, només donaran lloc a un conflicte polític quan en un estat amb multilingüisme social una part de la comunitat o comunitats lingüístiques minoritzades prenga algun tipus de consciència de la seua situació i plantege estratègies polítiques per superar-la; és a dir, situen el problema de la seua minorització en l'arena política i acaben incorporant-lo a la l'agenda pública.

Conseqüentment, es pot deduir que com més present siga la llengua oficial (o central) de l'estat a totes les col·lectivitats plurilingües d'un país, com més hagen estat minoritzades les llengües no centrals, com més forta siga la ideologia que justifica el predomini lingüístic de la llengua central, com més gran siga la consciència de la minorització d'aquestes llengües entre les comunitats lingüístiques no centrals i com més elevada siga la vitalitat lingüística d'aquestes comunitats, majors seran les possibilitats que el problema polític derivat de la realitat plurilingüística tinga una intensitat elevada. I si, a més a més, el problema lingüístic es vincula amb moviments de caràcter nacionalista no centrals que pretenen la creació d'un estat a partir d'una nació cultural, el problema polític serà encara més intens.

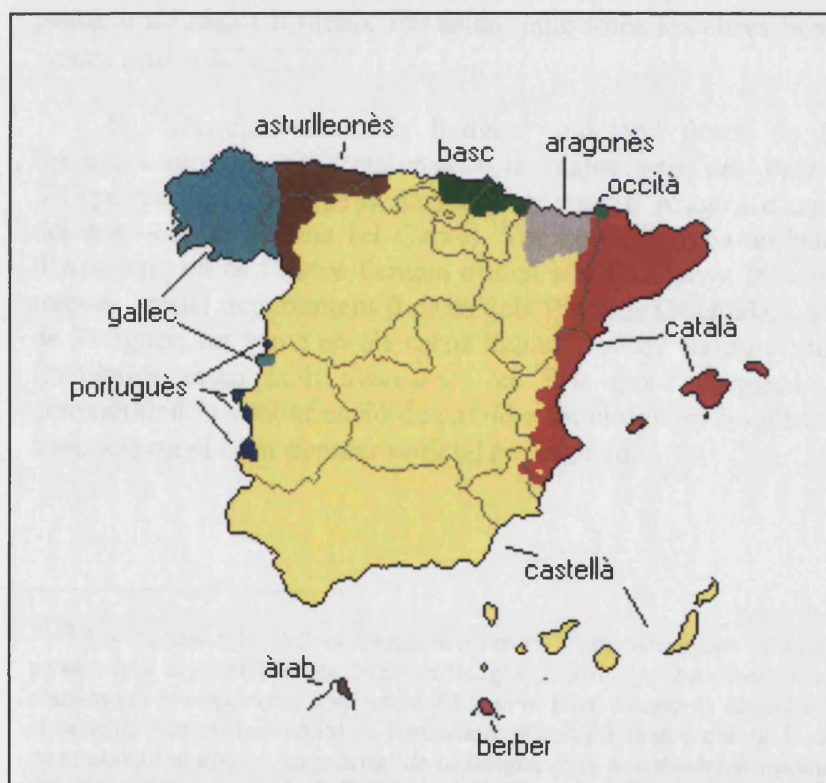
Així doncs, en un context com l'espanyol, les fractures sociopolítiques en matèria lingüística poden ser potencialment elevades atès que les diferents llengües i comunitats lingüístiques hi tenen, com veurem, un reconeixement legal desigual i la llengua central (el castellà) és parlada a la major part del territori i per la majoria dels habitants de l'estat, té una llarga tradició de predomini polític i ideològic, gaudeix d'un estatus legal i social preferent, és l'única llengua oficial al conjunt del territori, no té cap competència ni contacte lingüístic social amb altres llengües espanyoles en el territori on és llengua autòctona, és llengua oficial a bastants estats i és una de les llengües més parlades al món; mentre que la resta de llengües espanyoles no sempre conformen comunitats lingüístiques conscients dins dels respectius territoris i tenen una notable diversitat de situacions sociolingüístiques i polítiques.⁴

⁴ A Espanya, l'intent de creació d'un estat-nació lingüísticament i identitàriament homogeni ha fracassat, fins a hores d'ara, malgrat la tradició jacobina i uniformista de la major part del nacionalisme espanyol. A més, des de finals del segle XIX, el projecte del nacionalisme espanyol uniformista de construir una nació a partir de l'estat, ha estat qüestionat pels nacionalismes no centrals que volien crear un *estat propi* (no necessàriament fora d'Espanya) a partir de la nació cultural preexistent; i també per propostes espanyolistes no uniformistes, que reconeixien la diversitat cultural, lingüística i identitària d'Espanya.

3.1. REALITAT LINGÜÍSTICA ESPANYOLA

Espanya, dins del territori actual de l'estat, té una diversitat lingüística notable comptant exclusivament les seues llengües autòctones i deixant a banda les dels residents europeus i dels immigrants que conformen grups lingüístics localment significatius (Colectivo Ioé, 1999; Solé i al., 2000). A més del castellà, s'hi parlen també del català/valencià, el gallec, el basc, l'asturleonès, l'aragonès, l'occità, el portuguès, l'àrab i el berber (Gargallo, 2000). Llengües a les quals es podria afegir el caló, tot i que no té una base territorial i el grup de parlants no sembla superar el centenar de persones. Val a dir que, llevat de l'aragonès i el gallec, totes les llengües espanyoles tenen presència en altres estats, si bé només en el cas del portuguès i de l'àrab hi són llengües oficials (*veure Mapa 3.1*).⁵

Mapa 3.1 Les llengües espanyoles

Font: Elaboració pròpia sobre Gargallo (2000)

⁵ No considerem Andorra, estat que té el català com a llengua oficial, ja per les seues dimensions és escassa la seua influència en la resta del domini lingüístic propi.

El castellà és llengua autòctona única a les comunitats autònomes de Canàries, Andalusia, Castella-La Manxa, Madrid i La Rioja. I és la llengua territorialment i demogràficament majoritària de Castella i Lleó, Extremadura, Múrcia, Cantàbria, Aragó, Ceuta i Melilla. Sent, així mateix, la llengua autòctona de part del País Basc, de Navarra i del País Valencià. Per contra, no ha estat llengua autòctona, històricament parlant, a Astúries, Galícia, Catalunya i Balears; tot i que actualment també hi és la llengua pròpia de part de la població. Fora d'Espanya el castellà és llengua oficial i autòctona de la major part de la població de molts estats llatinoamericans. En termes sociolingüístes, tant per la tradició de codificació lingüística com per la consciència dels parlants, prestigi i usos socials, es pot afirmar que a tot Espanya, inclosos els territoris en què el castellà competeix amb altres llengües i fins i tot on hi ha altres llengües cooficials, la situació del castellà pràcticament no presenta símptomes de debilitat o de falta de vitalitat lingüística a diferència del que passa, amb major o menor intensitat, amb totes les altres llengües espanyoles (veure taules 3.1 i 3.2).⁶

El valencianocatalà és llengua autòctona única de Balears i de la immensa majoria de Catalunya i la major part del País Valencià. Dins d'Espanya, és la llengua de la franja oriental d'Aragó i d'una petita comarca del nord-est de Múrcia (el Carxe). També és llengua autòctona al Principat d'Andorra, on és l'única llengua oficial a la Catalunya francesa, que ocupa la major part del departament francès dels Pirineus Orientals, i a la ciutat italiana de l'Alguer; tot i que en els casos italià i francès els processos de substitució lingüística estan molt avançats i en fase quasi terminal. La llengua rep generalment la denominació de *català* a tot el domini lingüístic, llevat del País Valencià on el nom popular i oficial és *valencià*.

⁶ Els Taules 3.1 i 3.2 es basen en l'anàlisi comparativa que Argelaguet (1998) fa per acostar-se a la realitat de les diferents llengües espanyoles. En *situació sociolingüística* (SL) considerem la *codificació lingüística* (CL) on es té en compte la distància lingüística respecte el castellà, l'acceptació social de l'estàndard, el coneixement social de la norma i l'acceptació de la unitat lingüística; en *prestigi de la llengua* (PL) es consideren l'estatus social o la força del discurs de defensa de la llengua pròpia, i els *usos lingüístics* (UL). En l'apartat *vitalitat lingüística* (VL) considerem l'*evolució de futur* (EF) amb el pes demogràfic i la tendència a augmentar l'ús públic, i la *transmissió i integració* (T+I) o capacitat de renovació generacional de la comunitat lingüística i d'integració de nova població. Finalment, en l'apartat *polítiques lingüístiques* (PL) valorem el *pes polític autonòmic* (PA) dels partits favorables o reticents a la promoció d'una llengua, el *pes polític estatal* (PE) d'aquestes formacions i el *marc legal i polítiques públiques* (ML+PP) en matèria lingüística.

Taula 3.1. Estimació de la situació del castellà en les comunitats autònomes espanyoles

	CL	PS	UL	SL	TF	T+I	VL	PA	PE	ML+PP	PL	Mitjana
Andalusia	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Castella-La Manxa	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Canàries	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Cantàbria	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Madrid	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
La Rioja	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Múrcia	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Extremadura	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Castella i Lleó	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Aragó	4	3,75	4	3,9	4	4	4	4	4	4	4	3,95
Astúries	4	3,75	4	3,9	4	4	4	4	4	4	4	3,95
Navarra	4	3,5	3,75	3,75	3,5	3,75	3,6	3,5	3,75	4	3,8	3,7
País Basc	4	3,25	3,75	3,65	3,25	3,5	3,3	3	3,5	4	3,5	3,5
Galícia	4	3,25	3,75	3,65	3	3,5	3,25	3,25	3,75	4	3,65	3,5
Catalunya	4	2,75	3,5	3,4	2,5	3	2,75	2,5	3	4	3,2	3,1
País Valencià	4	3,5	3,75	3,75	3,25	3,75	3,5	3,5	3,75	4	3,8	3,7
Balears	4	3,25	3,75	3,65	3	3,75	3,4	3,25	3,75	4	3,65	3,6
Ceuta	4	3,75	4	3,9	4	4	4	4	4	4	4	3,95
Melilla	4	3,75	4	3,9	4	4	4	4	4	4	4	3,95

Font: Elaboració pròpia. SL (situació sociolingüística), CL (codificació lingüística), PS (prestigi social de la llengua), UL (usos lingüístics), VL (vitalitat lingüística), EF (evolució de futur), T+I (transmissió i integració), PL (polítiques lingüístiques), PA (pes polític autonòmic de partits favorables o reticents a les polítiques lingüístiques), PE (pes polític estatal d'aquesta mena de partits), ML+PP (marc legal i polítiques públiques). Els índexs van de 0 a 4.

La situació sociolingüística és desigual a cada comunitat autònoma espanyola on es parla aquesta llengua, oscil·lant entre la situació mitjanament positiva de Catalunya i la més precària del Carxe (Llorenç, 2003), passant per la inestable situació de Balears, la del País Valencià, on el prestigi és baix i la pròpia identitat lingüística del valencià és discutida, o la d'Aragó, on un ús i coneixement social elevat contrasta amb un prestigi baix (veure Taula 3.2).

El gallec és la llengua autòctona única de Galícia, i també la llengua autòctona de dues comarques lleoneses de les províncies de Zamora i de Lleó, així com de la part occidental d'Astúries. Així mateix, a la comarca de la Vall del Xàlama (Extremadura) es parla una variant local galaicoportuguesa, que, malgrat la relativa castellanització i la pròpia singularitat lingüística, sembla estar més a prop del gallec modern que no del portuguès. La situació sociolingüística del gallec també presenta una considerable diversitat de situacions en funció de cada comunitat autònoma: mentre que a Galícia la

situació és més positiva, a Astúries i Castella i Lleó és bastant més precària i a Extremadura és considerablement dèbil (*veure Taula 3.2*).

Taula 3.2 Estimació de la situació de les llengües espanyoles diferents del castellà

	CL	PS	UL	SL	EF	T+I	VL	PA	PE	ML+PP	FL	TOTAL
Valencià/català												
Catalunya	3	3	3,25	3,1	2,5	3	2,75	3	2,25	2,75	2,75	2,9
València	2	1,75	2,25	2	1,5	2	1,75	2	1,25	2,25	1,9	1,9
Balears	2,75	2,25	2,75	2,6	1,75	2,5	2,2	2,25	1,5	2,5	2,1	2,3
Aragó	2,25	1	2,50	1,9	1,75	2,75	2,25	0,75	0,5	0,5	0,6	1,6
Múrcia	1	0,25	1	0,75	0,5	1	0,75	0	0	0	0	0,5
Gallec												
Galícia	3,25	2,5	2,75	2,8	2,5	2,5	2,5	2,5	1,5	2,5	2,25	2,5
Astúries	1,5	0,25	1,5	1,1	1,25	1,5	1,3	0,25	0	0,5	0,25	0,9
Castella i Lleó	2	0,25	1	1,1	0,75	1	0,9	0,5	0	0,5	0,3	0,75
Extremadura	0,5	0,25	0,75	0,5	0,5	1	0,75	0,25	0	0	0,1	0,5
Èuscar												
País Basc	2,5	2	2	2,2	2,25	2,5	2,4	3	2,25	2,75	2,7	2,4
Navarra	2,25	1,5	1,25	1,7	2	2	2	1,75	1,25	2	1,7	1,1
Asturleonès												
Astúries	2,25	1	1	1,4	1	1,5	1,25	0,75	0,5	0,5	0,6	1,1
Castella i Lleó	0,5	0,25	0,5	0,4	0,25	0,5	0,4	0	0	0	0	0,3
Cantàbria	0,25	0,25	0,25	0,25	0	0,25	0,1	0	0	0	0	0,1
Aragonès												
Aragó	2	0,5	0,5	1	0,5	1	0,75	0,75	0,5	0,5	0,6	0,8
Portuguès												
Castella i Lleó	0,5	0,25	0,75	0,5	0,25	0,25	0,25	0	0	0	0	0,25
Extremadura	0,75	0,25	0,75	0,6	0,25	0,5	0,4	0	0	0	0	0,3
Occità												
Catalunya	2	1,25	1,5	1,6	1,25	1,25	1,25	2	0,25	1,75	1,3	1,4
Àrab												
Ceuta	1,5	0,5	2	1,3	1,5	2	1,75	0	0	0	0	1
Berber												
Melilla	0,75	0,25	2	1	1	1,5	1,25	0	0	0	0	0,75

Font: *Elaboració pròpia*. SL (situació sociolingüística), CL (codificació lingüística), PS (prestigi social de la llengua), UL (usos lingüístics), VL (vitalitat lingüística), EF (evolució de futur), T+I (transmissió i integració), PL (polítiques lingüístiques), PA (pes polític autonòmic de partits favorables o reticents a les polítiques lingüístiques), PE (pes polític estatal d'aquesta mena de partits), ML+PP (marc legal i polítiques públiques). Els índexs van de 0 a 4.

El basc o *èuscar* es parla com a llengua autòctona a la meitat nord de la Comunitat Autònoma Basca (Guipúscoa, la major part de Biscaia i comarques d'Àlaba); així com a la part septentrional i nordoccidental de Navarra. El basc també és llengua autòctona al País Basc francès. La situació sociolingüística de l'èuscar és més aviat difícil (Gobierno Vasco, 1996); ja que les funcions i els usos lingüístics són relativament reduïts, sobretot a Navarra, i la comunitat lingüística basca és minoritària al propi territori on és present (*veure Taula 3.2*).

L'asturleonès es parla a la major part d'Astúries (Llera, 1994), a l'oest de Cantàbria, extremadament castellanitzat, i a les àrees nordoccidentals de les

províncies lleoneses de Zamora i Lleó, també bastant castellanitzat.⁷ L'asturleonès també és llengua autòctona de la comarca portuguesa de Miranda de Duero i d'algunes altres localitats del nord de Portugal. La situació sociolingüística, prestigi, pes demogràfic i la vitalitat d'aquesta llengua és dèbil a Astúries, i extremadament precari a Castella i Lleó i a Cantàbria, on la substitució lingüística pràcticament s'ha consumat (*veure Taula 3.2*).

Respecte les altres llengües autòctones espanyoles, val a dir que entre les de presència territorial més reduïda hi ha: l'aragonès, parlat com a llengua autòctona a les comarques septentrionals d'Aragó; l'occità, autòcton a la comarca catalana de la Vall d'Aran on rep el nom d'*aranès* (Sans, 2003); el portuguès a algunes localitats lleoneses i extremenyas, entre les que destaca la comarca d'Olivença (Gargallo, 2000). A la ciutat Ceuta, part de la població té l'àrab com a llengua pròpia, i a la ciutat de Melilla on és el berber *tamazight* el que té la condició de llengua pròpia de part dels habitants. La situació sociolingüística de totes aquestes llengües, sobretot del portuguès a Extremadura, és molt dèbil.

Si seguirem exclusivament la consideració de llengua històrica autòctona o pròpia de les 17 comunitats i dues ciutats autònomes que formen Espanya, hi hauria set comunitats monolingües: una en gallec (Galícia), una en català (Balears) i cinc en castellà (Madrid, La Rioja, Andalusia, Canàries i Castella-La Manxa). Les comunitats amb dues llengües autòctones serien nou en total: Catalunya, Navarra, País Basc, Cantàbria, Astúries, Ceuta, Melilla, Múrcia i el País Valencià. Hi haurien dues comunitats amb tres llengües: Aragó i Extremadura, i, finalment, una altra, Castella i Lleó, amb quatre (castellà, gallec, asturleonès i portuguès).

Així mateix, de les 50 províncies i dues ciutats autònomes, hi hauria 23 monolingües en castellà, quatre en gallec, quatre en valencianocatalà i una en basc. De la resta, setze són territorialment bilingües (cinc en valencianocatalà i castellà, tres en castellà i portuguès, tres en basc i castellà, una en valencianocatalà i occità, una en asturleonès i gallec, una en asturleonès i castellà, una en castellà i àrab, i una castellà i berber) i quatre trilingües (dues en castellà, asturleonès i gallec, i dues en castellà, aragonès i català).

⁷ Les referències a les parles asturleononeses de Cantàbria, Lleó i Zamora i a la seua vitalitat són escasses tant en els estudis específics (Cotano, 2000) com en les pàgines web. Cal destacar, però, l'aproximació a l'estudi de la diversitat lingüística espanyola de Gargallo (2000) que seguim ací i també les reflexions d'aquest autor sobre les fronteres de les llengües romàniques espanyoles (Gargallo, 1994) o estudis sobre la geografia de les llengües europees (Badia, 2002).

Així doncs, tindriem que les comunitats que només tenen el castellà com a llengua autòctona agruparien el 40,4% de la població espanyola segons el Cens de 2001, mentre que a aquelles comunitats autòctones que potencialment podrien tenir un conflicte polític i dur a terme alguna mena de política lingüística activa respecte una llengua diferent de la castellana n'hi viu el 59,6%. Si bé aquestes xifres es redueixen fins al 56,1% si considerem exclusivament les províncies amb presència *autòctona* d'una llengua diferent a la castellana. I encara més, si ens limitem exclusivament a les localitats on es parla una llengua diferent de la castellana, hi viu al voltant del 44% de la població censada a Espanya; tot i que el nombre de parlants preferents de les llengües espanyoles no castellanes és inferior i es pot estimar al voltant del 23% de la població⁸ (*veure taules 3.3 i 3.4*).

Taula 3.3. Estimació de la població espanyola que viu en zones amb llengües espanyoles autòctones diferents de la castellana (cens 2001)

Categoria	% Població
Comunitats on hi ha llengua espanyola autòctona diferent de la castellana	59,6
Províncies on hi ha llengua espanyola autòctona diferent de la castellana	56,1
Localitats on es parla una llengua espanyola autòctona diferent de la castellana	44,3
Parlants preferents d'una llengua espanyola autòctona diferent de la castellana	23,2

Font: Elaboració pròpia

No obstant això, caldria parar atenció a la vitalitat lingüística de cada comunitat lingüística per aproximar-nos millor al problema. Així, en primer lloc, hem de destacar que el castellà és parlat per la pràctica totalitat dels ciutadans espanyols a tots els territoris on és llengua autòctona tradicionalment, amb una vitalitat lingüística, capacitat de transmissió de la llengua i facilitat relativa per integrar lingüísticament els immigrants bastant elevada, i sense conèixer cap mena d'interferència important. Mentre que és la llengua dominant també en els territoris on es parla la llengua aragonesa, l'asturleonès, i a la major part dels territoris amb presència de l'èuscar a Navarra i el País Basc o del galleg a Castella i Lleó; tenint una presència notable (i creixent) a la resta de territoris d'altres comunitats lingüístiques (*veure taules 3.1, 3.2, 3.4 i 3.5*).

⁸ Els catalanoparlants serien un 16%, els gallegoparlants un 4,9%, els bascòfons un 1,3% i les altres llengües (asturleonès, aragonès, occità, portuguès, àrab i berber) sumarien un 1%.

Taula 3.4. Estimació aproximada dels parlants de les diferents llengües espanyoles (Cens de 2001, en milers)

	Castellà*	Català	Gallec	Basc	Asturl.	Aragonès	Occità	Portuguès	Àrab	Berber	Forasteres
Andalusia	7.214										144
Aragó	1.127	42				11					24
Astúries	722		34		300						6
Balears	293	500									49
Canàries	1.629										66
Cantàbria	521				6						4
Castella i Lleó	2.396		7,5		30			0,2			23
Castella-La Manxa	1.737										24
Catalunya	2.237	3.900					4				202
Extremadura	1.039							10			9
Galícia	727		1.950								19
Madrid	5.259										164
Múrcia	1.162	1,5									34
Navarra	502			42							12
País Basc	1.584			480							19
País Valencià	1.904	2.100									158
La Rioja	268										8
Ceuta	45								23		3
Melilla	38									22	7
TOTAL (aproximat)	30.403	6.543,5	1.991,5	522	338	11	4	10,2	23	22	977
% (aproximat)	74,4	16	4,9	1,3	0,8	0,03	0,01	0,02	0,06	0,05	2,4

Font: *Elaboració pròpia*. *Inclous els parlants de castellà llatinoamericans. Asturl. (asturleonès)

La segona llengua espanyola en nombre de parlants, la valencianocatalana, té una vitalitat i capacitat de transmissió molt alta als seus territoris tradicionals d'Aragó (90%), encara que sols suma el 3,5% de la població total d'aquesta comunitat autònoma. A les Balears, Catalunya i la Comunitat Valenciana la vitalitat és mitjana, però encara manté la posició de llengua potencialment majoritària del conjunt de la població, si bé la transmissió lingüística i la capacitat d'integrar els immigrants és major a Catalunya que a Balears i, sobretot, que al País Valencià. Per contra a la comarca del Carxe de Múrcia, tot i una vitalitat mitjana, la situació és precària atès el descens de la transmissió generacional de la llengua, l'escàs pes demogràfic dels parlants en la comunitat murciana (0,1%) i la seua falta de reconeixement legal (Llorenç, 2003; Vernet, 2005).

La tercera de les llengües, el gallec, manté una vitalitat notable a tots els territoris tradicionals, llevat dels de Castella i Lleó; si bé només a Galícia és llengua socialment majoritària, tenint un pes demogràfic baix a Astúries (3,2%) i quasi anecdòtic a Castella i Lleó (0,3%) i Extremadura (0,2%); una situació

de minorització que s'agreuja a causa de la baixa intensitat de les polítiques de promoció lingüística en aquests territoris (*veure apartat 3.5*). Amb tot, les tendències de la transmissió generacional de la llengua sembla seguir una línia lleugerament descendent, sobretot fora de la comunitat autònoma gallega (Gargallo, 2000).

Taula 3.5. Estimació de la vitalitat lingüística i pes demogràfic de les llengües a les comunitats plurilingües⁹

	Castellà	Català	Gallec	Basc	Asturl.	Aragonès	Occità	Portuguès	Àrab	Berber
Aragó	100	90				8				
	95,5	3,5				1				
Astúries	-		75		30					
	68,2		3,2		28,6					
Balears	-	65								
	35	65								
Cantàbria	100				13					
	98,7				1,3					
Castella i Lleó	100		42		14			80		
	98,5		0,3		1,2			0,01		
Catalunya	-	65					60			
	35	64,9					0,1			
Extremadura	100		71					50		
	99,0		0,2					0,8		
Galícia	-		74							
	27		74							
Múrcia	100	60								
	99,9	0,1								
Navarra	100			12						
	92,1			7,9						
País Basc	100			27,4						
	76,6			23,4						
País Valencià	100	57								
	47	53								
Ceuta	-								-	
	67								33	
Melilla	-									-
	67									33

Font: *Elaboració pròpia*. La xifra de la línia superior correspon a la vitalitat lingüística dins del territori on es parla tradicionalment, la inferior al pes demogràfic dins de la comunitat autònoma.

El basc té un nivell de vitalitat baix en el territori on és llengua autòctona (12% a Navarra i 27,4% al País Basc), mentre que només és parlat pel 7,9% i el 23,4% de la població navarresa i basca respectivament. La capacitat de

⁹ El càlcul està sobre les informacions oficials de les pàgines webs dels respectius governs autonòmics, on no hi ha dades (Extremadura, Castella i Lleó, Ceuta i Melilla, o Aragó) hem tingut en compte Gargallo (2000) i la informació que es desprèn de la bibliografia citada.

transmissió lingüística sembla augmentar lleugerament al País Basc; mentre que a Navarra hi hauria un petit descens; mostrant en els dos casos una capacitat d'integrar-hi nous parlants relativament baixa (Gobierno Vasco, 1996).

L'asturleonès, com el basc, també és llengua de baixa vitalitat al territori on és llengua tradicional (30% a Astúries, 13% a Cantàbria i 14% a Castella i Lleó), tenint, a més, una situació demogràficament molt minoritària a les dues darreres comunitats autònomes on tan sols suma l'1,3% i l'1,2% de la població total cantabra i castellanoleonesa. La castellanització d'aquesta llengua, especialment a Castella i Lleó, orient d'Astúries i Cantàbria, així com la baixa presència social i la reduïda renovació generacional, excepció feta d'algunes comarques d'Astúries, fan pensar que la tendència a la reducció del nombre de parlants i del domini lingüístic ha d'incrementar-se en el futur (Gargallo, 2000).

L'aragonès té una vitalitat molt baixa al territori tradicional d'aquesta llengua (8%) i un pes demogràfic dins de la comunitat autònoma d'Aragó ben escàs (1%); els nivells de transmissió, funcions socials i integració lingüística són igualment bastant baixos. En una situació moderadament millor es troba l'occità que té una vitalitat mitjana-baixa a la Vall d'Aran, tot i que el seu pes dins de Catalunya és molt limitat (0,1%), i té uns nivells de transmissió generacional i, sobretot, d'integració d'immigrants descendents (Gargallo, 2000).

L'escassa informació que hi ha sobre el portuguès a Castella i Lleó, i a Extremadura, parla de comunitats lingüístiques amb una certa vitalitat, però amb parlants molt envellits i, per tant, amb una comunitat lingüística en clar retrocés i força minoritzada, amb una capacitat de transmissió generacional reduïda i un pes demogràfic molt baix en ambdues comunitats autònomes.

Finalment, l'àrab i el berber, sense xifres massa fiables i cap tipus de reconeixement legal sembla que mantenen un elevat nivell de vitalitat a causa de les relacions transfrontereres amb Marroc i la presència de població marroquina de parla àrab i berber tant a Ceuta com a Melilla.

En conclusió, a l'hora de valorar el context lingüístic espanyol, és evident que la realitat de les deu llengües espanyoles és ben diversa tant pel que fa a la seua vitalitat interna com al seu pes demogràfic. I també és diferent la seua capacitat per ser reconegudes legalment i per fer públic el conflicte lingüístic, definir-lo com problema polític, incorporar-lo a l'agenda pública espanyola o autonòmica i, en conseqüència, generar-hi polítiques públiques.

3.2. RECONeixEMENT LEGAL DE LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA A ESPANYA

La resposta dels poders públics al plurilingüisme pot seguir bàsicament dues estratègies divergents: l'assimilacionista i la pluralista (Esman, 1992). La primera ha estat una constant a Espanya en els últims segles, la segona s'inicia després del final de la Dictadura franquista. No obstant això, la realitat plurilingüe espanyola té un reconeixement legal desigual. Així, la Constitució Espanyola, en regular l'oficialitat de les diferents llengües espanyoles, estableix que "*el castellà és la llengua espanyola oficial de l'estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la*" mentre que "*les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus estatuts*". És a dir, la Constitució situa el castellà en una posició de preeminència oficial, ja que es garanteix la seua oficialitat a tota Espanya, s'obliga al seu coneixement a tots els espanyols i es garanteix el dret a usar-lo a tots els ciutadans en tot el territori espanyol (Milian, 1983 i 1984). A més a més, és l'única llengua espanyola que es anomenada explícitament en la Constitució. Val a dir, així mateix, que la legislació d'àmbit estatal ha tendit a afermar el predomini legal del castellà sobre les altres llengües (Vernet, 1994; Ferrer, 2002).¹⁰

Pel que fa a les *altres llengües espanyoles*, la Constitució evita dir quines són i deriva la regulació de la seua denominació i oficialitat als estatuts de les diferents comunitats autònomes. D'aquest precepte constitucional se'n deriva, en primer lloc, l'absència de reconeixement de l'existència de diferents comunitats (i realitats) lingüístiques, excepció feta de la castellana, encara que l'àmbit territorial d'una llengua siga superior al d'una comunitat autònoma, i que tampoc no s'hi estableixen uns drets lingüístics per als parlants d'aquestes llengües vàlids per al conjunt de l'estat o si més no per a la pròpia comunitat lingüística.¹¹ Així doncs, l'estat (entès ací com a conjunt de poders públics) regionalitza el problema del plurilingüisme d'Espanya i no el fa propi, a pesar que afecta de manera directa o indirecta a bona part de la població espanyola. Conseqüentment, seran les comunitats autònomes en cada cas i amb diferències notables les que regularan, si de cas, el reconeixement legal de les altres llengües espanyoles. Ens hi referirem tot seguit de manera descriptiva a la legislació bàsica amb què es reconeixen les *altres llengües espanyoles*.

¹⁰ Una crítica al fet que a Espanya només hi haja una llengua d'*estat*, es pot trobar a Ninyoles (1976 i 1987), Bastardas i Boix (1994), o García (1997). Una justificació a Marcos (1994).

¹¹ A més de la castellana, a Espanya hi ha altres comunitats lingüístiques en diverses comunitats autònomes: la gallega, l'asturleonessa, la basca, la catalana i la portuguesa. Una reivindicació de l'oficialització de les comunitats lingüístiques segons el model belga, a Vilhar (1996).

Les comunitats de llengua valencianocatalana

Catalunya

La legislació lingüística de Catalunya es basa en el seu estatut d'autonomia que estableix que *“La llengua pròpia de Catalunya és el català. L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.”*

El català esdevé, per tant, llengua cooficial, juntament amb el castellà, a tot Catalunya. Posteriorment, s'hi han aprovat dues lleis de normalització lingüística¹² amb la intenció declarada de fonamentar legalment les polítiques públiques en matèria lingüística de la Generalitat de Catalunya, orientades a normalitzar socialment i institucionalment l'ús del català (Milian, 2000). Igualment, el Govern català ha dut a terme un ampli desenvolupament normatiu de les pròpies lleis de normalització; si bé la voluntat normalitzadora real hi ha estat posada en dubte per alguns autors (Branchadell, 1996).

Balears

De manera semblant, l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears reconeixerà la cooficialitat del català, afirmant que *“La llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, tindrà, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial. Tots tenen el dret de conèixer-la i d'usar-la, i ningú no podrà ser discriminat per causa de l'idioma. Les institucions de les Illes Balears garantiràn l'ús normal i oficial dels dos idiomes, prendran les mesures necessàries per assegurar-ne el coneixement i crearan les condicions que permetin arribar a la igualtat plena de les dues llengües quant als drets dels ciutadans de les Illes Balears.* Mentre que el mateix estatut fa referència a l'ensenyament de la llengua, a la seua normalització i al respecte de les modalitats particulars dels dialectes balears. I, finalment, es destaca la possibilitat de col·laborar amb altres comunitats autònomes de la resta del domini lingüístic i s'estableix que la Universitat de les Illes Balears és la institució competent en normativa lingüística.

¹² Gomà i Subirats (1998d) consideren que les polítiques de normalització lingüística tenen la seua principal expressió normativa en les lleis de normalització.

Posteriorment, la Llei de Normalització Lingüística de les Illes Balears de 1986 ha posat les bases de les polítiques de normalització de l'ús de la llengua catalana a les Balears. No obstant això, el desenvolupament normatiu de la llei no ha estat tan ampli com a Catalunya (Vernet, 2005).

Comunitat Autònoma Valenciana

L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Autònoma Valenciana estableix, de manera similar a Catalunya i Balears, que la llengua valencianocatalana, amb la denominació pròpia de *valencià*, és cooficial, juntament amb el castellà, a tota la comunitat autònoma, si bé adverteix que les polítiques públiques de normalització lingüística hauran de tenir en compte l'excepcionalitat dels territoris castellanoparlants. Així afirma que *“Els dos idiomes oficials de la Comunitat Autònoma són el valencià i el castellà. Tothom té dret a conèixer-los i a usar-los. La Generalitat Valenciana garantirà l'ús normal i oficial d'ambdues llengües, i adoptarà les mesures necessàries per tal d'assegurar-ne el coneixement. Ningú no podrà ser discriminat per raó de la seua llengua. Hom atorgarà protecció i respecte especials a la recuperació del valencià. La llei establirà els criteris d'aplicació de la llengua pròpia de l'administració i l'ensenyament. Hom delimitarà per llei els territoris en els quals predomine l'ús d'una llengua o de l'altra, així com els que puguen ser exceptuats de l'ensenyament i de l'ús de la llengua pròpia de la comunitat.”*

Posteriorment, la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià de 1984 també ha establert un marc legal, menys ambiciós en línies generals que el català o el balear, per a les polítiques públiques en matèria lingüística. El desplegament reglamentari de la llei s'ha limitat, com veurem, a l'àmbit de l'ensenyament de la llengua i, en menor mesura, a aspectes puntuals de la funció pública valenciana o la retolació pública, o a la regulació d'ajudes per a la promoció del valencià (Franch, 1989 i 1996; Pitarch, 2005).

Aragó

L'Estatut d'Autonomia d'Aragó no estableix cap sistema de cooficialitat de les llengües d'Aragó diferents del castellà (català i aragonès), les quals ni tan sols hi són anomenades pel seu nom, sinó amb la ambigua denominació de *llengües pròpies d'Aragó*. A més, s'hi afirma que aquestes llengües pròpies d'Aragó gaudiran de protecció i que es regularà per llei: *“les llengües i*

modalitats lingüístiques pròpies d'Aragó gaudiran de protecció. Es garantirà el seu ensenyament i el dret dels parlants en la forma que establisca una llei de Corts d'Aragó per a les zones d'ús predominant de cadascuna."

Posteriorment, la Llei del Patrimoni Cultural Aragonès (1999), al seu article quart afirmarà que "*l'aragonès i el català, llengües minoritàries d'Aragó [...] són una riquesa cultural pròpia*" i, consegüentment, que seran especialment protegides per l'administració. Sense determinar en cap moment quina serà la mena de *protecció* que gaudiran ni el territori en què són llengües predominants. De fet, Aragó encara no ha aprovat, malgrat haver-se anunciat en alguna ocasió, cap llei sobre les llengües que en regule l'ensenyament, els drets lingüístics i els territoris de parla catalana i aragonesa (López, 2005; Vernet, 2005).

Múrcia

No hi ha cap referència al valencià/català a l'Estatut d'Autonomia o la legislació pròpia de la Regió de Múrcia. Conseqüentment, la llengua pròpia de la comarca murciana del Carxe no està reconeguda legalment i els drets lingüístics dels seus habitants tampoc estan mínimament garantits (Vernet, 2005).

Les comunitats amb llengua gallega

Galícia

L'Estatut d'Autonomia de Galícia estableix un règim de cooficialitat del gallec i el castellà, segons el qual "*La llengua pròpia de Galícia és el gallec. Els idiomes gallec i castellà són oficials a Galícia i tots tenen dret a conèixer-lo i a usar-los. Els poders públics de Galícia garantiran l'ús normal i oficial dels dos idiomes i potenciaran l'ús del gallec a tots els àmbits de la vida pública, cultural i informativa, i posaran els mitjans necessaris per a facilitar el seu coneixement. Ningú no podrà ser discriminat per raó de llengua."*

Mentre que, posteriorment, el Parlament de Galícia aprovà la Llei de Normalització Lingüística de l'Idioma Gallec de 1983 que serví de base i suport legal a les polítiques lingüístiques gallegues. El desenvolupament normatiu de la llei s'ha concentrat especialment en l'ensenyament (Monteagudo i Bouzada, 2002).

Castella i Lleó

L'Estatut d'Autonomia de Castella i Lleó recull que "*gaudiran de respecte i protecció la llengua gallega i les modalitats lingüístiques als llocs en què habitualment s'utilitzen*". Ara bé, no hi ha hagut cap regulació legislativa posterior que fixe aquest *respecte i protecció* al gallec dins de Castella i Lleó i determine les localitats lleoneses on es parla.

Astúries

A Astúries, tot i que l'Estatut d'Autonomia no fa cap referència al gallec com a llengua d'aquesta comunitat autònoma, la Llei d'Ús i Promoció de l'Asturià (1998) estableix que "*el règim de protecció, respecte, tutela i desenvolupament establert en aquesta llei per al bable/asturià s'estendrà, mitjançant regulació especial al gallec/asturià en les zones en què té caràcter de modalitat lingüística pròpia*." No obstant això, no hi ha hagut fins hores d'ara cap *regulació especial* que delimiti el règim del gallec d'Astúries.

Extremadura

L'estatut d'autonomia d'Extremadura no reconeix l'existència de cap llengua diferent de la castellana en territori extremeny. No obstant això, la Junta d'Extremadura ha declarat Bé d'Interès Cultural (2001) la parla galaicoportuguesa de la Vall de Xàlama, afirmant que "*A Fala és la parla viva que existeix a la Vall de Xàlama i més concretament a les localitats de San Martín de Trevejo, Eljas i Valverde del Fresno*". Ara bé, aquest reconeixement com a *bé d'interès cultural* té escassa repercussió pel que fa a la seua codificació escrita, el seu ensenyament, l'ús oficial i el reconeixement d'un mínim sistema de drets lingüístics, i tampoc considera la filiació lingüística d'aquesta parla.¹³

¹³ Hi ha dubtes sobre la classificació d'aquesta parla com a gallec, galaicoportuguès arcaic o portuguès, en la majoria dels casos hi ha la tendència a considerar-la *gallec* (Gargallo, 2000).

Les comunitats amb llengua basca¹⁴

País Basc

L'Estatut d'Autonomia del País Basc estableix un règim de cooficialitat de l'èuscar i el castellà a tota la comunitat autònoma, independentment de les situacions sociolingüístiques que puguin existir-hi; així mateix, fa referència a la institució consultiva en matèria lingüística i a la necessitat d'establir relacions amb altres territoris bascos: *“L'èuscar, llengua pròpia del Poble Basc, tindrà, com el castellà, caràcter de llengua oficial a Euskadi, i tots els seus habitants tenen el dret de conèixer i usar ambdues llengües. Les institucions comuns de la comunitat autònoma, tenint en compte la diversitat sociolingüística del País Basc, garantiran l'ús d'ambdues llengües, regulant-ne el caràcter oficial, i arbitraran i regularan les mesures i mitjans necessaris per assegurar-ne el coneixement. Ningú podrà ser discriminat per raó de llengua. La Reial Acadèmia de la Llengua Basca (Euskaltzaindia) és la institució consultiva oficial pel que fa a l'èuscar. En ser l'èuscar patrimoni d'uns altres territoris bascos i comunitats, a més dels vincles i correspondència que mantinguen les institucions acadèmiques i culturals, la comunitat autònoma del País Basc podrà sol·licitar del Govern espanyol que celebre i presente, si fa el cas, a les Corts Generals, per a la seua autorització, els tractats o convenis que permeten l'establiment de relacions culturals amb els estats on s'integren o residisquen aquells territoris i comunitats, per salvaguardar i fomentar l'èuscar.”*

Posteriorment, el Parlament Basc ha aprovat la Llei de Normalització Lingüística de la Llengua Basca per la qual es desenvolupen els preceptes estatutaris i es posen les bases legals per a les polítiques públiques de normalització lingüística. El desenvolupament normatiu ha estat considerable, especialment en els àmbits de l'ensenyament, l'administració pública basca, la toponímia, o l'àmbit social i associatiu (Aguirreazkuenaga, 2005).

Navarra

Pel que fa a Navarra, a diferència del País Basc, la Llei d'Amillorament del Fur de Navarra (l'estatut d'autonomia navarrès) només reconeix la

¹⁴ No considerem el Comtat de Treviño, tot i que és al mig de la província basca d'Àlaba, perquè és de parla castellana i administrativament pertany a Castella i Lleó. Val a dir, però, que dels menys de 1.500 habitants de l'enclavament un 20% està empadronat a l'Àlaba i al voltant del 90% dels xiquets estudien a Vitòria i, per tant, reben alguna mena d'ensenyament de l'èuscar.

cooficialitat de l'èuscar a les zones bascoparlants de Navarra, mentre que el castellà és oficial a tota la comunitat autònoma: *“El castellà és la llengua oficial de Navarra. L'èuscar hi tindrà també caràcter de llengua oficial a les zones bascoparlants. Una llei foral determinarà aquestes zones, regulant l'ús oficial de l'èuscar i, en el marc de la legislació general de l'estat, n'ordenarà l'ensenyament”*

Posteriorment, la Llei Navarresa de l'Èuscar ha establert tres zones lingüístiques: una on l'èuscar té una cooficialitat comparable amb la del País Basc (nord-oest de Navarra), una altra on l'èuscar té una cooficialitat limitada (nord-est de Navarra) i una tercera on no té cap mena de reconeixement (sud de Navarra). El desenvolupament legal d'aquesta norma ha estat desigual i s'ha concentrat en l'àmbit de l'ensenyament i en la primera de les àrees lingüístiques (Kasares, 2002).

Comunitats amb llengua asturleonesa

Astúries

L'Estatut d'Autonomia d'Astúries diu que el castellà és l'única llengua oficial en la comunitat autònoma. No obstant això, afirma que *“el bable gaudirà de protecció. Se'n promourà l'ús, la difusió als mitjans de comunicació i l'ensenyament, respectant-ne sempre les variants locals i la voluntarietat de l'aprenentatge. Per llei es regularà la protecció, l'ús i la promoció del bable.”*

Posteriorment, la Llei d'Ús i Promoció de l'Asturià (1998) ha establert la base legal per a polítiques públiques de promoció voluntària de l'asturleonès. No hi ha hagut a penes desenvolupament normatiu de la llei més enllà de regularitzar la voluntarietat de l'ensenyament de l'asturleonès o les ajudes puntuals a la promoció d'aquesta llengua (Pérez, 2005).

Castella i Lleó

L'estatut d'autonomia de Castella i Lleó en l'article 4.2 fa una ambigua referència a la protecció de les *modalitats lingüístiques* pròpies, que pot ser interpretada com una referència, si més no, als dialectes asturleonesos (denominats en aquesta comunitat genèricament *lleonès*) que es parlen a les províncies de Lleó i Zamora, a més de les parles portugueses d'un parell de localitats de Salamanca. Ara bé, no ens consta l'existència de cap legislació derivada de l'estatut que reconega aquesta llengua a Castella i Lleó.

Cantàbria

No hi ha cap referència en l'estatut d'autonomia de Cantàbria ni en la legislació d'aquesta comunitat autònoma a la llengua asturleonera ni tan sols amb la denominació específica de *muntyenc* o, si més no, de *modalitats lingüístiques pròpies*, atès l'avançat estadi de castellanització i la profunda minorització de les parles asturleoneses a Cantàbria.

Comunitat amb llengua aragonesa

Com vàrem veure en parlar del català a Aragó, l'estatut d'autonomia d'aquesta comunitat no estableix cap mena de cooficialitat per a les llengües d'Aragó diferents a la castellana. És cert que reconeix la pluralitat lingüística aragonesa, però no diu quines llengües s'hi parlen i tan sols afirma que les llengües no castellanes gaudiran de protecció; remetent a una llei posterior per a la regulació de l'ensenyament i els drets lingüístics.

La Llei del Patrimoni Cultural Aragonès (1998) afirma, com hem vist que "*l'aragonès i el català, llengües minoritàries d'Aragó [...] i riquesa cultural pròpia, seran especialment protegides per l'administració*". No obstant això, no s'ha aprovat una llei de les llengües d'Aragó que regule les zones lingüístiques del català i l'aragonès, i que establisca els criteris per a la protecció de les llengües minoritàries. La normativa legal inferior no ha anat més enllà d'algunes ajudes a associacions per a la promoció, l'ensenyament de la llengua, l'ús oficial en l'àmbit municipal i l'estudi d'aquesta llengua (López, 2005).

Comunitats amb llengua portuguesa

Els estatuts d'autonomia de Castella i Lleó i d'Extremadura no fan cap referència a les illes lingüístiques de parla portuguesa existents a les províncies de Salamanca, Càceres i Badajoz en localitats i comarques frontereres amb Portugal. Així mateix, no hi ha hagut cap iniciativa legislativa o política pública favorable, com a mínim, al reconeixement de la seua existència.

Comunitat amb llengua occitana

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya estableix que l'aranès (llengua occitana) serà objecte d'ensenyament i d'especial protecció, sense establir-hi cap mena d'oficialitat. No obstant això, la Llei sobre el règim especial de la Vall d'Aran de 1990 afirma l'oficialitat de l'aranès a la Vall d'Aran, juntament amb el català i el castellà: *“L'aranès, varietat de la llengua occitana i pròpia d'Aran, és oficial a la Vall d'Aran. També ho són el català i el castellà [...] l'aranès ha d'ésser objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció, i se n'ha de garantir l'ús tant en el sistema educatiu com en l'activitat de l'Administració de la Generalitat i els mitjans dependents de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió en el territori de la Vall d'Aran. La Generalitat i les institucions d'Aran han d'adoptar les mesures necessàries per a garantir el coneixement i l'ús normal de l'aranès i per a impulsar-ne la normalització.”*

La Llei de Política Lingüística de 1998 ha recordat la particularitat de l'occità la Vall d'Aran i el seu estatus de llengua cooficial en aquesta comarca. El desenvolupament normatiu de la llei ha estat similar formalment al que s'ha fet amb el català; però més efectiu a l'ensenyament i a l'administració, que no en altres àmbits com els mitjans de comunicació o l'ús social (Sans, 2003).

Comunitats amb llengua àrab i amb llengua berber

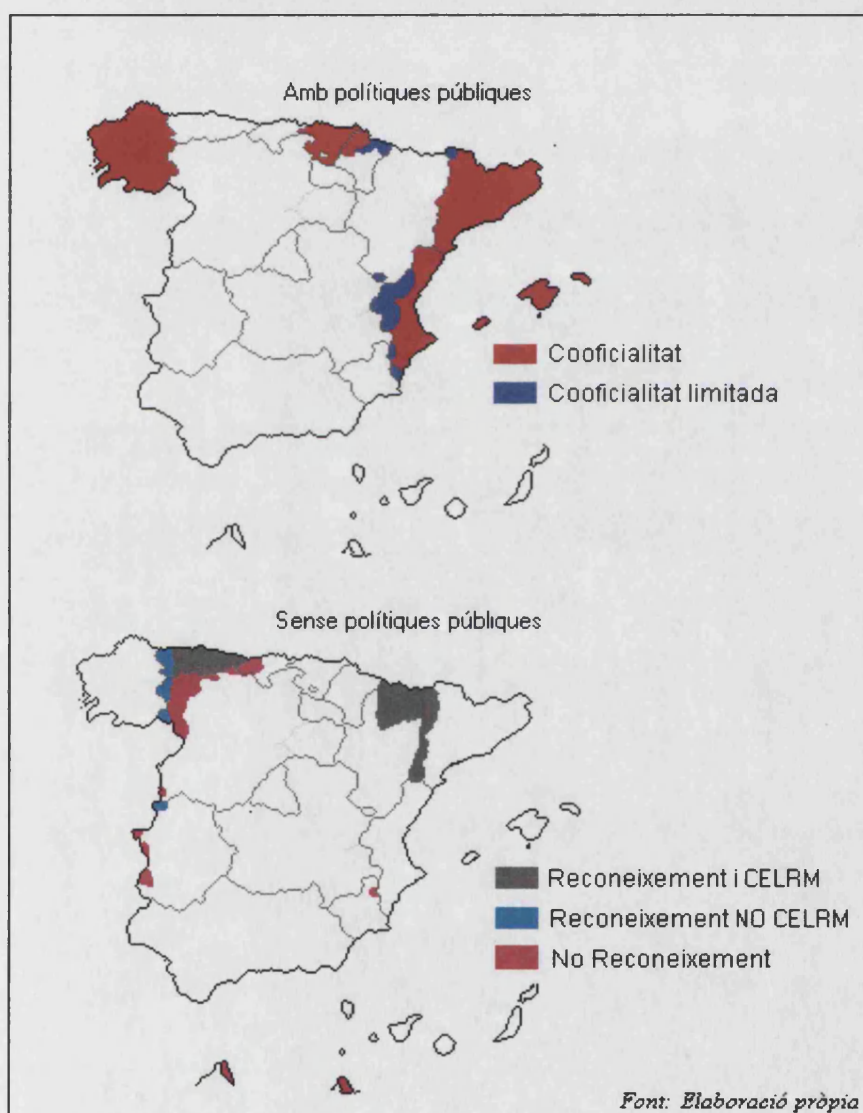
No hi ha cap referència a la llengua àrab ni en l'Estatut d'Autonomia de Ceuta ni al de Melilla, ni a la legislació, ni a les normes jurídiques d'aquestes ciutats autònomes.

Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries

En un altre ordre de coses i per entendre més adequadament la jerarquia del reconeixement de les altres llengües espanyoles diferents del castellà, cal tenir en compte la Declaració Espanyola d'Adhesió a la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries de 2001, s'afirma en dos paràgrafs diferents que *“s'entenen per llengües regionals o minoritàries, les llengües reconegudes com a oficials als estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, Comunitat Valenciana i Navarra”* i, més endavant, que *“s'entenen per llengües regionals o minoritàries les que els estatuts d'autonomia d'Aragó, Astúries i Catalunya protegeixen i emparen”*.

El primer paràgraf, que comporta un reconeixement superior, afectaria a l'èuscar al País Basc i a Navarra, al valencià/català a Catalunya, a les Illes Balears i a la Comunitat Valenciana i al gallec a Galícia. Mentre que el segon paràgraf fa referència al menor nivell de reconeixement de drets del català i l'aragonès a Aragó, l'occità a Catalunya i l'asturleonès, anomenat asturià o bable, a Astúries (Alcaraz, 2001; Castellà, 2002).

Mapes 3.2. Reconeixement legal de les llengües diferents a la castellana

No hi estarien incloses les minories gallegoparlants de Castella i Lleó, malgrat el seu reconeixement formal a l'estatut d'autonomia, ni del gallec d'Astúries, tot i que aquesta llengua està reconeguda per la Llei d'Ús i Promoció de l'Asturià del Principat d'Astúries, ni les parles galaicoportugueses de la Vall de Xàlima considerades com a Bé d'Interès Cultural per la Junta d'Extremadura. I tampoc hi ha reconeixement de les minories asturleonesses de Cantàbria i de Castella i Lleó, de les de parla portuguesa de Castella i Lleó i d'Extremadura, de la de parla valencianocatalana de la Regió de Múrcia i de les minories de parla àrab de Ceuta o de parla berber a Melilla; totes aquestes sense cap mena de reconeixement oficial dins d'Espanya.

Així doncs, pel que fa al reconeixement legal de les llengües espanyoles (veure Mapes 3.2 i Quadre 3.1) tindriem que, a més de l'oficialitat general i preeminència legal del castellà a tot Espanya, els estatuts d'autonomia o la legislació autonòmica de Catalunya, Balears, País Valencià, País Basc i Navarra han reconegut estatus de llengües oficials dins de la totalitat o part dels territoris de les respectives comunitats autònomes del valencianocatalà (amb algunes limitacions en el territori castellanoparlant del País Valencià), el gallec, l'èuscar (excepció feta de la meitat sud de Navarra, i amb limitacions al nord-est d'aquesta comunitat) i de l'occità, amb algunes limitacions, en l'àmbit territorial de la Vall d'Aran a Catalunya.

Quadre 3.1. Reconeixement legal de les diferents llengües espanyoles

	Preeminència oficial	Cooficialitat	Cooficialitat limitada	Reconeixement sense intervenció	No Reconeixement	CELRM
Castellà	A tota Espanya					
Valencià-Català		Catalunya Balears País Valencià		Aragó	<i>Múrcia</i>	Catalunya Balears País Valencià Aragó
Gallec		Galícia		<i>Extremadura</i> <i>Astúries</i> <i>Castella i Lleó</i>		Galícia
Basc		País Basc Navarra (part)	Navarra (part)			País Basc, Navarra (part)
Asturleonès				Astúries	<i>Castella i Lleó</i> <i>Cantàbria</i>	Astúries
Aragonès				Aragó		Aragó
Occità			Catalunya			Catalunya
Portuguès					<i>Extremadura</i> <i>Castella i Lleó</i>	
Àrab					<i>Ceuta</i>	
Berber					<i>Melilla</i>	

Font: *Elaboració pròpia*. En cursiva no inclosos en la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries

Així mateix, els estatuts d'autonomia d'Aragó, de Castella i Lleó, i d'Astúries reconeixen en els respectius territoris l'existència del català i l'aragonès (Aragó), del gallec (Castella i Lleó), i de l'asturleonès (Astúries). Mentre que la Llei de Promoció de l'Asturià reconeixrà l'existència del gallec a Astúries, i per decret de la Junta d'Extremadura reconeixrà l'existència de la parla galaicoportuguesa de la Vall de Xàlama. Per contra, ni el valencià de Múrcia, ni l'asturleonès de Castella i Lleó o de Cantàbria, ni el portuguès d'Extremadura o de Castella i Lleó, ni l'àrab de Ceuta ni el berber de Melilla seran objecte de cap menció als estatuts d'autonomia ni de cap llei o text normatiu d'aquestes comunitats autònomes.

És a dir, el sistema espanyol de reconeixement de la pluralitat lingüística de l'estat aplica els principis de territorialitat i personalitat (McRae, 1994) de manera asimètrica sempre en favor dels castellanoparlants (Ninyoles, 1994), ja que combina el principi d'ús territorial de la llengua castellana en les àrees castellanoparlants i on no es reconeixen altres llengües, l'ús personal de les llengües en les zones on hi ha cooficialitat o alguna mena de reconeixement rellevant, i el monolingüisme castellà en les institucions centrals de l'estat.¹⁵

3.3. NOTES SOBRE EL SISTEMA ESPANYOL DE POLÍTQUES LINGÜÍSTIQUES

La situació sociolingüística i la vitalitat de cada una de les llengües en els diferents territoris autonòmics i en el conjunt de l'estat influeixen en les polítiques lingüístiques concretes; però, ni de bon tros, són el seu motor i, menys encara, n'expliquen l'orientació. Tampoc les característiques generals del marc legal, a què acabem de fer referència en l'apartat anterior, ens informa adequadament de la diversitat de polítiques lingüístiques a Espanya. Així doncs, caldria evitar la confusió, més pròpia del vell institucionalisme (Steinmo, 2001a i 2001b), d'entendre que hi ha una correlació directa entre la legislació sobre una matèria concreta i l'acció institucional i les polítiques públiques en aqueix àmbit; en conseqüència, la legislació lingüística només constitueix un aspecte de la política lingüística, i no deixa de ser el producte de la pròpia interacció de les forces i actors que competeixen per definir la política pública en matèria lingüística.

¹⁵ Amb tot, cal dir que l'actual sistema espanyol de reconeixement legal del pluralisme lingüístic és el més elevat que hi ha hagut a Espanya en l'època contemporània (Argelaguet, 1998).

Com suggereix Argelaguet (1999), més enllà del que estableix una legislació concreta, el motor de les diferents polítiques lingüístiques espanyoles es trobarà en la voluntat política dels actors principals (govern central i governs autonòmics) i la capacitat de pressió dels actors secundaris per definir polítiques alternatives o simplement per actuar (en favor o en contra) durant la definició, la implementació i l'avaluació de les diferents polítiques institucionals. Així, com més elevada siga la mobilització social i més pes demogràfic i polític tinguin els actors favorables a la promoció de les llengües diferents a la castellana i més activa siga l'acció política del govern autonòmic respectiu, més tendiran a produir-se polítiques públiques que pretenguen la normalització lingüística, entesa aquesta tant com la plena capacitat per viure en la llengua pròpia com el predomini de la llengua històricament autòctona en el territori, i, per contra, com menor siga la mobilització social, i més reduït el pes demogràfic i polític dels parlants de les llengües minoritzades i menys activa siga l'actitud del govern autonòmic més tendiran les polítiques públiques a ignorar l'existència de diversitat lingüística en la comunitat autònoma (*veure Quadre 3.2*).

Quadre 3.2. Tipus de polítiques lingüístiques autonòmiques

		Govern autonòmic		
		<i>Favorable</i>	<i>Poc Favorable</i>	<i>Gens favorable</i>
Sectors socials o polítics	<i>Importants</i>	Normalització	Recuperació	
	<i>Poc importants</i>	Recuperació	Promoció	Reconeixement formal
	<i>Gens importants</i>		Promoció limitada	Ignorància

Font: Elaboració pròpia

Partint d'aquesta consideració, tindriem que respecte el castellà el govern central i la immensa majoria de les comunitats autònomes practiquen una *política de normalitat* que podríem definir com aquella en la qual els poders públics consideren, explícitament o implícitament, que totes les activitats públiques i socials es poden realitzar habitualment en la llengua oficial de l'estat, que a més es considera, ho siga o no, la llengua habitual i necessària de la població d'un territori per a totes les funcions de comunicació social.¹⁶

¹⁶ La inexistència d'un debat públic obert sobre la política lingüística respecte al castellà o la inexistència d'un organisme públic del Govern central o de les comunitats autònomes de

Aquestes polítiques de normalitat del castellà s'aplicarien en el cas espanyol a totes les comunitats autònomes i territoris reconeguts com a monolingües en castellà, i també als territoris de les comunitats autònomes plurilingües que només fan un reconeixement formal o ignoren la pròpia pluralitat lingüística interna.

La *normalitat* es manté, tot i que interferida, a les comunitats o territoris on es practica alguna mena de política lingüística compensatòria amb les altres llengües espanyoles diferents de la castellana, i on l'ús normal del castellà en totes les funcions socials, malgrat estar garantit, no és absolut i està interferit per l'existència d'altres llengües en el mateix territori amb una presència social desigual segon els àmbits i les funcions socials (*veure quadres 3.2 i 3.3*).

En la resta de llengües, la política lingüística dependrà de la combinació de la voluntat del govern autonòmic i dels sectors socials i polítics. Així doncs, quan voluntat del govern autonòmic siga favorable a alguna mena de polítiques de compensació lingüística i hi haja un suport social i polític important, sense especials resistències socials en la pròpia comunitat, les polítiques lingüístiques autonòmiques tendiran cap a l'objectiu, si més no formal, de la normalització de l'ús social de la llengua. Aquestes serien, en línies generals i amb totes les limitacions que es puguen assenyalar, les polítiques que es segueixen a Catalunya amb el català i al País Basc en les zones en què l'èuscar té una presència social més elevada (Mezo, 1996; Argelaguet, 2001).

En els casos en què els sectors socials o polítics favorables a polítiques lingüístiques compensatòries tenen una importància relativament elevada, però el govern autonòmic és poc favorable, les polítiques tendeixen a orientar-se cap a la recuperació del coneixement i d'usos lingüístics, sense que el govern autonòmic considere la necessitat de polítiques més actives per aconseguir l'ús absolutament normal de la llengua pròpia en condicions similars al castellà; com és el cas de Galícia (Nogueira, 2005). Una mena de polítiques lingüístiques que també es produeix en els casos en què la voluntat del govern autonòmic és elevada però la realitat sociolingüística o l'escassa mobilització social frenen, de fet, les possibles polítiques de normalització, com és el cas de les zones castellanoparlants del País Basc (Aguirreazkuenaga, 2005) (*veure quadres 3.2 i 3.3*).

parla castellana dedicat específicament a la *política lingüística* no ha de fer-nos pensar que no existeix una política lingüística que té aquesta llengua com a eix d'actuació i que hi ha institucions que hi dediquen recursos de manera específica, com ara el Ministeri de Cultura del Govern central o l'Institut Cervantes, entre d'altres.

Quan la voluntat dels governs autonòmics per a normalitzar l'ús social d'una llengua és poc intensa i els sectors socials i polítics més favorables tenen una capacitat de mobilització limitada dins de la comunitat autònoma, però els parlants de la llengua compten amb una presència demogràfica important, les polítiques lingüístiques tendeixen a afavorir la promoció de la llengua i a concentrar les iniciatives en la voluntat individual dels ciutadans, com és el cas de la Comunitat Valenciana o de la zona bascoparlant de Navarra (Kasares, 2002).

A més, en els casos en què a l'escassa voluntat de normalització per part del govern autonòmic se li uneix una realitat sociolingüística més precària per a la llengua minoritzada i l'escassa o nul·la mobilització social en aquesta matèria fa que no esdevinga un problema important de l'agenda pública, les polítiques de promoció són bastant limitades i orientades exclusivament, en els millors dels casos, a complementar les iniciatives individuals com és el cas del territori valencià castellanoparlant o de les comarques de Navarra on l'èuscar té una presència social escassa. Per contra, quan els governs autonòmics no tenen gens d'interès a garantir l'ús social igualitari de les llengües en la comunitat autònoma o el pes demogràfic dels parlants i la seua capacitat de mobilització social i pressió política és reduït, les polítiques públiques en matèria lingüística tendeixen a limitar-se al reconeixement formal i al suport desigual d'algunes iniciatives socials o individuals per promoure la llengua minoritzada. Aquest seria el cas del català i l'aragonès a Aragó, del gallec a Astúries, Castella i Lleó, i Extremadura, i de l'asturleonès a Astúries (*veure quadres 3.2 i 3.3*).

Quadre 3.3. Polítiques lingüístiques espanyoles

Tipus de política lingüística	Territori
Normalitat	Castellà en les comunitats autònomes i territoris reconeguts monolingües en castellà. Castellà en les comunitats autònomes plurilingües amb reconeixement formal o ignorància de la pròpia pluralitat
Normalitat interferida	Castellà en les comunitats autònomes o territoris on hi ha alguna mena de política lingüística activa
Normalització	Català/valencià a Catalunya. Èuscar a la part del País Basc on és llengua amb presència social elevada
Recuperació	Gallec a Galícia. Èuscar a la part del País Basc castellanoparlant
Promoció	Català/valencià a Balears i al territori valencianoparlant del País Valencià. Èuscar a la part de Navarra on és llengua amb presència social elevada
Promoció limitada	Català/valencià al territori castellanoparlant de la Comunitat Valenciana. Èuscar a la part de Navarra on és llengua amb presència social baixa
Reconeixement formal i inhibició	Català/valencià a Aragó. Aragonès a Aragó. Gallec a Astúries i a Castella i Lleó. Gallec a Extremadura. Asturleonès a Astúries
Ignorància	Asturleonès a Castella i Lleó, i a Cantàbria. Portuguès a Castella i Lleó, i a Extremadura. Àrab a Ceuta. Berber a Melilla. Èuscar a la part de Navarra castellanoparlant. I del català/valencià al Carxe (Múrcia)

Font: Elaboració pròpia

Finalment, hi ha situacions en què la voluntat dels governs autonòmics de reconèixer la pluralitat lingüística és nul·la i la pressió social o política també és pràcticament inexistent i, per tant, el problema polític es materialitza. En aquests casos, les polítiques lingüístiques habituals són d'ignorància o negació de la pròpia pluralitat lingüística com ocorre amb l'asturleonès a Cantàbria i Castella i Lleó, amb el portuguès a Extremadura i a Castella i Lleó, amb l'àrab a Ceuta, amb el berber a Melilla, i amb l'èuscar a la zona castellanoparlant de Navarra.¹⁷

En conseqüència, no es pot parlar d'un model espanyol de polítiques lingüístiques, sinó més aviat d'una pluralitat de models en funció de les dinàmiques que estableixen els actors principals i secundaris en aquesta matèria i en funció del pes demogràfic, de la consciència lingüística i de la capacitat de mobilització social i política que tinguen els membres de les comunitats lingüístiques minoritzades que viuen a cada una de les comunitats en què es parle la llengua, i, a més a més, totes les polítiques (en ocasions, no-polítiques) lingüístiques estan emmarcades en un context de normalitat i predomini del castellà en el conjunt d'Espanya.

Encara més, la tendència de les polítiques lingüístiques respecte a les llengües diferents de la castellana, la seua fragmentació autonòmica, la falta de reconeixement de les comunitats lingüístiques existents i les escasses dinàmiques de col·laboració en matèria de política lingüística entre comunitats autònomes que comparteixen una mateixa llengua, ha acabat per produir la paradoxa que els parlants d'aquestes llengües tenen garantits sistemes drets lingüístics diferents en funció de la zona del domini lingüístic en què visquen habitualment.

En aquest context general, el cas valencià presenta bastants singularitats tant per la conformació contemporània del doble conflicte lingüístic valencià com, sobretot, pel fet que, com veurem, bona part de les polítiques públiques valencianes en matèria lingüística han estat polítiques sobre la llengua o, més concretament, sobre la identitat de la llengua, i no sobre els seu ús social.

¹⁷ A la zona navarresa castellanoparlant, hi ha minories que impulsen escoles d'èuscar i sistemes d'alfabetització d'adults en aquesta llengua, i que no reben gaire suport del govern navarrès.

CAPÍTOL 4

EL PAÍS VALENCIÀ: CONFLICTE I DIVERSITAT LINGÜÍSTICA

Hi ha dos tipus de plurilingüisme: l'individual i el col·lectiu. El plurilingüisme individual depèn de la capacitat i habilitat de cada persona aïlladament considerada per parlar diverses llengües i no té cap mena de transcendència pública immediata. Políticament i socialment només té interès el plurilingüisme que afecta els habitants d'un estat o territori determinat on conviuen de manera generalitzada més d'una llengua; existint dos tipus bàsics de plurilingüisme col·lectiu: el territorial i el social (Weinreich, 1996).

El primer es dona quan en un estat plurilingüe, les diferents llengües són oficialment i demogràficament predominants i gairebé exclusives en un territori específic (Suïssa, per exemple). Llavors, teòricament al menys, als diferents territoris de l'estat es tendiria cap al monolingüisme social i oficial, i dins de cada territori el plurilingüisme tindria un caràcter bàsicament individual, sense interferències entre les diferents llengües ni situacions especialment conflictives i, en conseqüència, sense *problema lingüístic* en l'agenda política i amb polítiques públiques de normalitat en matèria lingüística. Per contra, quan en un mateix territori conviuen parlants de diverses llengües, es dona un plurilingüisme de caràcter social. En aquest cas, es tendeix cap a competència funcional entre les diferents llengües i les situacions de plurilingüisme igualitari i equilibrat, si es produeixen, són molt conjunturals i transitòries, tendint-se a generar situacions de conflicte lingüístic i, potencialment, a què hi haja sectors socials que vulguen fer de la política lingüística al voltant d'una llengua una qüestió de l'agenda pública i política (com ara Espanya o Canadà).

En aquesta situació de plurilingüisme social, inestable i conflictiu, la llengua amb més base demogràfica, més prestigiada oficialment i intel·lectualment és la dominant en les funcions socials més elevades i l'altra llengua (o les altres llengües) queda relegada a funcions socials secundàries i amb un estatus social inferior, patint ideològicament un procés de minorització i desprestigi. Generalment, com a conseqüència d'aquest contacte lingüístic

conflictiu es produeixen fenòmens d'abandonament de la llengua minoritzada en favor de la socialment superior, donant lloc a processos de substitució lingüística que poden veure's accelerats per desplaçaments demogràfics de grups que tenen o incorporen com a instrument de comunicació social la llengua dominant; en una dinàmica que acaba, a llarg termini, per fer desaparèixer la llengua minoritzada del territori on havia estat única o predominant en el passat (Ninyoles, 1975 i 1982).

Aquesta és la realitat lingüística del País Valencià, on hi ha una situació de contacte lingüístic entre dues llengües, castellà i valencià/català, que en termes socials es manifesta en un procés de canvi i substitució lingüística. Un fenomen iniciat incipientment a començaments del segle XVI, que s'estén socialment en el segle XIX, i que cada vegada és més accelerat en el XX. Un procés que donarà lloc a moviments de resistència en contra de la substitució, més forts com més s'acceleren les dinàmiques substitutòries, fins a acabar situant el problema en l'arena política en el darrer terç del segle XX.

4.1. CARACTERITZACIÓ DEL CONFLICTE LINGÜÍSTIC VALENCIÀ

Es pot afirmar, de bon començament, que el conflicte lingüístic valencià es caracteritza, com la resta de conflictes lingüístics espanyols, per l'existència d'una dinàmica de substitució lingüística limitada geogràficament a les comarques valencianoparlants del País Valencià, un 60% del territori actual del país que concentra el 85% de la població valenciana. Una situació de conflicte lingüístic que continua en aquests moments i que, per tant, ha de ser considerada com un fenomen obert i en evolució (Ninyoles, 1969).

El procés de substitució lingüística no és, però, ni homogeni ni generalitzat en termes funcionals, socials, geogràfics i fins i tot ideològics al llarg de la seua història. Així, el valencià coneixerà des de començaments del segle XVI una progressiva expulsió dels usos lingüístics més cultes, més formals i socialment més prestigiosos, primerament limitada als àmbits literaris i intel·lectuals, i després estesa als administratius, a l'escola, als mitjans de comunicació de masses i a la comunicació social formal; fins a quedar relegat a funcions més informals, familiars i socialment menys rellevants; és a dir, amb usos socials cada vegada més limitats (Ruiz i al., 1996; Furió, 2001).

Paral·lelament, s'ha produït al llarg del temps un procés d'extensió del coneixement, primer passiu i després actiu, de la llengua castellana com a segona llengua entre la població valencianoparlant, així com un creixent fenomen de canvi lingüístic i d'abandonament de la transmissió generacional de la llengua valencianocatalana; seguint una direcció de classe i estatus social

descendent; és a dir, en primer lloc el canvi lingüístic es va produir en les classes socials més elevades de l'Antic Règim (noblesa i patriciat urbà), passant després, per imitació, als sectors socials mitjans i seguint després cap a sectors de les classes subalternes autòctones, on la llengua ha mantingut fins a finals del segle XX una notable fortalesa. La substitució lingüística segueix, així mateix, una dinàmica geogràfica expansiva, ja que s'inicia als centres urbans, sobretot a la ciutat de València (Colom, 1998), i s'estén progressivament als espais semiurbans i als rurals, de manera cada vegada més accelerada. De fet, es podria considerar que, a hores d'ara, en les tres principals ciutats del país (València, Alacant i Elx) les dinàmiques de canvi de llengua estan molt avançades, en les ciutats mitjanes la realitat lingüística és més inestable i en els municipis més menuts la transmissió lingüística és més vigorosa (Querol, 2000 i 2002; Montonya, 1996).

Igualment, el conflicte va acompanyat de la construcció d'elements simbòlics, discursius i ideològics que, en el cas valencià, han tendit a falsificar les característiques reals del problema, afirmant que el bilingüisme social de les zones valencianoparlants és un fenomen *natural*, i que es perd de manera inconcreta en el temps (Ombuena, 1971);¹ o justificant i incitant directament al canvi lingüístic, com part del republicanisme blasquista valencià a principis del segle XX (Cucó, 1977 i 1979) en afirmar que la nova llengua (castellà) és sinònim de modernitat, futur i noves oportunitats de progrés social, mentre que la llengua antiga (valencià) té a veure amb la tradició, el passat i dificulta l'ascens social; arribant a afirmar que el valencià és una llengua *inútil*. O, fins i tot, amb que, com ha fet l'*anticatalanisme* valencià, han desplaçat les característiques del procés de substitució lingüística, afirmant que la substitució no seria del valencià pel castellà, sinó del valencià pel *català*.

En el darrer terç del segle XX, els processos de modernització socioeconòmica, l'expansió dels mitjans audiovisuals de comunicació de masses i els importants fenòmens migratoris amb una arribada constant de població castellanòfona han contribuït a accelerar les dinàmiques de substitució lingüística i la reclusió del valencià als àmbits familiars i més informals, si més no fins a començaments dels anys vuitanta.²

¹ Aquest discurs no ha explicat perquè a les zones castellanoparlants del País Valencià no hi ha cap mena de bilingüisme social ni de canvi lingüístic, ni perquè les famílies que han abandonat el valencià tendeixen cap al monolingüisme castellà en una o dues generacions i no es mantenen *bilingües*, ni perquè només en la part valencianoparlant del país és *natural* el bilingüisme

² Des de finals dels noranta, caldria tenir en compte les noves immigracions, on els col·lectius castellanòfons són elevats i els que parlen altres llengües tenen tendència a aprendre sols el castellà.

Políticament, els moviments que podríem anomenar de resistència i oposició al canvi lingüístic i amb una voluntat de definir el conflicte lingüístic com un problema de la societat valenciana naixen a finals del segle XIX, però només han tingut uns nivells de mobilització social respectables, encara que limitats, en les darreres dècades del segle XX. Mentre que els sectors socials on es produïa o s'havia consumat la substitució lingüística han tingut major capacitat de mobilització social per definir el conflicte lingüístic valencià sobre les bases ideològiques a què acabem de referir-nos: la negació de la substitució lingüística del valencià pel castellà, la defensa del bilingüisme social *natural* dels valencians valencianoparlants i, fins i tot en els darrers trenta anys, l'afirmació de l'existència d'un procés de catalanització del valencià. Amb tot, els actors socials i polítics favorables a la recuperació del valencià han aconseguit introduir el problema lingüístic a l'agenda política valenciana.

4.2. ETAPES DEL CONFLICTE

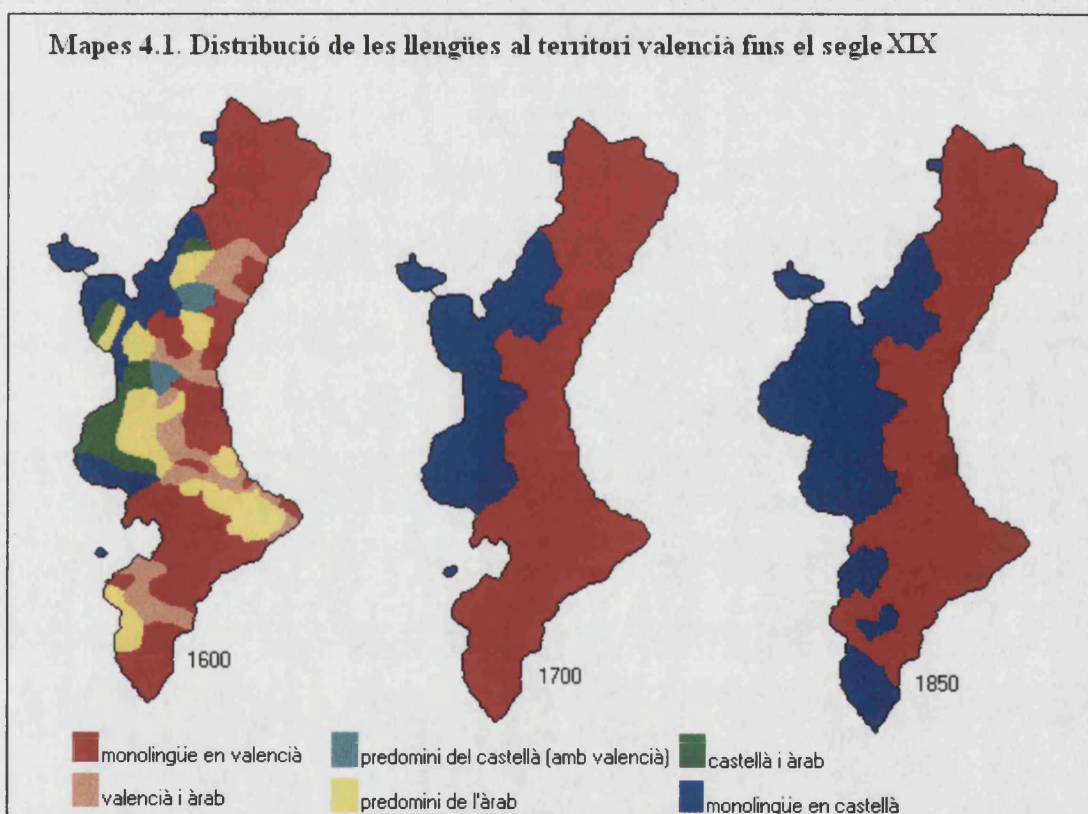
El País Valencià actual té els seus orígens en l'Edat Mitjana, després que es produís la conquesta catalanoaragonesa del Regne de València en dues fases successives. Durant la primera (1232-1244), s'ocupa la major part del país i la seua capital, València, l'any 1238, detenint-se la conquesta en la línia Biar-Busot. El sud del país (les hortes d'Alacant i Oriola, i les valls del Vinalopó) seran ocupades i incorporades al Regne de València entre 1296 i 1304 (Furió, 2001).

Aviat (1261), el rei Jaume I, per evitar les demandes dels nobles aragonesos d'incorporar el territori valencià a Aragó, farà de les terres conquistades un nou regne confederat de la Corona d'Aragó. El regne serà colonitzat per població majoritàriament aragonesa i catalana durant un procés de repoblació i migracions considerablement dilatat en el temps, si bé cap a mitjans del segle XIV degué quedar delimitada la geografia lingüística del país dels dos segles següents, si més no.

Sociolingüísticament, el nou regne fou, des del primer moment, un espai amb diverses llengües en contacte. Ara bé, cal aclarir que aquest fenomen no ha donat lloc a una mena de multilingüisme social *natural*, sinó que les característiques del contacte lingüístic (i del conflicte lingüístic) no han estat sempre igual, ni han tingut com a protagonistes les mateixes llengües ni, per descomptat, les mateixes conseqüències.

Així, en el període constituent del nou regne (1238-1348), durant el qual s'assenten les institucions, es finalitza la conquesta del territori i es duu a terme el principal impuls colonitzador del país, la llengua majoritària degué ser

l'àrab, al menys fins començaments del segle XIV, però mantenint una situació d'absoluta minorització i un aïllament social relatiu respecte als nous colons. Paral·lelament, la llengua catalana ocupà una posició de predomini en la incipient administració del regne i en la major part de les comarques valencianes, sobretot en el litoral i al sud del Xúquer, les zones més poblades; quedant la llengua castellana, amb fortes influències de les parles aragoneses, relegada a algunes comarques de l'interior (veure Mapes 4.1).

Font: Elaboració pròpia sobre Regla (1974), Soler (1977) i Montoya (1986)

Passat el període constituent i fins 1606, la frontera lingüística entre les llengües castellana i valencianocatalana dels pobladors cristians i l'àrab de la població d'origen musulmà degué ser bastant definida i estable. La immensa majoria del nou regne, amb la ciutat de València com a eix central, és de parla catalana i aquesta llengua serà l'hegemònica al nou regne i, fins i tot, si hem de fer cas a la reflexió de Soler (1977) i a la documentació històrica dels arxius de les principals ciutats de les comarques castellanoparlants, si més no en les ciutats d'aquestes comarques degué existir alguna mena de bilingüisme social

castellà-valencià. Per contra, la població de parla àrab, mantinguda en una situació social marginal i vinculada a la noblesa, fou majoritària en àmplies zones muntanyenques de l'interior del país, mentre que en altres territoris comparteix el territori amb població castellanoparlant o valencianoparlant.

No obstant això, al llarg del segle XV i a començaments del segle XVI una sèrie d'esdeveniments polítics i socials afavoriran el contacte de la noblesa valenciana amb el castellà i incipients fenòmens de substitució lingüística en favor d'aquesta segona llengua, restringits socialment a la noblesa valenciana. Així, entre els fets polítics cal destacar l'entronització de la dinastia castellana dels Trastamara en el tro de la Corona d'Aragó posant fi a la Casa de Barcelona (1412), la introducció al regne de la nova Inquisició castellana (1483) i la seua actuació amb rectors castellans, i la unió de les corones castellana i aragonesa (1492). Mentre que entre els fets socials té una importància singular la derrota dels sectors urbans i camperols valencians per la noblesa valenciana amb suport castellà en la guerra de les Germanies (1519-21).

Tot plegat un conjunt de circumstàncies que, sumat al prestigi creixent de la llengua castellana, al poder de Castella des de principis del segle XVI i a l'establiment de la Cort reial de manera permanent a Toledo primer i a Madrid després en el segle XVI, dugué a la noblesa i la jerarquia eclesiàstica valencianes a adoptar el castellà com a llengua de moltes de les funcions socials rellevants. Així, després de la Guerra de les Germanies el castellà va ser cada vegada més la llengua literària de la noblesa i del patriciat urbà valencià, els principals consumidores de literatura. Posteriorment, i de manera progressiva, es va seguir un procés de castellanització i substitució lingüística creixent de tota la noblesa valenciana; començant, doncs, a esdevenir conflictiu el contacte lingüístic entre el valencià i el castellà.

L'expulsió dels moriscos (1606), gairebé la tercera part de la població llavors, a més de conseqüències socioeconòmiques notables, comportarà, en l'àmbit lingüístic, que desaparega la tercera llengua parlada al país i que s'haja d'iniciar un procés de repoblació de moltes de les viles abans habitades per moriscos amb població d'origen castellà, aragonès i balear,³ donant lloc a un nou mapa lingüístic del Regne de València; amb l'interior central castellanoparlant i la resta catalanoparlant. Així mateix, durant el segle XVII

³ Els parlars balears dels nous repobladors degueren mantenir-se durant la major part del segle XVII a bona part de les comarques de la Safor i la Marina; però posteriorment van anar harmonitzant-se amb les formes dialectals valencianes d'aquestes zones. El tret més distintiu d'aquests dialectes, l'article *salat*, encara es conserva a mitjans del segle XX a la Vall de Gallinera i a la localitat de Tàrbena a la Marina Alta. Actualment, només es manté a Tàrbena, si bé en un procés de retrocés (Sanchis Guarner, 1972; Veny, 1982).

s'accelera la castellanització i desnaturalització de la major part de la noblesa del país.

Amb la victòria borbònica en la Guerra de Successió en l'àmbit valencià i l'ocupació del país després de la batalla d'Almansa (1707), el sistema legal i institucional foral valencià fou abolit i el Regne de València va passar a regir-se *por justo derecho de conquista*⁴ d'acord amb normes civils i públiques castelleses, sense cap tipus d'autonomia política i sota el control estret de governadors castellans (Furió, 2001).

En termes lingüístics, el període que obre la monarquia borbònica consolidà de manera definitiva la castellanització de la noblesa i produí la substitució general del valencià pel castellà com a llengua de l'administració, de la justícia i de l'església: és a dir, fa del castellà la llengua del poder. Les conseqüències, però, pel que fa a l'ús social de la llengua i a la substitució lingüística no foren immediates: la noblesa va concloure un procés secular de castellanització, la burgesia naixent es va mantenir fidel al valencià, per bé que poguessen haver fenòmens de diglòssia lingüística, mentre que les classes subalternes (artesans i camperols), la immensa majoria de la població de l'Antic Règim, van continuar sent majoritàriament monolingües i analfabetes en la llengua pròpia (Fuster, 1962 i Ninyoles, 1969). L'impacte negatiu per al valencià es pot resumir en tres elements fonamentals: primer, en la pèrdua d'estatus social d'aquesta llengua davant el castellà; segon, en la funció que l'Església i l'administració va tenir en una progressiva familiarització de la població amb la llengua castellana i l'extensió del coneixement passiu d'aquesta llengua; i tercer, en la pèrdua de la consciència, ja debilitada, d'unitat lingüística amb la resta de territoris de parla valencianocatalana, en un moment en què es consoliden algunes formes dialectals particularistes que s'allunyen dels estàndards medievals i renaixentistes (Ferrando, 1989).

En el segle XVIII té lloc un retrocés de la frontera lingüística tradicional al sud del país a causa d'un doble fenomen: d'una banda, les diverses pestes que van patir ciutats com Elda, Monfort o Oriola i que provocaren pèrdues de població molt importants que seran compensades amb l'atracció de nous pobladors majoritàriament de parla castellana i dialectes murcians; d'una altra, les noves colonitzacions impulsades per l'església en l'horta d'Oriola amb població murciana. Tots dos processos van provocar una reculada de la frontera lingüística del valencià en tota aquesta zona fins a conformar al llarg del segle XVIII l'actual frontera lingüística meridional (Montoya, 1986).

⁴ La referència al *dret de conquesta* correspon al Decret de Nova Planta que abolia, en 1707, les institucions forals valencianes.

Amb enfonament de l'Antic Règim i l'inici del llarg procés de revolució burgesa i d'assentament d'un estat liberal a Espanya (1808-1871), al País Valencià tenen lloc processos que actuaran de manera negativa per al valencià i començaran a accelerar les dinàmiques de substitució lingüística, fins aquells moments limitades a la castellanització de la noblesa i la jerarquia administrativa i eclesiàstica, i a la minorització del valencià com a llengua d'ús quotidià però no de les funcions lingüístiques més prestigiades.

A més, la ideologia nacionalista espanyola dominant, que es desenvoluparà amb el liberalisme, insistirà en la necessitat de la centralització política i uniformització lingüística, seguint el model jacobí francès, per aconseguir fer d'Espanya un estat-nació cohesionat, identificant la nació espanyola bàsicament amb Castella o amb l'Espanya castellana pel que fa a tradicions, valors, història, símbols o llengua.⁵

Paral·lelament, seguint igualment l'exemple francès, es durà a terme una nova divisió territorial de l'estat i el territori de l'antic regne de València quedà dividit en les províncies d'Alacant, Castelló i València (1833) i hi incorporarà dues noves àrees castellanoparlants de dialectes sudcastellans i manxecs al territori valencià: la Plana d'Utiel-Requena i l'Alt Vinalopó. Finalment, contribuïren a aquest nou impuls castellanitzador tant la promulgació de normes estatals que afavorien la persecució lingüística de les llengües diferents de la castellana i que pretenien la seua substitució per la llengua oficial de l'estat, i la creació de noves institucions com el Registre Civil (1870) que comportarà una castellanització de noms i grafies dels cognoms, o l'escola pública espanyola d'ideologia castellanista i lingüísticament castellanitzadora (Ferrer, 1985 i 1989).

No obstant això, el projecte nacional de l'estat liberal espanyol va ser relativament dèbil, si més no comparat amb les experiències italiana i sobretot francesa, i no va provocar processos de castellanització ràpids entre els parlants de les altres llengües espanyoles. Les causes d'aquesta debilitat són diverses: d'una banda, la fortalesa de la nova economia burgesa era limitada, així com els fenòmens de revolució industrial, de modernització social i de desplaçaments massius de la població i d'estructuració d'un mercat *nacional*; d'una altra, l'estructura del nou estat liberal i especialment de l'escola pública eren relativament febles i d'un impacte social limitat. Finalment, a diferència

⁵ Les decisions polítiques i les mesures públiques per establir el predomini oficial del castellà i per minoritzar les llengües no castellanes són, però, anteriors. Pensem, per exemple en el Decret de Nova Planta sobre el Regne de València o les mesures de discriminació lingüística del despotisme il·lustrat en època de Carles III. No obstant això, amb el règim liberal-burguès i l'emergència del nacionalisme espanyol uniformista aquesta mena d'iniciatives discriminatòries es multiplicaran i comptaran, a més, amb un discurs ideològic estructurat que les justifica.

d'altres països europeus amb notable pluralitat lingüística interna, el nacionalisme uniformista liberalburguès espanyol no assentarà un *orgull nacional* propi lluitant en guerres victorioses contra enemics exteriors, com passa amb França o Itàlia, sinó que s'anirà estructurant en mig de conflictes civils interns (guerres carlistes), amb l'oposició de models alternatius de nacionalisme espanyol no uniformista (federalisme, fuerisme liberal basc), i, sobretot, fent front a la decadència colonial espanyola i a la *depressió nacional del 98*, mentre que s'intenten aventures colonials al nord d'Àfrica o es fa front, després del *desastre del 98*, a moviments nacionalistes contraespanyolistes, especialment importants a Catalunya i el País Basc.

No obstant això, l'establiment d'una societat capitalista i d'un estat liberal, va generar canvis notables en l'estructura de classes socials de la societat valenciana que afectaren també, a mig termini, els usos lingüístics. La concentració de capitals i béns derivades de les desamortitzacions de possessions de l'Església, del creixement agrari, de les concessions mercantils estatals i del desenvolupament d'un sector financer autòcton va donar lloc a una nova classe burgesa composta tant per població autòctona de diversa procedència social, com per nousvinguts d'origen italià, maltès, occità o castellà (Viciano, 1995). Un grup social divers, caracteritzat pel poc pes dels interessos industrials i el predomini dels agraris i comercials; uns sectors bàsicament favorables a les polítiques lliurecanvistes que promovia el govern central i refractaris al proteccionisme industrialista de la burgesia catalana (Martínez Serrano i Soler; 1977).

Tot plegat aquesta nova classe social controlarà els ressorts principals del poder en l'àmbit valencià, es va integrar sense problemes en l'estructura centralista, conservadora i provincialista del nou estat liberal espanyol. I foren sectors d'aquesta burgesia els que protagonitzaren, amb el patriarca i líder de la Restauració borbònica a València Teodor Llorente al capdavant, el moviment cultural i lingüístic de la *Renaixença* valenciana, que tingué un marcat sentit conservador i diglòssic, tot i que contribuí a restituir la dignitat del valencià com a llengua literària i les relacions culturals amb la resta del domini lingüístic (Roca, 2004). Així, la *Renaixença* valenciana fou un moviment fonamentalment *apolític*, socialment i geogràficament d'una influència desigual, limitat a l'àmbit de la literatura poètica i que, encara que destacava les *glòries de la llengua* en un passat foral mitificat, no defensava la recuperació del seu ús normal en el present. De fet, fou el sector social de la burgesia el que inicià cap a finals del segle XIX la fase contemporània del

conflicte lingüístic valencià, i l'acceleració del procés de canvi de llengua i substitució lingüística.⁶

En aquest sentit, a la castellanització de les elits burgeses de les capitals de província, especialment ràpida a la ciutat de València, seguirà, en les primeres dècades del segle XX, la castellanització de la petita burgesia urbana de València i de la burgesia d'Alacant. En els anys vint i trenta del segle passat, especialment durant el curt període democràtic de II República espanyola, s'estructuren al País Valencià els primers moviments sòlids que pretenen la recuperació de l'ús i el prestigi de la llengua, alhora que es creen els primers partits nacionalistes valencians (Cucó, 1977), que intentaran posar, per primera vegada, el problema lingüístic com una qüestió principal de la política valenciana.

No obstant això, l'abast d'aquests moviments va ser limitat políticament i socialment, encara que va contribuir a què s'ensenyés el valencià i en valencià en algunes escoles durant l'etapa republicana, i a la incorporació puntual del valencià a l'administració i als discursos polítics; però sense aconseguir encetar cap procés de normalització lingüística, d'extensió de l'ensenyament en valencià, ni de l'ús de la llengua en els àmbits oficials. Amb tot, aquells moviments van facilitar que la pràctica totalitat d'escriptors i associacions valencianistes aprovaren les Normes Ortogràfiques de Castelló (1932); un acord mitjançant el qual es produeix l'acceptació de la normativització de la llengua catalana realitzada per Pompeu Fabra a començaments del segle XX, si bé amb adaptacions a les formes dialectals valencianes.

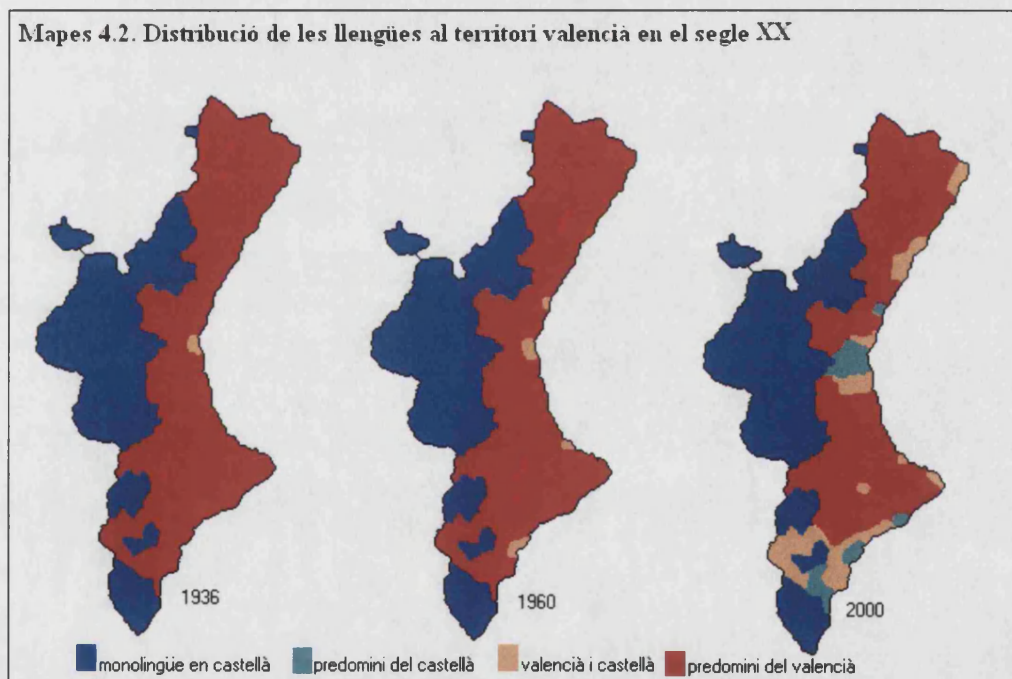
Amb el triomf franquista en la Guerra civil espanyola i l'establiment a Espanya d'una dictadura de caire feixista, que defensa un nacionalisme espanyol radicalment uniformista i una forta centralització política, els processos de substitució lingüística s'acceleraran al País Valencià; especialment quan, en els anys seixanta, el *desenvolupisme* provoque canvis en l'estructura productiva del país, desplaçaments massius de població i l'arribada a terres valencianes d'allaus migratoris provinents d'àrees castellanoparlants d'Aragó, la Manxa, Andalusia, o del sud de Castella. Aquesta nova població, que tenint en compte els seus descendents, sumava quasi una tercera part de la població total valenciana dues dècades després, s'assentà en les principals zones urbanes del país i en la perifèria de les grans ciutats: Alacant, Elx, la Vall

⁶ Contràriament a Catalunya, la Renaixença valenciana estigué dominada per sectors conservadors de la burgesia valenciana, que, malgrat reconèixer la unitat de la llengua catalana, anomenada *llemosina*, tenien envers el valencià una actitud idealitzada (llengua materna, dolça i *poètica*) i diglòssica (llengua de la poesia dels jocs florals, i per a funcions menors o per parlar al poble, reservant el castellà per als àmbits *importants*).

del Vinalopó, València i la seua àrea metropolitana, zones històricament valencianoparlants (Furió, 2001).

Així mateix, amb la victòria franquista, els moviments favorables a la recuperació lingüística pateixen les conseqüències de la repressió i pràcticament desapareixeran o seran gairebé marginals fins la dècada dels seixanta. Cal aclarir, però, que la ideologia uniformista i castellanista del franquisme, règim en el qual s'integraren sense massa conflictes la major part de les elits socials valencianes, no va resultar en absolut contradictòria amb el discurs del *bilingüisme natural* i el *bon regionalisme* dels valencians amb què aquestes elits, especialment a la ciutat de València, havien justificat el seu canvi lingüístic i havien explicat la seua integració en el model d'estat-nació del liberalisme decimonònic espanyol (Cucó, 1989).

Mapes 4.2. Distribució de les llengües al territori valencià en el segle XX

Font: Elaboració pròpia

En aquestes circumstàncies, en els primers anys del franquisme acabarà per consolidar-se el canvi lingüístic i l'abandonament de la transmissió generacional de la llengua de la major part de la petita burgesia de les capitals de província i de part de la petita burgesia de les localitats mitjanes valencianes. Però serà amb l'arribada d'allaus migratoris massius, de les migracions internes dins del país, especialment des de l'interior

castellanoparlant al litoral valencianoparlant, i, amb la subsegüent reestructuració urbana dels municipis en què s'assenta la major part de la nova població, que el canvi lingüístic afectarà també a les classes subalternes, especialment a les ciutats d'Alacant, Elx i València, i a part de les seues àrees metropolitanes, zones on, d'altra banda, es concentra la major part de la població valenciana (*veure Mapes 4.2*). El fet determinant que explica la ràpida extensió social i geogràfica del fenomen de substitució lingüística en els anys seixanta i setanta és el de la imitació social dels comportaments lingüístics de les elits urbanes per entendre que així es facilitava l'ascens social, en un moment en què es produeix un procés de modernització social i de desestructuració de la societat tradicional *rústica, agrarista i artesana* valenciana, i quan l'escolarització es fa pràcticament universal i quan els nous mitjans de comunicació de masses audiovisuals alteren profundament els sistemes tradicionals de transmissió lingüística i reforcen la tendència a convertir el valencià en una llengua exclusivament familiar i privada.

Coincidint amb les profundes transformacions econòmiques, socials i lingüístiques que coneix el País Valencià en els anys seixanta i setanta, tindrà lloc l'aparició d'una nova oposició al franquisme que, com veurem, trenca amb la memòria republicana i s'estructura sobre quatre actors principals, encara que amb forces i implantació desigual en el tardofranquisme: el PCE reconstruït a l'interior d'Espanya, el moviment obrer amb el protagonisme creixent de CCOO, les petites formacions esquerranes d'àmbit universitari i el nacionalisme valencià influït intel·lectualment per Fuster fonamentalment també en l'àmbit universitari. Tot plegat, aquesta nova realitat farà possible que en els anys finals del tardofranquisme i en la transició valenciana entre les forces que s'oposen a la Dictadura hi haja una vinculació entre democràcia, autogovern i fet nacionalitari valencià i, sobretot, que es consideren necessàries polítiques actives en matèria lingüística per recuperar socialment l'ús del valencià.

4.3. LA CONFIGURACIÓ CONTEMPORÀNIA DEL CONFLICTE I LA SEUA INFLUÈNCIA EN LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA

Així doncs, quan s'inicia la transició democràtica a Espanya (1976), després de morir Franco, la realitat lingüística del País es caracteritza per dos elements principals. En primer lloc, hi ha una frontera lingüística *històrica* estable des de la divisió provincial de 1833 on les comarques valencianoparlants són el 58,4% de territori i concentren el 87,6% de la població valenciana, amb importants disparitats provincials, ja que mentre a Castelló les comarques valencianoparlants ocupen el 75% del territori i sumen el 90% de la població; a València tot i que només són el 41% del territori,

concentren el 93% de la població; i a Alacant la relació territori i població és més equilibrada, i les comarques valencianoparlants són el 72% del territori i concentren el 76% de la població. La segona característica és que dins del territori *històricament* valencianoparlant hi ha una realitat sociolingüística bastant complexa, amb una població castellanoparlant (per ser originària de territoris castellanoparlants o per pertànyer a famílies històricament valencianoparlants que han canviat de llengua) que esdevé la població majoritària en espais com les ciutats de València, Elx o Alacant, o a comarques com l'Horta Oest; on, a més, són més intensos els processos de substitució lingüística (*veure Mapes 4.2*).

En altre ordre de coses, amb la transició política valenciana (1976-1982), s'inicia una nova fase del conflicte lingüístic valencià; coincidint amb la incorporació del problema de la llengua a l'agenda política i singularitzant el cas valencià dins la realitat plurilingüística espanyola. La societat valenciana viurà una profunda crisi política que tingué com a eix d'escissió tant el procés d'accés a l'autonomia com, sobretot, la identitat nacionalitària i lingüística dels valencians. La crisi produirà fractures socials notables i influirà decisivament en la conformació del sistema valencià de partits, en la configuració de les elits polítiques (Bodoque, 2000), i, lògicament, en la definició del *problema* lingüístic valencià i en la configuració de les polítiques lingüístiques.

De fet, la intensitat que arribà a adquirir el conflicte identitari, va acabar provocant que el problema *sobre* la llengua i sobre la identitat de la llengua que parlen els valencians ocupés un lloc preminent en l'arena política, desplaçant a un segon nivell el problema sobre les polítiques lingüístiques i sobre les iniciatives necessàries per a la recuperació i normalització *del* valencià. D'aquesta manera, i això és una de les particularitats de l'evolució del conflicte lingüístic valencià en les últimes tres dècades, l'increment de les mobilitzacions socials i polítiques per frenar la substitució lingüística i per alterar la dinàmica secular del conflicte s'han desenvolupat paral·lelament a un conflicte *en* i *sobre* la llengua (Castelló, 2001) que ha mobilitzat essencialment forces socials hostils o, si més no, escassament favorables a qualsevol procés de normalització del valencià.

Ara bé, per poder entendre les característiques del conflicte i les fractures sociopolítiques que es desenvolupen en la transició, hauríem de tornar a considerar els processos de canvis socials, econòmics i polítics que experimenta la societat valenciana en els anys seixanta.

Així, fallida l'autarquia de les dues primeres dècades del franquisme, el 1959 s'inicia un procés de liberalització i d'estabilitat econòmica que afavorirà l'entrada de capitals exteriors, el desenvolupament turístic i migracions

massives des de les zones rurals a les ciutats i de les regions de l'Espanya castellana a Catalunya, el País Basc, Madrid, Balears i el País Valencià, sobretot. A les dinàmiques provocades pel canvi de la política econòmica estatal, cal afegir les transformacions endògenes valencianes, ja que al País Valencià es produeix una ràpida industrialització i terciarització sobre la base de la tradició artesana autòctona, de la multiplicació de petites i mitjanes empreses, i del creixement del sector turístic; fet que comportarà l'aparició d'una nova burgesia industrial originària en bona mesura de les comarques menys castellanitzades, que tindrà majoritàriament en un primer moment el valencià com a llengua d'ús familiar (Lluch, 1976; Ventura, 1978).

El ràpid creixement econòmic valencià dels anys seixanta tingué dues conseqüències directes, a les quals ja ens hem referit en l'apartat anterior, sobre els processos de canvi i substitució lingüística que vivia la societat valenciana: la primera, més immediata, deriva de l'arribada massiva d'immigrants castellanoparlants que s'assentaran en les principals ciutats i àrees metropolitanes del país, que ajuden a accelerar les dinàmiques de canvi lingüístic d'aquestes localitats en totes les classes i sectors socials; la segona, més lenta en el temps, fou l'inici de l'erosió progressiva de la importància social del sector agrari i, paral·lelament, la pèrdua d'importància del discurs agrarista i tradicional sobre el País Valencià de la burgesia valenciana.

Així mateix, cal destacar que, als anys seixanta, accedeixen a la Universitat de València, a més dels membres de la burgesia local, els fills valencianoparlants de la petita burgesia agrària que, en una proporció desigual però significativa, mostraran un interès creixent per convertir el País Valencià en objecte d'estudi acadèmic, seran favorables a la dignificació i recuperació de l'ús i el prestigi social del valencià, i contribuiran al desenvolupament del valencianisme polític (Sanz, 1995-1996; Sanz i Nadal, 1996; Ferré, 2001).

En relació amb aquest darrer fenomen, però no limitat exclusivament a l'àmbit del valencianisme, és necessari assenyalar, finalment, que aleshores es configurà una nova oposició al franquisme, que estarà formada per persones amb escasses relacions amb les tradicions i els imaginaris polítics anteriors a la Guerra Civil espanyola, que encara eren vives en l'envellit i aïllat exili republicà espanyol.

Tot plegat, pel que fa a la qüestió lingüística, durant els anys seixanta es van anar estructurant grups d'intel·lectuals i universitaris antifranquistes i nacionalistes que definiran el conflicte lingüístic (i nacional) valencià sota paràmetres nous i radicalment enfrontats a la dinàmica sociolingüística i nacionalitària predominant.

En aquest context de canvi social, de pèrdua d'homogeneïtat de la comunitat lingüística valencianocatalana i d'aparició d'una oposició política al franquisme postrepublicana amb minories polítiques valencianistes, es produeix, en bona mesura pel notable treball intel·lectual de Joan Fuster,⁷ la teorització d'un nou valencianisme que posa l'accent en les coincidències existents entre les distintes societats del domini lingüístic catalanovalencià i en la definició de la llengua comuna com a element determinant del projecte nacional. L'afirmació de la pertinença del País Valencià a un domini lingüístic compartit amb Catalunya, Balears i part d'Aragó, o la reivindicació dels llaços històrics i culturals amb aquests territoris, eren elements que es trobaven en el valencianisme anterior a la Guerra Civil. Però, la reflexió fusteriana transcendirà aquesta tradició i introduirà al menys dues novetats principals, de les quals es podrien derivar conseqüències polítiques i canvis d'actitud davant el conflicte lingüístic valencià; tot amb un discurs intel·lectual modern i una capacitat d'anàlisi molt superior a la del valencianisme de dècades anteriors.

La primera novetat del discurs fusterià serà que la *nació* es definida a partir de la llengua i, conseqüentment, l'àmbit *nacional* últim dels valencians serien els *Països Catalans*, proposta de *nació catalana* que s'identifica a grans trets amb el domini lingüístic valencianocatalà; ja que s'hi enclouen els territoris catalanoparlants d'Aragó, Balears, Catalunya Nord, Catalunya i el País Valencià, i les comarques occitanoparlants de la Vall d'Aran (Catalunya) i la Fenolleda (Catalunya Nord), i les castellanoparlants del País Valencià. Trencarà així amb el valencianisme anterior a la Guerra Civil que feia de la tradició històrica de l'antic regne (i també de la llengua) l'element vertebrador del país. Amb tot, el discurs fusterià sobre la nació és més culturalista i lingüístic, que polític; més orientat a generar un debat que a provocar una acció. En termes polítics, Fuster va negar que les seues propostes fossen nacionalistes. A més, les anàlisis i propostes fusterianes reconeixen l'existència de singularitats en el grau de *maduresa* nacional, política, històrica o socioeconòmica de cada *país català* (Fuster, 1976).

La segona, serà la crítica radical del comportament lingüístic i *nacional* de les elits polítiques i socials valencianes en els últims segles. Sent especialment intensa la impugnació que realitza a la funció *nacional* de la burgesia valenciana des de la Restauració (1875) fins els nostres dies a causa de la seua integració provinciana en el projecte nacional espanyol i el seu *defalliment* com a classe dirigent de la societat valenciana. La tesi fusteriana

⁷ L'obra principal de Fuster en aquest sentit va ser *Nosaltres els valencians* (1962), però en la reflexió nacionalitària de Fuster també han de ser destacats, *Un país sense política* (1976), *Destinat (sobretot) a valencians* (1979) o *Ara o mai* (1981), o *Punts de meditació. Dubtes de la "Transició"* (1985).

era que al País Valencià no hi havia hagut una classe dirigent vertebradora de la societat i amb voluntat de liderar el país, i que el comportament tradicional de la burgesia hi havia estat generalment antivalencià i lingüísticament castellanitzador (Fuster, 1962 i 1976). Aquesta crítica substancial a l'actuació històrica de les elits valencianes comportava, així mateix, una demanda de canvi del comportament de les futures i noves elits democràtiques tant pel que fa a la posició valenciana dins d'Espanya com als mecanismes de col·laboració amb la resta de països de l'àmbit lingüístic. Concloent, que el futur de la llengua i el *redreçament* nacional valencià havia de passar per una esquerra nacionalment conscient i per la marginació política de la burgesia tradicional valenciana (Fuster, 1981).⁸

Aquesta teorització fusteriana influirà, amb una intensitat desigual, però significativa, en la immensa majoria del valencianisme, en sectors de l'oposició democràtica antifranquista i en una part important dels cercles intel·lectuals i universitaris dels anys setanta i primers vuitanta; contribuint a incorporar al debat i als programes polítics de l'oposició al franquisme el *problema nacional valencià* i la necessitat de l'oficialitat del valencià (Fabregat, 1976-1977). Si bé, paradoxalment, en termes polítics, també va contribuir a que el nacionalisme i el valencianisme influït pel pensament fusterià tinguessen un elevat grau d'ambigüitat *nacional*.⁹

En termes lingüístics, Fuster va suggerir, sovint, la necessitat de fer una història social de la llengua, especialment al País Valencià, que tingués en

⁸ Reconeixent el valor de l'obra de Fuster, Ernest Lluch (1976) demostrà que la tesi fusteriana sobre les característiques de la burgesia valenciana, com a classe *no dirigent*, era errònia. Ventura (1978), tractant de conciliar les tesis de Lluch i les de Fuster, proposarà una aliança de l'esquerra amb la nova burgesia valenciana nascuda amb la ràpida industrialització i terciarització del país produïda en els anys seixanta i setanta. Nadal (1988) ha fet una crítica de les tesis que propugnaven la construcció nacional valenciana des de l'esquerra.

⁹ Les noves formacions nacionalistes que sorgeixen a partir dels anys seixanta mai distingiran amb claredat entre domini lingüístic i comunitat política nacional; o el que és el mateix, no aclariran si el seu projecte nacional se circumscrivia a l'àmbit geogràfic del País Valencià o si, a més, formava part d'un projecte polític-nacional més ampli que implicava la resta de països de llengua catalana. Així, sota l'accepció de *nacionalisme valencià* s'inclouen grups que políticament haurien de ser qualificats de *nacionalistes catalans*, ja que entenen que la nació dels valencians són els *Països Catalans* o simplement *Catalunya* (Guia, 1985) i altres que podríem definir com nacionalistes estrictament valencians, en el sentit que consideren que la nació dels valencians o, al menys, l'àmbit *nacional* d'activitat política és el *País Valencià*; si bé, entre els dos grups hi ha múltiples posicions intermèdies o ambigüitats pel que fa a la singularitat valenciana dins dels països de llengua catalana. El nacionalisme *catalanista* es basaria en una concepció ètnico-lingüística de la nació que igualaria, a grans trets, domini lingüístic i nació. El nacionalisme *valencianista* seria un nacionalisme de concepció més cívica i destaca la tradició històrica singular valenciana des del segle XIII. Tots dos, però, donen una importància central a la llengua com a element identificador dels valencians i estan fortament influïts pel pensament fusterià.

compte tant els processos d'innovació i transformació interns de la llengua i les seues dinàmiques socials com, sobretot, les situacions de contacte i conflicte lingüístic. Sobre aquesta consideració general fusteriana, els primers estudis sociolingüístics valencians¹⁰ van avançar decisivament en la comprensió i l'anàlisi rigorós del conflicte lingüístic valencià contemporani, definint-lo com un procés de substitució lingüística al que contribuïen essencialment tant el canvi de llengua familiar que havien dut a terme les classes dominants valencianes com la interferència lingüística del castellà que havia assentat una situació de diglòssia segons la qual el valencià quedava com a llengua per a usos socials i laborals quotidians i el castellà era la llengua de les funcions formals i principals. Una anàlisi que tornava a qüestionar l'actitud lingüística de les elits valencianes, el *statu quo* de les llengües en contacte al País Valencià, i, indirectament, la posició de predomini social de la burgesia valenciana, i que tenia com a objectiu la incorporació del problema lingüístic a l'agenda política (Fuster, 1976).

Immediatament després de la publicació del *Nosaltres els valencians* de Fuster el 1962, des dels àmbits intel·lectuals conservadors vinculats al franquisme local hi ha una resposta crítica i radicalment oposada a les seues tesis. Val a dir que no va ser una resposta raonada i rigorosa en termes acadèmics que pretengués rebatre en tot o en part l'anàlisi i les seues reflexions; ben al contrari, l'atac a les tesis fusterianes utilitzà els mitjans de comunicació públics i privats vinculats al règim franquista, sense gaire interès per polemitzar amb Fuster, sinó que va pretendre negar l'interès de la seua obra, reafirmant alguns tòpics de la concepció que les elits de la ciutat de València tenien sobre el conjunt del país, i estigué orientada a provocar reaccions emocionals contra el *catalanisme* de l'obra de Fuster.

Així, Almela i Vives (1965) tractarà de negar la catalanitat lingüística del valencià, afirmant que, en l'època islàmica, els musulmans haurien parlat una llengua llatina *mossàrab* que seria l'origen del valencià actual; mentre que Ombuena (1971) també negarà la catalanitat del valencià dient que València és un país que mescla "*les sangs i els llenguatges*"; que no té data de naixement perquè existeix abans de la conquesta catalanoaragonesa i que el seu destí era ser *ciutat oberta*, un espai que no estava definit per una llengua determinada, sinó per la predisposició a acceptar influències externes.¹¹ La constant

¹⁰ Destaquen en aquest sentit, les aportacions d'Aracil (1966, 1968, 1982 i 1983) i Ninyoles (1969, 1971, 1975 o 1985).

¹¹ L'origen *mossàrab* del valencià l'han defensat generalment els partidaris del secessionisme lingüístic (Ubieto 1975 o Peñarroja 1990) i s'ha demostrat sense fonaments per un gran nombre d'especialistes com ara Bramon (1977), Burns (1987) o Ferrando (1989 i 1994). La *interpretació* mossarabista només ha volgut explicar que el valencià ja existia quan es va produir la conquesta i repoblació (minoritària i poc significativa segons els mossarabistes), i que, per tant, el valencià ni podia ser un producte de la repoblació

d'aquestes interpretacions serà la negació de qualsevol grau de catalanitat política i lingüística del País Valencià històricament o contemporàniament.

Pel que fa a la interpretació del conflicte lingüístic valencià, aquest contradiscurs anticatalanista no es planteja l'existència d'un procés de substitució i abandonament d'una llengua (*valencià*) per una altra (*castellà*). Al contrari, negarà que al País Valencià existisca cap dinàmica de substitució lingüística i afirmarà que els valencians (valencianoparlants) són *naturalment* bilingües; considerant, quan es reconeix implícitament el fenomen de canvi de llengua o de diglòssia, que eren situacions normals i comprensibles perquè el castellà una llengua que permet més funcions lingüístics i té una difusió universal. Encara més, quan aquest primer anticatalanisme dels anys seixanta esdevinga un discurs i un moviment social més estructurat durant la transició, s'hi considerarà que el *valencià* corria perill de ser substituït pel *català* a causa de les iniciatives dels *catalanistes*.¹²

No caldria, però, magnificar la capacitat d'influència política de les tesis fusterianes, o del nacionalisme valencià i del valencianisme en general, tant dins d'una oposició antifranquista, dominada fins la mort de Franco pel PCE, i on les petites formacions valencianistes (socialistes i democristianes) no passaven de ser grups reduïts de persones generalment d'origen universitari. De fet, l'ascendent fusterià i valencianista només tindrà una influència ressenyable en sectors de l'associacionisme cívic, del món intel·lectual i de les generacions universitàries més joves. Amb l'inici de transició moltes de les personalitats i grups influïts pel pensament fusterià s'incorporaran, en bona

catalanoaragonesa i, menys encara, una variant del *català*. Curiosament, els mossarabistes no han discutit ni negat l'aragonesitat lingüística de les comarques castellanoparlants i no han suggerit mai que en aquestes zones és parlat cap *mossàrab*. Tenint en compte la debilitat de la teoria *mossarabista*, part del secessionisme lingüístic valencià ha defensat tesis més modernes com ara que *la llengua la fa el poble*, segons la qual la *voluntat política* del poble respecte la identitat de la llengua seria la que determinaria la seua existència diferenciada respecte d'altres llengües semblants: així, no es negaria necessàriament una primitiva i medieval unitat lingüística del català i el valencià, però sí que el català i el valencià siguen ara una mateixa llengua i, sobretot, que els valencians vulguen formar part de la comunitat lingüística catalana, seguint la següent argumentació implícita: qui parla català és català, els valencians no són catalans, i, per tant, el valencià no és català (Royo, 1991).

¹² El terme *catalanista* té una connotació negativa al País Valencià, si més no entre bona part de la població, especialment a les comarques que envolten la ciutat de València i on l'anticatalanisme té més presència social. Políticament, l'anticatalanisme ha considerat *catalanistes* des dels nacionalistes catalans defensors del projecte polític dels Països Catalans (els únics *catalanistes* en sentit estricte, políticament parlant) fins a aquells que afirmaven la unitat de la llengua catalanovalenciana, passant per qui considerés la necessitat d'alguna mena de relació estable amb Catalunya en matèria lingüística, cultural o institucional. *Catalanista* és, a més, una desqualificació política radical, sinònim d'*antivalencians* i de traïdors a l'autèntica *pàtria valenciana*.

mesura, als principals partits de l'esquerra valenciana, sobretot al reconstruït PSPV-PSOE i al PCPV-PCE, i de manera minoritària, a UCD.

De la mateixa manera, el contradiscurs antifusterià dels anys seixanta semblava en els darrers anys del franquisme i al començament de la transició un fenomen socialment molt limitat, que només afectava a elits vinculades al franquisme institucional i en procés de minorització; fins al punt que en les primeres eleccions democràtiques (1977) únicament AP, aleshores un partit menor, bastant conservador i antiautonomista, va fonamentar part del seu programa electoral en l'*anticatalanisme*¹³ amb molts dels arguments antifusterians dels anys 60 i reproduint les posicions polítiques que mantenien llavors els responsables franquistes de la Diputació Provincial de València i de l'Ajuntament de València¹⁴ en contra dels intel·lectuals i els partits polítics democràtics als que tractaven de deslegitimar acusant-los de *catalanistes*.

A les primeres eleccions generals de 1977, els resultats van contradir les previsions existents al País Valencià: ni UCD va vèncer com preveia, ni el PCE va obtenir uns resultats que li permetés competir amb el PSOE, ni cap formació valencianista (la democristiana UDPV o la socialista PSPV) va aconseguir representació i un suport electoral important. Per contra, el PSOE-PV va ser el partit més votat, i, en termes generals, els partits d'esquerra (PSOE, PCE i PSP) van superar als de dreta (UCD i AP).

Després de les eleccions, amb l'inici del procés constituent a Espanya, s'encetarà al País Valencià, una volta superats els dubtes dels partits parlamentaris després del 9 d'Octubre de 1977,¹⁵ un procés preautonòmic i tindrà lloc, així mateix, l'eclosió relativa d'associacions cíviques que reivindicaven tant l'autonomia política com l'oficialitat del valencià, polítiques lingüístiques actives i l'establiment de lligams de col·laboració i diàleg amb la resta del domini lingüístic, la força de les quals es va posar de manifest en els actes de València del Congrés de Cultura Catalana de 1977.

Semblava llavors que moltes de les reflexions fusterianes eren assumides, si més no en part, per un bon nombre de quadres i dirigents dels

¹³ Uns dels primers articles *polítics* anticatalanistes correspon a Giner Boira, membre destacat d'AP, qui afirmava que "*el dia 16 [primeres eleccions democràtiques, 1977] dejarás de ser valenciano, serás catalán*".

¹⁴ Fins 1979 no van haver eleccions locals, i els representants d'ajuntaments i diputacions provincials eren els anomenats per la Dictadura.

¹⁵ El 9 d'Octubre de 1977 va tenir lloc a València la manifestació ciutadana més gran en la història recent de la societat valenciana per celebrar la *diada nacional del País Valencià* i reivindicar l'estatut d'autonomia. Es va afirmar, aleshores, que hi participaren gairebé 700.000 persones. Segurament, la quantitat real degué ser sensiblement inferior; però en qualsevol cas, va ser un èxit enorme i inesperat; contribuint a desbloquejar les reticències a iniciar un procés preautonòmic del PSOE, del PCE i d'UCD.

partits estatals d'esquerra, per part de la UCD i per sectors de la ciutadania cada vegada més amplis, i també que la política lingüística podia ocupar un lloc important en l'agenda pública. Però, aquesta dinàmica social que podríem anomenar de manera genèrica com valencianista va durar a penes uns mesos, fins a finals de 1977.

A començaments de 1978, poc abans de la constitució del Consell Preautonòmic del País Valencià, la direcció valenciana d'UCD estableix una nova estratègia, orientada a desgastar els partits d'esquerra i controlar el procés autonòmic, i per fer-la triomfar denunciaran el *catalanisme* dels partits d'esquerra, especialment del PSPV-PSOE, i començaran a donar suport econòmic i mediàtic a formacions *anticatalanistes* que qüestionaran la unitat de la llengua catalana i atacaran, sovint violentament, les primeres iniciatives polítiques favorables al reconeixement i recuperació del valencià de les autoritats preautonòmiques, en una estratègia de la tensió que va anar condicionant cada volta més moltes de les iniciatives dels partits d'esquerra i alterant la incipient incorporació de la qüestió lingüística a l'agenda política valenciana (Cucó, 2002).

Amb el canvi d'estratègia d'UCD, l'anticatalanisme valencià¹⁶ deixarà de tenir una influència social minoritària i esdevindrà un moviment de masses, especialment intens en l'àrea metropolitana de València i en la província de València, que acabarà aglutinant sectors socials importants al voltant d'una sèrie de contradiscursos estructurats sobre idees, generalment negatives, bastant simples (dinàmica amic/enemic) i amb un fort contingut emocional.

En aquest sentit, el primer element del contradiscurs serà la negació de la catalanitat lingüística del valencià i, per tant, de la unitat de llengua catalana; per rebutjar, igualment, qualsevol tipus de similitud entre el País Valencià i Catalunya, mentre es destaca l'existència d'un suposat imperialisme català que pretén apropiat-se de la cultura i la llengua valencianes i s'exalta de manera

¹⁶ Des d'una perspectiva històrica, l'anticatalanisme valencià té quatre fases bàsiques. Una primera que correspon amb el tardofranquisme dels anys seixanta i setanta, i que en les eleccions de 1977 seria la defensada per AP. Una segona, que s'inicia el 1978 i arriba, si més no, fins a l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana (1982) i la crisi d'UCD, en què el moviment s'estén socialment impulsat per UCD i conviu amb múltiples manifestacions agressives i violentes. Una tercera, durant la segona meitat dels 80 i els 90, en què el moviment es modera formalment, es concentra políticament en UV i, en menor mesura, en el PP, reduint les activitats més violentes. I, finalment, una quarta, des de finals dels noranta, en què el PP assumeix arguments anticatalanistes i en què el rebuig *anticatalà* persegueix no tant negar la unitat lingüística, sinó provocar una mena d'aïllament i estranyament de la Comunitat Valenciana respecte Catalunya i el català.

acrítica les concepcions més tradicionals i subalternes del poble valencià.¹⁷ Com a moviment polític de caire populista comptà en l'eix dreta-esquerra amb simpatitzants i activistes de tot l'espectre ideològic de la dreta i amb minories de l'esquerra més tradicional; mentre que en l'eix espanyolisme-valencianisme, hi ha fonamentalment nacionalistes espanyols i regionalistes, però també grups minoritaris de nacionalistes valencians; en qualsevol cas, hi predominaren notablement les posicions conservadores i el regionalisme no reivindicatiu, sovint amb comportaments antidemocràtics i virulents. Socialment, està format, en bona mesura, per valencianoparlants que havien abandonat la transmissió familiar de la llengua.

Les dues paradoxes principals de l'anticatalanisme valencià seran, en primer lloc, una estructuració del discurs sobre la identitat valenciana basat, com en el cas fusterià, en la llengua, amb la variació que en aquesta ocasió s'afirma l'existència d'una *llengua valenciana* distinta de la catalana i sobre aquesta afirmació s'explica la personalitat diferenciada (sobretot respecte a Catalunya) dels valencians i la impossibilitat de poder formar part de cap *nació catalana*. La segona paradoxa aparent del valencianisme anticatalanista, deriva del fet que la seua mobilització social i política mai es dirigirà a reivindicar un nivell d'autogovern més elevat o a defensar polítiques per aconseguir l'extensió de l'ús social de la *llengua valenciana* o la seua normalització; sinó que, al contrari, durant la transició va contribuir a la paralització i reconducció del procés autonòmic valencià cap a un grau d'autogovern inferior al d'Andalusia, Catalunya, el País Basc o Galícia, i posteriorment ha tendit a oposar-se a les polítiques públiques de promoció i normalització lingüística, al·legant que constituïen instruments per a despersonalitzar el poble valencià i per a *catalanitzar* la llengua pròpia.

En termes relatius, l'èxit de la contrainterpretació anticatalanista és indubtable en les darreres dècades, ja que ha aconseguit una notable influència social, pel que fa a la seua concepció nacionalitària i lingüística, com a mínim entre una bona part de la societat valenciana. Influència molt superior a la del fusterianisme i del valencianisme que pretenien la recuperació o la normalització lingüística del valencià. Entre d'altres, les causes de l'hegemonia relativa de l'anticatalanisme com a ideologia lingüística majoritària al País Valencià contemporani caldria buscar-les en què el valencianisme anticatalanista és bàsicament emotiu, no planteja cap contradicció amb l'espanyolisme castellanista tradicional, ja que no hi és conflictiu atès que no qüestiona la realitat del conflicte lingüístic valencià ni el procés de substitució

¹⁷ La bibliografia hi és considerable; es pot consultar Hernández (1997) o Reig (1997), Bello (1988), Ferrando (1988) Bruguera (1991), Bodoque (2000), i, especialment, Pradilla (1999 i 2001a).

lingüística i no demana cap compromís personal o col·lectiu amb l'ús social del valencià. Mentre que el valencianisme particularista, el nacionalisme valencià o, més encara, el nacionalisme catalanista valencià de base fusteriana, s'estructuren sobre principis més racionalistes, són potencialment conflictius amb l'espanyolisme castellanista, qüestionen els usos socials de les llengües en contacte al País Valencià, i exigeixen una tensió identitària superior i un esforç o compromís personal i col·lectiu elevat al voltant de la llengua.

En resum, si tenim en compte tant els debats com les fractures que ha conegut la societat valenciana en les darreres dècades sobre el conflicte lingüístic i nacionalitari valencià, podem concloure que afectà totes les dimensions de la política. La política com a *Polity* o àmbits dels consensos essencials sobre les institucions bàsiques, les característiques d'una comunitat i les regles compartides per resoldre les diferències entre els diferents grups socials dins d'un sistema polític determinat. També a la política com a *politics* o com a àmbit de competència entre partits i elits polítiques per l'hegemonia social, així com a la cultura política de la societat. I, finalment, a la política com a *policy*, o àmbit dels programes polítics partidistes i de les polítiques d'actuació sectorial concreta que duen a terme els diferents governs, i de manera ben directa a les polítiques lingüístiques. De fet, en el cas valencià, les fractures polítiques afecten el consens bàsic sobre la pròpia identitat, el funcionament institucional, els conflictes entre partits i els mecanismes per condicionar el sistema de partits i determinaren unes distàncies molt elevades pel que fa a les polítiques lingüístiques concretes de cada partit; al menys fins començaments dels anys noranta. En altres paraules, han condicionat una incorporació difícil i, sovint, incòmoda de les polítiques lingüístiques a l'agenda política valenciana.

PART TERCERA

ACTORS I ETAPES

CAPÍTOL 5

ACTORS DE LES POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES VALENCIANES: EL PAPER DEL GOVERN AUTONÒMIC

Tota política pública depèn i està condicionada per un joc d'actors que tracten d'introduir un problema en l'agenda pública o d'evitar que s'hi incorpore; uns actors que, a més a més, competeixen per definir les característiques del problema, les possibles solucions i les formes de solucionar-lo, així com els instruments i, fins i tot, les persones que l'han de gestionar a les diferents institucions. Aquest joc d'actors dona lloc a un sistema d'interaccions estructurades, repetides i canviants en el temps que acaba configurant una política concreta, i, en sentit contrari, sense actors actuant en l'arena pública en una matèria determinada, no hi hauria polítiques públiques.

5.1. ELS ACTORS DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES

El concepte d'actor ha de ser entès d'una manera àmplia, ja que en aquest treball designa tant un individu (generalment, un responsable polític o institucional), un conjunt d'individus (un departament administratiu, grups de funcionaris públics), una persona jurídica (sindicats, partits, associacions, empreses) o un grup social (alumnes i familiars de l'ensenyament en valencià). El que definirà als actors no serà sols la implicació directa en aquesta política pública, sinó la seua funció en els diferents *camp* públics i privats en que la política es manifesta, així com la seua capacitat potencial d'actuació de manera activa o passiva, però sempre mantenint una certa homogeneïtat respecte als valors, interessos i objectius que defensa. Ens distanciem, per tant, de la concepció d'*actors vertaders* com a ésser individual o col·lectiu actiu i amb capacitat d'autonomia dins del context social i institucional, i els agents o *no-actors*, entesos com a passius i amb un comportament determinat pel context en què estan immersos. Això no vol dir que tots els actors d'una política pública concreta tinguen la mateixa capacitat per controlar recursos, definir el problema, autoorganitzar-se, mobilitzar sectors socials o establir aliances; però la passivitat o *neutralitat* d'alguns actors per falta de recursos o per decisió

voluntària constitueix un element explicatiu més d'un determinat model de política davant d'altres possibles.

És innegable la influència del context institucional, polític i social en què els actors interactuen i prenen les decisions, i en el cas de les polítiques lingüístiques valencianes és especialment important; però, en tots els casos, els actors tenen un marge d'actuació autònoma que podrà ser major o menor en funció de les situacions concretes: no hi ha cap àmbit social o polític absolutament tancat, estructurat o condicionat pel context que *oblige* als actors a prendre unes decisions concretes. Per molt fortes que siguen les tendències històriques que expliquen un context social i polític, sempre hi ha zones d'incertesa (Crozier, 1963) que, com els espais més estructurats i *certs*, els actors poden (o no) tractar d'utilitzar en benefici propi; sense que això vulga dir que actuen seguint una racionalitat perfecta. La racionalitat dels grups i dels individus és sempre limitada, com la capacitat de comprendre i analitzar la realitat que els envolta (Simon, 1957), i, a més, el comportament dels actors mai pot reduir-se ni a una dimensió utilitarista ni a la recerca exclusiva d'un objectiu prèviament i clarament definit. Els actors són realitats complexes, en part, calculadores, que s'interessen en la satisfacció de les pròpies necessitats i que, en part, també pretenen aconseguir beneficis col·lectius; les seues motivacions són múltiples i canviant segons canvien també les circumstàncies de l'arena política o, com afirmem Crozier i Friedberg (1977), un actor d'una política pública rarament té tots els seus objectius clars, explícits i coherents, pot canviar d'objectius en més d'una ocasió, però el seu comportament sempre té un sentit i es correspon amb un *instint estratègic* determinat (Crozier i Friedberg, 1977).

Així mateix, cal considerar que els actors estableixen dinàmiques de col·laboració i de competència en tot el procés de les polítiques públiques, el que acaba conformant un sistema d'actors inestable, i, en conseqüència, el problema que motiva la política pública no acostumarà a definir-se d'una manera unívoca i única per tots els actors i no serà fàcil, especialment quan la fractura política siga gran, que els consensos bàsics de la xarxa d'actors siguen amplis; tot el contrari, l'arena en què interactuen els actors serà un espai de confrontació d'opcions sovint enfrontades i contràries. Com més gran siga la distància entre les posicions dels actors més importància tindran les institucions i el seu paper en la competició per definir el problema, i implementar-hi polítiques; sense, però, haver d'eliminar la capacitat d'actuació de la resta d'actors (Scharpf, 1989). En qualsevol cas, caldrà tenir present que els problemes públics no són realitats objectives, sinó reconstruccions subjectives dels diferents actors i, en tots els casos, la definició del problema condiona les respostes (Cicuéndez, 2000) i a la llarga modifica també el problema.

Finalment, cal tenir en compte que les polítiques públiques es realitzen gràcies als recursos que fan servir els diferents actors al llarg dels diferents moments i àmbits en què es manifesta la política. Tradicionalment, els recursos legals, econòmics i personals han estat considerats els únics necessaris per implementar les polítiques públiques; ara, però, sense negar la seua importància, es considera que s'han de posar també en valor altres recursos com ara els derivats del coneixement, de la capacitat d'establir interaccions i xarxes d'actors, de la confiança o el consens, o de suport polític, entre d'altres (Villoria i Pino, 1997). Els recursos són múltiples i diversos; però, habitualment, estaran distribuïts de manera desigual entre els actors, que actuaran amb un tipus i una quantitat de recursos bastant diferents en cada cas i, en conseqüència, la capacitat dels actors de participar en la arena d'una política pública concreta serà molt desigual i asimètrica.

En aquest sentit, les polítiques lingüístiques, especialment al País Valencià, són una de les arenes d'acció política potencialment més conflictives per afectar, implícitament o explícitament, les identitats individuals i col·lectives, i haver donat lloc a concepcions del problema notablement diferents i allunyades. Així, en el cas que estem analitzant, hi ha posicions que oscil·len, com hem vist, entre els que consideren molt necessària i prioritària una política de normalització del valencià, definida com a una situació de monolingüisme social valencià a les comarques valencianoparlants (Mollà, 1997) a aquells que no hi veuen cap necessitat d'impulsar polítiques específiques respecte el valencià perquè les llengües s'han d'usar *lliurement* i sense interferències oficials, o que són els castellanoparlants els que estan discriminats a la societat valenciana i que caldria una política per *normalitzar* l'ús del castellà (FADICE, 1998). Lògicament, una volta introduït el problema en l'agenda pública, ni tots els actors són favorables a una mateixa mena de política pública, ni ho són amb la mateixa intensitat, ni amb el mateix estil, i tractaran d'utilitzar els recursos institucionals per enfortir la xarxa d'actors, valors, raons *tècniques* i criteris ideològics que faciliten la implementació d'iniciatives o el canvi d'orientació de la política lingüística.

Hem considerat (*Capítol 2*) que tota política pública és, essencialment, una política impulsada o definida per institucions públiques. Però les institucions són alhora actor principal, element estructurador de xarxes d'actors i àmbit on competeixen actors per definir o imposar la concepció pròpia del problema; sent, a més, un espai amb interessos i dinàmiques internes fragmentàries, on els subactors que actuen tenen comportaments no sempre coherents amb una política pública determinada. I això és especialment vàlid per les polítiques lingüístiques i el Govern Valencià: en el cas de les polítiques, pel seu caràcter generalista i per no tenir un sector social o un àmbit concret

d'actuació, i afectar necessàriament tots els àmbits i sectors socials amb una intensitat desigual; en el del Govern, perquè es tracta d'una institució de grans dimensions, amb múltiples departaments i amb capacitat d'actuació en els àmbits socials més diversos, sovint amb polítiques contradictòries. Així mateix, la *institucionalització* d'una política fa canviar també les posicions dels actors, com veurem en el cas valencià en l'evolució de les posicions del PP respecte les polítiques lingüístiques.

Els actors de les polítiques s'agrupen en el que es considera el triangle bàsic d'actors d'una política pública: les autoritats politicoadministratives, els grups-objectius i els beneficiaris finals; sent, els primers, actors públics i els altres dos, privats. Sense entrar en massa detalls i sent conscients de les dificultats que hi ha per delimitar àmbits, especialment en les administracions paraestatals i les autoritats politicoadministratives o institucionals, considerarem com a tals el conjunt d'institucions governamentals, administratives i jurídiques d'una societat, que disposen d'una capacitat formalment legitimada pel poder jurídic (Easton, 1965); mentre que, entre els grups d'actors privats bàsics a què hem fet referència, els grups-objectiu serien aquells actors el comportament dels quals es considera la causa directa o indirecta del problema i per això la política pública pretendrà modificar el comportament dels actors per poder resoldre el problema, i els beneficiaris finals serien els actors als que el problema col·lectiu afecta negativament de manera directa i als que la política pública pretendria beneficiar directament, reforçant la seua posició dins del sistema d'actors.

Es considera, així mateix, que, al marge d'aquests dos grans grups, hi ha actors terciaris que inclourien les persones i associacions que no estan directament implicats en una política pública concreta, però que, generalment, hi acaben veient modificades o afectades les seues condicions de vida, podent actuar com a beneficiats, quan consideren que la política els afecta positivament, o com a afectats quan consideren que els repercuteix negativament. En qualsevol cas, davant les polítiques públiques (o aspectes de les polítiques públiques) els actors tendeixen a agrupar-se en tres categories d'actuació essencials: sostenint les polítiques públiques (beneficiaris finals i grups terciaris beneficiats indirectament), combatent les polítiques (grups-objectius i afectats), o mostrant-se indiferents o neutrals davant les polítiques, encara que puguen ser considerats *objectivament* com a beneficiaris o afectats. Val aclarir, finalment, que els actors no ocupen una posició estàtica en un o altre grup d'actors ni en tots els aspectes ni al llarg del procés d'una política pública, sinó que orienten el seu comportament d'acord amb el *instint estratègic*.

Entenem, finalment, que en aquest triangle bàsic d'agrupacions d'actors cal tenir en compte els partits polítics de manera individualitzada, ja que són actors que no tenen un caràcter públic politicoadministratiu i que tampoc poden ser considerats com a grups-objectiu o beneficiaris finals d'una política pública i que, en les democràcies occidentals actuals, tenen una importància decisiva en la configuració i determinació de polítiques públiques, en la configuració d'equips de govern de les institucions públiques, i en el suport o la marginació d'altres actors no tant com a transmissors d'iniciatives o interessos socials coherents, funcions que només exerceixen parcialment (Martínez Sospedra, 1996a), sinó com a realitats quasi-institucionals que colonitzen les institucions públiques, especialment quan estan en el govern (Beyme, 1993; Blanco, 2001), i, sobretot, com a actors que tracten de guanyar-se el suport del major nombre possible de persones i d'actors, i que poden modificar les polítiques públiques (Rose, 1984),

5.2. ELS ACTORS EN LES POLÍTQUES LINGÜÍSTIQUES VALENCIANES

Seguint la classificació dels principals grups d'actors de les polítiques públiques a què acabem de referir-nos, tindriem un sistema d'actors complex i canviant en el temps, on el Govern Valencià ocupa una posició central i els actors modifiquen les seues posicions davant el problema, la pròpia implicació en les polítiques lingüístiques, estableixen xarxes de col·laboració amb altres actors i mobilitzen o posen en valor els seus recursos en funció de les actituds de la resta d'actors i, fonamentalment, de les del Govern Valencià. Cal aclarir, abans d'anar endavant, la dificultat per determinar grups-objectiu i beneficiaris finals concrets, ja que tots els actors participen en major o menor mesura de les dues categories, atès que les polítiques lingüístiques pretenen canviar usos lingüístics individuals, grupals i socials i això afecta de manera difusa totes les persones que poden considerar-se beneficiaris o afectats en funció dels seus interessos concrets, sistemes de valors i creences (*veure Quadre 5.1*).

Entre el grup actors públics cal diferenciar quatre àmbits principals. Les universitats (tres amb els governs preautonòmics i sis al final del període analitzat), que no són homogènies en les seues posicions respecte la necessitat de les polítiques lingüístics i en la seua implicació en les polítiques i en els mecanismes de col·laboració amb altres actors; però que, si més no en el cas de les universitats amb Filologia Catalana, es manifestaran formalment favorables a polítiques lingüístiques actives per recuperar l'ús del valencià i només tindran una moderada implicació en la política impulsada des del Consell i una col·laboració puntual amb els governs socialistes (Simbor, 1989; Forcadell, 2005).

Quadre 5.1. Grups d'actors i actituds en les polítiques lingüístiques valencianes

Tipus d'actor	Posició formal			Implicació PG			Col·laboracions principals	Recursos principals
	GPA	GS	GPP	GPA	GS	GPP		
Públics								
Universitats	+	+	+	-/+	+	-	Puntual amb GS i amb APP	Cognitiu, autoritat acadèmica
Estatals								
Administració	Ø	+	+	-	-/+	-/+	Puntual amb el Consell	Jurídics, polítics
Justícia	Ø	Ø/+	Ø/+	-	-/+	-/+	Puntual amb el Consell	Jurídics, força
Policia	Ø	Ø	Ø	-	-	-	Amb l'administració estatal	Força
Locals								
Diputacions	-/+	+	+	-/+	-/+	-/+	Puntual amb el Consell	Econòmics, humans
Ajuntaments	-/+	Ø/+	Ø/+	-/+	-/+	-/+	Diputacions, puntual amb el Consell	Confiança, interactius
Autonòmics								
Corts	n.e.	+	+	n.e.	-/+	-/+	Puntual amb el Consell	Jurídics, control polític
Consell	-/+	+	+	-/+	+	+	Institucional. GS puntual amb universitats i APP. GPP amb APC	Jurídics, polítics, econòmics, humans, patrimonials, cognitiu, interactius
Administració	-/+	+	+	+	-/+	-/+		
Partits polítics								
UV	n.e.	-/Ø	-/+	n.e.	--	-/+	Culturals i mediàtics conservadors	Els recursos són semblants, però no la quantitat i qualitat que depèn de la força electoral i social: polítics, econòmics, interactius, humans, cognitiu, institucionals
PP (AP)	-	-/Ø	Ø/+	-/+	-/-	+	Actors privats conservadors	
UCD	-/+	n.e.	n.e.	-/+	n.e.	n.e.	Actors privats conservadors	
PSPV-PSOE	+	+	+	-/+	+	-	Actors privats progressistes	
EU (PCPV-PCE)	Ø/+	+	++	-/+	-/+	-	Culturals i socials progressistes	
BNV (UPV)	n.e.	++	++	n.e.	-/+	--	Culturals progressistes	
Privats								
Àmbit econòmic								
Conservador	Ø	Ø	Ø	-	-	+	Puntuals, institucionals	Econòmics, interactius, mediàtics
Progressista	Ø	Ø/+	Ø/+	-	+	-	Puntuals, institucionals	
Àmbit social								
Conservador	-/+	-	Ø	-	-	+	Puntual, institucions i partits	Humans, interactius; i puntualment, mediàtics
Progressista	+	+	+	-	+	-	Puntual, institucions i partits	
Àmbit mediàtic								
Conservador	-	--	-	-/+	--	+	Partits con., APC i GPP	Mediàtics, interactius, control polític, cognitiu
Progressista	+	+	+	-/+	+	-	Puntuals, partits pro., APP i GS	
Àmbit cultural								
Conservador	-	--	-	-/+	--	-/+	Partits con., APC i GPP	Humans, interactius, pressió política, cognitiu
Progressista	+	+	+	-/+	-/+	-	Puntuals, partits pro., APP i GS	
Terciàris								
Població	-/Ø/+	-/Ø/+	-/Ø/+	-/+	-/+	-/+	Puntuals, amb actors privats	Polítics (electorals), interactius

Font: Elaboració pròpia. ++ (molt favorable/alta), + (moderadament favorable/alta), - (moderadament contrària/baixa), -- (molt contrària/baixa), Ø (indiferent). APC (actors privats conservadors), APP (actors privats progressistes), con. (conservadors), GPA (governos preautonòmics), GPP (governos del PP), GS (governos socialistes), n.e. (no existeix). PG (política governamental), pro. (progressistes).

La resta d'actors públics rellevants en les polítiques lingüístiques valencianes són actors politicoadministratius estatals, locals i autonòmics. En general, els actors institucionals estatals tendiran a mantenir una posició indiferent cap a les polítiques lingüístiques durant els governs preautonòmics, per manifestar l'administració civil (i en menor mesura l'administració de Justícia i el Poder Judicial) actituds formalment més favorables durant els governs autonòmics socialistes i del PP, mentre que en les de policia no s'hi manifestarà mai cap tipus d'interès rellevant. La implicació de l'administració de Justícia i l'administració civil de l'estat amb les polítiques promogudes pel Consell serà bastant baixa, encara que puntualment hi mantindran relacions de col·laboració en matèria lingüística.¹

¹ Gomà i Subirats (1998e) consideren que la implicació dels governs estatals en les polítiques lingüístiques sobre llengües diferents a la castellana és mitjana, la dels autonòmics alta i la dels

En les institucions locals, especialment en la Diputació Provincial de València, es van manifestar algunes de les opcions formalment més contràries a cap mena de política lingüística (abans de les primeres eleccions locals) i, contràriament, algunes de les més favorables (amb la constitució de les primeres diputacions democràtiques). Amb tot, en les diputacions han tendit a predominar actituds moderadament favorables a polítiques lingüístiques actives, si bé la implicació amb les polítiques governamentals i les iniciatives pròpies han estat més aviat limitades i baixes; establint, només puntualment, mecanismes de col·laboració amb el Consell. Pel que fa als ajuntaments, tenint en compte la gran diversitat política, de recursos i de població que es dona en aquestes institucions locals, es poden trobar tot tipus de posicions pel que fa a les polítiques lingüístiques impulsades, si bé hi han predominat les moderadament favorables o les d'indiferència, i una implicació baixa amb les polítiques governamentals en funció del partit que governés la Generalitat, establint relacions puntuals de col·laboració en la matèria entre les diputacions i el Consell, i de manera genèrica entre el Govern Valencià i el conjunt dels ajuntaments (Pitarch, 2005).

Respecte les institucions autonòmiques, les Corts Valencianes s'han mogut entre la defensa formal moderada de la necessitat de polítiques lingüístiques, una implicació baixa en les polítiques generals i una aplicació interna escassa d'iniciatives en matèria lingüística. Entre les posicions formals moderades del Consell de la Generalitat, pel que respecta a la necessitat de polítiques lingüístiques, i la implicació en aquestes polítiques dels membres del mateix Govern i dels departaments administratius, la correspondència ha estat també irregular, en la mesura que la implicació real dels departaments o del Govern ha estat en funció sovint de la voluntat personal dels responsables polítics de les diferents unitats administratives i no responent a una acció política de conjunt (*Capítol 7*). En termes generals, el Govern Valencià és l'actor que més recursos hi ha mobilitzat i que més relacions de col·laboració hi ha establert, si més no de manera puntual i en bona mesura en funció de la seua posició ideològica amb alguns actors privats (*veure Quadre 5.1*).

Durant la transició democràtica les posicions més favorables a polítiques lingüístiques de recuperació del valencià dins d'UCD i del PCPV-PCE, seran minoritàries dins del partit i estaran en contradicció amb les posicions de la direcció d'aquestes formacions durant la major part del període, i tampoc no ocuparen una posició dominant dins del PSPV-PSOE, tot i que, en aquest partit, les posicions contràries o poc favorables a la recuperació del valencià eren

locals baixa. En el cas valencià, pel que fa a la implicació en la implementació de les polítiques concretes, potser l'observació d'aquests autors hagués de corregir-se a la baixa tant en les institucions estatals presents a la Comunitat Valenciana com, fins i tot, en les autonòmiques.

minoritàries. En qualsevol cas, durant aquest període de temps, no es pot afirmar que les diferents opcions en matèria lingüística estan determinades per la posició de cada partit en l'eix dreta/esquerra, sinó per la dels grups interns de cada formació en l'eix espanyolisme/valencianisme. Finalitzada la transició i al llarg de totes les legislatures autonòmiques, les posicions més favorables vindrien del bloc de partits situats en el bloc d'esquerra, de l'espanyolisme pluralista i del valencianisme (PSPV-PSOE, EU i BNV); mentre les més contràries correspondran al bloc de dreta, espanyolisme unitarista i regionalisme anticatalanista (UV i PP); si bé, en els anys noranta UV i PP aniran moderant les seues posicions més contràries a polítiques lingüístiques actives i fins i tot defensaran puntualment la seua necessitat. Els partits tendiran a criticar o a defensar les polítiques governamentals en funció de la seua posició ideològica i la distància amb la formació governant, mentre que els seus sistemes de col·laboració amb altres actors tendirà a concentrar-se en els actors privats més acostats ideològicament a les seues posicions (Ferrando, 1997; Azagra, 2000).

En els actors privats, la lògica que hi ha predominat pel que fa a la posició respecte a la necessitat de polítiques lingüístiques, la implicació en les polítiques governamentals o les principals xarxes de col·laboració amb altres actors ha estat la de dreta/regionalisme/espanyolisme unitari (conservadors) i esquerra/valencianisme/espanyolisme pluralista (progressistes),² si bé el comportament no ha estat homogeni en els diferents àmbits privats i socials. Així, en els actors privats econòmics ha tendit a predominar les actituds d'indiferència respecte la política lingüística i una implicació positiva o negativa molt moderada en les iniciatives governamentals, mantenint relacions de col·laboració molt puntuals amb els actors públics en aquesta matèria. De la mateixa manera, els actors privats socials, llevat d'algunes excepcions del món sindical o social, tampoc han manifestat un interès especialment elevat per les polítiques lingüístiques i la seua implicació favorable o contrària a les polítiques governamentals també ha estat relativament moderada, encara que han mantingut una xarxa de contactes de col·laboració amb les institucions i els partits polítics més àmplia en política lingüística que els actors econòmics.

Els actors terciaris de les polítiques estarien constituïts, en termes generals, pel conjunt de la població valenciana que habitualment no actuarà en l'arena d'aquesta política pública, però que, en major o menor mesura, rebrà impactes de les iniciatives dutes a terme pels poders públics i reaccionarà

² Som conscients que la distinció *conservadors* i *progressistes* és bastant reduccionista, i que la identificació *conservadors* i dreta, regionalisme i espanyolisme unitari o *progressistes* amb esquerra, valencianisme i espanyolisme pluralista, no pot recollir la diversitat de posicions socials i individuals. No obstant això, s'adiu, en termes generals amb la realitat valenciana, i, per tant, facilita una anàlisi del comportament dels actors privats en la política lingüística.

sovint de manera indiferent i, ocasionalment, com a beneficiaris o afectats individuals o col·lectius actuant en col·laboració amb actors privats o pressionant els partits polítics o les institucions per modificar determinades decisions, especialment aquelles que consideraven que els establien algun tipus d'obligació, sobretot durant els primers anys dels governs socialistes, en què les polítiques lingüístiques comencen a implementar-se.

Amb una perspectiva general es pot considerar que les polítiques lingüístiques valencianes han tingut xarxes d'actors relativament escindides sobre la lògica esquerra (i valencianisme i espanyolisme pluralista) *versus* dreta (i regionalisme anticatalanista i espanyolisme unitarista), amb dinàmiques de col·laboració escassament estables, especialment en l'àmbit de l'esquerra i una utilització insuficient dels recursos potencialment disponibles. La centralitat del Govern Valencià com a impulsor de les principals polítiques lingüístiques, i la relativament baixa implicació i col·laboració de la resta d'actors en aquesta política pública donarà lloc a un estil de política força institucional i autoritari, en la mesura que bàsicament ha desconfiat de la societat civil, especialment d'aquella més decididament favorable a la recuperació social del valencià.³

5.3. OBJECTIUS I IMPLICACIÓ DELS ACTORS EN LES POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES

A l'hora de considerar quins han estat els objectius i la implicació dels actors en l'impuls de les polítiques lingüístiques valencianes, cal tenir en compte quatre elements essencials: en primer lloc, la presència constant del conflicte sobre la identitat del valencià que genera o justifica la inhibició d'alguns actors; en segon, la diversitat individual i associativa en tots els grups d'actors que no sempre pot ser recollida en una anàlisi de tendències generals com el que fem ací; en tercer, com ja hem vist, les variacions de les posicions dels actors al llarg del temps, mantenint unes lògiques de comportament relativament estables; i, finalment, considerar que el sistema d'actors valencià forma part de manera subalterna del sistema d'actors espanyol, que el condiona o influeix en bona mesura en tots els àmbits i activitats, i que, encara que no ens detindrem a

³ Al País Valencià i als territoris de llengua catalana, no hi ha cap experiència semblant a la de l'acord *Bai Euskarari* de les terres de parla basca, per comprometre els actors socials en la recuperació de l'èuscar (Iñigo, 2002). La iniciativa més semblant és el *Compromís pel Valencià* promogut per la Federació Escola Valenciana des de 2002, que, a diferència de la basca, no estableix directament estratègies d'extensió de l'ús social del valencià, sinó que es tracta d'una campanya perquè, sobretot, les institucions públiques impulsen polítiques més actives de recuperació del valencià. A Galícia, la tasca del Consell de la Llengua Gallega, podria ser comparable a la iniciativa basca (Monteagudo i Bouzada, 2002).

analitzar les vinculacions, aquestes són bastant notables en els actors socials, mediàtics, econòmics, institucionals, i, sobretot, polítics.⁴

Els actors públics

En l'etapa preautonòmica (1978-1983), les institucions i administracions principals al País Valencià eren, sens dubte, les estatals, atès que concentraven els principals recursos i competències administratives i polítiques, si bé el seu paper en matèria lingüística fou d'una inhibició pràcticament absoluta, sense plantejar-se cap mena de d'objectius mitjanament rellevants, ni en l'administració perifèrica de l'estat, ni en la Justícia, ni, menys encara, la policia.

La qüestió de les polítiques lingüístiques només s'incorporà a les agendes de les institucions politicoadministratives amb la creació del govern preautonòmic en 1978 i l'inici d'una més que incipient i precària administració pròpia, on es donarà una notable diversitat d'opcions entre la majoria de membres de partits de dreta (UCD i AP) que eren favorables bàsicament a una inhibició dels poders públics en les polítiques lingüístiques i el PSPV-PSOE, i en menor mesura el PCPV-PCE, que propugnaran com a objectius la promoció del valencià i la seua recuperació social, sense definir amb precisió què model de societat valenciana es pretenia en termes d'usos i drets lingüístics i quines polítiques eren necessàries per a aconseguir-la. No obstant això, les poques mesures en política lingüística adreçades al conjunt del País Valencià de l'etapa preautonòmica, correspondran al govern preautonòmic.

Amb les eleccions locals de 1979, les noves diputacions i ajuntaments democràtics, especialment aquells governats per forces polítiques progressistes, impulsaran polítiques lingüístiques en els seus àmbits competencials amb objectius formalment de promoció, recuperació o normalització, segons els casos, tot i que les iniciatives generalment van consistir en mesures de promoció no gaire sistemàtica del valencià, en funció de la voluntat dels nous equips de govern i de la composició sociolingüística de l'ajuntament (*veure Quadre 5.2*).

Fora de l'àmbit politicoinsitucional la Universtitat Politècnica de València es mostrarà bastant indiferent respecte la necessitat d'impulsar socialment polítiques lingüístiques que tingueren el valencià com a eix central, mentre que a la Universitat de València (i en menor mesura a la Universitat d'Alacant) hi haurà un considerable ventall d'opcions, donant-s'hi una major implicació a causa de les iniciatives per formar en valencià al professorat a

⁴ Les influències del sistema espanyol d'actors no obeeix sempre a lògiques *centrals*; les lògiques *perifèriques*, especialment la catalana, influeixen notablement en els actors valencians.

través de l'Institut de Ciències de l'Educació d'aquesta universitat, pels manuals editats per aquest institut per estudiar i divulgar la llengua i pels informes públics que departaments d'història i de filologia emeteren en contra de les tesis del secessionisme lingüístic sobre la història de la llengua i del país (Simbor, 1989).

Quadre 5.2. Estimació dels objectius en matèria lingüística dels actors públics (1978-2003)

Institucions	Governs Preautonòmics					Govern Socialista					Govern del PP				
	I	P	R	N	IPL	I	P	R	N	IPL	I	P	R	N	IPL
Estatals															
administració	+++	-	-	-	+	++	+	-	-	+	++	+	-	-	+
Justícia	+++	-	-	-	-	++	+	-	-	-	++	+	-	-	-
Polícia	+++	-	-	-	-	+++	-	-	-	-	++	+	-	-	-
Locals															
diputacions	+	++	+	+	-/++	+	++	+	-	+	++	++	-	-	+
ajuntaments	+	++	+	+	-/++	+	++	+	+	+	++	++	+	+	+
Autonòmiques															
Corts	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	+	++	+	-	+	+	+	-	-	+
Govern	+++	++s	+s	-	+c+++s	-	++	+	-	++	+	++	-	-	+
administració	+	+	+	-	+	+	++	+	-	+	+	++	-	-	+
Universitats															
UV	+	+	+	+	+	-	++	++	+	+	-	++	++	+	-
UA	++	+	-	-	+	+	++	+	+	+	-	++	+	+	-
UPV	+++	-	-	-	-	++	+	-	-	+	+	++	+	-	-
UJI	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	-	++	++	+	+	-	++	++	+	-
UMH	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	++	+	-	-	-
UCH	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	n.e.	+++	-	-	-	-

Font: Elaboració pròpia. +++(alta), ++(mitjana), +(baixa), -(nul·la). I (indiferència), P (promoció), R (recuperació), N (normalització), IPL (implicació en la política lingüística del Consell).

Durant les legislatures de govern socialista a la Generalitat (1983-1995), el Consell passa a tenir absolutament la iniciativa en les polítiques lingüístiques i el sistema d'actors públics estabilitza els seus objectius i implicació en aquesta política pública. En termes generals, les institucions redueixen el seu nivell d'indiferència i assumeixen, sovint en col·laboració amb el Govern Valencià, objectius de promoció més aviat baixa del valencià en els seus serveis (retolació, cursos a funcionaris, formularis, etc.), que no variaran massa durant els governs del PP en la Generalitat (1995-2003).

Les institucions locals segueixen un comportament semblant al de l'època preautonòmica, si bé les iniciatives i la implicació van anar reduint-se amb el pas del temps, i especialment amb el creixement del poder local del PP. Així, en les diputacions, amb l'arribada al poder del PP (1995), el control i l'intervencionisme lingüístic creixa a favor d'un valencià més particularista i dialectal (Diputació de València) o del castellà (en general totes les diputacions, però en especial la d'Alacant), i, als ajuntaments, l'arribada del PP, a partir de 1991 i, sobretot, 1995, un gran nombre d'alcaldis comportarà que els objectius de les polítiques lingüístiques de bastants ajuntaments

evolucionaran de la promoció o la recuperació cap a la inhibició i la menor intensitat de la promoció del valencià.

El Govern Valencià és la institució més implicada en la política lingüística, especialment durant els governs socialistes, si bé sempre amb una intensitat més aviat moderada i concentrant els seus objectius en les polítiques referides a l'ensenyament i de promoció genèrica. No obstant això, les propostes governamentals van ser seguides de manera irregular per la pròpia administració autonòmica i pels departaments governamentals, i, així, hi haurà serveis i àrees governamentals que pràcticament s'inhibiran de tota mena de política de reconeixement o promoció de l'ús del valencià. Un fenomen que es donarà amb tots els governs valencians, però que augmentarà la seua freqüència amb els del PP.

Les universitats, en general, continuaran tenint una implicació baixa en les polítiques lingüístiques del Govern Valencià, tant amb els governs socialistes, amb els que col·laboraran tímidament, com als del PP, amb els que les relacions seran més difícils en matèria lingüística. En general, la Universitat de València i la nova universitat Jaume I de Castelló, la d'Alacant tendiran a marcar objectius formalment més ambiciosos de promoció i recuperació del valencià; la Universitat Politècnica de València es marcarà objectius de promoció lingüística més moderats; mentre que la UMH i la UCH hi han tendit a inhibir-se (Forcadell, 2005).

Els partits polítics

En la mesura que la democràcia espanyola és una democràcia de partits, el paper que aquestes organitzacions tindran com a elements essencials en el suport i la configuració del govern, la direcció i la colonització⁵ de bona part de les institucions públiques serà molt important, especialment en la configuració dels equips de govern i l'establiment de línies governamentals d'acció política.

No obstant això, el pes dels partits en les democràcies actuals no alteren la posició central dels governs com a actors principals de les polítiques públiques. Els partits, en funció dels resultats electorals, controlaran els recursos, colonitzaran sectors estratègics de l'administració, aportaran equips de persones per dirigir l'acció de govern, o condicionaran des de l'oposició o el suport parlamentari iniciatives concretes i l'orientació de les polítiques. Però la

⁵ En el Consell, no sols el president i els consellers, sinó també els secretaris autonòmics, subsecretaris, secretaris generals i directors generals són triats d'acord amb una lògica partidista, i també hi ha una forta discrecionalitat en el nomenament dels principals càrrecs administratius: cap d'àrea (una mena de subdirector general) i els caps de servei.

seua importància com a actors està en funció, en cada moment, de la seua capacitat per dirigir i organitzar, o influir en l'organització dels recursos de les institucions de govern; per molt que els partits puguen conservar un cert grau d'autonomia i capacitat d'agregar voluntats i propostes ciutadanes i de pressionar les institucions per definir o canviar aspectes de les polítiques públiques. Són, doncs, instruments importants per aconseguir el govern i per conformar els equips de governs; però, paradoxalment, una vegada han arribat al poder, la dinàmica institucional s'imposa a la partidista.

Per entendre més adequadament les posicions dels partits polítics valencians i els seus objectius en matèria de política lingüística, cal tenir en compte alguns aspectes rellevants del sistema valencià, com ara l'habitualment escassa presència parlamentària i electoral de les forces d'àmbit estrictament valencià (*veure Quadre 5.3*), i l'evolució de les seues posicions en l'eix dreta-esquerra, i en l'eix identitari espanyolisme-valencianisme (*veure quadres 5.4, 5.5 i 5.6*).

Quadre 5.3. Diputats de les Corts Generals i de les Corts Valencianes (1977-2000)

Partit	G77	G79	G82	A83	G86	A87	G89	A91	G93	A95	G96	A99	G00
PSPV-PSOE	13	13	19	51	18	42	16	45	12	32	13	35	12
PP (AP)	1		10	32	10	25	9	31	15	42	15	49	19
EU (PCE)	2	3		6		4**	2	6	3	10	3	5	1
CDS					2	10	2						
UV					1	6	2	7	1	5	1		
BNV (UPV)						2**							
UCD	11	13											
Altres	2*												

Font: Argos (*Generalitat Valenciana*) *1 Candidatura Independent de Castelló (dreta), 1 PSP; **EU i UPV formaren una coalició electoral. G (eleccions generals), A (eleccions autonòmiques). En cursiva, els partits d'àmbit valencià exclusivament.

Durant el període preautonòmic o de transició a la democràcia i l'autonomia, el sistema de partits es caracteritzava per un bipartidisme corregit, en què dues forces centrals principals, PSPV-PSOE i UCD, amb bastant implantació i capacitat d'influència política dominen la competició partidista, mentre dues forces menors (PCPV-PCE i AP) tenen una certa capacitat de representació i les formacions nacionalistes valencianes (UDPV, PSPV, UPV) únicament aconseguiran espais puntuals d'influència social, un suport electoral baix, i no tenen representació parlamentària. El nacionalisme pancatalanista valencià limità la influència a sectors intel·lectuals, i l'extrema dreta es mostra puntualment molt activa i amb una certa capacitat d'influència política gràcies a la seua interrelació puntual amb grups anticatalanistes (Jesús Sanz, 1982).

Com hem vist, les fractures formals entre els partits valencians van ser notables en el període de la transició democràtica tant en posicions ideològiques com, sobretot, identitàries. El principal partit en nombre de vots i de representació en les Corts espanyoles, el PSPV-PSOE, era una força on predominaven les posicions de centreesquerra, malgrat l'existència de minories formalment més esquerranes, té un discurs espanyolista baix on conviuen concepcions del nacionalisme espanyol unitarista, amb fórmules incipients d'espanyolisme pluralista i amb minories que consideren Espanya com un estat on conviuen nacions diferents, i d'acord amb això hi ha tres propostes valencianistes: la regionalista autonomista, la valencianista autonomista i la nacionalista valenciana, influïdes les dues últimes pel pensament fusterià. Al PSPV-SPOE, hi predominarà, així mateix, la consideració del valencià com a part de la llengua valencianocatalana i la defensa de propostes de polítiques lingüístiques de promoció i en menor mesura de recuperació i, de manera minoritària, de normalització. En posicions semblants i amb escissions semblants pel que fa al grau de valencianisme, però dominant-hi les propostes de polítiques lingüístiques més centrades en la promoció limitada del valencià es situava el PCPV-PCE durant aquest període (*Veure Quadre 5.4*).

Per contra, el segon partit valencià, UCD, que governava a Espanya, de centredreta, amb forta presència de sectors de la dreta conservadora, defensant posicions bastant radicals respecte la identitat del País Valencià i una concepció d'Espanya com a nació única, tot i que hi havia minories amb una concepcions pluralistes i amb una noció d'Espanya com a conjunt de nacions. Majoritàriament afirmà que el valencià era una llengua diferent del català i propostes de polítiques lingüístiques on predominava la inhibició, de fet, i la promoció limitada; malgrat l'existència de minories favorables a polítiques de recuperació del valencià. Mentre que la minoritària AP defensava posicions de dreta radical, un nacionalisme espanyol unitarista i uniformista, un regionalisme valencià no autonomista, considerava que el valencià era una llengua diferent al català i pel que fa a les polítiques lingüístiques o ignorava la seua necessitat o es limitava a defensar un reconeixement formal i mesures puntuals de promoció limitada (Jesús Sanz, 1982).

En una posició d'escassa influència van quedar els partits nacionalistes valencians en aquesta època (PSPV i UDPV), i el dispers i minoritari nacionalisme català, amb posicions identitàries que relacionaven el fet nacional valencià amb, si més no culturalment, la resta del domini lingüístic, i amb propostes de polítiques lingüístiques orientades a la normalització. Fora també de l'àmbit parlamentari, l'extrema dreta serà contrària a qualsevol política lingüística favorable al valencià.

Quadre 5.4. Posicions aproximades dels partits valencians en el debat identitari i lingüístic (1975-1983)

	AP	UCD	PSPV-PSOE	PCPV-PCE	ED	NV	NC
Implantació política	+	+++	+++	++	-	+	-
Influència política	+	++++	+++	+	+	+	-
<u>Ideologia (eix dreta-esquerra)</u>							
Dreta o dreta radical	++	++	-	-	++++	-	-
Centredreta	+	++	-	-	-	+	-
Centre	-	+	+	-	-	++	-
Centreesquerra	-	-	+++	+	-	+++	+
Esquerra o esquerra radical	-	-	+	++	-	+	+++
<u>Espanyolisme</u>							
Nacionalisme espanyol unitarista	+++	+++	++	++	++++	-	-
Espanyolisme pluralista	-	+	+	+	-	+	-
Estat espanyol suma de nacions	-	-	+	-	-	+++	+++
<u>Valencianisme</u>							
Regionalisme	+++	+++	++	++	+	-	-
Valencianisme autonomista	-	+	++	++	-	+	-
Nacionalisme valencià	-	+	++	+	-	+++	-
Nacionalisme català	-	-	-	-	-	+	++++
<u>Identitat del valencià</u>							
Llengua diferent de la catalana	++++	+++	+	-	++++	-	-
Part de la llengua catalana	-	+	+++	+++	-	++++	++++
<u>Tipus de política lingüística</u>							
Ignorància	++	-	-	-	+++	-	-
Inhibició	++	++	-	-	+	-	-
Promoció limitada	+	++	+	+++	-	-	-
Promoció	-	+	+++	++	-	++	-
Recuperació	-	+	++	+	-	++++	++
Normalització	-	-	+	+	-	+++	++++
<u>Preferència de la PL</u>							
	-	+	++	++		++++	++++

Font: Elaboració pròpia. ++++ (molt alta), +++ (alta), ++ (mitjana), + (baixa), - (nul·la). ED (extrema dreta), NV (nacionalistes valencians), NC (nacionalistes pancatalanistes).

La transició valenciana conegué, de manera paral·lela als debats sobre la identitat valenciana i sobre el procés autonòmic, un seguit de crisis internes dins dels principals partits polítics valencians que van concloure amb una transformació de les elits internes i amb la seua vinculació subalterna respecte les respectives direccions estatals. A UCD, les tensions van provocar la marginació dels sectors més liberals i valencianistes, mentre que els grups conservadors impulsaven en 1978 una estratègia de foment de l'anticatalanisme a València i del particularisme provincialista a Castelló, pensant que així frenarien el procés autonòmic i debilitarien electoralment l'esquerra. L'anticatalanisme acabaria, ben aviat, per caracteritzar estructuralment l'estratègia política de la UCD valenciana fins la seua derrota

electoral d'octubre de 1982.⁶ En matèria de política lingüística, el primer conseller d'Educació preautonòmic, el liberal Peris Soler (UCD) impulsà polítiques de promoció, amb l'oposició creixent del seu partit, fins al final del primer govern preautonòmic (desembre de 1979). Els posteriors responsables d'UCD en el govern preautonòmic frenaran les polítiques de promoció i afavoriran el secessionisme lingüístic.

Els resultats electorals inferiors a les expectatives previstes dugueren al PCPV-PCE a una discussió sobre les estratègies d'aquesta formació que afectaren també la seua concepció del problema nacional valencià i de la política lingüística. Així, mentre els comunistes més *ortodoxos* mantenen majoritàriament posicions espanyolistes tradicionals i centralistes, tenen un major component obrer i immigrant, i eren poc favorables a polítiques lingüístiques actives; els sectors *eurocomunistes*, defensaran posicions més valencianistes, un espanyolisme pluralista i polítiques lingüístiques normalitzadores. Els sectors *eurocomunistes* tingueren la direcció del PCPV-PCE entre gener de 1979 i octubre de 1980 en una situació precària; però, van ser els sectors més tradicionals els que es faran amb el control del partit i negociaran l'estatut d'autonomia i la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià.

Els debats i les tensions del partit socialista (PSOE-PV) durant la transició deriven, en bona mesura, del fet que, sent un partit en formació, tenia una posició electoral central i majoritària, havia d'adequar el seu discurs a les noves realitats i estava duent a terme un procés d'integració de quadres de les formacions valencianes de caràcter socialista (PSOE-històric, PSP-PV, USPV i PSPV), de nacionalistes d'esquerra i d'individualitats de l'extrema esquerra tardofranquista. De fet, el PSPV-PSOE no assentà fins 1979 una direcció valenciana estable sobre la base d'una estreta vinculació a la direcció estatal i unes posicions polítiques autonomistes, pragmàtiques, socialdemòcrates i bastant desconfiades respecte els nacionalismes valencians. En el debat identitari valencià, la posició del PSPV-PSOE durant la transició valenciana va ser canviant i va oscil·lar, almenys, entre tres posicions: una, la *nacionalista* i valencianista defensada per la majoria dels membres de l'antic PSPV; una altra, minoritària, on hi ha bona part dels militants *històrics* del PSOE, amb uns valors i la visió d'Espanya del nacionalisme espanyol uniformista de tradició

⁶ La primera declaració anticatalanista d'UCD (desembre de 1977) és d'Emilio Attard, secretari provincial d'UCD a València. Entre els líders d'UCD amb major protagonisme en l'impuls del moviment anticatalanista, hi ha Fernando Abril Martorell, vicepresident del govern espanyol i president de la UCD de la Regió Valenciana, i Manuel Broseta, secretari d'estat amb UCD que, trencant amb la seua tradició valencianista, estructurarà des de juny de 1978 una mena de cos ideològic de l'anticatalanisme a través de col·laboracions a *Las Provincias*, diari conservador i d'amplia influència aleshores a la província de València.

republicana, i, finalment, una tercera, predominant al PSOE-PV i PSP que era moderadament valencianista i d'un regionalisme autonomista. Aquest debat es va concloure amb la marginació de les posicions més tradicionals i la formació d'una direcció política del PSPV-PSOE (1979) dominada pels autonomistes i la integració de quadres de l'antic PSPV en llocs de responsabilitat en les institucions, i sense massa influència en aspectes referits a la identitat valenciana i les polítiques lingüístiques (Bodoque, 2000).

El PSPV-PSOE, per suport electoral i poder polític, serà el partit hegemònic, si més no fins 1993, en un sistema de partits que conegué modificacions importants respecte el període de la transició i que, a més, no va ser estàtic en cap moment. Durant el període de govern socialista, el PCPV-PCE esdevé Esquerra Unida (EU) que tingué un nivell d'influència política limitada en les dues primeres legislatures, però que creix en importància en la tercera (1991-1995). En les eleccions autonòmiques de 1991 obté els seus millors resultats electorals fins aleshores al País Valencià; però, les estratègies de la direcció estatal d'IU d'atac frontal als socialistes generaran molta tensió i escissions en EU, i a mig termini la pèrdua progressiva d'implantació i suport electoral (Azagra, 2000).

Pel que fa a la dreta, desapareix UCD i Aliança Popular passa a ser-ne la primera força, amb un nivell d'implantació social irregular i posicions bastant conservadores. Continuarà defensant, en matèria lingüística, les tesis anticatalanistes sobre la identitat del valencià i polítiques d'inhibició o promoció limitada. Amb tot, quan aquest partit es refunde i esdevinga Partit Popular (PP) en 1989, moderarà les seues posicions anticatalanistes i contràries a la política lingüística socialista. En posicions polítiques molt similars a les d'AP en aquesta política pública es troba UV, un partit que en la primera legislatura autonòmica formà part del mateix grup parlamentari d'AP, però que a finals dels vuitanta tracta de competir per l'espai de dreta amb AP, sobretot en la província de València, amb l'anticatalanisme i un populisme conservador com a únics elements d'identitat ideològica. UV arriba al seu nivell màxim de concentració de vot popular en les eleccions de 1991, sense aconseguir ser la primera força de la dreta ni a la ciutat ni a la província de València, i sense deixar de ser un partit minoritari a Castelló i pràcticament irrellevant a Alacant. Les limitacions electorals d'UV en 1991 i una ideologia exclusivament anticatalanista facilitaràn que el PP inicié aleshores una llarga estratègia de desgast i conquesta del vot del regionalisme anticatalanista que culminarà en 1999, quan UV deixi d'estar present al parlament valencià.

Entre 1987 i 1991, també tingué representació parlamentària el Centre Democràtic i Social (CDS), un partit de centredreta que, en general, tingué poc

interès per les qüestions identitàries i la política lingüística, es mantingué allunyat de les posicions anticatalanistes d'AP o d'UV, però sense defensar les polítiques lingüístiques del Consell o altra mena d'iniciatives (Franch, 1995).

Quadre 5.5. Posicions aproximades dels partits valencians en el debat identitari i lingüístic (1983-1995)

	EU	PSPV	CDS	AP/PP	UV	UPV	NC
Implantació política	++	++++	+	+++	++	+	-
Influència política	+	++++	++	++	+	+	-
<u>Ideologia (eix dreta-esquerra)</u>							
Dreta o dreta radical	-	-	-	++	++	-	-
Centredreta	-	-	++	++	++	-	-
Centre	-	++	++	+	-	+	-
Centreesquerra	++	+++	-	-	-	+++	+
Esquerra o esquerra radical	++	-	-	-	-	-	++
<u>Espanyolisme</u>							
Nacionalisme espanyol uniformista	+	+	+	+++	+++	-	-
Espanyolisme pluralista	++	+	+	+	+	+	-
Estat espanyol suma de nacions diferents	+	-	-	-	-	++	++++
<u>Valencianisme</u>							
Regionalisme	-	+	++	++	+++	-	-
Valencianisme	+++	++	+	-	+	+	-
Nacionalisme valencià	+	-	-	-	+	+++	-
Nacionalisme català						+	++++
<u>Identitat del valencià</u>							
Llengua diferent de la catalana	-	-	+	+++	++++	-	-
Valencià part de la llengua catalana	++++	+++	++	+	-	++++	++++
<u>Tipus de política lingüística</u>							
Ignorància	-	-	-	-	-	-	-
Inhibició	-	-	+	+	+	-	-
Promoció limitada	-	+	++	++	+	+	-
Promoció	++	+++	+	+	++	++++	++
Recuperació	+++	++	-	-	-	+++	++++
Normalització	+	-	-	-	-	-	-
<u>Preferència de la política lingüística</u>							
	+++	++	+	+	++	++++	++++

Font: Elaboració pròpia. ++++(molt alta), +++(alta), ++(mitjana), +(baixa), -(nul·la). NC (nacionalistes pancatalanistes).

El nacionalisme valencià, agrupat en UPV, iniciarà en aquesta època un lent procés d'assentament en l'àmbit municipal i, gràcies a una coalició amb EU, tindrà dos diputats en les Corts Valencianes durant la II legislatura (1987-1991). Posteriorment, a començaments dels noranta, hi ha una progressiva unificació de grups nacionalistes i de canvis estratègics que afecten a tres elements essencials: reducció dels components més esquerranistes que havien caracteritzat el seu discurs en la dècada anterior, reducció de l'ambigüitat nacionalitària en afirmar que la nació dels valencians era el País Valencià i abandonant les referències als Països Catalans com àmbit nacional.

En els dos últims anys de govern socialista (1993-1995), el PSPV-PSOE intensifica les polítiques de promoció i assumeix, si més no retòricament, la

necessitat d'aconseguir una situació d'*equilingüisme*. De manera similar, des de finals dels anys vuitanta, Esquerra Unida incrementa les seues posicions favorables a la recuperació i la normalització del valencià; si bé la seua capacitat d'influència continua sent reduïda. Mentre que el PP passa, progressivament, a defensar posicions formalment més moderades, afirmant, en augmentar les seues probabilitats de victòria electoral, que mantindria les polítiques lingüístiques socialistes, modificant-ne únicament aspectes puntuals (*Capítol 7*).

Pel que fa a les relacions dels partits amb els moviments socials, val a dir que UV i AP, donaran suport activament als moviments socials secessionistes contra la *catalanització* del valencià; és a dir, a les mobilitzacions contra el valencià que s'usava a l'ensenyament i a les institucions públiques governades pel PSPV-PSOE. Així mateix, AP impulsarà protestes contra la *imposició* de l'assignatura de valencià i contra la *marginació* del castellà en l'ensenyament. Els moviments anticatalanistes han estat bastant forts a l'àrea d'influència de la ciutat de València, mentre que els favorables a la voluntarietat del valencià adquiriren rellevància a la zona del sud de la província d'Alacant, a la ciutat de Castelló de la Plana i en algunes localitats castellanoparlants de l'interior de la província de València a mitjans dels vuitanta. A començaments dels noranta, les mobilitzacions anticatalanistes encara seguiran sent importants, però gairebé desapareixen les manifestacions que consideraven que el castellà estava marginat i l'oposició *castellanista* es concentra puntualment en les crítiques a l'extensió de línies en valencià.

El Partit Socialista en el govern tindrà unes relacions sovint complicades i distants amb els moviments socials favorables a polítiques lingüístiques més actives, que retreien als socialistes posicions massa tèbies en política lingüística. Amb tot, en termes generals, establirà dinàmiques de col·laboració puntual, i especialment, en els darrers anys de govern socialista, contribuirà a la consolidació i el desenvolupament de la futura Federació Escola Valenciana, que esdevindrà el moviment social més important i estructurat de suport a l'ensenyament i a l'ús social del valencià.

La darrera etapa de la política lingüística valenciana que analitzem ací correspon als anys de govern de predomini del PP: entre 1995 i 1999, en coalició amb UV, i des de 1999 en solitari. Val a dir que, com a mínim, fins a 1999, la resta de partits polítics, sobretot els parlamentaris, coneixen crisis i reestructuracions considerables que situaren el PP en una posició d'hegemonia política pràcticament indiscutible. El PP en 1995 és la força més votada, incrementa notablement la seua presència municipal, accedeix al poder a les diputacions provincials i al Consell. Les conseqüències sobre la política

lingüística d'aquest canvi de govern van ser desiguals, si bé es manté en els elements bàsics el model de les polítiques de promoció lingüística socialistes.

Pel que fa a la resta de partits, val a dir que UV arribà al Govern Valencià en un moment de decadència electoral i amb profundes tensions internes. De fet, quan pacta formar govern amb el PP, havia vist disminuir els seus vots i limitava pràcticament tota la presència electoral i social a la província de València (Martínez Sospedra, 1996b). I, poc després d'entrar en el Govern Valencià, UV coneixerà una profunda crisi i intents de renovació interna que es traduiran: primer, en la marginació de part de l'equip dirigent de la dècada anterior; segon, en l'esforç de la nova direcció per fer d'UV un partit nacionalista *valencià* que superara definitivament el discurs regionalista i simplement anticatalanista, i tercer, en un seguit de petites escissions de militants i quadres que en la majoria dels casos acabaran formant part del PP. El fracàs electoral d'UV en les eleccions autonòmiques de 1999, en què quedà fora de les Corts Valencianes, tancà l'evolució nacionalista del partit i accelerà la seua decadència electoral i social, i la seua subordinació al PP (Martínez Sospedra, 1999). Pel que fa a les seues posicions en matèria de política lingüística, UV es mantingué molt més preocupada pels elements identitaris de la llengua i la persecució de qualsevol tipus d'iniciativa de les administracions públiques valencianes que pogués servir per a afirmar la unitat lingüística valencianocatalana que per les polítiques de recuperació lingüística. Amb tot, en els últims anys en què UV forma part del govern (1997-1999), s'hi observa una major preocupació per l'ús social de la llengua (*veure Quadre 5.6*).

Els partits d'esquerra, durant els primers anys de govern del PP, van sofrir crisis internes importants. La intensitat dels conflictes va ser tan gran que EU acabà dividida dins de les Corts Valencianes i perdé la meitat dels seus diputats en les eleccions autonòmiques de 1999; mentre el PSPV-PSOE visqué moments d'absoluta inestabilitat i fragmentació des de finals de 1996 fins a mitjans de 2000, amb direccions debilitades o provisionals, dinàmiques de descapitalització política i una baixa capacitat d'incidir en la societat valenciana. Amb tot, les posicions d'aquestes dues forces en matèria de política lingüística a penes si canviaran respecte a les que mantenien en l'etapa anterior (1991-1995); tot i que, les pròpies crisis internes i la centralitat que en el debat lingüístic ocupà l'elaboració del dictamen sobre la llengua del Consell Valencià de Cultura i la posterior creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, feu la preocupació sobre les polítiques d'ús social concentraren una atenció escassa i que l'atenció es dirigís a les polítiques sobre la llengua.

Pel que fa al nacionalisme valencià, amb l'arribada del PP i UV al govern, farà un intent de refundació en una nova formació política, el Bloc

Nacionalista Valencià (BNV), i continua reduint el seu nivell d'ambigüitat nacional i incrementant lentament la seua presència municipal, fins esdevenir a començaments del 2000 la tercera força en nombre de regidors i quedar-se a les portes de tenir representació a les Corts Valencianes. Les seues posicions en política lingüística no variaren massa, però sí que es redueix la importància de les polítiques lingüístiques en l'acció política del BNV. A finals de la dècada dels noranta, els partits nacionalistes pancatalans començaran a competir electoralment dins del País Valencià amb ERC (després ERPV); si bé, amb uns resultats electorals pràcticament marginals.

Quadre 5.6. Posicions aproximades dels partits valencians en el debat identitari i lingüístic (1995-2003)

	EU	PSPV-PSOE	PP	UV	BNV	ERPV
Implantació política	++	+++	++++	++	+	-
Influència política	+	++	++++	+	+	-
<i>Ideologia (eix dreta-esquerra)</i>						
Dreta o dreta radical	-	-	+	+	-	-
Centredreta	-	-	++	++	-	-
Centre	-	+	++	++	+	-
Centreesquerra	++	+++	-	-	+++	+
Esquerra o esquerra radical	++	-	-	-	-	+++
<i>Espanyolisme</i>						
Nacionalisme espanyol uniformista	-	+	+++	++	-	-
Espanyolisme pluralista	++	++	-	+	++	-
Estat espanyol = diverses nacions	++	-	-	-	+++	++++
<i>Valencianisme</i>						
Regionalisme	-	+	+++	++	-	-
Valencianisme	+++	++	-	+	+	-
Nacionalisme valencià	++	-	-	+	+++	-
Nacionalisme català	-	-	-	-	+	++++
<i>Identitat del valencià</i>						
Llengua diferent de la catalana	-	-	++	++++	-	-
Valencià part de la llengua catalana	++++	++	+	-	+++	++++
<i>Tipus de política lingüística</i>						
Ignorància	-	-	-	-	-	-
Inhibició	-	-	-	-	-	-
Promoció limitada	-	-	+	-	-	-
Promoció	+	+++	++	++	+	-
Recuperació	+++	++	-	-	+++	++
Normalització	++	-	-	-	+++	++++
<i>Preferència de la política lingüística</i>						
	+++	++	+	+	++++	++++

Font: Elaboració pròpia. ++++ (molt alta), +++ (alta), ++ (mitjana), + (baixa), - (nul·la)

Actors privats

Per simplificar l'anàlisi dels seus objectius i actituds davant les polítiques lingüístiques valencianes, hem dividit en quatre agrupacions el conjunt d'actors privats. El primer grup estaria format per aquells actors privats

que afecten elements de la vida econòmica de la societat (empreses, sistema financer, centres d'estudis econòmics, organitzacions empresarials, organitzacions sindicals o organitzacions de consumidors). El segon, pels actors que actuen sobre els àmbits dels serveis públics de benestar o sobre la cohesió social o les dinàmiques de solidaritat de la societat (associacions sociosanitàries, associacions cíviques d'àmbit juvenil, de defensa de drets de les dones, de defensa de drets de minories, entitats d'oci, festives, clubs esportius, associacions de veïns, ONG, fundacions privades, o també ocasionalment organitzacions sindicals). Mentre que el tercer dels grups inclouria els mitjans de comunicació privats valencians (fonamentalment ràdios i premsa escrita). I, finalment, el quart agruparia aquells actors societals que s'estructuren sobre dinàmiques que tenen elements culturals, educatius o lingüístics com a àmbit d'interès prioritari (associacions de defensa d'una llengua, societats culturals, fundacions sobre matèria cultural o lingüística, empreses editorials, organitzacions vinculades al món educatiu).

Cal advertir dues qüestions prèvies abans d'estudiar els comportaments genèrics d'aquestes agrupacions d'actors. Primerament, que en un context sociolingüístic com el valencià en què el castellà té una situació de domini i *normalitat*, les posicions contràries a considerar l'existència d'una situació de conflicte lingüístic són gairebé sempre favorables a la inhibició en les polítiques lingüístiques, al predomini del castellà i al seu ús social prioritari. Les més neutrals davant el conflicte tendeixen a defensar formalment, almenys, la necessitat de polítiques de promoció lingüística, tot i que, per inèrcia, justificaran els usos diglòssics del valencià i usaran prioritàriament el castellà en les funcions socials més importants; mentre que per defensar polítiques lingüístiques més ambiciosos o afavorir un ús individual, grupal o social del valencià entre els actors privats concrets, caldrà sovint una actitud ideològica, militant i persistent. I, aquesta consideració, val tant per als actors privats, com per als públics i per als partits polítics.

En segon lloc, cal tenir present que com més conservadors siguen els actors, més indiferents o contraris seran a les polítiques de promoció lingüística, i més encara a les de recuperació i ús normal i funcional habitual del valencià en tots els àmbits; i, així mateix, els actors privats més conservadors comptaran, generalment, amb xarxes de col·laboració més estables i influents socialment i políticament en tots els àmbits i també en matèria lingüística. Amb tot, no cal entendre que això és així en totes les ocasions i que els actors *conservadors* seguiran sempre mecànicament les mateixes pautes amb actituds i objectius poc favorables a les polítiques lingüístiques i que, en sentit contrari, els actors *progressistes* seguiran dinàmiques totalment diferents. De fet, el que domina socialment és la

indiferència, i una mena de *cinisme* lingüístic que considera de manera genèrica que el valencià s'hauria d'usar socialment més, però sense canviar els objectius individuals o grupals de les generalment moderades polítiques lingüístiques defensades pels actors, i sense qüestionar les dinàmiques de predomini lingüístic del castellà (veure *Quadre 5.7*). Amb tot i malgrat la indiferència dominant i la centralitat del Consell com a impulsor de la política lingüística, no es pot negar la importància dels actors privats, individualment o col·lectivament considerats, ja que sovint actuaran de fre o motor, segons els casos, de les polítiques governamentals.

Quadre 5.7. Estimació dels objectius dels actors privats en la política lingüística (1983-2003)

Institucions	Inhibició	Promoció	Recuperació	Normalització	Implicació en la política lingüística
Ambit econòmic					
conservadors	++	+	-	-	-/+
progressistes	++	+	+	-	-/+
Ambit social					
conservadors	++	+	-	-	-/+
progressistes	+	++	+	-	-/+
Ambit mediàtic					
conservadors	+++	+	-	-	++
progressistes	+	+	+	+	+
Ambit cultural					
conservadors	++	+	-	-	+
progressistes	+	++	+	+	+

Font: Elaboració pròpia. +++(alta), ++(mitjana), +(baixa), -(nul·la).

El grup d'actors privats relacionats amb elements de la vida econòmica de la societat, ha tingut una actitud davant la política lingüística predominantment indiferent, amb matisos, segons l'organització o els individus concrets. De fet, en termes generals, els objectius i la implicació han estat baixos i la llengua funcional dels actors econòmics ha estat el castellà de manera aclaparadora i aquesta és una realitat que no ha canviat significativament en les diferents etapes de la política lingüística.

El món empresarial rellevant s'ha mostrat indiferent en tot moment a les polítiques de promoció lingüística i gairebé mai els seus actors individuals han definit objectius concrets per impulsar polítiques lingüístiques o implicar-se en les governamentals, sent comptades les excepcions i les empreses aïllades que han donat suport a iniciatives de promoció lingüística o han fet propi el valencià com a llengua de funcionament en tot o en part de l'empresa o de les organitzacions empresarials (cambres de comerç, fires de mostres, òrgans representatius del món empresarial: CEV, PYMEV, associacions sectorials), que únicament de manera ocasional han col·laborat en alguna campanya institucional de promoció del valencià. Les escasses iniciatives puntuals s'han produït, generalment, en el món de la petita i mitjana empresa, i en la retolació

i serveis puntuals de grans empreses comercials. Igualment, l'àmbit financer ha fet servir habitualment el castellà com a llengua funcional i no s'han fixat objectius d'usos del valencià en aquests establiments, amb les excepcions puntuals que introduïen algunes direccions d'oficines bancàries o la política de promoció parcial del valencià que va fer Bancaixa, i en menor mesura la CAM, durant el període d'influència socialista en aquestes entitats i especialment durant el primer quinquenni dels anys noranta, i que va comportar la valencianització parcial de la retolació, de la informació pública i de l'atenció dels caixers automàtics, així com part de la correspondència de les caixes d'estalvi si així ho demanaven els clients (*veure Quadre 5.7*).

Els sindicats i les associacions de consumidors han tingut una actitud més favorable a usar de manera vehicular o funcional el valencià, si bé no sempre han definit clarament els seus objectius en política lingüística, socialment i cap a l'interior de les organitzacions, i, generalment, no s'han establert sistemes de col·laboració amb el Consell. No obstant això, la llengua funcional més habitual tant dels sindicats majoritaris com de les associacions de consumidors ha estat el castellà, sense que el valencià haja abandonat mai l'estatus de llengua de segon ordre i, puntualment, de llengua emblemàtica, amb una dinàmica bastant semblant a la de les administracions públiques autonòmiques durant l'època socialista. Només en les federacions de l'ensenyament dels principals sindicats (CC.OO. i UGT), o en sindicats agraris (Unió de Llaureadors), o en alguns sindicats d'àmbit valencià (Intersindical Valenciana, IV) especialment forts a l'ensenyament i l'administració pública, l'ús del valencià ha estat més sistemàtic i, en alguns casos, clarament predominant, i els objectius de les polítiques lingüístiques internes i externes semblen haver estat la recuperació i normalització del valencià.

En resum, els agents econòmics hi han estat essencialment indiferents a les polítiques lingüístiques actives, sobretot les grans organitzacions empresarials i els principals empresaris. D'altra banda, l'existència de posicions més favorables a la promoció del valencià provinents de sectors de les indústries de la llengua o d'algunes iniciatives puntuals sectorials (com, per exemple, la del Gremi de Forners de València a principi dels vuitanta) no han estat suficientment significatives i influents en el conjunt de l'empresariat valencià, ja que, d'una banda, les indústries de la llengua tenen poc pes econòmic i, d'una altra, en general, es mouen més dins de l'arena identitària i cultural que en l'econòmica, atesa la seua vinculació (i dependència) a l'ensenyament i al món *cultural* de lectors en llengua valencianocatalana.

En qualsevol cas, l'escàs suport dels sectors econòmics al valencià i la falta d'objectius en les polítiques públiques que no siguen, de manera

majoritària, la inhibició s'evidencia, per exemple, en què la llengua castellana és pràcticament l'única llengua de la publicitat als mitjans de comunicació de titularitat pública, especialment a TVV, o en què l'etiquetatge dels productes en valencià només té una presència testimonial, com veurem més endavant.

Pel que fa als actors de la societat civil que actuen i s'estructuren al voltant dels serveis públics de cohesió social o de les dinàmiques de solidaritat, la casuística és molt diversa i oscil·la segons les característiques i finalitats de les distintes associacions i organitzacions. Així, podem trobar actors que defineixen entre els seus objectius polítiques lingüístiques internes normalitzadores i fan un ús social funcional exclusiu o predominant del valencià, independentment de la llengua que individualment utilitzen els seus socis; grups que tindran usos lingüístics funcionals en les dues llengües i les faran servir amb criteris circumstancials o diglòssics, segons els casos, i també associacions que no definiran cap mena d'objectius en la política que estem analitzant i només utilitzaran funcionalment el castellà, independentment de la llengua individual dels seus membres. Generalment, no hi haurà més lògica en els usos lingüístics que la voluntat i el *costum* de l'associació o de la majoria dels seus membres durant un temps determinat, ja que els usos poden canviar amb el temps. Ara bé, encara que en alguns actors socials s'hi puga observar una actitud favorable a les polítiques de promoció, recuperació o normalització lingüística major que la que ha pogut existir en els àmbits econòmics, el cert és que, també ací i en la majoria dels casos, els actors seran majoritàriament indiferents i limitaran els usos del valencià als àmbits més emblemàtics, llevat de comptades excepcions.

És especialment significatiu, en aquest espai dels actors privats socials, que les esglésies valencianes, i sobretot l'Església Catòlica, per ser la més nombrosa i tenir més recursos i forts arrels històrics al País Valencià, s'hagen mostrat bastant indiferents amb les polítiques lingüístiques referides al valencià, i que pràcticament no hagen definit, com a organitzacions, altres objectius diferents de la inhibició o la promoció limitada de la llengua. Les excepcions a aquest comportament seran sempre individuals o de grups concrets i relativament minoritaris de l'Església Catòlica valenciana, sovint havent de superar el boicot de grups anticatalanistes que acusaven de *catalanistes* i d'usar llibres *catalans*, escriure o parlar en *català* els promotors de l'ús del valencià dins d'aquesta organització religiosa. De fet, en termes generals, la jerarquia de l'Església Catòlica valenciana ha tendit a promoure conscientment el castellà i, en la província eclesiàstica de València, ha afavorit també les posicions favorables al secessionisme lingüístic. Només, algunes poblacions del nord del País Valencià, que corresponen a la diòcesi de Tortosa, han tingut una presència interna i social més important del valencià i objectius

de promoció i de normalització de l'ús de la llengua. La resta d'esglésies cristianes i les d'altres religions habitualment han ignorat el valencià i han fet servir el castellà o altres llengües.

Pel que fa a l'àmbit dels mitjans de comunicació valencians, on el castellà és la llengua majoritària de manera aclaparadora, hi ha hagut comportaments molt diferents davant el conflicte, encara que hi predominen les actituds indiferents o *neutrals* en la premsa més progressista i una actitud bastant activa de negació de la substitució lingüística i de reforçament del conflicte identitari i l'anticatalanisme en els mitjans més conservadors, especialment de la ciutat de València. A més, mentre les actituds més favorables a polítiques actives de foment de l'ús del valencià tenen tendència a manifestar-se de manera moderada, les contràries ho faran amb una notable bel·ligerància i de manera molt mantinguda en el temps, estructurant –de fet– campanyes contra les polítiques lingüístiques governamentals, especialment socialistes, justificant el predomini lingüístic del castellà i afavorint l'anticatalanisme.

En aquest sentit, va jugar un paper decisiu el periòdic conservador de la ciutat de València *Las Provincias*, que inicià en 1978 una estratègia, no exempta d'elements xenòfobs, d'alimentar de manera sistemàtica i permanent els arguments (sovint canviants i contradictoris) del secessionisme lingüístic valencià i de l'anticatalanisme social i polític. El paper d'aquest periòdic i les estretes relacions de col·laboració amb la UCD, aleshores, i amb sectors d'UV i el PP, després, són determinants per comprendre el creixement de l'anticatalanisme valencià i del conflicte sobre la identitat del *valencià*. Sobretot, perquè, amb el temps, la línia argumental establida a començaments de la transició valenciana i mantinguda, amb major o menor intensitat, fins a hores d'ara serà la que seguirà també la resta de la premsa conservadora escrita en aquesta ciutat, i en molta menor mesura la de les províncies de Castelló i Alacant. I, de la mateixa manera, influirà de manera notable en les ràdios privades, sobretot de la província de València, fins i tot aquelles que en l'àmbit estatal podrien ser considerades *progressistes*, i en RTTV, en especial durant l'època de govern del PP (Beltran, 2000).

Sens dubte, en termes generals, els mitjans de comunicació valencians socialment més influents han estat el lloc de batalla principal sobre la identitat del *valencià* i les posicions secessionistes i anticatalanistes han tingut un ressò més clar, més sistemàtic, més ampli i més continuat en el temps; sobretot, però no exclusivament, en els mitjans de comunicació *conservadors*. Per contra, les polítiques sobre l'ús social de la llengua a penes si han estat tingudes en compte pels mitjans de comunicació conservadors i de manera irregular entre

els progressistes, amb algunes excepcions en què l'atenció ha estat bastant sistemàtica (*El País, Comunidad Valenciana*). Mentre que han estat pocs els mitjans que han definit els objectius socials i interns que haurien de tenir les polítiques lingüístiques, i s'hi han implicat de manera irregular, tot i que a partir dels anys noranta, alguns dels mitjans de comunicació escrits *progressistes* han promogut algunes pàgines del diari en valencià i, la major part dels periòdics valencians recullen articles en aquesta llengua, generalment escrits amb ortografia secessionista els de la premsa conservadora. Les ràdios i les televisions locals privades, han seguit una lògica d'inhibició respecte el problema de la recuperació de la llengua, un ús majoritari del castellà i un suport indirecte, si més no, a les posicions majoritàries en el conflicte sobre la identitat del valencià (Xambó, 1997).

Finalment, cal destacar que les posicions més favorables i les més contràries a la normalització, recuperació i promoció del valencià pertanyen a actors privats que s'estructuren i organitzen al voltant de dinàmiques identitàries i culturals. Fet que no ha d'estranyar-nos quan el conflicte lingüístic és plantejat en la societat valenciana majoritàriament, per no dir de manera pràcticament exclusiva, no com un conflicte social i polític sobre drets civils, sinó com un conflicte entre *identitats* (i projectes nacionals) i quan les polítiques lingüístiques han estat considerades al País Valencià més com a polítiques de *difusió cultural* que com a polítiques de caràcter general i transversal.

Conseqüentment, malgrat que en aquests àmbits també hi ha hagut bastants actors que s'han mostrat indiferents davant del conflicte lingüístic o les polítiques lingüístiques, cal destacar que és el camp de força on es concentren els principals actors favorables a la normalització lingüística: grups de professionals de l'ensenyament,⁷ col·lectius culturals, sectors del món universitari i intel·lectual, associacions de pares d'alumnes que estudien en valencià; molts d'aquests col·lectius i grups coordinats a partir de finals dels anys vuitanta pel que acabarà sent la Federació Escola Valenciana (Gómez, 1996 i 2003; Pellín, 2002; Escribano, 2003). Aquests actors seran els principals promotors d'iniciatives, propostes i pressions per fer possibles polítiques lingüístiques actives de recuperació lingüística; si bé, només adquireixen rellevància social i una capacitat de mobilització social sense connotacions socials negatives (*catalanistes*) en els anys noranta, en la mesura que l'ensenyament en valencià augmenta en importància. Val a dir que seran

⁷ De fet, bona part dels responsables de les polítiques lingüístiques del PSPV-PSOE provenien de l'ensenyament públic obligatori, i, en algunes ocasions, han acabat sent membres de l'AVL.

tinguts en compte pels governs i pels partits només de manera ocasional i pràcticament només pels governs socialistes, atès que els governs del PP reduirà bastant les seues relacions amb aquesta mena d'actors, als que sovint ignorarà o s'oposarà.

Serà també en aquest camp de força on es manifesten, com dèiem, les principals resistències i actituds frontalment contràries a la política lingüística amb quatre recursos principals que mobilitzaran a grups ocasionalment o de manera permanent. El primer, la consideració que es volia imposar el valencià en les comarques castellanoparlants, que donà lloc a mobilitzacions relativament importants en algunes localitats castellanoparlants del Vinalopó i de la Plana d'Utiel-Requena; el segon, l'afirmació de la marginació de la llengua castellana i dels castellanoparlants dins del País Valencià, que generà la creació d'una associació valenciana d'escriptors en llengua castellana o l'aparició d'algun grup mitjanament organitzat a la ciutat de València demanant la *normalització* del castellà (FADICE, 1998); el tercer, la demanda de la voluntarietat del valencià en l'ensenyament, que provocà l'organització de grups de pares especialment a les ciutats d'Alacant i de Castelló de la Plana, formant coordinadores conjunturalment; i finalment, la consideració que les polítiques lingüístiques contribuïen a catalanitzar els valencians, generalitzat en molt grups i mitjans de comunicació anticatalanistes.

Els dos primers molt ideològiques i amb nul·la sustentació real seran defensades per associacions, generalment conservadores, i tindran una repercussió política i social bastant escassa i temporalment limitada als anys vuitanta. El tercer, centrarà molts més esforços, primer contra la incorporació del valencià a l'ensenyament i després contra l'extensió de l'ensenyament en valencià. El darrer serà permanent, encara que la seua virulència major es concentre en els anys vuitanta i les seues conseqüències principals han estat deslegitimar en sectors de la societat valenciana la política lingüística, dificultar les relacions governamentals amb els sectors més favorables a la normalització lingüística, i generar inhibició de sectors socials i actors privats i terciaris respecte el valencià i les polítiques lingüístiques. En general, els partits conservadors i el PP, en el govern, establirà relacions de col·laboració amb aquesta mena de moviments i organitzacions i, de manera singular, amb institucions privades partidàries del secessionisme lingüístic com ara Lo Rat Penat o la Reial Acadèmia de Cultura Valenciana (Esteve, 2004).

Així mateix, serà en els sectors culturals on hi haurà major tensió i actors més organitzats i actius en favor de polítiques lingüístiques més decidides i normalitzadores que actuaran com a grups de pressió desigual i relativament dispersos en competència amb altres indiferents quan no

decididament hostils. No obstant això, hi ha una part significativa dels actors culturals que són indiferents al conflicte lingüístic i a les polítiques lingüístiques; malgrat que, en general, tant els *progressistes* com els *conservadors* declararan sovint que el conflicte sobre la identitat del valencià no tenia raó de ser.

5.4. DINÀMIQUES DELS ACTORS. EL PREDOMINI DEL GOVERN VALENCIÀ

La dinàmica general dels actors serà, per tant, complexa i sovint difícil de precisar; però, dins de la visió general que hi estem fent, observem que es mantenen algunes constants bastant estables. En primer lloc, el predomini general d'actituds indiferents o *neutrals* davant les polítiques lingüístiques, excepció feta de l'àmbit institucional, els actors privats culturals i actors mediàtics. En segon, que els majors impulsos i les actituds més favorables a la promoció, recuperació o normalització lingüística provindran dels grups de pressió que actuaran en el camp de força cultural, i que aquests grups tindran suport polític i mediàtic més aviat baix; mentre que les resistències més importants s'originen en sectors castellanistes i, sobretot, en l'anticatalanisme valencià que comptà amb importants suports mediàtics, polítics i econòmics conservadors, malgrat tenir una presència territorial i una organització social irregular. I en tercer lloc, que el Govern Valencià i, en menor mesura, els partits del govern seran els principals actors a l'hora de dissenyar, impulsar i implementar les polítiques lingüístiques valencianes.

Efectivament, si analitzem les actituds davant el conflicte lingüístic i davant les polítiques lingüístiques de la major part dels actors institucionals, polítics i privats, observem que hi predominen les actituds que podríem considerar com a indiferents o d'inhibició i que, per tant, passivament o activament contribueixen a la minorització social del valencià. Només en alguns àmbits concrets la indiferència és menor, tot i que sovint la preocupació és referida només a la identitat del valencià i no al seu ús i vitalitat social.

És evident que en ocasions els objectius concrets i definits d'alguns actors privats, sobretot mediàtics i culturals, o de partits polítics, han influït, frenat, impulsat i, quasi sempre, condicionat la implementació de polítiques lingüístiques del Govern Valencià, però és també evident que per competències polítiques, suport electoral i parlamentari, recursos jurídics, econòmics, humans, cognitius i de tot tipus, i, especialment, per la seua funció de lloc d'interacció o de relació potencial amb la pràctica totalitat dels actors, el Consell ocupa la posició central i més important en el procés de generació, implementació i avaluació del sistema d'actors de les polítiques lingüístiques valencianes.

El fet que siga un sistema amb un nombre elevat d'actors indiferents o que s'inhibeixen en aquesta política pública, i les tensions en el debat sobre la identitat del valencià encara reforça més la funció del Govern Valencià com a impulsor de polítiques lingüístiques de promoció de la llengua amb un estil de política pública relativament autoritari que tracta de mantenir una certa distància respecte dels principals grups de pressió que actuaven en el camp de força identitari.

Les relacions dels governs amb els actors de la societat civil més actius tant a favor com en contra de les polítiques de promoció lingüística seran relativament difícils i es faran mantenint uns nivells de desconfiança notables, ja que aquests actors i les seues propostes seran vistos sovint pel Consell com a *amenaces* que podien desencadenar tensions identitàries en l'agenda pública en contra de la voluntat dels responsables governamentals.

No obstant aquesta tendència permanent a la desconfiança, les relacions del Govern Valencià amb la resta d'actors, i especialment amb els actors més actius en aquesta política, obeiran a lògiques de reforçar i atraure's (o desmobilitzar) el actors que en cada moment consideraven més favorables (o més incòmodes) per fer possible l'èxit dels objectius de política lingüística del Consell en cada moment. I, així, encara que les relacions entre el Govern Valencià i els actors públics i privats seran d'una intensitat generalment baixa en els dos governs, hi ha diferències, ja que, si en les etapes de govern socialista, s'estableixen formes de col·laboració amb els actors més favorables a la normalització lingüística i s'intenta desmobilitzar els grups castellanistes i anticatalanistes; durant els governs de predomini del PP, es trenquen la major part de les vies de col·laboració amb els grups de pressió favorables a la normalització lingüística, i s'incrementa el suport a associacions anticatalanistes.

A més, al marge del Govern Valencià, cap altre actor privat, públic o polític no tindrà capacitat per estructurar de manera general, continuada i abastant la totalitat de la Comunitat Autònoma Valenciana, i les propostes per impulsar un procés de normalització lingüística des de la *societat civil* i la mobilització social (Mollà, 1997) no han passat de ser formulacions teòriques que poden haver influït positivament en alguns dels moviments socials més actius per la normalització lingüística, com ara la Federació Escola Valenciana;⁸ però pràcticament no han alterat la centralitat del Consell de la Generalitat en aquesta política pública.

⁸ En els casos català i basc, sembla que la mobilització social puga influir amb major intensitat en les polítiques lingüístiques institucionals; però tampoc altera la centralitat dels respectius executius autonòmics en aquesta mena de polítiques públiques.

El Govern Valencià, doncs, ocuparà un lloc central en el sistema d'actors de les polítiques lingüístiques valencianes, però la centralitat del govern autonòmic no es correspon amb una posició jeràrquica que estructure i determine els papers dels diferents actors, ni tampoc amb una mena de servei general que atén indistintament totes les demandes socials referides a aquesta política pública; sinó més aviat com a espai d'interconnexió, d'impuls i de contenció de les diferents pressions socials, polítiques i ideologies lingüístiques presents en la societat valenciana i, de manera indirecta, en l'espanyola.

La virulència del conflicte identitari valencià i la profunda escissió que es coneix en la societat valenciana durant la transició política a la democràcia i l'autonomia, van generar que les polítiques lingüístiques fossen vistes amb una certa incomoditat pels governs valencians i que el fet lingüístic no fos viscut sovint com un problema polític que demanava polítiques públiques sinó com un problema per als actors polítics i un element de risc i de desestabilització social i electoral, no sols per la relació conflictiva entre castellà i valencià; sinó, sobretot, pel debat sobre la identitat del valencià. I, això, ha contribuït, sens dubte, a què fos relativament baixa la intensitat de les polítiques lingüístiques impulsades pel Govern Valencià i també a la baixa implicació general dels diferents actors públics i privats amb les polítiques del Consell en aquesta matèria.

En conseqüència, seguint les categories que Richardson (1982) utilitza per classificar l'estil de les polítiques públiques en funció de les dimensions consens-imposició i anticipació-reacció, i les que, sobre aquesta base, Gomà i Subirats (1998e) reelaboren i fan servir per classificar l'estil de les polítiques públiques espanyoles, podríem concloure que, en termes generals, en el cas de les polítiques lingüístiques que analitzem, el Consell hauria estat l'actor principal per la capacitat d'iniciativa potencial i pels recursos que concentra, i hauria dominat un estil en què destaquen les dinàmiques reactives en l'acció dels governs sobre les anticipatives, la baixa capacitat per establir consensos amplis, unes relacions amb els altres actors distants i sovint conflictives, una capacitat d'implicar les institucions pròpies relativament baixa, amb dinàmiques d'integració en l'arena del govern en funció que les polítiques s'institucionalitzaven, escassa col·laboració interpartidista i unes xarxes d'actors relativament reduïdes, tancades i relativament estables, més aviat corporatives i amb tendència a estar escindides. En resum, seguint Richardson, uns estils autoritaris, jeràrquicament conformats de dalt cap a baix, des de les institucions politicoadministratives al conjunt d'actors i a la població valenciana sense massa mecanismes de participació.

CAPÍTOL 6

ETAPES DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA VALENCIANA

La política lingüística valenciana no ha estat uniforme al llarg del temps. Les característiques singulars de la transició política valenciana, la consolidació de les institucions autonòmiques, la relativa institucionalització del model de política lingüística, les transformacions dels actors, especialment l'evolució del moviment anticatalanista o la progressiva implantació d'actors favorables a la normalització lingüística, i els canvis en el partit governant han alterat la dinàmica de les polítiques lingüístiques al País Valencià, si més no pel que fa a la seua intensitat. No obstant això, les modificacions en aspectes concrets, sovint rellevants, i en la intensitat no comportaran canvis en el model bàsic de política lingüística del Consell, on predominaran, com veurem, les polítiques de promoció lingüística progressivament institucionalitzades.

En termes generals, es poden distingir tres etapes bàsiques en la política lingüística valenciana, si bé només les dues últimes es corresponen al període en què centrem la nostra investigació. En primer lloc, la que abasta des de la creació del Consell del País Valencià, govern valencià preautonòmic, en març de 1978, fins a la constitució del primer govern autonòmic, en juliol de 1983. Aquesta etapa coincideix bàsicament amb el que podríem considerar una mena de *període preconstituent* de la política lingüística valenciana, en el qual el conflicte s'explicita, el problema és definit en les seues línies generals de manera diferent pels actors i s'implementen algunes iniciatives sectorials que posen de manifest les escissions respecte la concepció del problema. Tot i que els actors, especialment els institucionals, no defineixen amb claredat els seus objectius en política lingüística ni en aquest període *preconstituent* ni en la resta d'etapes, sí que mostren ara el seu *instint estratègic* (Crozier i Friedberg, 1977) i les seues concepcions sobre la funció i la jerarquia de les diferents llengües en la societat valenciana; un *instint* que en els aspectes més profunds es mantindrà relativament estable en la majoria dels actors durant tot el període analitzat.

La segona etapa es correspon amb els governs socialistes i s'hi podrien considerar dues subetapes. La primera abastaria des de l'aprovació de la LUEV

(novembre de 1983) fins a la creació de la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) a començaments de 1990: és el moment en què es defineix i s'assenta el model de política lingüística valenciana. La segona, que coincidiria amb els darrers anys de govern socialista i amb el temps d'existència de la DGPL, acabaria en maig de 1995 i tindria com a característica principal el fet que s'hi apunta una reconsideració d'aspectes del model de política lingüística. La tercera i darrera etapa analitzada correspon amb els anys de govern del PP, i significa un fre en la intensitat de les polítiques lingüístiques, sense alterar ni qüestionar formalment el model de promoció lingüística assentat pels governs anteriors, però establint modificacions significatives en l'àmbit de les polítiques sobre la llengua i la seua identitat. Bàsicament, intentarem destacar les línies d'actuació principals (no sempre explícites) del govern i els actors polítics.

6.1. LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA AMB ELS GOVERNS PREAUTONÒMICS (1978-1983)

Com hem vist, la transició valenciana a l'autonomia i la democràcia seguí, dins del marc general de la transició política espanyola, una evolució singular a causa de la fractura identitària que va dividir la societat valenciana. Iniciada en novembre de 1975, amb la mort del dictador Francisco Franco, es tancarà el 1982 amb un acord autonòmic que permetia accedir a un grau de gestió de competències semblant al de les autonomies anomenades *històriques* (Catalunya, País Basc, Galícia i, per extensió, Andalusia), però sense aconseguir una autonomia políticament forta¹ ni tancar un pacte sobre la identitat valenciana àmpliament compartit² (Bodoque: 2000).

La primera fase de la política lingüística valenciana es desenvolupa en aquest període i serà duta a terme principalment pels governs preautonòmics. És l'etapa gairebé prèvia d'aquesta política pública en la mesura que les iniciatives preses van ser bastant genèriques i es van intentar implementar comptant amb escassos recursos. No obstant això, és en aquest moment que es posen les bases del que serà el model valencià de política lingüística i quan es

¹ El concepte d'*autonomia forta* té sentit en el context històric de començament dels vuitanta, quan, al naixent Estat de les Autonomies semblava que hi hauria una estructura de poder territorial amb dues menes d'autonomies (una minoria políticament singularitzades, amb capacitat de convocar eleccions de forma independent i reconeixement formal més elevat, i la resta amb una capacitat política i competencial menor) i no es preveia l'evolució federalitzant, tot i que incompleta, que el sistema autonòmic espanyol ha seguit (Aja, 1999).

² De fet, la idea que la transició s'havia tancat totalment es manté en part de la societat i, sobretot, de les elits valencianes. I això explicaria que, a finals dels noranta, s'afirmara, de manera exagerada, que el Dictamen del Consell Valencià de Cultura de 1998 que reconeix indirectament que el valencià forma part del domini lingüístic català posava el punt final definitiu a la transició política valenciana.

mostren els *instints estratègics* dels diferents actors, estant fortament condicionats per la fase contemporània del conflicte lingüístic valencià que està configurant-se paral·lelament.

Val a dir que el període analitzat no és homogeni. Hi ha, si més no, tres moments diferenciats. El primer, amb participació de tots els partits polítics que tenien representació a les Corts Generals (PSPV-PSOE, UCD, PCPV-PCE i AP), estarà presidit pel socialista Josep-Lluís Albinyana (de març de 1978 a desembre de 1979), hi integrarà una esquerra autonomista, sectors liberals d'UCD, i la dreta anticatalanista d'UCD i d'AP. El segon, format per UCD i AP, fou presidit per Enrique Monsonís, entre gener de 1980 i novembre de 1982, tingué un caràcter bastant conservador, anticatalanista i contrari a una autonomia política forta. El tercer, des de novembre de 1982 a maig de 1983, és posterior a l'acord estatutari, torna a integrar tots els partits amb representació a les Corts Generals (UCD, AP i PSPV-PSOE), es constitueix després de la victòria socialista a les eleccions generals d'octubre de 1982, esta presidit pel socialista Joan Lerma i hi conviuran l'anticatalanisme d'UCD i AP, i el valencianisme autonomista moderat del PSPV-PSOE (Jesús Sanz, 1982).

La presidència del primer govern preautonòmic concentrà la seua acció política en dos aspectes principals: reivindicar la legitimitat democràtica de les institucions naixents i la consecució d'una autonomia forta i àmplia per al País Valencià. Per fer-ho possible, tractà d'aconseguir un suport ampli a l'autonomia, reivindicant l'existència d'uns trets diferencials (llengua, història, antigues institucions forals i cultura pròpies). No obstant això, ni el procés autonòmic valencià fou un compartit per les principals forces democràtiques, ni contribuí a assentar consensos bàsics sobre la identitat valenciana ni sobre el grau d'autonomia; tot al contrari, accentuà les divergències i les va fer quasi irreconciliables. Així, mentre que en les eleccions generals de 1977 només AP mantenia posicions anticatalanistes i contràries a una autonomia forta, a partir de desembre de 1978, UCD, partit on conviuen grups amb posicions polítiques molt diferents sobre la identitat valenciana, va anar assumint i promovent aquestes tesis: primerament, en contra de qualsevol possible vinculació política del País Valencià amb els *Països Catalans*, després qüestionant la identitat de la llengua, i posteriorment negant el nom del país, la bandera, l'himne i també el nivell d'autonomia política proposat per l'esquerra (Bodoque, 2000). Concentrant-nos només en la qüestió lingüística, cal recordar que UCD i AP s'oposaran, ben aviat, a qualsevol relació amb la resta de països de llengua catalana, i defensaran que la *llengua valenciana* era diferent a la catalana, i que l'estatut d'autonomia havia de recollir explícitament el nom de *llengua valenciana*. Mentre que el PSPV-PSOE i el PCPV-PCE afirmaven implícitament la catalanitat lingüística del valencià, fent servir habitualment el nom de *valencià*

per referir-se a la llengua, i defensaven, amb intensitat diversa, que hi havia d'haver alguna mena de relacions regulars amb la resta del domini lingüístic.³

Encara que el govern preautonòmic va aconseguir durant 1979 el nombre de suports municipals per convocar un referèndum que permetés accedir a l'autonomia per l'article 151 de la Constitució, el Govern central d'UCD no el va convocar, a diferència d'Andalusia, i, de manera dubtosament legal (Aguiló, 1982), va paraitzar el procés autonòmic valencià. Per aquest motiu l'esquerra abandonà el govern preautonòmic, en desembre de 1979, i deixà un govern provisional, format exclusivament per UCD i AP. L'aturada del procés autonòmic valencià es mantingué fins després de l'intent de colp d'estat del 23 de febrer de 1981, moment en què els dos principals partits valencians (UCD i PSPV-PSOE), instats per les respectives direccions estatals, van establir negociacions per aprovar l'estatut d'autonomia en un context poc favorable a les autonomies fortes i condicionat per la voluntat dels dirigents estatals de solucionar els *problemes autonòmics* ràpidament.⁴ Així, el 12 de juny s'aprova un acord consensuat pels representants del PSPV-PSOE, UCD i PCPV-PCE, que en els aspectes més polèmics establia un nombre alt de competències, però no permetia al president de la Generalitat la facultat de dissoldre el parlament; el nom seria *País Valencià*;⁵ la bandera la defensada per la dreta (les quatre barres de la Corona d'Aragó amb la corona reial sobre fons blau, pròpia de la ciutat de València), mentre que en matèria lingüística s'afirmava que el castellà i el valencià eren els *idiomes* oficials, i que una llei establiria els territoris de predomini de cada llengua, sense determinar l'entitat competent en matèria de normativa lingüística ni fer cap referència a la llengua catalana.

En conclusió, els sectors polítics conservadors, malgrat no ser majoritaris electoralment, van aconseguir, en bona mesura gràcies a la pressió social anticatalanista, que s'assumiren com a generals les seues concepcions sobre a la identitat col·lectiva. De fet, en les qüestions simbòliques (himne i bandera) la dreta va fer prevaler les seues opcions; mentre que en les identitàries (nom i llengua) va aconseguir reduir-ne la intensitat i augmentar-ne

³ L'actitud del PSPV-PSOE i del PCPV-PCE (després EUPV) respecte a les relacions amb la resta del domini lingüístic sempre han estat dificultades per dos fets: que Catalunya estava governada per CiU i les Illes Balears pel PP, i que, si més no en el cas del PSPV-PSOE, les relacions amb la formació *germana* de Catalunya no eren especialment fluïdes.

⁴ Les negociacions es fan en un moment dominat per l'emoció de l'intent colpista, el debat sobre els *excessos* autonomistes i les iniciatives per *racionalitzar* l'estat de les autonomies, que van afavorir l'Informe de García d'Enterría, el pacte autonòmic d'UCD i PSOE de juliol de 1981 i l'aprovació de la Llei Orgànica d'Harmonització del Procés Autonòmic el mateix any.

⁵ Quan s'havia de votar l'acord dels parlamentaris valencians, al Ple del Congrés dels Diputats, la major part dels diputats d'UCD i AP en van votar en contra propugnant el nom *Regne de València*. Hi van ser necessàries noves negociacions que van acabar oficialitzant el nom de *Comunitat Autònoma Valenciana* i permetent l'aprovació definitiva de l'estatut.

l'ambigüitat, en substituir un nom de connotació forta (*País Valencià*) per un merament descriptiu (*Comunitat Valenciana*) i fer possible que s'incorporés el confús concepte d'*idioma valencià* mentre s'evitava tota referència a la llengua catalana i a un ens normativitzador (Alcaraz, 1985). Tot plegat això permeté a la dreta valenciana erigir-se permanentment, davant sectors considerables de la societat valenciana, com la força defensora de tot l'*autènticament* valencià, en contra d'una esquerra i dels grups nacionalistes que serien titllats freqüentment de *traïdors* i *catalanistes*. Fet que contribuirà a dificultar les polítiques lingüístiques, especialment quan governe el PSPV-PSOE.

Les fractures polítiques i identitàries van influir directament en les incipients polítiques lingüístiques dels tres governs preautonòmics. Així, el primer va dur a terme el desplegament bàsic de la legislació estatal per introduir el valencià en l'ensenyament com a assignatura, va oficialitzar l'ús del valencià dins la reduïda administració preautonòmica i va impulsar actuacions puntuals i difuses de promoció dels usos socials del valencià; tot comptant amb l'oposició dels moviments anticatalanistes que anaven adquirint una importància social creixent. El segon, defensà mesures anticatalanistes que, en la pràctica, es concretaven en un fre a les iniciatives preses anteriorment i tingué una actitud contrària a l'impuls de la promoció activa del valencià. Com a elements més destacats d'aquest govern cal assenyalar que promogué l'ús oficial i escolar de l'ortografia secessionista, generant confusió al voltant de *quin valencià* s'havia de conèixer i que, fins i tot, tingué actituds bel·ligerants contra l'extensió del coneixement escolar del valencià (Dolç, 1984). Finalment, durant el curt període del tercer govern preautonòmic, els socialistes recuperen polítiques de promoció del valencià, i els membres d'UCD i AP en el mateix govern continuaren afavorint el secessionisme lingüístic i tractant de dificultar les iniciatives en matèria lingüística dels representants socialistes.

En aquest període de temps que desemboca en l'aprovació de l'estatut i en les primeres eleccions autonòmiques de 1983, els *instints estratègics* per definir el problema lingüístic i les polítiques públiques que hi haurien d'implementar-se començaran a assentar-se, si més no entre els actors polítics; partint d'una situació de pluralisme intern elevat en les posicions defensades per part les principals forces polítiques valencianes, explicable perquè són partits que llavors estan pràcticament naixent i estructurant-se. Així, considerant la identitat de la llengua, veuríem que des de ben aviat les forces de dreta (la major part d'UCD i AP), incloses la minoritària i aleshores activa extrema dreta i el naixent moviment anticatalanista, mantenen que el *valencià* i el *català* són llengües diferents; mentre que la unitat lingüística defensada per l'esquerra (PSPV-PSOE, PCPV-PCE), grups minoritaris d'UCD, els nacionalistes valencians i el

nacionalisme pancatalà; si bé només els nacionalistes ho feien de manera clarament explícita (veure Quadre 6.1).

Quadre 6.1. Estimació de la posició dels partits valencians respecte les polítiques lingüístiques (1975-1983)

	PCE-PCPV	PSPV	UCD	AP	NV	ED	NC
<i>Objectius lingüístics</i>							
Monolingüisme castellà	-	-	+	++	-	++++	-
Preeminència del castellà	+	+	+++	++++	-	+	-
Equilibri lingüístic	+++	+++	+	-	+	-	-
Preeminència del valencià	+	+	-	-	++++	-	++
Monolingüisme valencià	-	-	-	-	++	-	++++
<i>Bases de la política lingüística</i>							
Voluntarietat del valencià	+++	-	++++	++++	-	-	-
Impuls públic del valencià	+++	+++	++	-	+	-	-
Discriminació positiva del valencià	+	++	-	-	++++	-	+++
Garantia efectiva dels drets lingüístics	+	+	-	-	+++	-	++++
<i>Àmbits de la política lingüística</i>							
Estatus	+++	+++	+	-	++++	-	++++
Garantia de drets	+	++	+	-	+++	-	++++
Competència lingüística	+	++	+	-	++++	-	++++
Ús social	+	++	-	-	+++	-	++++

Font: *Elaboració pròpia*. ED: extrema dreta; NV: nacionalistes valencians; NC: nacionalistes catalans. Intensitat discursiva: ++++ (molt alta), +++ (alta), ++ (mitjana), + (baixa), - (nul·la).

Sobre la importància i característiques que havien de tenir les polítiques lingüístiques, les diferències també van ser notables tant entre els diferents partits com internament dins de cada partit. Així, la majoria d'UCD s'inclinava per una promoció limitada, que prioritzés la voluntarietat del coneixement (i de l'ús) del valencià, que donés més importància als elements simbòlics de la llengua que a l'ús social, tot això sense qüestionar la preeminència del castellà. En una posició semblant, però menys interessada per la recuperació del valencià, es situava AP. Dins del PCPV-PCE, hi hagué durant tot el període tensions entre els sectors en què es dividia el partit també per la política lingüística; encara que el grup predominant llavors mantenia la idea que l'equilibri lingüístic en la societat valenciana era possible a través d'una política de promoció del valencià limitada, que concentrés les actuacions en els àmbits *culturals* i en la millora de l'estatus i el prestigi públic de la llengua, però mantenint sempre la voluntarietat del coneixement i l'ús del valencià. Al PSPV-PSOE també convivien diverses propostes de política lingüística, encara que les dominants van ser les que insistien en la promoció activa a càrrec de les institucions polítiques, concentrada en l'ensenyament obligatori del valencià i la incentivació prudent de la llengua en tots els àmbits socials, per a aconseguir-ne la recuperació de l'ús social.

Fora de l'àmbit de les forces parlamentàries, l'extrema dreta, considerava que no era necessari cap tipus de política lingüística i la preeminència del castellà era indiscutible; mentre que els nacionalismes valencianista i català defensaven la necessitat d'unes polítiques de recuperació o de normalització lingüístiques actives i intenses, en les quals es discriminés positivament el valencià, el model lingüísticoeducatiu fos bàsicament en valencià i s'incentivés la incorporació de nous parlants per tal d'aconseguir la preeminència del valencià en les comarques valencianoparlants.

6.2 LA DEFINICIÓ DEL MODEL. LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA DELS GOVERNOS SOCIALISTES (1983-1995)

La segona etapa de la política lingüística es correspon amb els governs socialistes. A diferència de l'època preautonòmica, en aquests moments es pot parlar de polítiques mitjanament estables i relativament sistemàtiques, atès que les institucions autonòmiques tenen competències polítiques i recursos materials i humans per definir-les i implementar-les en funció de les prioritats de l'acció de govern. Hi ha dos moments en la política lingüística socialista, com hem dit, el primer arriba fins a la creació de la DGPL (1991) i el segon fins al final de l'època de govern socialista (1995).

De la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià a la Direcció General de Política Lingüística (1983-1990)

La primera de les subetapes de la política lingüística socialista abasta les dues primeres legislatures autonòmiques, una volta s'ha tancat la transició valenciana i el període preautonòmic. Els fets més importants d'aquest període són l'aprovació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV), la llei valenciana de normalització lingüística, i l'impuls de les polítiques de promoció de la llengua que posaran les bases del model valencià de política lingüística. Tot això en un context, com en l'època preautonòmica, d'escassos consensos identitaris i, al final del període, de creixement electoral de l'anticatalanisme. Conseqüentment, no és estrany que les fractures identitàries sobre la llengua, que no s'havien tancat amb el pacte estatutari de 1982, tornen a reproduir-se quan, després de les primeres eleccions autonòmiques, el nou govern autonòmic proposa que la primera llei de transcendència política siga la LUEV.

Aquesta llei, que ha esdevingut el marc legislatiu bàsic de les polítiques lingüístiques de tots els governs valencians fins hores d'ara, va ser impulsada pel govern socialista i aprovada per un parlament on el PSPV-PSOE tenia majoria absoluta (51 diputats, per 32 d'AP i 6 del PCPV-PCE).

El Consell es va basar per a la seua redacció, sobretot, en la Llei de Normalització Lingüística de Catalunya, encara que les diferències de contingut i propòsits entre els dos textos són sovint notables (Pitarch, 1984). El debat de la LUEV mostrarà novament l'*instint estratègic* de les principals forces polítiques valencianes o, si més no, de les seues direccions en aquells moments.⁶ Des del primer moment, malgrat que les posicions més favorables a una llei més ambiciosa van correspondre als socialistes, el Consell va prioritzar que fos una llei que tingués un consens polític ampli i, per tant, es va mostrar flexible per disminuir la claredat normativa dels preceptes que poguessen semblar més exigents en matèria d'usos socials i públics i fins i tot, amb la voluntat d'aconseguir-ne l'aprovació per unanimitat, no proposà una llei de *normalització*,⁷ sinó una llei d'*ús i ensenyament*.

Així, la LUEV, assenyalant com a finalitat última l'equiparació efectiva del valencià amb el castellà, fixarà (*veure Quadre 6.2*) uns objectius immediats més limitats: 1) establir l'oficialitat del valencià a tot el territori valencià, amb independència de les zones de predomini lingüístic; 2) reconèixer-ne el dret al coneixement i a l'ús en tots els àmbits públics i privats; 3) posar les bases per a la promoció de l'ús del valencià a les administracions públiques, i a tots els àmbits socials; 4) garantir l'obligatorietat de l'ensenyament *del* valencià a tot el territori de predomini lingüístic valencià, i estendre l'ensenyament a tots els centres de les zones castellanoparlants, sense fer-lo obligatori; 5) aconseguir el coneixement de les dues llengües al final de l'escolarització obligatòria de tot l'alumnat valencià; 6) fer possible l'ús de la toponímia valenciana de les localitats valencianoparlants; 7) establir les zones de predomini lingüístic valencià o castellà sobre la base dels territoris històrics de cada llengua, d'acord amb la frontera lingüística posterior a la divisió provincial de 1851.

Tot i la prudència socialista per evitar que la llei fóra motiu de confrontació identitària i el fet que era una llei semblant, però formalment menys ambiciosa que les lleis semblants de Catalunya, Galícia, el País Basc o les Illes Balears, els dos partits de l'oposició, AP i PCPV-PCE, hi van mostrar *instints* similars als de l'etapa preautonòmica i proposaren modificacions que afectaven parts essencials de la proposta socialista i que, curiosament, tot i utilitzar arguments diferents, eren bastant coincidents (*veure Quadre 6.2*).

⁶ Llevat del PCPV-PCE, el pluralisme intern de les forces polítiques s'havia reduït notablement respecte l'etapa anterior.

⁷ *Normalització lingüística i política lingüística* eren un conceptes amb fortes connotacions negatives en dreta i l'anticatalanisme valencians d'aleshores, que consideraven que *normalitzar* (sovint confonent aquest concepte amb el de *normativitzar*) era sinònim de *catalanitzar* la llengua.

Quadre 6.2. Posicions dels partits parlamentaris en el debat de la LUEV

	PSPV-PSOE	PCPV-PCE	AP
Identitat del valencià	No definida directament (unitat lingüística implícita)	No definida directament (unitat lingüística implícita)	Llengua diferenciada (secessionisme lingüístic)
Oficialitat	A la Comunitat Valenciana	Segons zones lingüístiques	Segons zones lingüístiques
Ensenyament del valencià	Obligatori a la zona valencianoparlant, voluntari a la castellanoparlant	Voluntari; segons zones lingüístiques	Voluntari; segons zones lingüístiques
Coneixement del valencià pels funcionaris	Obligatori en un termini d'anys	Voluntari	Voluntari
Valencià a l'administració	Obligatori	Voluntari, segons capacitat dels funcionaris i zones	Segons zones lingüístiques
Promoció de l'ús social	General i activa	Centrada en l'àmbit cultural	Difusa i retòrica
Toponímia	Segons zones lingüístiques	Segons zones lingüístiques	Segons zones, bilingüe en la valencianoparlant
Zones lingüístiques	Delimitació històrica	Delimitació sociolingüística	Delimitació sociolingüística

Font: Elaboració pròpia

EL PCPV-PCE qüestionava el projecte de llei socialista en tres aspectes bàsics, si més no: 1) pel que fa als territoris de predomini lingüístic valencià i castellà, en demanava una *“reestructuració total sobre la base de la realitat sociolingüística, tot atenent no sols al caràcter històric, sinó als moviments immigratoris interns i externs”*, o, el que és el mateix, plantejava una reducció considerable en termes territorials i demogràfics de l'àmbit lingüístic valencià i, conseqüentment, de l'aplicació efectiva de la llei; 2) en l'ensenyament del valencià, entenia que *“la incorporació del valencià és obligatòria per als centres i voluntària per als alumnes”*, insistint en què la voluntat dels pares era determinant i que el professorat no podia ser obligat a conèixer el valencià, ja que el seu coneixement només havia de seguir criteris de voluntarietat i gradualitat, i 3) sobre l'ús social de la llengua, era contrari a establir terminis perquè els funcionaris de la Generalitat coneguessen el valencià i limitava la valencianització lingüística dels treballadors públics a la voluntat personal i la possibilitat d'atendre en aquesta llengua als ciutadans a què existís *“personal suficient amb domini del valencià”*. Mentre mantenia la necessitat de concentrar les polítiques lingüístiques en donar una *“consideració especial a la cultura valenciana”*.⁸

⁸ Les posicions dels partits polítics es poden consultar en el *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes*, núm. 16, de 7 de novembre de 1983.

No obstant això, els sis diputats del PCPV-PCE van acabar acceptant la proposta socialista i votant la llei, mentre que l'oposició més intensa va venir d'AP. Aquest partit, que finalment es va abstenir en la votació de la llei, al llarg de tot el debat va reproduir molts elements del discurs identitari anticatalanista i va posar de manifest les contradiccions aparents entre un discurs connotatiu (i emotiu) de defensa formal del *valencià autèntic* molt intens i unes propostes de reconeixement real (i substantiu) baixes, que relegaven aquesta llengua a una posició gairebé marginal i que reforçaven el predomini social del castellà (*veure Quadre 6.2*). Així, les objeccions d'AP a la LUEV giraran al voltant de: 1) en la identitat de la llengua, demana que la llei fóra "*sobre l'ús i l'ensenyament de l'idioma valencià*" i que en definir el valencià com a llengua pròpia s'hi fera constar que era llengua *diferenciada*; 2) pel que fa al marc d'oficialitat, propugna que a la zona castellanoparlant fóra "*predominant el sol ús del castellà*" i, per tant, havia de ser "*exceptuada de l'ensenyament i ús del valencià*": es limitava l'oficialitat del valencià al territori valencianoparlant "*en el qual predomina l'ús del valencià i del castellà*", aclarint que per decret es determinaria el territori valencianoparlant en què predominara l'ús del valencià i en què ho fes el castellà segons que "*un cinquanta per cent [de la població] utilitze una mateixa llengua*", fet que comportava un reconeixement més limitat de drets lingüístics en els municipis valencianoparlant on predominés l'ús del castellà; 3) limita la valencianització lingüística dels treballadors de les administracions públiques a l'àmbit del personal de la Generalitat, aclarint que, només si les bases de la convocatòria per a un lloc de treball ho establien, es podria "*exigir als candidats el compromís jurat d'adquirir coneixements suficient del valencià en el termini de dos anys*"; 4) limita l'ús del valencià en l'administració de justícia al territori valencianoparlant de predomini lingüístic valencià; 5) restringeix, així mateix, l'obligatorietat de l'ensenyament *del* valencià als territoris valencianoparlants, però es podrien exceptuar els centres de la zona valencianoparlant amb predomini del castellà "*que ho sol·liciten*", i en qualsevol cas els plans d'ensenyament *del* valencià als centres en què fóra obligatori haurien de tenir en compte que el coneixement del valencià era voluntari; 6) defensa la doble denominació (castellana i valenciana) de la toponímia del territori valencianoparlant o, com a mínim, la retolació bilingüe, fins i tot quan la denominació oficial només fos en valencià.

La llei fou aprovada, sense modificacions de fons pel que fa a la proposta socialista, però amb petites modificacions puntuals perquè no fos votada en contra per AP i tingués el suport del PCPV-PCE. La LUEV fou considerada una llei insuficient per bona part del valencianisme i els moviments favorables a polítiques lingüístiques actives i al reconeixement formal i explícit de la unitat

lingüística (ACPV, 1984; Pitarch, 1984; Simbor, 1989), tot i que alguns autors assenyalaven que la llei era més ambiciosa que les demandes socials sobre la recuperació del valencià (Franch, 1989). Això no obstant, en els sectors socials valencianistes més lligats al PSPV-PSOE i en moviments socials de l'àmbit de l'ensenyament, la LUEV produí expectatives bastants elevades pel que fa a les possibilitats d'extensió del coneixement i l'ús social del valencià, i fins i tot va donar lloc a algun judici de valor que, exageradament, veia en la LUEV la culminació del valencianisme polític dels anys seixanta (Sanz i Nadal, 1996). Així mateix, especialment en els actors socials i polítics menys interessats pel fet lingüístic, generà l'efecte de considerar que amb l'aprovació de la llei ja estava feta la part essencial de la política lingüística de recuperació del valencià; produint-se la il·lusió, no exclusiva d'aquesta política pública, de considerar que l'aprovació d'una llei comporta automàticament el canvi de la realitat i que no calen més mesures per part dels poders públics.

Aprovada la LUEV, l'aplicació i desplegament reglamentari li va correspondre als governs socialistes. En termes generals, la política lingüística socialista es desenvolupà, especialment en la primera legislatura, amb molt poques aliances amb la resta de forces polítiques parlamentàries, i alguns mecanismes de col·laboració amb actors socials i culturals. Estant definida bàsicament per l'assumpció, no explícita, de la unitat de la llengua catalana i el manteniment un notable grau d'ambigüitat sobre la identitat del valencià; la defensa formal i indefinida d'un equilibri lingüístic entre totes dues llengües; l'impuls de polítiques lingüístiques que milloraren el prestigi del valencià i generalitzaren la competència lingüística; el reconeixement implícit de l'existència d'un conflicte lingüístic entre el castellà i el valencià, i d'un procés de substitució lingüística, que havia de ser superat, sense qüestionar radicalment la posició social del castellà. Així mateix, hi havia la voluntat d'evitar tensions i conflictes socials en matèria lingüística; una elevada dosi de voluntarisme general en l'implementació de les polítiques; i l'existència de notables diferències en les mesures de promoció lingüística segons els departaments administratius i els àmbits sectorials (Generalitat Valenciana, 1993).

En la primera legislatura (1983-1987), les posicions lingüístiques dels tres partits presents a les Corts Valencianes seran semblants a les mantingudes durant el debat de la LUEV, si bé les crisis internes del PCPV-PCE el situaren en una posició políticament marginal i de col·laboració, de fet, amb el Consell en matèria lingüística. La principal oposició política a les polítiques lingüístiques vindran d'Aliança Popular que afavorirà la mobilització dels sectors socials anticatalanistes oposats a què s'ensenyés *català* (valencià no secessionista) a les escoles, i dels segments més conservadors i amb una concepció uniformista

d'Espanya que s'oposaven a la incorporació del valencià a l'ensenyament, com a una forma també de debilitar electoralment els socialistes (veure Quadre 6.3.).

Paral·lelament, fora de l'àmbit parlamentari, la virulència del moviment anticatalanista, contrari a les polítiques lingüístiques socialistes, disminuirà progressivament, tot i que manté una alta capacitat de mobilització social i electoral, especialment des que el 1986 obtenga representació parlamentària a través d'Unió Valenciana (UV) a les Corts Generals i un any després a les Corts Valencianes. El nacionalisme valencià es reorganitza al voltant de la Unitat del Poble Valencià (UPV) amb resultats electorals més modestos, mentre que el pancatalà continua reclòs en àmbits minoritaris; mantenint, com bona part del valencianisme, posicions crítiques amb la política lingüística per considerar-la tímida i ambigua respecte la identitat del valencià (veure Quadre 6.3).

Quadre 6.3. Estimació de la posició dels partits valencians respecte les polítiques lingüístiques (1983-1990)

	EUPV	PSPV	AP	UV	UPV	NC
<i>Bases de la política lingüística</i>						
Voluntarietat del valencià	+++	-	+++	++	-	-
Promoció pública del valencià	++	+++	+	++	+	-
Discriminació positiva del valencià	++	++	-	-	++++	+++
Garantia efectiva dels drets lingüístics	-	+	-	-	++	+++
<i>Objectius lingüístics</i>						
Monolingüisme castellà	-	-	+	-	-	-
Preeminència del castellà	++	-	+++	+++	-	-
Equilibri lingüístic	++	+++	-	+	+	-
Preeminència del valencià	+++	+	-	-	++++	++
Monolingüisme valencià	-	-	-	-	++	++++
<i>Àmbits de la política lingüística</i>						
Estatus	+++	+++	-	+	++++	++++
Garantia de drets	++	++	-	-	+++	++++
Competència lingüística	+++	+++	+	+	++++	++++
Ús social	++	++	-	+	+++	++++

Font: Elaboració pròpia. Intensitat discursiva: ++++ (molt alta), +++ (alta), ++ (mitjana), + (baixa), - (nül·la).

En la segona legislatura (1987-1990), el sistema de partits parlamentaris es fa més complex. El PSPV-PSOE perd la majoria absoluta i entren a les Corts tant UV, gràcies al suport electoral que obté a la província de València; UPV, en coalició amb EU, i el CDS. Les polítiques lingüístiques del Consell mantenen una línia semblant a la de l'etapa anterior, però la seua posició dins del sistema de partits el fan ocupar una posició més centrada en matèria lingüística. Així, malgrat que UV i AP s'hi mantenen en posicions contràries, el CDS no serà un partit hostil a les polítiques de promoció lingüística, i EU,

l'antic PCPV-PCE, modifica el seu *instint* i començarà a defensar, cada vegada amb més intensitat, polítiques de recuperació lingüística i de normalització semblants a les dels nacionalistes valencians d'UPV amb els que ha fet coalició electoral.

Continuïtat i intensitat: la Direcció General de Política Lingüística (1991-1995)

La segona subetapa de la política lingüística del govern socialista (1991-1995), correspon a la seua tercera i última legislatura de govern. El PSPV-PSOE recupera la majoria absoluta a les Corts Valencianes, però ben aviat la seua posició serà defensiva i amb greus dificultats per mantenir l'hegemonia política, en un context polític cada volta més difícil a causa del creixement de les expectatives electorals del PP i EU, la radicalització de l'oposició política i els escàndols que afectaven al PSOE en l'àmbit estatal.

Pel que fa a les polítiques lingüístiques impulsades des del Consell, si bé no es pot parlar d'un canvi en l'*instint estratègic*, s'observa un aprofundiment en les iniciatives de promoció social del valencià i una redefinició de l'objectiu d'aquestes polítiques per aconseguir l'equilingüisme, concepte mai clarament definit però que es correspondria amb una voluntat d'aconseguir que les dues llengües estigueren en situació d'igualtat *plena* i que qualsevol persona pogués usar sempre la llengua pròpia sense problemes (Generalitat Valenciana, 1993). Les polítiques lingüístiques, tot i ser essencialment continuïstes respecte als anys anteriors, incorporen elements d'innovació i d'intensificació d'algunes línies d'actuació tant en l'àmbit politicoadministratiu (creacions de la Direcció General de Política Lingüística o de la Comissió Interdepartamental de Promoció del Valencià, aprovacions de plans integrals del promoció lingüística), com en l'educatiu (impuls de línies en valencià i d'experiències d'immersió lingüística progressiva), o en el social (campanyes, estudis sociolingüístics, suport a actors, acords amb institucions privades, etc.); a més d'existir una tendència a reduir l'ambigüitat identitària del valencià (homologació de titulacions administratives de *català* i *valencià*, relacions indirectes més intenses amb la resta del domini lingüístic) i de plantejar-se el reconeixement d'un ens oficial de caire universitari que tingués l'autoritat en matèria de normativa lingüística (*Capítol 7*).

Aquesta etapa es correspon amb nous canvis en el sistema de partits valencians. EU i UV obtenen els seus millors resultats històrics i el PP, antiga AP, a pesar d'estar estancada electoralment i de sofrir la competència d'UV, coneix un procés de renovació i ràpid increment de les expectatives electorals que tindrà conseqüències en les seues posicions sobre les polítiques lingüístiques de la Generalitat. Així, mentre UV es manté en el discurs identitàri anticatalanista, però comença a considerar que són necessàries

polítiques de promoció del valencià; el PP modifica elements del seu *instint estratègic* i passa d'una posició frontalment contrària a les polítiques lingüístiques socialistes a una crítica més moderada i, després de la victòria electoral al País Valencià en les eleccions generals de 1993, comença a afirmar que no té intenció de modificar les polítiques lingüístiques anteriors més que en aspectes puntuals, mantenint elements del discurs anticatalanista tradicional i començant a usar públicament el valencià, amb una freqüència baixa, però superior a les etapes anteriors (veure Quadre 6.4).

EU durà en aquesta legislatura un control bastant exhaustiu de les polítiques lingüístiques del Consell i defensarà la necessitat d'impulsar línies d'actuació molt més intenses i decidides en la matèria, amb posicions molt semblants a la dels nacionalistes valencians, que tornen a ser una força política extraparlamentària.

Quadre 6.4. Estimació de la posició dels partits valencians respecte les polítiques lingüístiques (1991-1995)

	EUPV	PSPV	AP	UV	UPV	NC
<i>Bases de la política lingüística</i>						
Voluntarietat del valencià	-	-	+	-	-	-
Promoció pública del valencià	++	+++	++	++	+	-
Discriminació positiva del valencià	+++	++	-	+	++++	+++
Garantia efectiva dels drets lingüístics	+++	+	-	-	+++	++++
<i>Objectius lingüístics</i>						
Monolingüisme castellà	-	-	+	-	-	-
Preeminència del castellà	-	-	+++	+	-	-
Equilibri lingüístic	++	+++	+	++	+	-
Preeminència del valencià	++++	+	-	+	++++	++
Monolingüisme valencià	-	-	-	-	++	++++
<i>Ambits de la política lingüística</i>						
Estatus	+++	+++	+	++	++++	++++
Garantia de drets	++	++	++	++	+++	++++
Competència lingüística	+++	+++	+	++	++++	++++
Ús social	+++	+++	+	+	+++	++++

Font: *Elaboració pròpia*. Intensitat discursiva: ++++ (molt alta), +++ (alta), ++ (mitjana), + (baixa), - (nul·la).

Amb tot, malgrat la major voluntat d'iniciativa en les polítiques lingüístiques, sobretot els darrers dos anys de govern socialista, i a pesar de les posicions menys hostils per part dels altres partits polítics valencians, la realitat és que la intensificació de les polítiques i les propostes formalment més avançades de recuperació del valencià van coincidir amb la pèrdua d'iniciativa del PSPV-PSOE i amb una elevada competència interpartidista, fet que actuà

com a limitació important per canviar de manera efectiva la dinàmica de les polítiques dutes a terme fins aquell moment.

6.3 CONTROL LINGÜÍSTIC I CONTINUISME. LES POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES DELS GOVERNOS DEL PP (1995-2003)

Finalment, la tercera etapa de la política lingüística es correspon amb els anys de govern del PP i que abastaria des de la desaparició de la DGPL amb el triomf electoral del PP el 1995 fins al final de la segona legislatura de govern del PP (2003). Si el fet més rellevant d'aquest període és la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, la característica més significativa, és que, sense modificar el marc legal general (LUEV) ni canviar en els elements essencials el model anterior, aquesta política pública perd importància en l'agenda política, el govern concentra part de les seues energies en el control de les polítiques sobre la llengua i deixa, en un segon nivell el foment de l'ensenyament i l'ús social del valencià, tot i que es dona la paradoxa que augmenten les línies en valencià a causa de la planificació de governs anteriors.

No obstant això, el govern del PP mantindrà elements importants de l'*instint estratègic* d'aquest partit en èpoques anteriors, malgrat la moderació de les posicions, i, així, continua valorant el valencià sobretot com a element simbòlic i, per això, intervé en qüestions relacionades amb la normativa i la identitat del valencià; però es retrau d'impulsar noves iniciatives per fomentar l'ús social de la llengua. De fet, val a dir que, en termes generals, duu a terme iniciatives regressives en molts aspectes com ara la supressió de la DGPL, deixa de convocar la Comissió Interdepartamental de Promoció del Valencià, aprova la deshomologació de títols administratius de capacitació lingüística amb la resta del domini lingüístic, intervé continuadament per determinar la normativa gramatical i els continguts de l'assignatura de valencià, usa estàndards lingüístics contradictoris en l'administració i hi augmenta la presència del castellà, dialectalitza i vulgaritza els usos lingüístics de RTTV, o manté una actitud bel·ligerant contra les universitats en matèria lingüística, entre d'altres.⁹ Hi haurà també un canvi en les relacions amb la resta del domini lingüístic passant-se d'una col·laboració discreta i indirecta a un aïllacionisme progressiu, amb una ambigüitat identitària major que la del govern socialista, si bé en aquest cas negant la unitat lingüística i afavorint l'estranyament entre el valencià i el català, una mena de secessionisme lingüístic, que no qüestionava la normativa ortogràfica unitarista.

⁹ Hi ha autors que consideren aquesta política com un exemple de contraplanificació lingüística orientada a la reducció de l'ús del valencià (Pradilla, 2003).

Durant la primera legislatura d'hegemonia del PP (1995-99), el govern serà de coalició amb UV. Paradoxalment, els dos partits en el govern mantingueren una pugna continuada política (i electoral), sovint amb la identitat del valencià com a causa o excusa. D'una banda, UV impulsarà una estratègia de pressió al PP en qüestions referides a la identitat de la llengua; d'una altra, el PP valencià posà en marxa una estratègia per atraure's vot regionalista i anticatalanista sense generar incomoditats al govern espanyol del Partit Popular que necessitava el suport de CiU, motiu pel qual incorporarà al seu discurs cada vegada més elements simbòlics del regionalisme anticatalanista i intentarà, alhora, evitar els debats lingüístics que propiciava UV, fet que el dugué en 1997 a proposar que el Consell Valencià de Cultura elaborés un dictamen sobre la naturalesa de la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana. En 1998, el Consell Valencià de Cultura aprova el dictamen sobre la llengua que afirmava, essencialment, que el nom estatutari i popular de la llengua era *valencià* i que formava part del sistema lingüístic de la llengua catalana, i que s'havia de crear un ens normativitzador que partís de la tradició establida per les Normes Ortogràfiques de 1932 (*Capítol 7*). En setembre del mateix any, les Corts Valencianes aproven la Llei de creació de l'Acadèmica Valenciana de la Llengua, que no es constituirà fins el 2001.

Els quatre anys que separen l'encàrrec d'un dictamen sobre la llengua al Consell Valencià de Cultura (1997) i la constitució de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2001) comportaren, en certa mesura, una aproximació entre les principals forces polítiques per a ampliar el pacte estatutari valencià a l'àmbit lingüístic sobre la base d'un vague i indirecte reconeixement de la unitat lingüística valencianocatalana i l'impuls posterior d'una normativa gramatical i ortogràfica oficial, políticament i socialment compartida, però mantenint una forta ambigüitat pel que fa a la identitat lingüística. Val a dir que la constitució de l'AVL i la voluntat declarada pels principals partits d'abandonar el debat partidista sobre la llengua va ser ben rebut per a una bona part de la societat valenciana, especialment pels sectors socials que desitgen la recuperació del valencià, ja que consideraven que en la mesura que el debat lingüístic sobre la identitat del *valencià* perdés força era possible concentrar els esforços en la superació del procés de substitució lingüística del valencià pel castellà i en l'impuls de polítiques per augmentar l'ús social del valencià. Si bé, cal tenir present que el pacte de l'AVL també va fragmentar els defensors de l'unitarisme i del secessionisme lingüístic, entre els que veien en l'AVL una mena de *cavall de Troia* del secessionisme lingüístic (Garrido, 2001 i 2002; Guia Conca, 2001) o de la catalanització del valencià, respectivament. Cal destacar, en qualsevol cas, que la discussió sobre l'AVL va concentrar bona part dels debats sobre la llengua en l'etapa de govern del PP que estem analitzant i, en conseqüència, va

desviar l'atenció de les polítiques lingüístiques concretes, on les posicions governamentals no són gaire diferents a l'etapa anterior (veure Quadre 6.5).

Quadre 6.5. Estimació de la posició dels partits valencians respecte les polítiques lingüístiques (1995-2003)

	EUPV	PSPV	PP	UV	BNV	ERPv
Bases de la política lingüística						
Voluntarietat del valencià	-	-	-	-	-	-
Promoció pública del valencià	++	+++	++	++	+	-
Discriminació positiva del valencià	+++	++	-	+	++++	+++
Garantia efectiva dels drets lingüístics	+++	+	-	-	+++	++++
Objectius lingüístics						
Monolingüisme castellà	-	-	-	-	-	-
Preeminència del castellà	-	-	+++	+	-	-
Equilibri lingüístic	++	+++	+	++	+	-
Preeminència del valencià	++++	+	-	+	++++	++
Monolingüisme valencià	-	-	-	-	++	++++
Ambits de la política lingüística						
Estatus	+++	+++	+	+	++++	++++
Garantia de drets	++	++	+	+	+++	++++
Competència lingüística	+++	+++	++	++	++++	++++
Ús social	+++	+++	+	++	+++	++++

Font: Elaboració pròpia. Intensitat discursiva: ++++ (molt alta), +++ (alta), ++ (mitjana), + (baixa), - (nul·la).

En altre ordre de coses, l'estratègia del PP sobre UV, va tenir èxit. D'una banda, va aconseguir allunyar els regionalistes de tota responsabilitat directa sobre polítiques lingüístiques; d'una altra, va afirmar una línia de continuïtat amb els principals elements de les polítiques lingüístiques anteriors governs i va reduir la desconfiança amb que els sectors més favorables a la recuperació del valencià havien rebut la victòria electoral de la dreta en 1995; i, finalment, afirmà davant el seu electoral (i especialment davant els antics votants d'UV) que el *valencià autèntic* estava ben defensat amb els governs del PP. En les eleccions autonòmiques de 1999, UV deixa de ser una força parlamentària i el PP aconsegueix la majoria absoluta; mantenint, a grans trets, les línies d'actuació de la legislatura anterior en promoció del valencià i la voluntat d'intervenció i de control normativista de la llengua, així com el trencament de tota mena de relació amb la resta del domini lingüístic o d'acceptació, ni que fos indirecta, de la unitat lingüística catalanovelenciana.¹⁰

¹⁰ En termes generals, del dictamen del Consell Valencià de Cultura i de les primeres decisions de l'AVL, el PP ha fet una lectura particularista i aïllacionista del valencià i no una interpretació unitarista que li dugués a acceptar, ni que fos implícitament la unitat de la llengua catalanovelenciana.

Hi ha un fet important, però, en l'etapa final del govern del PP, com és que es manifesten canvis profunds en l'estructura socioeconòmica i sociolingüística del País Valencià: l'agricultura i els sectors industrials sorgits en els anys seixanta perden influència social o entren en crisi, la construcció i els serveis vinculats al turisme incrementen notablement el seu pes al sistema productiu i el mercat laboral es fragmenta i es fa més inestable, produint-se moviments migratoris importants tant per l'emigració de persones amb formació superior que busquen treball fora de la Comunitat Valenciana, com, sobretot, per l'arribada de nous immigrants extracomunitaris, sense que el Consell prenga iniciatives significatives per facilitar la integració social i lingüística dels nous immigrants.

Així mateix, cal advertir que la resta de forces polítiques parlamentàries (PSPV-PSOE i EU) o extraparlamentàries (BNV, nacionalistes valencians, o ERPV, nacionalistes pancatalans), no varien pràcticament les seues posicions respecte el final de l'època socialista i mantindran un *instint estratègic* similar al de les etapes anteriors.

En resum, es pot considerar que el PSPV-PSOE ha mantingut un *instint estratègic* bastant estable al llarg de tot el període analitzat orientat a implementar polítiques lingüístiques que permeteren l'increment del coneixement del valencià i pogueren permetre bàsicament l'ús social de les dues llengües de manera igual; acceptant, de fet, la situació de predomini del castellà. Els *instints* dels nacionalistes (i d'EU des de finals dels vuitanta) s'han orientat cap a la defensa de polítiques de normalització lingüística en què el valencià aconseguís una situació de predomini en els usos socials de les llengües a les comarques valencianoparlants o, com a mínim, que l'ús, l'atenció i els serveis en valencià siguen iguals als que hi ha en castellà. UV ha seguit una lògica de preocupació pel nom, la normativa gramatical de la llengua i pràcticament no ha arribat a definir mai cap altre objectiu en política lingüística que no siga evitar la *catalanització* del valencià. Finalment, pel que fa a la força majoritària de la dreta (UCD, AP, PP), sembla que, malgrat que el govern del PP assumeix les polítiques lingüístiques més *institucionalitzades* del govern socialista, hauria mantingut el seu *instint estratègic* en alguns dels seus elements principals, com ara: la consideració desigual de les dues llengües i la valoració del castellà com a llengua predominant; la consideració del valencià com una realitat diferent del català; o la valoració del valencià com a element simbòlic i emotiu. Si bé, cal observar que en la pràctica de govern ha mantingut polítiques de promoció de l'ús i de l'ensenyament del valencià, contra les que s'oposava radicalment una dècada abans i, en aquest sentit, s'hauria d'admetre un canvi en el seu *instint* respecte la transició democràtica, les dues primeres legislatures autonòmiques o a les posicions mantingudes durant el debat de la LUEV.

PART QUARTA

ÀMBITS SECTORIALS

CAPÍTOL 7

LES POLÍTIQUES SOBRE LA LLENGUA

Les llengües políticament, socialment i funcionalment minoritzades, que mai no han estat llengües oficialment reconegudes (o que no ho han estat durant un període de temps llarg) habitualment tenen problemes per tenir una codificació assentada i acceptada socialment del sistema lingüístic propi, sovint els manca també un nom compartit per anomenar la llengua pròpia (sobretot quan la comunitat lingüística està dividida en diverses realitats polítiques) i, fins i tot, la majoria dels seus parlants poden no tenir cap consciència de pertànyer a una comunitat lingüística més àmplia que el seu espai polític o geogràfic immediat.¹

Així doncs, un dels primers obstacles que ha de superar qualsevol política lingüística de recuperació d'una llengua minoritzada és, precisament, dur a terme una tasca d'afirmació i identificació social del nom propi de la llengua, de difusió de la codificació lingüística, de coneixement de la realitat lingüística pròpia i de prestigi social de la llengua.

Les particularitats del conflicte lingüístic valencià amb la seua singular i específica *qüestió de noms* ha comportat, com veurem en aquest capítol, que les polítiques al voltant del nom de la llengua, de l'autoritat lingüística, del model d'estàndard i de les relacions amb la resta del domini lingüístic, hagen tendit a ocupar bona part de les energies i debats públics, i que es confonga sovint la política *sobre* la llengua amb tota *la* política lingüística.

7.1 NOM, NORMATIVITZACIÓ DE LA LLENGUA I DIFUSIÓ DE L'ESTÀNDARD

En aquest sentit, centrem la nostra atenció, primerament, en les estratègies seguides pel Govern Valencià per reconèixer o establir un marc normativitzador definit. Val a dir, d'entrada, que, de totes les comunitats autònomes amb llengua

¹ La casuística és variada. Hi ha problemes de noms com el del flamenc i el neerlandès (ara ja superat); problemes sobre l'estàndard entre l'albanès de Kòsove i d'Albània; o problemes de reconeixement del domini lingüístic propi al mirandès, l'asturià, el lleonès o el muntanyès.

pròpia diferent de la castellana existents a Espanya i que han iniciat algun tipus de política de reconeixement o recuperació, la valenciana és l'única que no ha aclarit políticament en cap moment de manera clara la identitat de la llengua pròpia i tampoc ha reconegut fins a 1998-2001 una institució competent a l'hora d'establir normes ortogràfiques, sintàctiques, lèxiques i fonètiques, models d'estàndards orals i escrits de la llengua i les característiques bàsiques dels diferents usos funcionals i llenguatges d'especialitat.² I, de fet, s'han passat pràcticament vint anys des de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia per reconèixer una entitat amb autoritat normativitzadora, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, que tardarà encara un temps a aconseguir que la seua tasca siga significativa, guanyar prestigi acadèmic i a ser acceptada socialment.

La qüestió del nom

El pacte constituent valencià per aprovar l'Estatut d'Autonomia va ser bastant ambigu pel que fa a la identitat de la llengua diferent de la castellana i cooficial en la Comunitat Autònoma Valenciana. A diferència dels altres territoris del domini lingüístic valencianocatalà (Catalunya, Illes Balears, Andorra, Aragó, i fins i tot la ciutat de l'Alguer a Itàlia o el Departament de Pirineus Orientals a França) que reconeixen sense dificultats que la llengua catalana és parlada en part en la totalitat d'aquests territoris, l'Estatut d'Autonomia valencià afirma que els *idiomes* oficials de la Comunitat Valenciana són el castellà i el *valencià*, i no fa la més mínima al·lusió directa o indirecta a la *llengua catalana*.³

Cal detenir-se, breument, en la història de la particularitat valenciana per a denominar la llengua catalana per entendre l'ambigua redacció estatutària. Val a dir, primer de tot, que la denominació de *valencià* per referir-se a la llengua pròpia és pràcticament l'única que s'usa de manera popular a tot el territori valencià. Els orígens d'aquesta denominació particularista es remunten al segle XV, en què de la mà de la puixança de la ciutat de València dins de la Corona d'Aragó la denominació patronímica de *llengua valenciana* s'obre pas, desplaçant

² La Generalitat de Catalunya reconeixerà implícitament l'autoritat de l'IEC des del seu reconeixement preautonòmic (1977), i de forma explícita amb una llei de 1991. L'estatut balear (1983) estableix que l'autoritat lingüística correspon a la Universitat de les Illes Balears, i aquesta institució reconeix la de l'IEC. L'estatut basc (1980) reconeix la Reial Acadèmia de la Llengua Basca com a entitat codificadora, i la llei navarresa del basc (1986) afirma també que aquesta acadèmia n'és l'autoritat lingüística. La Xunta de Galícia reconeix implícitament l'Acadèmia de la Llengua Gallega i l'Institut de la Llengua Gallega com a autoritats en regular la normativització del gallec (1982).

³ Sobre els problemes jurídics del terme *idioma valencià*, veure Alcaraz (1996b), i sobre els seus riscos polítics (Franch, 1989; o Pitarch, 1984).

progressivament les anteriors de *romanç*, *catalanesc* o simplement *català* (Ferrando, 1989; Sanchis Guarnier, 1972). La tradició de la denominació particularista es va reforçar a partir del segle XVI a causa, una vegada integrada la Corona d'Aragó dins del regne d'Espanya, de la desaparició de la Cancelleria Reial i, conseqüentment, de l'estàndard escrit unificat de les institucions oficials; de la disminució de les relacions entre les elits il·lustrades de les diferents societats de llengua catalana i de la castellanització dels ambients literaris, i de la diversificació dialectal catalana que s'incrementa entre els segles XVI i XIX i que serà paral·lela a la pèrdua de la consciència de la unitat lingüística i la proliferació de denominacions particularistes a tot el domini lingüístic (Ruiz, 1996).

El moviment decimonònic de la Renaixença que pretenia, si més no, una revitalització dels usos cultes de la llengua i la cultura pròpies a totes les terres de parla catalana i una recuperació de la consciència de la unitat lingüística, va tenir una limitada influència al País Valencià. De fet, la Renaixença valenciana va estar dominada pels sectors socials conservadors de la burgesia de la ciutat de València integrada en el sistema polític i social de la Restauració i amb una actitud cap a la llengua clarament diglòssica, ja que mentre se'n feia una valoració molt emotiva com a llengua nadiua i *materna* i relacionant-la amb un passat d'esplendor, que era exaltat i mitificat, la majoria dels *renaixentistes* valencians consideraven que, més enllà de la poesia jocfloralista, la llengua de cultura, de les institucions oficials i de les funcions socials importants era la llengua castellana; perquè com afirmava Llorente⁴ en 1884: "*La diferència de criteris entre els trovadors valencians, que al lloar les glòries de nostre antic Reine, no aspiren a restablir-lo, en dany de la unitat espanyola, i els trovadors catalans —molts, si no tots— és que treballen per l'autonomia de Catalunya.*"

No obstant això, amb la Renaixença hi ha també una recuperació de la consciència idiomàtica unitària entre els escriptors *renaixentistes*, si bé, i llevat d'excepcions puntuals com ara Vicent Venceslau Querol i les seues *Rimes catalanes* (1877), les denominacions que faran servir per referir-se a la llengua comuna no seran les de *català* o *llengua catalana*, sinó les de *llengua llemosina* o *llemosí*, tant pel sector progressista de la *Renaixença* representat per Constantí Llompart com pel sector conservador i dominant, encapçalat per Llorente.

Durant el primer terç del segle XX, mantenint-se en l'ús popular la denominació pràcticament exclusiva de *valencià*, en els àmbits intel·lectuals es consolida l'acceptació de la unitat de la llengua catalana, i s'obri pas la idea de la necessitat de comptar amb una codificació normativa bàsicament compartida de la

⁴ Citat per Sureda (2003). Veure també sobre Llorente, Roca (2004).

llengua comuna. Les denominacions *llemosines* cauen en desús i és dominant el nombre d'intel·lectuals que assumeixen les denominacions *català* o *llengua catalana*, que, però, seran usades amb bastant cauteles i conviuran amb les de *valencià* i amb d'altres més genèriques com *la nostra llengua*, *la llengua dels valencians*, *llengua pròpia* o, fins i tot, *llengua valenciana*. Aquesta serà la pràctica més comuna en les dècades centrals del segle XX, posteriors a la guerra civil espanyola: l'ús de la denominació *valencià* per la població valenciana no alfabetitzada en la llengua pròpia, acceptació per les elits intel·lectuals de la catalanitat del *valencià*, alhora que es continuen fent servir, a més de la denominació *llengua catalana*, la pluralitat de noms eufemístics i relativament ambigus per denominar la llengua del primer terç del segle. El nou valencianisme desenvolupat sota la influència de l'obra de Fuster i part de la nova oposició antifranquista no trencarà amb aquestes formes d'anomenar la llengua, però faran servir amb més freqüència les *llengua catalana* i *català*.

La reacció conservadora i anticatalanista al discurs fusterià i al nou valencianisme, com hem vist en els capítols anteriors, situarà la qüestió dels noms de la llengua i la unitat lingüística en uns paràmetres ben diferents als que havia tingut des de la Renaixença, amb tota la pluralitat de denominacions i ambigüitats nominatives. A partir d'aleshores dels anys seixanta del segle XX, el mot *valencià* referit a la llengua començarà a tenir un significat escindit i sovint haurà d'anar acompanyat d'una coda explicativa: per al secessionisme lingüístic *valencià* serà sinònim de *llengua valenciana diferent de la catalana* i per a l'unitarisme ho serà de *forma d'anomenar la llengua catalana al País Valencià*.

De fet, a causa del conflicte identitari valencià generat durant la transició, entre les forces representatives de l'àmbit polític valencià la qüestió de la denominació de la llengua sempre ha estat objecte de tensions i en cap moment ha arribat a plantejar-se de manera serena i constructiva. Ja hem vist als capítols anteriors que, durant l'etapa constituent (1977-1982), l'escissió sobre la identitat lingüística del *valencià* fou molt gran entre els partits d'esquerra i de dreta. Ara bé, llevat d'individualitats i sectors reduïts de l'esquerra o els nacionalistes, els defensors de la unitat lingüística no faran servir públicament el terme *llengua catalana* o *català* per referir-se al *valencià*, i usaran els eufemismes a què hem fet referència adés i, de manera més habitual i general, el mot *valencià*. Per contra, els partits de dreta i els defensors del secessionisme lingüístic tendiran a usar habitualment els termes *llengua valenciana* i, després de l'aprovació de l'estatut, el d'*idioma valencià*,⁵ sense abandonar el terme general de *valencià*.

⁵ Curiosament, l'esquerra considerarà en l'aprovació de l'estatut que la forma d'*idioma valencià* era ambigua i podia ser utilitzada còmodament per totes les forces polítiques (Alcaraz, 1985). Tot i

El pacte estatutari de 1982 no resoldrà el dilema de la identitat de la llengua ni superarà l'ambigüitat onomàstica. Més aviat tot el contrari, la institucionalitzarà (Pitarch, 1984; Franch, 1989), afirmant a l'article setè que "*els dos idiomes oficials de la Comunitat Valenciana són el valencià i el castellà*". A partir d'aleshores, el secessionisme lingüístic interpretarà que l'Estatut d'Autonomia sancionava legalment les seues tesis, ja que consideraven que la referència a un *idioma valencià* era sinònima de *llengua valenciana diferent de la catalana*. Per a una part dels unitaristes, el terme *valencià* recollit a l'estatut, a més de ser l'habitual entre el poble valencià, facilitava la pau social, no negava la unitat lingüística i feia més fàcil bastir polítiques de recuperació lingüística (Alcaraz, 1985). Finalment, per una altra part dels unitaristes (Polanco, 1983), no aclarir que *valencià* era sinònim de *llengua catalana*, era una font de conflictes (veure Quadre 7.1).

Quadre 7.1. Aproximació a la posició dels partits i els sectors socials sobre el nom de llengua

Nom	Partits								Sectors socials	
	AP	PP	UV	UCD	CDS	PSPV	EU	NV	Sec.	Unit.
Català	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
Llengua catalana	-	-	-	-	-	+	+	++	-	++
Valencià = LC	-	+	-	+	+	+++	+++	+++	-	+++
Llengua valenciana = LC	-	+	-	+	+	+	-	-	-	+
La nostra llengua, etc. = LC	-	+	-	+	+	++	+	++	-	++
Valencià ≠ LC	++	++	+++	++	+	-	-	-	++	-
Llengua valenciana ≠ LC	+++	++	+++	++	+	-	-	-	+++	-
Idioma valencià ≠ LC	++	++	+++	++	-	-	-	-	+++	-

Font: Elaboració pròpia. LC (llengua catalana), Sec. (secessionistes), Unit. (unitaristes). Freqüència d'ús del nom: +++ (alta), ++ (mitjana), + (baixa), - (nul·la).

No deixa de ser curiós que per interpretar el significat lingüístic del mot de *valencià* es recorria sovint, especialment entre partidaris de la unitat lingüística,

que durant l'etapa preautonòmica hi havia hagut una disparitat de significats connotatius entre els termes *llengua valenciana* i *idioma valencià*: la legislació bàsica valenciana en matèria lingüística durant l'etapa preautonòmica (Reial Decret 2003/1979 i l'Ordre de 7 de juliol de 1980 del Ministeri d'Educació amb UCD) utilitza el terme *llengua valenciana*, però mentre el primer govern preautonòmic de concentració entre PSPV-PSOE, UCD, PCE i AP (abril 1978-desembre 1979), l'entendrà majoritàriament com a sinònim de *valencià* (denominació que utilitzarà en l'acció de govern pròpia) i de la denominació pròpia de la llengua catalanvalenciana; el segon (desembre 1979-novembre de 1982), format per UCD i AP, seguirà criteris secessionistes en matèria de normativa lingüística i substituirà el terme *llengua valenciana* pel d'*idioma valencià*.

al diccionari normatiu de la llengua castellana, argumentant ocasionalment que era l'instrument legalment reconegut per l'estat per a interpretar els possibles dubtes de significació dels textos legals. Segons aquesta lògica, el diccionari de la Reial Acadèmia de la Llengua Espanyola (RALE) es convertia en la via per definir la identitat lingüística del *valencià* com a dialecte de la llengua catalana. De fet, la RALE ha estat intermitentment camp de batalla dels sectors enfrontats en el conflicte sobre la identitat del valencià; així, els sectors secessionistes hi centraren bona part dels seus esforços, a finals dels vuitanta, a aconseguir una modificació de la definició de *valencià* del seu diccionari, cosa que assoliren en l'edició de 1992; quan la definició anterior ("*varietat de la llengua catalana que es parla en la major part de l'antic regne de València*") es modificà per la de "*varietat del català, que s'usa en gran part de l'antic regne de València i se sent allí comunament com a llengua pròpia*". Amb tot, i en la mesura que la nova definició tampoc negava la unitat lingüística i que les institucions públiques no tenien en compte el diccionari de la RALE per determinar la identitat lingüística del *valencià*, aquesta institució començà a quedar al marge de les polèmiques lingüístiques valencianes.⁶

El Partit Socialista durant tots els anys de govern tractà d'evitar el debat sobre el nom de la llengua, fent servir sistemàticament el mot *valencià*, reconeixent implícitament que era la forma d'anomenar la llengua catalana al País Valencià, però sense arribar en cap moment a fer un reconeixement explícit i públic d'aquesta sinonímia. El govern socialista tingué, en aquest aspecte, una actitud clarament defensiva davant els atacs de la dreta valenciana i del regionalisme anticatalanista. Insistí en la idea que el debat lingüístic (i implícitament el nom de la llengua) era cosa de filòlegs i que polititzar-lo i fer-lo social era contraproductiu i estèril, ja que només contribuïa a generar confusió entre els ciutadans i a debilitar la recuperació de l'ús social de la llengua.

No obstant això, el Govern Valencià no podrà defugir el problema del nom (i la identitat) de la llengua que sempre va estar present de manera directa o indirecta en les seues relacions o confrontacions amb els sectors socials unitaristes i anticatalanistes, i especialment en les seues relacions amb algunes de les universitats valencianes (Alcaraz, 1996b). Així, com veurem tot seguit, quan al final del govern socialista s'estudià la possibilitat que l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana fóra la institució que establira la normativa lingüística al

⁶ Durant la transició el fet que acadèmics de la RALE manifestaren que *valencià* i *català* eren la mateixa llengua comportà crítiques molt virulentes de l'anticatalanisme valencià. Recentment, una compareixença en el Senat del director de la RALE afirmant la unitat de la llengua provocà crítiques similars i titulars en la premsa anticatalanista recordant que la RALE reconeixia en 1959 que el *valencià* era "*la llengua dels valencians*" (*Diario de Valencia*, 17 de juny de 2002).

País Valencià, el principal problema que es va plantejar, a més del de l'oposició de la dreta a què fos una autoritat universitària qui regulara la normativa, hi va haver el del reconeixement explícit de la unitat lingüística i de la sinonímia entre *valencià* i *llengua catalana*.

De fet, la posició d'algunes universitats valencianes sobre el nom de la llengua va generar incomoditat als governs socialistes i una situació conflictiva amb els del PP. Així, quan, després d'aprovar la Llei d'Autonomia Universitària, la Universitat de València aprova els seus estatuts, afirmarà la sinonímia absoluta de les formes *valencià* i *llengua catalana*, mantenint que les llengües oficials de la Comunitat Valenciana ho són també de la universitat i que "*als efectes d'aquests estatuts, hom admet com a denominacions seues tant l'acadèmica, llengua catalana, com la recollida en l'Estatut d'Autonomia, valencià.*" Aquesta sinonímia fou recorreguda judicialment per un col·lectiu d'estudiants de dreta radical, vinculats a l'anticatalanisme local, Alternativa Universitària. La sentència de l'Audiència Territorial de València de 1989 i la del Tribunal Suprem de 1992 donaren la raó als recorrents. No obstant això, el Tribunal Constitucional considerà en 1997, sense entrar en consideracions lingüístiques, que la Universitat de València tenia autonomia legal per establir les llengües oficials i que el text dels estatuts de la Universitat de València no atemptava contra l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.

Malgrat aquesta sentència, els mateixos problemes es repetiran amb altres universitats valencianes (Universitat d'Alacant i Universitat Jaume I de Castelló) i amb la pròpia Universitat de València amb els governs del Partit Popular, que modificaran unilateralment els estatuts de les universitats d'Alacant, de la Jaume I de Castelló i de València en una línia argumental molt semblant a les que havia utilitzat Alternativa Universitària; fent referència només a la denominació estatutària de *valencià*.⁷

La bel·ligerància del Govern Valencià durant l'etapa de govern del PP pel que fa al nom i al reconeixement explícit o implícit de la unitat de la llengua valencianocatalana no es va limitar, però, a l'àmbit universitari i afectarà, en major o menor mesura, pràcticament tots els aspectes de la política lingüística del Consell i de manera especial al reconeixement de títols administratius de capacitació lingüística de català i valencià (1996), al contingut dels llibres de text

⁷ Aquestes decisions, han provocat recursos judicials, que estan pendents de resolució; si bé, recentment (2001), el Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana emetia una sentència, contradictòria amb la citada del Tribunal Constitucional, on negava a la Universitat Jaume I de Castelló el dret a denominar la llengua pròpia com a *català* i *valencià* alhora.

autoritzats per poder ser utilitzats en l'ensenyament i les seues referències a la unitat lingüística o al concepte *País Valencià* i a la matèria curricular de l'ensenyament de les assignatures de llengua i literatures valencianes (recomanant no fer referències a autors catalans en classes de literatura valenciana, 2002).⁸

En termes generals, els primers anys del govern del PP, generaren molts dubtes sobre quin model llengua impulsaria el nou Consell i sobre el nom i identitat de la llengua. La situació esdevindrà especialment complexa en la primera meitat de 1997: el PP, que havia rebutjat la quasi proposta socialista d'oficialitzar l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV) com a ens normatiu, veurà com l'IEC modifica els seus estatuts per afirmar que al País Valencià la llengua catalana té el nom de valencià i que això no nega la unitat de la llengua amb la intenció de fer més fàcil la solució al problema de l'organisme normativitzador valencià, la Comissió d'Educació i Cultura del Congrés dels Diputats aprova en maig (amb l'oposició del PP) una resolució que afirma que la llengua catalana té la "*la denominació històrica i estatutària de valencià en la seua comunitat autònoma*"⁹ per demanar que les institucions centrals facen un ús correcte de les ortografies normatives de les llengües cooficials, mentre que UV augmenta les pressions perquè el Consell convoque un congrés que definisca la llengua i acusa al PP de permetre l'ús de l'ortografia *catalana* a la Generalitat. Davant d'aquella situació, el president de la Generalitat sol·licitarà al Consell Valencià de Cultura un dictamen sobre el nom, la naturalesa i l'organisme normativitzador del *valencià*. El dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre la llengua de 1998, que donarà lloc a la Llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, va ser considerat pels principals partits (PP i PSPV-PSOE) i sectors unitaristes com un avanç important per superar el conflicte sobre el nom i la identitat de la llengua (Aguiló, 2005), ja que, en primer lloc, afirmava que:

"El nostre estatut d'autonomia denomina valencià a la llengua pròpia dels valencians, i, per tant, este terme ha de ser utilitzat en el marc institucional, sense que tinga caràcter excloent. L'esmentada denominació valencià, i també les denominacions llengua pròpia dels valencians o idioma valencià, o altres,

⁸ Sens dubte la Comunitat Valenciana ha tingut un dels nivells de control administratiu dels llibres per a l'ensenyament més fort de totes les comunitats amb llengua cooficial (*veure* Pérez de Pablos, 1999). La virulència del PP, i no sols del govern autonòmic, contra manifestacions considerades *catalanistes* es manifestà també als mitjans de comunicació, el món associatiu, escriptors o, fins i tot, en encontres acadèmics: una de les primeres mesures de l'Ajuntament d'Alcoi, en arribar-hi el PP al poder en 1997, fou suprimir les jornades de sociolingüística que comptaven amb una llarga tradició i un prestigi notable.

⁹ Contra aquesta resolució del Congrés dels Diputats hi hagué una gran manifestació a València amb el lema "*Sí a l'Estatut, sí a l'idioma valencià*".

avalades per la tradició històrica valenciana, l'ús popular o la legislació vigent, que no han de ser objecte de qüestionament o polèmica."

És a dir, es considera que no s'ha de discutir el nom de la llengua, i que totes les formes possibles no entrarien en conflicte amb les tradicionals o legals d'anomenar-la: *idioma valencià* i *valencià*. Amb tot, es proposa l'ús de la forma *valencià* per damunt d'altres denominacions, si més no en l'àmbit institucional. En aquesta complexa afirmació no hi ha cap referència específica al terme *llengua valenciana* ni a *llengua catalana*. No obstant això, en un segon paràgraf del dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre la llengua dels valencians, es vincularà el *valencià* amb el domini lingüístic català, a través d'una redacció novament enrevessada:

"El valencià, idioma històric i propi de la Comunitat Valenciana, forma part del sistema lingüístic que els corresponents estatuts d'autonomia dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia."

Així doncs, tenint en compte que aquests territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó són quatre: Aragó, Balears, Catalunya i València; i considerant, igualment, que tres reconeixen una llengua pròpia, diferent de la castellana, en la totalitat del seu territori: Balears i Catalunya el català, i la Comunitat Autònoma Valenciana el valencià, i un (Aragó) reconeix també que en part del seu territori la llengua pròpia és el català; es pot deduir que el *sistema lingüístic* del que forma part el valencià és el sistema lingüístic català o catalanovalencià, i, per tant, que l'esmentat dictamen i la posterior llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, que comptaren amb el suport dels dos principals partits (PP i PSPV-PSOE), afirmaven la unitat lingüística valencianocatalana.

Aquesta conclusió és, però, agosarada. És cert que amb el dictamen i la creació de l'AVL s'ha avançat en una reducció de la virulència de la qüestió de noms, i que les propostes perquè la llengua siga anomenada indistintament *valencià* o *valencià-català* s'han obert pas en àmbits oficials,¹⁰ fent-hi una interpretació lògica del text del dictamen. Això, però, no obstà perquè, des del primer moment, hi hagueren interpretacions que fent lectures forçades del text afirmaven que el concepte *sistema lingüístic* era força general i no volia dir que el *valencià* fóra *català*, sinó que simplement hi compartia trets lingüístics dins del

¹⁰ El filòleg i acadèmic de l'AVL Jordi Colomina va ser un dels primers a proposar la denominació *valencià-català* per a la llengua, que hi ha estat recollida al memoràndum de desembre de 2004 del Govern d'Espanya perquè les llengües espanyoles cooficials foren oficials a la Unió Europea, a la regulació dels currículums educatius de les escoles oficials d'idiomes de 2005 o l'informe de l'AVL de febrer de 2005.

sistema de les llengües romàniques. Sense oblidar que el dictamen del Consell Valencià de Cultura fou rebut amb notable distanciament per bona part dels sectors defensors de la unitat lingüística catalanovelenciana i amb hostilitat pels sectors secessionistes més radicals.¹¹

Amb tot i contràriament al que es podia esperar, el dictamen i la posterior creació de l'AVL no reduí la bel·ligerància del Govern Valencià del PP contra les possibles referències directes o indirectes a la unitat lingüística ni la seua política d'estranyament lingüístic entre el *català* i el *valencià*.¹² Així, mantingué el control sobre els continguts dels llibres de text escolar, mantenint la prohibició de referències a la unitat de la llengua i continuà l'actitud d'hostilitat a les universitats valencianes que reconeixien explícitament la unitat de la llengua,¹³ arribant-s'hi a negar l'admissió de la titulació de filologia catalana en les oposicions als cossos de professors de valencià d'ensenyament secundari (2002).

Els estàndards de la llengua

Abans de considerar les diferents posicions que sobre l'organisme normativitzador hi ha hagut, valdria la pena destacar que al llarg d'aquests anys també s'ha produït una mena de competència entre diferents models d'estàndard lingüístic, en paral·lel al debat sobre la identitat de la llengua, que han estat

¹¹ Per veure els exemples de l'hostilitat secessionista només cal consultar la premsa valenciana en les setmanes que s'aprova el dictamen o es constitueix l'AVL. També hi ha reaccions força hostils dels sectors unitaristes, com ara les de Garrido (2001 i 2002).

¹² Entenem per *estranyament lingüístic* la dinàmica que es segueix per ignorar la relació d'un dialecte o conjunt de dialectes d'una llengua respecte a la resta de variants geogràfiques de la pròpia llengua, sense qüestionar ni debatre sobre la unitat lingüística. Els processos poden ser induïts conscientment o ser no-conscients i poden anar acompanyats de propostes d'estàndard lingüístic que potencien trets dialectals propis i accentuen la diferenciació gràfica, morfològica i fonètica amb la resta de dialectes. Generalment, aniran lligats a formes d'afirmació identitària i no tenen en compte les consideracions científiques, la naturalesa, unitat o diversitat dialectal. Aquest tipus de processos donen lloc a què grups de parlants d'una mateixa llengua entenguin que parlen llengües diferents en funció de la procedència geogràfica o nacional. En el cas valencià, el fenomen comporta que, a diferència del secessionisme, ni es nega l'ortografia unitària ni s'afirma clarament que el valencià siga una llengua diferent a la catalana, mentre s'afirma que el *valencià* no s'ha de dir *català* i s'ignora l'existència de la resta del domini lingüístic: seria, doncs, una mena de secessionisme indirecte. Un exemple d'*estranyament lingüístic* és el del macedònic i el búlgar, científicament una mateixa llengua, durant el segle XX o, més recentment, l'estranyament promogut per sectors dels nacionalismes croat i serbi per diferenciar entre llengua croat i llengua sèrbia, negant de fet la unitat del serbocroat, o fins i tot les tendències per diferenciar sistemàticament el gallec del portuguès, i acostar-lo en la codificació al castellà (Joan, 2002).

¹³ El conseller d'Educació arribà a afirmar que el valencià de la universitat provocava fractures socials (*El País, Comunitat Valenciana*, 6 d'abril de 2001).

promoguts implícitament o explícitament pel governs valencians i que han generat una certa inseguretats respecte a quin *valencià* era el *correcte*.

De manera esquemàtica podem dir que els models de *valencià* en competència dins dels governs i l'administració autonòmiques han estat quatre (*veure Quadre 7.2*). En primer lloc, el subestàndard *valencià* convergent tradicional (CT) que té el seu origen en l'acord de 1932 pel qual els intel·lectuals i associacions cíviqües valencianistes adopten per al País Valencià la codificació ortogràfica feta per a la llengua catalana. Aquest acord, que rep el nom de *les Normes de Castelló*,¹⁴ ha estat la base per a codificació morfològica, sintàctica i fins i tot lèxica del subestàndard *valencià* dins de la llengua catalana. L'obra de lingüistes com Carles Salvador i, sobretot, Manuel Sanchis Guarner va contribuir a què l'evolució d'aquest subestàndard buscara fórmules d'aproximació i convergència amb la resta dels subestàndards del domini lingüístic respectant les particularitats dialectals valencianes, la tradició literària clàssica i l'etimologia. Respecte al subestàndard *català* oriental (el més general) les diferències serien puntuals i de poca entitat en ortografia i lèxic, hi hauria alguns matisos significatius en aspectes sintàctics i serien més evidents en l'àmbit de la morfologia, sobretot de la morfologia verbal.

El segon model de *valencià* en competència ha estat el subestàndard convergent orientatitzat (CO). Es desenvolupa en els anys vuitanta a partir del cos normatiu de les *Normes de Castelló* i el subestàndard tradicional i proposa un acostament a les formes escrites orientals, que són considerades generals i generalitzables. Així doncs, respecte al subestàndard *català*, les diferències ortogràfiques puntuals s'eliminen, les de variants lèxiques es redueixen, així com les de sintaxi i les morfològiques: limitant-s'hi les diferències pràcticament a aspectes de la morfologia verbal i de la sintaxi pronominal .

A diferència de l'anterior, el tercer model de *valencià* en competència, el subestàndard *valencià* particularista (P), parteix també de les *Normes de Castelló*, però segueix una línia divergent o particularista. El subestàndard *valencià* que proposa, reivindica totes les formes predominants tradicionalment en els dialectes centrals valencians com a les formes *pròpies* valencianes, per damunt fins i tot d'altres variants etimològiques o amb tradició escrita clàssica. Respecte al subestàndard *català* més general, les diferències ortogràfiques són molt puntuals i

¹⁴ Les *Normes de Castelló* de 1932 foren l'adaptació valenciana, bàsicament ortogràfica i morfològica, de la normativització de la llengua catalana feta per Pompeu Fabra a començaments del segle XX (Pérez Moragon, 1982a). Un estudi sobre el *valencià* dins de català contemporani, a Saragossà (2001) i, un recull de treballs sobre l'estat actual de la normativització, a Pradilla (2001b).

coincidents pràcticament amb les del tradicional, mentre que les sintàctiques, les morfològiques i, sobretot, les de lèxic s'incrementen.

Finalment, hi ha hagut també un model lingüístic secessionista (S) que es presenta no com un subestàndard valencià, sinó com un estàndard lingüístic propi i enfrontat al català, basat en les normes gramaticals impulsades des del secessionisme lingüístic valencià. Aquest model pretén conscientment marcar distàncies en els àmbits ortogràfics, morfològics, sintàctics i lèxics respecte al subestàndard català general (C) i a la resta de models lingüístics valencians.

Quadre 7.2. Resum de les diferències entre els models d'estàndard

ESTÀNDARD VALENCIÀ SECCIONISTA [S]	SUBESTÀNDARD VALENCIÀ PARTICULARISTA [P]	SUBESTÀNDARD VALENCIÀ CONVERGENT TRADICIONAL [CT]	SUBESTÀNDARD VALENCIÀ CONVERGENT ORIENTALITZANT [CO]	SUBESTÀNDARD CATALÀ ORIENTAL O GENERAL [C]
Ortografia Absència d' accents (els diacrítics són optatius: <i>café, hipnòtic, valencià</i>)	Ortografia Accentuació general (accentuació tancada de les e tancades occidentals: <i>café, permès</i>)	Ortografia	Ortografia Accentuació general (accentuació oberta de les e, independentment que es pronuncien obertes en dialectes orientals i tancades en els occidentals: <i>café, permès</i>)	
En les oclusives de final de paraula prima el criteri de la pronúncia (<i>verp, sanc, calit</i>)	En les oclusives de final de paraula es segueix el criteri etimològic (<i>verb, sang, càlid</i>)			
Les grafies del so palatal africacat sord [tʃ] són ch en inicial i interior de paraula (<i>chic, clochina, archiu</i>) i ig a final de paraula i darrere de a, e, o, u o consonant (<i>vaig, Elig, Barig</i>) o g a final de paraula i darrere de i tònica (<i>desig</i>). El so palatal fricatiu sord [ʃ] estaria representat per x (<i>caixa, Xàtiva</i>).	Les grafies del so palatal africacat sord [tʃ] en els dialectes valencians i occidentals són x en inicial de paraula i interior després de consonant o final precedida de consonant (<i>xic, planxa, arxiu, Elx, Barx</i>); tx en alguns casos inicials, en posició intervocàlica i en posició final si es conserva en els derivats (<i>Txecoslovàquia, cotxe, clòxina, despatx</i>); ig a final de paraula i precedida d'una vocal altra que i (<i>vaig, goig, puig</i>), o g a final de paraula i darrere de i (<i>desig, mig, Tirig, Càlig</i>). La grafia del so palatal fricatiu sord [ʃ] estaria representada per x (<i>caixa, Xàtiva</i>).		Ortogràficament, no hi ha diferències respecte a les formes no secessionistes. La diferència és de pronúncia. Els dialectes orientals i part dels occidentals pronuncien, a diferència del valencià, la grafia x sempre amb el so palatal fricatiu sord [ʃ] (<i>xic, Elx, caixa, Xàtiva</i>).	
El grafema y s'usa a l'inici de paraula davant de vocal (<i>yuxtaposar</i>); entre vocals (<i>apoyar</i>); al dígraf ny (<i>pinya</i>); davant de -occ-, -ect- (<i>inyecció, projecte</i>), a final de topònims i cognoms que la tenen per tradició (<i>Alcoy, Gay</i>) i en la conjunció y	El grafema y s'usa exclusivament en el dígraf ny (<i>pinya, puny</i>);			
Reducció de les grafies tg, tj, g i j a g i j (independentment de l'etimologia)	Manteniment de la distinció en les grafies tg, tj, g i j d'acord amb la etimologia, malgrat que part dels dialectes occidentals les pronuncien de manera idèntica [tʃ]. Els dialectes orientals i part dels occidentals distingeixen entre la pronúncia [tʃ] de les grafies tg i tj, i la pronúncia [ʒ] de les grafies g i j			
Reducció de la grafia tz (fonema [dz]) a s (fonema [z]), llevat de casos molt concrets (<i>setze</i>); sense tenir en compte l'etimologia	Manteniment de la distinció entre les grafies tz i s intervocàliques d'acord amb la etimologia i la pronúncia d'alguns dialectes orientals i de la pronúncia recomanada en registres formals, malgrat que el valencià i la major part dels dialectes de la llengua catalana no distingeixen habitualment els fonemes i pronuncien [z].			
Eliminació de les grafies l·l i tl (per l) i de la grafia tll (per ll); sense tenir en compte l'etimologia	Manteniment de les grafies l·l, tl i tll, d'acord amb l'etimologia i mantenint la diferència entre la grafia tl i la tll en aquelles paraules en què els dialectes valencians la mantenen (p.e. <i>gualta, ametlla, batle</i>)	Reducció de les grafies tl i tll a tll, seguint les formes de part dels dialectes orientals; independentment que els dialectes valencians, balears i part dels catalans hi puguin mantenir la diferència (p.e. <i>gualta, ametlla, batlle</i>)		
Eliminació de la t etimològica davant la m: <i>semana, sometre</i> .	Manteniment de la t etimològica davant la m: <i>setmana, sometre</i> .			
Morfologia	Morfologia	Morfologia	Morfologia	Morfologia
Ús de les formes masculines finals en e a les terminacions en -ista (<i>artista, dentiste</i>)	Les formes masculines finals en -ista mantenen la a, encara que la parla de dialectes valencians i nord-occidentals utilitzen -iste (<i>artista, valencianista</i>)			
En els plurals en què la parla manté la n etimològica es mantindria també en l'escriptura com a única forma valenciana (<i>homens, jòvens, margens, orfens</i>)	En els plurals en què la parla manté la n etimològica es recomana aquest ús també en l'escriptura (<i>hòmens, jòvens, màrgens, òrfens</i>)	En els plurals en què la parla manté la n etimològica hi ha una tendència a combinar-ne l'ús amb les formes generals (<i>hòmens/homes, jòvens/joves, òrfens/orfes</i>)	En aquests plurals, independentment que en què la parla es mantinga la n etimològica, s'usaria en l'escriptura la forma general (<i>homes, joves, marges, orfes</i>)	

Plural de mots masculins acabats en <i>-sc</i> , <i>-st</i> , <i>-xt</i> i <i>-ig</i> afegeixen <i>-s</i> (<i>discs. gusts. texts. passeigs</i>)	Tendència als plural afegint <i>-s</i> (<i>discs. passeigs</i>): sense excloure les formes en <i>-os</i> (<i>discos. gustos</i>)	Tendència a prioritzar l'ús del final en <i>-os</i> en els mots masculins acabats en <i>-sc</i> , <i>-st</i> , <i>-xt</i> i <i>-ig</i> (<i>discos. gustos. textos. passejos</i>): sense excloure les formes en <i>-s</i>		
Primera persona del present d'indicatiu I Conjugació desinència en <i>-e</i> (<i>cante</i>). II i III conjugació sense marca (<i>perd. dorm. servisc</i>): sense excloure que en els parlars valencians septentrionals les formes usades siguen amb la desinència <i>-o</i> (<i>canto. dormo. servico/serveixo</i>)	Primera persona del present d'indicatiu I conjugació desinència en <i>-e</i> (<i>cante</i>), II i III conjugació sense marca (<i>perd. dorm. servisc</i>): sense excloure que en els parlars valencians septentrionals les formes usades siguen amb la desinència <i>-o</i> (<i>canto. dormo. servico/serveixo</i>)			La desinència <i>-o</i> és la dominant (<i>canto. dormo. serveixo</i>); excepció feta dels parlars baleàrics que no presenten desinència
Els verbs de la II conjugació amb infinitiu acabat en <i>-eure</i> o <i>-aure</i> sense la semivocal per evitar el hiat entre dues vocals iguals o pròximes (<i>creem. caem. creent. caent</i>)	Tendència a usar-los sense la semivocal (<i>creem. caem. creent. caent</i>); no s'exclou la forma amb semivocal (<i>veiem. etc.</i>)	Tendència a preferir la forma amb la semivocal (<i>veiem. caiem. creient. caient</i>); però mantenint també les formes sense semivocal (<i>creem. etc.</i>)		Us exclusiu de les formes amb semivocal (<i>creiem. veiem. caiem. creient. caient</i>)
Segona persona del present d'indicatiu del <i>ser</i> : <i>eres</i>	Segona persona del present d'indicatiu del <i>ser</i> : <i>eres</i> ; sense excloure la forma clàssica <i>ets</i>	Segona persona del present d'indicatiu del <i>ser</i> : <i>ets</i>		
Segona, tercera i sisena persones del singular dels verbs <i>obrir</i> i <i>omplir</i> amb la forma <i>i</i> (<i>obris. omplis, obri. ompli, obrin, omplin</i>)	Preferència per les formes en <i>i</i> (<i>obris. omplis, obri. ompli, obrin, omplin</i>); sense excloure les formes en <i>e</i> (<i>obres. omplés</i>)	Us preferent per les formes en <i>-e</i> (<i>obres. omplés, obre. omple, obren, omplen</i>); sense excloure les variants amb <i>i</i> (<i>obris. omplis</i>)		Us exclusiu de les formes amb <i>-e</i> (<i>obres. omplés, obre. omple, obren, omplen</i>)
En la 1,2,3 i 6 persona del present de subjuntiu les desinències són en <i>e</i> (I conjugació) i <i>a</i> (II i III conjugacions): <i>cante. canten; perda. perden; dorma. dormen</i>			En la 1,2,3 i 6 persona del present de subjuntiu les desinències són en <i>i</i> : <i>canti. cantin; perdi. perdin; dormi</i>	
L'imperfet del subjuntiu només amb formes acabades en <i>-ra</i> (o <i>-re</i>): <i>cantara. perdara. dormira</i>	L'imperfet del subjuntiu prioriza les formes acabades en <i>-ra</i> (o <i>-re</i>): <i>cantara. perdara. dormira</i> ; no exclou les clàssiques vives en parlars valencianes de <i>-às, -és, -is</i> : <i>cantàs, cantasses, perdés, perdesses, dormís, dormísses</i>	No prioriza ni les formes de l'imperfet del subjuntiu acabades en <i>-ra</i> (o <i>-re</i>): <i>cantara. perdara. dormira</i> , ni les formes en <i>-às, -és, -is</i> : <i>cantàs, cantasses, perdés, perdesses, dormís, dormísses</i> ; però tendeix a recomanar aquestes últimes en registres més formals	Recomana l'ús de les formes <i>-és, -és, -is</i> acostant-les a les formes orientals: <i>cantés, cantesses, perdés, perdesses, dormís, dormísses</i> ; sense excloure totalment les acabades en <i>-ra</i> (o <i>-re</i>): <i>cantara. perdara. dormira</i> .	Només usa les formes <i>-és, -és, -is</i> : <i>cantés, cantesses, perdés, perdesses, dormís, dormísses</i> .
Present de subjuntiu de verbs com <i>cabere</i> o <i>saber</i> , segons la forma clàssica: <i>sàpia, sàpies; càpia, càpies</i>	Present de subjuntiu de verbs com <i>cabere</i> o <i>saber</i> , segons la forma clàssica (<i>sàpia, sàpies; càpia, càpies</i>); però sense excloure les formes evolucionades pròpies d'altres parlars (<i>sàpiga, sàpigues, càpiga, càpigues</i>)			Present de subjuntiu de verbs com <i>cabere</i> o <i>saber</i> , segons les formes més generals: <i>sàpiga, sàpigues; càpiga, càpigues</i>
Infinitius dels verbs <i>vore</i> , <i>tindre</i> , <i>vindre</i> només accepten la forma viva en la major part de parlars valencians	Infinitius dels verbs <i>vore</i> , <i>tindre</i> , <i>vindre</i> prefereixen la forma viva en molts parlars valencians, per damunt de les formes clàssiques: <i>veure, tenir, venir</i>	Infinitius dels verbs <i>veure</i> , <i>tenir</i> , <i>venir</i> prefereixen la forma clàssica; però poden acceptar les formes <i>tindre</i> o <i>vindre</i> i tendeixen a no rebutjar la forma <i>vore</i>		Pel que fa als infinitius dels verbs <i>veure, tenir, venir</i> prefereixen la forma clàssica; tot i que poden considerar com a vàlida per a registres orals les formes <i>tindre</i> o <i>vindre</i> i no consideren acceptable la forma <i>vore</i>
Participis de la III conjugació només les formes regulars: <i>complit, establert, ofert, reblit</i> . Participi de riure: <i>rist</i> . Participi de <i>ser</i> : <i>segut</i>	Participis de la III conjugació només les formes regulars: <i>complit, establert, ofert, reblit</i> . Participi de riure: <i>rist</i> . Participi de <i>ser</i> : <i>segut</i>	Preferència per les formes regulars: <i>establert, ofert, reblit</i> ; acceptació de les irregulars: <i>establert, ofert</i> . Participi de riure: <i>rist</i> i <i>rigut</i> . Participi de <i>ser</i> : <i>estat</i> i acceptació de <i>sigut</i>		Us de les formes irregulars: <i>complert, establert, ofert, reblert</i> . Participi de riure: <i>rigut</i> . Participi de <i>ser</i> : <i>estat</i> i <i>sigut</i>
Formes de la 1,2,3 i 6 persones del present d'indicatiu i del subjuntiu dels verbs incoatus, d'acord amb la parla valenciana: <i>servisc, servixes, servix, servixen</i>	Es prioritzen les formes vives en la parla valenciana: <i>servisc, servixes, servix, servixen</i> ; sense excloure les formes clàssiques: <i>servesc, serveixes, serveix, serveixen</i>	Es recomana l'ús de les formes clàssiques: <i>servesc, serveixes, serveix</i> . Si bé en la 1ª persona es vacil·la entre <i>servisc</i> i <i>servesc</i> ; no s'exclouen les formes de la parla valenciana; incloses <i>servico</i> i <i>serveixo</i> per a les parlars septentrionals	Us de formes que partint de la parla valenciana, s'acosten a les generals: <i>servisc, serveixes, serveixen</i> . En la 1ª persona es vacil·la entre <i>servisc</i> i <i>servesc</i> . Per als parlars septentrionals valencians en la 1ª persona es recomana <i>serveixo</i>	L'ús general és el propi dels parlars catalans orientals en la 1ª persona i de les formes clàssiques en la 2,3 i 6: <i>serveixo, serveixes, serveix, serveixen</i> .
Sintaxi	Sintaxi	Sintaxi	Sintaxi	Sintaxi
Tendència a adoptar les formes de la parla, sense tenir en compte la tradició pròpia, acceptant vulgarismes i castellanismes sintàctics	La tradició lingüística pròpia té un pes important, però també les formes de la parla i la prioritació de les solucions valencianes	La tradició lingüística pròpia té un pes important en la codificació lingüística i l'evolució de l'estàndard i això fa que hi haja precaució i tendència a tenir en compte tot el domini lingüístic a l'hora de tenir en compte les propostes de modificacions dels criteris d'usos lingüístics		
Paràfrasis verbals: recurs a usos castellanitzats amb paràfrasis d'obligació com <i>deure</i> +infinitiu o <i>tindre que</i> +infinitiu	Els usos sintàctics recomanats dels verbs i paràfrasis verbals segueixen la tradició gramatical amb petites variacions			
Pronoms: pràctica supressió del pronom <i>hi</i> , tendència a l'ús de les formes plenes <i>me, te, se, ne</i> sobre les reforçades <i>em, et, es, en</i> ; ús exclusiu de les formes <i>nos</i> i <i>vos</i> . Pronom <i>li</i> en combinació amb altres pronoms segons la forma clàssica (<i>li'ls, li la</i>)	Pronoms (usos generals dels pronoms; recomanant la forma <i>vos</i> sobre <i>us</i> de manera pràcticament exclusiva) Pronom <i>li</i> en combinació amb altres pronoms segons la forma clàssica (<i>li'ls, li la</i>)	Usos generals dels pronoms Pronom <i>li</i> en combinació amb altres pronoms segons la forma clàssica (<i>li'ls, li la</i>)		Usos generals dels pronoms Pronom <i>li</i> en combinació amb altres pronoms és substituït per <i>hi</i> (<i>els hi, l'hi</i>)

Articles: introducció de l'article neutre <i>lo</i> , seguint les estructures i modismes del castellà: p.e. <i>lo més car</i> , a <i>lo millor</i> , <i>per lo tant</i> , etc.	Articles: ús general dels articles, sense incorporar el neutre castellà <i>lo</i>			
Demostratius: Distinció dels tres graus i ús exclusiu de les formes no reforçades: <i>este</i> , <i>esta</i> , <i>estos</i> , <i>estes</i> , açò: <i>eixe</i> , <i>eixa</i> , <i>eixos</i> , <i>eixes</i> , <i>això</i> : <i>aquell</i> , <i>aquella</i> , <i>allò</i> .	Demostratius: Distinció dels tres graus i ús preferent de les formes no reforçades (<i>estie</i> , <i>esta</i> , <i>estos</i> , açò: <i>eixe</i> , <i>eixa</i> , <i>eixos</i> , <i>això</i> : <i>aquell</i>), sense excloure les reforçades (<i>aquest</i> , <i>aqueix</i>)	Demostratius: Distinció dels tres graus i ús preferent de les formes reforçades: <i>aquest</i> , <i>aquesta</i> , açò: <i>aqueix</i> , <i>això</i> : <i>aquell</i> . Es deixa per als registres menors les formes no reforçades (<i>este</i> , <i>eixe</i>)	Demostratius: Tendència, amb vacil·lacions a assumir el sistema oriental de dos graus (<i>aquest</i> , <i>aquell</i> , <i>això</i> , <i>allò</i>) i no distingir els tres graus. Les formes no reforçades són habitualment bandejades	Demostratius: Ús exclusiu d'un sistema amb dos graus i de les formes reforçades (<i>aquest</i> , <i>això</i> : <i>aquell</i> , <i>allò</i>)
Adverbis de lloc: distinció dels tres graus: <i>ací</i> , <i>ahí</i> , <i>allí/allà</i>	Adverbis de lloc: distinció dels tres graus: <i>ací</i> , <i>ahí</i> (<i>aquí</i>), <i>allí/allà</i>	Adverbis de lloc: distinció dels tres graus segons les formes clàssiques: <i>ací</i> , <i>aquí</i> , <i>allí/allà</i>	Adverbis de lloc: distinció de dos graus: <i>ací</i> , <i>allí/allà</i>	Adverbis de lloc: distinció dels dos graus: <i>aquí</i> , <i>allí/allà</i>
Possessius: tendència a usar els possessius àtons (<i>mon</i> , <i>ton</i> , <i>son</i> , <i>ma</i> , <i>ta</i> , <i>sa</i>) sobre els tònics (<i>el meu</i> , <i>el teu</i> , <i>el seu</i> , <i>la meua</i> , <i>la teua</i> , <i>la seua</i>). Ús de les formes <i>nostre</i> , <i>vostre</i> , etc. sense article	Possessius: Ús general dels possessius, amb clar predomini de les formes tòniques en la variant valenciana (<i>el meu</i> , <i>el teu</i> , <i>el seu</i> , <i>la meua</i> , <i>la teua</i> , <i>la seua</i>) i ús puntual i fossilitzats de les formes àtones (<i>mon</i> , <i>ton</i> , <i>son</i> , <i>ma</i> , <i>ta</i> , <i>sa</i>) Ús de les formes normals en la parla i en la tradició clàssica de <i>el nostre</i> , <i>el vostre</i> , etc., amb article		Ús general dels possessius, amb clar predomini de les formes tòniques (<i>la meua</i> , <i>la teua</i> , <i>la seua</i>) i ús puntual de formes àtones Ús de les formes <i>el nostre</i> , <i>el vostre</i> , etc.	
Quantificadors cardinals: el 2, només té la forma masculina (<i>dos</i>), 8 és <i>huit</i> , 17 és <i>désset</i> , 18 és <i>dihuit</i> , 19 és <i>deneu</i>	Preferència per l'ús del 2 només amb la forma masculina (<i>dos</i>), i de les formes <i>huit</i> , <i>désset</i> , <i>dihuit</i> , <i>dénou</i> . Sense excloure totalment les generals	Ús de les formes masculina i femenina del 2 (<i>dos/dues</i>). Preferència per les formes <i>vuit</i> i <i>divuit</i> i per <i>désset</i> i <i>dénou</i> ; sense excloure <i>huit</i> , <i>dihuit</i> , <i>disset</i> i <i>dinou</i>	Quantificadors cardinals: Ús sistemàtic de <i>dos/dues</i> i de les formes <i>vuit</i> , <i>disset</i> , <i>divuit</i> i <i>dinou</i>	
Quantificadors ordinals: després del quart, les formes són les variants cultes (popular en valencià) de <i>quint</i> , <i>sext</i> , <i>septim</i> , <i>octau</i> , etc.	Quantificadors ordinals: després del quart, les formes d'ús preferent són <i>quint</i> , <i>sext</i> , <i>septim</i> , <i>octau</i> , etc. No se n'exclouen altres formes.	Després del quart, les formes preferents són les generals: <i>cinquè</i> , <i>sisè</i> , <i>setè</i> , etc. No s'exclouen les variants de <i>quint</i> , <i>sext</i> , <i>septim</i> , etc.	Quantificadors ordinals: després del quart, les úniques formes usades són les generals de <i>cinquè</i> , <i>sisè</i> , <i>setè</i> , <i>vuitè</i> , etc.	
Alguns quantitatius clàssics són considerat catalanismes: <i>bastant</i> , <i>gaire</i> , <i>força</i> , <i>mica</i> [substituit per <i>miqueta</i>]	Els quantitatius poc usuals en valencià (<i>gaire</i> , <i>força</i> , <i>una mica de</i>) no són emprats habitualment	Ús general dels quantitatius. Amb tot els poc usuals en valencià són menys emprats		Ús general dels quantitatius
Substitució de la preposició <i>amb</i> per l'arcaica <i>ab</i> o per <i>en</i>	Ús d' <i>amb</i> amb algunes reticències	Ús normal de la preposició <i>amb</i>		
Usos castellanitzats de les preposicions <i>a</i> , <i>en</i> , <i>per</i> , <i>per a</i>	Tendència als usos generals de les preposicions <i>a</i> , <i>en</i> , i als usos particulars valencians de <i>per</i> , <i>per a</i>		Tendència als usos generals de les preposicions <i>a</i> , <i>en</i> , i de <i>per</i> , <i>per a</i> (pràctica desaparició de l'ús de <i>per a</i>)	
Substitució de l'adverbi <i>així</i> , per <i>aixina</i> : ús de l'adverbi <i>baix</i> en comptes de la preposició <i>sota</i> ; eliminació de l'adverbi <i>aleshores</i> per <i>llavors</i>	Ús d' <i>aixina</i> i <i>així</i> com a sinònims: ús de l'adverbi <i>baix</i> i de la forma <i>davall de</i> en comptes de la preposició <i>sota</i> : preferència de <i>llavors</i> , sense excloure <i>aleshores</i>	Ús exclusiu d' <i>així</i> ; ús preferent de la forma <i>davall de</i> , sense excloure <i>sota</i> : ús preferent d' <i>aleshores</i> , sense excloure <i>llavors</i>		Ús exclusiu d' <i>així</i> ; ús preferent de la forma <i>sota</i> , sense excloure <i>sota</i> ; ús preferent d' <i>aleshores</i>
Lèxic	Lèxic	Lèxic	Lèxic	Lèxic
Quan hi ha dobles lèxics de base geogràfica es consideren únicament valencians els habituals en els parlars valencians centrals (<i>eixir</i> , <i>albelló</i> , <i>juí</i> , <i>servici</i> , <i>gitar-se</i> , <i>alçar</i> , <i>dins</i> , <i>arena</i> , <i>ensenyança</i> , <i>hui</i> , <i>xic</i> , <i>bromera</i> , <i>menut</i>)	Tendència a considerar únicament les formes habituals en els parlars valencians centrals (<i>eixir</i> , <i>albelló</i> , <i>juí</i> , <i>servici</i> , <i>gitar-se</i> , <i>alçar</i> , <i>dins</i> , <i>ensenyança</i> , <i>hui</i> , <i>xic</i> , <i>arena</i> , <i>bromera</i> , <i>menut</i>), però s'exclouen formes valencianes (<i>sortir</i> , <i>noi</i> , <i>petit</i>) de geografia restringida	No s'exclouen les formes d'altres parlars; però hi ha una tendència a prioritzar unes formes valencianes (<i>eixir</i> , <i>gitar-se</i> , <i>alçar</i> , <i>dins</i> , <i>xic</i> , <i>arena</i> , <i>bromera</i> , <i>menut</i>), a fer conviure dues formes (<i>juí</i> - <i>judici</i> , <i>tocar</i> - <i>trucar</i> , <i>hui</i> - <i>avui</i>) i, en ocasions, a usar només la forma oriental (<i>claveguera</i> , <i>servei</i>)	Quan hi ha dobles lèxics de base geogràfica, hi ha una tendència a prioritzar les formes orientals, llevat dels casos en què les formes valencianes tenen una forta tradició (<i>eixir</i> , <i>gitar-se</i> , <i>alçar</i> , <i>dins</i> , <i>xic</i> , <i>arena</i> , <i>bromera</i> , <i>menut</i>)	Quan hi ha dobles lèxics de base geogràfica, es tendeix a prioritzar les formes orientals sobre
Preferència de les formes habituals en la parla sense tenir en compte l'etimologia o la consideració de vulgarismes (<i>Llògica</i> , <i>llingüística</i> , <i>atre</i> , <i>nosatres</i> , <i>abre</i> , <i>pendre</i> , <i>apendre</i> , <i>llunt</i>)	Reivindicació d'algunes formes habituals en la parla (<i>odre</i> , <i>abre</i> , <i>pendre</i> , <i>apendre</i>)	Es segueixen les dinàmiques normatives generals i hi ha criteris restrictius respecte a l'ús escrit dels particularismes de les parles dialectals		
Tendència a incorporar castellanismes vius a la parla, sovint amb l'única voluntat de diferenciar-se de les formes dites catalanes (<i>Sentar-se</i> per <i>seure</i> , <i>mig</i> per <i>medi</i> , <i>mijos</i> per <i>mitjans</i> , <i>deport</i> per <i>esport</i> , <i>agarrar</i> per <i>afagar</i>).	Reivindicació de l'ús d'alguns castellanismes de llarga tradició en les parles valencianes (<i>sentar-se</i> , <i>agarrar</i>)	Es segueixen les dinàmiques normatives generals i hi ha criteris restrictius respecte a l'ús escrit de castellanismes		

Font: Elaboració pròpia¹⁵

¹⁵ Per orientar-nos en aquesta classificació hem seguit bàsicament les recomanacions ortogràfiques de la RACA i la guia d'usos lingüístics de l'IFFV (2002).

Si fem una comparació dels diferents models, considerant les solucions del model *secessionista* (les de màxima divergència) i les del model *atalà* (les de major nivell de convergència), vegem el model *orientalitzat* i el *atalà* són idèntics en lèxic i ortografia, bastant semblants en sintaxi i aproximats en morfologia. El model *tradicional* és idèntic al *particularista* en ortografia i bastant pròxim a l'*orientalitzat* i el *atalà* en ortografia, lèxic i sintaxi, presentant una major distància relativa en morfologia. Mentre que el model *particularista* és idèntic al *tradicional* en ortografia, presenta més distàncies, malgrat la proximitat amb el model *tradicional* en lèxic, i s'acosta a les solucions del model *secessionista* en sintaxi i en morfologia (veure Quadre 7.3).

Quadre 7.3. Comparació dels models de valencià (posant com a extrems el model S i el C)

	Nivell de divergència			Nivell de convergència		
	Molt alt	Alt	Mitjà	Mitjà	Alt	Molt alt
Ortografia	S				P-CT	C-CO
Morfologia	S-P			CT	CO	C
Sintaxi	S	P		CT	CO	C
Lèxic	S		P	CT		C-CO
Mitjana	S		P	CT	CO	C

Font: Elaboració pròpia. S (estàndard *secessionista*, CT (subestàndard valencià *convergent tradicional*), CO (subestàndard valencià *convergent orientalitzat*), C (estàndard *atalà* o general)

A més, si relacionem els models de subestàndard valencià amb el reconeixement o la negació de la unitat lingüística catalana i amb el nom de la llengua al País Valencià, tindriem una realitat més complexa (veure Quadre 7.4). Els partidaris del paramodel *secessionista* negarien la unitat de la llengua catalana i defensarien que el nom de la llengua és *llengua valenciana* (o *idioma valencià*); els partidaris del subestàndard *particularista* no estarien massa preocupats pel debat sobre la unitat lingüística i, en la pràctica, donarien suport a l'estranyament del valencià de la resta del domini lingüístic o a un reconeixement implícit de la unitat lingüística mentre que pel que fa al nom de la llengua predominarien els que defensen *valencià* sense més matisacions o *llengua valenciana* i també els que són partidaris de l'ús de *valencià* fent notar que és una variant de la llengua catalana o de l'ús dels termes *valencià* i *atalà* com a plenament sinònims. Entre els partidaris del model *tradicional* predominen els que reconeixen de manera implícita la unitat de la llengua catalanovelenciana i opten per anomenar-la *valencià* (com a variant de la llengua catalana) o directament *llengua catalana*;

finalment, els partidaris del model *orientalitzat* tendeixen a reconèixer explícitament la unitat de la llengua i anomenar-la *llengua catalana* o *català*.¹⁶

En qualsevol cas, no cal dir que en un context sociolingüístic com el valencià, amb dues llengües en contacte en situació de desigualtat i on la població només té un coneixement rudimentari de la gramàtica del valencià, la confluència (i competència) de models de subestàndard ha generat un gran nombre de interferències dels diferents models i un cert *caos* entre els possibles usuaris de la llengua que no ha contribuït a la recuperació d'aquesta llengua, ja que sovint es veia la normativa gramatical del valencià especialment complicada i el seu ús conflictiu perquè a la competència castellà-valencià, s'afegia la del secessionisme i l'unitarisme lingüístic, i la dels diversos models de valencià unitaristes.

Quadre 7.4. Posicions aproximades dels defensors dels diferents subestàndards sobre la identitat del valencià

	S	P	CT	CO	C
Unitat lingüística					
Reconeixement explícit			++	+++	+++
Reconeixement implícit		++	+++	+	
Estranyament		+	+		
Negació	+++	+			
Nom de la llengua					
Llengua catalana			++	+++	+++
Valencià (llengua catalana)		+	+++	+	+
Valencià-català		+	+	+	
Valencià	+	+++	+		
Llengua valenciana	+++	+	+		

Font: *Elaboració pròpia*. Subestàndards: S(secessionista), P (particularista), CT (convergent tradicional), CO (convergent orientalitzat), C (català general). Intensitat de la posició: +++(alta), ++(mitjana), +(baixa).

El primer govern preautonòmic (entre març 1978 i desembre de 1979) impulsà l'ús del model lingüístic *tradicional*, que com hem explicat és el que comptava amb major tradició escrita culta des dels anys trenta al País Valencià i és el que defensaven els partits d'esquerra i els sectors no anticatalanistes d'UCD dins del govern preautonòmic. El segon govern preautonòmic (de gener de 1980 a novembre de 1982), format exclusivament per UCD, impulsà el contramodel *secessionista*. Mentre que, durant el tercer govern preautonòmic (entre novembre

¹⁶ No cal oblidar que el castellà sol ser la llengua d'ús habitual entre molts dels partidaris del model lingüístic *secessionista*, i sovint també de partidaris del model *particularista*. Val a dir que, entre els usuaris més fidels de la llengua, ha predominat l'ús del model *tradicional*, amb puntuals oscil·lacions cap a solucions del *particular* i de l'*orientalitzat*.

de 1982 i juny de 1983), mentre els consellers de dreta usen el model *secessionista*, els d'esquerra faran servir el *tradicional* (veure Quadre 7.5).

Quadre 7.5. Partits i model d'estàndard

Partits	1977-1983	1983-1991	1991-1995	1995-2003
UCD	S-CT	-	-	-
CDS	-	P-CT	-	-
PP (AP)	S	S-P	S-P	S-P
PSPV-PSOE	CT	P-CT	P-CT-CO	P-CT-CO
EU (PCPV-PCE)	CT	CT	CT-CO	CT-CO
UV	-	S	S	S
BNV (UPV)	CT	CT	CT-CO	CT-CO
ERPV	-	-	-	CO

Font Elaboració pròpia. En negreta, els models de subestàndards predominants. Subestàndards: S(secessionista), P(particularista), CT(convergent tradicional), CO(convergent orientatitzat), C(català general).

En la primera subetapa de polítiques lingüístiques socialistes (1983-1990), tant pel que fa a la difusió del model estàndard lingüístic, el Govern Valencià tractarà de promoure una política que reduís les tensions identitàries, fent un reconeixement implícit de la unitat i promovent el model de subestàndard *tradicional* a l'ensenyament i l'administració, atès que era el més usat en aquells moments per les empreses editorials en valencià, els escriptors o les universitats valencianes i pel conjunt dels usuaris més habituals de la llengua (veure Quadre 7.5). Paral·lelament, al final d'aquesta etapa es produïren experiències de col·laboració amb altres institucions del domini lingüístic per redactar documents oficials d'àmbit estatal amb una única versió per a tot el domini lingüístic, adoptant solucions *orientalitzants* i salvant les diferències lèxiques puntuals i evitant les més importants diferències de la morfologia verbal.

Amb tot, malgrat que de manera general impulsà i utilitzà el model de subestàndard *tradicional*, a Ràdio Televisió Valenciana (RTTV) el model lingüístic que es va seguir tingué molts elements del *particularista* i, fins i tot, en matèria de lèxic i sintaxi, hi hagueren llistes de paraules considerades massa *antigues* o massa *catalanes*, la utilització de les quals va ser prohibida.

Pel que fa als partits de l'oposició, val a dir que EU i UPV defensen llavors el model de subestàndard *tradicional*; el CDS seguí també aquest model, amb acostaments al *particularista* (encara que la qüestió lingüística tingué poca rellevància en la política d'aquest partit); mentre que UV i AP impulsaven el contramodel *secessionista*, si bé, quan AP esdevé PP, sense abandonar el discurs i

la defensa formal del contramodel *secessionista*, s'inclinaran cap a fórmules del model *particularista* i fins i tot del *tradicional*.

Durant la subetapa següent (1991-1995), des del Govern socialista es continuarà impulsant bàsicament el *tradicional*, però amb la matisació que a RTTV i a matèries de l'àmbit educatiu primari el model promogut s'acostarà al *particularista* (Baldaquí, 2002a, 2000b, 2000c i 2002d), mentre que en l'àmbit de l'administració el model *tradicional* conviurà amb l'*orientalitzat* en moltes publicacions públiques. Les fórmules de col·laboració discreta amb l'administració catalana i balear per elaborar documents conjunts i idèntics en llengua catalana per a tot el domini es mantenen sobre la base del subestàndard *orientalitzat*, mentre que, durant els últims anys de govern socialista, seguint el *tradicional*, des del Consell s'afavorirà l'edició de gramàtiques, criteris d'usos lingüístics en l'administració i diccionaris valencians que pretenien omplir el buit de la inexistència d'un organisme normativitzador per al *valencià* oficialment reconegut i dificultar socialment la substitució del subestàndard en cas que la dreta guanyara la Generalitat. Cal dir que, malgrat el predomini del submodel *tradicional*, la diversitat de models usats a l'administració valenciana (*tradicional*, *orientalitzat* i *particularista*) s'explica perquè amb l'absència d'una autoritat lingüística i d'un subestàndard lingüístic clarament fixat, seran els tècnics lingüístics els que impulsen els diferents models, sovint seguint criteris personals. Pel que fa a la resta de partits parlamentaris, el PP assumeix el model *particularista*, sense trencar del tot amb el discurs *secessionista*; UV seria favorable al contramodel *secessionista* i EU barrejarà els models *tradicional* i *orientalitzat* habitualment.

Finalment, en el darrer dels períodes analitzats (1995-2003), amb un govern de coalició PP-UV, primer, i un monocolor del PP, després, la realitat del model lingüístic valencià promogut des del Govern Valencià conegué canvis. En un primer moment, es seguí la inèrcia del període anterior (ús dels tres models unitaristes) amb la incorporació del contramodel *secessionista* a les àrees de govern controlades per UV; posteriorment l'ús del model *orientalitzat* i del *secessionista*, van anar perdent força i els usos predominants van ser dels altres dos models, amb una tendència a reforçar des de les instàncies polítiques, cada vegada més, el *particularista*. A més, amb l'arribada al poder del PP i UV, les fórmules de col·laboració amb les administració catalana i balear són interrompudes i, a partir d'aquest moment, acaba consolidant-se una versió valenciana, diferent a la catalana, tant del *Butlletí Oficial de l'Estat* i de la documentació estatal bilingüe. Mentre que els partits parlamentaris de l'oposició (PSPV-PSOE i EU), continuaran usant models de subestàndard basats fonamentalment en les formes *tradicional*s amb variacions puntuals cap a les *orientalitzades* i les *particularistes*.

L'organisme normativitzador de la llengua

Els estàndards i *contraestàndards* valencians en ocasions en convivència i sovint en competència han incrementat la sensació de caos lingüístic (Pitarch, 1996a) i la inhibició de sectors socials pel que fa a l'ús i la recuperació social del valencià (Castelló, 2001), i, sobretot, han fet créixer la necessitat de comptar amb un ens normativitzador del codi lingüístic oficialment reconegut.

Durant la preautonomia i la transició valenciana, no hi haurà cap formació política rellevant que reivindique explícitament l'autoritat de l'Institut d'Estudis Catalans com a entitat normativa del valencià, malgrat que en novembre de 1976 (Reial Decret 3.118/1976) havia estat reconegut oficialment per l'estat com a la "*corporació acadèmica, científica i cultural [...], l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura catalanes*". El debat valencià sobre l'entitat normativa seguirà la lògica de la divisió entre unitaristes i secessionistes. Els primers reivindicaran la tradició normativa de les *Normes de Castelló* i l'autoritat de la tradició literària i culta valenciana dels últims decennis, però sense arribar a plantejar quin havia de ser l'ens normatiu, encara que s'insinuava que podia ser la universitat, que llavors estava creant els primers departaments de filologia catalana. Els segons, després d'un primer moment en què només qüestionen el nom de la llengua i la unitat lingüística, passaran a demanar unes *normes valencianes* diferents a les de 1932 i una entitat normativa diferenciada. Mentre els unitaristes tenien una posició relativament forta en el món editorial, intel·lectual i en els departaments d'Història i els incipients estudis de Filologia Valenciana de la Universitat de València, els secessionistes controlaran entitats cíviqües decimonòniques per defensar les seues posicions.

Així, Lo Rat Penat, una entitat de la ciutat de València de tradició jocfloralista i decimonònica, que des dels anys cinquanta havia estat refugi de valencianistes conservadors i havia esdevingut un dels escassos centres d'ensenyament de la llengua fins els anys setanta, passarà a finals d'aquella dècada a estar controlat pels secessionistes que expulsaran als socis partidaris de la unitat lingüística. Llavors, amb Lo Rat Penat, com a centre d'actuació, els partidaris del secessionisme lingüístic tractaren de recuperar, sense massa èxit, les propostes de gramàtiques particularistes valencianes que Lluís Fullana havia fet a començaments del segle XX, abans de les *Normes de Castelló*.¹⁷ Així, i atès l'escàs èxit de les primeres iniciatives normativitzadores de Lo Rat Penat, des de sectors del secessionisme lingüístic es buscaran altres vies per assentar un ens

¹⁷ Fullana havia estat el primer firmant de les *Normes de Castelló*.

normatiu *valencià*. En aquest sentit, es va recórrer a revitalitzar un pràcticament inoperant Centre de Cultura Valenciana depenent de la Diputació Provincial de València i en 1978, governant la institució els representants franquistes, s'aprova que canvie el seu nom pel d'Acadèmia de Cultura Valenciana, emeta unes normes ortogràfiques en 1981 i es convertisca en centre de referència normativa del secessionisme lingüístic que tindran el suport immediat d'AP i d'UCD.¹⁸

Si el nom de la llengua va ser tractat amb una gran ambigüïtat en la redacció de l'Estatut d'Autonomia, l'entitat normativa del *valencià* no va merèixer cap referència. L'única menció a un organisme que pogués ser entès com a competent en la matèria es produeix en l'article 25 que afirma que "*una llei de les Corts Valencianes establirà les funcions, composició i organització del Consell de Cultura*". En un primer moment, hi van haver opinions que consideraven que aquesta institució podia ser l'organisme que fixés la normativa lingüística; però, des del Consell socialista es considerà que havia de ser simplement una institució assessora en temes culturals, tesi que va prevaler i que es concreta en la llei que regulava el Consell Valencià de Cultura (1985), tot i que en la llei s'establia que aquest organisme "*vetllarà per la defensa i la promoció dels valors lingüístics i culturals valencians*", i que en la seua memòria anual es recollirien "*les observacions i consells pertinents per a la defensa i la promoció de la llengua i la cultura valencianes, en qualsevol de les seues manifestacions*". És a dir, que el Consell Valencià de Cultura, malgrat les indeterminacions de les seues funcions, no fou concebut com una institució competent per establir la normativa gramatical del *valencià*.

El govern socialista va tractar d'evitar la polèmica sobre l'entitat normativa, de la mateixa manera que intentà evitar el debat sobre el nom de la llengua, i seguí una estratègia que pretenia afavorir la consolidació d'uns usos i d'un estàndard lingüístic que fes més fàcil superar el conflicte sobre la identitat del *valencià*. No obstant això, tampoc en aquest cas va poder defugir absolutament el problema de l'ens normatiu, ni que fos per determinar amb caràcter administratiu quines titulacions de *valencià* eren vàlides, atès entre les primeres mesures va haver de determinar quines titulacions, quins estudis i quines institucions eren les legítimes per a acreditar els coneixements de *valencià* dels treballadors de l'ensenyament i de l'administració pública. Així, en un primer

¹⁸ Aquestes normes són conegudes també com *Normes del Puig* per haver estat presentades al Monestir del Puig de Santa Maria. Modificades en 1987, prenen com a base propostes de Lluís Fullana de principis del segle XX i tracten d'allunyar-se de les *Normes de Castelló*. En 2003, però, una vegada constituïda l'AVL, les normes són modificades per acostar-se a les *Normes de Castelló* i de l'AVL. Una crítica de la RACA a Pérez Moragon (1982b) i de les normes a Borràs (1982).

moment, les titulacions acceptades seran els certificats de valencià emesos per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València; però, a partir de 1985, quan es crea la Junta Qualificadora de Coneixements de Valencià (JQCV), aquest serà l'òrgan administratiu que emeta títols de reconeixement de graus de competència lingüística i homologue la titulació en matèria lingüística d'altres institucions, fonamentalment de les universitats valencianes. Amb tot, la JQCV mai no va ser un organisme que tingués la funció d'establir la normativa lingüística, tot i que exercia un cert paper de referència lingüística. Mentrestant, l'administració educativa mantindrà un control del contingut i de la normativa gramatical dels llibres de text per l'ensenyament *de* i *en* valencià, fins que, per ordre del Consell de 1995¹⁹ es determine que l'Institut de Filologia Valenciana (després, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana) tenia la capacitat d'establir la norma gramatical que han de seguir els projectes editorials; si bé, amb l'arribada al poder del PP, el control tornà a l'administració.

L'estratègia del govern socialista no evità que el problema de l'òrgan normatiu cresqués en importància amb el pas del temps i, especialment, quan el PP i UV guanyen l'Ajuntament de València en 1991 i creen un efímer Consell de Cultura de la Ciutat de València que en les primeres actuacions va alimentar la polèmica sobre el nom i la identitat de la llengua, i sobre la mena de valencià que impulsava el Consell. Així mateix, l'Ajuntament finançarà l'esmortida Acadèmia de Cultura Valenciana, que gràcies a les gestions de sectors conservadors valencians davant la Casa del Rei rep la consideració de *Reial*, i en alguns dels seus departaments usará les normes ortogràfiques secessionistes.

En un altre ordre de coses, en els darrers anys vuitanta, l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) en un procés de renovació interna incorporarà un nombre creixent de valencians a la seua Secció Filològica i du a terme una ampliació del diccionari i la gramàtica normatives, incorporant moltes variants valencianes; mentre que, paral·lelament, al País Valencià, es constitueix el 1987 l'Institut de Filologia Valenciana amb la participació de les tres universitats valencianes que tenen estudis superiors en filologia (Universitat de València, Universitat d'Alacant i Universitat Jaume I de Castelló) amb l'objectiu d'estudiar el valencià i, "*atès que el valencià forma part de la llengua catalana, també podrà estudiar la llengua i la literatura catalanes*", afirmant també que entre les seues competències hi ha *l'assessorament en tots els àmbits relacionats amb el fet lingüístic i literari valencià*"; aspirant a convertir-se en l'organisme normatiu de la llengua catalanovalenciana en l'àmbit valencià.

¹⁹ Ordre de 25 de novembre de 1994, (*DOGV*, núm. 2.421, 4 de gener de 1995).

Així doncs, malgrat l'intent socialista d'assenenament del debat lingüístic i de l'ens normatiu, al final del seu període de govern es trobarà en un atzucac. Evidentment, ni una entitat d'assessorament cultural com el Consell Valencià de Cultura ni una altra de reconeixement administratiu dels coneixements de valencià com la JQCV podien esdevenir institucions normatives. Però, a més, després d'una dècada de govern socialista, el creixement electoral i l'increment del poder municipal de la dreta valenciana i de l'anticatalanisme havia reforçat les institucions normativitzadores secessionistes (RACV); mentre que les universitats públiques valencianes amb estudis superiors de Filologia Catalana pressionen perquè l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana siga reconegut com a autoritat lingüística. El govern socialista estudiarà aquesta possibilitat, però, finalment no acaba duent-la a terme (Pitarch, 1996a).²⁰

Amb l'arribada al Govern de la Generalitat del PP i UV, els intents de reconèixer l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana com a ens normatiu van ser ignorats. Si bé, el PP, la força política dominant en la coalició de govern, frenarà les iniciatives del seu soci de govern de reconèixer com a ens normativitzador la Reial Acadèmia de Cultura Valenciana i, després de la crisi de govern de 1997 i atesa la pressió del secessionisme lingüístic i la dinàmica d'enfrontaments *lingüístics* i *identitaris* del nou govern amb les universitats, el president de la Generalitat proposà, com hem vist, que el Consell Valencià de Cultura emetés un dictamen sobre la llengua.

El dictamen, que havia de respondre a dos interrogants bàsics: un sobre la identitat de la llengua i un altre sobre l'autoritat lingüística, va ser emès el juliol de 1998 i pel que fa a l'ens normativitzador optà per no reconèixer ni a la RACV, com volia el secessionisme lingüístic, ni a l'IIFV, com desitjaven les universitats valencianes i els defensors de la unitat lingüística catalanovelenciana (Pitarch 1993a i 1996a), i s'inclinà per una solució *salomònica* que recomanava la creació d'un ens normativitzador valencià dependent de les Corts Valencianes.

En setembre de 1998, les Corts Valencianes aproven, no sense dificultats, la Llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua amb el vot a favor del PP (42 diputats) i el PSPV-PSOE (37 diputats), l'abstenció d'EU (5 diputats) i el vot en contra d'UV (5 diputats). Aquesta llei que, en el fonamental seguia el dictamen del Consell Valencià de Cultura, regula l'Acadèmia Valenciana de la Llengua com a institució de la Generalitat Valenciana en matèria de normativa lingüística i destaca que les decisions de l'AVL "*hauran de ser observades per totes les institucions de la Generalitat, pels poders públics, i per la resta*

²⁰ Hi hagué un avantprojecte de decret de reconeixement de l'IIFV com a ens normatiu al final del govern socialista, que no arribà a ser realitat.

d'administracions públiques.” Els vint-i-un acadèmics gaudirien d'una considerable estabilitat, ja que serien acadèmics per un període de 15 anys, renovable, i serien triats, en una primera vegada per majoria de dos terços de les Corts Valencianes mitjançant un sistema mixt de quotes partidistes i consensuades pels partits polítics, i posteriorment es renovarien per cooptació interna; havent de ser dos terços persones expertes en valencià amb “una acreditada competència lingüística, segons criteris d'avaluació objectiva” i la resta “destacades personalitats de les lletres o l'ensenyament amb una competència lingüística i una producció reconegudes en el camp del valencià”.²¹

Les negociacions entre els principals partits per triar els acadèmics van ser, però, bastant llargues i fins juliol de 2001 no es van tancar, donant lloc a una llista de consens amb sis membres proposats pel PP, entre els quals hi havia personalitats de la secessionista Reial Acadèmia de Cultura Valenciana, deu proposats pel PSPV, dels quals sis són membres també de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, i cinc triats per consens; mentre que la presidència corresponia a Ascensió Figueres, fins llavors secretaria general del PP a Castelló.²² En termes generals, la gran majoria dels membres de l'acadèmia defensaven la unitat lingüística catalanovelenciana, tot i que consideraven necessària una major valencianització del subestàndard valencià.

En altre ordre de coses, val a dir que les primeres iniciatives normativitzadores de l'AVL recomanant la prioritització de l'ús de formes dialectals valencianes, sense excloure altres variants, van ser utilitzades pel govern del PP a la Generalitat per incrementar l'intervencionisme normativista i ordenar per acord de govern²³ i de manera taxativa, l'ús exclusiu de determinades formes lingüístiques dins de la seua dinàmica d'estranyament del valencià.²⁴

²¹ La creació de l'AVL fou rebuda de manera crítica, però prudent, per l'IIFV i per l'Institut d'Estudis Catalans, que emeté una declaració institucional demanant que l'AVL respectés la unitat lingüística (IEC, 2001). Una anàlisi molt exhaustiva i crítica del dictamen del Consell Valencià de Cultura i de la constitució de l'AVL a Guia Conca (2001); també són bastant crítiques les observacions de Cuenca (2003), qüestionant la diferència del valencià respecte al català.

²² Ocasionalment, es criticà que alguns acadèmics no tinguessen la *provada reputació* en matèria de coneixement del valencià que exigia la llei per a formar part de l'AVL.

²³ Resolució 12/2002, de 31 de maig, (DOGVI, núm. 4.277, de 24 de juny de 2002), on el Consell converteix en usos obligatoris i excloents les formes lèxiques i morfològiques recomanades, no de manera exclusiva, per l'AVL.

²⁴ Fora de l'àmbit temporal d'aquest treball, val a dir que l'AVL, sense abandonar la dialectització de l'estàndard valencià, tractà de respondre de manera definitiva i per unanimitat de tots els seus membres al debat sobre la naturalesa del valencià i sobre la diversitat de noms de la llengua, en febrer de 2005, amb un dictamen en què afirma que “la llengua pròpia i històrica dels valencians, des del punt de vista de la filologia, és també la que compartixen les comunitats autònomes de Catalunya i de les Illes Balears i el Principat d'Andorra [...] la franja oriental aragonesa, la ciutat sarda de l'Alguer i el departament francès dels Pirineus Orientals” i que “és

7.2. EL CONEIXEMENT DE LA REALITAT SOCIOLINGÜÍSTICA VALENCIANA

En termes generals, dins d'Espanya hi ha una gran escassetat d'estudis sociolingüístics sistemàtics i amb sèries temporals llargues. De fet, llevat del cens de població i dels estudis puntuals del CIS, les mancances són notables i, a més, són bastants asistemàtics i no abasten totes les comunitats plurilingües, sinó només aquelles que es consideren oficialment *bilingües*: Galícia, País Basc, Navarra, Catalunya, Balears i Comunitat Valenciana. Quedant-hi fora, per tant, Astúries, Castella i Lleó, Cantàbria, Extremadura, Aragó, Ceuta, Melilla i fins i tot la Vall d'Aran a Catalunya.

D'igual manera, dins de l'àmbit de les comunitats autònomes amb plurilingüisme reconegut tampoc abunden els estudis sociolingüístics extensos, detallats, amb sèries temporals llargues. Un estudi tan detallat sobre la realitat sociolingüística de la llengua basca com l'impulsat pel Govern Basc (Gobierno Vasco i al., 1996) és un fet excepcional i poc habitual. Per contra, a la majoria de les comunitats autònomes plurilingües, quan hi ha estudis sociolingüístics, són sobre aspectes molt concrets i generalment no hi ha sèries temàtiques i històriques i suficientment sòlides. A més a més, la major part dels estudis es centren més en el coneixement i la comprensió lingüística, que en l'ús social i pràcticament no aporten informació sobre la transmissió familiar; i això explica que la realitat sociolingüística i la vitalitat de les llengües siga coneguda de manera imprecisa.²⁵

Al País Valencià, el primer estudi que podríem considerar oficial (Mira, 1981) va ser realitzat durant la transició a la democràcia per encàrrec de la Diputació Provincial de València, principal institució governada pels socialistes abans de la constitució la Generalitat autonòmica en 1983. Aquell treball només pot ser considerat una primera aproximació a la realitat sociolingüística valenciana; si bé les dades i conclusions que apuntava havien de ser relativitzades, ja que assenyalava unes xifres de capacitació, ús i desig de conèixer la llengua massa voluntaristes i elevades.

un fet que a Espanya hi ha dos denominacions igualment legals per a designar esta llengua: la de valencià, establida en l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, i la de català, reconeguda en els estatuts d'autonomia de Catalunya i les Illes Balears".

²⁵ Aquest fet és bastant important en la nostra opinió, ja que com han posat de manifest Mollà i Viana (1989 i 1991) la substitució lingüística i la mort de les llengües es produeix no perquè no l'aprenquen els que no la coneixen; sinó perquè els que la parlen deixen de transmetre-la i de parlar-la.

Posteriorment, amb l'establiment de la Generalitat Valenciana, des del SIES (Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics) adscrit al Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià (després Direcció General de Política Lingüística), s'han impulsat línies d'estudi de diferents aspectes de la realitat sociolingüística valenciana. El primer estudi del SIES es fa públic en 1985, dos anys després de constituït el primer govern autonòmic socialista, i des d'aleshores i fins 1995 pràcticament tots els anys hi ha alguna mena d'estudi o investigació. Amb posterioritat a 1995, any en què el PP i UV accedeixen al Consell, el SIES només ha publicat un estudi en 1998 amb dades de 1991 (*veure Quadre 7.6*).

Quadre 7.6. Estudis i investigacions sociolingüístics oficials

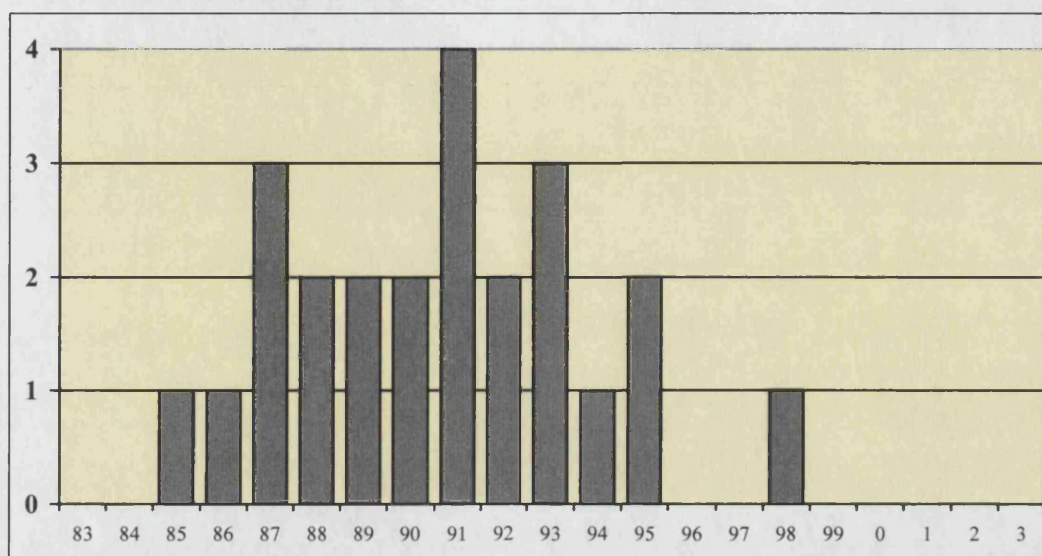
Títol	Data
Estudi sociològic sobre la problemàtica sociolingüística a la Comunitat Valenciana	1985
El valencià en l'àmbit comercial i financer	1986
El valencià en l'administració local	1987
El valencià en l'administració autonòmica	1987
Situació sociolingüística en l'àmbit empresarial. Terciari avançat	1987
Usos i actituds lingüístiques en els funcionaris i personal de l'administració local	1988
Anàlisi dels resultats del Padró d'habitants de 1986	1988
Coneixements i ús del valencià	1989
El valencià en l'administració autonòmica	1989
L'ús del valencià a la ràdio	1990
El valencià a l'administració autonòmica	1990
El valencià a l'àmbit comercial i de consum	1991
Estudi sobre l'ús del valencià a la senyalització de les vies públiques i serveis de transport	1991
El valencià a l'administració local	1991
El valencià a l'administració autonòmica	1991
Coneixements i ús del valencià	1992
El valencià als ajuntaments de l'àrea metropolitana de València	1992
Enquesta sociològica a la ciutat de València	1993
L'ús del valencià a la ràdio	1993
El valencià a les grans superfícies comercials	1993
Enquesta sociològica a la ciutat d'Elx	1994
Coneixements i ús del valencià	1995
Enquesta sociològica a la ciutat de Castelló	1995
Anàlisi dels resultats del Cens d'Habitants de 1991	1998

Font: SIES (Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics)

Durant la primera legislatura de govern socialista (1983-1987), hi hagueren només dos estudis, un en 1985 i un altre l'any següent. En la segona (1987-1991), el nombre d'estudis s'incrementa fins a nou i també ho fa la freqüència, ja que en 1987 hi ha tres estudis i en la resta d'anys de la legislatura hi ha dos. La tercera de les legislatures (1991-1995), l'última de govern socialista, és la que major nombre d'estudis publicats acumula, 12; si bé amb notables

diferències segons els anys. Amb el govern del PP només hi ha l'estudi adés citat (veure Gràfic 7.1).

Gràfic 7.1. Nombre d'estudis sociolingüístics del Consell (1983-2003)

Font: SIES

Dels 24 estudis, sis es centren en els comportaments lingüístics i en la realitat sociolingüística general en un interval temporal de més d'una dècada (1985-1998), i quatre en la realitat sociolingüística de les principals ciutats i àrees metropolitanes del País Valencià i estan fets públics entre 1992 i 1995.²⁶ Mentre que la resta d'estudis fan referència als usos en àmbits socials i a alguns sectors productius. Hi ha tres que es refereixen a diverses variants del sector comercial, publicats entre 1986 i 1993; un que es centra en el sector terciari avançat (1987), un en la senyalització de les vies i transports públics (1991) i 7 que descriuen els usos lingüístics en les administracions locals i en l'administració autonòmica. És a dir, s'observa un predomini d'estudis dels usos lingüístics sectorials (14) sobre els estudis de base geogràfica (10); i, a més, només sis dels estudis tenen un caràcter general i permeten determinar una comparació temporal bàsica de dades. Cal destacar, finalment, que tots els estudis de base geogràfica corresponen a anàlisi indirecte de dades (Padró i Cens) i no a enquestes pròpies. (veure Quadre 7.7).

²⁶ Alguns d'aquests estudis, a més de poder-se aconseguir a través de la pàgina web del SIES, han estat publicats per la Generalitat Valenciana (1989b). Una anàlisi dels estudis generals de coneixement i ús del valencià de l'època socialista, a Sanjuan (1999).

Els estudis sociolingüístics oficials no han fet possible un coneixement en profunditat de la realitat sociolingüística valenciana. D'una banda, han tendit a sobrevalorar els índex de coneixement formal de la llengua, i, d'una altra, han prestat una atenció menor a les dinàmiques d'ús social, contextual i sectorial, i sobretot no ha tingut a penes en compte els mecanismes de transmissió, abandonament i incorporació lingüística i, per tant, la vitalitat de la llengua.

Quadre 7.7. Característiques i àmbits dels estudis sociolingüístics

Estudis d'àmbit general	Estudis d'àmbit geogràfic concret	Estudis d'ús sectorial
Realitat sociolingüística (1985)	Àrea metropolitana de València	Comerç
Padró (1988)	(1992)	Comerç i àmbit financer (1986)
Cens (1998)	Ciutat de València (1993)	Comerç i consum (1991)
Ús lingüístic (1989, 1992 i 1995)	Elx (1994)	Grans superfícies (1993)
	Castelló (1995)	Sectors productius
		Terciari avançat (1987)
		Administració
		Adm. local (1987, 1988 i 1991)
		Adm. autonòmica (1987, 1989, 1990 i 1991)
		Mitjans de comunicació
		Ràdio (1990 i 1993)
		Àmbits públics
		Senyalització vies i serveis de transport (1991)

Font: SIES

En altres paraules, podem dir que els estudis sociolingüístics oficialment promoguts pel Consell han estat relativament escassos, concentrats pràcticament tots en l'època socialista, sectorialment s'han centrat només en cinc aspectes amb una periodicitat diversa i poc sistemàtica, i geogràficament s'han basat en l'estudi indirecte de les dades del Padró Municipal i del Cens de Població, però no en un sistema d'enquestes pròpies repetides sistemàticament en el temps. I no deixa de ser colpidor que, en una societat on la discussió sobre la llengua és tan intensa, el coneixement de la realitat sociolingüística siga tan pobre i insuficient, especialment pel que fa als usos socials, la presència en els diferents àmbits econòmics, la transmissió generacional de la llengua o, fins i tot, sobre l'eficàcia de les polítiques lingüístiques dels darrers anys.²⁷

²⁷ Les dades sociolingüístiques que acostumen a publicar els informes anuals de l'Institut Valencià d'Estadística només indiquen la gent que diu entendre, parlar, llegir o escriure el valencià.

La mancança d'estudis no és un problema de falta de competència tècnica dels departaments especialitzats en el coneixement sociolingüístic, sinó que ha de ser considerada com un símptoma de l'escassa preocupació de l'administració per conèixer i actuar sobre la realitat lingüística valenciana concreta. I caldria preguntar-se, veient la limitada preocupació del Consell per conèixer la realitat sociolingüística, quina política lingüística es pot dur a terme des d'un acostament intuïtiu i preferentment voluntarista o ideològic a la realitat lingüística, de quina manera es poden establir terminis, plans d'actuació, diferenciar iniciatives sectorials o avaluar l'eficàcia de les polítiques aplicades si s'obvia el coneixement exhaustiu, divers i contrastat de la realitat sociolingüística i de la repercussió de les polítiques lingüístiques en els usos socials i funcionals de la llengua i en la capacitat de transmissió familiar; és a dir, i si es desconeix si una política lingüística contribueix a millorar la vitalitat de la comunitat lingüística o, si més no, frena el procés de substitució lingüística en què es troba immersa la societat valenciana. I fins i tot, es podria concloure que l'absència d'aquesta mena d'estudis demostraria l'escàs interès dels governs valencians, especialment del PP, per les polítiques lingüístiques.

7.3. LA LLENGUA DE LA POLÍTICA I LES POLÍTiques DE DIFUSIÓ I PRESTIGI SOCIAL DE LA LLENGUA

És un lloc comú, si més no raonable, mantenir que el prestigi social del valencià ha millorat amb l'oficialitat, l'accés de la llengua a l'ensenyament, l'extensió d'una certa indústria editorial, el seu ús en la televisió, la ràdio i en contextos formals i institucionals elevats. No obstant això, aquest augment del prestigi social de la llengua ha de ser entès exclusivament en termes relatius. Primerament, perquè, l'increment del prestigi no comporta la superació de la concepció del valencià com a llengua subalterna i de menor rellevància social que el castellà al País Valencià. Segon, perquè, en l'ús públic oficial o paraoficial, han predominat les actituds diglòssiques que reforcen la posició de domini del castellà. I finalment, com veurem, perquè les polítiques de difusió i d'augment del prestigi social de la llengua han estat relativament dèbils.

La llengua dels polítics

Un dels primers eixos de qualsevol política lingüística pública per incrementar el prestigi d'una llengua, és que el Govern, els representants polítics i l'administració en faça un ús públic habitual i que la llengua en qüestió siga

llengua vehicular habitual de les institucions públiques. En aquest sentit i per determinar fins a quin punt el valencià ha estat la llengua vehicular dels polítics i de les institucions públiques, analitzem, en primer lloc, les 130 intervencions hagudes en els sis debats d'investidura (DI) del President de la Generalitat que han tingut lloc en el període analitzat; les 1.664 intervencions dels quinze debats de política general (DPG) i les 1.617 que hi ha hagut en la Comissió de Pressupostos de les Corts Valencianes al voltant de la presentació per membres del govern del projecte de pressupostos des de 1987 (moment en què s'inicien) fins 2002. Analitzem les tres categories separatament perquè per importància política són fets aïllables, tot i que vistes de manera conjunta ens ajudaran a determinar quin ha estat l'ús vehicular del valencià entre les elits polítiques, i cal insistir en el concepte d'*ús vehicular*, es referirà a la llengua utilitzada públicament, independentment que siga la pròpia del responsable polític.

Així, pel que fa al principal debat polític de les Corts Valencianes, el debat d'investidura durant el qual s'elegeix el president de la Generalitat, sorprèn que en cap dels sis debats analitzats hi haja una exposició del programa de govern en valencià i que aquesta llengua únicament s'use en un 8% del discurs en la primera investidura del president socialista Joan Lerma, en 1983, i en un 3% del discurs de la primera investidura del president popular Eduardo Zaplana, en 1995; mentre que en la investidura del president popular José Luis Olivas en 2002 el valencià no apareixerà ni de manera simbòlica. En la resta d'investidures (1987, 1991 i 1999) el valencià tampoc no estarà present en l'exposició del programa de govern per part de l'aspirant a president. Val a dir, però, que en dues ocasions (Lerma, 1987 i 1991) l'aspirant a president utilitzarà el valencià durant la resposta a les intervencions dels altres grups, cosa que no faran els candidats del PP.

Pel que fa als grups que donen suport al futur president, PSPV-PSOE (1983, 1987 i 1991) i PP (1995, 1999 i 2002) l'ús del valencià és més aviat baix: 7,7% en el cas del PSPV (concentrat en 1987) i del 23,3% en el del PP (únicament anys 1999 i 2002). Curiosament, el PP en els debats d'investidura en què és el principal partit de l'oposició no utilitzarà mai el valencià; mentre que el PSPV quan és oposició arribarà a un nivell d'ús del 83,3%, molt més superior que en la seua època de govern.

En conseqüència, podem dir que l'ús del valencià pels principals actors polítics durant el debat d'investidura és pràcticament testimonial: els presidents en l'exposició del programa només l'han fet servir en 1,8% de les seues intervencions i els dos principals partits (contant les intervencions dels candidats) un limitat 15,6%. Si la mitjana de l'ús en aquests debats, arriba al 37% es deu a

què els grups minoritaris de les Corts Valencianes, especialment UV i EUPV, han fet un ús major i sovint exclusiu de la llengua (veure Taula 7.1).

Taula 7.1. Ús del valencià als debats d'investidura

	1983	1987	1991	1995	1999	2002	GS	GPP	Total
President programa	8	0	0	3	0	0	2,7	1	1,8
President debat	0	40	66,7	0	0	0	46,2	0	21,4
PSPV	0	20	0	50	100	100	7,7	83,3	31,6
PP (AP)	0	0	0	0	55	15	0	23,3	2,4
EUPV (PCE)	50	75	80	100	100	100	72,7	100	78,6
UV	-	10	100	100	-	-	82	100	83,6
CDS	-	30,3	-	-	-	-	30,3	-	30,3
Mixt	-	-	-	-	-	100	-	100	100
<i>PSPV+PP</i>	<i>1,3</i>	<i>13</i>	<i>15,4</i>	<i>11,4</i>	<i>31,9</i>	<i>21,5</i>	<i>12,9</i>	<i>21,2</i>	<i>15,6</i>
Total	20,8	28,3	45,5	33,6	45,5	43,9	35,5	40,9	37
Jurament President	V	V	V	C	C	C	-	-	-

Font: *Elaboració pròpia*. GS (govern socialista), GPP (govern del PP), V (valencià), C (castellà).

Les xifres d'ús del valencià durant el debat anual de política general²⁸ són més elevades, especialment pel que fa als actors principals, excepció feta de les intervencions dels presidents durant l'exposició de la valoració del programa de govern (veure Taula 7.2). De fet, durant els 15 debats d'investidura, únicament en una ocasió (Lerma, 1995) s'utilitzarà el valencià en l'exposició del programa de govern per part del president i, a més, seguint les recomanacions d'una resolució de les Corts Valencianes aprovada l'any anterior.²⁹ Amb tot, durant els debats de l'etapa socialista (1984-1995) només hi ha una ocasió en què el president no usa el valencià (84-II) i en la resta d'ocasions ho fa en una mitjana del 54,8% i amb una tendència creixent. Mentre que els presidents del PP mai utilitzaran el valencià ni durant l'exposició del programa ni durant el debat. Els membres del govern que hi intervenen en el debat ho faran de manera molt similar als presidents (54,2% PSPV; 0% PP). Els partits que donen suport als respectius presidents presenten nivells d'usos no coincidents amb els dels seus líders en el cas del PP. Així, mentre que el PSPV usa el valencià en un

²⁸ Habitualment, el debat té lloc una volta a l'any, sempre que no hi haja hagut debat d'investidura, amb una excepció, 1995, en què hi va haver debat de política general i debat d'investidura. De manera extraordinària, hi van haver dos debats de política general el 1984.

²⁹ Lerma recordà el compromís de fer el discurs en valencià i aclarí que "per a mi no és cap problema fer els discursos en valencià [...] procure diversificar els discursos en funció de les necessitats de la gent i de la voluntat de representar les dues llengües".

55,4% de les intervencions durant l'època de govern socialista, la mitjana d'ús del PP és del 27,7%.

Taula 7.2. Ús del valencià als debats de política general

	84-I	84-II	85	86	88	89	92	93	94	95	96	97	98	00	01	GS	GPP	Tot
Pres IP	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	10	0	6,7
Pres D	50	0	33,3	33,3	50	60	66,7	57,1	66,7	75	0	0	0	0	0	54,8	0	37,4
Govern	33,3	15,7	40	28,6	53,9	54,6	57,1	31,3	57,1	77,8	0	0	0	0	0	45,2	0	32,9
PSPV	35,3	37,4	35	36,8	57,5	34,2	64,3	57,7	51,3	75,5	50	42,1	60	47,1	47,7	55,4	50,5	54,7
PP ap	0	0	0	9,1	6,7	0	19,4	25,5	33,3	23,8	25	38,6	23	29,7	29,7	18,3	27,7	22,3
EU pc	38,5	60	45,5	83,3	88,9	83,3	87,5	81	85,7	71,4	81,3	70	88,5	100	100	71,3	87,6	77,1
UV	-	-	-	16,7	50	46,7	87	88,6	63	87	72,2	57,1	78,3	-	-	76,5	70,9	75
CDS	-	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	0
Mixt	-	-	-	-	100	100	-	41,7	0	100	-	-	62,6	-	-	54,6	60,7	56,8
PS-PP	19,4	20,9	27,9	26,7	43,6	26	46,4	45,3	45,1	60,8	35,4	39,7	32,3	35,2	35,2	42	34,6	39,9
Total	25	29,8	27,9	33,3	48,4	39,1	57,6	54,4	50,6	68,9	52,4	48,4	51,1	50,7	50,7	52,4	50,6	51,8

Font: Elaboració pròpia. Pres IP (president intervenció programàtica), Pres D (president debat), GS (govern socialista), GPP (govern del PP), PS-PP (considerant només les intervencions del PSPV i del PP).

La mitjana d'ús del valencià dels dos grans partits durant els 15 debats és del 39,9%, situant-se només en una ocasió (1995) per damunt del 50% i amb una evolució que va des de prop del 20% de la primera legislatura (PSPV al voltant del 35%; PP en el 2%) a la més alta en la tercera, on la mitjana d'ús del PSPV es situa prop del 60% i la del PP puja al 25%; posteriorment durant les legislatures populars, la mitjana del PP s'hi ha mantingut al voltant del 27% i la del PSPV ha baixat al 50%. De fet, els partits que han fet un ús més sistemàtic del valencià, han estat els partits més menuts (EUPV i UV), amb l'excepció del CDS que, en els debats de política general en què participà no utilitzà mai aquesta llengua. La mitjana d'ús d'EU és del 77% i la d'UV ha estat del 75%, sent lleugerament més alta en l'època de govern socialista, sobretot en la tercera legislatura.

Amb tot, si deixem a banda els àmbits discursius més formals dels debats d'investidura i de política general, i analitzem les intervencions en el treball de les Corts en què participen també membres o representants del govern, els debats anuals sobre els pressupostos de la Generalitat iniciats en la segona legislatura, observem xifres d'ús del valencià inferiors a les vistes adés (veure Taula 7.3). Així, la mitjana d'ús general ha estat més baixa (38,2%), especialment la del govern (24,4%) i la de la suma dels dos partits principals (20,5%). De fet, excepte el PSPV que presenta una mitjana d'ús lleugerament superior (56,3%), la resta de partits se situa per baix del percentatge d'ús del valencià dels debats de política

general: PP (14,6%); EUPV (69,1%) i UV (50%). En termes generals, hi ha, però, una evolució positiva, ja que mentre en la II legislatura el nombre d'intervencions en valencià només va ser del 14,9% i en la V legislatura arriba al 60,8%, en bona mesura per les intervencions en valencià del Govern, del PP i, sobretot, d'EUPV.

Val a dir que l'ús del valencià no ha estat homogeni en les diferents àrees de govern; així els nivells més alts se situen en les matèries referides al Medi Natural (58,2%), Cultura (55,2%) i Governació (50%) i els més baixos en Infraestructures (36,5%), Economia (27,1%) i Benestar Social (20,4%). Xifres que descendeixen significativament quan tenim en compte només els representants del Govern (Medi Natural, 50,8%; Governació, 42,4%; Cultura, 34%; Infraestructures 31,9%; Benestar Social, 8%; i Economia, 6%) i, especialment, els dos principals partits de les Corts (Cultura, 33,4%; Medi Natural, 31,5%; Governació, 25,4%; Infraestructures, 24,3%; Economia, 15,2%; i Benestar Social, 5,8%).

En conseqüència podem concloure que el model d'ús del valencià per les elits polítiques ha estat asistemàtic, diglòssic i més aviat baix, sobretot en els dos primers partits i especialment en el PP i entre els membres dels diferents governs. A més, ha tendit a concentrar-se en major mesura en determinades matèries com Cultura (Educació, Cultura, Universitats i Esports) o Medi Natural (Agricultura, Pesca, Territori, Medi Ambient); mentre que en altres com Economia (Indústria, Hisenda, Economia) o Benestar Social (Treball, Seguretat Social, Promoció Social) les xifres han estat més aviat simbòliques. En termes generals, no hi ha hagut cap voluntat deliberada d'usar el valencià com a llengua primera del discurs polític valencià i sembla que l'únic criteri ha estat la utilització de les llengües segons el criteri (o la llengua) individual dels diputats i membres dels governs.³⁰

En línies generals, els governs socialistes usaren la llengua de manera irregular, amb una tendència al predomini de la intracomunicació administrativa en castellà i una major presència del valencià en intervencions relacionades amb la identitat *històrica*, preferentment de caràcter simbòlic i vinculada amb fets i manifestacions culturals i de l'ensenyament i en espais geogràfics o funcionals on el valencià apareixia com la llengua *políticament correcta*. No deixa de ser paradigmàtic, en aquest sentit, que els juraments del president socialista de la Generalitat, una volta ha estat elegit, són sempre en valencià (a diferència dels discursos d'investidura). Aquest comportament lingüístic, malgrat la introducció del valencià en àmbits formals elevats, reforçava les dinàmiques diglòssiques de la societat valenciana i contribuïa, si més no indirectament, a mantenir els prejudicis socials negatius sobre la inferioritat del valencià per debatre sobre

³⁰ Aquest comportament contrasta clarament amb els dels diputats dels parlaments autonòmics de Balears, Catalunya i Galícia.

temes que no estigueren vinculats amb actuacions polítiques *culturals*, *emotives* o *identitàries*; ja que les matèries considerades més *serioses* o *delicades* com l'economia o les polítiques socials foren àrees on predominà la llengua castellana.

Taula 7.3. Ús del valencià en els debats de pressupostos (per legislatures)

<i>Economia</i>	Government	PSPV	PP (ap)	EU (pce)	UV	CDS	Mixt	PS+PP	Total
II Leg.	0	66,7	3,3	0	s/i	0	s/i	9,6	9,6
III Leg.	14	56,3	31,3	30	8	-	0	18,1	23,6
IV Leg.	4,2	72,7	0	70	25	-	50	19,1	40,5
V Leg.	0	50	0	100	-	-	100	11,8	41,2
Total	6	62,1	13,6	59	10,3	0	61,5	15,2	27,1
<i>Cultura</i>	Government	PSPV	PP (ap)	EU (pce)	UV	CDS	Mixt	PS+PP	Total
II Leg.	0	100	0	0	66,7	0	100	11,8	16,2
III Leg.	41,7	80	8,3	100	92,3	-	50	25,7	60,8
IV Leg.	38,2	100	42,9	57,1	100	-	100	44,7	67,9
V Leg.	100	90,9	100	100	-	-	100	72,5	97,5
Total	34	92,7	26,8	69,4	89,5	0	87,5	33,4	55,2
<i>Infraestructures</i>	Government	PSPV	PP (ap)	EU (pce)	UV	CDS	Mixt	PS+PP	Total
II Leg.	25	25	5	0	0	0	100	11,8	15,3
III Leg.	23,5	33,3	20	40	12,5	-	s/i	18,4	24,5
IV Leg.	25	77,8	14,3	100	20	-	0	25	47,7
V Leg.	66,7	100	100	100	-	-	100	61,1	88,9
Total	31,9	58,8	23,3	57,6	13,3	0	71,4	24,3	36,5
<i>Medi Natural</i>	Government	PSPV	PP (ap)	EU (pce)	UV	CDS	Mixt	PS+PP	Total
II Leg.	29,2	60	0	0	100	0	s/i	21,3	27,5
III Leg.	51,3	45,5	0	63,6	100	-	s/i	25,5	49,7
IV Leg.	66,7	50	20	100	66,7	-	100	29,3	66,7
V Leg.	50	87,5	44,4	100	-	-	100	44,8	71,6
Total	50,8	62,5	15	86,7	85	0	100	31,5	58,2
<i>Benestar Social</i>	Government	PSPV	PP (ap)	EU (pce)	UV	CDS	Mixt	PS+PP	Total
II Leg.	0	16,7	0	0	33,3	0	s/i	0,9	2,8
III Leg.	3,9	50	0	75	41,7	-	s/i	7,3	28,1
IV Leg.	0	0	0	47,1	33,3	-	0	0	13,1
V Leg.	33,3	16,7	0	100	-	-	100	15,8	44,7
Total	8	18	0	70,4	37	0	33,3	5,8	20,4
<i>Governació</i>	Government	PSPV	PP (ap)	EU (pce)	UV	CDS	Mixt	PS+PP	Total
II Leg.	56,3	57,1	0	0	100	0	100	30,2	44,2
III Leg.	65,4	12,5	8,8	61,5	85,7	-	s/i	25	50,6
IV Leg.	0	90	66,7	100	s/i	-	100	32,5	62,5
V Leg.	16,7	12,5	25	100	-	-	100	11,8	41,2
Total	42,4	45,5	17,6	72,7	87,5	0	100	25,4	50
<i>Total</i>	Government	PSPV	PP (ap)	EU (pce)	UV	CDS	Mixt	PS+PP	Total
II Leg.	11,6	56,5	1,8	0	53,3	0	100	11,7	14,9
III Leg.	30,6	48,4	14,4	61,5	50,6	-	33,3	19,5	37,8
IV Leg.	20	61,2	19,6	76,6	46,7	-	54,8	21,9	45,9
V Leg.	38,7	57,1	41,9	100	-	-	100	32,7	60,8
Total	24,4	56,3	14,6	69,1	50	0	72,4	20,5	38,2

Font: Elaboració pròpia. Leg. (legislatura)

Contràriament al que podrien fer pensar el major nombre d'intervencions en valencià dels representants del govern del PP en la Comissió de Pressupostos, amb el PP s'ha reduït considerablement el ja limitat ús públic del valencià per part

dels membres del Consell. De fet, el valencià pràcticament ha limitat el seu ús en discursos institucionals a un nombre molt escàs d'ocasions, i sovint de manera compartida amb el castellà, en intervencions institucionals sobre matèries culturals, lingüístiques o històriques; i cal pensar, per tant, que, després del relatiu increment amb els governs socialistes, el prestigi del valencià se n'ha hagut de ressentir amb els governs del PP.

Més sobre la llengua del poder: retolació i usos administratius

Val a dir que durant els governs socialistes la llengua vehicular predominant a l'administració pública autonòmica ha estat el castellà, especialment en l'àmbit escrit (Generalitat Valenciana, 1987, 1989, 1990a i 1991a); això si amb diferències segons les conselleries, els departaments administratius i la matèria (Ferrando, 1991). El valencià ha estat la llengua pràcticament única de la nomenclatura de les institucions centrals de la Generalitat, de la retolació dels serveis centrals del Govern, de les capçaleres dels escrits oficials de l'administració autonòmica; però la seua presència es reduïa de manera desigual en els serveis perifèrics.

Ara bé, com veurem al *Capítol 10*, més enllà de la retolació i la nomenclatura administrativa, els usos lingüístics interns de l'administració han estat en funció de la voluntat i la inèrcia dels responsables dels diferents departaments i dels mateixos funcionaris, amb un aclaparador domini del castellà. De fet, l'únic departament que ha tingut el valencià com a llengua vehicular habitual en tot moment, independentment del responsable polític, ha estat la Direcció General de Política Lingüística.

Respecte a les relacions amb els ciutadans, l'administració autonòmica ha tractat de garantir els drets a ser atesos o rebre la informació en valencià, sovint, en els documents escrits, mitjançant el recurs a traduccions o a edicions de documents en les dues llengües. Però, amb tot, en termes generals, la llengua primera d'atenció als ciutadans ha estat el castellà. És a dir, en els usos lingüístics durant els governs socialistes han reproduït els esquemes diglòssics, que reforcen una certa concepció del valencià en una llengua simbòlica, vinculada només a alguns aspectes específics de la vida pública o d'alguns grups socials.

Amb els governs del PP la minorització de l'ús administratiu del valencià ha augmentat. La llengua vehicular de l'administració pública autonòmica ha estat el castellà, incrementant la seua presència escrita i oral respecte l'època de governs socialistes. El valencià ha estat la llengua pràcticament única de la

nomenclatura de les institucions centrals de la Generalitat, però ha cedit lloc al castellà en les capçaleres dels escrits oficials i en la retolació dels serveis perifèrics i en els cartells de l'administració autonòmica. Els usos lingüístics interns de l'administració han seguit en funció, ara exclusivament, de la voluntat dels responsables dels diferents departaments i, excepte casos molt puntuals, això ha derivat en un ús quasi exclusiu del castellà en totes les matèries. Mantenint-se, però, la tendència als formularis i les circulars redactats en les dues llengües oficials. Pel que fa a les relacions amb els ciutadans, l'administració autonòmica ha mantingut a grans trets els usos anteriors, tot i reforçar-se les dinàmiques que afavorien l'atenció als ciutadans en castellà. Un exemple paradigmàtic del que estem dient és que des de la seua creació la pàgina web de la Generalitat s'obre en la versió castellana i que bona part de la informació existent en la valenciana està exclusivament en castellà.

En altre ordre de coses, cal destacar que, des del Consell, i fonamentalment durant l'època socialista, únicament s'han impulsat un parell de campanyes institucionals per promoure l'ensenyament o l'ús social de la llengua. De fet, tan sols hi ha hagut una campanya (*Visquem en valencià*) de tipus general, amb anuncis a televisió i ràdio inclosos, i amb una certa continuïtat temporal, que a principis dels anys noranta va tractar de fomentar l'ús social del valencià. La resta de campanyes s'han concentrat en la promoció, amb recursos desiguals i una presència als mitjans de comunicació oscil·lant, de l'ensenyament en valencià amb el lema genèric d'*En valencià, clar que sí*; iniciades a començaments dels noranta amb el govern socialista, continuaren amb intensitat diversa amb els del PP.

D'igual manera, ha estat baix el suport i l'assessorament lingüístic específic a sectors socials i econòmics específics. L'atenció prestada a la difusió de vocabularis especialitzats a col·lectius socials i professionals especialitzats ha estat irregular i no ha obeït a una estratègia definida de difusió de la llengua. A començament dels anys vuitanta, durant els governs socialistes, s'impulsen col·leccions de vocabularis específics que amb un rigor i coneixement lingüístic irregular, s'orienten fonamentalment a millorar la qualificació lingüística dels professionals de l'ensenyament. Paral·lelament, es difonien cartells amb imatges i els noms de productes de consum diari (peixos, carns, verdures, fruites, etc.) i sobre arbres o animals més comuns del País Valencià orientats als centres escolars, les oficines oficials i els mercats públics per popularitzar terminologies específiques. Durant els darrers anys del govern socialista, les publicacions de vocabularis es van reduir i els materials van tenir un caràcter més tècnic, sense una orientació ben definida dels segments de població a què es volien adreçar. Durant els governs del PP, la difusió d'aquesta mena de vocabularis, sempre concentrada en l'educació, pràcticament va ser nul·la.

7.4. LES RELACIONS AMB LA RESTA DEL DOMINI LINGÜÍSTIC

En primer lloc, per contextualitzar aquest epígraf, val a dir que, des del final de la transició democràtica i de l'assentament d'institucions d'autogovern a les diferents comunitats autònomes del domini lingüístic catalanovelencià, les relacions entre les institucions públiques, els partits, les diferents indústries culturals i els mons intel·lectuals lingüístics han estat limitades i escassament col·laboratives, més enllà d'algunes interessants experiències de cooperació universitària. La realitat és que pràcticament totes les estratègies de promoció de la llengua o de consolidar mercats de productes culturals han seguit dinàmiques bàsicament *regionals* o *autonòmiques* al marge, si més no, de la resta de territoris del domini lingüístic. I això ha estat així amb les institucions de les tres comunitats autònomes espanyoles que tenen reconegut el català/valencià com a llengua oficial (Catalunya, Comunitat Valenciana i Illes Balears) i, més encara, amb les comunitats autònomes que només reconeixen la seua existència (Aragó), amb les que la ignoren (Múrcia) i amb les zones no espanyoles del domini lingüístic (Andorra, Catalunya Nord, l'Alguer).

Dit això i entrant en la política del Consell de la Generalitat, cal destacar que les relacions amb la resta del domini lingüístic impulsades pels governs socialistes van ser escasses, de baixa intensitat política i sovint indirectes i informals, i van donar lloc sistemàticament a acusacions al govern i als socialistes de traïció als interessos valencians i de catalanisme per part dels partits i dels mitjans de comunicació conservadors que s'oposaren a qualsevol acostament entre el Govern Valencià i els de les altres comunitats del domini lingüístic i que feien de l'anticatalanisme un instrument de mobilització política i desgast dels socialistes. Aquestes acusacions, les lògiques *regionals* de promoció de la llengua i la cultura, existents també a Catalunya i les Illes Balears, i el problema del nom i la identitat del *valencià* van contribuir a què la col·laboració amb la resta del domini lingüístic no fóra estable en àmbits tan importants com ara l'ensenyament, el foment de les indústries de la llengua (teatre, llibre, cinema, televisió, etc.), la coordinació de la presència i el reconeixement del valencià en àmbits internacionals o l'intercanvi d'experiències de normalització lingüística.

Durant la preautonomia són gairebé inexistents en termes formals i institucionals aquesta mena de relacions, que tampoc van ser massa freqüents durant la primera etapa del govern socialista, i que, quan es produïen tenien quasi sempre va tenir un caràcter puntual o informal. Només en la segona etapa de la política lingüística del govern socialista, s'observa una certa institucionalització

de les relacions amb els altres governs del domini lingüístic aprofitant el debat sobre l'Arc Mediterrani de la Unió Europea o la necessitat de cooperació bilateral amb el Govern de Catalunya en matèria d'infraestructures. En qualsevol cas, durant els anys de govern socialista, s'establí una mínima relació i mecanismes de cooperació amb la resta del domini lingüístic, especialment amb Catalunya, que es va concretar en formes estables de col·laboració tècnica en alguns aspectes de la política lingüística i de les indústries culturals.

Així, a mitjans dels anys vuitanta i començament dels noranta es va crear una mena de coordinació informal a través de la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu (CALA) que tenia com a objectiu afavorir l'establiment d'una terminologia administrativa comuna i models de documentació administrativa similars, i on van participar tècnics dels departaments de política lingüística de Catalunya, Balears, País Valencià, la ciutat de Perpinyà i Andorra. Una col·laboració tècnica que es va concretar també en l'elaboració de versions úniques, sense distinció de variants dialectals, per a Balears, Catalunya i la Comunitat Valenciana de documents administratius estatals (llibre de família, documentació electoral, etc.).

D'igual manera hi va existir una coordinació tècnica i sense publicitat pública de les institucions administratives amb capacitat legal per reconèixer la competència lingüística de la població del País Valencià (Junta Qualificadora de Coneixements de Valencià), Catalunya (Junta Permanent de Català) i les Illes Balears (Junta Avaluadora de Català); fet que permeté la fixació d'un sistema d'exàmens molt semblant a les tres comunitats, un nivell d'exigència examinadora similar i, finalment, en 1994, l'homologació dels títols de coneixement de valencià i de coneixement de català.

Finalment, durant l'època de govern socialista s'establiren mecanismes per afavorir de manera discreta actuacions de col·laboració lingüística i cultural amb projectes comuns com la creació del Patronat Ramon Llull per difondre l'obra de Llull i promoure'n els estudis, i es va acordar la col·laboració en l'edició de l'obra completa de Miquel de Batllori per una editorial privada amb el suport directe dels governs autonòmics català, balear i valencià. A més, d'impulsar, puntualment, acords per facilitar intercanvis d'exposicions o de companyes teatrals; iniciatives que van ser insuficients per a crear una relació estable i impulsar un mercat cultural del conjunt del domini lingüístic.³¹

³¹ Amb tot, la dèbil integració del mercat lingüísticocultural en llengua catalana no ha de ser atribuïda a la falta d'institucionalització de les relacions entre els governs autonòmics. Els problemes són importants i no necessàriament vinculats a les relacions institucionals. Hi cal tenir en compte, entre d'altres causes, la competència editorial que tendeix a colonitzar uns mercats

Amb els governs populars, però, es va posar fi als mecanismes existents de col·laboració amb resta del domini lingüístic. Potenciant-se la dinàmica d'*estranyament* i ignorància d'un domini lingüístic catalanovelencià que anés més enllà dels estrictes límits geogràfics i polítics de la Comunitat Autònoma Valenciana. Amb aquesta lògica, una de les primeres mesures del govern de la Generalitat del PP i UV va ser la derogació, en 1995, del decret d'homologació dels títols administratius de coneixement de valencià i de coneixement de català. I de la mateixa manera, va cessar la coordinació directa de la JQCV amb les institucions amb capacitat legal de reconèixer la competència lingüística a cada comunitat autònoma de l'àmbit lingüístic, es retirà la participació oficial valenciana en el Patronat Ramon Llull i es va evitar la col·laboració en l'edició de l'obra completa de Miquel de Batllori. Alhora que es prohibeix en 1996 l'ús dels termes *llengua catalana* o *País Valencià* en els llibres de text dels centres d'ensenyament obligatori i s'ha arribat a *recomanar* que, en l'assignatura de literatura valenciana, els llibres de text no facen referència a autors catalans o balears. Iniciatives aquestes últimes que han estat presentades pel partit en el govern com a *valencianitzadores* de l'ensenyament valencià, però que de fet tractaven d'afavorir la desvinculació de la resta del domini lingüístic i reduir l'univers del valencià a l'àmbit de la comunitat autònoma pròpia (AELC, 2002; Esteve, 2004).

L'estratègia d'*estranyament* del domini lingüístic propi no ha cessat al llarg de tota l'etapa de govern del PP, malgrat els intents de normalitzar les relacions entre els governs de Catalunya i la Comunitat Valenciana que va haver a finals dels anys noranta i fins i tot el suport implícit que sembla que va existir per part de la Generalitat de Catalunya, governada per CiU, a la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.³²

7.5. LA PROMOCIÓ EXTERIOR DEL VALENCIÀ

La promoció de la presència exterior del valencià per part del Govern Valencià ha estat més aviat nul·la i quasi sempre induïda per dinàmiques externes al Govern Valencià i a la mateixa societat valenciana. Val a dir que això no deixa

propis, massa dependents de lectures escolars amb un baix nivell d'acceptació de formes lingüístiques no coincidents amb els models de l'estàndard propi; els circuits teatrals relativament limitats als àmbits autonòmics respectius; la falta de coneixement i d'hàbits d'escollar dialectes diferents; els models lingüístics restrictius a la diversitat dialectal de les televisions públiques valenciana i catalana, o el localisme dels cercles intel·lectuals de cada país del domini lingüístic.

³² No es pot deixar de considerar que durant la primera legislatura de govern del PP de la Generalitat Valenciana, el PP governava també a Espanya amb el suport de CiU.

de ser un fet paradoxal i, sens dubte, paradigmàtic de la manera en què el conflicte sobre el nom de la llengua i l'ambigüitat identitària que ha acompanyat al terme *valencià* ha acabat limitant en part els àmbits d'actuació de la política lingüística del Govern Valencià, especialment en la promoció i presència del valencià més enllà de la frontera política de la comunitat autònoma.

En aquest sentit, més enllà de la col·laboració tècnica puntual que va existir fins al final del govern socialista per facilitar versions catalanovelencianes úniques d'alguns documents oficials estatals a què hem fet referència adés, els governs valencians mai no han promogut o acordat amb els altres governs estatals o autonòmics de la resta del domini lingüístic una estratègia directa o indirecta de promoció exterior del valencià/català que garantira la seua presència i difusió a Espanya, a la Unió Europea, a les universitats, en congressos, fires culturals o en qualsevol tipus d'activitat que pogués contribuir al coneixement de la realitat lingüística valenciana i del domini lingüístic propi.³³

Contràriament al que hauria d'haver estat normal, l'ambigüitat identitària sobre el *valencià* i la tendència a considerar el valencià com una cosa *interna* de la Comunitat Valenciana, que ha dominat la política valenciana, ha impedit no sols arribar a acords de col·laboració amb els altres governs autonòmics dels territoris amb què es comparteix llengua, sinó fins i tot mostrar-se contrariats per les iniciatives que, fonamentalment des de Catalunya, s'han fet per aconseguir alguna mena de reconeixement oficial del *català* dins de la Unió Europea. En aquest sentit, els governs valencians han fet evident la seua incomoditat davant aquesta mena d'iniciatives que els obligava a matisar l'ambigüitat en què estaven instal·lats, fet que els ha dut a tractar d'ignorar les iniciatives *catalanes*, i fins i tot, amb els governs del PP, a fer declaracions de caire secessionista negant qualsevol reconeixement exterior de la unitat lingüística: el nom de *valencià*, més enllà del significat específic que cada actor o partit polític li volgués atribuït, acabava presentant exteriorment el *valencià* com una llengua espanyola diferent o, com a mínim, no exactament igual al *català*.

En qualsevol cas, no serà fins a començament dels anys noranta que el Govern Valencià es plantege donar resposta a la presència *exterior* del valencià de la mà de quatre fenòmens d'origen i significació diferent. Dels quals només els dos últims afecten la resta del domini lingüístic.

³³ En aquest sentit, el Consell del PP, quan es constituïska el Patronat Ramon Llull per coordinar aquesta mena d'actuacions entre les Illes Balears i Catalunya en 2002, s'hi negarà a participar-hi.

En primer lloc, perquè la Generalitat Valenciana impulsarà una política de suport i coordinació de les cases valencianes a l'exterior, especialment dins d'Espanya i de l'Amèrica Llatina.

En segon, perquè, llavors, una coalició política progressista venç les eleccions municipals a la ciutat sarda de l'Alguer i estableix relacions amb la Direcció General de Política Lingüística (DGPL).³⁴

En tercer lloc, perquè, en aquells moments, les institucions centrals de l'estat començaran a editar versions del *BOE* amb les lleis i alguns reglaments estatals en les llengües cooficials autonòmiques i les versions seran en *català*, *valencià*, basc i gallec.

I finalment, perquè, aleshores també, es redacta la Carta Europea de les Llengües Minoritàries.

Davant d'aquests impulsos, el Govern Valencià reaccionarà de manera desigual i sense una visió coherent i de conjunt. Així, pel que fa a les cases valencianes a l'exterior, una realitat relativament limitada en nombre i extensió, les iniciatives en matèria lingüística es van concretar en la promoció de cursos de llengua i cultura valenciana i fins i tot, en els darrers anys de govern socialista, en fer alguns exàmens de capacitació lingüística de la JQCV en *cases regionals valencianes* d'Amèrica del Sud, sense que la iniciativa haja tingut continuïtat.

Igualment, els contactes amb la ciutat de l'Alguer dels darrers anys del govern socialista es van limitar a intercanvis d'informació sobre sistemes d'ensenyament de la llengua per a persones adultes, sobre el funcionament de la Junta Qualificadora de Coneixement de Valencià (JQCV) i, fins i tot, es van facilitar mecanismes perquè algueresos pogueren ser examinats per la JQCV. Amb tot, aquesta dinàmica de col·laboració que depenia fonamentalment de la voluntat de l'alcaldia de l'Alguer i del responsable de la Direcció General de Política Lingüística no va tenir continuïtat quan canvià l'equip de govern a l'ajuntament de l'Alguer i, sobretot, amb l'arribada al Govern Valencià del PP.

En altre ordre de coses, el Govern Valencià facilitarà i garantirà la traducció al *valencià* dels documents i lleis estatals i ho va fer, en un primer moment buscant-hi una única versió amb Catalunya i Balears sobre la base del subestàndard valencià convergent orientat i evitant les construccions amb

³⁴ Aquest fet, que en sentit estricte hauria de ser considerat com una iniciativa per establir relacions amb la resta del domini lingüístic, tingué la consideració per part de la DGPL d'una mena de projecció exterior del valencià, semblant a la que es feia a les cases valencianes a l'exterior.

morfologia verbal diferent. Aquesta experiència va ser, però, curta i ja en els darrers anys de govern socialista la versió d'aquesta mena de documents en *valencià* i en *català* era diferent: la catalana basada en el subestàndard oriental o general i la valenciana en el subestàndard convergent tradicional. Publicant-se, per tant, en l'àmbit estatal dues versions d'un mateix document en una mateixa llengua, però amb doble denominació; fet que tot plegat contribuïa a fer la sensació formal d'estar davant de dues llengües diferents. De fet, amb l'extensió dels enllaços en les llengües cooficials de les pàgines web dels ministeris del Govern d'Espanya, el *valencià* i el *català* apareixeran com a categories diferents al costat de l'èuscar, el castellà i el gallec.

Pel que fa a la discussió europea sobre les llengües minoritàries, iniciada en els darrers moments del govern socialista, i en la mesura que ha tingut major repercussió mediàtica, sembla haver generat més incomoditat que cap altra cosa al Govern Valencià, ja que mai es farà explícita, en el període de temps analitzat, la voluntat de la Generalitat perquè es reconegués el *català/valencià* com a llengua europea amb un cert nivell d'oficialitat i les escasses al·lusions al debat de les llengües europees que van haver al País Valencià, les provocà l'oposició conservadora preocupada perquè el *valencià* pogués ser assimilat al *català* a Europa, mentre el govern socialista afirmava que el *valencià* tindria a Europa el reconeixement que es mereixia, sense aclarir la relació amb el *català*.

Més enllà d'aquests espais, bastant modestos, la promoció oficial per part del Govern Valencià de la presència o el reconeixement exterior del *valencià* va ser nul·la durant l'etapa del governs socialista.

Amb els governs populars, no es va anar més enllà en els àmbits de presència i promoció, però sí que van haver canvis significatius en alguns aspectes. Començant pel final, el Govern Valencià del PP es va mantenir en l'essencial al marge del debat sobre les llengües regionals o minoritàries d'Europa; però no va obviar alguns comentaris reivindicadors de la particularitat del *valencià*, influint també en el Govern d'Espanya perquè en el text d'adhesió d'Espanya a la Carta de les Llengües Minoritàries (2001) no es fes cap al·lusió explícita al nom de les llengües com finalment va ocórrer; ja que, com vam veure al Capítol 3, a l'adhesió espanyola a la Carta "s'entenen per llengües regionals o minoritàries, les llengües reconegudes com a oficials als estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, Comunitat Valenciana i Navarra" i "les que els estatuts d'autonomia d'Aragó, Astúries i Catalunya protegeixen i emparen". Sense concretar-hi més.

La promoció del valencià entre les cases valencianes en l'exterior ha continuat de manera similar a la que es feia durant els governs socialistes; si bé, en la mesura que s'ha incrementat el nombre de cases coordinades, també han augmentat les ajudes a la realització de cursos de llengua i cultura valencianes.

Els canvis més profunds de la presència exterior del valencià durant el període de govern del PP s'han produït en la presència a l'àmbit oficial depenent del Govern central. Ací, el Govern Valencià ha mantingut la dinàmica final dels governs socialistes de fer una versió *valenciana* del *BOE* diferent de la *catalana*, que s'ha ampliat a les pàgines web del Govern central; però incrementant la distància lingüística amb la versió catalana, ja que el Govern del PP impulsà l'ús del subestàndard valencià particularista més allunyat de l'estàndard català general.

Amb tot, més enllà de les proximitats dels subestàndards lingüístics de les versions catalana i valenciana, que no han deixat mai de ser variants d'una mateixa llengua, el problema sempre ha estat el mateix (també quan la versió era absolutament idèntica) i ha estat la doble nomenclatura de la llengua i el fet que formalment *valencià* i *català* apareguen en contextos oficials com a llengües diferents. La novetat del Govern Valencià del PP és que l'impuls d'un subestàndard particularista s'emmarca dins de l'estratègia d'estranyament del valencià i, indirectament, de negació o *ignorància* de la unitat lingüística. Una voluntat que es manifestarà també en el suport del Govern Valencià a les iniciatives del Govern central del PP en 2002 de diferenciar *valencià* i *català* en els estudis de les escoles oficials d'idiomes d'Espanya o de distingir també, en la classificació dels llibres de la Biblioteca Nacional, entre *català* i *valencià*.

Fora d'aquests àmbits, les polítiques de promoció i presència exterior del valencià afavorides pel Govern del PP no han existit. De fet, caldrà esperar a la constitució de l'AVL perquè la presidenta d'aquesta institució faça una declaració d'intencions en què manifeste la necessitat d'impulsar la promoció exterior del valencià; mentre que, a començaments de 2005, fora del àmbit temporal d'aquest treball, l'AVL declararà la necessitat d'acordar amb altres institucions del domini lingüístic l'ús exterior de la doble denominació *català/valencià* i la difusió exterior de la llengua i la realitat lingüística; sense que, des del Govern del PP s'haja acceptat la doble denominació o es plantege cap tipus d'iniciativa per afavorir la presència exterior de la llengua directament o amb altres institucions del domini lingüístic.

CAPÍTOL 8

POLÍTIQUES PER GARANTIR I DIVULGAR ELS DRETS LINGÜÍSTICS

Tota llengua és un patrimoni individual que permet afirmar la identitat personal i desplegar la capacitat i habilitat de cada persona per comunicar-se i per desenvolupar l'expressivitat creadora pròpia. No obstant això, les llengües són també i sobretot fets socials, realitats construïdes col·lectivament en períodes de temps llargs i en el si de comunitats o grups humans generalment assentats de manera estable en un territori. Només és dins d'aquestes comunitats que la llengua pot esdevenir plenament un instrument de comunicació, d'identificació, de cohesió i d'expressió personal i col·lectiva.¹

A l'hora d'acostar-nos a l'anàlisi de les polítiques per garantir i divulgar els drets lingüístics, especialment en un context com el valencià, cal partir d'aquesta doble consideració sobre la llengua com a realitat patrimonial i identitària individual, i com a fet social d'un grup humà concret i plural. En conseqüència i contràriament a concepcions suposadament cosmopolites i individualistes d'aquesta mena de drets, qualsevol reconeixement de drets lingüístics als ciutadans individualment considerats ha de tenir una dimensió col·lectiva o comunitària mínima, ja que només en contacte amb els grups humans amb què es comparteix una llengua poden ser exercits, mínimament si més no, els drets lingüístics individuals. I, de la mateixa manera, aquests drets lingüístics individuals i les seues garanties tampoc poden ser negats sobre la base de concepcions nacionalitàries o comunitàries que converteixen la *nació* o la *comunitat politicolingüística* en un subjecte abstracte al qual han de subordinar-se els ciutadans individualment considerats.²

Kymlicka (1995, 1997 i 2001) sosté que les persones pertanyents a comunitats lingüístiques minoritàries i sovint minoritzades, de manera similar a

¹ En aquest sentit, s'expressa l'article 7 de la Declaració Universal dels Drets Lingüístics de Barcelona de 1996. Aquesta declaració és promoguda pel PEN Club Internacional i es vol que siga assumida per la UNESCO i l'ONU (Puig, 1997).

² Veure les reflexions de Mari (1995) o Carrozza (1995) sobre la complexitat de drets lingüístics en societats amb llengües en conflicte i noves migracions, o les de Rubio-Marin (2003), Laitin i Reich (2003) o Guibernau (2000) sobre la importància de reconèixer drets lingüístics a les minories.

les que formen part de les comunitats majoritàries, tenen interessos lingüístics i culturals que han de ser respectats perquè són un element decisiu per al seu desenvolupament individual, ja que tota persona té dret a viure i treballar plenament en la seua pròpia llengua en l'espai geogràfic determinat en què aquesta llengua és socialment present. Però, a més de constituir un fet consubstancial per al desenvolupament individual de les persones, la llengua seria un factor determinant de la identitat cultural d'una societat. Acceptant aquesta doble consideració, Kusý (1999) afirma que la protecció d'aquesta identitat i dels interessos lingüístics individuals seria una condició necessària per respectar de manera real la dignitat humana.

Partint d'aquestes premisses, Réaume i Green (1989) afirmen que l'objectiu últim dels drets lingüístics és generar un ambient segur en què els parlants d'una llengua puguen usar-la normalment i, que "*tenir seguretat lingüística en tot el sentit de la paraula és tenir l'oportunitat, sense impediments d'entitat, de viure en tots els aspectes de la vida d'una persona dins una comunitat que comparteix una llengua*".³ Però, perquè la seguretat lingüística siga efectiva Branchadell (2001b i 2001c) sosté, parafrasejant l'obra de Dworkin *Taking Rights Seriously* (1978) que "*els drets lingüístics s'han d'agafar seriosament*" i que, una vegada reconeguts, han de ser plenament garantits mitjançant un desenvolupament legislatiu rigorós i unes iniciatives politicoadministratives sistemàtiques, si no es vol que esdevinguen una mena de promesa que els governs guarden fins que no es consideren inconvenients.

En aquest capítol, ens referirem al sistema de drets lingüístics reconeguts per la legislació valenciana i a les iniciatives del Govern Valencià per garantir-los, divulgar-los o per assessorar-ne als ciutadans. No es tracta d'analitzar les característiques del sistema valencià de drets lingüístics en termes jurídics, matèria que no és objecte d'aquest treball, ni de fer cap mena de comparació amb altres sistemes de drets lingüístics, sinó de considerar quin ha estat el desplegament reglamentari i les mesures politicoadministratives generals preses per fer-los efectius i donar-los a conèixer. Entenem que el coneixement de les polítiques públiques en aquest àmbit ajuda a delimitar amb més precisió els objectius realment operatius de la política lingüística dels governs valencians, més enllà de les declaracions formals, a més de tractar-se d'un àmbit d'actuació de la política lingüística especialment important perquè delimita el nivell de *seguretat lingüística* dels ciutadans valencianoparlants.

³ Per a una anàlisi comparativa dels conceptes *supervivència lingüística* i *seguretat lingüística*, i la defensa de polítiques lingüístiques basades en la seguretat dels drets lingüístics, i no en la voluntat d'aconseguir la supervivència d'una llengua (i d'una nació) veure Réaume (1991 i 2003). Una visió dels drets lingüístics més preocupada per la cohesió (i la supervivència) d'una comunitat lingüísticonacional, a Dansereau (1995).

8.1. LA LEGISLACIÓ LINGÜÍSTICA VALENCIANA: DRETS FORMALS I GARANTIES REALS

Un sistema de drets lingüístics igualitari hauria d'abastar la totalitat dels aspectes de la vida personal, social i pública dels ciutadans, i contribuir a permetre viure, sense cap mena de limitació important, en qualsevol llengua d'un territori determinat. La realitat, però, no és ben bé així i, especialment, no ho és en els casos de llengües en conflicte, en què hi ha una llengua minoritzada que ha de competir per funcions i usos lingüístics amb altra llengua en un mateix territori i àmbit polític, una situació en què es troben la major part de les llengües del món. En aquests contextos, l'habitual és que els parlants de les diferents llengües en conflicte no tinguen els mateixos drets i, si els tenen formalment, que no compten amb el mateix suport dels poders públics ni amb un nivell semblant de seguretat lingüística per exercir-los.

En el cas valencià, la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià estableix com a objectius formals fer efectiu els drets de tots els ciutadans a conèixer i usar el valencià; regular els criteris d'aplicació del valencià a l'administració, mitjans de comunicació social i ensenyament; i garantir-ne el coneixement i l'ús normal i oficial. És a dir, la intenció última d'aquesta llei serà regular un sistema de drets lingüístics per als ciutadans que vulguen fer ús del valencià en tots els àmbits personals, públics i socials. La LUEV, però, és una llei d'una qualitat irregular, poc sistemàtica en el tractament de les matèries i els sectors socials i contradictòria en alguns enunciats (Pitarch, 1984; Alcaraz, 1996a i 1999), a causa, en bona mesura, de les revisions que va conèixer el text en el procés de tramitació parlamentària per tal que fos votada favorablement de manera unànime o, si més no, que no tingués cap vot en contra (*Capítol 6*). Així mateix, tampoc ha estat sistemàticament desenvolupada de manera reglamentària i no se n'han aprofitat els aspectes més genèrics per fer un desplegament legislatiu que corregís algunes mancances (González, 1993; Alcaraz, 2002; i Alcaraz i al., 2004). Si bé, és pot dir que ha estat una llei complementada i, en certa mesura, completada per altres lleis valencianes i per legislació d'àmbit espanyol que ha regulat aspectes relacionats als drets lingüístics dels ciutadans (Alcaraz, 1999).

Nosaltres i als efectes del nostre estudi, farem una aproximació en aquest apartat a la regulació dels drets que fa la LUEV i que han estat desenvolupats reglamentàriament o complementats per la legislació estatal, tenint com a referència merament orientativa un hipotètic catàleg de drets lingüístics elaborat a partir de la Declaració Universal de Drets Lingüístics (DUDL), no per fer una comparació entre aquesta declaració i la LUEV, sinó

perquè considerem que la DUDL s'orienta a garantir poder *viure* en la llengua pròpia d'una comunitat, però no pretén que altres grups lingüístics puguin mantenir la llengua pròpia i, fins i tot, *viure-hi* en la mateixa comunitat política. Som conscients que el desplegament reglamentari de la llei constitueix una de les iniciatives possibles dels poders públics per garantir i delimitar efectivament els drets lingüístics, però no l'única; i per això ens referirem a altre tipus de polítiques governamentals en l'apartat següent.

Drets generals

En l'articulat de la llei, es concreten els objectius de la llei en quatre drets lingüístics concrets. El primer, de caire genèric, seria el reconeixement a la no discriminació per raó de llengua, i els altres el dret al coneixement del valencià, a usar el valencià en relacions públiques i privades, i a rebre informació i serveis públics en valencià.

Respecte el primer dels drets (*a la no discriminació per usar una llengua oficial*), la LUEV estableix que els ciutadans poden usar les dues llengües en les relacions públiques i privades "*sense que puga derivar-se de l'exercici del dret a expressar-se en valencià, qualsevol forma de discriminació*" (art. 3), afirma que l'administració adoptarà mesures per a impedir "*la discriminació de ciutadans o activitats pel fet d'usar qualsevol de les dues llengües oficials*" (art. 5) i recorda que els ciutadans tenen el dret "*a obtenir dels jutges i tribunals protecció del dret a usar la seua llengua*" (art. 6); indicant, finalment, que l'administració prendrà mesures per a impedir "*la discriminació dels alumnes per raó de la llengua que els siga habitual*" (art. 20). Sobre aquest principi de no discriminació per raó de llengua i sobre les mesures o serveis que el Govern Valencià i l'administració autonòmica haurien de dur a terme per afavorir la seua aplicació social, no ha hagut cap tipus de desplegament legislatiu específic per part del Consell (*veure Quadre 8. 1*).

La doble oficialitat lingüística i la insistència en què ningú no pot ser discriminat pel fet d'usar una llengua oficial podrien fer pensar que la LUEV afirma la igualtat general de les dues llengües; però, de fet, no arriba a fer-ho i, com veurem, no estableix un sistema de drets per als usuaris del valencià similar al que realment tenen els del castellà. De fet, no hem d'oblidar, així mateix, que el marc jurídic espanyol no estableix una consideració igualitària a totes les llengües espanyoles (Milian, 1984; *Capítol 3*). Això no obstant, el que ens interessa destacar ací és que ni la LUEV recull específicament el dret ni n'hi ha hagut una regulació reglamentària en aquest sentit (*veure Quadre 8.1*).

Quadre 8.1. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics generals a què fa referència la Declaració Universal de Drets Lingüístics

Generals		
Dret DUDL	Regulació LUEV	Reglaments LUEV i legislació estatal
No discriminació per raó de llengua	Ningú no podrà ser discriminat pel fet d'usar una de les dues llengües oficials L'administració prendrà mesures per a impedir la discriminació de l'alumnat i de la ciutadania	Cap reglament de la LUEV Art. 14 de la Constitució Espanyola
Igualtat efectiva de totes les llengües	No s'afirma la igualtat de les dues llengües oficials	La legislació estatal no reconeix la igualtat de les llengües
Reconeixement com a part d'una comunitat lingüística	No reconeix l'existència de comunitats lingüístiques, tot i la regulació dels territoris històrics de cada llengua	Cap
Codificació i estandardització del sistema lingüístic de la comunitat lingüística sense interferències	Cap referència a un ens normativitzador	La legislació estatal reconeix les acadèmies d'algunes llengües Llei de l'AVL

Font: Elaboració pròpia. DUDL (Declaració Universal dels Drets Lingüístics).

Respecte al reconeixement de les comunitats lingüístiques i al dret a la codificació de la llengua pròpia sense interferències, val a dir que a Espanya no hi ha cap mena de reconeixement dels ciutadans com a membres d'una comunitat lingüística, i tampoc es reconeixen drets específics a les comunitats lingüístiques i als grups lingüístics existents (*Capítol 3*). No obstant això, en el reconeixement que es fa, si més no a partir de 1975, de les acadèmies de les principals llengües espanyoles diferents del castellà,⁴ s'accepta implícitament l'existència de comunitats lingüístiques i el seu dret a codificar i estandarditzar el sistema lingüístic propi sense interferències alienes; així passa amb la Reial Acadèmia de la Llengua Basca que té el reconeixement d'ens normativitzador per a l'èuscar de Navarra i el País Basc (i els territoris de parla basca de França des de 1995), amb l'Acadèmia de la Llengua Gallega i l'Institut de la Llengua Gallega de la Universitat de Santiago de Compostel·la per al gallec de Galícia i el de l'exterior (Astúries, Castella i Lleó, i Extremadura), i amb l'Institut d'Estudis Catalans per a les terres de llengua catalana.

⁴ Les llengües amb escàs o nul reconeixement legal i parlades per grups restringits presenten una casuística específica. Així, l'Acadèmia Asturiana de la Llengua, creada en 1980, té un àmbit d'actuació limitat a Astúries i no considera l'existència d'una comunitat lingüística més enllà d'aquesta comunitat autònoma; ignorant els parlants d'asturleonès de Cantàbria, Lleó i Portugal. No hi ha acadèmia semblant per a l'aragonès, si bé és l'única comunitat lingüística circumscrita a una comunitat autònoma (Aragó). La norma catalana que reconeix l'aranès fa referència al domini lingüístic occità i a la normativa general d'aquesta llengua. Pel que fa als grups lingüístics portuguesos, àrabs i berbers no hi ha cap mena de reconeixement.

El cas valencià és singular, ja que, com hem vist, l'escissió sobre la identitat del valencià i el fet que part de la societat i de les forces polítiques no accepten la catalanitat lingüística o simplement el nom de *llengua catalana* o de *català* per al valencià farà que no es considere l'Institut d'Estudis Catalans de manera directa o indirecta (a través de la universitat) com a ens normatiu i explica també perquè ni a l'Estatut d'Autonomia ni a la LUEV es reconeix cap autoritat codificadora oficial per a la llengua. Caldrà esperar a la creació de l'AVL en 1998 per superar aquesta situació. Així mateix, la LUEV, encara que reconeix l'existència de territoris de predomini lingüístic valencià (art. 35) i de predomini lingüístic castellà (art. 36), no fa cap referència a l'existència de comunitats lingüístiques ni al domini lingüístic propi, a diferència de la legislació similar basca, catalana, gallega o balear.

Drets lingüístics davant dels poders públics

Respecte als drets lingüístics dels usuaris del valencià davant l'administració i els poders públics, cal dir que es tracta d'un dels apartats en què més insisteix la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, si bé el desenvolupament legislatiu n'ha estat bastant limitat (*veure Quadre 8.2*).

Quadre 8. 2. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics davant dels poders públics a què es refereix la Declaració Universal de Drets Lingüístics

Administració pública i òrgans oficials		
Dret DUDL	Regulació LUEV	Reglaments LUEV i legislació estatal
Oficialitat de la llengua pròpia	Reitera l'oficialitat del valencià El valencià és llengua pròpia de la Generalitat, de l'administració local i de les institucions que en depenen	No ha hagut cap reglamentació sobre el concepte de llengua pròpia
Lleis i disposicions jurídiques publicades en la llengua pròpia	Les lleis que aproven les Corts Valencianes seran publicades en ambdues llengües	No hi ha hagut reglamentació
Usar la llengua pròpia davant els poders públics centrals, territorials, judicials, sanitaris, socials, policials, militars, locals i de tota mena; així com per les empreses públiques i parapúbliques	Els ciutadans tenen dret a usar el valencià oralment i per escrit en les relacions amb la Generalitat, els ens locals i entitats públiques Seran vàlides i amb plena eficàcia jurídica les actuacions administratives fetes en valencià a la Comunitat Valenciana Plena eficàcia jurídica dels documents en valencià, en què es manifeste activitat administrativa, i dels impresos i formularis	Baixa en termes generals. Cap (la LUEV) en aspectes específics (Justícia, policia) El Govern central ha regulat aspectes dels usos en els àmbits militars, judicials, administració central i policial, que permet l'ús, amb limitacions, de les llengües cooficials
Ser atès en la llengua pròpia pels poders públics centrals, territorials, judicials, sanitaris, socials, policials, militars, locals i de tota mena; així com per les empreses públiques i parapúbliques	Seran vàlides i amb plena eficàcia jurídica les actuacions administratives realitzades en valencià; així com els documents redactats en valencià, en què es manifeste l'activitat administrativa, i els impresos i formularis emprats per les administracions públiques Les comunicacions es faran en la llengua	La reglamentació de la LUEV ha estat baixa en termes generals en la matèria. Pràcticament, inexistència en aspectes específics d'importància com l'administració de la Justícia, la policia, els serveis socials o els serveis sanitaris

	<p>indicada pels interessats i l'administració haurà de comunicar-los tot allò que els efecte en la llengua oficial que demanen</p> <p>Les empreses de caràcter públic, i els serveis de l'administració garantirán que els empleats amb relació directa amb el públic coneixen suficientment el valencià per atendre el servei</p> <p>El Consell i els ens públics fomentaran l'ús del valencià en l'activitat administrativa</p> <p>La Generalitat promourà l'ensenyament del valencià als funcionaris i empleats públics propis, de l'administració local i de la central, segons principis de gradualitat i voluntarietat</p> <p>En l'accés a càrrecs i funcions públiques, la Generalitat i les corporacions locals valoraran el coneixement del valencià; i assenyalaran els llocs per als quals n'és preceptiu el coneixement</p> <p>L'aplicació de la LUEV, pel que fa a l'administració de la Generalitat, administració local, i institucions que en depenen i altres serveis públics haurà de realitzar-se en 3 anys. Mentre que per a l'administració de l'estat i l'administració de Justícia, s'atendrà als acords de la Generalitat i els organismes competents</p>	<p>El Govern central ha regulat aspectes dels usos en els àmbits militars, judicials, administració central i policial, que permet l'atenció en alguns casos, amb limitacions, en les llengües cooficials</p>
Retolació i noms oficials dels poders públics i parapúblics en la llengua pròpia	No s'hi fa referència	Reglamentació mitjana-alta
Documents oficials, impresos en paper, suport informàtic o altre en la llengua pròpia	Els impresos, formularis i models oficials que hagen d'utilitzar els poders públics hauran de redactar-se de forma bilingüe	Sense reglamentació
Usar la llengua pròpia, de paraula i per escrit, en els tribunals de Justícia	<p>Els ciutadans tenen el dret d'adreçar-se a l'administració de Justícia en valencià, sense que se'ls puga exigir cap mena de traducció o generar retard o demora en la tramitació</p> <p>El Consell farà amb l'administració de Justícia acords per a fer-hi efectiu l'ús del valencià</p>	<p>Sense reglamentació específica derivada de la LUEV</p> <p>La legislació estatal permet l'ús i les actuacions en llengües diferents a la castellana, però hi dona preferència al castellà</p>
Ser jutjat i obtenir sentències en la llengua pròpia	<p>Les actuacions, documents i escrits, realitzats o redactats en valencià davant els tribunals de Justícia i les que aquests duguen a terme en la mateixa llengua, tenen plena validesa i eficàcia</p> <p>El Consell farà amb l'administració de Justícia acords per a fer-hi efectiu l'ús del valencià</p>	<p>Sense reglamentació específica derivada de la LUEV</p> <p>La legislació estatal permet l'ús i les actuacions en llengües diferents a la castellana, però hi dona preferència al castellà</p>
Assentaments dels registres públics en la llengua pròpia	<p>Els assentaments que s'hagen de realitzar a qualsevol Registre Públic es faran en la llengua oficial sol·licitada per l'interessat</p> <p>La Generalitat promourà amb els òrgans competents acords per normalitzar-hi l'ús del valencià</p>	<p>Cap reglamentació específica derivada de la LUEV</p> <p>La legislació estatal permet assentaments en totes les llengües oficials, però no sempre els ha reglamentat i hi dona preferència al castellà</p>
Documents notariais i de fe pública en la llengua pròpia	La redacció dels documents públics es farà a indicació de l'atorgant. Es redactaran en castellà les còpies o certificacions que hagen de tenir efecte fora de la Comunitat Valenciana. En la resta de casos, seran fetes en la llengua sol·licitada per l'interessat, i els notaris i fedataris públics hauran de traduir, quan s'escaiga, les matius i els originals	<p>Sense reglamentació específica derivada de la LUEV</p> <p>La legislació estatal permet l'ús i les actuacions en llengües diferents a la castellana, però no sempre els ha reglamentat i hi dona preferència al castellà</p>

Font: Elaboració pròpia. DUDL (Declaració Universal dels Drets Lingüístics).

La LUEV reitera l'oficialitat del valencià i el castellà, reconeguda per l'Estatut d'Autonomia, quan afirma que la utilització per l'administració es farà com determina la llei i destaca que *“el valencià, com a llengua pròpia de la Comunitat Valenciana, ho és també de la Generalitat i de la seua administració pública, de l'administració local i de les altres corporacions i institucions públiques dependents d'aquelles”* (art. 7). Però, malgrat aquesta declaració, no n'hi ha hagut cap mena de desplegament reglamentari.

La LUEV recull, igualment, el dret a que les lleis que aproven les Corts Valencianes siguen redactades i publicades en les dues llengües (art. 8), i aquesta obligació, sense cap mena de desenvolupament reglamentari s'ha estès a totes les normes (decrets, ordres, acords, resolucions, etc.) que es publiquen al *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*.

El dret a usar el valencià davant els poders públics es reitera en diversos articles de la llei. Així, s'afirma el dret de tots els ciutadans a usar el valencià en les relacions amb les instàncies públiques (art. 2), i que *“l'ús del valencià pels ciutadans en les relacions públiques”* produeix plens efectes jurídics (art. 3), i que les actuacions administratives fetes en valencià, i *“els documents redactats en valencià, en els quals es manifeste l'activitat administrativa, així com els impressos [sic] i formularis emprats per les Administracions Públiques”* també tindran plena eficàcia jurídica (art. 9), i que *“tots els ciutadans tenen el dret a adreçar-se i relacionar-se amb la Generalitat, amb els ens locals i altres de caràcter públic, en valencià”* (art. 10); si bé limita el dret d'usar el valencià i l'eficàcia jurídica, innecessàriament, al territori de la Comunitat Valenciana. Aquests drets generen, a més, l'obligació formal en l'administració d'adoptar les mesures que es consideren necessàries per garantir l'ús normal del valencià (art. 5).

Ara bé, malgrat l'insistència en el dret a usar el valencià, cal dir que el desplegament reglamentari de la llei en aquest aspecte ha estat ben escàs, especialment pel que fa a la determinació de les mesures que haurien d'haver-se impulsat per garantir l'ús normal del valencià a tots els poders públics de la Comunitat Valenciana, si més no (Alcaraz i al.2004).

Val a dir que al dret a ser atès i correspost pels poders públics en valencià es fonamenta, com la possibilitat d'usar el valencià, en el principi genèric recollit en l'article tercer de la LUEV, reiterat en els articles 9 i 10, que, com hem vist adés, es refereixen a l'eficàcia jurídica de les actuacions administratives fetes en valencià.

La LUEV concreta obligacions de l'administració davant aquests drets i obliga a les administracions a comunicar-se en qualsevol de les llengües oficials en què es sol·licités rebre la informació en una llengua oficial

determinada (art. 11). Així mateix es reconeix, implícitament, l'obligació de l'atenció oral en valencià quan s'hi afirma que *“les empreses de caràcter públic, així com els serveis públics directament dependents de l'administració, han de garantir que els empleats que tenen relació directa amb el públic tinguen el coneixement suficient del valencià per a atendre amb normalitat el servei que els és encomanat”* (art. 16) o que el poders públics *“assenyalaran els llocs per als quals és preceptiu el coneixement del valencià”* (art. 30).

Finalment, la LUEV compromet al Consell de la Generalitat a fomentar, mitjançant disposicions reglamentàries, l'ús del valencià en totes les activitats administratives de la Generalitat (art. 27), commina a totes les institucions públiques a fer el mateix (art. 28) i estableix que s'afavorirà l'ensenyament del valencià als treballadors públics de la Generalitat, de l'administració local i del Govern central de manera gradual i voluntària (art. 29). Si bé, en la disposició transitòria primera de la llei es fa una distinció entre l'administració de la Generalitat i l'administració local i organismes dependents als que la LUEV sembla obligar directament i l'administració de l'Estat a la Comunitat Valenciana i l'administració de Justícia” que, per contra, dependran dels *“acords que convinguen el Consell de la Generalitat Valenciana i els organismes competents, sense perjudici de la regulació legal de caràcter estatal que sobre l'ús de les distintes llengües oficials puga establir-se”*.

No hi ha hagut desenvolupament legislatiu específic de la LUEV pel que fa a les comunicacions escrites de les administracions amb els ciutadans, ni tampoc s'ha regulat l'organització dels serveis de l'administració que havien de ser atesos per persones que tinguessen un coneixement suficient de les dues llengües oficials, ni s'han determinat les característiques d'aquests serveis en les relacions de llocs de treball de les conselleries i ens públics a diferència, especialment, de Catalunya i Galícia. De fet, pràcticament tota la regulació reglamentària, s'ha centrat en l'establiment d'una valoració dels diferents nivells de coneixement de valencià en el barem de mèrits dels funcionaris de la Generalitat que havien de ser tinguts en compte en els concursos de promoció interna. Així mateix, es pot considerar, en un sentit ampli, que ha estat un desplegament legislatiu de la LUEV, la regulació de les ofertes anuals de cursos de valencià per als funcionaris públics de diferents administracions.

No es fa cap referència específica a la llei del dret a la retolació i als noms oficials dels poders públics i parapúblics en la llengua pròpia; tot i que l'Estatut d'Autonomia havia oficialitzat alguns noms d'institucions sols en valencià com és el cas de *Consell, Generalitat Valenciana, Corts* o *síndic de greuges*, i que l'ús del valencià en aquests aspectes ha estat bastant general en les institucions i departaments la Generalitat, i més lenta en els d'àmbit estatal.

En allò que fa referència al dret a documentació oficial en valencià, la LUEV estableix de manera obligatòria que *“els impressos, [sic] formularis i models oficials que hagen d'utilitzar els poders públics a la Comunitat Valenciana hauran de redactar-se de forma bilingüe”* (art. 30), sense aclarir si l'expressió *de forma bilingüe* vol dir amb les dues llengües en el mateix imprès o amb dos impresos cadascú en una llengua diferent. Val a dir que tampoc hi ha hagut cap mena de desplegament reglamentari que haja determinat els usos lingüístics en la documentació administrativa, ni que haja regulat la forma dels formularis oficials i les llengües usades, les característiques de la informació, o la qualitat i comprensió del llenguatge usat a la documentació pública.

Caldrà fer una distinció respecte a l'ús de la llengua i el dret a ser atès i jutjat en valencià per l'administració de Justícia i els tribunals de Justícia. Així, es pot considerar que el dret dels ciutadans a usar el valencià, oralment i per escrit, davant l'administració de Justícia està genèricament recollit dins del dret a usar el valencià davant les administracions públiques que hem vist adés (articles 2, 3, 9, i 10 de la llei), i és reiterat, de manera específica per a l'administració de Justícia quan estableix que *“tots els ciutadans tenen el dret de poder adreçar-se a l'administració de Justícia en la llengua oficial que creguen convenient d'usar”* (art. 12) i el Consell haurà d'arribar a acords amb l'administració de Justícia per fer efectiu l'ús del valencià als jutjats i tribunals (art. 31), obligació que es recorda en la disposició transitòria primera.

No obstant això, si el dret a usar-hi el valencià està recollit explícitament, no es fa cap referència a la LUEV al de ser atès en valencià per l'administració de Justícia, i menys encara al de ser jutjat en aquesta llengua. Així mateix, tampoc s'hi ha produït cap tipus de desenvolupament específic de la llei en aquesta matèria, i les principals regulacions sobre els usos de les llengües diferents de la castellana a l'administració de Justícia i, sobretot, als tribunals de Justícia han vingut de la legislació estatal que ha regulat l'ús, en determinades circumstàncies, de les llengües cooficials i garanteixen en tots els casos, sense fer-lo obligatori, el de la llengua castellana.⁵

Pel que fa als drets a assentaments en els registres públics i a documents notariais i de fe pública en valencià, la LUEV estableix que *“la redacció de tots els documents públics es farà en valencià o en castellà a indicació de l'atòrgant [sic] i, si en són més, en la que elegiran de comú acord”* (art. 13), sent lliurades en la llengua sol·licitada les còpies i certificacions; si bé, es redactaran en castellà les còpies o certificacions dels documents que hagen de tenir efecte fora del territori de la Comunitat Valenciana, establint-se novament una limitació geogràfica innecessària que ignora el domini lingüístic propi.

⁵ Veure Llei orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del Poder Judicial.

Finalment, s'hi diu que els assentaments que s'hagen de realitzar a qualsevol registre públic "es faran en la llengua oficial sol·licitada per l'interessat o els interessats de comú acord" (art. 14), quedant, el Consell obligat a promoure acords amb els òrgans competents en matèria notarial i de registres públics per "normalitzar l'ús del valencià als registres públics no subjectes a competència de la Generalitat" (art. 32). Tampoc en aquest àmbit ha hagut un desplegament reglamentari de la llei que delimités els protocols i les formes d'actuació (Aguirreazkuenaga, 2005).

Drets lingüístics en l'ensenyament

Respecte a la regulació que fa la LUEV dels drets lingüístics en l'ensenyament, dir que cal distingir entre els alumnes del període educatiu obligatori i la resta de la població, i, encara entre els primers, entre els de les zones valencianoparlants i els de les castellanoparlants (veure Quadre 8.3).

Quadre 8.3. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics a l'ensenyament a què fa referència la Declaració Universal de Drets Lingüístics

Ensenyament		
Dret DUDL	Regulació LUEV	Reglaments LUEV i legislació estatal
La llengua pròpia objecte d'estudi a tots els nivells de l'ensenyament: preescolar, primari, secundari, tècnic i professional, universitari i formació d'adults	El valencià és d'estudi obligatori en els nivells educatius no universitaris, als programes d'EPA i als especialitzats, en què s'ensenye llengua El Consell vetllarà perquè la incorporació del valencià s'efectue de forma comprensiva amb les diferents situacions sociolingüístiques. Als territoris castellanoparlants, la incorporació es farà de forma progressiva. Hi ha excepcions extraordinàries als territoris valencianoparlants i voluntàries als de predomini lingüístic castellà	Alt en l'ensenyament obligatori Baix en l'ensenyament no obligatori i la població adulta no inclosa en els programes d'Educació Permanents d'Adults
Disposar dels recursos humans i materials necessaris per a un ensenyament de la llengua i en la llengua pròpia adequat: ensenyants formats, mètodes pedagògics, manuals, mitjans tecnològics, etc.	El Consell procurarà que a la formació universitària del professorat hi haja l'assignatura de valencià i s'assolisca un coneixement igual de valencià i castellà S'exigirà el coneixement del valencià al professorat que accedisca als centres públics i privats d'educació obligatòria. Els professors han de conèixer el valencià (principis de voluntarietat, gradualitat i promoció professional)	Alt en l'ensenyament obligatori respecte els recursos humans en centres públics; menor en els privats i en recursos materials.
Ensenyament que permeta el ple domini de la llengua pròpia	Al final de l'ensenyament obligatori, els alumnes han de poder usar, oralment i per escrit, el valencià en igualtat amb el castellà	Alt en l'ensenyament obligatori, però insuficient en altres
Ensenyament en la llengua pròpia	Es procurarà que els escolars reben els primers ensenyaments en la seua llengua habitual	Alt en l'ensenyament obligatori. Baix en el no obligatori
Coneixement de la llengua pròpia	Els ciutadans tenen dret a conèixer el valencià L'administració adoptarà mesures per promoure el coneixement del valencià	Baixa reglamentació fora de l'educació permanent d'adults i els ensenyaments reglats

Font: Elaboració pròpia. DUDL (Declaració Universal dels Drets Lingüístics).

En les zones lingüístiques valencianoparlants, el valencià és assignatura de coneixement obligatori, mentre que per als alumnes de les zones castellanoparlants regirà el principi de voluntarietat en l'accés al coneixement del valencià i l'obligació d'impartir-ne classes de valencià en tots els centres i nivells educatius. Així, la LUEV estableix que *“el valencià i el castellà són llengües obligatòries als plans d'ensenyament dels nivells no universitaris”* (art. 18), advertint que als territoris castellanoparlants no es seguirà aquest principi general, sinó el de voluntarietat i progressivitat. Mentre que s'afirma també que s'haurà d'incloure obligatòriament l'ensenyament del valencià als programes d'Educació Permanent d'Adults (art. 21) i als ensenyaments especialitzats en què s'ensenyen llengua (art. 22).

La regulació reglamentària d'aquests aspectes de la llei serà elevada en els àmbits de l'ensenyament obligatori, batxillerat i formació professional reglada i, en menor mesura, en l'educació permanent d'adults; però molt escassa o pràcticament inexistent en l'educació universitària, la formació professional i tècnica continua i l'educació informal d'adults (Generalitat Valenciana, 1993).

Per fer efectius els drets lingüístics dels alumnes, especialment en els ensenyaments obligatoris, la LUEV estableix el deure que té el professorat de conèixer les dues llengües oficials i que en la regulació de l'accés del professorat als centres públics i privats s'establirà també el sistema perquè *“tots els professors de nou ingrés posseeixen”* un coneixement suficient del valencià i del castellà; destacant que els professors que, quan entre en vigor la LUEV, no tinguen un coneixement suficient del valencià hi *“seran capacitats progressivament mitjançant una política de voluntarietat, gradualitat i promoció professional”* (art. 23). Val a dir que aquesta referència a una capacitació voluntària, gradual i lligada a la promoció sembla un poc confusa quan s'acaba d'afirmar l'obligació del coneixement de les dues llengües i quan la disposició transitòria tercera ja afirma que el Consell *“organitzarà els cursos corresponents per tal que els professors en actiu [...], siga quin siga el nivell educatiu de l'ensenyament, assoleixen el més aviat possible la suficient capacitació en valencià”*.

Finalment, el mateix article 23, obliga al Consell a intentar que en els plans d'estudis de les universitats i centres de formació del professorat s'incloga el valencià com a assignatura, *“de manera que tots els professors, al final de la seua formació, tinguen un coneixement del valencià en els nivells oral i escrit”* similar al que tenen del castellà.

El desenvolupament legislatiu d'aquests aspectes de la LUEV ha estat intens en allò que es refereix a la capacitació en valencià del professorat en els nivells educatius obligatoris; si bé, pel que fa als centres universitaris de formació del professorat no hi ha hagut un desenvolupament específic i s'ha deixat a la iniciativa de les universitats, que han regulat aquesta incorporació del valencià com assignatura i com llengua vehicular de l'ensenyament.

Pel que respecta al dret a què l'ensenyament permeta un domini adequat de la llengua pròpia, la LUEV el recull, després de declarar obligatòria la incorporació de l'assignatura de valencià, que *"qualsevol que haja estat la llengua habitual en iniciar els estudis, els alumnes han d'estar capacitats per a utilitzar, oralment i per escrit, el valencià en igualtat amb el castellà"* (art. 19). El desplegament reglamentari d'aquest dret ha estat elevat i ha servit de base per estendre l'ús del valencià com a llengua vehicular en algunes assignatures i matèries; no obstant això la regulació dels controls que asseguren la igual capacitació lingüística en castellà i valencià al final de l'ensenyament obligatori no s'ha produït.

La LUEV reconeix, encara que sense detenir-s'hi massa, el dret a estudiar en la llengua pròpia que tenen, si més no, els alumnes en ensenyament obligatori. Així, estableix que el Consell *"procurarà, en la mesura de les possibilitats organitzatives dels centres, que tots els escolars reben els primers ensenyaments en llur llengua habitual"* (art. 19). Entenent-se en el desplegament reglamentari el concepte de *primer ensenyament* com a sinònim d'ensenyament obligatori i el de *llengua habitual*, la determinada pels pares.

Finalment, més enllà de la regulació de l'educació permanent d'adults, de l'impuls de cursos per afavorir el coneixement del valencià entre funcionaris i, puntualment, en alguna empresa comercial, i de la creació d'un organisme específic, la Junta Qualificadora de Coneixements del Valencià, per determinar oficialment la capacitació lingüística en valencià, el coneixement del valencià entre la població adulta no serà objecte de cap mena de reglamentació i desenvolupament legislatiu especial i específic de la LUEV.

Drets lingüístics en l'onomàstica

La legislació general espanyola sobre el registre civil regula el dret dels ciutadans a canviar el seu nom o cognoms i adequar-lo a qualsevol de les llengües oficials espanyoles. La LUEV no en fa cap referència especial en aquesta matèria (*veure Quadre 8.4*). Si que es refereix, però, al dret a la toponímia en valencià que recull, implícitament, la llei en afirmar que correspon al Consell *"determinar els noms oficials dels municipis, territoris,*

nuclis de població, accidents geogràfics, vies de comunicació interurbanes i topònims de la Comunitat Valenciana”, mentre el nom de les vies urbanes seria determinat pels ajuntaments en cada cas; destacant-hi que els noms establits pel Consell seran els legals. Si bé, posteriorment, i pel que fa a la retolació pública, s’indica, de manera un tant contradictòria, que “els municipis que tinguen denominació en les dues llengües de la Comunitat faran constar el seu nom en ambdues” i que les denominacions oficials, i en la mesura que ho permeta el nom oficial, es retolaran en les dues llengües oficials (art. 15).

Quadre 8.4. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics en matèria d’onomàstica generals a què fa referència la Declaració Universal de Drets Lingüístics

Onomàstica		
Dret DUDL	Regulació LUEV	Reglaments LUEV i legislació estatal
Ús general de l’antropònim en la llengua pròpia	La LUEV no hi fa referència	La legislació estatal regula aquest dret
Topònims oficials en la llengua pròpia amb capacitat d’establir i revisar la toponímia pròpia	El Consell determina els noms oficials dels topònims majors i menors El nom de les vies urbanes serà determinat pels ajuntaments	
La retolació i la senyalització exterior en la llengua pròpia	La retolació pública es determinarà reglamentàriament	

Font: *Elaboració pròpia*. DUDL (Declaració Universal dels Drets Lingüístics).

La reglamentació posterior, com veurem, assimila la valencianització dels topònims al canvi de nom d’un municipi sota el concepte omnicompressiu d’*alteració del nom dels municipis* i, per tant, de fet, quedarà, seguint la legislació estatal sobre règim local, com una decisió municipal. L’únic desplegament sobre la matèria, referit a les vies interurbanes i a la toponímia menor, es va produir durant l’època de govern socialista, i establia la retolació preferent de les vies urbanes, serveis públics i topònims menors de manera preferent en valencià en les zones de predomini lingüístic valencià. Val a dir que aquesta reglamentació, durant els governs del PP, no ha estat seguida de manera sistemàtica ni pel Govern Valencià ni per les administracions locals.

Drets lingüístics als mitjans de comunicació i les noves tecnologies

Pel que fa al dret a usar el valencià en els mitjans de comunicació, la LUEV, a més del reconeixement genèric què els ciutadans poden usar oralment i per escrit el valencià en totes les ocasions (art. 2), es refereix a aquest dret d’una manera explícita quan afirma que “en l’accés dels ciutadans als mitjans de comunicació social en els termes establerts per la legislació, tindran dret a

utilitzar el valencià” (art. 26). Sense que hi haja hagut un desplegament legislatiu específic en aquesta matèria (veure Quadre 8.5).

Quadre 8.5. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics en els mitjans de comunicació i les noves tecnologies de la Declaració Universal de Drets Lingüístics

Mitjans de comunicació i noves tecnologies		
Dret DUDL	Regulació LUEV	Reglaments LUEV i legislació estatal
Ús del valencià en els mitjans de comunicació	Els ciutadans tenen dret a usar el valencià als mitjans de comunicació social	No hi ha hagut regulació
Presència suficient de la llengua pròpia als mitjans de comunicació de tota mena, per garantir-ne una oferta adequada informativa i tot tipus de programació d'entreteniment i servei públic	Els ciutadans tenen el dret de ser informats pels mitjans de comunicació en valencià El valencià tindrà una presència adequada a les emissores de ràdio i TV i als mitjans de comunicació de la Generalitat S'impulsarà l'ús del valencià a les emissores de ràdio i TV.	No hi ha hagut una regulació específica; si bé la llei de creació de RTVV afirma la necessitat de tenir una televisió i ràdio públiques valencianes per promoure la recuperació del valencià. I durant l'època socialista hi hagueren ajudes
Disposar, en informàtica i noves tecnologies, de la informació, d'equips adaptats al seu sistema lingüístic i de productes en la seua llengua	No n'hi ha cap referència	Sense regulació específica

Font: Elaboració pròpia. DUDL (Declaració Universal dels Drets Lingüístics).

En altre ordre de coses, pel que fa al dret a ser informats pels mitjans socials en valencià, el mateix article de la llei estableix el dret genèric que tenen tots els ciutadans de ser informats pels mitjans socials de comunicació tant en valencià com en castellà. Mentre que el Consell està obligat a vetllar “perquè el valencià tinga una adequada presència a les emissores de ràdio i televisió i altres mitjans de comunicació gestionats per la Generalitat Valenciana, o sobre els quals aquesta Llei tinga competència”, i a impulsar l'ús del valencià a les emissores de ràdio i televisió (art. 25).

El desplegament d'aquest aspecte es va fer a través de la Llei de Creació de RTVV que estableix entre els principis que fonamentaven la seua creació el de la recuperació del valencià. No obstant això, més enllà d'aquesta declaració de principis i de la regulació reglamentària dels mecanismes de distribució de les ajudes als mitjans de comunicació per usar total o parcialment el valencià (només en l'època de govern socialista), el cert és que no hi ha hagut un desenvolupament legislatiu detallat de l'ús del valencià als mitjans tradicionals (TV, ràdio i premsa escrita) i, menys encara, als nous mitjans de comunicació relacionats amb les noves tecnologies i internet.

No hi van haver referències especials a la informàtica i a les noves tecnologies de la informació i la comunicació perquè el desenvolupament

tecnològic sobre aquests aspectes en el moment d'aprovar-se la llei no ho feia necessari. No obstant això, cap legislació o reglamentació posterior de la Generalitat no han regulat els usos de les llengües oficials en aquestes matèries.

Drets lingüístics culturals

El dret genèric a usar el valencià en qualsevol circumstància i situació dins la Comunitat Valenciana que estableix l'article dos de la LUEV seria el que justificaria el dret a usar el valencià en totes les expressions culturals, ja que en aquesta matèria la llei no conté cap referència específica al dret d'usar el valencià. No havent existit tampoc cap regulació reglamentària de la matèria (veure *Quadre 8.6*).

Quadre 8. 6. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics culturals a què fa referència la Declaració Universal de Drets Lingüístics

Cultura		
Dret DUDL	Regulació LUEV	Reglaments LUEV i legislació estatal
Ús de la llengua pròpia en totes les expressions culturals	Tots els ciutadans tenen dret a usar el valencià en les relacions privades Els poders públics fomentaran l'ús del valencià a les activitats recreatives i artístiques	No hi ha hagut una reglamentació especial
Accés a obres i productes culturals en la llengua pròpia; així com a serveis suficients en la llengua pròpia en l'àmbit de llibres, biblioteques, videoteques, cinema, teatre, museus, arxius, folklore, i indústries culturals en general	Es fomentaran les manifestacions culturals i artístiques en les dues llengües, amb especial atenció al valencià La Generalitat donarà suport a l'edició, desenvolupament i promoció del llibre, especialment l'imprès en valencià. La Generalitat i les corporacions locals podran exceptuar i bonificar d'obligacions fiscals els actes i manifestacions relacionats amb el foment, divulgació i extensió de la cultura valenciana, especialment la feta en valencià	Reglaments orientats a la promoció Reglamentació considerable en matèria del llibre i serveis culturals com biblioteques, museus o arxius Reglamentació menor pel que fa a teatre o folklore, i molt poc significativa en cinema, productes audiovisuals, música o videoteques
Accés, a través dels mitjans de comunicació, a la producció i al patrimoni culturals propi	Sense referència específica	La llei de creació de RTTV afirma que la promoció de la cultura valenciana és un dels seus objectius
Accés a les programacions interculturals, per mitjà de la traducció, postsincronització, doblatge i subtitolatge	Sense referència en la llei	La reglamentació ha estat escassa i orientada a la promoció genèrica

Font: *Elaboració pròpia*. DUDL (Declaració Universal dels Drets Lingüístics).

Pel que fa al dret a rebre serveis culturals en valencià, encara que aquest dret no està recollit de manera explícita, sí que s'afirma l'obligació del Consell de fomentar "*quantas manifestacions culturals i artístiques es realitzen en les dues llengües*", rebent consideració especial les desenvolupades en valencià i, específicament, els serveis culturals editorials, i per això el Consell que donarà

suport a accions de suport al llibre valencià , específicament als impresos en valencià (art. 25). Finalment, s'afirma que la Generalitat i les corporacions locals *podran exceptuar i bonificar respecte d'obligacions fiscals els actes i manifestacions relacionats amb el foment, divulgació i extensió de la cultura valenciana, amb una consideració especial a les que comporten l'ús del valencià*" (art. 30). En aquest camp, hi ha una considerable regulació centrada, però, en l'establiment d'un sistema d'ajudes a la promoció de les activitats i indústries culturals de tradició més antiga (llibre i teatre); mentre que l'ús del valencià al cine, vídeos, DVD, etc., no ha estat objecte de cap regulació.

El dret a l'accés, a través dels mitjans de comunicació, a la producció i al patrimoni cultural propi, no està recollit de manera explícita a la LUEV; però en la Llei de Creació de RTTV la llengua i la cultura pròpies i la seua difusió apareixen com a elements justificadors de la creació d'aquest ens. Amb tot, no hi ha hagut una reglamentació d'aquest dret ni derivada de la LUEV ni de la Llei de Creació de RTTV.

Pel que fa a l'accés als productes culturals en altres llengües a través de la traducció, el doblatge i altra mena de sistemes, la llei no fa cap referència específica i la reglamentació posterior ha estat molt escassa i adreçada, sobretot i de manera puntual, a l'àmbit editorial.

Drets lingüístics en l'àmbit socioeconòmic

La LUEV és molt genèrica en referir-se als drets lingüístics als àmbits socioeconòmics, ja que el dret genèric a usar el valencià en les relacions privades (art. 2), és reiterat amb la fórmula "*l'ús del valencià pels ciutadans en les relacions tant públiques com privades, produeix plens efectes jurídics*" (art. 3) i novament reafirmat de manera més extensa, quan s'afirma que tots els ciutadans tenen el dret a expressar-se en valencià "*en qualsevol reunió, així com a desplegar en valencià llurs activitats professionals, mercantils, laborals, sindicals, polítiques, religioses, recreatives i artístiques*" i es comprometen els poders públics a fomentar, "*l'ús del valencià a les activitats professionals, mercantils, laborals, sindicals, polítiques, recreatives, artístiques i associatives*" (art. 17) (veure Quadre 8.7).

Així doncs, es pot dir que la LUEV només fa referència genèrica al dret a usar el valencià en les activitats socioeconòmiques i al dret individual i formal a l'exercici de les activitats laborals, professionals, recreatives, associatives i de qualsevol altre tipus en valencià; independentment dels sectors socioeconòmics, la tipologia de les empreses o del món laboral. El desplegament reglamentari d'aquests articles ha estat bastant baix i orientat a

alguna activitat de foment, sense que hi haja hagut una regulació detallada (Alcaraz, 1999).

Quadre 8.7. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics en l'àmbit socioeconòmic i les activitats socials de la Declaració Universal de Drets Lingüístics

Àmbit socioeconòmic i activitats socials		
Dret	Regulació LUEV	Reglaments LUEV i legislació estatal
Us de la llengua pròpia en totes les activitats socioeconòmiques, amb plena validesa jurídica, siguen aquestes transaccions econòmiques de tota mena, assegurances, contractes, activitats sindicals, patronals, professionals i gremials	Dret a usar el valencià en les relacions privades amb plens efectes jurídics Dret a expressar-se i a fer en valencià les activitats laborals, professionals, sindicals, mercantils, polítiques, religioses i recreatives El poders públics fomentaran l'ús del valencià en aquestes activitats	Sense reglamentació
Accés en la llengua pròpia a tots els mitjans que requereix l'exercici de les activitats socioeconòmiques de tota mena, com ara productes informàtics, llibres de consulta, formularis, xecs, contractes, factures o rebuts	Sense referències a la LUEV	Sense reglamentació
Publicitat en la llengua pròpia	Sense referències a la LUEV	Sense reglamentació
Informació completa en la llengua pròpia sobre els productes i serveis que dels establiments comercials, com ara les instruccions d'ús, etiquetes, ingredients, garanties i altres	Sense referències a la LUEV	Sense reglamentació derivada de la LUEV La reglamentació estatal obliga a que la informació per als consumidors estiga, almenys, en castellà
Informació pública referent a la seguretat de les persones en la llengua pròpia	Sense referències a la LUEV	Sense reglamentació de la LUEV La regulació estatal obliga a que la informació als consumidors estiga, almenys, en castellà
Com a client, consumidor o usuari, atenció i informació, oralment o per escrit, en les relacions obertes al públic de les empreses, establiments comercials i entitats privades	Sense referències a la LUEV	Sense reglamentació
Exercici de les activitats laborals o professionals en la llengua pròpia, llevat que les funcions del lloc de treball demanen l'ús d'altres idiomes	Dret a expressar-se i a fer en valencià les seues activitats professionals Els poders públics fomentaran l'ús del valencià en aquestes activitats	Sense reglamentació
Exercici de les activitats recreatives, associatives i de qualsevol altre tipus en la llengua pròpia	Dret a expressar-se i fer en valencià les activitats mercantils, laborals, sindicals, polítiques, religioses, recreatives i artístiques. I foment pels poders públics de l'ús del valencià en aquestes activitats	Sense reglamentació

Font: *Elaboració pròpia*. DUDL (Declaració Universal dels Drets Lingüístics).

Ni la LUEV, ni la legislació valenciana en general, no fa referència a la resta de drets lingüístics de l'àmbit socioeconòmic com ara: l'accés en valencià a tots els mitjans que requereix l'exercici de les activitats socioeconòmiques de tota mena: publicitat, informació completa sobre els productes i serveis dels establiments comercials, drets com a client, com a consumidor o usuari, dret a l'atenció i informació, oralment o per escrit, i en les relacions obertes de les empreses públiques amb el públic. Ni tampoc hi ha hagut una reglamentació específica sobre la matèria, més enllà de l'elaborada pel Govern central sobre informació que han d'incorporat els productes comercials i que obliga generalment a l'ús del castellà i, en la majoria de les ocasions, no es fa ressò de l'existència d'altres llengües espanyoles.

Així doncs, si analitzem detingudament els 23 drets lingüístics implícitament o explícitament reconeguts en la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, es pot observar un sistema de drets desigual en funció de la intensitat de les obligacions que generen als poders públics, del seu caràcter de dret genèric i indeterminat, i de la seguretat lingüística que es deriva dels drets més detalladament regulats en la LUEV.

Entre els que generen una obligació immediata dels poders públics, hi ha: l'oficialitat del valencià; que les lleis que aproven les Corts Valencianes es redacten i publiquen en valencià; usar el valencià oralment i per escrit en les relacions amb la Generalitat, als ens locals i altres administracions públiques, inclosos l'administració i els tribunals de Justícia; el de comunicacions i altres actuacions de l'administració fetes en la llengua indicada pels interessats; el d'impresos, formularis i models oficials que hagen d'utilitzar els poders públics redactats en valencià; que les actuacions, documents i escrits, realitzats o redactats en valencià davant els tribunals de Justícia i les que aquests duguen a terme en la mateixa llengua, tinguen plena validesa i eficàcia; els assentaments dels registres públics, documents notariais i de fe pública en valencià; a què el valencià siga matèria d'estudi a l'ensenyament obligatori i educació permanent d'adults, disposant dels recursos humans necessaris; i a l'ús de l'antropònim en valencià i en tots els àmbits.

Hi ha, així mateix, els que no generen obligacions directes als poders públics, sinó recomanacions per actuar-hi, com ara el dret a l'ensenyament en valencià en els primers ensenyaments; a un ensenyament que permeta el ple domini del valencià; a conèixer el valencià; a la determinació dels noms oficials dels topònims majors i menors en valencià i a què la retolació es faça en aquesta llengua; a ser informats pels mitjans socials de comunicació en valencià; a usar el valencià en les relacions privades, incloses les activitats culturals; i, indirectament, a l'accés als serveis i bens culturals en valencià. Val

a dir que fer efectius aquests drets queda a la voluntat de l'acció del Govern Valencià, i en bona mesura de les dinàmiques del mercat i sociolingüístiques.

Finalment, n'hi ha que tenen un caràcter indeterminat, per genèrics, com són els de la no discriminació per raó de llengua i d'usar el valencià oralment i per escrit en les activitats professionals, mercantils, laborals, sindicals, polítiques, religioses, recreatives i artístiques, o als mitjans de comunicació social. Val a dir, que el nivell de garantia d'aquests drets és desigual a causa del diferent grau d'obligació dels poders públics en la seua materialització i protecció, la desigual voluntat d'intervenir activament en les estructures administratives i socioeconòmiques, i la inèrcia de les dinàmiques sociolingüístiques en què està immers el País Valencià.

8.2. LES INICIATIVES GOVERNAMENTALS PER GARANTIR I DIVULGAR ELS DRETS LINGÜÍSTICS

Malgrat el valor qualitatiu que té el desplegament reglamentari de la LUEV per conèixer la voluntat del Consell a l'hora de donar seguretat als drets lingüístics dels usuaris del valencià i de conèixer els objectius realment operatius de la seua política lingüística, per poder arribar a conclusions més fonamentades caldrà tenir en compte també les iniciatives de tipus politicoadministratiu i governatives que s'hi han dut a terme. Obviarem, en aquesta anàlisi, les iniciatives sobre els drets més genèrics, pel seu caràcter general i ens centrarem en la resta de categories (poders públics, ensenyament, onomàstica, cultura, mitjans de comunicació i àmbit socioeconòmic).

Pel que fa a l'àmbit dels poders i les administracions públiques, ja hem vist que les administracions valencianes han tractar de facilitar formalment el compliment del dret a usar el valencià que tenen tots els ciutadans davant totes les administracions, i dret a ser atesos en valencià per les administracions locals i de la Generalitat en valencià, i també, amb matisos, per l'administració de Justícia, la perifèrica del Govern central, la policia i els tribunals de Justícia.

En aquest sentit, les iniciatives governamentals no han anat molt més enllà del desplegament legislatiu i pràcticament s'han limitat a aplicar els aspectes més comminatoris de la LUEV, com ara la publicació de les lleis de les Corts Valencianes en les dues llengües, que s'ha estès a totes les disposicions reglamentàries que es publiquen en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*, la retolació en valencià de bona part de les oficines administratives dependents de la Generalitat i d'administracions locals, mentre que la resta d'administracions locals, judicials i central han tendit a retolar les dependències en castellà i valencià, i la policia i la guàrdia civil han mantingut el castellà de

manera quasi exclusiva. Les iniciatives per garantir l'ús del valencià davant l'administració per part dels ciutadans i l'atenció dels serveis administratius en aquesta llengua s'han orientat a facilitar la formació i capacitat lingüística dels funcionaris amb cursos de valencià de caràcter voluntari, i també a facilitar que en els serveis d'atenció immediata als ciutadans hi haguessen persones que podien expressar-se en valencià, especialment en les relacions telefòniques i, en menor mesura, en atenció directa.

Així mateix, la informació a través d'internet presenta sovint llacunes notables pel que fa a la versió en valencià de part de la informació oficial de la Generalitat i de les empreses parapúbliques. Mentre que s'ha respectat a grans trets en els serveis centrals de les conselleries l'elaboració en valencià dels formularis i impresos públics; un dret que presenta més incompliments en les administracions locals, de policia, judicial o central, i en els serveis sanitaris i socials de la mateixa administració autonòmica. En general, respecte a les altres administracions les iniciatives del Govern Valencià s'han limitat a promoure convenis i acords generals, i a finançar cursos de valencià entre els respectius funcionaris, però sense dur a terme estratègies més precises.

El marc bàsic de la regulació existent i de les iniciatives del Govern Valencià pel que fa a la promoció de la presència del valencià en les administracions públiques es determina en l'època de govern del Partit Socialista, sense que hi haja hagut canvis significatius durant el govern del Partit Popular, més enllà d'alguna modificació puntual del valor del valencià en els concursos públics de la Generalitat.

En bona mesura, encara que la LUEV situa el Consell i els poders públics en general com els actors principals per fer efectiu i garantir aquest dret especialment en l'àmbit administratiu, el cert és que l'exercici concret dels drets lingüístics dels ciutadans, especialment en l'ús i l'atenció oral, dependrà essencialment de l'actitud i voluntat d'exercir el dret personal de cada ciutadà individualment considerat i de la relació que establisca amb els funcionaris i la llengua que aquests usen; donant-se lloc a una mena de negociació sobre els usos lingüístics en cada un dels actes administratius i, per tant, debilitant-se la garantia efectiva del dret. A les administracions central, judicial o policial, les garanties per atendre en valencià als ciutadans seran encara més inestables.

L'ensenyament l'obligatori i l'ensenyament reglat no universitari és sens dubte l'àmbit en què el Govern Valencià ha impulsat una regulació més intensa i ha dut a terme un major nombre d'iniciatives que han contribuït a definir drets que no estaven recollits directament a la LUEV, com ara el de disposar de materials pedagògics adequats per poder conèixer i estudiar en

valencià adequadament als centres educatius, encara que les insuficiències d'aquests tipus de materials, especialment en l'època de govern del PP, semblen elevades.

No obstant això, el Govern Valencià no durà a terme ni una tasca de reglamentació ni actuacions específiques per afavorir l'ús i el coneixement del valencià en altres aspectes de l'ensenyament, com ara els ensenyaments especialitzats, la formació professional no reglada o les universitats. En aquests últim cas, com veurem, deixarà a cada universitat la determinació de les polítiques lingüístiques pròpies i establirà pocs mecanismes de col·laboració.

Pràcticament, totes les línies generals de les polítiques lingüístiques i del desplegament de la LUEV en l'ensenyament es van posar durant els governs socialistes i, les poques modificacions hagudes amb els governs del PP, com ara la regulació de l'exigència de capacitació lingüística en valencià per accedir a la funció pública docent es produeix per la pressió de sindicats de l'ensenyament i de moviments socials favorables a l'extensió de l'ensenyament en valencià, i no per iniciativa governamental.

Pel que fa a l'onomàstica, l'única reglamentació de la LUEV es produeix durant l'època socialista i es limita a la retolació pública. La toponímia major quedarà a la iniciativa de cada un dels ajuntaments i el nom i cognoms de les persones a la voluntat individual. La toponímia menor, malgrat el desplegament reglamentari de la LUEV, tampoc ha seguit una dinàmica massa diferent de la dels topònims majors i ha depès, sovint, dels criteris de cada ajuntament. En qualsevol cas, l'escassa reglamentació sobre la matèria i les poques iniciatives per informar sobre la valencianització de noms i cognoms, corresponen, com veurem, a l'època de govern socialista.

En l'àmbit dels mitjans de comunicació, les iniciatives del Consell s'han concentrat en els sistemes d'ajuda, només durant el govern socialista, a les publicacions periòdiques totals o parcials en valencià, i en menor mesura en les emissions radiofòniques, sense considerar a penes les televisions locals i els nous sistemes de comunicació vinculats a les noves tecnologies. Sent-hi, amb tot, la principal iniciativa del Consell la creació de Ràdio Televisió Valenciana.

El marc i els principis generals d'actuació en la matèria es van assentar durant l'època de govern socialista, sense que hi hagueren modificacions formals d'aquest marc i criteris bàsics durant els governs del PP. Si bé, com veurem, l'arribada del PP comportà una castellanització de la programació de RTTV, especialment de Canal 9, una pèrdua de la qualitat lingüística i el final de les ajudes econòmiques a mitjans de comunicació editats en valencià per causes políticopartidistes. Tot plegat suposà una reducció del dret a comptar amb mitjans de comunicació plurals i en valencià.

Com en el cas anterior, la reglamentació de la LUEV en l'àmbit de la cultura i les iniciatives del Govern Valencià s'adreçaren fonamentalment a ajudar, sobretot, a la producció d'obres literàries i teatrals en valencià, així com a bastir serveis públics culturals amb obres en valencià (biblioteques, museus, exposicions, etc.); sense considerar a penes els àmbits de les produccions audiovisuals en valencià, i sense tenir en compte, l'exhibició d'audiovisuals en sales de cine, o la presència del valencià en vídeos i DVD. Les bases generals del funcionament del sistema d'ajudes públiques a la producció cultural en valencià es posaran també durant els governs socialistes, i els governs del PP només hi faran algunes modificacions puntuals per incrementar les ajudes a les obres editorials i teatrals en castellà.

Finalment, pel que fa a l'àmbit socioeconòmic, la reglamentació i les iniciatives del Consell no han anat més enllà d'alguns acords puntuals de l'administració amb grans empreses i sindicats per traduir documents o per facilitar assessorament lingüístic. Però, en termes generals, és on menys activa ha estat la política lingüística i on menors són les garanties, especialment com a consumidors. Tots els governs han actuat de manera bastant semblants i, en aquestes circumstàncies és evident que el principal actor per garantir el dret a la presència del valencià en els àmbits socioeconòmics han estat els ciutadans individualment considerats i les iniciatives que hagen pogut sorgir del món associatiu, sindicats, empreses i treballadors individualment considerats.

Així doncs, el sistema de garanties reals derivat de la LUEV, del desplegament reglamentari d'aquesta llei i de les mesures administratives i polítiques preses pel Consell serà, al nostre entendre, bastant desigual per garantir els drets lingüístics de les persones que usen públicament el valencià. Si observem el *Quadre 8.8*, en què hem fet una classificació dels drets lingüístics que la legislació general i l'actuació dels governs valencians han tractat de protegir o simplement tenir en compte, ens adonem que hi ha tres nivells bàsics de garantia real dels drets lingüístics dels usuaris del valencià. El primer grup, que considerem amb una garantia pràctica elevada, estaria compost pel dret genèric que reconeix l'oficialitat del valencià, per una sèrie de drets que estableixen obligacions per al Consell i les administracions com ara la publicació de les lleis de les Corts en valencià; fer les comunicacions i altres actuacions de l'administració, documents notariais i de fe pública en valencià si així ho sol·licita l'interessat; que el valencià siga matèria d'estudi a tots els nivells de l'ensenyament obligatori i d'educació permanent d'adults, i a usar el valencià en les relacions amb les administracions públiques, en els antropònims personals i en les produccions i activitats culturals.

Quadre 8.8. Estimació del nivell de garanties dels drets lingüístics dels usuaris del valencià

Garantia alta	Garantia mitjana	Garantia baixa
Administració pública i òrgans oficials		
<ul style="list-style-type: none"> · oficialitat del valencià · lleis que aproven les Corts Valencianes redactades i publicades en valencià · usar el valencià en les relacions amb la Generalitat, els ens locals i altres administracions públiques amb efectes jurídics plecs · comunicacions i altres actuacions de l'administració en valencià a petició dels interessats · documents notarials i de fe pública en la llengua sol·licitada per l'interessat 	<ul style="list-style-type: none"> · disposicions jurídiques publicades en valencià · retolació i noms oficials dels poders públics i parapúblics en la llengua pròpia · impresos, formularis i models oficials que hagen d'utilitzar els poders públics a l'àmbit valencià estiguen redactats en valencià · ser atès en la llengua pròpia pels poders públics centrals, judicials, sanitaris, socials · usar el valencià en els tribunals de Justícia · actuacions, documents i escrits, realitzats o redactats en valencià davant els tribunals de Justícia i les que aquests duquen a terme en valencià, tinguen plena validesa i eficàcia · assentaments dels registres públics en valencià si ho sol·licita l'interessat 	<ul style="list-style-type: none"> · ser atès en valencià pels poders públics policials i militars · ser jutjat i obtenir sentències en valencià
Ensenyament		
<ul style="list-style-type: none"> · el valencià matèria a tots els nivells de l'ensenyament obligatori i educació permanent d'adults · conèixer el valencià en l'ensenyament obligatori i educació permanent d'adults 	<ul style="list-style-type: none"> · el valencià objecte d'estudi a l'ensenyament tècnic i professional i universitari · ensenyament en valencià en les primeres etapes educatives de l'ensenyament obligatori · recursos humans i materials necessaris per a un ensenyament del i en valencià, i, per tant, de professorat que conega el valencià · l'ensenyament permetrà dominar el valencià 	<ul style="list-style-type: none"> · ensenyament en valencià en tots els nivells formatius · conèixer el valencià en l'ensenyament no obligatori i no reglat
Onomàstica		
<ul style="list-style-type: none"> · ús del seu antropònim en valencià i en tots els àmbits 	<ul style="list-style-type: none"> · determinació dels noms oficials dels topònims majors i menors en valencià · retolació en valencià 	
Mitjans de comunicació i noves tecnologies		
	<ul style="list-style-type: none"> · ús del valencià en els mitjans de comunicació · ser informats pels mitjans socials de comunicació en valencià 	<ul style="list-style-type: none"> · presència suficient del valencià als mitjans de comunicació per garantir-ne una oferta adequada informativa, d'entreteniment i servei públic · disposar, en informàtica i noves tecnologies de la informació, d'equips adaptats al seu sistema lingüístic i de productes en valencià
Cultura		
<ul style="list-style-type: none"> · ús del valencià en les activitats culturals 	<ul style="list-style-type: none"> · accés serveis i bens culturals en valencià; especialment, llibres, teatre, exposicions, folklore 	<ul style="list-style-type: none"> · accés a productes culturals de videoteques, cinema i audiovisuals · accés a les programacions interculturals, per mitjà de la traducció, postsincronització, doblatge, i subtitlatge en valencià
Àmbit socioeconòmic i activitats socials		
	<ul style="list-style-type: none"> · expressar-se en valencià en les activitats professionals, mercantils, laborals, sindicals, polítiques, religioses, recreatives i artístiques 	<ul style="list-style-type: none"> · accés als mitjans que requereix l'exercici de les activitats socioeconòmiques, com ara productes informàtics, llibres de consulta, formularis, contractes, xecs, factures o rebuts · publicitat en valencià · informació completa en valencià sobre els productes i serveis que dels establiments comercials, com ara les instruccions d'ús, etiquetes, ingredients, garanties i altres informació pública referent a la seguretat de les persones · com a client, consumidor o usuari, atenció i informació, oralment o per escrit, en les relacions obertes al públic de les empreses, establiments comercials i entitats privades · exercici de les activitats laborals o professionals en valencià, llevat de casos extraordinaris · exercici de les activitats recreatives i associatives en valencià

Font: Elaboració pròpia

Les garanties en la pràctica quotidiana dels drets lingüístics han estat més irregulars i desiguals en alguns aspectes que, tot i comportar legalment obligacions i serveis d'administració, demanaven una actuació decidida dels poders públics i, en especial, del Consell per remoure obstacles i inèrcies, com ara que totes les disposicions jurídiques es publiquen en valencià, que la retolació de les administracions i serveis parapúblics i també que els formularis oficials i els assentaments dels registres públics foren en valencià si ho sol·licitaven els interessats; o que aquesta llengua fos objecte d'estudi a tots els nivells de l'ensenyament tècnic i professional i universitari, la llengua vehicular en les primeres etapes educatives de l'ensenyament obligatori, que hi haguessen els recursos humans i materials necessaris per a l'ensenyament en i del valencià, i que l'ensenyament obligatori permetés el ple domini del valencià i del castellà a tots els alumnes; o també la determinació dels noms oficials dels topònims majors i menors, i la seua retolació en valencià.

D'igual manera la garantia pràctica dels drets a usar el valencià ha estat mitjana en les relacions dels ciutadans amb els àmbits oficials o privats en què les situacions de desigualtat són superiors com els tribunals de Justícia, o les activitats professionals, mercantils, laborals, sindicals, polítiques, religioses, recreatives i artístiques. I, igualment, passa amb el dret a ser atès en valencià en àmbits administratius en què el domini del castellà està fortament assentat com ara en les relacions amb els públics centrals, judicials, sanitaris, socials. I també en serveis públics en què el pes de les dinàmiques de mercat tenen un pes notable com els mitjans de comunicació públics o l'accés a bens culturals.

Pel que fa al grup de drets amb unes garanties pràctiques baixes hi ha alguns que afecten els poders públics, especialment a aquells poders amb una posició de força o domini sobre el ciutadà més considerable, com ara els drets a ser atès en valencià pels poders públics policials i militars, o a ser jutjat i obtenir sentències en valencià. I tampoc està gaire garantit, de fet, en altre ordre de coses, el dret a l'ensenyament en valencià en els nivells formatius reglats no obligatoris. No obstant això, la major part dels drets lingüístics escassament garantits tenen a veure amb les dinàmiques de mercat i socioeconòmiques, com, per exemple, conèixer i estudiar el valencià en la formació i l'ensenyament no obligatori, continu i no reglat; la presència suficient del valencià als mitjans de comunicació; la disposició, en informàtica i noves tecnologies de la informació, de productes en valencià; l'accés a obres i productes culturals en valencià en videoteques, cinema i sector audiovisual; l'accés a les programacions interculturals, per mitjà de la traducció, doblatge i subtitolatge en valencià; la publicitat en valencià; informació completa en valencià sobre els productes i serveis dels establiments comercials; informació

pública en valencià referent a la seguretat de les persones; atenció i informació en valencià en les relacions obertes al públic de les empreses, establiments comercials i entitats privades de les quals s'és client, consumidor o usuari; o l'exercici de les activitats professionals, recreatives, associatives i de qualsevol altre tipus en valencià.

En resum, excepció feta del coneixement del valencià en els nivells educatius obligatoris i l'atenció per escrit en valencià quan així ho sol·liciten els ciutadans en alguns contextos, les majors garanties dels drets lingüístics es concentren en la possibilitat d'usar el valencià per part dels ciutadans davant els poders públics en aquelles situacions en què les relacions entre el ciutadà i l'administració són més igualitàries. Les garanties es relaxen i tenen un caràcter més desigual, en funció de les situacions i amb canvis segons l'etapa de govern, en aquells àmbits oficials en què l'actuació dels poders públics ha estat menys intensa o en què les inèrcies que privilegien la posició del castellà no han estat suficientment tingudes en compte, i també en espais públics en què la posició del ciutadà és més subordinada, on les possibilitats reals d'usar el valencià per part dels ciutadans (i de ser atesos en aquesta llengua) es redueix considerablement.

I, d'igual manera, el dret genèric a l'ús del valencià en tota mena de activitats socioeconòmiques segueix una dinàmica molt desigual i depenent exclusivament de l'activitat concreta i del sistema de relacions individuals que s'hi establisca. Sent, de fet, molt escasses les garanties reals dels drets en tot el que comporta l'atenció en valencià i l'exercici de les activitats en els àmbits públics de les relacions socioeconòmiques, com davant dels poders públics coercitius. O, el que és el mateix, com major és la posició de força o domini dels poders públics i major és el pes de les dinàmiques de mercat en els espais socioeconòmics i cívics, menor és la garantia real i menor la capacitat real dels ciutadans usuaris del valencià per exercir amb normalitat els drets lingüístics.

Però, més enllà del sistema resultant de drets lingüístics i de les polítiques públiques del Consell per garantir-ne l'exercici real, volem destacar, per acabar, la inexistència en el Consell de sistemes d'assessorament, coneixement i promoció estable dels drets lingüístics, malgrat que la LUEV el fa responsable de "*la direcció tècnica i la coordinació del procés d'ús i ensenyament del valencià assessorant totes les administracions públiques i particulars*" també en drets lingüístics (art. 34), i, així mateix, destaca que n'adoptarà les mesures necessàries per impedir "*la discriminació de ciutadans o activitats pel fet d'usar qualsevol de les dues llengües oficials*" (art. 5).

De fet, únicament hi ha dos moments puntuals en què el Govern Valencià promou el coneixement de drets lingüístics. El primer durant els

governos preautonòmics en què es promouen, amb recursos escassos, campanyes perquè els ajuntaments i els ciutadans valencianitzen el seu nom. Una dècada més tard, en els darrers anys vuitanta i primers noranta, dins de la campanya *Visquem en valencià*, la iniciativa es repetirà, alhora que es difon, en diverses llengües,⁶ la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià entenent que era una manera de divulgar i promoure els drets lingüístics dels valencians. Iniciatives a les que podríem afegir la publicació puntual i extraordinària d'una recopilació de jurisprudència en matèria lingüística per la Conselleria d'Administració Pública i el Consell General de Poder Judicial.⁷

Però llevat d'aquestes accions ben puntuals i asistemàtiques, dutes a terme en tots els casos durant l'època de govern socialista, no hi ha cap altra activitat del Govern Valencià orientada a garantir i divulgar els drets lingüístics dels usuaris del valencià, fos aquesta un observatori públic, un consell assessor, una mena de comissió, servei o òrgan de seguiment que vigilés l'aplicació de la llei, el compliment i les denúncies per la vulneració dels drets lingüístics en les esferes públiques, privades i socioeconòmiques, o, simplement, un servei d'assessorament i orientació legal davant els possibles problemes que es poguessen ocasionar durant la implementació de les polítiques lingüístiques o l'exercici dels drets en aquesta matèria especialment complexa. Així les coses, en la majoria dels casos, la protecció dels drets ha quedat a la voluntat dels ciutadans i el criteri dels tribunals, sense que el Govern Valencià i l'administració de la Generalitat hi haja intervingut d'ofici per assessorar o actuar judicialment davant d'una possible vulneració dels drets lingüístics.⁸

Així les coses i havent analitzat el desenvolupament reglamentari de la LUEV, havent-nos acostat al sistema de drets lingüístics valencians i havent vist que el seu reconeixement i les iniciatives governamentals i administratives per garantir-los plenament són irregulars, escasses i dèbils, convindrem que la seguretat lingüística dels usuaris del valencià no és elevada en drets lingüístics bàsics, especialment davant poders públics coercitius, com a usuaris de serveis socio-sanitaris, com a consumidors i en general totes les activitats de caire socioeconòmics i dominades per les dinàmiques de mercat.

⁶ Les llengües foren la castellana, la catalanovelenciana, l'anglesa, la francesa i l'alemanya.

⁷ Vegeu Manzana (1992).

⁸ A més dels informes anuals del síndic de greuges, la premsa escrita hi recull bastants denúncies, per citar-ne només algunes dels últims anys: l'alcalde de Favara diu que ha estat detingut per dirigir-se a la Guàrdia Civil en valencià (*Levante*, 17 de novembre de 1996), embarguen un veí, després de negar-li una factura municipal en valencià (*Levante*, 14 de setembre de 1996), una parella denuncia que els exigiren parlar en castellà en un centre de salut (*Levante*, 29 de març de 1998); Benestar Social anul·la una adopció perquè el matrimoni sols parla bé el valencià (*Levante*, 11 d'agost de 2004). Sense que en cap cas, hi haja intervingut el Consell per interessar-s'hi, si més no.

CAPÍTOL 9

LES POLÍTIQUES PER AUGMENTAR L'ALFABETITZACIÓ I LA CAPACITAT LINGÜÍSTICA

L'increment de la capacitació lingüística en valencià i, consegüentment, de l'alfabetització ha concentrat bona part dels esforços d'aquesta política pública. L'ensenyament en el sistema obligatori (Primària i Secundària obligatòria) i en Batxillerat, aquells en què el govern autònom té competències i responsabilitats més directes, han estat, amb diferència, el centre principal de les actuacions dels governs valencians en política lingüística.

En aquest capítol, farem referència també a l'alfabetització dels adults i, de manera més puntual, a les iniciatives per afavorir la integració lingüística dels immigrants i estrangers residents, que, tot i ser relativament marginals en les preocupacions dels governs valencians, mostren aspectes que ajuden a comprendre les característiques del model de política lingüística dels governs valencians. Dediquem també un apartat a l'ensenyament superior, encara que la política lingüística que s'hi aplica no siga responsabilitat directa del Govern Valencià, ajuda a entendre el sistema d'aliances del Consell.

No tractem ací, però, la política lingüística en matèria de mitjans de comunicació, tot i la seua importància potencial pel que fa a la millora de la capacitat lingüística, perquè la considerarem dins del capítol sobre polítiques que afecten els usos socials i de la vida pública quotidiana.

9.1. EL VALENCIÀ AL SISTEMA OBLIGATORI D'ENSENYAMENT

Iniciarem aquest apartat descrivint els diferents models i variants d'incorporació del valencià al sistema educatiu valencià que configuren un sistema de separació lingüística en funció de la combinació de dos factors. En primer lloc, de la presència del valencià com a assignatura curricular, des de 1980 obligatòria teòricament a tot el territori valencianoparlant (llevat d'exempcions extraordinàries) i voluntària a les zones castellanoparlants. En

segon, la possibilitat voluntària, però incentivada per l'administració educativa, especialment durant els governs socialistes, que l'alumnat tingués el valencià com a llengua vehicular de l'ensenyament. Creuant aquestes dues variables tindrem els diferents models i les seues variants. Establida aquesta caracterització, analitzarem els seus orígens i evolució (veure Quadre 9.1).

Quadre 9.1. Models lingüísticoeducatius del sistema educatiu valencià (1983-2003)

	Valencià NO és assignatura curricular		Valencià assignatura curricular	
	Zona castellanoparlant voluntàriament	Zona valencianoparlant excepcionalment	Zona castellanoparlant voluntàriament	Zona valencianoparlant generalment
Castellà llengua vehicular	v1.1	[v1.2]	v2.1	-
Llengua estrangera vehicular	[v1.3]	[v1.2] [v1.3]	[v2.1]	[v.2.2]
Tres llengües vehiculars*	-	-	[v3.2]	[v3.1]
Castellà i valencià llengües vehiculars	-	[v1.4]	[v3.2]	v3.1
Valencià llengua vehicular	-	-	-	v4.1 v4.2

Font: Elaboració pròpia. *Castellà, valencià i una llengua estrangera. M (model), v (variant). Entre claudàtors [], variants excepcionals i d'implantació reduïda; en negreta i amb fons gris les dominants.

Model 1 (M1)

La característica principal d'aquest model és que el valencià no és assignatura curricular obligatòria de l'alumnat. La llengua vehicular de l'ensenyament potser el castellà, una llengua estrangera¹ o fins i tot, en alguns casos, el valencià. El model s'aplica sempre individualment per petició expressa dels pares o tutors dels alumnes en cada curs escolar, i en tots els casos hi ha la possibilitat d'accedir a altres models de manera voluntària en cursos escolars futurs d'acord amb la voluntat de pares o tutors.

¹ Les llengües vehiculars de l'ensenyament en centres de règim estranger són l'anglès (sistemes britànic i d'Estats Units, sobretot el primer), francès, noruec i alemany. En 1983, hi havia 6 centres d'aquest sistema (2 en anglès, 2 en francès, un en noruec i un en alemany). En 2003, la xifra era de 23 centres (18 en anglès, 2 en francès, 2 en noruec i un en alemany).

Aquest model es dona en les zones castellanoparlants entre els alumnes que no han triat el valencià com a assignatura o entre alumnes de centres de zones valencianoparlants que estan exempts de l'assignatura de valencià a causa, sobretot, de residir temporalment al País Valencià. En tots els casos, cal una autorització administrativa que responga a la demanda d'exempció de l'assignatura de valencià. L'autorització és gairebé automàtica en el cas de les zones castellanoparlants, ja que en aquestes comarques l'assignatura de valencià és voluntària, i més difícil d'aconseguir a les valencianoparlants, atès que la residència temporal s'ha de demostrar i el control administratiu és més rigorós. El model presenta quatre variants:

• *Variant 1 [v1.1]. El valencià no és assignatura curricular per decisió voluntària dels pares o tutors, i la llengua vehicular és el castellà.* Es dona exclusivament entre alumnes de centres de zones castellanoparlants quan els seus tutors o pares han demanat l'exempció de l'assignatura de valencià. Aquests alumnes no tindrien cap contacte amb el valencià en el seu itinerari educatiu obligatori. És la variant més estesa d'aquest model, tot i que té una rellevància desigual i únicament és important en algunes localitats castellanoparlants.

• *Variant 2 [v1.2]. El valencià no potser assignatura curricular, malgrat l'obligatorietat teòrica, per falta de professorat i la llengua vehicular és el castellà o una llengua estrangera.* Va estar vigent de manera residual fins a mitjans dels anys vuitanta, mentre s'avançava en el procés d'incorporació del valencià als diferents centres i nivells educatius. Actualment, no existeix.

• *Variant 3 [v1.3]. El valencià no és assignatura curricular per decisió voluntària dels pares o tutors o per exempció extraordinària, i la llengua vehicular principal és una llengua estrangera.* L'única diferència amb la variant v1.1 és que la llengua vehicular no és el castellà i que es pot donar individualment també en centres de zones valencianoparlants entre residents temporals. És una variant molt minoritària. Els alumnes no tenen cap contacte amb el valencià en l'itinerari educatiu.

• *Variant 4 [v1.4]. Els alumnes individualment estan exempts de l'assignatura de valencià; però el valencià és llengua vehicular juntament amb el castellà.* Aquesta variant només es pot donar en les zones valencianoparlants de manera individual. Serà freqüent, a partir de finals dels anys vuitanta, entre els alumnes que estudien en centres de zones valencianoparlants i, de manera extraordinària, queden exempts de

l'assignatura de valencià, però serà la llengua vehicular de part de les assignatures. En aquesta variant, l'assignatura de valencià continua sense formar part del currículum de l'alumne, però, a diferència de les anteriors, hi haurà un contacte en l'itinerari educatiu amb aquesta llengua.

Model 2 (M2)

El valencià és assignatura curricular i la llengua vehicular de l'ensenyament és sempre el castellà o una llengua estrangera. El contacte dels alumnes amb el valencià durant l'itinerari educatiu es limita a l'estudi de la llengua com a assignatura de manera voluntària o obligatòria. Té dues variants:

• *Variant 1 [v2.1]. L'assignatura de valencià és matèria curricular voluntària i la llengua vehicular és el castellà o una llengua estrangera. Només es dona a les zones castellanoparlants. Ací l'assignatura de valencià és matèria curricular sempre que els pares o tutors no hagen manifestat la intenció que els seus fills en queden exempts.*

• *Variant 2 [v2.2]. L'assignatura de valencià és matèria curricular obligatòria i la llengua vehicular és una llengua estrangera. Només es dona en les zones valencianoparlants i en centres de règim educatiu estranger. A diferència de la variant anterior, l'assignatura de valencià és obligatòria, i el contacte durant l'itinerari educatiu amb aquesta llengua es limita únicament a l'horari de l'assignatura.*

Model 3 (M3)

El valencià és assignatura curricular i llengua vehicular d'una part de l'ensenyament, habitualment en una proporció que oscil·la entre el 25% i 40% de les assignatures impartides. L'altra llengua vehicular acostuma a ser el castellà. En alguns casos i de manera experimental, hi ha una tercera llengua vehicular, l'anglès, a més del valencià i el castellà. El model té dues variants:

• *Variant 1 [v3.1]. L'assignatura de valencià és matèria curricular obligatòria i el valencià és llengua vehicular, juntament amb el castellà o amb el castellà i una llengua estrangera. Només es dona en les zones valencianoparlants. Ací l'ensenyament obligatori que no té com a llengua vehicular única el valencià o una llengua estrangera, s'estructura sobre la*

base de programes d'incorporació progressiva (PIP), en els quals, d'acord amb les característiques sociolingüístiques del centre, el valencià és la llengua vehicular d'un nombre d'assignatures i pot ser també la llengua vehicular de l'administració del centre. De manera extraordinària, des de la segona meitat de la dècada dels noranta, hi ha també centres de primària amb programes d'educació bilingüe enriquida (PEBE), en què les llengües vehiculars són el valencià, el castellà i l'anglès. El contacte educatiu amb el valencià es donaria en l'assignatura pròpia i en les que és llengua vehicular.

• *Variant 2 [v3.2]. L'assignatura de valencià és matèria curricular voluntària i el valencià és llengua vehicular, juntament amb el castellà o amb el castellà i una llengua estrangera.* Només es dona en les zones castellanoparlants. És una variant extraordinària, que es duu a terme comptant sempre amb el consens dels pares o tutors i els coneixements lingüístics i la disponibilitat del professorat en cada curs escolar específicament en què s'apliquen programes PIP i PEBE. A diferència dels centres de les zones valencianoparlants, on aquests programes estan integrats en el projecte general del centre durant tot l'itinerari educatiu de l'alumne, en les zones castellanoparlants, l'instabilitat dels programes és major, ja que no depenen del projecte de centre, sinó de la voluntat conjuntural dels pares i de la competència lingüística i voluntat del professorat i, conseqüentment, qualsevol variació en els consensos amb els pares o en la composició del professorat del centre després dels concursos de trasllats anuals pot donar lloc a la finalització de l'experiència. En qualsevol cas, com en la variant anterior, el contacte amb el valencià es dona en la pròpia assignatura de valencià i en aquelles que el tenen com a llengua vehicular.

Model 4 (M4)

El valencià, a més de ser assignatura curricular, és la llengua vehicular única de l'ensenyament, excepció feta de les assignatures de llengua castellana i de llengua estrangera. Només es dona en zones valencianoparlants i s'hi accedeix de manera voluntària i amb el consens de pares i professorat. Es concentra en línies educatives en valencià que només de manera extraordinària són les úniques línies educatives del centre o de la localitat, ja que, en la majoria dels centres en què hi ha línies d'ensenyament en valencià també hi ha línies amb programes PIP. En sentit estricte, hi ha dues variants, tot i que les diferències hi són escasses i en termes funcionals tendeixen a confondre's,

rebut la suma dels dos programes el nom de *ensenyament en valencià*.² En qualsevol cas, les variants serien:

• *Variant 1 [v4.1]. L'assignatura de valencià és matèria curricular obligatòriament i el valencià és llengua vehicular des del primer moment.* Es correspon amb el programa d'ensenyament en valencià (PEV) i es donaria en aquells casos en què l'alumnat és predominantment valencianoparlant. L'ús del valencià com a llengua vehicular seria generalitzat des del primer moment en totes les àrees, matèries i activitats.

• *Variant 2 [v4.2]. L'assignatura de valencià és matèria curricular obligatòriament i el valencià és llengua vehicular progressivament.* Es correspon amb l'aplicació dels programes d'immersió lingüística (PIL), i es donaria en aquells casos en què l'alumnat és predominantment castellanoparlant. L'ús del valencià com a llengua vehicular seria progressiu en els primers anys i en les diferents àrees, matèries i activitats.³

El model lingüísticoeducatiu durant la major part de la Dictadura franquista

Entre les característiques de la Dictadura franquista cal destacar que fou un règim polític amb un nacionalisme de caire castellanista i uniformista exacerbats, que evità i perseguí la presència de qualsevol llengua diferent a la castellana en el sistema educatiu, dins d'un projecte lingüicida que pretenia de forma explícita o implícita l'eliminació de les llengües no castellanescs o, com a mínim, reduir-les a una manifestació merament familiar, folklòrica i pretèrita.

² Tècnicament en els primers moments de la implementació de les polítiques d'incorporació del valencià, es feia més distinció formal entre els PEV i els PIL (Generalitat Valenciana, 1991b). L'aplicació pràctica ha fet que PEV en sentit estricte i els PIL siguen considerats de manera similar per l'administració educativa, que els quantifica i els anomena indistintament *Ensenyament en Valencià, PEV-PIL* o simplement *PEV*. Popularment, tampoc s'hi fa diferència i PEV i PIL són coneguts com o *Línies [educatives] en Valencià*.

³ Argelaguet (1998) qualificaria el model lingüísticoeducatiu valencià de separatisme lingüístic parcial i electiu, aplicat també a Balears, el País Basc i Navarra (Mezo, 1996), que contrastaria amb els models de bilingüisme total o de conjunció lingüística de Galícia i Catalunya en què les respectives llengües serien preferentment les vehiculars de l'ensenyament. Segons Argelaguet, els models de Balears i del País Basc tendirien cap a les formes de bilingüisme total, mentre que el País Valencià i Navarra es consolidaven en els de separatisme parcial. Vila (2000) en comparar els models d'Andorra, Catalunya, Balears i el País Valencià arriba a la conclusió que encara que tots els models pretenen aconseguir alumnes efectivament bilingües, només els que prioritzen la llengua minoritzada (Catalunya, Andorra i, en menor mesura, Balears) són efectius per aconseguir la bilingüització. Igualment, la pròpia administració educativa valenciana ha suggerit que els programes d'ensenyament en valencià (Model 4) també són els més efectius per aconseguir alumnes plenament bilingües (Generalitat Valenciana, 1991b).

El model lingüístic dominant durant el franquisme serà el que podríem denominar com variant v1.0 del Model 1, en la qual de manera obligatòria el valencià no podia ser ni llengua curricular ni llengua vehicular de l'ensenyament, i la llengua vehicular hi era el castellà i les curriculars eren el castellà, una llengua estrangera i llengües clàssiques.⁴ De manera extraordinària alguns centres⁵ tingueren una llengua estrangera com a llengua vehicular de l'ensenyament (v.1.0.1) (veure *Quadre 9.2*).

Quadre 9.2. Models lingüísticoeducatius del sistema educatiu valencià (1939-1970)

	Valencià obligatòriament NO és assignatura curricular ni vehicular	
	Zona castellanoparlant	Zona valencianoparlant
Castellà llengua vehicular	v.1.0	
Llengua estrangera vehicular	[v.1.0.1]	

Font: *Elaboració pròpia*. v (variant). Entre claudàtors [], les variants excepcionals i d'implantació reduïda; en negreta i amb fons gris les dominants.

Aquesta situació, malgrat que el país continuava sent majoritàriament valencianoparlant (*Capítol 4*) i la transmissió lingüística era molt elevada, no generà a penes mobilitzacions contràries ni entre l'escassa oposició activa al règim en les primeres dues dècades de la seua existència ni entre les minories valencianistes més rellevants aleshores dins el País Valencià, majoritàriament conservadores i profranquistes. Caldrà esperar als anys seixanta i a l'aparició d'una nova oposició política postrepublicana i un nou valencianisme democràtic, perquè la incorporació del valencià a l'ensenyament esdevinga una reivindicació que s'assumirà progressivament per la nova oposició al franquisme dels anys seixanta i setanta, donant lloc a campanyes d'agitació política que, centrades en els eslògans de *Parlem valencià* i *Valencià a l'escola*, tingueren una certa repercussió social (Sanz i Nadal, 1996).

⁴ L'estudi curricular de llengües no castellaneres, clàssiques o estrangeres, començava generalment en estudis secundaris. La llengua estrangera més freqüent era el francès fins els anys setanta; les clàssiques eren el llatí i el grec.

⁵ Hi havia la possibilitat de tenir una llengua estrangera com a llengua vehicular de l'ensenyament als instituts francesos d'Alacant i València, i a l'Institut Alemany de València.

El model lingüísticoeducatiu al tardofranquisme

Aquest model educatiu uniformista i agressiu amb la diversitat lingüística espanyola s'esquerdarà molt lleugerament en els darrers anys de la Dictadura. La Llei General d'Educació de 1970 establirà que a l'educació preescolar es podia, si fes el cas, usar les *llengües natives* (art. 14) i en referir-se a l'Educació General Bàsica (EGB) afirmava que en aquesta etapa educativa s'havia de dominar la llengua nacional (castellà), aprendre una llengua estrangera i *cultivar*, si fes el cas, la *llengua nativa* (art. 17). La llei, però, va tardar a ser desenvolupada pel que fa a les *llengües natives* i caldrà esperar a 1975 per comptar amb el Decret 1433/1975 regulador de la Incorporació de les llengües natives als programes dels centres d'educació preescolar i general bàsica,⁶ que reiterava els principis de la Llei General d'Educació, tot afirmant que era possible l'ús d'aquestes *llengües natives* com a llengües vehiculars per facilitar l'educació dels alumnes en casos especials tant a preescolar com a EGB. Aquesta legislació permeté algunes iniciatives per incorporar el valencià com a llengua vehicular de l'ensenyament, encara que no com a matèria curricular i exigible, tant en preescolar com en l'ensenyament obligatori. En termes generals, donà lloc a un sistema educatiu valencià lleugerament més complex que l'anterior, on la variant v1.0 era absolutament dominant, es mantenien centres en que la llengua vehicular era una llengua estrangera (v.1.0.1) i es produeix l'aparició d'una nova variant v4.0 en zones valencianoparlants, on el valencià és llengua vehicular de l'ensenyament, encara que paradoxalment no ho és curricular (*veure Quadre 9.3*).

Així doncs, amb aquesta legislació com a base, s'enceten les primeres experiències de caràcter privat en localitats de la perifèria de la ciutat de València que tindran el valencià com a llengua vehicular dominant: en 1970, l'Escola Tramuntana (poc després canviarà el nom a Escola La Masia); en 1973, La Nostra Escola Comarcal, cooperativa de mestres i pares; i, en 1975, l'Escola Gavina.⁷ Amb posterioritat, durant els primers anys de la transició, aquestes primeres experiències s'estenen a la ciutat de Castelló, on la cooperativa privada de pares i metres El Rogle (posteriorment, La Balangera i, finalment, des de 1984 El Censal) començarà a treballar en valencià en 1976, i per primera vegada, en 1978, també al centre públic Sant Jaume d'Almoines, a la comarca de la Safor (Moltó, 2004); mentre a la mateixa comarca, des de 1977, 33 centres públics d'EGB havien començat, sota el patrocini de l'Institut

⁶ BOE, núm. 156, d'1 de juliol de 1975.

⁷ Veure, en aquest sentit, Escola la Masia (1993); La Nostra Escola Comarcal (1993), i Escola Gavina (1993).

Nacional de Ciències i Investigacions Educatives experiències d'ensenyament del valencià (Generalitat Valenciana, 1993).

Quadre 9.3. Models lingüísticoeducatius del sistema educatiu valencià (1970-1980)

	Valencià obligatòriament NO és assignatura curricular	
	Zona castellanoparlant	Zona valencianoparlant
Castellà llengua vehicular	v.1.0	
Llengua estrangera vehicular	[v.1.0]	
Valencià llengua vehicular	-	[v.4.0]

Font: *Elaboració pròpia.* v (variant). Entre claudàtors [], les variants excepcionals i implantació reduïda; en negreta i amb fons gris les dominants.

El model lingüísticoeducatiu durant la preautonomia valenciana

Constituit el Consell del País Valencià, òrgan de govern preautonòmic, en març de 1978, es posa en marxa, en el curs 1978-79, el Pla Experimental d'Ensenyament del Valencià, com a assignatura voluntària i fora de l'horari escolar, circumscrit a la segona etapa d'EGB i a l'Ensenyament Mitjà, on van participar 88 centres d'EGB i 29 d'ensenyaments mitjans, 149 professors, rebent-hi classes de valencià 17.961 alumnes d'EGB, 3.146 de BUP i 735 de FP (Generalitat Valenciana, 1993).

Amb tot, les primeres normes de l'època democràtica que regulen la incorporació del valencià a l'ensenyament seran el Reial Decret 2003/1979 d'Incorporació de la Llengua Valenciana al Sistema d'Ensenyament del País Valencià⁸ i l'Ordre de 7 de juliol de 1980 per la qual es desenvolupa l'esmentat decret.⁹ Aquesta primera legislació sobre la incorporació del valencià a l'ensenyament com a matèria curricular fixa alguns dels elements que seran constants, a partir d'aleshores, en la política lingüística dels governs valencians a l'ensenyament. En primer lloc, afirma l'obligatorietat de l'assignatura de valencià en el sistema d'ensenyament obligatori. En segon lloc, matisa que, a les zones castellanoparlants, la introducció del valencià serà progressiva i d'acord amb la voluntat dels pares. I, finalment, regula la possibilitat d'una

⁸ BOE, núm. 202, 23 d'agost de 1979.

⁹ DOGV, núm. 27, d'1 d'agost de 1980.

exempció de caràcter excepcional a l'estudi de l'assignatura de valencià. És a dir, defineix ja, bàsicament, els model 1, 2 i 4, a què ens hem referit adés, encara que les variants dominants continuaran sent la v1.1 i la v1.2; és a dir, aquelles en què el valencià no és assignatura obligatòria (veure Quadre 9.4).

Quadre 9.4. Models lingüísticoeducatius del sistema educatiu valencià (1979-1983)

	Valencià NO és assignatura curricular		Valencià assignatura curricular	
	Zona castellanoparlant voluntàriament	Zona valencianoparlant excepcionalment	Zona castellanoparlant voluntàriament	Zona valencianoparlant generalment
Castellà llengua vehicular	v1.1	v1.2	[v2.1]	[v2.2]
Llengua estrangera vehicular	[v1.3] M1	[v1.2] [v1.3]	[v2.1] M2	[v.2.2]
Valencià llengua vehicular	-	-	- M4	[v4.1]

Font: *Elaboració pròpia*. M (model), v (variant). Entre claudàtors [], les variants excepcionals i implantació reduïda; en negreta i amb fons gris les dominants.

En altre ordre de coses, s'hi apunta, sense massa detalls, la possibilitat d'iniciar programes en valencià, i s'estableix que seran tres les hores de classe de valencià en Preescolar, EGB i Batxillerat, i dues en Formació Professional.

Val a dir, però, que aquesta primera legislació pràcticament no va tenir a penes repercussió pràctica, perquè no es va traduir en la implementació de mesures polítiques complementàries en matèria de materials didàctics, formació del professorat o planificació educativa per a fer possible la incorporació de l'assignatura a l'ensenyament. La crítica situació política del govern autonòmic, la falta de recursos administratius i l'anticatalanisme de la consellera d'Educació que havia d'impulsar l'aplicació d'aquesta primera legislació lingüística va fer que, en termes reals, es mantingués una situació semblant a l'anterior i que l'aplicació de la normativa depengués, de fet, molt més de les iniciatives i del voluntarisme de pares i professorat que del Consell del País Valencià.¹⁰ Però, a més a més, caldrà afegir las paradoxes que el

¹⁰ UCD governarà en solitari i *provisionalment* el Consell del País Valencià des de gener de 1980 a novembre de 1982, després que l'abandonaren el PSPV-PSOE i el PCPV-PCE, acusant UCD d'obstaculitzar el procés autonòmic. Aquests anys són els centrals de la conflictiva transició valenciana i el govern preautonòmic estarà dominat pels sectors més anticatalanistes

govern preautonòmic no done suport a les iniciatives de pares i professors, no aplique a penes la normativa educativa en matèria lingüística i no promoga la implantació de l'ensenyament de l'assignatura de valencià als centres educatius, i que centre les seues preocupacions en regular les característiques del material didàctic usat per a ensenyar valencià i el *tipus de valencià* que s'ensenyava, perseguint tot el que considerava elements *catalanitzadors* de la *llengua valenciana*; però sense establir quin era el material didàctic, quina la normativa lingüística aplicable i quina formació lingüística havia de tenir el professorat. El que en la pràctica significava paralitzar la majoria d'iniciatives d'ensenyament del valencià.

Una prova d'això és la nota informativa de la Comissió Mixta Consell-Ministeri d'Educació de 17 d'octubre de 1980 afirmant que "*fins el moment no existix ni s'ha autorisat [sic] llibre de text, ni material didàctic, destinat a l'ensenyança de la Llengua Valenciana, en els nivells de Preescolar, Bàsica, Mitja i Formació Professional*",¹¹ i senyalant que s'havia constituït una subcomissió tècnica per informar sobre la matèria i que, quan es comptés amb l'informe tècnic, la Comissió Mixta aprovaria les orientacions didàctiques i de plans d'estudis, requisit previ i obligatori per autoritzar els llibres de text i, per això, amb la nota "*es desautoritza l'ús en els centres, de tot material didàctic, referit a l'aplicació del Real [sic] Decret 2003/79*". D'aquesta manera, el govern preautonòmic posava obstacles, com hem dit, a la implantació del valencià com a assignatura curricular en el sistema educatiu obligatori, ja que sense textos i sense materials didàctics autoritzats l'aprovació administrativa a l'ensenyament curricular del valencià era bastant difícil. Una actuació política, la del govern preautonòmic, que afavoria, a més, les dinàmiques d'enfrontament amb els sectors socials i del professorat més favorables a les polítiques actives de normalització lingüística i dificultava consensos socials amplis per a l'aplicació de polítiques lingüístiques en el món educatiu.

En maig de 1982, la Comissió Mixta de Bilingüisme aprova els llibres de text i el material didàctic,¹² i poc després, en juliol de 1982,¹³ es regula quina serà la titulació acceptada perquè el professorat puga fer classe de valencià; posant a un mateix nivell les titulacions avalades per les universitats valencianes i que es basen en el reconeixement de la unitat de la llengua

d'UCD, simbolitzats en la consellera d'Educació, Amparo Cabanes a qui se li atribueix la declaració que "*saber inglés es más importante que aprender valenciano*" (Dolç, 1884).

¹¹ DOGV, núm. 33, d'1 de novembre de 1980.

¹² Ordre de 31 de maig de 1982 (DOGV, núm. 71, d'1 de juny de 1982).

¹³ Decret de 19 de juliol de 1982 (DOGV, núm. 77, de 30 d'agost de 1982).

catalanovalenciana (llicenciatures de les universitats d'Alacant o València en Filosofia i Lletres –Secció Hispàniques– o en Filologia –Secció Hispàniques i Secció Romàniques, o els diplomes de valencià de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València) i els títols d'haver assistit a cursos d'institucions privades (Lo Rat Penat) o de grups d'agitació anticatalanista (Grup d'Acció Valencianista), avalats per la secessionista Acadèmia de Cultura Valenciana. Així mateix, en el mateix mes de juliol es recordava que *“la Conselleria d'Educació de la Comunitat Valenciana serà l'únic organisme competent per a autoritzar [sic] els llibres de text i material didàctic imprès destinat a l'ensenyança de l'Idioma Valencià”*.¹⁴

Aquesta sèrie de mesures no sols incrementaren els nivells de confusió i confrontació anteriors; sinó que, a més, les feia en un govern al que li mancava legitimitat política i suport social, i que, des del pacte polític pel que s'aprova l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana en abril, estava pendent de ser reestructurat, per incorporar al PSPV-PSOE, la força política majoritària aleshores, a la presidència i a la majoria de departaments del govern.

La remodelació del govern preautonòmic es produí en novembre, donant-ne lloc a un de concertació (AP, UCD i PSPV-PSOE), dominat pels socialistes, que acabaven de guanyar per majoria absoluta el Govern central i esperaven vèncer en les primeres eleccions autonòmiques de maig de 1983. En matèria de política lingüística i en l'àmbit de l'ensenyament, les principals iniciatives que va prendre estaven adreçades a reconsiderar les decisions més conflictives de l'anterior govern. En aquest sentit, en desembre de 1982 es derogarà la legislació anterior sobre les titulacions autoritzades per ensenyar valencià i s'establirà que per a Batxillerat i Formació Professional caldrà tenir llicenciatures universitàries en filologies romàniques específiques, mentre que per a preescolar i EGB serà suficient ser professors d'EGB amb certificat universitari que acredite haver estudiat suficientment el valencià, i deixaven de tenir validesa les titulacions d'entitats favorables al secessionisme lingüístic.¹⁵ Paral·lelament, s'afirma, sense entrar en massa detalls, la possibilitat de programes d'ensenyament en valencià, tenint en compte l'opció dels pares, la situació sociolingüística dels alumnes i els mitjans disponibles per dur-los a terme; tot això mentre comencen a promoure's cursos de valencià per als professors; creant-se, igualment, de manera urgent, una comissió per seleccionar el professorat de valencià en desembre de 1982.

¹⁴ Ordre 28 de juliol de 1982 (DOGV, núm. 71, de 30 d'agost de 1982).

¹⁵ Decret 3 de desembre de 1982 (DOGV, núm. 86, 18 de desembre de 1982).

Aquestes són les últimes mesures en matèria d'incorporació del valencià al sistema d'ensenyament del govern preautòmic. En termes generals, es pot afirmar que, a causa de les dificultats, divisions i precarietat en que van viure les institucions autonòmiques i a causa de la falta d'un consens bàsic sobre la identitat del valencià, la implementació de les polítiques previstes en el Decret 2003/1979 va ser lenta, escassa en la seua magnitud i dependent, sovint, més de la voluntat de pares i professorat que de l'actuació del govern.

La incorporació del valencià a l'ensenyament obligatori. Els governs autonòmics socialistes (1983-1995)

Així doncs, al final de l'etapa preautonòmica, una part dels models lingüísticoeducatius valencians estan esbossats (M1, M2 i M4), si bé els models que impliquen incorporació del valencià com a assignatura o llengua vehicular estant escassament implantats i el model dominant continua sent el M1, en una situació molt semblant a la de l'època predemocràtica. Conseqüentment, es pot considerar que les polítiques lingüístiques sistemàtiques per incorporar el valencià al sistema educatiu comencen, en 1983, amb el primer govern autonòmic, d'hegemonia socialista. No tant perquè la nova legislació en matèria de llengua i ensenyament, inclosa la LUEV, introduïsquen canvis realment substancials respecte la normativa preautonòmica en l'àmbit educatiu, sinó perquè el nou Consell, a diferència de la preautonomia, definirà una línia d'actuació i tindrà la voluntat política i la possibilitat de dur-la a terme durant un període de temps relativament llarg.

En aquest sentit, les primeres mesures del govern autonòmic, d'aplicació en el curs 1983-1984, continuaran la normativa bàsica anterior, introduint algun canvi puntual; però, sobretot, mostraven una major determinació per incorporar el valencià al sistema educatiu. Primerament, s'ordena la creació de departaments de valencià en els centres d'EGB i d'ensenyaments mitjans que haurien de servir de suport tècnic al professorat del centre en el procés de normalització lingüística. I, en segon lloc, s'incrementa el nombre d'hores setmanals de l'assignatura de valencià, a Preescolar i cicles inicial i mitjà d'EGB. Però, més enllà d'aquestes mesures d'urgència per al curs escolar 1983-1984, la primera i principal iniciativa política del nou govern autonòmic en matèria de normalització lingüística va ser l'aprovació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià en novembre de 1983 que establirà una base legal més sòlida per als diferents models

d'incorporació del valencià al sistema educatiu; si bé, cal insistir-hi, sense gaire novetats, de fons, respecte a la legislació bàsica de la preautonomia.

Així, el Model 1 tindrà el seu fonament en les excepcions regulades a l'article 24 de la LUEV, que estableixen que l'obligatorietat que el valencià siga ensenyat a les zones castellanoparlants, no és contradictòria amb què els pares o tutors residents en puguen obtenir l'exempció de fills i tutelats, quan ho sol·liciten expressament. I, igualment, en el fet que l'obligatorietat, en els territoris valencianoparlants, restarà sense efecte de manera individual quan els pares o tutors que ho sol·liciten acrediten fefaentment residència temporal i expressen el desig que els seus fills o tutelats en siguen eximits. De fet, de manera idèntica al que establia el Decret preautonòmic de 1979.

Igualment, el article 18 de la LUEV, en què es fonamenta el Model 2, tampoc introdueix massa diferències respecte a la normativa de 1979; ja que afirma que la incorporació del valencià a l'ensenyament és obligatòria en tots els nivells educatius, que es farà de forma progressiva als territoris castellanoparlants, i que el valencià i el castellà són llengües obligatòries als plans d'ensenyament dels nivells no universitaris. Si bé en aquesta darrera afirmació hi ha una novetat de la LUEV respecte la regulació prèvia, ja que no parla sols de l'ensenyament obligatori, sinó de tot l'ensenyament no universitari (COU, EPA, FP de segon grau i ensenyaments especialitzats inclosos) i, de fet, farà menció específica a l'educació permanents d'adults en l'article 21 i als ensenyaments especialitzats en l'article 22.

El Model 3, que es crearà de bellnou a partir de l'aplicació de la LUEV, i el Model 4, que es desenvoluparà realment a partir d'aquesta llei, tenen el seu fonament en l'article 19 que estableix que es "*procurarà [...] que tots els escolars reben els primers ensenyaments en llur llengua habitual*" i que, independentment d'això, al final de l'educació obligatòria, els alumnes puguen utilitzar, oralment i per escrit, el valencià de manera igual al castellà. Són les principals novetats de la LUEV respecte a una normativa preautonòmica que si bé posava les bases d'aquests models no hi era massa explícita.

Finalment, una altra novetat de la LUEV serà l'*obligació* que estableix perquè tot el professorat haja de conèixer les dues llengües oficials (art. 23.1); si bé posteriorment és matisada en afirmar que els professors que, quan entre en vigor la llei, no tinguen un coneixement suficient de valencià seran capacitats progressivament mitjançant una política de *voluntarietat*, gradualitat i promoció professional (art. 23.2) o anunciant que s'establirà un sistema que regule el coneixement de valencià i castellà en tots el professors de nou ingrés

en centres públics i privats (art.23.4). En termes generals, això donarà lloc a una obligació *voluntària* (però incentivada) de coneixement de les dues llengües, és a dir del valencià, ja que l'obligació de coneixement del castellà és constitucional, no és diferent a les propostes de realització de cursos de formació lingüística per a professors, combinada amb l'obligació de l'assignatura als centres de les comarques valencianoparlants i amb la valoració com a mèrit del coneixement del valencià, existent anteriorment.¹⁶

La intensitat de les iniciatives per incrementar la capacitat lingüística en valencià de la població valenciana obeeix a tres consideracions bàsiques, no sempre clarament diferenciades i explícites; però que condicionaran la política lingüística dels governs socialistes. La primera considerava que la incorporació del valencià a l'ensenyament permetria a tota població valenciana augmentar la capacitat lingüística, posant les bases per superar la diglòssia lingüística de la societat. La segona, que la política lingüística que es duia a terme en l'àmbit de l'ensenyament responia amb escreix a les demandes de la societat valenciana, avaluades sempre com menys exigents que les polítiques governamentals i, per tant, calia actuar gradualment i amb prudència.¹⁷ La tercera, que només incrementant la capacitat lingüística de la població seria possible dur a terme polítiques més intenses de promoció social del valencià.

Així doncs, amb el doble objectiu d'incrementar la competència lingüística mínima de la població i, indirectament, de facilitar l'extensió de l'ús social del valencià, l'ensenyament esdevindrà l'àmbit d'actuació prioritària dels governs socialistes en matèria lingüística. En aquest sentit, la nova administració autonòmica concentrarà immediatament els seus esforços perquè s'acomplís l'obligatorietat de l'ensenyament del valencià a tots els centres d'ensenyament obligatori del País Valencià (models 1 i 2); mentre que, paral·lelament, en el territori valencianoparlant es posen les bases per als programes d'ensenyament en valencià i els programes d'immersió lingüística (Model 4), i, posteriorment, els programes d'incorporació progressiva al valencià en les zones valencianoparlants (Model 3).

¹⁶ Malgrat que afirmem que el PSPV-PSOE concentrà les seues iniciatives en política lingüística en l'ensenyament obligatori, i que la LUEV recollia bàsicament la normativa anterior; no oblidem que la llei ha servit de marc de referència legal a la resta de les polítiques lingüístiques del Consell i ha estat un símbol polític, un tant mitificat, del *valencianisme* del govern socialista (Sanz i Nadal, 1996) i d'alguns sectors socials vinculats a l'ensenyament.

¹⁷ Les tesis de l'escassa demanda de polítiques lingüístiques més actives seran permanentment discutides, amb un èxit limitat, pels responsables de política lingüística del Consell amb dades sociolingüístiques. Veure, com a exemple, Generalitat Valenciana (1991b).

De fet, el desenvolupament bàsic de la LUEV en matèria d'educació es produirà ben ràpidament, amb una reglamentació que pretenia que el valencià fos assignatura curricular el més aviat possible i que esdevingués llengua vehicular de tot o part de l'ensenyament a les comarques valencianoparlants. A partir d'aquest moment, el Model 1 anirà sent substituït progressivament i amb diferents intensitats pels models 2, 3 i 4. De fet, el Model 1, serà només un model de presència individual i extraordinària en l'ensenyament obligatori de les comarques valencianoparlants quan incorpore l'assignatura de valencià a tots els centres i nivells educatius en el curs 1986-87; mentre que en els centres de les comarques castellanoparlants, esdevindrà un model individual i relativament minoritari a partir del curs 1988-89. En aquestes comarques, tot i que no coneixem les dades oficials de les exempcions sembla que ja estudiava valencià un 50% dels alumnes en el curs 1985-86 i que, posteriorment, la xifra hauria oscil·lat entre el 60% i 80% en els anys següents, en funció del partit polític governant, dels incentius públics per estudiar el valencià i de la valoració social sobre el valencià predominant a cada localitat de la zona lingüística castellanoparlant.

Per avançar en aquests objectius, el nou govern autonòmic fixà com a prioritats immediates la formació i capaciació lingüística del professorat i la implantació de l'assignatura de valencià en tots els cursos i nivells de l'ensenyament obligatori, allò que els governs preautonòmics havien d'haver començat a fer realitat anteriorment. Així, en els primers anys de govern socialista, s'insistirà en l'obligació dels professors de conèixer les dues llengües i es regularan amb detall els requisits i les titulacions per impartir valencià de manera similar a la darrera regulació preautonòmica, també la capaciació lingüística exigida al professorat, les competències del departament de valencià dels centres educatius, i la figura del coordinador per a l'ensenyament del valencià (una mena d'inspector i dinamitzador de l'ensenyament de valencià) que tindrà un paper important en el primer moment d'implementació de les polítiques donant suport tècnic al professorat de valencià, fent el seguiment i incentivant l'ensenyament del i en valencià.

Amb tot, quan s'inicia sistemàticament el procés d'incorporació del valencià a l'ensenyament, durant el curs 1982-1983, el professorat amb capacitat per a poder ensenyar la llengua era insuficient. En aquest sentit, cal destacar que en aquell moment únicament hi havia 2.821 professors amb

coneixements reglats de valencià, dels quals només 1.573 tenien coneixements superiors, xifres clarament insuficients.¹⁸

Així doncs, per capacitar lingüísticament el professorat, el Consell primarà el coneixement de valencià com a mèrit preferent en els concursos de trasllat del professorat i, en col·laboració amb la Universitat de València, intensificarà els cursos de lingüística valenciana, iniciats en 1977 per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València, estenent-los en el curs 1983-84 també a la Universitat d'Alacant. Establint-se a partir de 1985 un Pla de Reciclatge del Professorat intensiu per a capacitar en valencià tant als professors que accedien de nou al sistema educatiu com als que ja hi eren. Aquests cursos van permetre un increment important dels professors que tenien la titulació adequada per impartir classes de valencià en els primers anys de la seua implantació. No obstant això, en el curs 1986-87 en què es finalitza la implantació en EGB a les zones valencianoparlants i a tot l'ensenyament, encara hi ha un terç del professorat que imparteix classe de valencià i que no té la titulació exigida.

Per evitar aquestes mancances, en els primers anys d'implementació de l'ensenyament del valencià, el Consell habilitarà professors que, sense tenir el coneixement exigít de valencià, compten amb un coneixement mínim suficient per poder fer classes de valencià. Així, amb els professors *habilitats*, i amb la contractació puntual de professor de valencià extraplantilla i amb les convocatòries d'oposicions a catedràtics i agregats de valencià en els cossos de professor de la Generalitat, l'implantació de l'ensenyament del valencià es va poder realitzar en els terminis previstos pel primer govern socialista (Generalitat Valenciana, 1993).

La implantació del valencià com a assignatura no va ser immediata ni general en tots els centres i nivells educatius. En termes generals, va prioritzar els centres de les zones valencianoparlants i va pretendre la implantació generalitzada en Preescolar i EGB, mentre va ser més gradual i progressiva als centres d'ensenyament secundari i més encara a les comarques castellanoparlants. Així, llevat dels centres de les zones castellanoparlants en què es va retardar dos anys més, va estar conclosa el curs 1986-87 en tots els cicles i centres (*veure Quadre 9.5*).

¹⁸ Informe de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València, citat per la Generalitat Valenciana (1993).

Quadre 9.5. Procés d'implantació de l'ensenyament del valencià per nivells i zones lingüístiques

Curs	EGB i Preescolar		Ensenyaments Mitjans	
	ZVP	ZCP	ZVP	ZCP
1982/83	Primers nivells	Voluntàriament	En públics, en tots nivells de FP1, BUP	Voluntàriament
1983/84	General	Voluntàriament	En privats, 1r de BUP i de FP1	Voluntàriament
1984/85	General	Cicle superior d'EGB	En privats, 2n de BUP i de FP1	En alguns centres de BUP i FP1
1985/86	General	Cicle mitjà d'EGB	En públics, 1r de FP2 En privats, 3r de BUP i 1r de FP2	En tots els centres de BUP i FP1
1986/87	Conclòs	Primer cicle d'EGB i Preescolar	En tots els centres, 2n de FP2 i COU. Conclòs	En tots els centres, FP2 i COU. Conclòs
1987/88		General		
1988/89		Conclòs		

Font: Generalitat Valenciana

Val a dir, abans de detenir-se en l'evolució anual de la implantació, que la zona valencianoparlant concentra aproximadament el 87% dels centres d'Educació Bàsica i el 88% dels d'ensenyaments mitjans; en unes proporcions que són lleugerament superiors al total de la població valenciana que habita en aquesta zona lingüística. Ara bé, si la proporció de centres públics en la zona valencianoparlant (83% d'EGB i 84% d'ensenyaments mitjans) es correspon al pes de la població d'aquestes comarques, la de centres privats (94% d'EGB i 93% d'ensenyaments mitjans) és molt més elevada. I més interès, té als efectes del nostre estudi, que a la zona valencianoparlant els centres privats d'EGB siguen al voltant del 35% del total de centres i que els d'ensenyament mitjans un 47%; mentre que a les zones castellanoparlants només són el 15% i als d'ensenyaments mitjans un 19% (veure Taula 9.1). I és important tenir en compte aquestes xifres i especialment el pes dels centres privats a les zones valencianoparlants perquè, llevat d'excepcions ben comptades, els centres privats tindran una implicació escassa en la implementació de les polítiques d'extensió del valencià com a llengua vehicular de l'ensenyament de manera parcial o total.

Taula 9.1. Percentatge de centres públics i privats per zones lingüístiques i nivell educatiu

	ZONA VALENCIANOPARLANT		ZONA CASTELLANOPARLANT		COMUNITAT VALENCIANA	
	Públics	Privats	Públics	Privats	Públics	Privats
EGB	65	35	85	15	68	32
EEMM	53	47	81	19	56	44
	EGB	EEMM	EGB	EEMM	EGB	EEMM
Públics	83	84	17	16	100	100
Privats	94	93	6	7	100	100
Total	87	88	13	12	100	100

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana de 2000. EGB (educació general bàsica); EEMM (ensenyaments mitjans).

En qualsevol cas, pel que fa a la implantació de l'assignatura de valencià, no s'observen grans diferències entre l'ensenyament bàsic o els ensenyaments mitjans ni tampoc entre els centres públics i els privats, excepte a la zona castellanoparlants (veure Taula 9.2).

Taula 9.2. Procés d'implantació de l'ensenyament del valencià a l'EGB (en percentatges)

ZONES VALENCIANOPARLANTS						
Curs	En tots els nivells		Implantació parcial		Sense classes de valencià	
	Públic	Privat	Públic	Privat	Públic	Privat
1983/84	53	47	36	32	11	21
1984/85	62	68	28	21	10	11
1985/86	68	75	26	17	6	8
1986/87	100	100	0	0	0	0
ZONES CASTELLANOPARLANTS						
Curs	En tots els nivells		Implantació parcial		Sense classes de valencià	
	Públic	Privat	Públic	Privat	Públic	Privat
1983/84	5	0	1	0	94	100
1984/85	16	0	29	10	55	90
1985/86	39	3	35	24	26	74
1986/87	41	3	40	32	19	66
1987/88	50	94	41	0	9	6
1988/89	100	100	0	0	0	0

Font: Generalitat Valenciana.

En EGB i Preescolar, durant el primer curs del Govern socialista (1983-84), la implantació de l'assignatura en les zones valencianoparlants en tots

nivells és del 53% en els centres públics i del 47% en els privats, mentre que en les castellanoparlants a penes arriba al 5%. Dos anys després, la implantació total ha avançat fins al 68% dels centres públics de les zones valencianoparlants i al 75% dels privats, mentre a les castellanoparlants continua en nivells baixos. Al curs següent (1986-87), a les zones valencianoparlants es conclou la implantació del valencià com a assignatura. En el curs 1987-88, la implantació de l'assignatura avança notablement a les zones castellanoparlants i especialment als centres privats que fins aleshores seguien una dinàmica més lenta, i es finalitzarà al curs següent en tots els centres d'aquesta àrea lingüística.

Pel que fa a la implantació de l'assignatura de valencià entre els centres d'ensenyament mitjà, les dades disponibles fan referència al percentatge d'alumnes i, a grans trets, s'observa una dinàmica semblant a la d'EGB i Preescolar en les zones valencianoparlants. En el curs 1983-84, la implantació és lleugerament superior en l'alumnat de centres públics (61%) que en els privats (56%), creix a un ritme moderat en els dos cursos següents fins a què en 1985-86 el 77% dels alumnes de centres públics i un 83% dels privats estudia l'assignatura de valencià, i un curs després la implantació de l'assignatura és generalitzada a tot el sistema educatiu valencià d'ensenyaments mitjans, independentment de la zona lingüística (*veure Taula 9.3*).

Taula 9.3. Procés d'implantació de l'ensenyament del valencià als ensenyaments mitjans

Curs	Percentatge d'alumnes amb classe de valencià		
	Públic	Privat	Total
1983/84	61	56	59
1984/85	72	75	73
1985/86	77	83	79
1986/87	100	100	100

Font: Generalitat Valenciana

A partir d'aquest moment, curs 1986-87, l'accent de la política lingüística del govern socialista s'anirà posant amb una intensitat progressiva en l'extensió de l'ensenyament en valencià, per fer-lo llengua vehicular parcial o quasi única de l'ensenyament en algunes línies educatives. El Model 3 (M3) de distribució de llengües en l'ensenyament tindrà, com hem dit, el valencià com a assignatura i com a llengua vehicular d'una part de l'ensenyament. La base legal en què es fonamentarà serà, a més de la LUEV, el Decret 79/1984, que estableix que "no es consideraran finalitzats els estudis dels alumnes que

no justifiquen coneixement suficient de les dues llengües” i, consegüentment, tots els programes educatius obligatoris hauran de garantir un domini igual de les dues llengües oficials; concloent-hi que els plans educatius de tots els centres definiran les característiques dels seus projectes educatius, especialment pel que fa a les àrees i matèries que seran impartides en valencià. Aquest fet comporta que, a la zona valencianoparlant, teòricament almenys, el valencià, a més de ser una assignatura obligatòria, siga la llengua vehicular, com a mínim, de l'àrea de ciències socials o de ciències de la natura en el cicle mitjà d'EGB; de les dues àrees en el cicle superior d'EGB; d'almenys dues assignatures de BUP, d'una assignatura de l'àrea formativa comuna de FP i d'una altra de l'àrea tecnològico-pràctica, amb un nombre d'hores impartides en valencià en FP que no podrà ser inferior a cinc setmanalment.¹⁹

Aquesta regulació partia de la consideració que l'alumnat hauria rebut ensenyament del valencià al llarg del cicle educatiu inicial i que, per tant, en arribar als cicles mitjà i superior ja tindria un coneixement suficient del valencià perquè aquesta llengua fos la vehicular de part de l'ensenyament. L'administració educativa, a través dels coordinadors de valencià, havia d'incentivar que els centres elaboraren programes d'incorporació progressiva al valencià tenint en compte les característiques sociolingüístiques de l'alumnat i, en consegüència, establint-hi diferents graus d'implantació en funció de la competència lingüística; però en tots els casos el grau d'implantació serà decidit pels centres i havia de ser gradual i progressiu: total (utilització del valencià en totes les activitats d'aprenentatge dins l'àrea tant a nivell oral com escrit), parcial (utilització del valencià en les activitats d'aprenentatge més vivencials, de contacte amb l'entorn i social), i inicial (ús del valencià en funció del descobriment de l'entorn natural i social).²⁰

Ara bé, l'aplicació efectiva d'aquest programa d'actuació no va ser ni immediata ni generalitzada, com pretenia el Consell. Tot i que aquest model s'havia d'implementar de manera immediata des del curs 1984-85, la preocupació de l'administració educativa i dels coordinadors de valencià es concentrava llavors en la implantació de l'assignatura de valencià i en la capacitat lingüística del professorat, i, de fet, caldrà esperar a què el professorat adquirisca uns nivells de coneixements del valencià més elevats per

¹⁹ Prop del 25% del total d'hores lectives de FP, i fins un 40% en BUP i EGB.

²⁰ Una teorització d'aquest model, encarregada pel Consell, a Pascual i Sala (1991). Una defensa del model, a Badenes (1986), Sala (1995) o Pascual i Sala, 1996) que defensen, però, aprofundir en l'ensenyament en valencià. Anàlisis més crítiques del model a Miró (1993), Peraire (1993), Torró (1996). Una comparació d'aquest model amb altres models lingüísticoeducatius espanyols, a Argelaguet (1998); i amb altres models del domini lingüístic català a Artigal (1995) i Vila (2000).

poder avançar en la implementació del model en què el valencià és llengua vehicular parcialment. La implementació en els primers anys fou lenta i irregular, concentrant-se en les comarques amb major presència social del valencià i sent encara nombrosos els centres d'EGB sense implantació a finals de la dècada dels vuitanta (Generalitat Valenciana: 1993).

Amb tot, els programes d'aquest model lingüísticoeducatiu reben un impuls a finals de 1990, quan es decideix una reducció de la ràtio d'alumnes, un increment del professorat de suport a l'ensenyament del valencià i es reitera l'obligació de comptar amb plans educatius de centres que regulen l'ús de les llengües.²¹ Caldrà considerar, per tant, tot i que les dades oficials públiques són confuses, que no serà fins a començaments dels anys noranta que tots els centres d'ensenyament obligatori apliquen en tot o en part aquests programes i tinguen el valencià com a llengua vehicular d'una part de l'ensenyament. Amb tot, aquesta afirmació hauria de ser matisada, ja que no són extraordinàries les excepcions puntuals als programes en assignatures o cursos complets d'alguns centres, per la conjunció de factors diversos com ara que les matèries que cal ensenyar en valencià són impartides per professorat que no té competència lingüística suficient o que s'hi sent incòmode, o per la presència notable d'alumnat d'origen foraster (generalment immigrants comunitaris o extracomunitaris) que viuen des de fa poc al País Valencià i en ocasions, molt singulars, a causa de les resistències de pares o dels alumnes que entenen que estudiar en valencià és una dificultat afegida i innecessària.

Pel que fa al model 4, que pretén que el valencià siga la llengua vehicular pràcticament única de l'ensenyament, les primeres mesures preses pel Govern socialista van reiterar l'afirmació de la LUEV respecte a què es tendiria a potenciar que tots els escolars reberen els primers ensenyaments en la llengua que els siga habitual d'acord amb les possibilitats organitzatives dels centres. El Consell serà el principal actor incentivador d'aquestes iniciatives, ja que l'administració educativa determinaria en què localitats i centres hauria d'iniciar-se l'escolarització en valencià, però partint de la consideració que el procés s'havia de fer de manera progressiva i voluntària. Amb aquesta finalitat, s'hi establiran en educació infantil i primària dos programes educatius en valencià: els programes d'immersió lingüística (PIL) adreçats a alumnes majoritàriament castellanoparlants, i els programes d'ensenyament en valencià (PEV) per a cursos amb majoria d'alumnes valencianoparlants; si bé en la seua aplicació només hi ha una diferència d'estratègia en la introducció de la llengua en els primers cursos de Primària i, en general, els dos programes es confonen, sent denominats genèricament

²¹ Ordre de 23 de novembre de 1990 (*DOGV*, núm. 1496, de 4 de març de 1991).

ensenyament en valencià. Als ensenyaments secundaris, la distinció entre PIL i PEV no existeix i només hi ha programes d'ensenyament en valencià.

La implantació d'aquest model, presenta tres moments durant l'època de govern socialista. El primer coincideix a grans trets amb els anys d'implantació del valencià com a assignatura (fins el curs 1986-87), el segon fins a la creació de la Direcció General de Política Lingüística (curs 1990-91) i el tercer fins al final del darrer curs socialista (1994-95), si bé en aquest darrer període es posen també les bases, atès l'increment de línies en valencià en els primers cursos de Primària, del que serà l'evolució de les línies en valencià de la primera època de govern del PP (Borja, 2005).

Així, durant els primers anys, el nombre d'alumnes que tindrà el valencià com a llengua vehicular serà gairebé insignificant: inferior al 2% en Primària i al 0,5% en Secundària. El ritme de creixement dels alumnes matriculats en línies en valencià s'incrementa lleugerament en Primària durant el període següent fins a superar el 5% en el curs 1990-91, mentre que en Secundària continua en uns percentatges mínims. Amb tot, no serà fins els darrers anys del govern socialista que els alumnes que estudien en valencià assolisquen un pes mínimament destacable dins del sistema educatiu, si més no en Primària, on en el curs 1994-95 arriben a ser l'11,28%; si bé, en Secundària les xifres continuaran sent molt baixes fins al darrer curs de govern socialista, quan només un 3,56% dels alumnes valencians d'aquest nivell educatiu tindran el valencià com a llengua vehicular (*Veure Taula 9.4*).

Taula 9.4. Evolució de l'ensenyament en valencià (1983-1995)

Cursos	Primària			Secundària			P+S
	Centres	Alumnes	% A/T	Centres	Alumnes	% A/T	% A/T
1983-84	10	1.432	0,21	0*	0*	0,00	0,17
1984-85	48	5.414	0,80	3*	190*	0,12	0,67
1985-86	116	10.611	1,59	7*	480*	0,29	1,33
1986-87	151	11.375	1,72	12*	860*	0,47	1,45
1987-88	168	13.131	2,02	18	1298	0,71	1,73
1988-89	211	17.279	2,72	23	1671	0,84	2,27
1989-90	239	23.979	3,93	30	2285	1,06	3,19
1990-91	265	30.132	5,18	40	2876	1,31	4,12
1991-92	311	32.284	5,80	43	3.035	1,33	4,50
1992-93	392	39.418	7,25	58	4.823	2,07	5,70
1993-94	474	47.776	9,03	71	7.001	2,87	7,09
1994-95	511	55.981	11,28	86	8.546	3,56	8,76

Font: Generalitat Valenciana. *Les dades són aproximades. %A/T (tant per cent d'alumnes que estudien en valencià sobre el total de l'alumnat valencià). P+S (Primària més Secundària).

Cal dir, però, que en la implementació del Model 4 no van participar amb igual intensitat els centres públics i els centres privats educatius. Així, si en el tardofranquisme les escasses iniciatives pedagògiques per fer del valencià la llengua vehicular de l'ensenyament corresponen a iniciatives privades de pares i professors, a partir de 1984, el protagonisme pertany al Consell i, per tant, cada vegada de forma més aclaparadora, als centres públics que depenen directament de l'administració educativa; i cal recordar de nou l'elevada presència de centres privats a les zones valencianoparlants tant en EGB com, sobretot, en ensenyaments mitjans. Així, en el primer any en què s'inicien els programes d'ensenyament en valencià (curs 1983-1984), el 75% de les unitats educatives que tenien el valencià com a llengua vehicular pertanyien a centres privats, però a penes dos cursos després són únicament ja el 8,9% i a finals de la dècada dels vuitanta s'estabilitzen al voltant del 4,5%. De la mateixa manera en els centres de Secundària, tot i que les dades oficials disponibles no són exactament comparables, ja que sovint barregen el Model 3 (valencià llengua vehicular sols d'una part de l'ensenyament) i el 4 (valencià llengua vehicular bàsica de l'ensenyament), s'observa que la implicació dels centres privats també és escassa i molt inferior al seu pes dins del sistema educatiu. Fet que posa de manifest l'escassa implicació dels centres privats en la implantació d'aquest model lingüísticoeducatiu (*veure Taula 9.5*).

Taula 9.5. Percentatge d'unitats de centres públics o privats, dins del grup que fan ensenyament en valencià (1983-1995)

Cursos	Unitats de Primària		Centres de Secundària*	
	Públiques	Privades	Públics	Privats
1983-84	25,0	75,0	100,0	0,0
1984-85	87,1	12,9	95,4	4,6
1985-86	91,1	8,9	88,1	11,9
1986-87	92,1	7,9	88,2	11,8
1987-88	92,9	7,1	88,9	11,1
1988-89	94,5	5,5	90,0	10,0
1989-90	95,5	4,5	86,4	13,6
1990-91	95,7	4,3	93,9	6,1
1991-92	95,7	4,3	95,2	4,8
1992-93	95,5	4,5	94,7	5,3
1993-94	95,7	4,3	s/d	s/d

Font: Generalitat Valenciana. *Les dades inclouen els centres que tenen el valencià com a llengua vehicular en tot o en part, és a dir, la suma dels models M3 i M4.

Cal destacar també, per entendre la menor implicació dels centres privats en les polítiques de recuperació del valencià en l'ensenyament, que, en les primeres reglamentacions sobre política lingüística, el Govern socialista afirmarà que el valencià havia de ser llengua de la comunitat educativa i que, consegüentment, la documentació administrativa dels centres públics hauria d'estar també en valencià i que el valencià seria utilitzat en els centres docents públics de manera obligatòria en les seues actuacions administratives de règim interior, en la retolació, els butlletins, les notes, les convocatòries i altres actes, excepció feta d'aquells documents que siguen expressament sol·licitats en castellà. Anunciant-s'hi plans per assegurar el coneixement de les dues llengües entre el personal no docent de l'administració educativa; però sense entrar-hi en detalls pel que fa als centres privats. Amb tot, s'ha de dir que el seguiment d'aquesta reglamentació, més enllà de la normalització de la documentació interna (disposició de formularis i documents bàsics en valencià) i la retolació, va dependre bàsicament de la casuística de cada centre, que la formació i capacitació lingüística en valencià del personal no docent va ser irregular i que, sovint, en aquesta part de l'administració educativa, com en la resta de l'administració (*Capítol 10*), l'ús del valencià estigué en funció del voluntarisme dels funcionaris i que ús concret de la llengua estigué sotmès a una casuística de costums i de pactes puntuals, canviants i personals. Cal advertir, però, que els centres privats, fins i tot els mantinguts amb fons públics, quedaren exempts de l'obligació d'usar el valencià i qualsevol ús administratiu o vehicular de la llengua depenia bàsicament, no de la combinació dels actors individuals com els centres públics, sinó de la voluntat i el criteri de la direcció de cada centre.

Cal tenir en compte, finalment, que mentre es configuraven els diferents models lingüísticoeducatius valencians, el Govern socialista haurà de fer front a moviments de pares, afavorits per les forces polítiques de dreta, que s'oposaven a què el valencià fos assignatura obligatòria en la zona valencianoparlant i voluntària en les comarques castellanoparlants, i a la crítica contínua de l'anticatalanisme que acusava el Govern Valencià d'estar introduint el *català* a les escoles i duent a terme una substitució lingüística del *valencià* pel *català*.²² El primer dels moviments anà perdent força a partir dels

²² Les mobilitzacions més intenses llavors foren les que s'oposaven a què l'assignatura de valencià fos obligatòria; les principals tingueren lloc a la ciutat de Castelló de la Plana, a la ciutat d'Alacant i a localitats castellanoparlants del Vinalopó, i de la Plana d'Utiel-Requena. A Alacant, el lloc on l'oposició fou major, la patronal de l'ensenyament privat de la província, associacions de pares i sindicats conservadors de l'ensenyament amb el suport d'AP, crearan la

anys vuitanta, quan acabà la implantació del valencià com assignatura en tots els centres educatius; el segon, però, es mantindrà durant tots els governs socialistes, i posteriorment, sense modificar pràcticament el seu discurs. En la implementació del seu programa d'actuacions, el Govern socialista establí aliances, en un primer moment, amb les universitats de València i Alacant per formar professors i comptà amb el suport crític de les escoles privades en valencià, dels principals moviments sindicals de l'ensenyament i dels moviments de renovació pedagògica, dels que provenien, a més a més, la pràctica totalitat dels responsables de la política lingüística del PSPV-PSOE; si bé en la mesura que les polítiques lingüístiques es van anar estabilitzant (*institucionalitzant*) seran actors que accentuaran les actituds crítiques respecte les polítiques oficials, considerant-les insuficients. Cal destacar, així mateix, com la progressiva consolidació de l'ensenyament en valencià en els darrers anys de Govern socialista contribuirà a crear un nou actor privat, la Federació Escola Valenciana, que reunirà a pares i mares d'alumnes que estudien en valencià i es convertirà progressivament en un actor amb una important capacitat de pressió sobre les institucions públiques gràcies a la seua notable capacitat de mobilització social al voltant de l'ensenyament en valencià i d'establir aliances amb sindicats i grups socials favorables a la normalització lingüística. Aquesta federació actuarà com a grup de pressió bastant actiu interessat per l'extensió de l'ús social de la llengua i, especialment, per l'extensió de l'ensenyament del valencià.

La continuïtat dels models lingüísticoeducatius. Els governs autonòmics del PP (1995-2003)

Els 10 anys de política lingüística pública sobre la base de la LUEV, van coincidir amb l'inici d'un període dominat políticament pel PP. Des de 1993, les victòries electorals del PP es succeiran a la Comunitat Valenciana i en 1995 accedirà al Govern Valencià en coalició amb UV. Tot i que des de començaments de la dècada dels noranta, el PP havia moderat les seues posicions anticatalanistes i castellanistes i que en 1995 UV, a pesar d'entrar en el govern, és una força política debilitada, el nou Consell va aixecar moltes prevencions entre els sectors socials més sensibilitzats i favorables a la recuperació del valencià. Val a dir que, el PP, a més de ser la força clarament

Coordinadora Pro-Libertad de Enseñanza del Valenciano i organitzà una nombrosa manifestació en maig de 1985 amb el lema *Valenciano voluntario*; com a resposta, l'Associació Cívica per la Normalització del Valencià d'Alacant convocà una manifestació, semblantment nombrosa, a favor que el valencià fos assignatura obligatòria amb el lema *A Alacant, sí al valencià*.

hegemònica en el Consell, controlava també totes les diputacions provincials, els ajuntaments de les tres capitals provincial i, des de 1996, el Govern central. Ja hem vist (*Capítol 5*) que el domini polític del PP, si més no fins a finals de 2000, s'ha exercit en un context caracteritzat per les dificultats de la resta de forces polítiques: els partits d'esquerra (PSPV-PSOE i EU) patiran pèrdua de vots, crisis de liderat i falta d'adequació del programa polític; el nacionalisme valencià seguirà sense aconseguir un nivell discret d'influència política; i el regionalisme anticatalanista d'UV perdria influència política i electoral, i deixarà de formar part del parlament i del Consell després de 1999.

En aquest context de domini del PP, es desenvoluparà tota la política lingüística del PP, que en l'àmbit de l'ensenyament s'ha caracteritzat per seguir dues línies d'actuació bàsiques i aparentment contradictòries: la recerca de la *pau lingüística* i l'estranyament de la llengua. La primera el durà a mantenir a grans trets fins a finals de la dècada dels noranta les previsions socialistes per augmentar les línies en valencià en els centres escolars; tractant, així mateix, d'evitar qualsevol tipus d'enfrontament intens amb els col·lectius del món educatiu més sensibilitzats i favorables a la normalització del valencià, tot i que tendís a ignorar-los i eliminés immediatament les ajudes que rebia la Federació Escola Valenciana del Consell per organitzar les trobades anuals a favor de l'ensenyament en valencià (Brotons i Torró, 2002; Artés, 2003). La segona el farà reobrir reiteradament el debat sobre les característiques i el nom de la llengua, interferint contínuament en els continguts dels llibres de text escolars per evitar la confusió entre el valencià i el català, i entre la literatura i la cultura en català i en valencià; sense, però, defensar la implantació d'un estàndard lingüístic escolar i general que qüestionés directament la unitat lingüística catalanovelenciana, com havia estat una constant en la major part de la dreta valenciana fins aleshores.

Així, el PP ha mantingut, sense canvis importants, el sistema educatiu valencià amb quatre models lingüístics coexistents i on la voluntat dels pares i les mares i dels alumnes és essencial per triar el model lingüístic de l'ensenyament en cada una de les zones lingüístiques (Felip, 2002). Pel que fa al primer Model (M1), en què el valencià no és assignatura curricular de l'alumnat, sembla haver evolucionat de manera similar a l'època socialista i sent el model d'un percentatge desigual dels alumnes de les zones castellanoparlants, potser entre un 20% i un 40% del total, amb comportaments diferents segons les comarques i les localitats. Si bé, possiblement, haja hagut un increment de les exempcions en la segona legislatura de govern del PP.²³

²³ La inexistència de dades públiques sobre l'evolució de les exempcions a l'assignatura de valencià sols permet un coneixement aproximat de la implementació i desenvolupament del

El segon Model (M2), en què el valencià és assignatura curricular i la llengua vehicular és el castellà o una llengua estrangera, es mantindrà en la seua configuració com durant els governs socialistes. No obstant això i tenint en compte que és un model que –en les zones castellanoparlants– és el revers del Model 1, en la mesura que ha pogut augmentar el nombre d'alumnes de les comarques castellanoparlants que estudien amb el Model 1 (sense assignatura de valencià), pot haver disminuït, si més no lleugerament, el seu pes relatiu. Per contra, en les zones valencianoparlants, en la mesura en què en els darrers anys augmenta el nombre de centres que tenen una llengua estrangera com a llengua vehicular predominant²⁴ i el pes de l'ensenyament privat –menys implicat en els models que tenen el valencià com a llengua vehicular–, el nombre d'alumnes escolaritzats hi hauria pogut augmentar moderadament en aquestes comarques.

Pel que fa al tercer model, en què el valencià és assignatura curricular i llengua vehicular d'una part de l'ensenyament, val a dir que ha seguit, a grans trets, l'evolució ja iniciada en l'època de govern socialista. És a dir, ha tingut una presència testimonial i puntual en la zona castellanoparlant i ha conegut una progressiva reducció en la zona valencianoparlant a causa de l'increment del nombre d'alumnes que estudien en el Model 4 (valencià llengua vehicular gairebé única) i el possible increment del Model 2 a què acabem de fer referència; si bé, el Model 3 continua sent el predominant en les zones valencianoparlants tant en educació Primària com, sobretot, en Secundària.

Una de les novetats introduïdes en aquest model pels governs del PP, va ser la creació a partir del curs 1998-99 d'un Programa d'Educació Bilingüe Enriquida (PEBE) de caràcter voluntari que introduïa una llengua estrangera (anglès) com a llengua vehicular juntament amb el valencià i el castellà.²⁵ No obstant això, si tenim en compte les dades facilitades per la Generalitat, l'aplicació real del programa PEBE, només complí el propòsit de què els alumnes tinguessen tres llengües vehiculars en un nombre de casos limitat, entre el 21% i el 35%, ja que, de fet, la major part de les experiències d'aquest programa (entre el 60% i el 77%, segons els anys) es faran en línies educatives en què la llengua vehicular és el valencià (Model 4), i la resta de casos (menys

Model 1; amb tot, si tenim en compte les valoracions orals dels funcionaris responsables de la matèria, en la segona legislatura de govern del PP, s'observaria un increment de les exempcions. Així mateix, cal dir, que si les dades públiques i oficials de l'època de govern socialista són poc sistemàtiques i desiguals, durant l'època de govern del PP, hi ha una mena de foscor informativa, especialment accentuada en matèria de política lingüística i ensenyament.

²⁴ El fenomen de l'increment de centres amb llengua vehicular estrangera (essencialment anglesa) és, ara per ara, minoritari, poc significatiu en termes relatius i socialment elitista; però no per això deixa de ser d'interès i potencialment significatiu.

²⁵ Ordre, de 30 de juny de 1998 (*DOGV*, núm. 3.285, de 14 de juliol de 1998).

del 5%), es desenvoluparà en centres del Model 2, en què la llengua vehicular bàsica és el castellà (*veure Taula 9.6*). L'aplicació del programa es limitarà als centres de Primària i, com en el cas de les experiències de programes d'incorporació progressiva al valencià en les zones castellanoparlants, dependrà de la voluntat dels pares, de la capacitació lingüística del professorat i, conseqüentment, tendiran a ser experiències poc estables i amb escassa continuïtat temporal, on els centres i les unitats educatives que hi participen cada any canvien notablement i tindrien una eficàcia més aviat escassa.

Taula 9.6. Centres amb experiències de programa PEBE (xifres absolutes i pes relatiu dels centres segons el model d'origen)

Curs	Xifres absolutes				Xifres relatives			
	M4	M3	M2	Total	M4	M3	M2	Total
98-99	40	11	1	52	76,9	21,2	1,9	100
99-00	32	12	2	46	69,6	26,1	4,3	100
00-01	37	14	0	51	72,6	27,4	0,0	100
01-02	14	8	1	23	60,9	34,8	4,3	100
02-03	24	13	1	38	63,2	34,2	2,6	100

Font: Generalitat Valenciana. M (model).

Finalment, amb els governs del PP el Model 4 (valencià assignatura curricular i llengua vehicular principal de l'ensenyament), que era el que més interès generava entre els actors privats i polítics favorables a la recuperació del valencià, continuarà desenvolupant-se, seguint en bona mesura les previsions fetes pel darrer govern socialista (*veure Taula 9.7*).

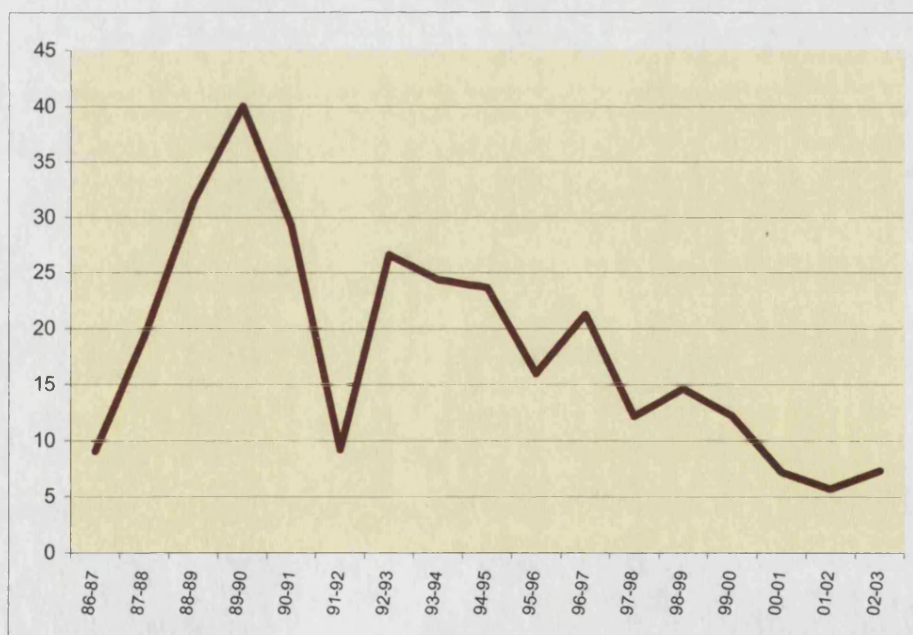
Taula 9.7. Ensenyament en valencià (1995-2003)

Cursos	Primària			Secundària			P+S
	Centres	Alumnes	% A/T	Centres	Alumnes	% A/T	% A/T
1995-96	559	63.790	13,53	99	10.487	4,04	10,16
1996-97	603	72.400	16,27	118	14.013	5,47	12,32
1997-98	622	80.615	21,84	138	17.113	5,06	13,82
1998-99	634	88.151	23,95	177	21.747	6,68	15,84
1999-2000	644	96.171	26,21	193	25.247	7,99	17,78
2000-01	651	102.250	26,93	213	30.320	9,60	19,06
2001-02	655	106.528	28,31	222	30.891	10,10	20,14
2002-03	673	114.734	29,54	243	34.437	11,42	21,62

Font: Generalitat Valenciana. *Les dades són aproximades. %A/T (tant per cent d'alumnes que estudien en valencià sobre el total de l'alumnat valencià). P+S (Primària més Secundària)

No obstant això i malgrat l'increment continuat del nombre d'alumnes que estudien en aquest model, amb els governs del PP, s'observa una tendència a la disminució del ritme d'increment de l'ensenyament en valencià, especialment en la segona legislatura de govern d'aquest partit, i també han augmentat les denúncies per la falta de material didàctic per a ensenyar en valencià (Pitarch, 2005). Així, en termes relatius, si excloem els dos primers anys d'implementació del model en què els increments són extraordinàriament alts en termes relatius (284% en 1983-84 i 100% en 1984-85), les variacions tendiran a estar entre el 20% i el 25% amb els governs socialistes, baixaran lleugerament fins a nivells situats al voltant del 15% durant la primera legislatura del PP, en què es segueix la planificació del govern anterior, i es situaran prop del 5% en la legislatura següent (veure Gràfic 9.1). Aquesta situació, denunciada pels sectors socials més favorables a l'extensió de polítiques de recuperació lingüística, s'ha justificat pel Consell afirmant que l'ampliació de les línies en valencià està arribant el seu límit natural d'acord amb la demanda social (STEPV, 2000, 2002 i 2003).²⁶

Gràfic 9.1. Evolució dels increments de les línies en valencià (variacions per cursos)

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana

²⁶ Anàlisis crítiques als models lingüísticoeducatius valencians, especialment, durant els governs del PP, a Pitarch (2002 i 2003), Martínez (2002), Triado (2000), Romans (2003), Borja (2005) i Ribes (2005). Una visió de conjunt aquests models i del sistema educatiu, a Hernández, 2002).

En els darrers anys de l'època de govern del PP, la incorporació de fills d'immigrants, majoritàriament llatinoamericans i magrebins, als centres escolars, serà un fenomen d'una importància creixent, i que es concentrarà bàsicament en centres d'ensenyament públic i a les zones valencianoparlants. La falta de programes específics i d'estructures educatives de suport per facilitar la integració lingüística i educativa dels nous alumnes i el fet que molts d'aquests nous alumnes s'incorporen a centres que apliquen els models lingüísticoeducatius on el valencià és llengua vehicular de part o de tot l'ensenyament, tindrà repercussions negatives per l'ensenyament en aquesta llengua, ja que, en moltes ocasions, el professorat individualment considerat haurà d'arribar a pactes i mecanismes d'integració lingüística amb els nous alumnes que seran conjunturals, canviants i inestables.²⁷ El fenomen només comença a ser significatiu en algunes localitats i centres educatius al final del període analitzat i no hi ha dades fiables que ens precisen la magnitud i característiques, però serà creixent i és previsible que debilita la posició del valencià en el sistema educatiu, especialment, si com ocorre ara, no hi ha una resposta sistemàtica del Govern Valencià a aquest nou problema polític.²⁸

En l'àmbit de la capacitat lingüística del professorat, es seguirà formalment la política anterior de formació en valencià incentivada; però de manera més moderada que en l'època socialista: es mantindrà un reconeixement relativament alt del coneixement del valencià com a mèrit en el currículum professional, però sempre tenint un caràcter voluntari i fet *a posteriori* d'haver esdevingut funcionaris dels diferents cossos de professorat. Així, s'afavorí la incorporació de professors provinents de comunitats de parla castellana en proporcions molt superiors a les que són habituals en altres comunitats amb dues llengües oficials, i una certa relaxació de l'administració educativa en l'exigència del coneixement de valencià a funcionaris i treballadors de l'ensenyament, fins i tot en els casos en què havien de treballar en centres dels models lingüístics en què el valencià era llengua vehicular (Triado, 2000). Contra aquesta relaxació que, de fet, dificultava l'ús del valencià com a llengua vehicular de l'ensenyament, Federació Escola Valenciana i els principals sindicats de l'ensenyament (STEPV, CCOO, UGT)

²⁷ Vila (2000) adverteix sobre les conseqüències de la nova immigració en els sistemes educatius dels països de llengua catalana, advertint l'escassa capacitat de reacció i atenció que estaven tenint les administracions educatives per fer front aquest nou problema. Pitarch (2005) denuncia la falta de polítiques d'integració escolar per part del Govern Valencià. Un intent d'analitzar el problema de l'educació lingüística de la nova immigració, per al cas català, a Palaudàrias (2002) i una visió més general de la integració lingüística a Solé (2000).

²⁸ Una de les poques iniciatives conegudes dirigida als alumnes immigrants, és el *Projecte d'ACORD*, i està impulsada per la Federació Escola Valenciana i presentat a finals de 2003 i no pel Consell (*El Punt*, 14-20 de desembre de 2003).

a finals de la dècada dels noranta promogueren una campanya de mobilitzacions amb la finalitat d'establir que el valencià fos un requisit obligatori en l'accés a la funció docent pública valenciana. La campanya aconseguí que en abril de 2002 el Consell aprovés que tot el professorat d'ensenyament no universitari públics havia de tenir "*coneixement adequat, tant a nivell oral com escrit, dels dos idiomes oficials*" i que l'acreditació s'exigiria en els procediments selectius, tot establint que s'elaboraria un pla de formació i actualització lingüística perquè el personal docent actuals assolisca els coneixements adequats de valencià.²⁹ Val a dir, però, que aquesta exigència de capacitat lingüística en valencià prèvia a la funció docent només s'estableix per al professorat de l'ensenyament públic i no afecta al de l'ensenyament privat, i, a més a més, el desplegament del decret que regulava el requisit lingüístic, disminuirà el nivell d'exigència immediata (es retarda l'exigència de capacitat fins 2005 o 2011, segons els casos) i no homologarà la titulació acadèmica en Filologia Catalana de les universitats valencianes com a acreditació administrativa de posseir coneixements de valencià.³⁰

En altre ordre de coses, la tasca incentivadora de l'ús del valencià com a llengua vehicular de l'administració educativa dels centres d'ensenyament, si més no dels públics, també es veurà disminuïda durant els governs del PP i els usos lingüístics de cada centre quedaran a la voluntat personal dels equips directius, sense massa suport del Consell. Així mateix, a diferència del PSPV-PSOE, que havia establert aliances crítiques, irregulars, però relativament estables, amb actors socials defensors de polítiques de recuperació del valencià en l'àmbit de l'ensenyament, el PP pràcticament trencarà aquesta mena de relacions o les reduirà a mecanismes informals.

Concloent, podem considerar, de manera estimativa, que quan s'inicia el primer govern autonòmic en 1983, el model lingüístic predominant era el Model 1 (sense assignatura de valencià), especialment en la zona castellanoparlant, mentre el Model 2 (amb assignatura de valencià) tenia una certa presència (inferior al 30% dels alumnes) en la valencianoparlant, sent els models 3 i 4 pràcticament marginals en les comarques valencianoparlants i inexistent en les castellanoparlants. Al final de l'època de govern socialista, la importància de cada model lingüístic ha variat: el model predominant és el 3, gràcies al pes demogràfic de la zona valencianoparlant, on concentra prop del 90% dels alumnes, i la resta de models tenen una importància molt inferior (el model bilingüe o amb el valencià com a llengua vehicular predominant

²⁹ Decret 62/2002, de 25 d'abril, (DOGV, núm. 4240, de 2 de maig de 2002).

³⁰ Veure *El País (Comunidad Valenciana)*, 10 de setembre de 2000 o *Levante*, 9 d'octubre de 2000.

concentra en la zona valencianoparlant prop del 9% dels alumnes, el 1 i 2, dominants en la zona castellanoparlant, tenen al voltant del 30-40% i el 40-60% dels alumnes respectivament d'aquesta àrea lingüística i sumen al voltant del 5% i el 7% del total d'alumnes valencians. Mentre que, al final de l'època de govern del PP, s'observa una disminució del pes del Model 3 en favor de l'ensenyament en valencià en la zona valencianoparlant, i els alumnes que estudien seguint el Model 1 semblen augmentar lleugerament en detriment del Model 2 en les dues zones lingüístiques (veure Taula 9.8).

Taula 9.8. Estimació de l'evolució del percentatge d'alumnat en cada model (1983-2003)

		M1	M2	M3	M4
1983	ZCP	99%	1%	0%	0%
	ZVP	72-77%	23-28%	0,3%	0,1%
	CV	75-80%	20-25%	0,2%	0,1%
1995	ZCP	30-40%	60-70%	0,1%	0%
	ZVP	1-2%	0-1%	87-88%	10%
	CV	4-6%	6-8%	79%	8,8%
2003	ZCP	45-55%	45-55%	0,1%	0%
	ZVP	2-3%	1%	71-72%	25%
	CV	7-9%	7-8%	65%	21,6%

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat. M1 (model 1), M2 (model 2), M3 (model 3), M4 (model 4), ZCP (zona castellanoparlant), ZVP (zona valencianoparlant), CV (Comunitat Valenciana).

9.2. EL VALENCIÀ EN ELS ENSENYAMENTS NO OBLIGATORIS

Dins del sistema educatiu valencià, els ensenyaments no obligatoris reglats estan formats per tres grups d'ensenyaments: especialitzats, permanents d'adults i universitaris. Els dos primers depenen directament de l'administració educativa de la Generalitat i el tercer de les respectives universitats valencianes que tenen autonomia per autoregular els usos lingüístics interns. L'article 22 de la LUEV establia que s'havia d'incloure obligatòriament l'ensenyament del valencià als ensenyaments especialitzats en què s'ensenyés llengua. Aquests ensenyaments especialitzats seran de dues menes: els de les escoles oficials d'idiomes i els artístics amb centres d'ensenyament de Ceràmica, Art Dramàtic, Dansa, Música, i Arts Plàstiques i Disseny.

En els ensenyaments artístics, atès que són ensenyaments de caire superior, el valencià no hi serà com a assignatura i només estarà present com a llengua

vehicular de les diferents matèries en funció de la voluntat i coneixement de la llengua del professorat i dels alumnes. En les escoles oficials d'idiomes, el *valencià*, amb aquesta denominació, s'incorporarà com a matèria d'estudi en totes les escoles oficials d'idiomes de la Comunitat Valenciana. Val a dir que aquesta denominació particularista en l'àmbit valencià no comportava ni la negació de la unitat de la llengua catalanovelenciana ni donarà lloc a una diferenciació de titulacions entre *valencià* i *català*.³¹

Les escoles oficials d'idiomes actuaran com a centres de formació lingüística de persones adultes amb capacitat d'atorgar titulació oficial que certifiqués els estudis realitzats i un nivell de coneixement del valencià reconegut per la JQCV. Amb tot, no seran els únics centres impulsats per l'administració educativa que promoguen la capacitació lingüística en valencià dels adults ni els més importants. Així, d'acord amb l'article 21 de la LUEV que estableix que l'ensenyament del valencià s'incorporés obligatòriament als programes d'educació permanent d'adults (EPA), als centres d'EPA s'impartiran l'assignatura de valencià entre d'altres matèries; si bé aquests centres no emetien certificats de coneixements de valencià que tingueren validesa oficial i els alumnes que hi assisteixen a les classes de valencià havien de participar de forma lliure en les proves de la JQCV per obtenir un certificat oficial de capacitació lingüística.

Més enllà dels ensenyaments no obligatoris, però regulats oficialment, a què acabem de referir-nos, les persones adultes que volien millorar els seus coneixements de valencià han tingut també la possibilitat d'accedir a cursos impulsats per associacions i organitzacions privades, generalment vinculades a iniciatives cíviques de defensa del valencià, o a cursos específics de valencià adreçats a col·lectius de funcionaris públics, quan es pertanyia a un col·lectiu laboral vinculat amb les administracions públiques. El procés iniciat durant els primers governs autonòmics no ha conegut modificacions substancials ni en la intensificació del procés ni en el canvi de prioritats o orientacions bàsiques, i tot plegat es pot considerar que deu haver contribuït a millorar la competència lingüística en valencià de la població valenciana, si més no en termes relatius i,

³¹ Amb tot, aquesta doble denominació (*valencià* i *català*) d'una mateixa llengua farà possible que, a instàncies del Govern Valencià, la Comissió d'Ordenació Acadèmica del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport del Ministeri d'Educació (PP) approve en novembre de 2003 (fora de l'espai temporal fixat en el nostre estudi) que a les escoles oficials d'idiomes el *valencià* fos ensenyat amb un temari específic i donés lloc a una titulació i diferent de l'atorgada per l'ensenyament del *català*. En novembre de 2004, el Congrés de Diputats instava al Govern central a rectificar la decisió i en abril de 2005, el Govern d'Espanya hi aprovà un mateix currículum per al *català/valencià* (amb aquesta denominació).

sobretot, en les formes de capacitació passiva, i en les funcions més simples i informals de la llengua.

Finalment, cal fer esment, tot i que és un fenomen encara poc conegut i que comença a ser significatiu pràcticament al final del període de temps que analitzem, que la població adulta d'origen estranger adquirirà alguna mena de capacitació lingüística en valencià en percentatges ben aviat escassos i amb comportaments diferents segons les nacionalitats, però que en termes generals han de ser bastant baixos i sense cap mena de suport públic provinent del Govern Valencià i només amb alguna iniciativa puntual promoguda per ajuntaments, associacions cíviques o ONG.³²

Pel que fa als ensenyaments superiors de caràcter universitari, cal destacar, d'entrada, que mai no han estat objecte prioritari de les polítiques lingüístiques promogudes per la Generalitat a causa de dos fets de caire diferent. D'una banda, el reconeixement constitucional de l'autonomia universitària en matèria d'autoorganització interna ha fet que el Consell no volgués intervenir de manera directa en les polítiques lingüístiques pròpies de cada una de les universitats valencianes. I, d'una altra, les incòmodes relacions entre el Consell, sobretot durant els governs del PP, i algunes de les universitats valencianes a causa, entre altres coses, del reconeixement en els estatuts d'algunes universitats de la sinonímia entre denominació estatutària de *valencià* i la científica de *llengua catalana*; fet que durà, sovint, als mitjans de comunicació i els partits polítics més conservadors i anticatalanistes a considerar negativament a aquestes universitats com centres que impulsaven polítiques lingüístiques *radicals* i *catalanistes*.

La LUEV quasi no fa cap referència a l'àmbit universitari. Cita en el preàmbul l'Institut de Filologia Valenciana, del qual formaven part aleshores les dues úniques universitats que tenien estudis de Filologia Valenciana (València i Alacant); però es limita a reconèixer el seu valor consultiu a l'hora de determinar i legitimar la distribució lingüística de les localitats valencianes. Posteriorment, en l'articulat de la llei, s'afirma que el Consell haurà de procurar que als plans d'estudis de les universitats (especialment a les escoles de magisteri) s'inclouga el valencià com a assignatura perquè "*al final de la*

³² La població d'origen estranger que residia al País Valencià a començaments dels noranta s'estimava al voltant del 2,5% dels residents i majoritàriament era de la UE. Una dècada després, suposava el 8% i en 2005 (fora de l'àmbit temporal de la investigació), és prop del 12% i està formada sobretot per gent del Magrib, Europa de l'Est i Amèrica Llatina. Pel que fa a ONG fent classes de valencià, veure *El País (Comunidad Valenciana)* de 14 de novembre de 2003. Entre els treballs que reflexionen sobre la nova immigració i la integració (i ocasionalment sobre la diversitat lingüística espanyola), veure Colectivo Ioé (1999) o Solé (2001).

seua formació, tinguen un coneixement del valencià en els nivells oral i escrit” similar al que tenen del castellà (art. 23.1).

La pràctica, durant els governs socialistes i els del PP, va ser que cada universitat va dur a terme un reconeixement formal de la cooficialitat lingüística i va impulsar polítiques lingüístiques que posaven un accent diferent en la recuperació i normalització del valencià segons la composició de les direccions de cada universitat; si bé, val a dir que les polítiques de normalització lingüística i els resultats concrets quedaran bastant lluny de les declaracions formals, dels articles dels estatuts universitaris i els reglaments d'usos lingüístics de les universitats que els han redactat (Forcadell, 2005).

Un primer problema amb què s'enfrontaran les universitats serà el del nom i la naturalesa de la llengua. De les quatre universitats existents durant els governs socialistes, les de València, Alacant i la Jaume I de Castelló (creada en 1991) amb equips de govern progressistes i valencianistes, reconeixeran, en establir les llengües oficials de la universitat, que el nom estatutari de *valencià* es correspon amb la denominació acadèmica de *llengua catalana* o de *català*. Per contra, la Universitat Politècnica de València amb equips de govern més conservadors, només reconeixerà el nom estatutari de *valencià* per a la llengua. Posteriorment, durant el govern del PP es crearà en 1997 una nova universitat pública (Universitat Miguel Hernández d'Elx) i es reconeixerà una universitat privada en 2001 (Universitat Cardenal Herrera). La primera curiosament no reconeix en els seus estatuts cap llengua oficial i únicament fa referència a les llengües oficials quan estableix que és un dret dels alumnes poder fer els exàmens en qualsevol de les dues llengües. Mentre que la segona es limita a dir que les dues llengües oficials de la universitat són les que reconeix l'estatut d'autonomia valencià (*veure Quadre 9.6*).³³

Els governs del PP han estat bel·ligerants contra el reconeixement de la doble denominació *valencià/català* de les universitats de València, Alacant i Castelló. De fet, en la reforma dels estatuts, per adequar-los a la Llei Orgànica d'Universitats de 2002, el Consell ha imposat a aquestes tres universitats la redacció de "*les llengües oficials de la universitat són les que reconeix l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana*" i les universitats han emprés accions judicials perquè es reconega que la decisió governamental

³³ Hi ha dues universitats més amb presència al País Valencià. La Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED) i la Universitat Internacional Menéndez Pelayo (UIMP), que no tindrem en compte en aquest treball de manera específica a causa que tenen un caràcter d'universitats d'àmbit estatal i amb seus centrals fora del País Valencià. La seua política lingüística respecte al valencià es limitarà a incorporar-lo com a llengua de la retolació dels seus serveis i, sobretot la UIMP, com a llengua d'algunes activitats de manera ocasional.

vulnera l'autonomia universitària i que, per tant, es restituisca la doble denominació *valencià/català* en els seus estatuts.³⁴

Quadre 9.6. Regulació de les llengües oficials als estatuts de les universitats valencianes

Referència explícita a la doble denominació valencià/català als estatuts de la universitat	Universitat de València (Estudi General)	<i>Són llengües oficials a la Universitat de València les reconegudes com a oficials en l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana [...] hom admet com a denominacions [...] tant l'acadèmica, llengua catalana, com la recollida en l'Estatut d'Autonomia, valencià</i>
	Universitat Jaume I de Castelló	<i>Són finalitats de la Universitat Jaume I [...] potenciar el coneixement i l'ús de la llengua pròpia, valencià segons l'Estatut d'Autonomia, i acadèmicament català</i>
	Universitat d'Alacant	<i>Són objectius de la Universitat d'Alacant [...] potenciar el coneixement i ús de la llengua pròpia, valencià segons l'Estatut d'Autonomia, acadèmicament català</i>
La denominació de l'Estatut d'Autonomia és l'única incorporada als estatuts	Universitat Politècnica de València	<i>Les llengües oficials de la Universitat Politècnica de València són les de la Comunitat Autònoma Valenciana</i>
	Universitat Miguel Hernández d'Elx	<i>Els alumnes tindran dret a realitzar els exàmens i proves d'avaluació en qualsevol de les llengües oficials de la Comunitat Autònoma</i>
	Universitat Cardenal Herrera-CEU	<i>Les llengües oficials de la Universitat Cardenal Herrera-CEU són el castellà i el valencià</i>

Font: Elaboració pròpia

L'autoregulació en matèria de política lingüística de la Universitat de València definirà el valencià com a llengua pròpia i fixarà com a objectiu la seua normalització, i per això crea un servei de política lingüística, regula l'obligació de fer una oferta específica d'ensenyament en valencià (una mena de línies en valencià), i estableix que el coneixement de les dues llengües oficials era un deure del personal docent i investigador, i del personal administratiu i de serveis, reconeixent el dret dels alumnes a cursar els estudis en la llengua oficial que vulguen. La Universitat Jaume I de Castelló també regularà els drets i deures lingüístics de manera similar a la Universitat de València, i establirà que la plena normalització del valencià en tota la comunitat universitària era un des seus objectius; definint entre els deures del personal docent, investigador, d'administració i serveis el de conèixer el valencià, i valorant aquesta llengua com un mèrit important per la promoció

³⁴ En el *Capítol 7*, hem vist que, en el conflicte entre la Universitat de València i un grup d'estudiants sobre la doble denominació *valencià/llengua catalana*, el Tribunal Constitucional donava la raó a la universitat sobre la base del reconeixement de l'autonomia universitària i sense entrar en continguts lingüístics.

interna professional a la universitat. Per la seua banda, la Universitat d'Alacant tindrà una reglamentació formalment menys exigent, ja que, tot i pretendre també la normalització del valencià en tota la vida universitària, valora com a mèrit en els concursos interns el seu coneixement, però no estableix l'obligació dels funcionaris docents o administratius de conèixer-lo (veure *Quadre 9.7*).³⁵

La regulació lingüística de la Universitat Politècnica de València, durant els anys vuitanta i noranta, es limitarà a recollir l'oficialitat del castellà i el valencià; si bé, en els estatuts de 2003, establirà que entre els drets dels alumnes hi ha l'elecció de "*llengua oficial en què s'impartisquen els estudis*", d'acord amb les possibilitats de la programació docent i les disponibilitats del centre". Respecte les dues darreres universitats creades o reconegudes, val a dir que la Universitat Miguel Hernández d'Elx no considerarà el fet lingüístic en els seus estatuts llevat d'acceptar el dret dels alumnes a fer els exàmens "*en qualsevol de les llengües oficial*"; mentre que els estatuts de la Universitat Cardenal Herrera recolliran de manera genèrica que les llengües oficials de la universitat són el castellà i el valencià, i que "*tot membre de la comunitat universitària té dret a usar qualsevol de les dues llengües*".

Quadre 9.7. Estimació de les polítiques lingüístiques de les universitats valencianes

Exigència en l'autoregulació lingüística	Política lingüística efectivament impulsada	
	Intensa	Escassa
Alta	UV-EG UJI	
		UA
		UPV
Baixa		UCH UMH

Font: Elaboració pròpia. EV-EG (Universitat de València-Estudi General), UJI (Universitat Jaume I de Castelló), UA (universitat d'Alacant), UPV (Universitat Politècnica de València), UCH (Universitat Cardenal Herrera), UMH (Universitat Miguel Hernández d'Elx).

³⁵ Veure una aproximació a les primeres propostes d'actuació de la Universitat de València en matèria lingüística durant els anys vuitanta, a Iborra (1990), i per a la Universitat d'Alacant als mateixos anys cal destacar el treball d'Alemaný (1990).

No obstant això i sense detenir-nos-hi massa perquè no és l'objecte d'anàlisi del nostre treball, la pràctica contreta i les polítiques lingüístiques realment implementades per les diferents universitats d'àmbit valencià sembla correspondre's amb el seu nivell d'autoexigència, però són sempre d'intensitat inferior a les voluntats expressades als estatuts i als reglaments de les universitats. Si bé, en termes generals, podem distingir dos grups d'universitats. En el primer, hi ha les que tenen un nivell més elevat d'autoregulació, admeten explícitament la unitat de la llengua catalanovalenciana i formen part de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, que han seguit polítiques lingüístiques orientades a millorar la capacitació lingüística de professors i personal no docent, han afavorit l'ús preferent del valencià en discursos i intervencions institucionals, la creació de línies educatives en valencià d'acord amb l'elecció dels estudiants, la retolació i les publicacions pròpies en valencià; encara que amb un èxit desigual i sempre inferior a les expectatives i els objectius fixats; ja que la llengua vehicular predominant tant dels serveis administratius, com a bona part dels departaments universitaris, en l'ensenyament i en la investigació és el castellà, també a les universitats més preocupades per la normalització del valencià.³⁶

El segon grup estaria format per les universitats amb una menor (o nul·la) d'autoregulació en matèria lingüística, que no tenen departaments de Filologia Catalana, no formen part de l'IIFV, no reconeixen de forma explícita la unitat de la llengua catalanovalenciana i tenen equips rectorals políticament més conservadors. En aquest sentit, cal observar que la Universitat Politècnica de València només va començar a considerar la necessitat d'impulsar polítiques lingüístiques actives de reconeixement efectiu de les dues llengües i de drets lingüístics, sempre amb menor intensitat a les universitats adés citades, a finals de la dècada dels anys noranta i a causa de la pressió d'associacions d'estudiants, i sembla que en els últims anys s'ha incrementat la docència en valencià fins a nivells semblants a la Universitat de València (Forcadell, 2005) i aquesta universitat estaria evolucionant cap al grup anterior. La Universitat

³⁶ Forcadell (2005), per a 2003, dona les següents xifres de sol·licituds d'alumnes de docència en valencià i crèdits impartits en aquesta llengua: UJI, un 45,8% de sol·licituds i un 15,6% impartit; UPV, un 34,9% de sol·licituds i un 11% impartit; UV-EG, un 32% de sol·licituds i un 11% d'impartits; UA, un 16,1% de sol·licituds i un 2,6% impartit; mentre que no hi ha constància de classes en valencià a la UMH. Forcadell afirma, però, que les xifres de la UJI i la UV-EG estan estabilitzades o van a la baixa, mentre que la UV i, sobretot, la UPV estan creixent en els últims anys. Les enquestes generals indicarien un coneixement generalment alt del valencià entre els alumnes, un predomini del castellà en els usos socials d'alumnes i professors i una oferta de classes en valencià inferiors a la demanda dels alumnes.

Miguel Hernández d'Elx ha seguit una política lingüística poc preocupada per la promoció del valencià i pel reconeixement dels drets lingüístics dels valencianoparlants, i, més enllà d'alguns aspectes genèrics (retolació i iniciatives personals) funciona fonamentalment en castellà. La castellanització de la Universitat Cardenal Herrera és gairebé absoluta.

El que ens interessa fonamentalment als efectes del nostre treball és conèixer el grau de col·laboració dels governs valencians en matèria de política lingüística amb les universitats valencianes tant pel que fa a les polítiques internes de les universitats com respecte a les polítiques generals del Consell. I cal dir que en els dos sentits ha estat més aviat escassa i ha tingut un caràcter puntual, poc estable i s'ha orientat més a reforçar actuacions de la Generalitat que de les universitats. En qualsevol cas quasi mai no han estat orientades a contribuir a la normalització del valencià dins de les universitats, ni a promoure línies d'investigació que pogueren ser d'interès per totes dues institucions en matèria lingüística (drets lingüístics, observatori sobre la llengua, sociolingüística, comparació de polítiques lingüístiques, etc.); ja que s'argumentava, explícitament o implícitament, que això era competència de cada universitat segons el principi d'autonomia universitària i que el Consell no havia d'incidir-hi, encara que tampoc ha buscat massa col·laboracions que donaren suport a les polítiques governamentals (*veure Quadre 9.8*).

Quadre 9.8. Valoració del nivell de col·laboració del Consell amb les universitats en matèria lingüística

Governos del PSPV		Governos del PP	
Alta	Baixa	Alta	Baixa
	UV-EG		UPV
	UJI		UA
	UA		UMH
	UPV		UV-EG
			UJI
			UCH

Font: *Elaboració pròpia*. EV-EG (Universitat de València-Estudi General), UJI (Universitat Jaume I de Castelló), UA (universitat d'Alacant), UPV (Universitat Politècnica de València), UCH (Universitat Cardenal Herrera), UMH (Universitat Miguel Hernández d'Elx).

De manera immediata a la seua constitució, el Govern socialista va establir relacions de col·laboració amb l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València i institucions semblants de la Universitat d'Alacant per millorar la capacitat lingüística dels professors de primària i secundària.

Una col·laboració que es va mantenir durant la primera meitat dels anys vuitanta, mentre que la implantació de l'assignatura de valencià es generalitzava al sistema educatiu obligatori. Posteriorment, durant la segona meitat de la dècada dels vuitanta, aquesta col·laboració disminuirà i tendirà a desaparèixer quan es consolide la JQCV i es desenvolupen cursos específics de capacitatció lingüística per a professors impulsats per l'administració educativa.

La major part de les relacions de col·laboració a partir d'aleshores es va concentrar en aspectes molt concrets: des de la cessió de locals per part de les universitats per fer les proves de la JQCV (especialment la Universitat Politècnica de València i la Universitat d'Alacant), cedir aules per fer cursos específics de capacitatció lingüística per a funcionaris de les administracions locals i autonòmica o comptar amb professors o responsables dels serveis lingüístics de les universitats en tribunals de funcionaris de la Generalitat i, ocasionalment, per formar part d'òrgans consultius. Així mateix, només de forma puntual s'establiren col·laboracions en matèria acadèmica i d'estudis especialitzats per millorar la formació dels tècnics lingüístics (màsters de toponímia i de traducció tècnica, o cursos especialitzats de formació) i per afavorir investigacions puntuals en toponímia, estudis dialectals o sociolingüístics dins del programa d'estudis del valencià actual del Consell.

Són pràcticament inexistent, com hem dit, les iniciatives del Consell per col·laborar en la configuració o el desenvolupament de les polítiques lingüístiques de les diferents universitats. En aquest sentit, només es poden destacar les ajudes materials a la realització d'alguns cursos de postgrau en matèria lingüística o l'assessorament de la Generalitat en la creació del Servei de Promoció Lingüística de la Universitat Politècnica de València a començament dels anys noranta.

Aquesta dinàmica de baixa col·laboració del Govern Valencià durant l'època socialista a causa del respecte del principi d'autonomia universitària i d'evitar relacions amb les universitats en matèria lingüística que li eren incòmodes,³⁷ es va incrementar amb el govern del PP, en què, fins i tot les col·laboracions aïllades en matèria de política lingüística va anar desapareixent,

³⁷ El problema del nom de la llengua, del reconeixement explícit de la catalanitat del valencià o de l'organisme normativitzador sempre va ser un problema en les relacions entre les universitats i el Consell socialista. Al final del govern socialista, es va intentar impulsar relacions de col·laboració amb les universitats també en matèria lingüística i es va apuntar la possibilitat de reconèixer l'IIFV com a institució normativitzadora (*Capítol 7*), però la pèrdua de les eleccions i el canvi de partit al govern no permet saber si aquelles intencions s'hagueren materialitzat positivament.

fins arribar a ser nul·la amb aquelles universitats que el govern considerava defensores de posicions *catalanistes* i amb les quals, per qüestió del nom de la llengua, per distància ideològica o per voluntat de control polític, el Govern del PP va mantenir relacions difícils. Les úniques relacions estables en matèries que, només tangencialment poden ser considerades lingüístiques, es produeixen puntualment amb la Universitat d'Alacant i la Universitat Politècnica de València amb motiu de la cessió de locals d'aquestes universitats per fer els exàmens anuals de la JQCV.

9.3. EL CONTROL DE LA CAPACITAT LINGÜÍSTICA: LA JQCV

A finals de 1985, el Consell crea la Junta Qualificadora de Coneixements de València, considerant que era necessari un organisme oficial que acredités els coneixements del valencià i donés certificacions vàlides per les empreses privades i per a les institucions públiques. En el decret de creació, s'afirmarà que es pretén acomplir tres dels articles de la LUEV: el que afirma per accedir a càrrecs i treballs públics de la Generalitat i de les administracions locals es valorarà el coneixement del valencià (art. 30); que estableix que els empreses de caràcter públic i l'administració han de garantir que els empleats que tenen relació directa amb el públic "*tinguen el coneixement suficient del valencià*" (art. 16), i el que fa referència a què el Consell vetllarà perquè el valencià tinga una adequada presència als mitjans de comunicació (art. 25).³⁸

El president de la JQCV seria un director general de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, i els tres vicepresidents el cap del Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià, el director de l'Institut Valencià d'Administració Pública i un professor representant de les universitats valencianes. Hi hauria també nou vocals, normalment persones de prestigi en matèria lingüística. Els certificats que establirà en un primer moment seran els de coneixement d'Oral, Elemental, Superior i els de Capacitació Tècnica (Llenguatge Administratiu, Llenguatge Periodístic, Locució als Mitjans de Comunicació Social, i Ensenyament de Valencià a Adults). En 1989, es canvien els certificats oficials administratius de coneixement de valencià de la JQCV, quedant de manera definitiva per a la resta del període que analitzem en Coneixements Orals, Grau Elemental, Grau Mitjà, Grau Superior i els de Capacitació Tècnica (Llenguatge

³⁸ Decret 173/1985 (*DOGV*, núm. 313, de 4 de desembre de 1985). La iniciativa segueix l'exemple de la Generalitat catalana amb la creació en 1983 de la Junta Permanent de Català.

Administratiu, Llenguatge Comercial, Correcció de Textos i Llenguatge als Mitjans de Comunicació).³⁹

S'establirà un sistema d'exàmens lliures, amb dues convocatòries al llarg de l'any (maig i novembre); sent els llenguatges d'especialitats amb proves exclusivament escrites; combinant els de nivell elemental, mitjà i superior proves escrites i orals, i realitzant-se el de coneixement oral, sense proves escrites. El nivell d'exigència formal per aconseguir la qualificació d'apte és de 70 punts sobre un total de 100, i els exàmens que combinen proves de caràcter oral i escrit, cal superar primerament les proves orals (amb un 7 sobre 10), perquè puguen ser avaluades les proves escrites.

Les dues modificacions posteriors més rellevants sobre aquest organisme fan referència a l'homologació de títols de la JQCV amb les institucions semblants de Catalunya i Balears. La primera, es presa en agost de 1994 pel darrer equip de Govern socialista i regularia directament l'homologació de certificats de la JQCV amb els de la Junta Avaluadora de Llengua Catalana de les Illes Balears (JAC) i amb els de la Junta Permanent de Català de Catalunya (JPC), mesura que generà una actitud bastant crítica de la dreta política i mediàtica valenciana i noves acusacions al Govern socialista de *catalanista* i que la derogació d'aquests títols passés a formar part del programa polític del PP i, sobretot, d'UV. De fet, unes de les primeres mesures del govern del PP i UV, després de formar govern en 1995, va ser anul·lar els preceptes de l'ordre de 1994 que homologaven els certificats.⁴⁰ Més enllà del problema de l'homologació directa dels títols de coneixement de *català* i *valencià*, durant tota l'època de govern socialista la JQCV mantindrà, de manera informal però continuada, contactes per coordinar els programes, les proves i el nivell d'exigència dels exàmens amb la JPC de Catalunya.

Amb els governs del PP, els principals canvis que s'estableixen en la dinàmica de funcionament de la JQCV tenen a veure amb les relacions amb la resta del domini lingüístic i les característiques de l'estàndard utilitzat per aquest organisme. Així, els governs del PP, a més de deshomologar els certificats de *valencià* i *català* a què acabem de fer referència, posarà fi a les

³⁹ Ordre de 22 de maig de 1989, (*DOGV*, núm. 1082, de 9 de juny de 1989). Amb un sistema de títols similar al de la JPC de Catalunya i acordat amb aquesta institució.

⁴⁰ Veure, respectivament, l'Ordre de 16 d'agost de 1994 (*DOGV*, núm. 2331, de 24 d'agost de 1994) i l'Ordre de 22 de desembre de 1995 (*DOGV*, núm. 2651, de 22 de desembre de 1995). La JAC decidí poc després no homologar els títols de la JQCV, en part perquè exigien reciprocitat en l'homologació i en part perquè entenien que el nivell d'exigència dels exàmens de la JQCV s'havia rebaixat amb l'arribada al poder del PP a la Comunitat Valenciana. La JPC va mantenir l'homologació dels certificats valencians.

relacions informals de col·laboració amb la Junta Permanent de Català del govern català i canviarà l'estàndard utilitzat fins aleshores en els exàmens (bàsicament el subestàndard valencià convergent tradicional) per un model de llengua més dialectal (subestàndard valencià particularista).

Les primeres proves de la JQCV tingueren lloc en 1986 amb els nivells generals d'oral, mitjà i superior, i sense nivells d'especialitat. La consolidació definitiva de l'oferta d'exàmens tardarà, però, uns anys, ja que pel que fa als exàmens de caràcter general no serà fins 1989 que el sistema s'estabilitze, una vegada incorporades les proves de nivell Elemental. Les proves de llenguatges especialitzats tindran una evolució un poc més erràtica i l'estabilització de l'oferta d'aquesta mena d'exàmens no es produeix fins 1990: Llenguatge Administratiu s'incorpora en 1987, Mitjans de Comunicació en 1988, Correcció de Textos també en 1988, tot i que en 1989 no n'hi haurà proves, i Llenguatge Comercial només va tenir proves específiques els anys 1987 i 1988 (veure Taula 9.9).

Taula 9.9. Matriculats a les proves de la JQCV (1986-1995)

Matriculats	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	TOTAL
Oral	1992	3333	4059	2697	4134	13787	18894	15032	15947	11909	91784
Elemental				3649	4438	13900	23404	24120	29784	23441	122736
Mitjà	1248	2919	3438	1766	1696	6066	12484	14898	21641	23568	89724
Superior	495	831	1044	635	691	1736	3103	2432	2994	3712	17673
Total	3735	7083	8541	8747	10959	35489	57885	56482	70366	62630	321917
Administratiu		140	185	187	117	189	229	160	233	199	1639
Textos			168		161	159	162	113	129	78	970
Comunicació			168	79	76	147	185	106	128	142	1031
Comercial		176	142								318
Total	0	316	663	266	354	495	576	379	490	419	3958
TOTAL	3735	7399	9204	9013	11313	35984	58461	56861	70856	63049	325875

Font: JQCV

Durant els anys de govern socialista (1986-1995) el nombre de matriculats totals ha estat de 321.917 en els nivells generals i de 3.958 en els especialitzats; mentre que durant el període de govern del PP els matriculats han augmentat fins 447.415 en les proves generals i fins 4.635 en les d'especialitat (veure Taules 9.10 i 9.11).

Taula 9.10. Matriculats a les proves de la JQCV (1996-2003)

Matriculats	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	TOTAL
Oral	7277	8364	8364	5826	3777	3750	5740	4273	47371
Elemental	16403	16116	19406	14922	9243	8499	10569	9525	104683
Mitjà	21475	27549	39641	36169	26735	26835	31209	31751	241364
Superior	3509	5078	8336	8425	6998	6323	6977	8351	53997
Total	48664	57107	75747	65342	46753	45407	54495	53900	447415
Administratiu	207	242	274	241	235	222	235	225	1881
Textos	88	109	177	136	162	138	145	132	1087
Comunicació	186	188	252	278	229	171	199	164	1667
Comercial									0
Total	481	539	703	655	626	531	579	521	4635
TOTAL	49145	57646	76450	65997	47379	45938	55074	54421	452050

Font: JQCV

Comparant l'evolució mitjana dels matriculats en les proves de cada govern, s'observa que els inscrits es concentren en els exàmens de caràcter general (al voltant del 99%), i que han augmentat en un 73,4% en total amb el PP, però amb comportaments bastant diferents. Així, deixant a banda els llenguatges d'especialitat, mentre que els nivells Oral i Elemental baixen en un 35,5% i un 25,4% respectivament, el Mitjà creix un 336,3% i el Superior un 382% (veure Taula 9.11). L'explicació de l'increment en la matrícula de les proves de coneixement mitjà i superior s'explica perquè s'hi incorporen persones que han superat en convocatòries anteriors els nivells oral o elemental, i també per l'accés dels que han estudiat valencià en l'ensenyament obligatori.

Taula 9.11. Comparació de matriculats a les proves de la JQCV entre l'època de govern del PSPV i la del PP

Matriculats	Mitjana GS	Mitjana GPP	Diferència Mitjana	Evolució relativa
Oral	9178	5921	-3257	-35,49
Elemental	17534	13085	-4449	-25,37
Mitjà	8972	30171	21199	336,28
Superior	1767	6750	4983	382,00
Total	32192	55927	23735	73,73
Administratiu	182	235	53	29,12
Textos	139	136	-3	-2,16
Comunicació	129	208	79	61,24
Comercial	159	-	-	-
Total	396	579	183	46,21
TOTAL	32588	56506	23918	73,40

Font: JQCV. GS (governos socialistes), GPP (governos del PP).

Hi ha, però, una certa distància entre el nombre de persones que es matricula als exàmens i els que realment arriben a fer-los, i el comportament no és similar en tots els anys i èpoques de govern (*veure Taules 9.12 i 9.13.*).

Taula 9.12. Percentatge de presentats a les proves de la JQCV (1986-1995)

% Pres/Mat	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	M GS
Oral	83,99	78,16	68,24	74,38	81,18	81,84	80,28	84,58	84,24	83,40	81,65
Elemental				55,44	73,52	72,24	80,09	86,48	85,97	82,11	81,30
Mitjà	85,02	55,05	54,39	46,26	65,09	61,36	80,66	90,88	90,20	90,44	83,17
Superior	80,61	53,43	41,67	39,37	52,68	52,82	58,40	72,74	78,82	85,75	67,52
Total	83,88	65,73	59,42	58,26	73,79	73,16	79,11	86,54	86,57	85,70	81,16
Administratiu		52,86	43,78	27,27	41,88	57,14	55,02	54,38	55,79	68,34	51,37
Textos			35,12		54,66	56,60	60,49	72,57	55,81	69,23	55,98
Comunicació			29,76	51,90	36,84	49,66	57,84	62,26	69,53	76,06	54,51
Comercial		41,48	21,13								32,39
Total	0	46,52	33,18	34,59	46,61	54,75	57,47	62,01	59,39	71,12	51,79
TOTAL	83,88	64,91	57,53	57,56	72,94	72,90	78,90	86,38	86,39	85,61	80,81

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la JQCV. %Pres/Mat (percentatge de presentats sobre els matriculats) M (mitjana) GS (governos del Partit Socialista).

Les diferències segons anys poden ser considerables. Però mentre que en Oral i Elemental s'han situat al voltant del 80% de presentats; el Mitjà i el Superior començaren en nivells molt baixos (sobre el 50%), per acabar superant el 80%. Els llenguatges d'especialitat mai no han superat el 75%.

Taula 9.13. Percentatge de presentats a les proves de la JQCV (1996-2003)

% Pres/Mat	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	M GPP
Oral	84,80	70,95	84,16	78,06	81,63	85,28	85,26	81,54	80,96
Elemental	81,48	81,11	79,42	78,38	78,36	77,37	79,02	79,31	79,54
Mitjà	85,37	86,27	89,09	86,55	84,62	85,08	84,66	83,83	85,85
Superior	86,98	88,36	87,56	81,35	82,14	80,48	82,13	83,74	83,80
Total	84,09	82,75	85,90	83,26	82,77	83,02	83,31	82,84	83,61
Administratiu	60,87	71,49	67,15	65,98	61,70	63,06	68,51	52,44	64,11
Textos	85,23	81,65	69,49	69,12	87,65	78,26	71,03	73,48	76,45
Comunicació	72,58	73,94	68,25	78,78	80,35	72,51	75,38	78,66	75,10
Total	69,85	74,40	68,14	72,06	75,24	70,06	71,50	66,03	70,96
TOTAL	83,95	82,68	85,74	83,14	82,67	82,87	83,18	82,68	83,48

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la JQCV. %Pres/Mat (percentatge de presentats sobre els matriculats) M (mitjana) GPP (governos del Partit Popular).

Si comparem les mitjanes de presentats a les proves del període de govern socialista i del govern del PP, s'observen dades molt semblants en els nivells Oral, Elemental i Mitjà, i increments notables en la resta de proves, sent superiors al 15% en el Superior i en Correcció de Textos, i Mitjans de Comunicació (veure Taula 9.14). Amb tot, l'explicació a les variacions anuals i l'increment dels nivells mitjans i superior i de llenguatges d'especialitat durant els governs del PP, s'explicarien bàsicament per les mateixes raons que l'augment de matriculats; és a dir, per la major capacitació lingüística de la població valenciana.

Taula 9.14. Comparació de presentats a les proves de la JQCV entre l'època de govern socialista i l'època de govern del PP

% Pres/Mat	M GS	M GPP	Diferència GPP-GS
Oral	81,65	80,96	-0,69
Elemental	81,30	79,54	-1,76
Mitjà	83,17	85,85	2,68
Superior	67,52	83,80	16,28
Total	81,16	83,61	2,45
Administratiu	51,37	64,11	12,74
Textos	55,98	76,45	20,47
Comunicació	54,51	75,10	20,59
Comercial	32,39	-	-
Total	51,79	70,96	19,17
TOTAL	80,81	83,48	-0,69

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la JQCV. %Pres/Mat (percentatge de presentats sobre els matriculats), M (mitjana), GS (governos socialistes), GPP (governos del PP).

El nombre total d'aptes presenta variacions importants segons els anys i els períodes de govern en les proves generals de capacitació lingüística. Així, el nivell Oral arriba al seu punt més elevat en 1992 (13.265 aprovats), comença a baixar en 1995, fins arribar a només 1.991 aptes en 2001; el nivell Elemental que arriba al seu màxim en 1994 (17.191 aptes), baixa ràpidament, sobretot a partir de 1999, i arriba al mínim en 2001 (3.159 aptes); el Mitjà que comença a créixer significativament a partir de 1994, arriba en 1998 al seu nivell màxim (14.650 aptes) i després s'ha mantingut al voltant dels 10.000; finalment, el superior, que sempre havia tingut un nombre escàs d'aptes fins 1993 (mai

superior a les 200 persones) superarà sempre els 800 aptes a partir de 1997 i arribarà a 1.360 en 2002 (veure taules 9.15, 9.16 i 9.17).

Taula 9.15. Aptes en les proves de la JQCV (1986-1995)

Aptes	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Total
Oral	1509	2417	2432	1802	2932	9797	13265	11496	11214	8161	65025
Elemental				949	1511	5372	10063	12443	17191	13477	61006
Mitjà	539	775	729	149	270	793	1237	2494	6307	5570	18863
Superior	132	193	143	49	89	106	118	100	272	356	1558
Total	2180	3385	3304	2949	4802	16068	24683	26533	34984	27564	146452
Administratiu		36	50	18	17	21	18	14	14	18	206
Textos			13		16	13	21	13	10	12	98
Comunicació			16	12	6	12	25	20	11	16	118
Comercial		59	10								69
Total	0	95	89	30	39	46	64	47	35	46	491
TOTAL	2180	3480	3393	2979	4841	16114	24747	26580	35019	27610	146943

Font: JQCV

Pel que fa als llenguatges d'especialitat, les variacions són mínimes i les xifres d'aptes molt reduïdes, especialment en Llenguatge Administratiu i Correcció de Textos, en què generalment no superen els 20 aprovats.

Taula 9.16. Aptes en les proves de la JQCV (1996-2003)

Aptes	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	TOTAL
Oral	5020	4907	4966	3419	2259	1991	3255	2295	28112
Elemental	9973	8787	9452	6384	3628	3159	4554	3660	49597
Mitjà	7267	12566	14650	12588	8011	6321	10025	10379	81807
Superior	487	1150	855	982	849	832	1360	1174	7689
Total	22747	27410	29923	23373	14747	12303	19194	17508	167205
Administratiu	20	17	14	25	13	15	36	31	171
Textos	11	11	9	11	12	9	14	9	86
Comunicació	34	31	61	63	24	39	23	24	299
Total	65	59	84	99	49	63	73	64	556
TOTAL	22812	27469	30007	23472	14796	12366	19267	17572	167761

Font: JQCV

Les variacions mitjanes anuals entre el període socialista i el del PP són elevades. En termes generals, hi ha hagut un increment dels aprovats del 42,71%, amb xifres molt similars per als nivells generals i per a les proves de

llenguatges d'especialitat (veure Taula 9.17). I, sense considerar les xifres poc significatives dels llenguatges d'especialitat, s'observa que en les proves generals l'evolució ha seguit tendències divergents entre els nivells de menor exigència i els superiors. Així, mentre que al nivell Oral es produeix una reducció del 46% i a l'Elemental del 28,9%; al Mitjà l'increment és del 542,2% i al Superior del 616%: molt per damunt dels augments produïts en la matriculació. Dades que podrien estar avalant els rumors sobre la major simplicitat dels exàmens de JQCV durant el govern del PP.⁴¹

Taula 9.17. Comparació de presentats a les proves de la JQCV entre l'època de govern socialista i l'època de govern del PP

Aptes	Mitjana GS	Mitjana GPP	Evolució relativa
Oral	6503	3514	-45,96
Elemental	8715	6200	-28,86
Mitjà	1886	10226	542,21
Superior	156	961	616,03
Total	14645	20901	42,72
Administratiu	23	21	-8,70
Textos	14	11	-21,43
Comunicació	15	37	146,67
Comercial	35	-	-
Total	49	70	42,86
TOTAL	14694	20970	42,71

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la JQCV. GS (governos del Partit Socialista), GPP (governos del PP)

No obstant això, comparant les sèries històriques del nombre d'aptes respecte al total de presentats a les proves, veiem que les tesis o els rumors sobre la major simplicitat de les proves per explicar les variacions del nombre d'aprovats en cada període de govern són discutibles. En el nivell Oral, els percentatges d'aprovats segueixen una línia descendent des del primer moment; i així mentre en 1986 i 1987 superen el 90%, baixen progressivament durant la dècada següent fins prop del 80%, per situar-se posteriorment per

⁴¹ Les acusacions que, amb el govern popular, s'hauria rebaixat el nivell d'exigència de la JQCV es basen en tres fets: la dialectalització de l'estàndard de referència de les proves, l'increment del nombre de catalans que fan els exàmens de valencià als centres examinadors de la JQCV a les comarques septentrionals valencianes i la decisió del Govern Balear de no homologar els títols de la JQCV. Però ni el canvi en l'estàndard de referència ni la decisió del Govern Balear tenen una relació causal amb el nivell d'exigència de les proves, mentre que la presència de catalans, mai massa significativa, en les proves de la JQCV tampoc confirmaria les acusacions.

baix del 70%. L'Elemental començarà amb nivells d'aptes inferiors al 50%, anirà incrementant aquest percentatge fins superar en 1995 el 70% i tornar a baixar fins a nivells similars als dels primers anys. El nivell Mitjà presenta evolucions molt poc definides, comença amb xifres al voltant del 50% i puntualment (1989, 1992 i 1993) descens per baix del 20%; per augmentar després fins situar-se, de manera inestable, al voltant del 40%. Així mateix, el nivell Superior presenta oscil·lacions bastant contrastades, mentre que els primers tres anys supera el 30% dels aptes, baixarà després ràpidament fins al voltant del 6% (1992 i 1993), i torna a augmentar fins situar-se, a partir de 1996, sobre el 15%, amb variacions anuals notables (veure Taules 9.18 i 9.19).

Taula 9.18. Percentatge d'aptes en les proves de la JQCV (1986-1995)

Pres/Aptes	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	TOTAL
Oral	90,20	92,78	87,80	89,83	87,37	86,83	87,45	90,42	83,47	82,17	86,77
Elemental				46,91	46,31	53,50	53,69	59,65	67,14	70,02	61,14
Mitjà	50,80	48,23	38,98	18,24	24,46	21,31	12,29	18,42	32,31	26,13	25,28
Superior	33,08	43,47	32,87	19,60	24,45	11,56	6,51	5,65	11,53	11,18	13,06
Total	69,58	72,70	65,10	57,87	59,38	61,89	53,90	54,28	57,43	51,35	56,05
Administratiu		48,65	61,73	35,29	34,69	19,44	14,29	16,09	10,77	13,24	24,47
Textos			22,03		18,18	14,44	21,43	15,85	13,89	22,22	18,05
Comunicació			32,00	29,27	21,43	16,44	23,36	30,30	12,36	14,81	21,00
Comercial		80,82	33,33								66,99
Total	0,00	64,63	40,45	32,61	23,64	16,97	19,34	20,00	12,03	15,44	23,95
TOTAL	69,58	72,45	64,08	57,42	58,66	61,42	53,65	54,12	57,21	51,15	55,80

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la JQCV. Pres/Aptes (percentatge d'aptes sobre els presentats).

Conseqüentment, la causa principal que hi haja hagut un increment significatiu, en termes absoluts, d'aprovat durant l'etapa del govern del Partit Popular, especialment en els nivells Mitjà i Superior, caldria buscar-la, sobretot, en l'increment tant de la matriculació com del nombre de presentats a les proves de la Junta Qualificadora de Coneixements de València, produït per la major capacitat lingüística general d'una part, almenys de la població valenciana i, possiblement, també per la major valoració dels certificats superiors de la JQCV en les administracions públiques.

Taula 9.19. Percentatge d'aptes en les proves de la JQCV (1996-2003)

Pres/Aptes	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	TOTAL
Oral	81,35	82,69	70,55	75,18	73,27	62,26	66,51	65,87	73,30
Elemental	74,62	67,23	61,33	54,58	50,09	48,04	54,53	48,45	59,56
Mitjà	39,64	52,87	41,48	40,21	35,41	27,68	37,94	38,99	39,48
Superior	15,96	25,63	11,71	14,33	14,77	16,35	23,73	16,79	16,99
Total	55,59	58,00	45,99	42,96	38,11	32,64	42,28	39,21	44,70
Administratiu	15,87	9,83	7,61	15,72	8,97	10,71	22,36	26,27	14,18
Textos	14,67	12,36	7,32	11,70	8,45	8,33	13,59	9,28	10,35
Comunicació	25,19	22,30	35,47	28,77	13,04	31,45	15,33	18,60	23,88
Total	19,35	14,71	17,54	20,97	10,40	16,94	17,63	18,60	16,90
TOTAL	55,29	57,64	45,78	42,78	37,78	32,48	42,06	39,05	44,45

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la JQCV. Pres/Aptes (percentatge d'aptes sobre els presentats).

De fet, durant els governs del PP, el nombre d'aprovats s'ha reduït en termes relatius i absoluts sobre el total de persones presentades en un 20,3% (11,3 punts en xifres absolutes). Les reduccions majors s'han produït en el nivell Oral (15,5% en termes relatius). El Superior experimenta un increment relatiu notable, però en xifres absolutes es manté estable (3,9 punts més). Només hi ha un increment significatiu al nivell Mitjà (56,2%). Seria, per tant, únicament en aquest nivell, més fàcil d'aconseguir que el Superior i bastant valorat en les administracions públiques, on s'observa un augment important de nombre d'aprovats durant el govern del PP (veure Taula 9.20).

Taula 9.20. Comparació dels actes sobre els presentats a les proves de la JQCV entre l'època de govern socialista i l'època de govern del PP

Pres/Aptes	TOTAL GS	TOTAL GPP	Evolució relativa	Evolució absoluta
Oral	86,77	73,30	-15,52	-13,47
Elemental	61,14	59,56	-2,58	-1,58
Mitjà	25,28	39,48	56,17	14,2
Superior	13,06	16,99	30,09	3,93
Total	56,05	44,70	-20,25	-11,35
Administratiu	24,47	14,18	-42,05	-10,29
Textos	18,05	10,35	-42,66	-7,7
Comunicació	21,00	23,88	13,71	2,88
Comercial	66,99	-	-15,52	-
Total	23,95	16,90	-29,44	-7,05
TOTAL	55,80	44,45	-20,34	-11,35

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la JQCV. Pres/Aptes (percentatge d'aptes sobre els presentats), GS (governos socialistes), GPP (governos del PP).

Les xifres oficials de la JQCV no faciliten informació sobre la quantitat de persones que s'han presentat més d'una vegada a un mateix examen o que ho han fet en més d'una prova o nivell; però, en qualsevol cas, pensem que el nombre total de matriculats (777.925) i d'aptes (314.704) hauria de ser relativitzat i caldria pensar que el nombre de les persones matriculades i les aptes ha estat notablement inferior. Igualment, val a dir que no són públiques les xifres referides a l'ocupació laboral de les persones que han participat en les proves; però es pot apuntar la hipòtesi que en una proporció elevada es tracta de funcionaris públics de les administracions locals i de la Generalitat, de la Sanitat i de l'Ensenyament preferentment.

L'èxit de les proves fins ara s'ha mesurat públicament en termes de nombre de persones matriculades, assimilant aquest fet amb l'interès per conèixer i amb una valoració socialment alta del valencià, i, de manera genèrica, es pot considerar que l'evolució dels aprovats, posen de manifest un cert increment en la capacitació lingüística de la població valenciana. Ara bé, no hi ha cap estudi sobre la mena de benefici que el títol de coneixements de valencià, en qualsevol nivell, ha produït en les persones que l'han obtingut (generalment, comptar amb més mèrits en un concurs o en una oposició pública) i, en qualsevol cas, no ha generat canvis profunds en els usos lingüístics de les administracions i les empreses on treballen les persones que han aconseguit un dels títols de la JQCV i, especialment, com veurem tot seguit, en les administracions públiques.

CAPÍTOL 10

LES POLÍTIQUES EN L'ÀMBIT DEL GOVERN I L'ADMINISTRACIÓ

Respecte a les polítiques lingüístiques en els àmbits públics, analitzarem de manera diferenciada les iniciatives a dins del Consell i la rellevància política que el govern ha donat a la política lingüística per promoure el valencià i passarem després a considerar les actuacions impulsades en l'àmbit de l'administració pública (organismes públics i parapúblics) de la Generalitat, en les administracions locals i en les d'àmbit estatal i justícia; per acabar fent referència a un aspecte que és responsabilitat dels poders públics i té una càrrega simbòlica notable en els processos de recuperació lingüística com és la toponímia i la seua *valencianització*.

10.1. LA LLENGUA EN EL GOVERN VALENCIÀ

Ens referirem en aquest apartat exclusivament al que podríem denominar l'autoaplicació pel Consell de la seua política lingüística i als usos lingüístics dels seus membres; considerant ací *govern* no sols el president, vicepresidents i els consellers, sinó també els secretaris autonòmics, secretaris generals de les conselleries i els directors generals.¹

Possiblement en cap àmbit de les polítiques lingüístiques impulsades pel Govern Valencià és posen tant de manifest els objectius reals o, com a mínim, la concepció que és té de cada llengua com a instrument de comunicació, cohesió comunitària i estructuració de comportaments socials, despullada de la retòrica convencional oficial, com els usos lingüístics del govern en les seues actuacions públiques. I, encara més, l'autoaplicació de les polítiques lingüístiques dins del mateix govern evidencia els principis ordenadors en què es fonamenta la política lingüística valenciana general que

¹ Seguim ací la concepció àmplia de govern que es desprèn de la Llei de Govern Valencià (1983). Volem considerar la totalitat de responsables polítics de l'administració, deixant-hi fora l'estructura funcional, que començaria amb els caps d'àrea (subdirectors generals), sovint bastant *polititzats*, i, sobretot, amb els caps de servei.

són, essencialment, la voluntarietat i la iniciativa personal escassament incentivades, llevat de l'ensenyament obligatori.

En aquest sentit, cal observar que ni la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià ni la Llei del Govern Valencià han estat desenvolupades per donar cap mena d'orientació pel que fa als usos lingüístics preferents dels membres del Consell de la Generalitat en les reunions del Ple, en les relacions internes entre departaments, intervencions en les Corts Valencianes, compareixences públiques o en les seues declaracions als mitjans de comunicació.²

El criteri seguit pels responsables del Consell ha estat, com ja hem dit, guiat per la voluntat personal d'usar cada una de les llengües en funció de la pròpia seguretat expressiva en contextos formals i de la capacitació lingüística individual. En conseqüència, dins del Consell, els usos lingüístics no seran diferents de les dinàmiques diglòssiques de la societat valenciana; fet que qüestionaria la idea, bastant estesa en els representants polítics valencians, que les dues llengües s'usen amb *normalitat* perquè qualsevol persona pot expressar-se amb total llibertat en la llengua de la seua preferència. Així, si recordem algunes de les dades analitzades en el *Capítol 7*, veurem que, en els discursos d'investidura haguts entre 1983 i 2002, el valencià només ha estat present de manera testimonial en dues ocasions: sent el 8% del discurs de la primera investidura (1983) del socialista Joan Lerma i el 3% del de la primera investidura (1995) d'Eduardo Zaplana (PP); mentre que en la resta de casos el castellà serà l'única llengua utilitzada. Les diferències pel que fa als usos lingüístics dels presidents cal buscar-les en la fase de debat i en el jurament de la investidura. En aquest sentit, el president socialista, usarà el valencià en 40% de les intervencions de 1987 i un 66,7% en 1991; mentre que els dos del PP no hi faran servir aquesta llengua. Tots els juraments socialistes seran en valencià i els dels presidents del PP exclusivament en castellà (*veure Taula 10.1*).

Taula 10.1. Ús del valencià pels presidents durant la investidura (en percentatges)

Exposició	1983	1987	1991	GS	1995	1999	2002	GPP
Programa	8	0	0	2,7	3	0	0	1
Debat	0	40	66,7	46,2	0	0	0	0
Jurament	V	V	V	-	C	C	C	-

Font: *Elaboració pròpia*. V (valencià), C (castellà), GS (governos socialistes), GPP (governos del PP).

Els usos lingüístics dels membres del Consell durant els debats de política general seran molt semblants als d'investidura. La mitjana d'ús del

² La Generalitat de Catalunya regulà aquests usos lingüístics en 1987, prioritzant l'ús del català.

valencià durant els governs socialistes serà del 10% en els discursos centrals del president, del 55% en les intervencions presidencials en el debat i del 45% pel que fa als membres del govern; mentre que, durant els debats de l'època de govern del PP, totes les intervencions dels presidents són en castellà i no hi intervien altres membres del govern (veure Taula 10.2).

Taula 10.2. Ús del valencià pel Consell en el debat de política general (en percentatges)

Exposició	I Leg	II Leg	III Leg	PS	IV Leg	V Leg	PP
President discurs	0	0	25	10	0	0	0
President debat	29,1	55	66,4	54,8	0	0	0
Govern	29,4	54,3	55,8	45,2	-	-	-

Font: Elaboració pròpia. Leg (legislatura).

D'igual manera hem vist que les intervencions dels representants del Consell en el debat anual de Pressupostos en les Corts Valencianes posaven de manifest notables diferències en l'ús del valencià segons matèries i legislatures en funció, exclusivament, de la voluntat i la capacitat lingüística de cada persona. A diferència dels debats de política general i d'investidura, en el de pressupostos, els representants del Consell durant l'època de govern del PP usaran el valencià amb una freqüència superior (29,4%) al que ho havien fet els socialistes (16,1%), si bé el castellà sempre és la llengua predominant. Els àmbits en què menys s'ha usat el valencià són Economia i Benestar. Durant l'època de govern socialista les matèries de Governació (60,9%) presenten els percentatges més elevats, mentre que Economia (7%) i Benestar (2%) se situen en nivells quasi testimonials. En l'etapa de govern del PP, Cultura (69,1%) i Medi Natural (58,8%) tenen els nivells més elevats, i Governació (8,4%) i Economia (2,1%) els inferiors (veure Taula 10.3).

Taula 10.3. Ús del valencià pel Consell en el debat de Pressupostos (en percentatges)

Matèria	II Leg	III Leg	PS	IV Leg	V Leg	PP	Total
Economia	0	14	7	4,2	0	2,1	6
Cultura	0	41,7	20,9	38,2	100	69,1	34
Infraestructures	25	23,5	24,3	25	66,7	45,9	31,9
Medi Natural	29,2	51,3	40,3	66,7	50	58,8	50,8
Benestar Social	0	3,9	2	0	33,3	16,7	8
Governació	56,3	65,4	60,9	0	16,7	8,4	42,4
Total	11,6	30,6	16,1	20	38,7	29,4	24,4

Font: Elaboració pròpia. Leg (legislatura).

Aquestes dades mostren clarament que els usos lingüístics públics del Consell van seguir una dinàmica diglòssica, segons la qual mentre els representants del govern valencianoparlants per origen familiar o voluntat pròpia van usar habitualment les dues llengües i van optar per una o l'altra en funció normalment del context comunicatiu i de la llengua dels interlocutors en els debats, els que eren per origen o voluntat castellanoparlants usen el castellà pràcticament de manera exclusiva en totes les circumstàncies, contextos comunicatius i interlocutors.³ No obstant això, si analitzàrem els usos lingüístics formals interns i externs del Consell en el seu conjunt, veuríem que hi ha algunes deferències entre el govern socialista i el govern del PP, tot i compartir els principis essencials de la voluntarietat i la iniciativa individual en l'ús de cada llengua, els comportaments diglòssics i d'usar de manera predominant el castellà (Ferrando, 1991).

Així, en els usos lingüístics dels responsables del Consell, especialment durant l'etapa socialista, caldrà distingir els espais externs (i públics) i els interns, i també entre les persones valencianoparlants i les castellanoparlants. En aquest sentit, els usos externs dels socialistes valencianoparlants seran desiguals i aniran des de un nombre reduït de persones que utilitzaran el valencià de manera pràcticament exclusiva a altres que ho faran de forma ocasional, no sent massa habitual casos en què no l'ussaren mai. Per contra, entre els responsables castellanoparlants l'ús públic del valencià, especialment de manera oral, serà ocasional, i només ocasionalment i de manera minoritària hi haurà qui usará el valencià de manera preferent. En els usos interns formals, essencialment en la correspondència, no hi haurà massa diferències entre valencianoparlants i castellanoparlants i es tendirà a usar el valencià amb major freqüència que el castellà, però mai de manera exclusiva i sempre en funció de la voluntat personal (*veure Quadre 10.1*).⁴

Així mateix, durant l'època socialista hi hagué una certa tendència, coherent amb el domini dels comportaments diglòssics, a vincular l'ús del valencià amb els discursos identitaris, sobre la pròpia llengua, l'ensenyament i la cultura, amb una voluntat de generar complicitats amb actors privats favorables a la recuperació del valencià; mentre que, en altres matèries i àmbits de govern o que afectaven sectors socials menys preocupats per la llengua es

³ Els usos de les llengües a les Corts Valencianes s'allunyaria dels usos, pràcticament monolingüe en la llengua pròpia, dels parlaments i els governs de Galícia, Catalunya i les Illes Balears, i s'acostaria a les dinàmiques dels casos basc i navarrès.

⁴ Aquesta mena de comunicacions formals escrites, com la gran majoria de la documentació escrita en valencià dins de les administracions, són realment versions en valencià de documents prèviament escrits en castellà i traduïts pels serveis de promoció del valencià.

considerara, de fet, que no era tan necessari l'ús del valencià o, fins i tot, que era més adequat utilitzar el castellà.

Quadre 10.1. Estimació de les dinàmiques d'ús del valencià pels membres del Consell

Ús	Sempre		Preferentment		Ocasionalment		Mai	
	Públic	Intern	Públic	Intern	Públic	Intern	Públic	Intern
Llengua	Vp	Cp	Vp	Cp	Vp	Cp	Vp	Cp
PSPV	+	-	+	+	+++	++	++	-
PP	-	-	-	-	+	+	+++	+++

Font: *Elaboració pròpia*. Vp (valencianoparlant), Cp (castellanoparlant). +++(freqüentment), ++(amb certa freqüència), +(ocasionalment), -(mai). Públic (preferentment oral). Intern (preferentment escrit).

Pel que fa als governs del PP, la característica principal és que, en termes generals, disminuirà l'ús del valencià en els registres formals. Així, en les activitats públiques, els representants valencianoparlants del Consell tendiran a usar-lo amb una freqüència més ocasional o, fins i tot, sovint, no l'usaran pràcticament mai, no havent-hi casos que usaren el valencià de manera exclusiva. Mentre que els castellanoparlants faran servir el castellà de manera predominant i, només, puntualment utilitzaran el valencià (*veure Quadre 10.1*). Respecte a ús intern formal, el valencià serà menys utilitzat que durant l'etapa de govern socialista; tenint una freqüència d'ús ocasional en la major part dels departaments i, en molts casos, l'ús del castellà fou pràcticament exclusiu; sent una minoria de responsables polítics del PP els que manifestaren una voluntat d'usar de manera preferent el valencià (*veure Quadre 10.1*). Val a dir que, com en el cas del govern socialista, la majoria de les comunicacions formals escrites de caràcter intern en valencià eren producte d'una traducció prèvia.

També, com va passar amb els governs socialistes, l'ús del valencià es va relacionar amb els discursos identitaris, sobre el valencià, i amb aspectes de l'ensenyament i la cultura; entenent, dins d'aquesta lògica, que en la resta de matèries el castellà era la llengua més adequada. A diferència, però, de l'època socialista, l'ús del valencià pels membres del Consell no pretén ni genera complicitats amb els sectors socials favorables a la recuperació del valencià. Les principals complicitats simbòliques es buscaran amb els sectors socials partidaris del secessionisme lingüístic, generalment preocupats per les qüestions nominalistes i bastant indiferents a la recuperació del valencià.

La diferència, per tant, entre els dos governs no és en l'essencial, ja que ambdós segueixen pràctiques diglòssiques i l'ús del valencià depèn de la voluntat personal. Els canvis tindran a veure amb la intensitat i freqüència de

l'ús de la llengua i també en les complicitats que es pretenen establir amb sectors socials concrets usant el valencià.

10.2. LA RELLEVÀNCIA POLITICoadministrativa DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA

La participació en els pressupostos anuals de la Generalitat de les polítiques destinades a incrementar l'ús del valencià i el rang politicoadministratiu dels departaments encarregats d'executar la política lingüística són indicadors de la importància que la política lingüística ha tingut dins del sistema de prioritats i de les polítiques del Consell.

Pel que fa al primer i agafant com a període d'anàlisi la darrera legislatura socialista i la primera del govern del PP⁵ veiem que la participació dels programes específics de promoció de l'ús del valencià en els pressupostos de la Generalitat se situa durant l'època socialista al voltant del 0,073% de mitjana i en el 0,070% en la de govern del PP. Xifres bastants similars, on el moment més alt correspon al darrer pressupost socialista (1995), en què s'assoleix el 0,077%. Val a dir, però, que el percentatge de recursos destinats a despesa corrent (despeses de funcionament i de personal) durant l'època socialista és al voltant del 64%, llevat de 1995 que descens per baix del 57%, mantenint-se en el període de govern del PP entre nivells del 61% i el 65%. Fet que contrasta amb què la despesa corrent de la Generalitat es situa sempre en nivells molt inferiors (47% i el 50% del total del pressupost), el que comportaria que els recursos destinats per a l'àrea de política lingüística que havien de tenir un impacte directe o indirecte en el conjunt de la societat se situaven bastant per baix de la mitjana dels Pressupostos de la Generalitat i que la major part dels recursos de l'àrea es destinaven al manteniment de l'estructura administrativa i de personal (*veure Taula 10.4*).

⁵ Els pressupostos de les dues legislatures són fàcilment comparables perquè utilitzen una tècnica pressupostària similar, corresponen a períodes de temps idèntics i perquè desapareix la distorsió que en la comparació de les xifres de les primeres legislatures socialistes introduïen la progressiva incorporació de noves competències i serveis a la Generalitat, i les que en la segona del PP genera la incorporació de noves competències cedides per l'estat i la dotació de serveis de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Ens centrem en els recursos destinats a l'àrea de política lingüística exclusivament i no analitzem altres categories importants, que no identifiquen suficientment les quantitats destinades a promoció del valencià, com ara ensenyament, promoció de les associacions de valencians a l'exterior, RTVV, ajudes extraordinàries a entitats, publicitat o activitats culturals en general.

Taula 10.4. Percentatge dels programes de promoció de l'ús del valencià als Pressupostos de la Generalitat (1992-1999)

Any	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
% en el total dels PGV	0,074	0,073	0,068	0,077	0,070	0,070	0,069	0,070
% Sense considerar DFP	0,052	0,050	0,045	0,067	0,053	0,048	0,051	0,051
% DFP dels PPV	64,1	64,9	65,3	56,7	61,9	64,7	63,2	61,3
% DFP dels PGV	48,3	48,6	47,6	49,9	49,1	48,7	47,1	46,5

Font: Elaboració pròpia sobre els pressupostos anuals de la Generalitat. PGV (Pressupostos de la Generalitat Valenciana), DFP (despeses de funcionament i de personal), PPV (programes de promoció de l'ús del valencià).

Conseqüentment, cal destacar que el pes dels recursos econòmics dels programes de promoció d'ús del valencià realment destinats a activitats que incidiren sobre el teixit social dins del pressupost global de la Generalitat una vegada descomptades les despeses corrents és inferior en aproximadament un 30% en termes relatius als de la mitjana dels Pressupostos de la Generalitat. Així, descomptades les despeses corrents, els recursos que es destinen al valencià durant el període socialista són el 0,045% i el 0,052% (en 1995 s'arriba de manera extraordinària al 0,067%) del total, mentre que en els anys de govern del PP oscil·len entre 0,48% i 0,053% (veure Taula 10.4). En termes generals, unes xifres bastant modestes i que difícilment poden generar uns incentius intensos per part del Consell en la promoció de l'ús del valencià.

Respecte al rang politicoadministratiu dels departaments responsables de la política lingüística, cal dir que el primer reglament orgànic de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de 1984, estableix que, depenent del conseller hi ha el Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià, que ha de programar i executar la política relacionada "*amb la utilització normal i oficial del Valencià, així com el seu ensenyament*".⁶ Aquest gabinet, tenia una posició politicoadministrativa similar a la d'una subdirecció general,⁷ però una consideració especial per la seua vinculació més directa al conseller. En 1987, la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència es reestructura i el Gabinet és dividit, quedant el Servei d'Ensenyament del Valencià, amb rang administratiu de servei, adscrit a la Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa i constituint la resta de serveis el Gabinet d'Ús del Valencià que serà adscrit a la

⁶ Decret 38/1984, de 2 d'abril (DOGV núm. 162, de 17 de maig de 1984).

⁷ Durant els governs socialistes, la jerarquia del govern era president, conseller i secretari/director general, els caps d'àrea/gabinet (subdirectors) eren pocs i tenien un sentit semipolític, els caps de servei tindran caràcter funcional, encara que sovint *polititzat*. Durant els governs del PP, la jerarquia serà president, vicepresident, conseller, secretari autonòmic i secretari/director general i els caps d'àrea i de servei seran bàsicament de caràcter funcional, però amb dinàmiques que els *polititzaven*.

Secretaria General de la conselleria amb l'única funció definida de fer “*l'estudi i el seguiment de l'aplicació de la normativa relativa a l'ús i l'ensenyament del valencià*”. D'aquesta manera, malgrat que es manté el rang administratiu del gabinet a un nivell similar al d'una subdirecció, es perd rellevància política relativa i la competència de la política d'ensenyament, que tindrà un altre responsable polític immediat.⁸ Per al seu treball intern, el gabinet s'organitzarà en els serveis d'Estudis i Planificació, que fonamentalment farà estudis sociolingüístics; d'Assessorament Lingüístic, que s'encarregarà de les traduccions administratives, informes de toponímia i onomàstica, i la supervisió dels continguts dels llibres de text; i el de Promoció del Valencià, que serà responsable de la promoció oficial i social del valencià i de la JQCV.

Aquesta situació es mantindrà fins que en març de 1991 es cree la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) com a resultat del pacte per aprovar els Pressupostos de la Generalitat de 1991 amb el suport dels dos diputats nacionalistes d'Unitat del Poble Valencià.⁹ Cal destacar que, amb aquest fet, es superen alguns dels tabús dels governs valencians, presents des del procés d'aprovació de la LUEV, com ara no usar el concepte *política lingüística* per referir-se a la política de promoció del valencià, i alhora s'augmenta el rang politicoadministratiu del departament de la política lingüística, que passa a ser una direcció general.¹⁰ Les funcions de la nova DGPL seran formalment ampliades, especialment en l'àmbit de les administracions públiques i l'assessorament, mentre que els serveis de l'antic Gabinet d'Ús passen a anomenar-se d'Estudis i Investigació Sociolingüística, d'Ús Oficial i Assessorament del Valencià, i de Promoció Social i Cultural del Valencià, sense canviar les seues funcions. En termes reals, la creació de la DGPL no comporta nous recursos ni noves dinàmiques de treball, diferents a les del Gabinet d'Ús del Valencià; però sí que significà, especialment a partir del nomenament de Joan Romero com a conseller d'Educació i Ciència (1993), una major rellevància i importància política relativa.¹¹

Amb l'arribada del PP al poder, en 1995, la Direcció General de Política Lingüística és suprimida i serà adscrita com una àrea a la nova Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa i Política Lingüística. Els noms dels serveis de l'àrea de política lingüística tornaran a canviar, però sense

⁸ Decret 95/1987, de 17 d'agost, (DOGV núm. 649, de data 27 d'agost de 1987).

⁹ Decret 50/1991, de 27 de març, (DOGV núm. 1517, de 9 d'abril de 1991).

¹⁰ Un tabú que no ha estat mai superat és usar el concepte de *normalització lingüística* de forma no problemàtica en àmbits oficials; tot i que, en la nostra opinió, la política lingüística del Consell no ha pretès mai la normalització lingüística, sinó que ha impulsat polítiques de promoció.

¹¹ Al final del govern socialista, el Consell impulsà un ampli debat sobre les polítiques necessàries per a la societat valenciana, que es recollí en 12 volums (Honrubia, 1994): la immensa majoria de les aportacions són en castellà i la política lingüística no hi és considerada en cap apartat.

modificar les funcions reals. Hi ha la particularitat que el Servei d'Ensenyament del Valencià i l'àrea de política lingüística queden integrats en la mateixa direcció general, cosa que no passava des de 1987, tot i que depenent de dos caps d'àrea diferents.

El rang politicoadministratiu dels organismes encarregats de la política lingüística perd importància durant l'època de govern del PP, tornant a una situació similar a la de 1987-1991, si bé amb menor suport polític de la direcció de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència que la que havia tingut en els primers anys de govern socialista. Fins i tot, cal destacar, que des de 1999, amb la creació de la figura dels vicepresidents del govern i dels secretaris autonòmics el rang politicoadministratiu de l'àrea de política lingüística encara serà inferior, sempre en termes relatius.

10.3. LES POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES A L'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA I ORGANISMES PARAPÚBLICS

Les característiques bàsiques, i podríem dir els objectius màxims, de les polítiques lingüístiques dels governs valencians en l'àmbit de l'administració pública i dels organismes parapúblics es van posar en els anys de govern socialista i tenien com a elements estructuradors essencials la voluntat de donar una resposta positiva al dret dels ciutadans a usar i ser atesos en valencià per les administracions públiques, evitar pressions explícites sobre els treballadors públics per la llengua que voluntàriament usaven en el seu treball, i incentivar el coneixement voluntari del valencià entre els treballadors públics. En altres paraules, la pràctica de l'administració de la Generalitat en matèria d'ús del valencià no ha estat massa diferent de la seguida pels diferents governs que la dirigien, i s'ha dut a terme sense considerar com una limitació per estendre-hi l'ús del valencià el context social de diglòssia lingüística i, especialment, la força dels hàbits d'usar el castellà en els àmbits de l'administració pública, i especialment en els serveis transferits de l'estat o en els poders públics amb funcions més coercitives (Justícia i policia). I, sobretot, s'ha impulsat, com veurem, amb incentius moderats perquè els treballadors públics coneguessen el valencià i sense incentius per augmentar-ne l'ús del valencià en el treball habitual de les administracions.

Cal destacar, abans de seguir endavant, que els esforços del Consell en promoció de l'ús del valencià en aquests àmbits es van concentrar en l'administració que depenia directament del Consell, mentre que els organismes parapúblics i les altres institucions de la Generalitat (Consell Valencià de Cultura, Sindicatura de Comptes, Corts Valencianes) no hi van ser objecte de cap mena d'atenció especial, i només en les administracions locals, a

la perifèrica de l'estat, les forces de seguretat de l'estat o la de Justícia ha impulsat algunes actuacions (Pitarch, 1993b).

Iniciatives generals

Cal recordar que la LUEV establia que les dues llengües oficials s'usaran per l'administració "*en la forma regulada per la llei*" i que el valencià és llengua pròpia de la Generalitat i de la seua administració pública, de l'administració local i de les corporacions i institucions parapúbliques d'aquestes institucions. S'ha de dir, però, que el concepte *llengua pròpia* no ha tingut cap mena de significació especial dins del Consell i de l'administració pública, i no ha adquirit la connotació ni de llengua primera ni prioritària i ha quedat com un enunciat merament retòric, escassament utilitzat i poc significatiu. Així mateix, cal entendre ací la referència a la *lleï*, en un sentit ampli com a sinònim de tota mena de legislació, reglament i normativa oficial, i, com veurem i de la mateixa manera que succeïa amb el Consell, la regulació dels usos de les dues llengües oficials en les administracions públiques ha estat més aviat escassa, poc sistemàtica i inestable, a més d'irregularment seguida.

Amb caràcter genèric per impulsar i avaluar l'aplicació de la LUEV a l'àmbit de l'administració, es va crear en abril de 1984 la Comissió Interdepartamental per a l'Aplicació de l'Ús del Valencià¹² que, amb la finalitat d'impulsar l'ús del valencià, fixava com objectius la coordinació de l'acció dels departaments de l'administració del Consell i de les administracions dependents de la Generalitat, així com establir convenis amb la resta d'administracions. La comissió estava presidida pel conseller de Cultura, Educació i Ciència i tenia per vocals els directors generals d'Educació Bàsica, el de Funció Pública, el de Mitjans de Comunicació i el d'Administració Local. A la comissió podien ser convocats els secretaris generals de les conselleries amb veu, però sense vot i podien assistir persones de prestigi per informar.

Amb tot, el funcionament de la comissió no va ser massa àgil i les iniciatives que en va prendre van ser molt limitades en la pràctica, més enllà de recomanar als secretaris generals de les conselleries l'elaboració de circulars que regularen l'ús del valencià en la documentació, correspondència i en l'atenció als ciutadans. Les causes de la limitada transcendència i activitat de la comissió són diverses: només hi formaven part representants de tres conselleries, les prioritats llavors dels departaments de la Generalitat eren autoorganitzar-se i hi havia poca tradició de coordinació, molts responsables polítics consideraven que la promoció del valencià s'havia de concentrar

¹² Decret 44/84, 16 d'abril de 1984, (DOGVI, núm. 160, de 3 de maig de 1984).

primerament al món de la cultura i l'ensenyament, i fins i tot que hi havia qui identificava la LUEV i la promoció del valencià no tant com una iniciativa del Consell en el seu conjunt, sinó, sobretot, com una iniciativa del conseller de Cultura, Educació i Ciència, Ciprià Ciscar, que era considerat un possible adversari dins del PSPV-PSOE del president de la Generalitat, Joan Lerma.

La comissió fou reorganitzada, sense modificar-ne els objectius a finals de 1988;¹³ el president continuava sent el conseller de Cultura, Educació i Ciència, i els vocals seran els secretaris generals de les conselleries, el cap del Gabinet d'Ús del Valencià i el director de l'Institut Valencià d'Administració Pública; podent-hi assistir, com en l'etapa anterior, persones de prestigi. El funcionament va millorar en termes relatius respecte l'etapa anterior. Essencialment, va contribuir a donar cobertura al Pla Trienal de Promoció de l'Ús del Valencià a la Comunitat Valenciana de 1990. El Pla era la primera visió integrada de l'acció del Govern Valencià; però considerant els seus continguts no introdueix massa iniciatives que no estigués fent ja el Consell i, en moltes ocasions, és merament volitiu o reitera de manera retòrica la necessitat d'incrementar l'ús del valencià en l'administració i de promoure'l socialment. El pla no produí canvis de fons en les polítiques lingüístiques del Consell, si bé en els últims anys de Govern socialista va servir de suport per intensificar algunes formes de promoció, augmentar les ajudes econòmiques a sectors socials i econòmics, i impulsar l'ensenyament en valencià. Amb tot, n'hi ha alguna proposta innovadora, com ara la idea de crear una xarxa tècnica de promoció del valencià en les administracions públiques (Generalitat Valenciana, 1990c). De fet, la proposta de creació d'una xarxa tècnica de promoció lingüística, serà parcialment assumida per la Comissió Interdepartamental, que en 1991 acordà la modificació de les funcions formals dels funcionaris encarregats de l'assessorament lingüístic en els departaments de la Generalitat, canviant també la denominació de *traductors-correctors* per la de *tècnics de promoció lingüística*, i en 1992 aprovà la creació d'unitats de promoció lingüística a totes les conselleries.¹⁴

Amb l'arribada del Govern del PP en 1995, la comissió interdepartamental simplement va deixar de reunir-se i, per tant, d'intentar coordinar mínimament les iniciatives de promoció de l'ús del valencià de les

¹³ Decret 178/88, 15 de novembre, (*DOGV* núm. 954, de 30 de novembre de 1988).

¹⁴ El canvi de nom dels traductors-redactors per tècnics en promoció lingüística no tingué cap transcendència pràctica, ja que les funcions reals van continuar sent la de traducció (*passiva*) de documents administratius i no esdevingueren agents normalitzadors (*actius*) dels departaments administratius de la Generalitat com es pretenia teòricament amb el canvi de nom. L'acord de crear unitats de promoció de l'ús a les conselleries, quan començava a implementar-se, ser paralitzat a causa de la crisi econòmica i de la decisió del Consell de reduir els costos de personal.

conselleries, que van quedar exclusivament condicionades per la voluntat dels diferents responsables polítics a cada una de les unitats administratives.

Lleis, reglaments i circulars

Com ja hem vist (*Capítol 8*) la LUEV obliga a què les lleis de les Corts Valencianes siguen redactades i publicades en les dues llengües, i val a dir que aquesta obligació, tot i que no s'ha produït cap mena de reglamentació específica, s'ha estès a totes les normes (decrets, ordres, resolucions, convenis, acords, etc.) que publica en una única edició a dues columnes, una en cada llengua oficial, el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*. De la mateixa manera, la pràctica totalitat de circulars internes dels departaments del Consell sobre qüestions de personal (control d'horaris, vacances, etc.), i criteris de funcionament intern dels serveis han tendit també a publicar-se i difondre's en les dues llengües oficials, i, en general, aquest ha estat l'hàbit pel que fa als anuncis públics adreçats al conjunt de la ciutadania, si bé és habitual també la informació interna i a la ciutadania exclusivament en castellà, i menys freqüentment només en valencià. Cal destacar, però, que serà habitual que els documents es redacten primerament en castellà i només quan s'ha conclòs el procediment i estan pràcticament aprovats es fa la traducció al valencià i s'editen o difonen en les dues llengües. Igualment, hem de dir que la documentació i els informes de tipus jurídics, econòmics i administratius que estan en la base dels projectes de lleis, reglaments i anuncis públics es redactaran habitualment en castellà, especialment quan els informes són més extensos i detallats o quan es tracta de la defensa jurídica de la Generalitat que ha funcionat en castellà pràcticament de manera exclusiva.¹⁵

Les iniciatives per modificar aquesta situació de predomini funcional del castellà en la preparació de la reglamentació i legislació promoguda pel Consell han estat poc sistemàtiques i escasses. El control parlamentari exercit per EU¹⁶ i la denúncia per part de sindicats de treballadors públics de la marginació relativa del valencià en aquesta classe de processos durant la darrera legislatura de govern socialista va provocar el compromís genèric del Consell de fer un major esforç per valencianitzar aquests procediments; però el canvi de partit en el govern i l'actitud de major indiferència del PP cap a l'ús del valencià en tots els contextos oficials va fer que no hi hagués cap canvi en

¹⁵ En aquest sentit, és paradigmàtic que els annexos de la Llei de Pressupostos de la Generalitat hagen estat escrits i pràcticament de manera exclusiva en castellà.

¹⁶ El Grup Parlamentari d'EU denuncià, després d'haver demanat al Consell informació sobre documentació administrativa de major valor qualitatiu, que l'ús del valencià quasi mai arribava al 5% dels casos i que, fins i tot, en algunes matèries i conselleries era nul.

la dinàmica del usos lingüístics en l'elaboració de les lleis, dels reglaments i de les circulars del Consell, o que, si de cas, s'hi incrementés l'ús del castellà.

Retolació pública oficial

La primera normativa sobre senyalització pública que té en compte les dues llengües de la Comunitat Valenciana correspon a 1981, durant l'etapa preautonòmica,¹⁷ tot i que limitada a la senyalització de carreteres, aeroport, i estacions ferroviàries, d'autobusos i marítimes, i garantint una posició de predomini per a la llengua castellana; ja que es regula que les indicacions havien d'estar generalment en castellà, o en valencià i castellà alhora.

Constituint el Consell després de les primeres eleccions autonòmiques de 1983, la retolació interna dels departaments de la Generalitat, sense cap mena de reglamentació específica, es va fer de manera habitual exclusivament en valencià; si bé en els nivells inferiors i perifèrics de l'administració autonòmica, en les empreses públiques, la casuística i els criteris que es seguien no sempre eren coincidents i la presència del castellà fou superior. La tipologia de la retolació i dels logotips oficials de cada departament de la Generalitat, o els criteris lingüístics i de disseny seguits en la senyalització d'anuncis d'obres, carreteres i toponímia menor va ser molt divers i generava una baixa identitat corporativa de les noves institucions autonòmiques. Per superar, part d'aquests problemes i especialment la proliferació de logotips propis, es crea la Comissió de Disseny i Senyalització de la Generalitat Valenciana.¹⁸ La comissió tenia com a objectius en la normalització del grafisme, la retolació i el disseny i, en general, tot allò que incidís "*en la identitat gràfica de la Generalitat*", sense considerar formalment les qüestions lingüístiques; tot i que, durant l'època socialista contribuí a què el valencià fos de manera quasi única la llengua de la retolació dels edificis i formularis públics. Amb l'arribada del PP al Consell, la comissió reduí la freqüència de les reunions i va perdre capacitat de control en la matèria en què era competent.

L'ús de les llengües en la senyalització de tots els serveis públics ubicats a la Comunitat valenciana es regularà en 1986¹⁹ i s'establirà l'obligació de retolar en valencià la senyalització d'autopistes, carreteres, camins, estacions ferroviàries i d'autobusos, ports i les dependències i els serveis d'interès públic que depenen de la Generalitat i de les entitats locals, que, ocasionalment, també es retolaran en castellà quan pertoque. D'aquest criteri

¹⁷ Reial Decret 2296/1981, de 3 d'agost, (BOE de 9 d'octubre de 1981).

¹⁸ Decret 68/1985, de 27 de maig, (DOGV núm. 257, de 3 de juny de 1985).

¹⁹ Decret 145/1986, 24 de novembre, (DOGV núm. 509, de 20 de gener de 1987).

general, se'n podis fer excepció a les zones castellanoparlants. La retolació informativa i dels noms dels òrgans de l'administració de la Generalitat i de les institucions que en depenen ha de ser en valencià en tots els casos, llevat els panells d'informació a les zones castellanoparlants. Mentre que la retolació interior de les dependències administratives dels ens locals havia de ser almenys en valencià a les zones valencianoparlant i almenys en castellà a les castellanoparlants. Respecte les empreses públiques estatals i a l'administració central, la regulació de la retolació es faria establint convenis de col·laboració amb la Generalitat. No es considerava, però, la senyalització de les vies públiques i la toponímia menor que, com veurem, no es produirà fins 1993.²⁰

Durant els anys de govern socialista, la retolació i el nom dels organismes dependents de la Generalitat va ser habitualment en valencià, i únicament en els serveis perifèrics, serveis socials i sanitaris va haver una certa tendència a l'ús en les dues llengües. En l'administració local, encara que la tendència va ser retolar en valencià als municipis de la zona valencianoparlant, la casuística és molt àmplia i dispersa, i depèn sempre de la composició política del municipi i dels serveis que es presten, sense que la reglamentació de la Generalitat en la matèria haja tingut massa influència real. La retolació de l'administració central i de l'administració de Justícia va tendir a ser en les dues llengües oficials, sobretot a partir de finals dels noranta.

Durant el període de govern del PP, els criteris i les pràctiques de retolació d'institucions i serveis públics seguiran sent els mateixos que en l'època socialista; si bé s'hi observa una certa tendència a usar en més ocasions el castellà, de vegades de manera exclusiva, en dependències dels serveis perifèrics, sanitaris, d'empreses públiques i de serveis socials, i fins i tot en alguns casos en el nom preferent d'alguns organismes públics.²¹

Documentació i formularis

Pel que fa als impresos, formularis i documentació d'ús públic la LUEV n'afirmava, com hem vist, la plena eficàcia jurídica; obligant a què els formularis i models oficials que hagen d'utilitzar els poders públics a la Comunitat Valenciana estiguen redactats en les dues llengües. Sobre aquest aspecte no hi ha hagut desplegament reglamentari i els criteris seguits pels diferents departaments del Consell ha estat divers i escassament sistemàtic, tant

²⁰ Ordre d'1 de desembre de 1993, (DOGV núm. 2227, de 15 de març de 1994)

²¹ El cas del Servei Valencià de l'Ocupació i la Formació és paradigmàtic. D'acord amb la reglamentació a què fem referència, el nom oficial havia d'haver estat sols en valencià; no obstant això, l'acrònim oficial serà el de SERVEF, que es correspon amb la forma castellana de Servicio Valenciano de Empleo y Formación, i el nom serà usat habitualment en les dues llengües oficials.

en els aspectes formals i de disseny com en l'ús de les llengües oficials i el seu tractament en els impresos i formularis públics.

En termes generals, durant l'època de govern socialista els impresos de caràcter més genèric com ara els formularis per a la correspondència administrativa més habitual tendirà a valencianitzar els aspectes fixos (encapçalament i peu de pàgina) i el mateix passarà, si bé d'una manera menys sistemàtica, amb els certificats, oficis i sol·licituds, formularis de reclamació i els documents d'informació generals a disposició dels ciutadans. Amb tot, la casuística fou molt diversa i els usos concrets depenien sovint dels departaments i de les persones que tenien la responsabilitat de dirigir-los, de manera que en uns casos l'única llengua d'aquesta mena de formularis fou el valencià, en altres ocasions s'usaven les dues llengües en un mateix formulari i, en altres, l'imprès era sols en valencià.

La llengua de la documentació interna de la Generalitat (informes, actes de reunions, correspondència, etc.) dependrà fonamentalment de la voluntat dels responsables polítics i, en el seu defecte, de la dels funcionaris. Si bé, durant els governs socialistes, hi ha una certa tendència, si més no en alguns departaments, a valencianitzar la correspondència, actes de reunions i els informes rutinaris i molt formalitzats utilitzant, sovint, el recurs a la traducció dels serveis de promoció lingüística dels diferents departaments. La documentació administrativa més qualificada (informes econòmics, jurídics i d'inspecció de serveis) serà quasi de manera exclusiva en castellà.

Amb els governs del PP, es mantenen els criteris anteriors en els formularis i impresos elaborats pels serveis centrals i en la informació pública més formal; mentre que els serveis perifèrics i en els serveis socio-sanitaris l'ús del castellà en aquesta mena de documents s'incrementa. Reduint-s'hi també l'ús del valencià de manera molt notable en tota mena de documentació interna (correspondència, oficis, etc.), fins i tot en aquells àmbits en què ja tenia una presència extremadament reduïda.

Les iniciatives del Consell per valencianitzar els impresos i formularis de l'administració local es van limitar a la promoció de cursos de llenguatge administratiu per a funcionaris de les administracions locals i a l'edició, ocasional, de manuals sobre el llenguatge administratiu valencià de caràcter general²² o dirigits preferentment a les administracions locals.²³ Tot i que els cursos de llenguatge administratiu es van mantenir durant els governs del PP,

²² Generalitat Valenciana (1984, 1990d i 1991c)

²³ Generalitat Valenciana (1990b i 1992b).

la difusió de manuals per incentivar l'ús del valencià en l'elaboració de formularis, es va aturar.

Així doncs, els criteris seguits per cada ajuntament seran absolutament independents i dependran de les persones responsables de les polítiques lingüístiques locals o directament de la voluntat personal dels alcaldes.

Pel que fa a la resta d'administracions públiques, la dependent del govern central i l'administració de Justícia, les iniciatives del Govern Valencià en els aspectes que estem analitzant, s'inicien a finals dels anys vuitanta i es limitaran a la col·laboració puntual amb l'administració de Justícia per traduir alguns documents oficials, a la publicació d'un manual de formularis (Generalitat Valenciana, 1992a) i a la traducció al valencià dels formularis i instruccions de la declaració de renda, del llibre de família i d'altres documents administratius de caràcter general i, des de mitjans dels anys noranta, les lleis publicades al *Butlletí Oficial de l'Estat*.²⁴ Sense que s'hi observen canvis essencials amb l'arribada del PP al Consell.

Relació de l'administració amb els ciutadans

La LUEV insisteix bastant en el dret dels ciutadans a usar el valencià davant els poders públics amb plens efectes jurídics dins de l'àmbit territorial de la Comunitat Valenciana. I, igualment, afirma el dret dels ciutadans a ser atesos pels poders públics en valencià, i obliga a què els serveis administratius i de les empreses públiques garantisquen que els treballadors que tenen relació directa amb el públic tinguen el coneixement suficient del valencià. El desplegament reglamentari impulsat pel Consell d'aquests aspectes de la LUEV és gairebé inexistent i s'ha limitat a circulars de caràcter intern de les conselleries i d'algunes empreses públiques, sense comptar amb una norma de caràcter general. Així mateix, s'hi podria considerar també l'exigència de requisits de coneixement lingüístic en alguns llocs de treball de l'administració autonòmica. Tot i que, de fet, el Consell no ha garantit que a tots els llocs de treball relacionats amb l'atenció directa als ciutadans (informació i registre, bàsicament) se'ls exigisca un determinat nivell de coneixement del valencià, si bé sembla que de manera indirecta s'ha intentat que aquests llocs estiguessen ocupats per persones que pogueren atendre, si més no, oralment en valencià.

²⁴ Com hem vist (*Capítol 7*), els primers formularis i impresos d'àmbit estatal es van traduir de manera coordinada entre les tres administracions autonòmiques que tenen reconeguda la cooficialitat de la llengua catalanovelenciana, generant documents amb una única versió i dues denominacions. Però, coincidint amb l'arribada del PP, les versions hi haurà dues versions i dues denominacions de la mateixa llengua. Aquesta distinció entre català i valencià es va ampliar a les pàgines web dels ministeris i organismes oficials centrals.

En aquest sentit, un informe del STAPV-IV de novembre de 2000, analitzant les relacions de llocs de treball, indicava que només en 165 llocs de treball es demanava tenir coneixements de valencià, dels 16.500 que aproximadament componien llavors les plantilles catalogades de l'administració de la Generalitat, i a més a més 68 dels 165 llocs eren de tècnics en promoció i assessorament lingüístic (veure Taula 10.5).

Taula 10.5. Requisit lingüístic en les relacions de llocs de treball de la Generalitat

Departament	Llocs de caràcter general				TOTAL	L	TOTAL
	O	E	M	S			
Cultura, Educació i Ciència	1	16	12	-	29	42	71
Economia	-	25	-	-	25	3	28
Presidència	3	6	5	-	14	6	20
Justícia i Administracions Públiques	-	12	-	-	12	4	16
Benestar Social	-	5	-	-	5	3	8
Indústria i Comerç	-	6	-	-	6	1	7
Agricultura, Pesca i Alimentació	3	-	-	-	3	2	5
Institut de la Joventut	-	2	-	-	2	1	3
Sanitat	-	1	-	-	1	2	3
Obres Públiques, Urbanisme i Transports	-	-	-	-	0	3	3
Medi Ambient	-	-	-	-	0	1	1
Portaveu del Govern	-	-	-	-	0	0	0
Institut d'Investigació Agrària	-	-	-	-	0	0	0
Institut d'Estadística	-	-	-	-	0	0	0
Oficina Pública d'Investigació	-	-	-	-	0	0	0
TOTAL	7	73	17	-	97	68	165

Font: Sindicat de Treballadors de l'Administració Pública Valenciana de la Intersindical Valenciana (STAPV-IV). O (Nivell Oral), E (Nivell Elemental), M (Nivell Mitjà), S (Nivell Superior), L (assessors lingüístics i tècnics de promoció lingüística).

L'absència de reglamentació sistemàtica i global sobre els usos lingüístics en l'atenció als ciutadans va ser substituïda, de fet, per la negociació permanent entre els ciutadans i els funcionaris públics pel que fa a l'ús oral del valencià que no garantia ni l'atenció en aquesta llengua ni una actitud de respecte a la llengua usada pels ciutadans, donant lloc a denúncies contra l'administració de la Generalitat (Capítol 8). Ara bé, generalment, l'ús del valencià en la relació amb els ciutadans acabarà depenent de la voluntat i la capacitat lingüística de cada funcionari; ja que tot i que els ciutadans sempre podien expressar-se en valencià, si el funcionari usaven el castellà, aquells

acabarien usant habitualment també el castellà, imposant-se les dinàmiques diglòssiques assentades en la societat valenciana.

Per escrit, la tendència va ser informar en les dues llengües quan era una correspondència de caràcter divulgatiu i caràcter general. Mentre que en la correspondència i la documentació administrativa generada a instància dels ciutadans es va seguir la tendència de respectar la llengua dels ciutadans.

En aquest àmbit, no va existir massa diferència entre els governs socialistes i els del PP pel que fa als criteris per facilitar l'ús del valencià als ciutadans davant dels poders públics i garantir l'atenció en aquesta llengua. I, en general, aquests mateixos criteris, van ser seguits per les administracions locals i alguns serveis de les altres administracions públiques; tot i que el castellà ha estat la llengua preferent d'atenció tant en l'administració de Justícia com en l'administració perifèrica de l'estat, i més encara en els serveis judicials i policials. Els governs valencians, que no han reglamentat els usos lingüístics dins de la Generalitat amb caràcter general, tampoc no han dut a terme cap mena de reglamentació ni han promogut acords o convenis amb les administracions locals i a les altres administracions públiques sobre els usos seus lingüístics interns i en l'atenció als ciutadans.

La capacitació lingüística dels treballadors de la Generalitat

La LUEV estableix, com hem vist, que els treballadors que tenen relació directa amb el públic han de tenir un coneixement suficient del valencià per a atendre amb normalitat el servei i que el Consell indicarà els llocs de treballs per als quals és preceptiu el coneixement del valencià. Si bé, com hem vist adés, l'aplicació d'aquestes exigències de la llei ha estat poc sistemàtica (*veure Taula 10.5*). La LUEV afirma, igualment, amb caràcter més general, la consideració del valencià com un mèrit en els processos de selecció dels treballadors públics de la Generalitat i de les administracions locals, i que el Consell promourà l'ensenyament del valencià als treballadors públics seguint els principis de gradualitat i voluntarietat".

Caldrà esperar, però, a finals dels anys vuitanta (1989) perquè el govern socialista regule alguns aspectes referits a la formació i capacitació lingüística en valencià dels funcionaris en les proves selectives i en els concursos de provisió de llocs de treball.²⁵ La norma serà vàlida tant per la totalitat de les institucions, administracions i organismes parapúblics de la Generalitat, com per a les administracions locals amb caràcter orientatiu, i obliga a què les

²⁵ Ordre de 17 de juliol de 1989 (*DOGV*, núm. 1118, 31 de juliol de 1989).

convocatòries de les proves especifiquen la possibilitat usar-hi el valencià, i que tres quintes parts del tribunal en tinguen coneixement oral i escrit.²⁶

En altre ordre de coses, un any abans, l'administració de la Generalitat havia regulat el primer barem de mèrits per als concursos de provisió de llocs de treball de la Generalitat.²⁷ El barem, que preveia una suma màxima de 25 punts per la valoració dels mèrits, no valorava el valencià, ni en feia menció, de manera específica, i únicament en l'apartat d'altres mèrits (que podia aportar 6 punts a la suma final) es considera "*el coneixement d'idiomes acreditats documentalment*, i entre aquests idiomes podia estar també el valencià."²⁸ De la mateixa manera en les normes i el barem per a la creació de borses de treball de personal laboral que s'acorda amb els principals sindicats en 1989 tampoc no es considera la valoració de coneixements específics de valencià.²⁹

No serà fins 1990, quan una nova regulació del barem dels concursos³⁰ reconega per als funcionaris de manera específica el mèrit de tenir coneixements de valencià i considere que, d'una puntuació màxima de 28 punts, 4 podrien correspondre a coneixement del valencià.³¹ No obstant això, un any, després aquesta regulació va ser modificada i el nou barem, que es mantindrà durant la resta de períodes analitzats, establirà una puntuació màxima, flexible en funció dels grups de funcionaris, situada entre 30 i 35 punts³² i el valor de l'apartat de coneixements de valencià reduirà la seua importància a un màxim de 3 punts.³³

De la mateixa manera, en les borses de treball que cree la Generalitat a començament dels anys noranta el valencià ja es valorarà com a un mèrit; si bé, amb una importància escassament decisiva en el resultat final (sobre un 5% dels mèrits totals). I en el mateix sentit, la valoració que es farà del valencià en el barem de la provisió de places de la policia local; on, d'un total de prop de

²⁶ Es posava fi així, després algunes denúncies d'opositors, al costum generalitzat fins aleshores que els exàmens selectius per ser funcionaris de la Generalitat tinguessen el castellà com a única llengua vehicular dels tribunals i de la documentació, tot i que, *legalment*, les proves també es podien fer en valencià.

²⁷ Resolució de 27 de gener de 1988, (DOGV núm. 754, de 2 de febrer de 1988).

²⁸ La puntuació màxima per coneixements de valencià podia estar entre 1,5 i 2 punts; és a dir entre el 6% i 8% dels mèrits totals potencials.

²⁹ Resolució de 12 d'abril de 1989, (DOGV núm. 1081, de 8 de juny de 1989).

³⁰ Resolució de 5 de juliol de 1990, (DOGV núm. 1345, de 12 de juliol de 1990).

³¹ La valoració es feia d'acord amb els certificats de la JQCV en funció del nivell: Oral, 1 punt; Elemental, 2; Mitjà, 3, i Superior, 4 punts. En el supòsit de la màxima puntuació possible, el valencià aportava aproximadament el 14% dels mèrits.

³² Decret 117/1991, de 26 de juny, (DOGV núm. 1577, de 2 de juliol de 1991).

³³ El coneixement oral, 0'75 punts; l'elemental, 1'25; el mitjà, 2'50, i grau superior, 3 punts; i, en un cas de màxima puntuació, l'aportació del valencià seria entre el 8,6% i el 10% del total.

110 punts³⁴ màxims, el coneixement del valencià podria arribar a valorar-se tres punts, poc més d'un 2,7% del total dels mèrits.

A començaments dels noranta, durant la darrera legislatura de govern socialista, s'establirà l'obligació d'un curs de valencià per als aspirants que hagueren superat les proves selectives de funcionari i personal laboral. Els cursos seran obligatoris i la nota comptarà en l'examen global de l'oposició, però no seran eliminatoris. Podent quedar-ne exclosos, les persones que tingueren els certificats de coneixement del valencià de la JQCV exigit a cada grup opositor. Aquests cursos no tindrien continuïtat durant l'època de govern del PP; on, per altra banda, no van haver quasi oposicions i processos selectius públics de personal laboral.

La formació i la capacitat lingüística dels funcionaris públics de la Generalitat i sovint també de les administracions locals s'ha promogut des dels organismes responsables de la política lingüística del Consell, el Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià, primer, i els departaments que han continuat les seues funcions posteriorment. En els primers moments, es feia a través de cursos genèrics per a funcionaris sense diferenciar nivells, als que es podia acudir de manera voluntària dins de l'horari laboral. Això no obstant, des de la creació de la JQCV en 1985, els cursos s'orienten en funció del grau, l'exigència i els exàmens d'aquest organisme.

Els cursos han tingut un seguiment, un aprofitament i acceptació relativament positiva, però desigual. L'enquesta de 1990 (Generalitat Valenciana, 1990a), no sembla haver haguts canvis tendencialment significatius, mostrava que el 43% dels funcionaris de l'administració de la Generalitat havia assistit a cursos i més del 40% els consideraven prou útils per al seu treball amb fortes disparitats segons les províncies (47% a Castelló i València, i el 38% a Alacant) i les conselleries (67% a Cultura i Educació, i 18% a Indústria, un 62% desitjava assistir a cursos futurs i aquesta xifra superava el 70% entre les persones amb etats inferiors als 35 anys.

Paral·lelament a aquests cursos promoguts pel departament de Política Lingüística, des de finals dels anys vuitanta, l'Institut Valencià d'Administració Pública ha convocat cursos específics de Llenguatge Administratiu Valencià per a treballadors al servei de la Generalitat i de les administracions locals, que tingueren coneixements mitjans de valencià acreditats, primer de manera

³⁴ L'ordre de 5 de desembre de 1994, (*DOGV* núm. 2413, de 23 de desembre de 1994) establia el nombre màxim de punts de la valoració de mèrits en 116, mentre que aquesta xifra es reduïa a 107 en l'ordre de 20 de gener de 1998, (*DOGV* núm. 3203, de 13 de març de 1998). En ambdós casos, la valoració màxima dels coneixements del valencià és de 3 punts.

extraordinària, i des de començament dels anys noranta dins de l'oferta ordinària de cursos de formació de funcionaris de la Generalitat.

Llevat d'aquestes iniciatives orientades fonamentalment a incentivar el coneixement del valencià entre els funcionaris de manera voluntària, i, molt puntualment, establir l'obligació d'un determinat grau de coneixement del valencià per accedir a un lloc de treball; el Consell no ha impulsat més accions per millorar la competència lingüística en valencià dels treballadors públics i, sobretot, no n'ha incentivat l'ús com a llengua vehicular i de treball de l'administració; contribuint a què el castellà siga la llengua d'ús habitual i clarament majoritari de treball entre els funcionaris i que l'administració autonòmica tant oralment com, sobretot, per escrit s'expresse predominantment en aquesta llengua. Les xifres sociolingüístiques (Generalitat Valenciana, 1990a) són il·lustratives: el valencià és la llengua predominant en la comunicació oral amb els companys en un 15,4% de les ocasions (el castellà en 67,3%) tot i que és la llengua habitual del 33% dels funcionaris; sent Castelló l'única província en què l'ús oral preferent del valencià (38,5%) entre els companys és quasi similar a la del castellà (41%), ja que a València predomina clarament el castellà (66,7% per 15% del valencià) i a Alacant el domini del castellà és encara major (83,4% per 3,6% del valencià); i caldria considerar que, amb els governs del PP, el predomini del castellà es reforça.

En resum, el Govern Valencià incentivà moderadament el coneixement voluntari del valencià pels treballadors públics i va evitar qualsevol mena de política activa, sistemàtica i incentivada per fer del valencià llengua primera de treball, oral i escrita, de l'administració de la Generalitat. I, en aquest àmbit, no s'observen, a més, pràcticament diferències importants entre l'acció del govern socialista i la del PP.

Les administracions locals

Com hem vist, la LUEV conté bastants referències als poders públics en general i a les administracions locals, en particular, siga en l'àmbit de la retolació pública, dels impresos i formularis, de l'atenció als ciutadans o de la valoració del valencià com un mèrit o com un requisit obligatori per ser treballador públic. De fet, la LUEV no distingeix, a penes, entre la responsabilitat que el Consell té en la de promoció del valencià en l'administració de la Generalitat i en les administracions locals.

Però, si, com hem vist, la reglamentació i les iniciatives del Consell en l'àmbit de l'administració autonòmica és desigual, en les administracions locals, deixarà pràcticament tot el pes de la promoció del valencià i dels usos

lingüístics a la iniciativa particular de cada un dels ajuntaments i diputacions, llevat d'aspectes molt puntuals. Així, com hem vist adés, en 1986 es regula la senyalització pública i establirà l'obligació de retolar en valencià (com a mínim), entre altres serveis, les dependències i els serveis que depenen a les zones valencianoparlants. Igualment, la senyalització de les vies públiques i toponímia menor es regularà en 1993 i es determinarà l'ús del valencià, amb criteri general, en la senyalització de vies i serveis públics a les zones valencianoparlants, mentre es recorda que la retolació interior de les dependències administratives locals haurà de ser almenys en valencià. El compliment d'aquestes disposicions va ser irregular; en general, en l'administració local, la tendència va ser retolar en valencià als municipis de la zona valencianoparlant, especialment als ajuntaments de dimensió mitjana i els governats per formacions de centreesquerra i nacionalistes, però cada ajuntament i cada equip de govern ha estat una realitat distinta i no es pot parlar d'un criteri estable i generalment acceptat.

Pel que fa a les iniciatives del Consell per afavorir la valencianització dels impresos i formularis de l'administració local es van limitar a la promoció de cursos de llenguatge administratiu especialitzat als que podien assistir funcionaris de les administracions locals, a l'edició de manuals sobre el llenguatge administratiu valencià preferentment adreçats a les administracions locals (Generalitat Valenciana, 1990b i 1992b). Els cursos de llenguatge administratiu, com hem vist, es van mantenir durant els governs del PP, la difusió de manuals específics, que s'havia iniciat tímidament en els darrers anys de govern socialista, deixà de fer-se amb el canvi de partit en el govern.

Així doncs, els criteris seguits per cada ajuntament per valencianitzar o no la seua documentació seran absolutament independents i dependran de les persones responsables de les polítiques lingüístiques locals, o directament de la voluntat personal dels alcaldes. En conseqüència, fins i tot quan hi ha gabinets de promoció lingüística o cartes municipals de normalització lingüística, el seu funcionament i el mateix compliment dels reglaments lingüístics municipals dependrà del criteri polític o personal dels responsables polítics en cada moment concret. I el mateix passarà amb l'atenció en valencià als ciutadans, on cada municipi serà una realitat diferent, en funció de la voluntat política dels governants, de la capacitació lingüística dels funcionaris i de les dinàmiques sociolingüístiques pròpies de cada municipi; ja que els governs valencians no

han reglamentat els usos lingüístics ni hi han promogut acords o convenis de caràcter general amb les administracions locals.³⁵

Igualment, en promoció general del valencià en les entitats locals, la política del Govern Valencià s'ha limitat a facilitar ajudes per establir unitats de promoció lingüística als ajuntaments i per fer cursos de valencià entre els treballadors públics seguint els principis de gradualitat i voluntarietat, com en la Generalitat. En aquest sentit, a partir de 1988, el Consell convocarà concursos públics per atorgar ajudes econòmiques als ajuntaments (i també a associacions cíviues i a comerços) per fer programes de foment del valencià com ara cursos de valencià, traducció de documents administratius, valencianització de la senyalització municipal, campanyes de sensibilització i difusió del valencià en l'àmbit municipal. A partir de 1990, les ajudes insisteixen, especialment, en la creació de les oficines municipals de promoció de l'ús del valencià. I, en 1992, en la convocatòria de les ajudes es regularà, per primera vegada, indicant que la quantitat total de recursos que es poden repartir entre les diferents categories de sol·licitants és de 85 milions de pessetes. Un any després es distingiran els criteris per donar ajudes als ajuntaments (retolació, cursos, campanyes, creació i funcionament de les oficines de promoció del valencià), a les empreses, comerços i indústries, i a les associacions cíviues. Al final del govern socialista, l'única novetat és l'increment en un 60% de la quantitat total de les ajudes, fins arribar a 135 milions de pessetes, en 1995.

Amb els governs del PP, no hi hagueren canvis substancials en els primers anys; però a partir de 1999 es faran convocatòries diferents pera a les ajudes empreses i associacions, i per als ajuntaments, que, a més, seran lliurades per a la seua gestió i avaluació dels projectes a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, per un import aquell any de 79.800.000 pessetes. Quantitat que es mantindrà estable amb una lleugera tendència a la baixa en els anys següents, ja que les ajudes per a 2003 seran per un import global de 462.780 euros (aproximadament, 77 milions de pessetes). Tornarem a referir-nos a aquestes ajudes en el pròxim capítol.

Així doncs, es pot apuntar una certa tendència a incentivar de manera genèrica la implementació de polítiques locals de promoció del valencià en la segona meitat del govern socialista; deixant, però, la responsabilitat final de les polítiques als governs municipals. Les iniciatives del Consell es mantindran amb el govern del PP, si bé atorgant major capacitat d'autoregulació dels processos de concessió de les ajudes a les associacions de municipis.

³⁵ En general, no hi ha massa estudis sobre les iniciatives de recuperació lingüística dels ajuntaments cal destacar-ne, però, el primerenc treball de Mollà (1988), el de Pérez Castilla (2003), i el de l'experiència bàsicament de l'Ajuntament d'Alcoi de Serrano i Victoriano (2002),

Els serveis de les administracions de l'estat, de Justícia i del Poder Judicial a la Comunitat Valenciana

Malgrat que la LUEV regula el dret dels ciutadans a adreçar-se a totes les administracions i poders públics en valencià, ja hem vist, que fa poques referències a la garantia del dret a ser atès en aquesta llengua en les administracions perifèriques de l'estat, de Justícia i al Poder Judicial a la Comunitat Valenciana. De fet, més enllà de les declaracions genèriques, aquesta llei distingeix entre les administracions i poders públics locals i de la Generalitat, i la resta d'administracions, deixant la regulació dels usos lingüístics en aquestes administracions i poders públics a la legislació estatal i, ocasionalment, a l'establiment d'acords i convenis entre el Govern Valencià i les institucions estatals corresponents.

Sense detenir-nos gaire en la normativa i les iniciatives estatals, que no són objecte directe d'aquest estudi, val a dir que la Llei 30/1984 per a la reforma de la funció pública establia que, en el procés de selecció de funcionaris, s'havia de preveure mesures en matèria lingüística per cobrir els "*els llocs de treball a les comunitats autònomes que gaudeixen de dues llengües oficials*" (art. 19). No obstant això, no serà fins 1990 que el Ministeri d'Administracions Públiques establisca un procediment per a la provisió de determinats llocs de treball en l'administració perifèrica de l'estat en què es demane el coneixement de les llengües cooficials,³⁶ després que les sentències del Tribunal Constitucional³⁷ reconegueren expressament el dret dels ciutadans a ser atesos en la llengua pròpia per aquesta administració en l'àmbit de les respectives comunitats autònomes. En conseqüència, en les comunitats autònomes amb llengua cooficial els departaments ministerials, a iniciativa de les delegacions del Govern, havien de determinar els llocs per als quals n'era preceptiu el coneixement, tenint en compte, a més, que el coneixement d'aquestes llengües havia de ser un mèrit en el concurs dels llocs de treball que tinguen relació directa amb la informació al públic i el registre de documents. L'aplicació d'aquesta ordre ministerial a la Comunitat Valenciana ha estat més aviat baixa fins a hores d'ara.

Posteriorment, la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú establirà que els ciutadans, en les relacions amb les administracions públiques, tenen

³⁶ Ordre de 20 de juliol de 1990 (BOE núm. 176, de 24 de juliol de 1990).

³⁷ Especialment, la sentència 82/1986, de 26 de juny de 1986.

dret a utilitzar les llengües oficials en el territori de la seua comunitat autònoma i a què el procediment es tramite en la llengua que trien els ciutadans i siguen en aquesta llengua les comunicacions que reba. I, així mateix, en 1997, el Govern d'Espanya regularà que les lleis, els reials decrets lleis i els reials decrets legislatius puguen ser publicats en les llengües oficials de les diferents comunitats autònomes si ho decideixen els seus executius.³⁸ Fet que, com hem explicat, durà a dues versions dels textos amb dues denominacions per a la llengua catalanovel·lanca al *Butlletí Oficial de l'Estat*.

Finalment, en 1999, l'administració central regularà l'ús de les llengües cooficials en els documents, material imprès, senyalització i imatge institucional de l'Administració General de l'Estat,³⁹ establint que els impresos que puguen ser utilitzats pels ciutadans en les dependències estatals situades en una comunitat autònoma amb llengua cooficial han de ser bilingües, llevat que siguen per a comunicacions dirigides fora de l'àmbit territorial de la comunitat autònoma. Mentre que, pel que fa a la utilització de llengües cooficials en senyalitzacions i cartells administratives, establirà que haurien d'estar redactats en castellà i en la llengua cooficial corresponent. En termes generals, aquesta normativa d'àmbit estatal sembla haver-se seguit, encara que no sempre de manera sistemàtica en els formularis; si bé el predomini del castellà en el treball diari i en les relacions orals i escrites dels treballadors de l'administració perifèrica de l'estat és més fort i més constant que en l'administració autonòmica o que en les administracions locals.

Les accions i iniciatives del Consell pel que fa a la promoció del valencià en l'administració perifèrica de l'estat es centraran, d'una banda, en la col·laboració per a la traducció al valencià dels formularis i documents administratius de caràcter general i, des de mitjans dels anys noranta, de les disposicions amb rang de llei que publica el *Butlletí Oficial de l'Estat*. I, d'una altra, en la realització de cursos de valencià per a funcionaris de l'estat i, per això, es subscriu en 1995 un conveni entre la Generalitat i l'Institut Nacional d'Administració Pública, per a la promoció del coneixement del valencià entre els funcionaris de l'administració de l'estat. En aquest conveni, el Govern central aportarà el 45% i el Consell el 55% d'una quantitat total que es situarà al voltant dels 20 milions de pessetes. Els cursos eren per a funcionaris d'administració general en un primer moment, i s'ampliaran a començaments de la dècada del 2000 també a guàrdies civils i policies nacionals. L'administració de l'estat aporta els locals i el Consell els recursos humans i materials específics.

³⁸ Reial Decret 489/1997, de 14 d'abril (*BOE*, núm. 92, del 17 d'abril de 1997).

³⁹ Reial decret 1465/1999, de 17 de setembre, (*BOE* núm. 230, del 25 de setembre de 1999).

Així doncs, deixant a banda l'autoregulació de l'administració de l'estat, no sempre seguida a la Comunitat Valenciana, l'acció i les iniciatives del Consell per col·laborar amb el Govern central en la promoció del valencià en l'administració perifèrica de l'estat es limitarà a impulsar el coneixement del valencià pels treballadors públics de l'estat. Cal destacar, en aquest sentit, la nul·la atenció específica que va merèixer al Consell el compliment dels reglaments que obligaven l'administració de l'estat a permetre-hi l'ús del valencià pels ciutadans i a atendre'ls en aquesta llengua, especialment davant la Policia Nacional o la Guàrdia Civil, ja que la Comunitat Valenciana no té policia pròpia comparable als Mossos d'Esquadra catalans o a l'Ertzaintza basca⁴⁰ i atenció i la relació de les forces de seguretat amb els ciutadans tendeix a fer-se, pràcticament de manera absoluta, en castellà, atesa la situació de força en què es troba la policia respecte els ciutadans, considerant que l'única llengua de treball i d'ús habitual de les forces de seguretat és el castellà i les pròpies dinàmiques diglòssiques de la societat valenciana.

Val a dir que la legislació estatal és restrictiva pel que fa a l'ús de les llengües cooficials en els àmbits militars. Així, la Llei 85/1978, de 28 de desembre, sobre les ordenances de les forces armades establia l'obligació d'usar exclusivament el castellà i permetia l'ús de llengües estrangeres en condicions de maniobres i operacions conjuntes, i no serà fins 1987 que el Govern central regule l'ús de les llengües oficials de les comunitats autònomes a l'administració militar,⁴¹ establint que l'administració militar haurà d'usar els noms i cognoms oficials dels ciutadans i la toponímia oficial en qualsevol de les llengües cooficials, i reconèixer la plena validesa i eficàcia dels escrits redactats en la llengua cooficial d'una comunitat autònoma adreçats a l'administració militar. Garantint, així mateix, l'atenció en la llengua cooficial en les relacions verbals entre particulars i l'administració militar. Si bé, en tots els actes i relacions interiors l'única llengua utilitzada havia de ser el castellà. Mentre que, finalment, la Llei orgànica 2/1989, de 13 d'abril, del procediment militar estableix que, a totes les actuacions judicials, es podrà fer servir, a més del castellà, la llengua cooficial del territori on es produeixen les actuacions judicials, tant en manifestacions orals com escrites. Amb tot, en aquest àmbit, l'actuació del Consell ha estat pràcticament nul·la i la llengua de relació gairebé exclusiva en la relació entre ciutadans (i les administracions valencianes) i aquestes institucions al País Valencià ha estat el castellà.

⁴⁰ La Policia Valenciana és un cos reduït format per policies nacionals adscrits a la Generalitat, no té competències en ordre públic i la relació amb els ciutadans és més aviat escassa. Per formar-ne part el coneixement del valencià és un mèrit, no un requisit.

⁴¹ Ordre 35/1987, de 17 de juny (BOE núm. 146, del 19 de juny de 1987).

Pel que fa a l'àmbit del Poder Judicial i l'administració de Justícia, val el mateix que hem dit per l'administració perifèrica del Govern central a la Comunitat Valenciana: la LUEV s'hi refereix en diverses ocasions; però, deixa, de fet, la regulació de la matèria a la legislació estatal i el seu desenvolupament als acords que convinguen el Consell i els organismes competents.

En aquest sentit, la Llei del Poder Judicial de 1985 (modificada en 1994), estableix que el Consell General del Poder Judicial valorarà com a mèrit preferent del coneixement de la llengua i dret propis de les comunitats autònomes en la provisió de places judicials i de comissions de serveis a les comunitats autònomes amb llengua i dret propis; mentre que per al personal al servei de l'administració de Justícia s'hi valorarà com a mèrit el seu coneixement. Així mateix, aquesta llei estableix que els jutges, magistrats, fiscals, secretaris i els altres funcionaris de Justícia podran usar les llengües cooficials si cap de les parts en el judici no s'hi oposava, al·legant-ne desconeixement. I, igualment, les parts, els seus representants, els testimonis i els perits podien utilitzar les llengües cooficials, tant a les manifestacions orals com a les escrites. Regulant-s'hi, també, els casos en què seria necessària traducció al castellà i la possibilitat d'habilitar intèrprets.

Posteriorment, la Llei d'Enjudiciament Civil (2000) va regular, de manera similar, que els funcionaris de Justícia podien usar qualsevol de les llengües cooficials si cap de les parts no s'hi oposa al·legant un desconeixement. Mentre que els ciutadans que intervenien en una actuació judicial podien utilitzar la llengua cooficial, tant en manifestacions orals com escrites. Regulant les traduccions al castellà de manera semblant al que hem vist amb caràcter general i preveient intèrprets i traduccions per altres llengües diferents a les cooficials a Espanya i també per a la llengua dels sordmuts.

El Consell, com en el cas de l'administració de l'estat a la Comunitat Valenciana, pren escasses iniciatives per incentivar-hi la promoció del valencià. Les primeres col·laboracions s'inicien a finals dels vuitanta perquè des del Consell es prestés assessorament lingüístic per traduir la retolació dels serveis propis i part de la documentació administrativa del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana. Aquesta col·laboració fou puntual i limitada en el temps. Posteriorment, a començaments dels noranta hi ha una nova col·laboració puntual i aïllada amb l'administració de Justícia per publicar un manual de formularis judicials (Generalitat Valenciana, 1992a). Caldrà esperar a l'any 2000, durant el govern del PP, perquè s'establisca un conveni de col·laboració entre la Generalitat i el Consell General del Poder Judicial, en matèria d'acreditació del coneixement del valencià, després que en 1998 el Consell General del Poder Judicial desplegara reglamentàriament la Llei del

Poder Judicial pel que fa a la valoració del coneixement de les llengües i del dret civil especial o foral de les comunitats autònomes en els concursos d'accés a òrgans jurisdiccionals. Així, en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, als membres de la carrera judicial que al·leguen com a mèrit preferent en els concursos de trasllats el coneixement del valencià, hauran d'aportar durant els primers deu anys des de la firma del conveni (fins 2010) el títol de nivell elemental (o superiors) de la JQCV; i, a partir dels deu primers anys, la titulació que acreditarà el coneixement serà el certificat de nivell mitjà o superior de la JQCV.

Més enllà d'aquestes iniciatives i de col·laboracions puntuals entre el Govern Valencià i l'administració de Justícia no hi ha altres actuacions conegudes per part del Consell. Els usos lingüístics de l'administració de Justícia i del Poder Judicial, i la llengua dels ciutadans davant aquestes institucions, com amb la resta de poders estatals de major intensitat coercitiva (policia i guàrdia civil), serà de forma aclaparadora el castellà,⁴² mantenint-se les inèrcies diglòssiques de la societat valenciana i l'ús del valencià hi ha estat ocasional i merament testimonial durant tot el període analitzat.

Notaries i registres públics

La LUEV es refereix als assentaments en els registres públics i als documents notariais i de fe pública en tres ocasions. La primera quan afirma que la redacció de tots els documents públics notariais es faran en valencià o en castellà a indicació de l'atorgant, sent lliurades en la llengua sol·licitada les còpies i certificacions. La segona, en mantenir que els assentaments que s'hagen de realitzar a qualsevol registre públic es faran en la llengua oficial sol·licitada per l'interessat o els interessats de comú acord. I la tercera quan s'obliga a la Generalitat a fer acords amb els òrgans competents en matèria notarial i de registres públics per normalitzar l'ús del valencià als registres públics que no són competència de la Generalitat Valenciana.

La normativa estatal en matèria de registre civil permetrà des dels primers anys de la democràcia la inscripció dels noms i cognoms de persona en les formes corresponents a la llengua espanyola que volgueren els ciutadans, sense necessitat que fos cooficial, com veurem tot seguit, i, a començaments dels anys noranta oficialitzarà la versió bilingüe del *llibre de família*; però,

⁴² Veure, en aquest sentit, les opinions de Jutges per a la Democràcia (*Levante*, 23 de juny de 1998) o la informació sobre l'ús del valencià en els jutjats de València (*El País, Comunidad Valenciana*, 9 de desembre de 2000).

encara ara, els assentaments, certificats de naixement, de matrimoni i d'altres actes civils s'emeten exclusivament en castellà a tot l'estat espanyol.

En altra mena de registres, el reglament del Registre Mercantil⁴³ és taxatiu en afirmar que "*els assentaments del registre es redactaran en llengua castellana, ajustats als models oficials aprovats*" (art. 36), sense que hi haja cap referència a les altres llengües cooficials.

En termes generals, i als efectes del nostre treball, hem de destacar la inexistència de reglamentació autonòmica en l'àmbit dels registres públics que faça referència a l'ús de les llengües oficials i desconeixem iniciatives del Consell, en forma d'acords de col·laboració o convenis amb els organismes corresponents, per promoure l'ús del valencià als registres públics (civil, mercantil, de la propietat, etc) o en els assentaments notariais, tot i que, en aquest darrer cas, s'ha tendit a respectar la voluntat dels ciutadans pel que fa als usos de les llengües en els documents notariais.

10.4. LA TOPONÍMIA VALENCIANA

Abans d'entrar en l'anàlisi de les polítiques de valencianització de la toponímia del País Valencià, ens referirem breument als antropònims, noms i cognoms de les persones, tot i que com ja hem dit (*Capítol 8*) no n'hi ha cap menció en la LUEV i pràcticament no s'hi han desenvolupat polítiques específiques per part del Consell. De fet, des de l'aprovació, en l'àmbit estatal, de la Llei de reforma del Registre Civil (1977), és possible posar un nom en valencià als nadons i valencianitzar el nom i els cognoms de qualsevol persona, mitjançant el procediment de la simple manifestació de voluntat davant Registre Civil feta per la persona interessada o el seu representant legal.

Només es poden destacar les iniciatives públiques puntuals per incentivar la valencianització dels noms de persona pels governs valencians: la primera va correspondre al govern preautonòmic (Consell del País Valencià, 1978), i la segona al Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià una dècada després dins la campanya *Visquem en Valencià*, en els dos casos van consistir a l'edició de publicacions sobre noms de persona en valencià acompanyades d'informació sobre com inscriure els nadons amb noms en valencià al Registre Civil i per valencianitzar el nom dels adults (Generalitat Valenciana, 1986 i 1991d). Més enllà d'això el Consell no ha fet cap campanya o iniciativa per sensibilitzar la societat en la matèria, però sí que hi ha mantingut un servei d'assessorament tècnic. Així mateix, el Consell tampoc no ha regulat la

⁴³ Reial decret 1784/1996, de 19 de juliol, (*BOE* núm. 184, de 31 de juliol de 1996).

participació de l'administració autonòmica en el procés de valencianització dels antropònims al Registre Civil, tot i que es produïa regularment quan es valencianitzaven els cognoms.⁴⁴

Pel que respecta a la toponímia valenciana, la LUEV estableix que el Consell ha de determinar els noms oficials dels topònims de la Comunitat Valenciana, excepció feta de les vies urbanes que havien de ser decidides pels ajuntaments en cada cas. Ara bé, la llei no deixa clar si el Consell impulsa el canvi del nom, si el decideix, si valencianització ortogràfica dels noms oficials (escriure *València*, *Vilanova de Castelló* o *Senyera* en comptes de *Valencia*, *Villanueva de Castellón* o *Senyera*) és una mena de canvi de nom del municipi (dir-se, per exemple, *Castelló de la Ribera*), o si, per contra, es limita a aprovar les propostes de canvi que vinguen dels ajuntaments.

El desplegament reglamentari de la llei en 1984 determinarà que els municipis no podran usar noms que no hagen estat autoritzats; no s'autoritzarà un canvi de nom, quan el proposat siga idèntic a un altre existent o puga produir confusions, i que podran adoptar-se una denominació oficial en qualsevol de les dues llengües oficials indistintament, però procurant respectar les raons històriques o tradicionals.⁴⁵ I, posteriorment, remet l'inici del procés d'alteració de nom (tant l'adequació ortogràfica a una altra llengua, com el canvi de nom en sentit estricte) al que estableix la Llei Règim Local de 1981 i, per tant, tota iniciativa queda en mans dels ajuntaments per procediments que estableixen la necessitat de majoria i quòrums qualificats. En el mateix decret es considera que, quan el canvi del nom comporte recuperar la *denominació tradicional* en valencià, haurà d'estar informada pel departament responsable en matèria de toponímia i, igualment, estén aquest procediment de canvi de nom als nuclis de població que siguen entitats locals menors.⁴⁶

Així doncs, la reglamentació valenciana sobre el canvi del nom d'un municipi o d'una entitat local menor no fa més que reiterar la pràctica ja establida en la legislació estatal de règim local, i deixa la iniciativa de la valencianització del nom dels municipis i dels noms dels ens locals menors a la voluntat política de la majoria absoluta de cada un dels ajuntaments.

⁴⁴ Fins la creació de l'AVL, els informes administratius referits a als antropònims i topònims valencià per garantir la seua adequació lingüística i a la tradició històrica eren fets preceptivament per la Direcció General de Política Lingüística.

⁴⁵ Decret 74/1984, de 30 de juliol, (*DOGV* núm. 185, de 16 d'agost de 1984)

⁴⁶ En 1992, el Decret 58/1992, de 13 d'abril, (*DOGV* núm. 1775, de 5 de maig 5 de 1992) regulant el procediment per a l'alteració del nom dels municipis, mantindrà tots els detalls essencial de la regulació de 1984; millorant, però, la qualitat tècnica del primer decret i adequant alguns detalls a la Llei 7/1985 de Bases de Règim Local de l'estat.

El nombre de municipis existents a la Comunitat Valenciana és de 541 en total.⁴⁷ Si bé, a efectes d'aquest estudi n'haurem de distingir entre tres categories bàsiques: els de la zona lingüística castellanoparlant (146), els de la zona lingüística valencianoparlant que tenien en 1975 un nom oficial acordat amb la tradició històrica i l'ortografia moderna valencianocatalana i que, per tant, no havien de valencianitzar-lo,⁴⁸ que sumen un total de 159 (56 a Alacant, 29 a Castelló i 74 a València), i els municipis de la zona lingüística valencianoparlant que tenien llavors el topònim castellanitzat (*Elche* o *Vinaroz*) o amb formes ortogràfiques medievals (*Albuixech*) i que eren 236 (53 a Alacant, 56 a Castelló i 127 a València). Serà, per tant, sobre el procés de valencianització d'aquests 236 municipis que anem a centrar la nostra atenció. Val a dir, que la valencianització del noms dels municipis començà abans de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana i fins i tot abans de la constitució dels primers ajuntaments democràtics després de les eleccions locals de 1979, ja que *La Font d'en Carròs* va valencianitzar el nom en 1977 (veure Taula 10.6).

Taula 10.6. Municipis valencians

Província	TOTAL	ZCP	ZVP	ZVP (sense canvi)	ZVP (castellanitzat)
Alacant	141	32	109	56	53
Castelló	135	50	85	29	56
València	265	64	201	74	127
Total	541	146	395	159	236

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. ZCP (zona castellanoparlant), ZVP (zona valencianoparlant)

Durant el període de temps de la transició democràtica valenciana i la preautonomia (1977-1982), hi ha un total de 34 valencianitzacions de noms de municipi, la pràctica totalitat dels quals eren de la província de València (32) i només un d'Alacant (*Benissa*) i un de Castelló (*Vinaròs*). Hi hagué també, en aquest període de temps, un municipi que oficialitzà el seu nom en les dues llengües (*Castelló de la Plana/Castellón de la Plana*) (veure Taula 10.7).

⁴⁷ Els municipis comptabilitzats són els existents al final del període analitzat (maig de 2003).

⁴⁸ Hi ha algun cas de canvi de nom de pobles de la zona valencianoparlant i amb formes acordades a la tradició històrica i a l'ortografia actual com ara, en 2002, *Guadalest* que passà a dir-se *El Castell de Guadalest*. Aquesta mena de municipis sempre amb format part del grup de noms valencianitzats i els canvis no han estat comptabilitzats com a *valencianització* del nom.

Taula 10.7. Valencianització de noms del període preautonòmic (1976-1982)

Valencianització	1977	1978	1979	1980	1981	1982	Total
Alacant					1		1
Castelló				1			1
València	1		3	14	4	10	32
Comunitat Valenciana	1	0	3	15	5	10	34
En les dues llengües	1977	1978	1979	1980	1981	1982	Total
Alacant							
Castelló						1	1
València							
Comunitat Valenciana	0	0	0	0	0	1	1

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana.

Durant, el període de govern socialista (1983-1995), el nombre de valencianitzacions de noms dels municipis augmenta en termes absoluts fins a 77 (18 a la província d'Alacant, 15 a la de Castelló i 44 a la de València); mentre que 28 ajuntaments alteraran el seu nom per posar-lo en les dues llengües oficials, fins i tot donant lloc a denominacions de difícil comprensió ortogràfica i tradició històrica com en el cas de *l'Orxa/Lorcha*. D'aquests 28 municipis amb una versió del topònim en les dues llengües, la meitat corresponen a la província d'Alacant, 9 a Castelló i 5 a València (veure Taula 10.8).

Taula 10.8. Valencianització de noms de municipis durant el govern socialista (1983-1995)

Valencianització	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	Total
Alacant		1	1	1	1			1	3	2	5	3	18
Castelló		1			2	1	1			6	4		15
València	2	11	5	7	1	5	3	1		3	3	3	44
C. Valenciana	2	13	6	8	4	6	4	2	3	11	12	6	77
En dues llengües	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	Total
Alacant			1	1		1	1	3	1		4	2	14
Castelló	1		1	1	1				1	2	1	1	9
València				1	1	2	1						5
C. Valenciana	1	0	2	3	2	3	2	3	2	2	5	3	28

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. C (Comunitat).

Durant el període de govern del PP, el procés de valencianització dels noms dels municipis es alenteix; sumant-se un total de 27 valencianitzacions en total, encara que havien estat 28 els municipis que havien valencianitzat el seu nom; però en 1999 es produí la primera (i única) recastellanització d'un nom de

municipi i *Castelló de la Ribera* tornà al nom oficial anterior a 1994 (*Villanueva de Castellón*).⁴⁹ Mentre que la suma total de nous noms en les dues llengües va ser de zero, ja, malgrat que dos nous municipis de Castelló oficialitzaren la doble denominació, per primera vegada altres dos municipis amb la denominació en les dues llengües passaran a tenir-lo únicament en la versió valenciana: *l'Alcora* en 1996 i *l'Alqueria de la Comtessa* en 2002 (veure Taula 10.9).

En resum, podem observar que, en el període 1977-2003, hi ha hagut 138 municipis que han valencianitzat el nom (89 de la província de València, 28 d'Alacant i 23 de Castelló) i altres 29 que han oficialitzat la denominació en les dues llengües (14 d'Alacant, 11 de Castelló i 4 de València); havent 69 municipis dels territoris valencianoparlants, el més significatiu la ciutat de València,⁵⁰ que mantenen el seu nom castellanitzat.

Taula 10.9 Valencianització de noms durant el període de govern del PP

Valencianització	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Total
Alacant		1			5			1		7
Castelló	1	4*			1		1			7
València	2	2			3 (-1**)	2	4	1*		13
C. Valenciana	3	7	0	0	8	2	5	2	0	27
En dues llengües	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Total
Alacant										
Castelló		-1*					2			1
València								-1*		-1
C. Valenciana	0	-1	0	0	0	0	2	-1	0	0

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. *Dos localitats (*L'Alcora* i *l'Alqueria de la Comtessa*) que tenien el nom en les dues llengües, el deixen sols en valencià. **Castelló de la Ribera que l'havia valencianitzat (1994), el torna a castellanitzar (*Villanueva de Castellón*).

⁴⁹ El procés de canvi de nom de *Castelló de la Ribera* va seguir una tramitació normal i sense cap problema especial en un primer moment, impulsat per un ajuntament amb una clara majoria d'esquerreres (5 regidors d'EU i 4 del PSPV-PSOE; per 3 del PP i un d'UV). Posteriorment, fomentat per sectors de la dreta local, es crea un Col·lectiu de Veïns Pro-Referèndum que discutirà el nom de *Castelló de la Ribera* i propugnarà el de *Vilanova de Castelló* i que interposarà un recurs contra la decisió del Consell que aprovava el canvi de denominació. El Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana donà la raó al col·lectiu i la Generalitat (PP), en 1999, en comptes de recórrer la sentència, decidí complir-la, restituint-se l'oficialitat del nom en castellà. En els moments de tancar aquest treball, s'ha reiniciat la tramitació del canvi de nom i sembla que, pròximament, s'oficialitzarà de nou el nom de *Castelló de la Ribera*.

⁵⁰ El cas de València és curiós; ja que, a pesar de no haver valencianitzat el nom afegint-hi l'accent, l'ajuntament usarà la forma *València* (amb accent greu, d'acord amb la tradició ortogràfica moderna) durant els governs socialistes de la ciutat (1979-1991), la forma *Valencia* (sense accent, seguint l'ortografia secessionista) durant el govern de coalició PP-UV (1991-1995), i les formes *València* (amb accent agut, d'acord amb els dialectes valencians) o *Valencia* (en castellà, també en documents en valencià) en els governs del PP en solitari (1995-2003).

En termes relatius, en 1976 un 40,2% dels municipis de la zona valencianoparlant el tenien en una forma acordada amb l'ortografia catalanovelenciana moderna (51,4% a Alacant, 36,8% a València i 34,1% a Castelló); en el període 1977-2003, un 34,9% dels municipis han valencianitzat el nom (sobretot a la província de València, 44,3%) i un 7,3% el tenen ara en les dues llengües oficials, especialment a les províncies de Castelló i Alacant, i, finalment, un 17,5% manté el nom castellanitzat (al voltant d'un 12% a la província d'Alacant, un 17% a la de la València, i més d'un 25% a la província de Castelló (*veure Taula 10.10*).

Taula 10.10 Comparació general de la valencianització de noms de municipis

Ajuntaments	Valencianitzats 1976	Valencianitzats 1977-2003	Dues llengües 1977-2003	Castellanitzats 2003	Total
Alacant	56	26	14	13	109
Castelló	29	23	11	22	85
València	74	89	4	34	201
Comunitat Valenciana	159	138	29	69	395
Ajuntaments	Valencianitzats 1976	Valencianitzats 1977-2003	Dues llengües 1977-2003	Castellanitzats 2003	Total
Alacant	51,38	23,85	12,84	11,93	100
Castelló	34,12	27,06	12,94	25,88	100
València	36,82	44,28	1,99	16,92	100
Comunitat Valenciana	40,25	34,94	7,34	17,47	100

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana.

Considerant només els municipis que tenien el nom castellanitzat en 1976 i l'evolució relativa del procés de valencianització i d'oficialització en les dues llengües, tenim que a començaments de 2003 un 58,5% dels ajuntaments havien valencianitzat el nom (70,1% a la província de València; 49,1% d'Alacant i 41,1% de Castelló), un 12,3% l'havia oficialitzat en les dues llengües (26,4% a Alacant i 19,6% a Castelló) i un 29,2% el mantenia castellanitzat, el 39,3% de la província de Castelló (*veure Taula 10.11*).

Taula 10.11 Percentatge de noms valencianitzats sobre els castellanitzats en 1976

Ajuntaments	Valencianitzats	Dues llengües	Castellanitzats	Total
Alacant	49,06	26,42	24,52	100
Castelló	41,07	19,64	39,29	100
València	70,08	3,15	26,77	100
Comunitat Valenciana	58,47	12,29	29,24	100

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana.

La mitjana anual de valencianització dels noms dels municipis i d'oficialització del nom en les dues llengües és desigual en cada període de temps analitzat (*veure Taula 10.12*). Durant la preautonomia serà 5,7 municipis cada any i la de noms en les dues llengües només serà de 0,2. Durant els governs socialistes a la Generalitat, la mitjana augmenta a 6,4 pel que fa a la valencianització, i també en l'oficialització en les dues llengües que arriba a 2,3 municipis cada any. Mentre que durant l'etapa de govern del PP, només hi ha mitjana de municipis que valencianitzen el seu nom i descens a 3,4 anual.⁵¹

Taula 10.12 Mitjana anual de valencianització de municipis (per períodes de govern)

Valencianització	1977-1982	GS	GPP
Alacant	0,17	1,50	0,88
Castelló	0,17	1,25	0,88
València	5,33	3,67	1,63
Comunitat Valenciana	5,67	6,42	3,38
Nom en les dues llengües	1977-1982	GS	GPP
Alacant	0	1,17	0
Castelló	0,17	0,75	0,13
València	0	0,42	-0,13
Comunitat Valenciana	0,17	2,33	0

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. GS (governos socialistes), GPP (governos del PP)

Ja hem dit que els actors principals en el procés de valencianització dels noms dels municipis de la zona valencianoparlant han estat els ajuntaments; ara bé, el comportament ha estat condicionat pels partits i grups polítics que els han governat i sovint simplement per la voluntat de les persones que han estat al capdavant de les alcaldies. En aquest sentit, si relacionem cada una de les valencianitzacions dels noms dels municipis amb el partit o coalició governant en l'ajuntament, tenim que dels 139 noms valencianitzats des de 1977, 120 processos d'alteració del nom de la localitat han estat promoguts per partits d'esquerra o centre esquerra (87,0% dels casos). El PSPV-PSOE apareix com al principal partit impulsor de la valencianització, en 69 casos governant en solitari i amb majoria absoluta (50% del total) i en 43 ocasions (31,2% dels

⁵¹ Una projecció de la mitjana de valencianització de noms dels municipis de l'últim període de govern comportaria que, de mantenir-se'n el ritme actual, cap al 2020, quasi quaranta anys després de l'aprovació de la LUEV, tots els municipis de la zona lingüística valencianoparlant podrien estar valencianitzats o amb dues denominacions oficials.

noms valencianitzats) sent generalment la principal força de govern amb formacions d'esquerra (EU/PCPV-PCE), nacionalistes d'esquerra (UPV/BNV), amb el CDS o amb candidatures independents. Mentre que en vuit ocasions (5,8% dels casos) la valencianització dels noms ha estat promoguda en solitari per altres forces d'esquerra i centreesquerra. En sis casos (4,3% per cent) el canvi ha estat impulsat per candidatures independents o per forces de centre com el CDS. Mentre que, en les altres 12 valencianitzacions dels noms (8,7%), la iniciativa ha correspost a forces de dreta o centredreta: en 9 ocasions al PP en solitari (6,5%), en una a UCD i en dues ocasions al PP en coalició de govern amb UV (veure Taula 10.13).

Taula 10.13 Partits governants l'ajuntament en el moment de valencianitzar el nom

Partit	1977-1982	GS	GPP	Total
PSPV-PSOE	11	46	12	69
PSPV+altre partit	15	20	8	43
Altre partit d'esquerra	5	2	1	8
Centreesquerra	31	68	21	120
Independents	2	3		5
CDS		1		1
Independents+CDS	2	4	0	6
PP		5	4	9
PP+altre partit			2	2
Altre partit de dreta	1			1
Centredreta	1	5	6	12
Comunitat Valenciana	34	77	28	138
PSPV-PSOE	32,4	59,7	44,5	50,0
PSPV+altre partit	44,1	26,0	29,6	31,2
Altre partit d'esquerra	14,7	2,6	3,7	5,8
Centreesquerra	91,2	88,3	77,8	87,0
Independents	5,9	3,9	0	3,6
CDS	0	1,3	0	0,7
Independents+CDS	5,9	5,2	0	4,3
PP		6,5	14,8	6,5
PP+altre partit o altre partit			7,4	2,2
Altre partit de dreta	2,9			
Centredreta	2,9	6,5	22,2	8,7
Comunitat Valenciana	100	100	100	100

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. GS (governos socialistes), GPP (governos del PP)

Per períodes, val a dir que en la preautonomia 31 de les 34 valencianitzacions de noms van estar impulsades per partits de centreesquerra (91,2%). Durant els anys de govern socialista, el 88,3% dels canvis per valencianitzar el nom estan impulsats per forces de centreesquerra, els canvis impulsats per coalicions independents i de centre van ser un 5,2% del casos, incrementant-se lleugerament els impulsats per la dreta (6,5% del total). Finalment, durant el període de govern del PP a la Generalitat, el 77,8% els promou l'esquerra, i els impulsats pel centredreta creixen de forma relativa de manera discretament significativa (22,2%), tot i que en xifres absolutes només en són 6 (veure Taula 10.13).

Entre els impulsors dels noms dels municipis en les dues llengües, també hi predominen els canvis promoguts per partits de centreesquerra; però, en termes relatius, hi ha una presència major del centredreta i els independents i, a més, entre les dobles denominacions promogudes pel PSPV amb altres partits, hi predominen les forces independents i de centre. Així 21 de les 29 modificacions les promouen forces de centreesquerra (72,4%), en 13 ocasions el PSPV-PSOE en solitari (44,8%) (veure Taula 10.14).⁵²

Així doncs, podem concloure que tant la valencianització dels noms dels municipis com la oficialització en les dues llengües han estat bàsicament impulsades per les forces de centreesquerra; si bé, no en tots els casos en què ha governat l'ajuntament una força o coalició així ha hagut modificació del nom. Observant-s'hi un lleuger increment en termes relatius dels canvis de noms promoguts per forces de centredreta a partir dels anys noranta.

Taula 10.14 Oficialització del nom en les dues llengües (partit governant)

Partit	1977-1982	GS	GPP	Total	%
PSPV-PSOE	1	12		13	44,82
PSPV+altre partit		10	-2	8	27,58
Centreesquerra	1	22	-2	21	72,40
Independents		2		2	6,90
CDS		2		2	6,90
Independents+CDS		4		4	13,80
PP		2	2	4	13,80
Centredreta		2	2	4	13,80
Comunitat Valenciana	1	28	0	29	100

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. GS (governos socialistes), GPP (governos del PP)

⁵² En els dos casos que havien oficialitzat el nom en les dues llengües i posteriorment l'han valencianitzat, el municipi ha passat a estar governat per una coalició del PSPV-PSOE amb una força nacionalista de centreesquerra (BNV).

Pel que fa a la valencianització de la toponímia menor, responsabilitat del Consell segons la LUEV, en els primers anys de govern autonòmic, no va haver cap mena de regulació ni iniciativa significativa. La nomenclatura oficial i la senyalització i retolació seguia línies sovint contradictòries, ja que s'hi sumaven la voluntat de valencianització dels topònims d'alguns ajuntaments, amb les pràctiques dels registres del Cadastre i la influència de les cartografies oficials de l'Institut Geogràfic Nacional i del Centre Cartogràfic de l'Exèrcit i d'altres institucions; que proporcionaven en general una informació toponímica irregular, contradictòria en la nomenclatura, força castellanitzada i amb un nombre elevat de transcripcions incorrectes dels noms dels llocs.

L'acció del Consell va ser pràcticament inexistent en aquest àmbit fins a final de la dècada dels anys vuitanta i començament del noranta. Així, només començarà a produir-se després que en 1988 i 1989 es faça un màster de Toponímia, gràcies a la col·laboració del Consell i els departaments de Filologia Catalana i de Geografia de la Universitat de València.⁵³ També serà llavors quan es cree la secció d'Estudis de Toponímia dins del Servei d'Assessorament Lingüístic i Traducció de la Direcció General de Política Lingüística, i quan s'encete una línia de treball estable orientada al coneixement, inventari i divulgació de la toponímia menor que va contribuir a la valencianització dels noms de llocs a través de diversos mecanismes. En primer lloc, facilitant als ajuntaments informació bastant detallada i cartogràfica de la toponímia menor del seu municipi; en segon, contribuint, amb la col·laboració del Departament de Geografia de la Universitat de València, a què, en la revisió de la cartografia de l'Institut Geogràfic Nacional la transcripció de la toponímia valenciana es corregís i s'adaptés al nom tradicional del topònim i a les formes ortogràfiques valencianocatalanes; en tercer lloc, impulsant la reglamentació de la senyalització toponímica de 1993, a què ja ens hem referit adés en parlar de la retolació pública, s'afirma que els topònims i la designació genèrica que els acompanya s'hauran d'usar, qualsevol que siga la llengua emprada en la resta d'elements informatius, "*en la llengua de predomini lingüístic de la zona a què pertany el topònim*" i que, quan el element geogràfic corresponga a les dues zones lingüístiques, s'usarà en cada zona lingüística en la llengua pròpia.

⁵³ Aquest màster servirà per comptar amb una visió més completa dels problemes referits a la toponímia menor tant en els aspectes legals com en els d'investigació històrica, transcripció cartogràfica i adaptacions ortogràfiques, i servirà també per formar grups d'investigadors i per promoure línies d'investigació toponímica en els departaments universitaris i en la pròpia Generalitat. De fet, és aleshores que, en la regulació de les ajudes anuals del Pla d'Estudis del València Actual, es prioritzaran aquells estudis orientats a un coneixement exhaustiu de la toponímia històrica i actual valenciana.

Aquesta tasca va contribuir a què des de principis dels anys noranta, i especialment des de la creació de l'Institut Cartogràfic Valencià en 1997, ja durant el govern del PP, és produís una progressiva valencianització de la cartografia oficial editada per l'Institut Cartogràfic Valencià i també, per l'Institut Geogràfic Nacional i, en menor mesura, per altres centres cartogràfics. I va servir també perquè els municipis valencianitzaren part de la toponímia menor. No obstant això, encara que en aquest camp la capacitat d'incidència del Consell és més intensa que en la toponímia major, la valencianització dels noms dels llocs menors i la seua senyalització dependrà, en bona mesura, de la voluntat política dels ajuntaments en els seus àmbits municipals, que, a més, tenien la competència per posar el nom dels carrers del municipis i usar en aquesta retolació la llengua que estimaren oportuna;⁵⁴ sense que s'observen canvis especials en l'actuació del Govern Valencià en l'època de govern socialista i de govern del PP.

⁵⁴ La majoria dels municipis valencianoparlants, seguint una lògica provincial similar a la de la valencianització dels noms dels municipis, han tendit a valencianitzar els noms de les vies públiques, o en ocasions a posar-los en les dues llengües. Amb tot, la casuística és molt diversa i depèn de cada municipi.

CAPÍTOL 11

LES POLÍTIQUES SOBRE ELS USOS SOCIALS I EN LA VIDA PÚBLICA QUOTIDIANA

Les polítiques lingüístiques per fomentar l'ús del valencià en els àmbits socioeconòmics, socials, culturals o dels mitjans de comunicació tenen, en termes generals, unes característiques més difuses, un sistema d'actors més complex i sovint més contradictori i un major distanciament respecte els poders públics i el Govern Valencià i, en conseqüència, un major protagonisme de les dinàmiques socials dominants i dels actors privats socials. Amb tot, hi ha sectors en què l'actuació directa dels poders públics podria tenir una transcendència social notable en la implementació de les polítiques de promoció del valencià, com ara els mitjans de comunicació públics dependents de la Generalitat o les produccions culturals o tecnològiques.

Hem dividit el capítol en sis apartats per analitzar les iniciatives de promoció del valencià fetes pel Govern Valencià en els àmbits socials i en aquells més vinculats amb la vida pública de naturalesa no oficial dels ciutadans. El primer es referirà a les campanyes generals de promoció d'ús del valencià del Consell, per continuar amb les polítiques impulsades en els àmbits socioeconòmics, en el món social, cívic i associatiu, en els mitjans de comunicació, les noves tecnologies, per acabar amb les indústries culturals.

11.1. CAMPANYES DE DIFUSIÓ GENERAL

Encara que, durant el primer govern preautonòmic del Consell del País Valencià, a finals dels anys setanta, va haver algunes campanyes adreçades a la valencianització dels noms de persona, a les quals ja ens hi hem referit, caldrà esperar a la constitució del primer govern autonòmic en 1983 perquè un any després i, una vegada aprovada la LUEV, s'impulsa la primera campanya de promoció genèrica de l'ús social del valencià amb el lema *Parlem en valencià*, de característiques més aviat tradicionals: cartells en centres educatius per

difondre els aspectes que el Consell considerava més rellevants de la llei, tríptics, anuncis en premsa o pegatines. Ocasionalment, el lema va continuar sent usat durant els anys vuitanta, malgrat que la campanya estricta s'havia limitat en el temps a 1984.

Fins desembre de 1990 no n'hi haurà cap altra campanya similar de caràcter general. Llavors, dins d'una iniciativa global i bastant intensa de publicitat institucional de la Generalitat (*Projecte 93. Prenguem la iniciativa*), tindrà lloc una campanya específica de promoció lingüística amb el lema *Visquem en valencià* que es mantindrà fins 1993, coincidint amb el desè aniversari de la LUEV. La iniciativa ha estat la més ambiciosa i sostinguda en el temps que ha realitzat el Govern Valencià per promoure el valencià i incorporava des d'espots publicitaris en televisió,¹ fonamentalment en TVV i TVE, falques publicitàries a la ràdio, cartells i tanques publicitàries, adhesius, fullets, punts de lectura, i altra mena d'elements, i sobretot establí mecanismes de col·laboració amb actors privats (associacions d'empresaris i comerciants), el que va permetre que, més enllà dels centres oficials i educatius, participaren prop de 17.000 comerços, que actuaven alhora com a punts de distribució d'informació de la campanya.²

Posteriorment, en els anys 1999, 2000 i 2001 hi ha hagut campanyes publicitàries d'escassa intensitat i amb un caràcter formalment general, però orientades bàsicament a la promoció de la matriculació d'alumnes a les línies d'ensenyament en valencià. Les campanyes es concentraven en el període de temps en què es produïa la matriculació dels alumnes als centres d'ensenyament obligatori, i consistia en anuncis en televisió i ràdio i l'edició de fullets informatius sobre l'ensenyament en valencià amb el lema *Valencià, clar que sí!*; en els anys següents no es pot parlar de campanyes en sentit estricte, atès que la promoció de l'ensenyament en valencià s'ha limitat essencialment a algun anunci en premsa escrita i a l'edició de fullets informatius.

¹ El missatge central de la campanya a la televisió i la ràdio era "*Parlar. Saber escoltar. Aprendre i ensenyar amb il·lusió. Participar i col·laborar. Fer del valencià un instrument de convivència. No hi ha millor manera d'impulsar l'ús del valencià a la nostra comunitat. Preparem així l'entrada a l'Europa plurilingüe. Visquem en valencià*".

² Alhora que es duia a terme la distribució de material de la campanya entre els comerços, es va fer una enquesta de valoració sobre l'acceptació de la campanya en les 16.915 botigues que hi van participar, que mostraven una acceptació sorprenentment alta d'un 97,6% i només l'oposició de l'1,7% i el 0,7% d'indiferents. Ara bé, ni sobre aquesta campanya, que comptà amb més recursos, ni sobre les altres, s'ha fet cap estudi oficial sobre l'impacte social aconseguit.

11.2. ELS ÀMBITS SOCIOECONÒMICS

Com hem vist al *Capítol 8*, la LUEV feia referències genèriques al dret a usar el valencià oralment i per escrit en les relacions privades amb plens efectes jurídics i afirmava que els ciutadans podien “*desplegar en valencià llurs activitats professionals, mercantils, laborals, sindicals, polítiques, religioses, recreatives i artístiques.*” Destacant-hi que el Consell fomentaria l’ús del valencià en les activitats professionals, mercantils i laborals.

En aquest àmbit, les iniciatives reglamentàries i politicoadministratives del Consell s’han limitat a regular la concessió d’ajudes econòmiques per al foment del valencià.. En un primer moment (1986-1988), s’orientaren la promoció d’aquesta llengua en la comercialització de productes i la prestació de serveis per les empreses comercials mitjançant ajudes econòmiques a les empreses que feren en valencià la promoció, publicitat, la informació, o la retolació exterior. Les convocatòries de les ajudes no determinaven ni les quantitats ni de manera detallada el procediment que s’havia de seguir i definien els criteris de la subvenció de manera àmplia sobre la base del volum d’informació realitzada en valencià, dels costos de l’execució del projecte, i del volum de consum del producte dins de la Comunitat Valenciana o la mitjana mensual d’usuaris del servei.

L’èxit d’aquesta iniciativa no va ser excessiu i això dugué a un canvi en la tipologia de les ajudes que a partir de 1989 començaren a atorgar-se dins d’una convocatòria general que incloïa, com hem vist, a ajuntaments, comerços, indústries i associacions cíviques sense distingir activitats. Hi haurà quatre canvis puntuals en les orientacions de les ajudes: en 1989 les subvencions es limiten als comerços i les indústries que haguessen valencianitzat la retolació de les empreses; a partir de 1990 també s’hi inclou la dels vehicles, del nom o de l’etiquetatge dels productes; en 1995, s’estableix que també podien rebre subvencions per la documentació i els sistemes informàtics de les empreses, sempre que estiguessen exclusivament en valencià; mentre que en 1997, l’exclusivitat del valencià només es demana per a la retolació, mentre que l’etiquetatge i la informació al consumidor era prou que estigués, com a mínim, en valencià i, pel que fa a la documentació i els programes informàtics bastava que s’usés ocasionalment el valencià.

Finalment, un any després, en 1998, aquesta mena d’ajudes deixen de ser gestionades directament pel Consell i s’estableix un sistema de subvenció global a les cambres de comerç provincials i són aquestes institucions les que gestionaran directament les ajudes, amb uns criteris semblants als de 1997.

Tot i que la informació feta pública per la Generalitat és irregular i desigual, del període 1990-1994 gairebé dues terceres part de les ajudes són destinades a valencianitzar la retolació de les empreses (*veure Taula 11.1*), i cal dir que, segons la informació publicada pel Consell (Generalitat Valenciana, 1993), a començaments dels anys noranta, únicament un 7% dels establiments minoristes d'alimentació de la zona valencianoparlant utilitza exclusivament el valencià per a retolacions externes, un 4% per a retolacions internes i un 3% per altra mena de retolacions.³

El nombre d'empreses que han accedit a aquestes ajudes s'ha incrementat tots els anys, llevat de 1996, passant de 145 en 1990 a 1.355 en 2001; multiplicant-se pràcticament per 9,3 en els dotze anys en què tenim dades, mentre que les quantitats que s'hi destinen no han crescut en una proporció similar, ja que només s'han multiplicat per 5,5, passant de poc més de deu milions de pessetes en 1990 a prop de 56 en 2001. Així doncs, la mitjana d'ajudes per empresa en aquest període, i excepció feta de 1995 i 1996, ha seguit una línia descendent, especialment durant el període de govern del PP, i aniria de les 74.524 pessetes de 1991 a les 17.853 de 2001, descomptat en tots dos casos la inflació produïda (*veure Taula 11.1*).

Taula 11.1. Quantitats destinades a empreses per a promoció del valencià

Any	Nombre d'empreses	Quantitats concedides segons conceptes				Mitjana per empresa*
		Cursos	Retolació	Altres	Total	
1990	145	140.000	8.993.314	980.875	10.114.189	69.753
1991	278	1.400.000	14.200.309	6.346.500	22.016.709	74.524
1992	309	616.000	11.502.911	2.617.089	14.781.000	42.190
1993	403	-	11.252.513	5.323.597	16.576.110	33.893
1994	515	-	-	-	20.334.510	30.443
1995	573	-	-	-	31.373.396	39.148
1996	532	-	-	-	36.717.396	46.380
1997	790	-	-	-	46.385.830	37.813
1998	898	-	-	-	42.688.085	29.711
1999	1.097	-	-	-	46.611.256	24.772
2000	1.266	-	-	-	54.245.090	22.495
2001	1.355	-	-	-	55.867.504	17.853

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. *En pessetes de 1990.

Més enllà d'aquesta mena d'iniciatives, el Consell es limitarà a facilitar assessorament lingüístic puntual a empreses i a la difusió, a mitjans dels anys

³La retolació en les dues llengües tampoc era massa nombrosa (al voltant del 4%), i el 88% dels que no tenien la retolació en valencià no pensava valencianitzar-la, tot i que un 58% dels consumidors la valorava positivament i només un 15% hi era contrari

vuitanta, de cartells i fullets amb vocabularis comercials, fonamentalment referits a l'alimentació. Cap a finals dels vuitanta i principis dels noranta únicament es mantindran les iniciatives dels fullets amb els vocabularis. Si bé aquest tipus de material tindrà una elaboració, una distribució i una continuïtat poc sistemàtica temàticament i temporalment.

Pel que fa als usos lingüístics entre empresa i client, i en els espais interns de les empreses, el Consell no ha pres cap iniciativa activa especial ni ha arribat a acords amb actors privats (associacions d'empresaris, sindicats, associacions de consumidors) i s'ha limitat a fer alguns estudis sociolingüístics puntuals sobre l'ús del valencià en alguns sectors econòmics, que han ajudat a conèixer alguns comportaments lingüístics, però que no han estat utilitzats per definir estratègies dirigides a garantir els drets dels clients que volguessen utilitzar el valencià com a llengua de relació amb els comerços i les empreses, ni per millorar la capacitació lingüística en valencià dels treballadors i empresaris, ni per augmentar l'ús intern del valencià en les empreses.⁴

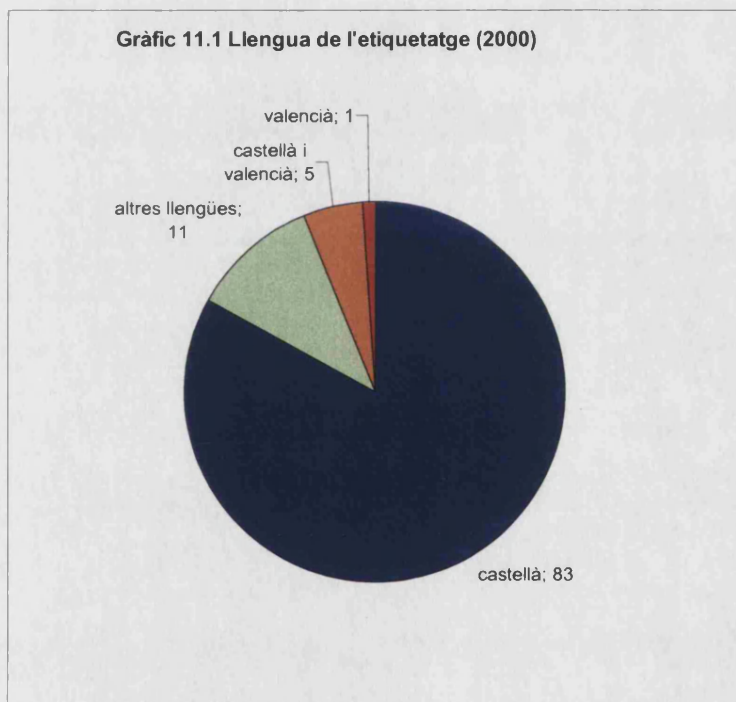
En conclusió, en la promoció del valencià en els àmbits socioeconòmics i laborals, el Consell ha seguit una estratègia de difusió genèrica, sense fer cap mena de sectorialització de les iniciatives i de les polítiques, tenint en compte la dimensió de l'empresa, el nombre de treballadors o el sector productiu, comercial en què estigués especialitzada, els mercats propis o les relacions amb els clients. Les ajudes, a més, van ser quantitats discretes i fonamentalment, per la informació que disposem, van anar adreçades a la retolació externa del nom de les empreses, i de manera molt més limitada a la valencianització d'aspectes del funcionament intern o de la difusió dels productes, i només ocasionalment a la realització cursos de valencià per als treballadors.

La diferència essencial entre l'etapa de govern socialista, deixant al marge els canvis en la regulació reglamentària de les ajudes que no aporta informació real sobre la seua aplicació real en les empreses, estaria en un descens progressiu de la mitjana de les ajudes que reben les empreses, un increment del nombre d'empreses que hi participen i una pèrdua parcial del control de la gestió de les subvencions per part del Consell que passa des de 1998 a les cambres de comerç amb criteris idèntics.

La informació sobre l'impacte d'aquestes polítiques és relativament escassa, i no hi ha els estudis sistemàtics sobre l'ús del valencià en el món

⁴ En les úniques enquestes sociolingüístiques sobre els usos del valencià dins les empreses, s'observa una enorme distància entre els usos amb els clients, que pot arribar al 54% dels casos, i els usos interns (administració, impresos, correspondència, etc.) que se situen al voltant del 5%, mostrant comportaments clarament diglòssics (Generalitat Valenciana, 1990e).

socioeconòmic i, especialment, com a llengua de treball habitual de les empreses valencianes o amb les seues relacions amb els consumidors. Amb tot, la informació puntual existent indicaria un predomini del castellà en la informació general als ciutadans en la seua categoria de clients o consumidors; així un estudi puntual realitzat per la Confederació Valenciana de Comerç⁵ mostrava que únicament l'1% dels productes que es comercialitzaven en establiments de la Comunitat Valenciana tenien l'etiquetatge exclusivament en valencià, mentre que el 83% es feia sols en castellà, un 5% en les dues llengües i un 11% en altres idiomes. O, el que és el mateix, l'etiquetatge en llengües diferents a les oficials a la Comunitat Valenciana pràcticament duplicava aquell en què podia tenir presència el valencià, bé fos com a llengua única o junt amb el castellà (*Veure Gràfic 11.1*).

Font: Confederació Valenciana de Comerç

⁵ Amb motiu de la crisi de les *vaques boges* i del descens de la confiança en els sistemes d'informació comercial, la Confederació Valenciana de Comerç va fer públic un estudi sobre la informació als consumidors en l'any 2000 (*El País. Comunidad Valenciana*, 13 de juny de 2001).

Cal reiterar, finalment, que la característica principal de les polítiques en l'àmbit socioeconòmic ha estat, com en l'àmbit de l'administració pública, l'absència d'iniciatives per incentivar el canvi en els formes de relació (fonamentalment diglòssiques) que dominen en la societat valenciana, i que han deixat que els ciutadans en la seua categoria de consumidors, clients, empresaris o comerciants fossen, de fet, els actors principals de la política d'ús del valencià en aquest àmbit i, conseqüentment, que els actors interactuaren en funció dels seus interessos, costums, capacitat lingüística, prejudicis sociolingüístics, consciència dels propis drets lingüístics i voluntat d'usar el valencià en cada situació concreta, hi hagueren de *negociar* en cada moment la llengua a usar amb la conseqüència d'un predomini del castellà superior al pes demogràfic d'aquesta llengua.

11.3. EL MÓN SOCIETAL, CÍVIC I ASSOCIATIU

La política lingüística del Govern Valencià en el món societal, de les associacions civils i de l'àmbit associatiu en general, no va ser massa diferent a la que acabem d'analitzar en l'espai socioeconòmic i laboral. La LUEV es refereix a aquests aspectes en els mateixos termes genèrics que ho fa als socioeconòmics, establint el dret general a *expressar-se en valencià* i compromentent els poders públics de manera igualment genèrica amb el foment de l'ús del valencià en aquest tipus d'activitats.

Com en el cas de les activitats socioeconòmiques i laborals, les actuacions del Consell es concentraran en la regulació de sistemes d'ajudes per promoure l'ús del valencià a les associacions sense finalitat lucrativa. Les primeres corresponen a 1987 i podien arribar a ser de 500.000 pessetes per projecte, sense establir-se en la convocatòria la quantitat global de què es disposava per repartir entre les sol·licituds presentades i sense que s'establiren condicions específiques per les ajudes. Un any després, la reglamentació serà la mateixa, però evitant cap referència a la quantitat màxima per projecte.

A partir de 1989, la convocatòria de les ajudes es farà conjuntament amb la de les subvencions per promoure el valencià a ajuntaments, comerços i indústries, sense fixar la quantitat total a repartir i orientant les ajudes cap a la realització de cursos de valencià en l'àmbit intern de les societats cíviques. En 1990, malgrat que la realització de cursos de valencià continua sent un dels objectius primers, per primera vegada s'apunta una possible segmentació de les ajudes en funció que les associacions siguen culturals, esportives, musicals, de veïns o d'un altre tipus. En 1991, s'explicitarà l'import global de la quantitat que es podia repartir en funció de les sol·licituds presentades, i s'apuntava com a nou objectiu la valencianització de la retolació de la societat. En 1998,

finalment, les ajudes es regularan de manera particular, en convocatòria independent de les referides als ajuntaments i a les empreses. En la resta del període analitzat ja no hi haurà cap d'alteració en la regulació de les subvencions, més enllà de les quantitats globals previstes i en aspectes menors.

Cal destacar la nul·la regulació específica per sectors i, especialment, les escasses iniciatives en àmbits amb una alta repercussió social, com les societats esportives, sindicats o fins i tot societats musicals, d'estudis comarcals o culturals, que podien semblar potencialment més implicades en polítiques de promoció del valencià (Ivars, 2002).

El nombre total d'associacions que hi han participat ha estat menor que el d'empreses subvencionades que veien en l'apartat anterior, si bé la mitjana de les quantitats rebudes és més alta, tot i que també segueix una línia decreixent en termes generals en pessetes constants. Així, el nombre d'associacions que reben ajuda era de 94 en 1990, creix fins a 455 en 1994, per baixar l'any següent a 348 i tornar a augmentar a partir d'aleshores fins arribar a 628 associacions en 2001; de manera que entre 1990 i 2001 s'haurà multiplicat per 6,7 el nombre d'associacions beneficiades per les ajudes. Les quantitats que s'hi han destinat només s'han multiplicat per 4,4; i, conseqüentment, això fa que les quantitats mitjanes per associació hagen seguit una tendència decreixent, si bé no tan exagerada com la de les subvencions a les empreses (veure Taula 11.2).

Taula 11.2. Quantitats destinades a associacions per a promoció del valencià

Any	Nombre d'associacions	Quantitats concedides segons conceptes				Quantitat mitjana per associació*
		Cursos	Retolació	Altres	Total	
1990	94	8.560.000	1.611.000	4.875.836	15.046.836	160.073
1991	164	10.460.000	2.906.740	9.713.556	23.070.296	132.373
1992	233	10.353.000	2.078.000	7.111.924	19.543.901	73.982
1993	373	18.420.000	863.601	12.699.160	31.982.761	70.654
1994	455	-	-	-	34.920.567	59.173
1995	348	-	-	-	32.629.637	67.041
1996	366	-	-	-	29.807.211	54.728
1997	400	-	-	-	36.675.721	59.048
1998	452	-	-	-	44.000.000	60.841
1999	529	-	-	-	44.000.000	48.491
2000	600	-	-	-	52.321.000	45.781
2001	628	-	-	-	66.481.000	51.131

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana i. *En pessetes de 1990.

Malgrat que les xifres de 1990-1993 corresponen a un període temporal massa curt, hi observem que al voltant del 53% dels recursos de les ajudes es destinen a cursos de valencià, un 9% a la retolació de les associacions i el 38% a activitats indeterminades. És a dir, que l'activitat principal subvencionada seria la capacitat lingüística de la població adulta de forma no reglada, sovint orientada a l'obtenció de certificats de la JQCV; mentre que la resta d'activitats de promoció interna i externa de l'ús del valencià ocuparan un lloc secundari. Com en l'àmbit socioeconòmic no hi ha estudis sobre la repercussió aproximada que aquesta mena de subvencions ha pogut tenir en termes socials sobre la valencianització de les activitats del món associatiu, en sentit ampli. Però, sembla raonable considerar que ha hagut d'estar desigual, en funció de la voluntat dels socis de les associacions i que, en termes generals, la implicació de les principals organitzacions socials, com ara els grans clubs esportius, sindicats o les esglésies, ha estat més aviat escassa o pràcticament inexistent.

No hi ha tampoc diferències destacables entre l'època de govern socialista i la del PP, ni pel que fa als requisits de les ajudes o al control de la gestió, sempre per part de l'administració autonòmica, ni tampoc pel que fa als actors i a la dinàmica dels actors, que gairebé en tots els casos ha estat dependent, com en la gran majoria de les actuacions del Consell en política lingüística, de la voluntat individual i grupal, escassament incentivada, i de les dinàmiques diglòssiques dominants en la societat valenciana.

Cal parar esment, abans de finalitzar aquest anàlisi, a dos tipus específics d'ajudes al món associatiu i cívic: aquelles dirigides a les associacions festeres i les destinades a col·lectius que defensaven diferents tipus de política lingüística. Pel que fa a les primeres, val a dir que s'inicien en 1993 i consistiran, en tot moment, en la concessió d'una sèrie de premis a comissions de falles, a comissions de fogueres i a colles de la festa de la Magdalena de Castelló de la Plana.⁶ Els premis no han sumat mai quantitats importants, però han tingut un efecte relativament positiu, ja que han contribuït moderadament a una major presència del valencià i a la millora de la qualitat lingüística de les revistes d'informació sobre aquestes festes.

Les ajudes de 1993 i 1994, van consistir en 20 premis per a comissions falleres, 10 per a comissions de fogueres d'Alacant i 5 per a colles de la Magdalena de Castelló. En 1995, el nombre de premis per a comissions falleres, s'amplia a 30. En el 2000, les comissions de fogueres premiades

⁶ La festa de les Falles es concentra fonamentalment a la ciutat de València, però hi ha nombroses falles a pobles de la província de València, i també a localitats d'Alacant i Castelló. Les Fogueres, per contra, es concentren, pràcticament de manera exclusiva a la ciutat d'Alacant i algunes localitats de la província d'Alacant, i la Magdalena a Castelló de la Plana. Sobre l'escassíssim ús del valencià a les Fogueres, veure Martos (2002).

s'amplia a 15 i en 2001 les colles premiades a Castelló passen de cinc a set. Les quantitats dels premis han canviat, segons els anys, però les dels primers premis han estat de 500.000 pessetes, incrementant-se a 550.000 des de 2001, mentre que les dels premis inferiors han estat de 50.000 pessetes fins 1996 i a partir de l'any següent augmenten a 75.000 (veure Taula 11.3).

Taula 11.3. Premis a agrupacions festives per a promoure el valencià (en milers PTA)

Any	1r	2n	3r	4t	5è	6è	altres
1993-94	500	250	150	100	75	-	6-20Fa/6-10Fo: 50
1995*	500	250	150	100	75	-	6-10Fo: 50
1996	500	300 Fa/M 250 Fo	250 Fa 200 M/Fo	200 Fa 150 M/Fo	150 Fa 100 M/Fo	-	6-10Fa: 125 11-20Fa: 100 21-25Fa/6-10Fo: 75 26-30Fa: 50
1997-99	500	350	300	250	200	-	6-10Fa/6-10Fo: 175 11-20Fa: 150 21-25Fa: 100 26-30Fa: 75
2000	500	350	300	250	200	-	6-10Fa/6-10Fo: 175 11-20Fa: 150 11-15Fo: 125 21-25Fa: 100 26-30Fa: 75
2001- 2002	550	450	400	350	300	200	7M/7-10Fa/7-15Fo: 175 11-20Fa: 150 21-25Fa: 100 26-30Fa: 75

Font: Generalitat Valenciana *Desconeixem les quantitats dels premis de Falles de 1995. Fa (Falles), Fo (Fogueres) i M (Magdalena).

Tot i que les quantitats destinades a aquests premis són més aviat modestes, contrasta que les quantitats mitjanes rebudes per cada categoria d'agrupació festiva, descomptat l'efecte de la inflació, haja tendit a incrementar-se al llarg de la dècada analitzada, passant en pessetes constants de 92.143 en 1993 a 158.127, mentre que com hem vist la quantitat mitjana de les associacions i la de les empreses ha tendit a disminuir considerablement en termes relatius. Una explicació d'aquest fet és que mentre el nombre d'agrupacions festives que reben ajudes a penes s'ha multiplicat per 1,5; el total de recursos econòmics ho ha fet per 3,7 (veure Taula 11.4). L'increment es produeix bàsicament en l'època de govern del PP, moment en què hi ha un descens pronunciat dels recursos mitjans destinats a associacions cíviques i empreses; fet que pot estar mostrant una concepció per part de la dreta actual

sobre el valencià com a instrument de comunicació més adequat per a manifestacions festives i informals, que per activitats socialment i econòmicament significatives, reproduint els vells tòpics decimonònics de la dreta i de part de la societat valenciana sobre el valencià (Cucó, 1977 i 1989).

Taula 11.4. Quantitats destinades a agrupacions festives per a promoció del valencià

Any	Nombre d'agrupacions	Quantitats concedides segons conceptes				Mitjana per agrupació*
		Falles	Magdalena	Fogueres	Total	
1993	35	1.825.000	1.075.000	1.325.000	3.225.000	92.143
1994	35	1.825.000	1.075.000	1.325.000	3.225.000	88.089
1995	45	3.150.000	1.075.000	1.325.000	4.450.000	90.582
1996	45	3.650.000	1.250.000	1.575.000	6.475.000	127.342
1997	45	4.850.000	1.600.000	2.475.000	8.925.000	171.162
1998	45	4.850.000	1.600.000	2.475.000	8.925.000	167.592
1999	45	4.850.000	1.600.000	2.475.000	8.925.000	161.047
2000	50	4.850.000	1.600.000	3.100.000	9.550.000	146.879
2001	52	5.325.000	2.425.000	3.700.000	11.450.000	160.961
2002	52	5.632.166	2.504.109	3.885.113	12.021.388	158.127

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. *En pessetes de 1993.

En altre ordre de coses, ja hem vist (*capítols 6 i 9*) que, quan el nombre de línies en valencià augmenta, al voltant de l'ensenyament del valencià sorgirà un moviment social que organitzarà les primeres *trobades pel valencià* a finals de la dècada dels vuitanta, i que acabarà donant lloc a la principal organització social favorable a la normalització del valencià, la Federació Escola Valenciana (Gómez, 2003 i 2005; Escribano, 2003). El Consell, llavors governat pels socialistes, subvencionarà les primeres trobades amb quantitats que oscil·laren entre els 5 milions de pessetes de 1991 i els 12 de 1995 (*veure Taula 11.5*); però amb l'arribada del PP al Govern Valencià, les ajudes van ser suprimides per raons polítiques, ja que el nou govern considerarà que es tractava d'un moviment hostil a les seues polítiques i de connotacions *catalanistes*.

Taula 11.5. Quantitats destinades pel Consell a trobades pel valencià

Any	Quantitat
1991	5.000.000
1992	5.000.000
1993	10.000.000
1994	6.000.000
1995	12.000.000

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana.

El Consell i les principals institucions governades pel PP valencià (Ajuntament de València i Diputació de València) subvencionaran, però, les organitzacions partidàries del secessionisme lingüístic: la Reial Acadèmia de Cultura Valenciana (RACV) i Lo Rat Penat. Així, a finals de 1997, la Generalitat firma un conveni amb Lo Rat Penat pel qual aportarà 200 milions de pessetes entre 1998 i l'any 2000 per a la compra d'un edifici per a seu social d'aquesta associació, mentre la Diputació de València duria a terme la rehabilitació i l'Ajuntament de València l'acondicionament material de la seu. Posteriorment, en els Pressupostos de la Generalitat de 2002 i de 2003, s'hi incorporaran partides, per subvencionar les despeses de funcionament de Lo Rat Penat, de 60.100 i 150.250 euros (uns 10 i 30 milions de pessetes), respectivament. De la mateixa manera, amb la RACV, institució també subvencionada per a la compra i adequació d'un edifici nou i per a les despeses de funcionament per la Diputació de València, la Generalitat subscriurà un conveni a finals de 2001 per a l'edició d'un diccionari *valencià*. De resultes d'aquest conveni, la RACV va rebre 420.000 euros en 2002 i 430.000 en 2003, al voltant de 70 i 71,5 milions de pessetes, respectivament. Unes quantitats notablement altes i que contrasten amb les ajudes anuals a la promoció social del valencià en associacions cíviques, ajuntaments o sectors socioeconòmics.

11.4. ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

Les referències que fa la LUEV a la presència del valencià als mitjans de comunicació és bastant genèrica i referida a què els ciutadans tenen dret a utilitzar-hi el valencià a ser informats en aquesta llengua pels mitjans socials de comunicació. Comprometent-se formalment la Generalitat a tractar que el valencià tinga "*una adequada presència a les emissores de ràdio i televisió i altres mitjans de comunicació gestionats per la Generalitat*" i a impulsar l'ús del valencià a les emissores de ràdio i televisió. Com veurem tot seguit, les iniciatives dels governs valencians en aquest àmbit seran desiguals i al algunes diferències d'intensitat, relativament significatives, segons el partit governant.

La premsa escrita

El desplegament reglamentari i les iniciatives del Consell per promoure l'ús del valencià en la premsa escrita valenciana s'inicia en 1986, establint un sistema de subvencions per l'edició i difusió d'exemplars en qualsevol de les llengües oficials de publicacions, on es considerava de manera específica

*l'especial utilització del valencià,*⁷ de manera que aquelles publicacions que estaven escrites íntegrament en valencià havien de rebre una subvenció addicional del 100% de la mateixa quantitat que l'obtinguda en concepte de difusió, mentre que les que utilitzaven el valencià, almenys en el 50% de la publicació, rebien una subvenció addicional del 50%. Establint-s'hi que les subvencions per difusió consistiran en el pagament d'una quantitat (11,4 pessetes per exemplar en 1987 i 1988) que es multiplicava pel nombre d'exemplars difós l'any anterior.

En setembre de 1989, però, el Consell regularà de manera independent les ajudes referides únicament a les publicacions escrites totalment o parcialment en valencià.⁸ Les subvencions consistiran a pagar per cada publicació un mòdul en pessetes segons el nombre de exemplars difosos durant l'any anterior. Podien aspirar a les ajudes les publicacions periòdiques escrites íntegrament en valencià de periodicitat mínima setmanal, amb un mínim de 24 pàgines, difusió a tot el País Valencià i amb un contingut d'informació general. També podien rebre ajudes las publicacions de periodicitat superior a la setmanal escrites almenys en un 50% en valencià o les d'àmbit comarcal.

En 1992, les ajudes es destinaran a premsa escrita que estigués escrita al menys en un 50% en valencià i una periodicitat mínima mensual i a empreses de radiodifusió domiciliades a la Comunitat Valenciana amb emissores de ràdio en freqüència modulada, que no estiguessen associades a cap cadena de ràdio estatal, i s'estableix que la quantitat màxima per a les subvencions de 25.000.000 pessetes.⁹ Un any després, torna a canviar la regulació, per facilitar-hi l'accés, ja que només es demana que les publicacions no siguen diàries i estiguen escrites, almenys en un 50%, en valencià; excloent-s'hi les habituals i introduint-se canvis també pel que fa a les empreses radiodifusores que podien obtenir subvencions.¹⁰ Els decrets de 1994 i 1995 seran idèntics al de 1992, i les quantitats dels tres anys van ser de 30 milions de pessetes.¹¹ Els mòduls per calcular les subvencions oscil·laran entre 25 i 35 pessetes per als primers 100.000 exemplars publicats anualment i després van descendint fins més de 200.000, amb variacions segons els anys (*veure Taula 11.6*).

⁷ Decret 39/1986, de 12 de desembre, (DOGV núm. 493, de 24 de desembre de 1986). De les ajudes s'excloïen les publicacions diàries, els butlletins de les institucions, les publicacions dels partits polítics, associacions religioses, entitats públiques i les de distribució gratuïta, les que no eren d'informació general i les que percebien subvencions del Govern central.

⁸ Decret 4/1989, de 28 de juliol, (DOGV núm. 1121, de 7 d'agost de 1989).

⁹ Decret 10/1992, 10 de setembre, (DOGV núm. 1865, de 18 d'agost de 1992).

¹⁰ Decret 5/1992, de 5 d'agost, (DOGV núm. 2023, de 13 de maig de 1993).

¹¹ Decret 2/1994, de 4 de juliol, (DOGV núm. 2306, de 8 de juliol de 1994), i Decret 10/1995, de 9 de maig, (DOGV núm. 2506, de 12 de maig de 1995).

Taula 11.6. Mòdul de les ajudes del Consell a l'ús del valencià en la premsa escrita

Any	Mòdul de les ajudes
1989	25PTA els primers 100.000 exemplars, 20PTA del 100.001 al 150.000, 10PTA del 150.001 al 200.000, i 5PTA del 200.001 en avant
1990	35PTA els primers 100.000 exemplars, 25PTA del 100.001 al 150.000, 15PTA del 150.001 al 200.000, i 5PTA del 200.000 en avant
1991	25PTA els primers 100.000 exemplars, 20PTA del 100.001 al 150.000, 10PTA del 150.001 al 200.000, i 3PTA del 200.000 en avant
1992	28PTA els primers 100.000 exemplars, 22PTA del 100.001 al 150.000, 11PTA del 150.001 al 200.000, i 3PTA del 200.000 en avant
1993	28PTA els primers 100.000 exemplars, 22PTA del 100.001 al 150.000, 11PTA del 150.001 al 200.000, i 3PTA del 200.000 en avant
1994	28PTA els primers 100.000 exemplars, 22PTA del 100.001 al 150.000, 11PTA del 150.001 al 200.000, i 3PTA del 200.000 en avant
1995	25PTA els primers 100.000 exemplars, 15PTA del 100.001 al 200.000, 2PTA del 200.000 en avant

Font: Generalitat Valenciana

Les línies d'ajudes específiques a la premsa escrita en valencià i a la presència del valencià en les ràdios locals van ser suprimides pel Govern del PP en 1995, sense establir-ne cap altre tipus d'ajudes alternatiu.

Val a dir que, a més de les ajudes directes pel volum de distribució, durant l'època de govern socialista, hi va haver també el suport de la publicitat institucional a través de la inserció d'anuncis per part de les conselleries i organismes públics, i també del pagament de suplementos temàtics especials, sobretot en *El Temps i Saó* i a la premsa comarcal en valencià. El govern del PP, també va suprimir la publicitat institucional de quasi totes les publicacions en valencià, especialment d'aquelles que considerava políticament hostils.¹²

L'impacte d'aquest tipus d'ajudes a través de la publicitat en la premsa escrita en valencià és difícil d'avaluar, primer per la seua dispersió, per la quantitat d'organismes oficials que hi participen i per l'escassa presència de premsa en valencià. De fet, només hi ha hagut quatre setmanaris en valencià de divulgació general i àmbit de tot el País Valencià en algun moment del període analitzat: *Saó*, present des del començament de la transició; *El Temps* des de mitjans dels vuitanta; l'edició valenciana d'*El Punt* des de mitjans dels noranta, i *L'Avanç* des dels primers 2000. El tiratge d'aquestes publicacions és més

¹² El Consell decidí, durant el govern del PP, com a criteri de suport a la premsa, la compra i distribució en els centres educatius d'una gran quantitat d'exemplars de diaris, especialment dels més afins ideològicament al PP i editats gairebé de manera exclusiva en castellà, considerant que així es contribuïa a la lectura de la premsa escrita per part dels estudiants.

aviat limitat, excepció feta d'*El Temps* perquè l'edició és per a tots els països de l'àmbit lingüístic catalanovel·lenc. Pel que fa a l'àmbit de la premsa comarcal o especialitzada temàticament en valencià tampoc hi ha hagut un mercat ampli i consolidat, ni un nombre elevat de publicacions, més enllà d'algunes experiències puntuals i no sempre mantingudes en el temps, i la premsa digital i gratuïta, quan han aparegut, a començament del segle XXI, s'edita quasi exclusivament en castellà. Amb tot, les subvencions i les aportacions econòmiques per publicitat van contribuir, si més no, a consolidar projectes com *El Temps* i a millorar la qualitat i la presència del valencià en les publicacions comarcals i locals existents, tenint en compte sempre que ha estat una premsa amb una dependència notable dels subscriptors i de les ajudes públiques i que compta amb uns recursos humans i econòmics propis limitats.¹³

Ràdio

Caldrà esperar que el Consell regule la concessió de llicències per a ràdios locals i comarcals, a començaments dels anys noranta, perquè, com hem vist adés, hi haja també referències a les empreses radiodifusores en els decrets que regulen les ajudes a mitjans de comunicació per usar o promoure l'ús del valencià. La primera es produeix el 1992 i establirà que podien aconseguir ajudes emissores de ràdio en freqüència modulada, que en les zones de predomini lingüístic castellà emeten, almenys el 15%, en valencià i en les zones de predomini lingüístic valencià, almenys el 50%. Unes condicions que, en les zones castellanoparlants, es limiten l'any següent a què es promoga l'ús i coneixement del valencià. Els criteris tornaran a ser canviats en 1995, per establir un sistema d'ajudes directes a les emissions diürnes (entre les 8 i les 24 hores), perquè hi havia emissores que aconseguien les subvencions, però concentraven les hores de programació en valencià durant la matinada. L'import de les ajudes serà establert en una aportació global de 1.000.000 de pessetes per a les emissores a què se'ls concedisca la subvenció. En 1995, el mòdul de les subvencions canviarà i deixarà de ser una aportació global per estar en funció de les hores emeses en valencià: 10.000 pessetes per hora diürna en valencià en les zones valencianoparlants i 20.000 per les emissions diürnes en les castellanoparlants. Indirectament, durant l'època socialista, també es promovia la presència del valencià en les ràdios locals i comarcals, facilitant-los diàriament des de la Direcció General de Mitjans de Comunicació

¹³ Cal aclarir, que, a diferència d'*El Temps* o *El Punt* que també han rebut ajudes i publicitat d'institucions de la resta del domini lingüístic, la premsa o les publicacions especialitzades editades en *català/valencià*, generalment d'origen català, que es distribuïen de manera més o menys general al País Valencià (*Avui*, *L'Avenç*, etc.) no rebran cap tipus d'ajuda directa o indirecta de cap Govern Valencià.

de Presidència informació institucional gravada en valencià que podia ser utilitzada en els informatius. Com en el cas de la premsa escrita, quan el PP arribà al govern va suprimir aquestes ajudes.

Així mateix, d'igual manera que succeïa amb la premsa escrita diària i de major difusió en el País Valencià, en les emissores de ràdio generals i amb més audiència, el Consell pràcticament no va prendre cap tipus d'iniciativa per promoure l'ús del valencià ni tan sols en les desconexions valencianes dels mitjans de comunicació de titularitat estatals (RNE, Radio Cuatro). De manera que les emissions en valencià que hi ha hagut en aquests mitjans han estat ocasionals, només tingueren una certa importància en l'època de la transició política, i s'han degut quasi sempre a una iniciativa de la pròpia empresa.¹⁴

En altre ordre de coses, val a dir que, en 1984, s'aprovà la Llei de creació de Ràdio Televisió Valenciana (RTTV) impulsada pel Consell socialista, superant l'oposició del Govern central, i especialment la del seu vicepresident, Alfonso Guerra, poc favorable en un primer moment a l'extensió de les televisions autonòmiques, més enllà de Catalunya, Galícia i el País Basc. Les emissions de la televisió valenciana (Canal 9) i de la ràdio (Ràdio Nou) van començar oficialment en octubre de 1998. Des del primer moment, Ràdio Nou va fer del valencià la llengua vehicular predominant i pràcticament única. Cal dir, però, que Ràdio Nou ha estat, des de bon començament una ràdio minoritària i amb una programació, una audiència poc estable i un caràcter bastant *oficialista*. De fet, ja en els primers anys, quan s'havia de tractar d'assentar una audiència mínima, unes programacions específiques i uns equips professionals, la preocupació pels baixos índexs d'audiència (sobre el 5%) i les contínues remodelacions d'equips directius donarà lloc a una programació canviant que ni fidelitzarà oients ni incrementarà l'índex general d'audiència.

Durant l'època de govern del PP, la llengua vehicular continuà sent el valencià, tot i que en els programes de debat i diàleg augmentà la presència del castellà i la qualitat lingüística del valencià utilitzat s'ha rebaixat; a més a més, s'ha mantingut la relativa inestabilitat de la programació, amb una tendència a incrementar la informació sobre esports, festes populars i, sobretot, a la programació de música comercial en castellà i anglès. Sense que hagen augmentat els baixos índexs d'audiència en pràcticament totes les bandes horàries; alhora que, si més no pel que fa a la informació facilitada, el caràcter i la consideració de ser una ràdio *oficialista* ha continuat creixent.

¹⁴ Durant la transició un dels pocs programes en valencià de RNE, *Ara i ací*, fou suprimit en 1982, malgrat el seu èxit relatiu, acusat de *catalanista* per pressions del Consell preautonòmic dominat, aleshores, per la dreta anticatalanista d'UCD (Dolç, 1984).

En el mateix moment, que RTTV començava les seues emissions de ràdio i televisió, Acció Cultural del País Valencià¹⁵ promogué la instal·lació de repetidors per fer possible que les emissores públiques catalanes de ràdio i televisió pogueren ser sintonitzades, com a mínim, a les comarques valencianoparlants. Aquesta iniciativa *al·legal* hagué de vèncer les resistències del Consell, que considerava que seria contraproductiu per RTTV. Des d'aleshores també és possible escoltar en la major part de les comarques valencianes Catalunya Ràdio i Catalunya Cultura, que tenen, però, uns nivells d'audiència merament testimonials, especialment la segona.

Televisió

Amb la constitució del Consell del País Valencià preautonòmic, a finals dels anys setanta, s'inicien les desconexions de la segona cadena pública espanyola de TVE per fer informatius i programes de producció pròpia des del centre de la cadena pública al País Valencià (Aitana). La llengua habitual d'aquestes desconexions serà el valencià i el temps de durada d'una hora cap al migdia i hora i mitja cap al vespre. La programació tindrà un índex d'audiència situats habitualment al voltant del 7% en un horari que no és de màxima audiència i, el Consell mai no manifestarà un interès especial perquè s'incrementaren les hores d'emissió, la producció pròpia ni per establir acords de col·laboració amb RTVE.¹⁶

De la mateixa manera, quan les televisions privades de caràcter general van començar a emetre a finals dels vuitanta, no hi haurà cap mena de d'iniciativa de col·laboració per part del Consell amb les noves cadenes per estudiar la possible presència del valencià en les desconexions autonòmiques que les noves cadenes de televisió van assajar, sense gaire èxit. Com tampoc no va haver cap actuació del Govern Valencià per col·laborar amb les televisions locals públiques que apareixen a mitjans dels noranta per tal d'incrementar-hi l'ús no massa freqüent del valencià, i, finalment, tampoc ha existit aquesta mena d'iniciatives amb les televisions privades locals que es creen els darrers noranta i que emetran quasi de manera exclusiva en castellà.

¹⁵ Acció Cultural del País Valencià és una associació privada que té com a principal objectiu afavorir les relacions entre els països de llengua catalana; en la instal·lació dels repetidors comptà amb el suport subscripcions populars i ajudes d'alguns municipis valencians,

¹⁶ Els acords de col·laboració entre la Generalitat i TVE s'han limitat tradicionalment a la cessió per part del Consell dels locals per a la seu central de RTVE a València. Els primers acords que afecten la programació d'Aitana s'han produït en 2005, governant el PSOE a Espanya i el PP a la Comunitat Valenciana i, bàsicament, han consistit en què per mantenir la cessió del local, la informació sobre el Consell s'hi havia d'incrementar notablement.

El Consell, com hem vist en el cas amb les ràdios públiques catalanes, després d'un primer moment d'oposició a què es pogués rebre el senyal de la televisió pública catalana (TV3 i Canal 33), va permetre la recepció en una situació d'al·legalitat que es va mantenir, fins la segona meitat dels anys noranta, en què, governant el PP a Espanya amb el suport de CiU, s'aprovà a les Corts Generals que les televisions autonòmiques poguessen veure's amb normalitat en altres comunitats autònomes. En general, excepció feta d'algun programa puntual, TV3 no té un nivell d'audiència massa elevat al País Valencià, estimant-se al voltant del 3% i Canal 33 hi presenta índexs d'audiència molt inferiors.

En qualsevol cas, l'eix central del projecte de RTVV i de l'actuació dels governs valencians en l'àmbit televisiu i on hi ha concentrat esforços i una considerable quantitat de recursos econòmics, ha estat la televisió pública valenciana, Canal 9. Una televisió que començà a emetre en octubre de 1988 i que, des del primer moment, va optar per un sistema d'usos lingüístics bilingüe, usant com a llengua vehicular el valencià en funció del tipus de programa. Així, durant l'època de govern socialista, el valencià hi va ser la llengua vehicular dels informatius, les retransmissions esportives, la programació infantil, els concursos i programes d'entreteniment de producció pròpia o comprats a productores externes però realitzats directament per RTTV; mentre que el castellà serà la llengua de les pel·lícules, les sèries de televisió, els programes d'entreteniment fets en col·laboració amb altres televisions autonòmiques i de la majoria dels anuncis televisius.

En teoria, segons els responsables de Canal 9, la programació en valencià sempre ha ocupat més de dues terceres parts del temps d'emissió; però, tot i que no existeixen estudis objectius publicats, les xifres oficials sempre han estat qüestionades pels sindicats de treballadors de Canal 9, que argumentaven que les dades oficials consideraven que els programes s'emeten en valencià només perquè el títol era en valencià o perquè la llengua vehicular del responsable del programa era el valencià, malgrat que el contingut o la llengua de les persones que hi intervenien fos el castellà de manera majoritària o exclusiva. En termes reals, l'ús del valencià s'hi degué situar, durant l'època socialista, lleugerament per damunt del 50% com a mitjana; si bé, deixant a banda els informatius i les retransmissions esportives, el valencià dominarà en els programes infantils i la major presència del castellà es produirà en la programació per a adults i en horaris de màxima audiència. De fet la preocupació per l'audiència,¹⁷ la consecució de recursos i la pròpia personalitat

¹⁷ El nivell d'audiència de Canal 9 se situà al voltant del 20%-23% durant l'època socialista, per baixar molt lleugerament durant els governs del PP fins el 18%-21%.

del director de RTTV durant el govern socialista, Amadeu Fabregat, van tenir una influència considerable en la configuració del model de televisió de Canal 9 i en els seus usos lingüístics bilingües (i diglòssics).

Per augmentar l'audiència s'optarà, per exemple, per una programació *lleugera* que pogués competir amb les televisions privades i molt similar en bastants dels continguts als d'aquestes televisions, es deixaran d'emetre pel·lícules i sèries doblades al valencià perquè es considerava que feien perdre audiència o s'impulsaran programes de debats oberts que propiciaven situacions cridaneres o escandaloses per atraure audiència. Per incrementar els recursos econòmics, no s'estudien mesures per incentivar la publicitat de les empreses privades en valencià (abaratint el cost de l'anunci) i es redueix el nombre de produccions pròpies de sèries i programes d'entreteniment. Mentre que, especialment des dels sectors socials més preocupats per la recuperació del valencià es criticarà reiteradament la qualitat de la programació de Canal 9, la qualitat del valencià usat en alguns programes i que l'ús del valencià era escàs i inferior a les xifres oficials.

A més, a RTTV, que des del seu començament seguia una línia d'estàndard oral moderadament particularista, es va donar l'únic cas destacable d'interferència d'un responsable polític del Govern socialista en qüestions de normativa lingüística, quan, en 1991, el director de RTTV publicà una llista de 593 paraules que no havien d'utilitzar-se a Canal 9, per ser massa *catalanes* o *antigues*, rescindint el contracte i acomiadant alguns dels assessors lingüístics més crítics amb la mesura, reduint l'autoritat del responsable lingüístic i anomenant una mena d'assessor lingüístic especial.¹⁸

¹⁸ Amadeu Fabregat provenia del pancatalanisme valencià tardofranquista i havia estat director de *Valencia Semanal*, una publicació de referència entre l'esquerra i el nacionalisme valencià durant la transició democràtica. L'episodi de la prohibició dels 593 mots massa *catalans* no deixa de tenir elements de provocació personal que, en una societat menys sensibilitzada per les qüestions formals de la llengua, es podria haver emmarcar dins del debat, molt viu aleshores al domini lingüístic catalanovelencià, del model de llenguatge dels mitjans de comunicació i del català *heavy* i el català *light*: veure sobre les posicions favorables al català *light* Pericay i Toutain (1986), Pericay (1987), Tubau (1990); un atac contra aquesta proposta d'estàndard es troba a Pazos (1990); i finalment una recerca d'una proposta de síntesi a Sabater (1991). L'assessor lingüístic especial que anomenà el director de RTTV, Lluís Fornés, defensava dins del conflicte sobre la identitat del valencià que el valencià i el català formaven part de la llengua occitana, que la diferenciació de la *llengua catalana* del tronc occità era un producte del projecte nacional de la burgesia catalana, i, en conseqüència, sense defensar que el valencià i el català fossen llengües diferents, si afirmava que eren dialectes *iguals* i *diferenciats* d'una mateixa llengua occitana, i, per tant, calia potenciar els particularismes lingüístics valencians i no subordinar el valencià als models de llengua estàndard catalans (Fornés:1995). Curiosament, després d'aquesta prohibició, el director de RTTV decidí personalment que l'emissió de pel·lícules algunes vesprades és fes en un programa amb el nom *Tardes de cine* (que continua emetent-se), quan la forma *tarda* era un dels *catalanismes*

Durant l'època socialista, en definitiva, es configuraran els trets generals que caracteritzaran els usos lingüístics de Canal 9 al llarg de tot el període estudiat: bilingüisme diglòssic, tendència a competir amb les televisions privades mitjançant programacions lleugeres amb notables interferències del castellà i un valencià de qualitat irregular, uns nivells reduïts de producció pròpia en sèries i documentals, nuls intercanvis de productes amb altres televisions del domini lingüístic,¹⁹ escassa atenció a les indústries i la producció cultural valenciana i en valencià, i absència de doblatges al valencià de sèries i pel·lícules. Amb tot, cal tenir en compte que, si els trets generals del model lingüístic de televisió no canvien substancialment amb el govern del PP, si que hi haurà modificacions pel que fa a la intensitat. Així, amb el PP, s'hi incrementava la presència del castellà i el valencià va quedar reduït als programes infantils, informatius i retransmissions esportives, on la presència del castellà s'incorporava a través de comentaristes invitats, i alguns concursos i documentals; reduint-se la presència del valencià a una tercera part de les emissions reals, i perdent espai, sobretot, a les hores de màxima audiència. A més, en termes generals, la qualitat de la llengua es va ressentir, el llenguatge estàndard particularista ha cedit lloc a models de llengua informals en contextos comunicatius formals i amb una major castellanització del lèxic i la sintaxi, sense que s'haja millorat la capacitat comunicativa o el nivell d'audiència, que baixa lleugerament durant el període de govern del PP. La producció pròpia de programes ha disminuït també, i el domini del castellà en la publicitat, sèries televisives, pel·lícules, i fins i tot en debats, concursos i programes d'entreteniment general ha estat aclaparador.

Paral·lelament, el govern del Partit Popular posarà en funcionament en 1998 un segon canal de televisió valenciana (Punt Dos), que teòricament havia de ser íntegrament en valencià. Aquest canal que compta amb una quota d'audiència situada al voltant del 4%, s'especialitzà en documentals, pel·lícules *clàssiques*, majoritàriament en blanc i negre en els primers anys, i en tots els casos amb algunes dècades d'antiguitat, reportatges sobre temes de divulgació general (amb forta presència del castellà entre les persones invitades), sèries dels anys setanta o, en el cas de les més actuals, de baixa qualitat, vídeos musicals i concursos convencionals.

prohibits i més blasmat per l'anticatalanisme valencià (la forma valenciana més general és *vesprada*): si bé, i possiblement perquè totes les pel·lícules emeses eren en castellà i la forma *tardes* és coincident amb el castellà, no hi ha hagut cap mena de protesta mai per l'ús d'aquest mot *català*. Per a un acostament al problema de l'estàndard lingüístic valencià als mitjans de comunicació, veure Ferrando (1990), Lacreu (1997) o Mollà (1990).

¹⁹ Durant l'època socialista, fou bastant habitual la compra d'idees sobre programes televisius a productores catalanes, especialment de concursos.

En resum, pel que fa a la premsa escrita, podríem considerar que els principals actors per garantir-hi la presència del valencià ha estat el voluntarisme dels editors i la xarxa de subscriptors mínima; tot i que, sense el suport dels poders públics valencians durant l'època socialista (i de la resta del domini lingüístic i especialment de Catalunya), la major part de les publicacions escrites en valencià haurien tingut bastants dificultats per sobreviure.

Més important és el paper dels poders públics, sobretot del Consell, que han estat l'actor principal pel que fa a la presència del valencià a les ràdios i televisions públiques locals i autonòmiques, malgrat que els models de mitjans de comunicació públics que ha promogut presenten limitacions pel que fa a la programació, la qualitat lingüística i al mateix ús de les llengües oficials i, sobretot, del valencià; especialment, durant el període de govern del PP. A més, la política d'incentius a l'ús del valencià a les ràdios i a les publicacions periòdiques parcialment o totalment escrites en valencià, a través de subvencions i publicitat institucional, que va practicar el govern socialista, així com la política seguida pels governs socialistes i del PP respecte els mitjans de comunicació de la Generalitat (Ràdio Nou, Canal 9 i Punt Dos), a penes han modificat l'aclaparador predomini del castellà en la ràdio, la premsa i les televisions públiques i privades d'àmbit estatal i d'àmbit valencià, ja que aquesta sols ser l'única llengua usada, llevat d'alguns articles en la premsa valenciana o de l'ús del valencià en les desconexions diàries de TVE.

11.5. LES NOVES TECNOLOGIES

A la LUEV no hi ha referències a les noves tecnologies de la comunicació i tampoc els equips de govern de l'època socialista hi van prestar atenció. De fet, l'extensió dels ordinadors personals en l'administració s'inicia a finals dels vuitanta, amb programes escassament elaborats. Només ja iniciada la dècada dels noranta, al final dels governs socialistes, els programes informàtics més àgils, els ordinadors personals comencen a ser un objecte d'ús comú, internet inicia la seua implantació i es creen les primeres pàgines web d'algunes conselleries i organismes de la Generalitat, i, per tant, els usos lingüístics en l'espai de les noves tecnologies entrarien també a ser un camp d'actuació i desenvolupament de polítiques lingüístiques. Serà, per tant, amb els governs del PP, que el Consell haja de fer front al problema de la presència del valencià en les noves tecnologies i val a dir, de bon començament, que, en tota l'etapa analitzada, no hi ha cap legislació o reglamentació de la Generalitat de suport a la valencianització de programes informàtics, la creació de programes propis en valencià, o la presència del valencià en les pàgines web. I això en un moment, especialment durant la primera legislatura de govern del

PP (1995-1999), en què ocuparan un lloc central en el discurs oficial les referències a l'extensió de les noves tecnologies, i les inversions del Consell per popularitzar l'ús dels ordinadors i per implantar, a través del *Programa Infoville*, sistemes d'interconnexió entre els ciutadans i institucions municipals.

Però, malgrat això, les iniciatives generals de promoció del valencià en aquests sectors seran molt puntuals, d'abast limitat i sense obeir a una estratègia precisa. Així, pel que fa a les pàgines web en internet, l'única iniciativa coneguda de promoció del valencià feta pel Consell és la pròpia pàgina de la Generalitat que ha tingut com a llengua primera i preferent el castellà.²⁰ Més enllà d'aquesta iniciativa, no coneixem cap programa d'actuació o d'ajudes per impulsar la presència en internet de pàgines web en valencià d'institucions públiques, empreses, associacions i particulars (Martínez i Mora, 2002). D'igual manera, no hi ha iniciatives del Consell per promoure l'ús del valencià en programes comuns dissenyats originàriament en altres llengües (generalment en anglès) i traduïts en el moment de la seua comercialització normalment al castellà, i on les versions en llengua catalanovel·lana s'han degut, generalment, a organitzacions d'internautes, que han comptat amb l'única ajuda del suport de la Generalitat de Catalunya.²¹ Igualment, tampoc hi ha hagut suport conegut a la creació de programes educatius, d'oci, d'ensenyament del valencià o de qualsevol altre tipus en valencià o per afavorir versions en aquesta llengua dels existents i comercialitzats en el mercat, on, en termes generals, la presència del català/valencià és pràcticament testimonial.

En aquest àmbit, com en el cas de les pàgines web, l'única iniciativa rellevant es circumscriu al propi Consell i consisteix en el desenvolupament per part del Servei d'Assessorament Lingüístic i Traducció (SALT) de la Direcció General de Política Lingüística del programa de traducció automàtica del castellà al valencià SALT per facilitar el treball de traducció dels tècnics en promoció lingüística, la primera versió del qual serà promoguda pel darrer govern socialista i que posteriorment coneixerà dues versions més SALT-2 i SALT-3, aquesta editada en 2004 (fora del nostre àmbit temporal d'estudi) incorporarà la possibilitat de traduir també des del valencià al castellà. Es dona, però, la circumstància que aquest programa de traducció, que té una qualitat i eficàcia notable, ha estat escassament divulgat pel Govern Valencià, que fins i tot en alguns moments (presentació del SALT-2) ha semblat que preferia ocultar que l'autoria del programa era responsabilitat del Consell, possiblement

²⁰ L'entrada en la pàgina web de la Generalitat s'ha fet habitualment amb el castellà com a primera llengua i la possibilitat de buscar informació i realitzar consultes en valencià és incompleta, ja que bona part de la documentació es troba exclusivament en castellà.

²¹ Veure, en aquest sentit, Softcatalà <<http://www.softcatala.org>>.

perquè mentre es polemitzava sobre la naturalesa del valencià i sobre quin estàndard lingüístic era *més valencià* que els altres (*veure Capítol 7*), aquest programa permetia traduir i corregir textos en qualsevol de les tres versions d'estàndard valencià que acceptaven l'ortografia unitària i compartida amb la resta de variants de la llengua catalanovel·lana.²²

Finalment, no hi ha hagut cap tipus d'iniciatives del Consell per arribar a acords amb empreses privades per promoure l'ús del valencià en altres àmbits de les noves tecnologies, com ara la telefonia mòbil, els miniordinadors, les agendas electròniques, entre d'altres elements. I, evidentment, tampoc n'hi ha hagut cap proposta d'actuació conjunta en matèria de noves tecnologies amb la resta d'institucions de la resta del domini lingüístic. És a dir, el suport del Consell a la presència del valencià en l'àmbit de les noves tecnologies ha estat pràcticament inexistent, llevat d'algunes iniciatives puntuals que tenen la pròpia Generalitat com a origen i primera destinació.

11.6. LES INDÚSTRIES CULTURALS

Els aspectes referits a la política lingüística en els àmbits culturals no estan a penes tractats en la LUEV, que només s'hi refereix quan diu que el Consell ha de fomentar, especialment, les manifestacions culturals i artístiques en valencià, i a l'edició del llibre en aquesta llengua, fins i tot a través de bonificacions respecte d'obligacions fiscals.

El major nombre d'iniciatives i de desplegament reglamentari per part del Consell s'ha produït en el sector editorial incentivant de manera directa l'edició de llibres en valencià mitjançant un sistema d'ajudes econòmiques. No obstant això, cal tenir present que la incorporació del valencià a l'ensenyament, i la creació d'una xarxa de biblioteques públiques municipals i de la pròpia Biblioteca Valenciana han contribuït també de manera decisiva a desenvolupar un *mercat* per al llibre en valencià, que han constituït un sistema d'ajudes indirectes a la indústria editorial valenciana i han permès consolidar alguns projectes editorials sòlids de dimensions més aviat modestes (Serrano, 2001).

El mecanisme d'ajuda a l'edició de llibres en valencià que es va establir (1985) amb el primer equip de govern socialista consistia a concedir ajudes directes a les editorials que editaren llibres en valencià que foren primeres edicions o reedicions de llibres publicats com a mínim 25 anys abans, amb un tiratge mínim de 1.000 exemplars i més de 50 pàgines, excepció feta dels

²² De fet, el programa SALT-2 es va difondre més a través dels grups d'internautes que des de la pròpia pàgina web o serveis de la Generalitat Valenciana (Forcada, 2002).

llibres infantils que podien tenir menys fulls.²³ La subvenció era, però, indirecta, ja que es materialitzava mitjançant la compra de llibres per part de la Generalitat. Durant tota l'època socialista el preu màxim del llibre que pot rebre ajudes es situarà sempre en les 5.000 pessetes, i la compra de llibres serà de 100 exemplars en llibres entre 2.000 i 5.000 pessetes, i de 200 exemplars (a partir de 1990 seran 250) quan el preu de venda comercial del llibre era inferior a 2.000 pessetes.

El govern del PP, en 1996, mantindrà la mateixa quantitat d'ajudes per als llibres en valencià, però regularà també ajudes similars per a llibres editats en castellà per editorials valencianes a través de la compra de 50 exemplars en llibres entre 2.000 i 5.000 pessetes, i de 125 quan el preu de venda comercial del llibre era inferior a 2.000 pessetes. L'any següent, 1997, les ajudes es mantenen formalment en els mateixos termes, però les edicions dels llibres no podien ser de més de 2.000 exemplars i l'ajuda no seria pel preu total del llibre, sinó del 80% del preu de venda al públic. En 1998, el preu de venda al públic dels llibres s'incrementarà fins a 6.000 pessetes i la compra de 250 exemplars al 80% del preu de venda comercial es farà per als llibres per baix de 3.000 pessetes, i la de 100 exemplars per als llibres entre 3.000 i 6.000 pessetes. En 1999, hi haurà un nou canvi, ja que l'ajuda es limitarà al 70% del preu de venda al públic. Finalment, a l'any 2000, tornen a canviar les bases de les ajudes, convocant-se de manera separada les adreçades a llibres publicats en valencià i als publicats en castellà, ampliant-se també la possibilitat d'ajudes a les partitures musicals i diferenciant-se entre el llibre infantil, l'adreçat als adults i les partitures musicals,²⁴ tot mantenint-se el preu màxim del llibre subvencionable en 6.000 pessetes (*veure Taula 11.7*).

²³ S'excloïen de les ajudes els llibres de text d'ensenyament obligatori, llibres conceptuats com de bibliòfils, obres editades en fascicles, llibres d'associacions, fundacions i altres institucions públiques i privades, els llibres editats pels propis autors i els no vendibles, les obres de clubs de llibres que només són assequibles pels respectius socis i els editats per a la venda a terminis, les partitures musicals, les obres plurilingües que no tinguessen el valencià com a text base i els llibres de pintar, de cal·ligrafia i similars.

²⁴ En els llibres infantils i juvenils, cada títol objecte de subvenció rebria una ajuda equivalent al 85% del seu preu de venda al públic, segons el tiratge i sense poder sobrepassar els 500 exemplars. En els llibres per a adults, l'ajuda equivaldria també al 85% del seu preu de venda al públic, en funció del tiratge i sense poder sobrepassar els 300 exemplars. Establint-se, en ambdós casos, que l'import màxim de l'ajuda seria a 450.000 pessetes. Finalment, pel que fa a les partitures musicals, podien optar-hi les de compositors valencians amb un mínim de quatre pàgines, i l'ajuda equivaldria també al 85%, estaria en funció del tiratge i no podia sobrepassar els 250 exemplars, amb un import màxim de l'ajuda de 375.000 pessetes. A més, la materialització de l'ajuda no serà per compra de llibres, sinó per una subvenció directa a l'empresa editorial.

Taula 11.7. Mòdul de les ajudes del Consell als llibres editats en valencià (1985-2003)

Any	Mòdul de les ajudes
1985-1989	Compra de 200 exemplars per a llibres amb un preu per baix de 2.000 PTA Compra de 100 exemplars per a llibres amb un preu entre 2.000 i 5.000 PTA Cap de més de 5.000 PTA
1990-1996	Compra de 250 exemplars per a llibres amb un preu per baix de 2.000 PTA Compra de 100 exemplars per a llibres amb un preu entre 2.000 i 5.000 PTA Cap de més de 5.000 PTA
1997	Compra de 250 exemplars amb preu per baix de 2.000 PTA (80% del preu) Compra de 100 exemplars amb un preu entre 2.000 i 5.000 PTA (80% del preu) Cap de més de 5.000 PTA
1998	Compra de 250 exemplars amb preu per baix de 3.000 PTA (80% del preu) Compra de 100 exemplars amb un preu entre 3.000 i 6.000 PTA (80% del preu) Cap de més de 6.000 PTA
1999	Compra de 250 exemplars amb preu per baix de 3.000 PTA (70% del preu) Compra de 100 exemplars amb un preu entre 3.000 i 6.000 PTA (70% del preu) Cap de més de 6.000 PTA
2000-2003	Llibres infantils i juvenils: ajuda per títol del 85% del preu de venda, un màxim del 20% dels exemplars editats o de 500 i ajuda màxima total de 450.000 PTA Llibres per a adults: ajuda per títol del 85% del preu de venda, un màxim del 10% dels exemplars editats o de 300 i ajuda màxima total de 450.000 PTA Partitures musicals: ajuda per títol del 85% del preu de venda, un màxim del 15% dels exemplars editats o de 250 i ajuda màxima total de 3750.000 PTA

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana

Cal aclarir que les ajudes s'atorgaven en tots els casos després que una comissió d'avaluació valorés les sol·licituds de les editorials en funció de l'interès i la qualitat dels títols editats l'any anterior sobre els que les empreses sol·licitaven subvenció. El nombre de títols subvencionats depenia, així mateix, de les limitacions pressupostàries. Fins 1994, les ordres que regulen les convocatòries de les ajudes remetien de manera genèrica a la disponibilitat pressupostària sense concretar quantitats. Respecte al període que posseïm dades, malgrat els increments anuals aparents de les ajudes, si descomptem els recursos que es van destinar (1996-1999) a l'edició en castellà i els efectes de la inflació, veiem que les ajudes atorgades en pessetes constants de 1994 són bastants similars durant tota la dècada que va de 1994 a 2003, amb el nivell mínim de 1995 (28.680.000 pessetes) i el màxim de 2000 (34.104.000 pessetes) amb una mitjana que es situaria prop dels 31 milions de pessetes (veure Taula 11.8).

Taula 11.8. Quantitat màxima destinada pel Consell als llibres editats en valencià

Any	Quantitat	Pesetes constants (1994)
1985-1993	Les ajudes es supediten a la disponibilitat pressupostària	s/d
1994	30.000.000 PTA	30.000.000
1995	30.000.000 PTA	28.680.000
1996	40.000.000 PTA*	31.171.343**
1997	40.000.000 PTA*	30.116.418**
1998	40.000.000 PTA*	29.367.761**
1999	41.500.000 PTA*	29.833.545**
2000	42.000.000 PTA	34.104.000
2001	42.000.000 PTA	32.298.000
2002	42.000.818 PTA (252.430 €)	30.702.598
2003	48.616.325 PTA (292.190€)	33.253.566

Font: Elaboració pròpia sobre dades de la Generalitat Valenciana. *S'inclouen les ajudes a l'edició en castellà. **Hipòtesi si les ajudes a l'edició en castellà hagueren estat de la mateixa proporció que en 2000.

L'impacte de les ajudes i dels sistemes de subvenció són difícils de determinar, però en termes generals semblen haver contribuït a consolidar les editorials valencianes que editen exclusivament o de manera preferent en valencià; sempre, és clar, considerant que es tracta de projectes editorials relativament modestos i força dependents de les ajudes directes de l'administració autonòmica i del mercat de lectors infantils i juvenils que genera l'obligatorietat de l'assignatura de valencià en el sistema educatiu.

La resta d'actuacions del Consell en la matèria han tingut un caràcter de tipus generalista i s'han orientat cap a la promoció general del llibre valencià amb el suport a la presència en fires valencianes, estatals i internacionals de les editorials valencianes i l'organització d'exposicions de llibres valencians, o amb campanyes puntuals de foment de la lectura i el desenvolupament d'un sistema públic de biblioteques, partint del fet que tradicionalment la població valenciana té uns dels índexs de lectura més baixos d'Espanya, especialment pel que fa a llibres en valencià/català.²⁵

En altre ordre de coses, una anàlisi de les publicacions del Govern Valencià,²⁶ i no cal oblidar que la Generalitat és la primera empresa editorial

²⁵ En 2003, segons l'informe de Percisa Research encarregat per la Biblioteca Valenciana, al voltant del 50% de les persones majors de 14 anys declaraven llegir habitualment, però només un 20% ho feia en alguna ocasió en valencià i sols un 0,5% hi llegia exclusivament.

²⁶ Hem pres com a font d'anàlisi el darrer catàleg publicat per la Generalitat Valenciana respecte al període analitzat, el de 2002; tot i ser conscients que algunes publicacions, especialment de l'època de govern socialista, poden estar descatalogades. No obstant això i atès que no pretenen conèixer el nombre exacte de publicacions, sinó fer una aproximació a la distribució de les llengües en les publicacions del Consell i a la seua tendència, pensem que les dades són bastant orientatives en termes relatius. Volem aclarir que en la immensa majoria de

valenciana, mostra que durant l'època de govern socialista al voltant del 44% de les publicacions van ser en valencià, mentre que en castellà va ser poc més del 53% i la resta publicacions van ser en anglès i altres llengües (francès, llatí, alemany i italià); sent únicament en les àrees generals (especialment en la divulgació legislativa i la divulgació estadística) i en les publicacions de l'àrea de Cultura on les edicions en valencià passen del 60%; mentre que en la divulgació d'exposicions (34%), Territori (23%), Economia (17%) i Benestar i Sanitat (14%) el valencià té la presència més baixa (*veure Taula 11.9*).

Durant el govern del PP, s'incrementa lleugerament la presència del castellà en les publicacions, fins el 57%, mentre que el valencià descendeix considerablement (27%), creixent considerablement la presència de l'anglès, quasi el 15%, i augmenten també lleugerament les altres llengües (francès, italià, portuguès, alemany, àrab i èuscar). El valencià només és la llengua més usada en l'àrea de divulgació general (50%), mentre que en cultura descendeix al 36%, en exposicions al 22% (per darrere de l'anglès), en Territori al 13% i en Benestar i Sanitat a l'11%. Xifres que posarien de manifest de manera indirecta el predomini de l'ús del castellà en el funcionament habitual del Consell i els usos diglòssics i irregulars del valencià a la Generalitat (*veure Taula 11.9*).

Taula 11.9. Llengua de les publicacions de la Generalitat Valenciana (1983-2002)

Àrea	Govern socialista					Govern del PP				
	castellà	valencià	anglès	altres	Total	castellà	valencià	anglès	altres	Total
General	29	67	1	1	98	89	90	0	0	179
MTOP	32	10	1	0	43	60	9	1	0	70
BiS	19	3	0	0	22	118	15	3	0	136
Economia	75	16	1	0	92	83	24	3	1	111
Cultura	43	79	0	0	122	157	90	1	0	248
Exposicions	43	26	4	3	76	300	150	200	24	674
TOTAL	241	201	7	4	453	807	378	208	25	1418
Àrea	castellà	valencià	anglès	altres	Total	castellà	valencià	anglès	altres	Total
General	29,59	68,37	1,02	1,02	100	49,72	50,28	-	-	100
MTOP	74,42	23,26	2,33	-	100	85,71	12,86	1,43	-	100
BiS	86,36	13,64	-	-	100	86,76	11,03	2,21	-	100
Economia	81,52	17,39	1,09	-	100	74,77	21,62	2,70	-	100
Cultura	35,25	64,75	-	-	100	63,31	36,29	0,40	-	100
Exposicions	56,58	34,21	5,26	3,95	100	44,51	22,26	29,67	3,56	100
TOTAL	53,20	44,37	1,55	0,88	100	56,91	26,66	14,67	1,76	100

Font: Elaboració pròpia sobre el Catàleg de Publicacions de la Generalitat Valenciana (2002). MTOP (Medi Ambient, Territori i Obres Públiques) BiS (Benestar Social i Sanitat).

les ocasions en què s'utilitza l'anglès o una altra llengua en una publicació, també hi ha una edició en castellà o en valencià i, fins i tot en altres llengües. Bona part de les edicions de lleis i plans de la Generalitat s'editen també en les dues llengües oficials.

En els productes culturals de caràcter més general i on la llengua és un suport escrit complementari (biblioteques, museus i exposicions), els usos lingüístics van tendir a una retolació general on dominava el valencià, o es recorria a les dues llengües oficials o, fins i tot, en tres llengües (castellà, valencià i una altra llengua, majoritàriament l'anglès), mentre que la llengua vehicular del treball intern i dels formularis oficials depenia en cada cas de la voluntat dels tècnics responsables; si bé, especialment en la xarxa de biblioteques els usos del valencià semblen haver estat més elevats. Mentre que, com hem vist, l'edició de catàlegs de les exposicions presenten un predomini del castellà en totes les èpoques del Consell i, amb el PP, el valencià esdevé la tercera llengua dels catàlegs, per darrere del castellà i de l'anglès.

En l'àmbit teatral, en 1985 i 1986 es convoquen ajudes per a la producció en valencià d'espectacles teatrals a València, única ciutat aleshores amb teatres públics dependents de la Generalitat. Les ajudes eren de 2.000.000 pessetes per a quatre produccions teatrals per a adults i altres quatre ajudes d'1.000.000 pessetes per a produccions teatrals infantils. A partir, però, de 1987 la regulació serà genèrica, sense diferenciar la llengua de la producció teatral, i es regula també un sistema genèric de suport a programes culturals en el camp de la música, el teatre i la cinematografia en l'àmbit locals que acabarà donant lloc a diversos circuits de divulgació cultural, com ara el musical, el teatral, el d'exposicions o el de cine.

Cal destacar que, com va passar també –com veurem– amb els doblatges cinematogràfics, en el camp del teatre, el Consell abandonà ben aviat el sistema de subvenció a la producció teatral en valencià per passar a un mecanisme d'ajudes genèriques en l'àmbit local, sense distinció de llengua, potenciant-hi les obres en valencià en funció de les sol·licituds, les programacions anuals locals, de les xarxes de col·laboració cultural comarcals i els criteris de les comissions avaluadores de les ajudes. Mentre que la política teatral del Consell es centrà, de manera prioritària, en la gestió directa de dels teatres pertanyents a la Generalitat.²⁷

²⁷ El primers teatres que van passar a dependre, a mitjans del vuitanta, directament del Consell van ser el Principal i el Rialto de la ciutat de València; a començaments de la dècada dels noranta, durant els últims anys del govern socialista, s'hi incorporen el Teatre Talia de València i l'Arniches d'Alacant i es crearà la institució Teatres de la Generalitat Valenciana; tot potenciant-se sistemes de col·laboració estable amb teatres privats i municipals per donar lloc al Circuit Teatral de la Comunitat Valenciana. En la segona meitat de la dècada dels noranta, s'incorporen a Teatres de la Generalitat l'Altre Espai i la Sala Matilde Salvador, tots dos de la ciutat de València. En 2003, el Circuit Teatral estava format per 67 teatres locals.

La llengua de la programació directament gestionada pel Consell a través de la Conselleria de Cultura o, des de 1994, per Teatres de la Generalitat, estarà en relació amb una sèrie de variables. La primera, la voluntat de la política teatral de la Generalitat de combinar en la programació obres de caràcter comercial amb altres de característiques més innovadores i minoritàries; la segona, l'interès, especialment durant el govern socialista, d'incentivar les produccions valencianes; la tercera, la tendència a especialitzar els diversos teatres en programacions específiques, i la quarta, l'origen geogràfic i lingüístic de les companyies teatrals.

En aquest sentit, val a dir que, els teatres de majors dimensions (Principal de València i Arniches d'Alacant) tendiren a especialitzar-se en obres de caràcter més comercial. Les programacions de les representacions teatrals més comercials generalment estaran dominades, a més, per produccions forànies, majoritàriament originàries a la resta d'Espanya (Madrid i Barcelona fonamentalment) i ocasionalment d'origen britànic, francès, italià o llatinoamericà. Respecte les companyies estrangeres, la pràctica habitual és que la representació es fes en la llengua en què havia estat creada l'obra; generalment facilitant sistemes de traducció simultània (panels i llibrets). Les companyies espanyoles no originàries del domini lingüístic catalanovel·lenc interpretaran les obres en castellà i, els únics canvis de llengua es donaran amb companyies amb obres en *català*, de companyies catalanes: durant els primers anys de l'època de govern socialista, especialment en la dècada dels vuitanta, la llengua de les representacions de les companyies catalanes ha estat el *català*, però en els últims anys del govern socialista, algunes obres de companyies catalanes també seran representades alguns dies en castellà per qüestions comercials. Mentre que, durant el període de govern del PP, en què disminueix la presència de companyies catalanes i s'incrementa la d'obres produïdes a Madrid en castellà, la pràctica de les representacions en castellà per part de companyies catalanes s'incrementa (Sansano, 2002).

Si a això afegim que, entre la programació teatral més comercial i amb major audiència, la representació d'obres en valencià de companyies valencianes serà bastant escassa, especialment, durant els governs del PP, i que bona part de les obres més comercials produïdes per companyies valencianes seran exclusivament en castellà, podem concloure que en aquestes representacions la presència del valencià serà més aviat baixa, sobretot des de començaments dels noranta. Pel que fa als espais teatrals de dimensions més reduïdes tendiran a especialitzar-se en produccions teatrals més experimentals o de companyies de menor prestigi o tradició, tindran generalment menys audiència, i una presència de les produccions valencianes i de les representacions en valencià superior a les del teatre que hem anomenat

comercial. No observant-se canvis de llengua en les companyies catalanes que han actuat en aquesta mena de teatres.

En resum, malgrat que la informació pública sobre l'estabilitat temporal de les obres programades i la quantitat d'espectadors de cada teatre i cada obra és bastant limitada, es pot apuntar, un notable domini del castellà en la programació més comercial, i una major presència del valencià en els teatres públics més menuts i amb opcions teatrals més minoritàries.

La música en valencià i, en general en llengua valencianocatalana, tindrà dos espais de difusió diferents. D'una banda, les actuacions en directe, generalment en espais teatrals o centres de cultura municipals (sovint subvencionades pel Consell pel sistema d'ajudes genèriques a la difusió cultural municipal a què ja ens hem referit) i, d'una altra banda, les programacions de Teatres de la Generalitat, que van incorporar ocasionalment actuacions de cantants valencians i catalans. Paral·lelament, des de l'Institut de la Joventut es van promoure i subvencionar actuacions i concursos de rock jove en valencià, i des de la Conselleria de Cultura es van fer contractes especials amb cantants en valencià per fer concerts arreu del país o per editar-ne algunes obres en forma de guies didàctiques.

Amb tot, el nombre d'actuacions musicals en valencià directament o indirectament potenciat pel Consell, va disminuir en termes relatius al llarg de la dècada dels vuitanta i començaments dels noranta, després d'haver tingut un moment relativament àlgid en els anys de la transició (1977-1982). En aquest sentit, s'ha de destacar que RTTV, i en especial Canal 9, no van difondre habitualment ni van prestar pràcticament atenció a la música feta per compositors valencians i en valencià, i menys encara de músics d'altres zones del domini lingüístic català. Mentre que, en l'època de govern del PP, la música en valencià, més enllà de les manifestacions folklòriques, desapareix de la programació oficial directament promoguda pel Consell i també de la majoria dels ajuntaments governats pel PP. En l'àmbit de la difusió musical comercial, especialment en la ràdio, el Consell, ni durant l'època de govern del socialista ni en la de govern del PP, no va impulsar cap mena d'iniciativa per promoure la presència de música en valencià en unes ràdios públiques o privades, dominades exclusivament per la música comercial en castellà i per la música anglosaxona.

En el camp cinematogràfic, s'impulsa per a 1985 un sistema de subvencions a doblatges al valencià de tres categories de pel·lícules: llarg-metratges, curt-metratges de ficció i films de caràcter documental, científic, pedagògic o d'interès turístic. Les ajudes consistien en quatre subvencions per import d'1.500.000 pessetes en els llarg-metratges, 300.000 en els curt-

metratges i 75.000 en els documentals. Les pel·lícules havien d'estar fetes al País Valencià o ser produccions de realitzadors valencians o tractar temes que fossen d'interès per al País Valencià. La iniciativa no aconseguí els seus objectius i a l'any següent les ajudes seran suprimides, i el suport a la divulgació cinematogràfica arreu del país seguirà el sistema de subvencions a les programacions de difusió cultural dels ajuntaments a què hem fet menció adés, però sense establir cap mena d'estratègia ni incentivació respecte les pel·lícules fetes o doblades en llengua valencianocatalana.

Hi ha hagut també un sistema d'ajudes generals del Consell a la producció cinematogràfica de productores i realitzadors valencians, que formalment també donava un suport especial a les iniciatives fetes en valencià; però el nombre de les produccions en aquesta llengua ha estat més aviat escàs.²⁸

La creació de RTTV i l'inici de les seues emissions en octubre de 1988, es va considerar en part del sector audiovisual valencià, sobretot entre actors, empreses de doblatge i productors, com una oportunitat per desenvolupar el sector i la producció cinematogràfica valenciana i en valencià. La realitat, com ja hem vist adés, ha estat diferent. Pràcticament no hi ha hagut producció de sèries valencianes i en valencià per part de TVV, i aquesta costant, amb alguna excepció puntual. Igualment, des de ben aviat, Canal 9 ha emès totes les pel·lícules i sèries en castellà, i només en l'àmbit dels documentals, de les sèries infantils, i, amb la creació de Punt Dos, de les pel·lícules antigues i les sèries que aquest canal emet i que han ajudat a desenvolupar un mercat de doblatge al valencià. Però, en termes generals, RTTV no ha contribuït massa al desenvolupament del sector audiovisual en valencià (Fenollosa, 2001; Moltó, 2002).

La col·laboració del Consell amb la resta del domini lingüístic en matèria de suport a la producció i la distribució cinematogràfica en llengua valencianocatalana ha estat inexistent, en part pel conflicte identitari sobre la llengua i les connotacions negatives que aquest conflicte ha generat respecte les parles *catalanes* en sectors de la població valenciana, i en part perquè les polítiques culturals dels governs han tendit a la insularitat i a usar la cultura com un element per al prestigi i la legitimitat modernitzadora de les institucions (Fernández Prado:1991, 116 i següents), i en part també per les limitacions pròpies del mercat cultural dels països de llengua valencianocatalana.²⁹

²⁸ La indústria del cinema, que és bastant exigua al País Valencià, i només hi destaquen algunes productores i, sobretot, alguns productes d'animació.

²⁹ El mercat cultural dels països de l'àrea lingüística catalana presenta bastants limitacions malgrat la retòrica de part de les elits culturals. En primer lloc, és un mercat que ha de competir

Pel que fa a la divulgació cinematogràfica en valencià, ja hem vist que el Govern Valencià no ha seguit cap estratègia específica per promoure la presència de pel·lícules fetes o doblades en diferents versions de la llengua valencianocatalana en els programes de difusió cultural dels ajuntaments, i tampoc no ha pres cap iniciativa semblant amb les sales de cinema de les empreses comercials. En altres paraules, en aquest àmbit, la dinàmica del mercat seria la que ha determinat i ha exclòs la presència de pel·lícules fetes o doblades en valencià.

En aquest sentit, si tenim en compte que el mercat de la distribució cinematogràfica a Espanya està dominat per les grans distribuïdores internacionals vinculades a les multinacionals d'Estats Units, que el nombre de pel·lícules fetes o doblades a la llengua valencianocatalana ha estat tradicionalment baix i a què, llevat de sales de cinema relativament minoritàries, les grans empreses valencianes de cinema s'han oposat a emetre versions *catalanes* (o *valencianes*) de pel·lícules comercials o fetes en català i, sistemàticament, les han emès en castellà (Plataforma per la Llengua, 2004), podem deduir que la presència de pel·lícules emeses en llengua valencianocatalana ha estat pràcticament testimonial en els últims 25 anys, i en una proporció considerablement més reduïda a les pel·lícules distribuïdes en llengua forànies i subtítolades en castellà.

Finalment, cal dir que el Govern Valencià tampoc no ha incentivat la presència del valencià en els productes audiovisuals de consum cinematogràfic nous com els vídeos o, on seria més fàcil tècnicament, els DVD, i les úniques i no massa freqüents versions que es troben al mercat valencià, sobretot de DVD, en llengua valencianocatalana, són *catalanes*.

en el propi territori amb altres mercats més potents econòmicament i en nombre de parlants: l'anglosaxó i el castellà. En segon lloc, perquè presenta diglòssies internes, ja que hi ha una presència de productes culturals en valencià/català relativament acceptable en l'àmbit editorial (sobretot literari) i exposicions, més irregular en teatre, i bastant limitat en música i cinema. En tercer lloc, perquè cada comunitat autònoma funciona com un àmbit relativament tancant pel que fa a la producció i el consum dels respectius productes culturals. I, en quart i últim, perquè les polítiques lingüístiques públiques de cada país (especialment en l'àmbit educatiu i televisiu) han tendit a ignorar les variants dialectals de la llengua catalanovelenciana i a dificultar, així, la distribució dels productes culturals d'altres països.

PART CINQUENA

EL MODEL VALENCIÀ DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA

CAPÍTOL 12

VALORACIÓ DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA VALENCIANA

Entre els objectius d'aquest estudi no hi ha l'avaluació detallada de les polítiques lingüístiques impulsades pels diferents governs i equips de govern de la Generalitat; però en aquesta part final del treball considerem que és necessària una valoració comparada i general de les polítiques sectorials desplegadas per cada govern que resumisca el que hem vist en els capítols anteriors, així com referir-nos a les dades de l'evolució sociolingüística de la societat valenciana en les últimes dècades.

El nostre propòsit en aquest capítol serà comparar els aspectes essencials de la política lingüística impulsada pels dos governs; tractant de respondre una de les preguntes que motiven aquesta investigació i que pretenia saber si al llarg dels vint anys analitzats hi ha hagut, més d'un tipus de política lingüística o si, per contra, de model, només n'hi ha existit un, tot i que amb peculiaritats en cada moment o govern. Igualment, intentarem contestar en aquest capítol la segona pregunta que motiva aquest treball: en quina situació es troba el conflicte lingüístic valencià després de dues dècades de polítiques públiques sobre la llengua minoritzada, el valencià.

12.1. DOS GOVERNS, DUES POLÍTiques?

Durant la transició a l'autogovern i en els primers anys d'autonomia, la distància que separà els dos grans partits de la dreta i l'esquerra valenciana va ser enorme, tant pel que fa al conflicte sobre la identitat lingüística del valencià com pel que respecta a les polítiques lingüístiques que s'havien d'impulsar al voltant del valencià des dels poders públics, i així es va posar de manifest al llarg del debat de la LUEV, en què els diferents partits fixen els seus objectius en política lingüística, i, especialment, en l'oposició i mobilitzacions de sectors de la dreta social i política, a mitjans dels anys vuitanta, contra l'obligació de

l'assignatura del valencià i contra l'ensenyament en aquesta llengua, i el manteniment després d'*instints estratègics* relativament estables.¹

L'excisió social i política de la transició valenciana al voltant de la identitat valenciana, la distància política entre les posicions de les dues principals forces polítiques (PSPV-PSOE i AP/PP) en matèria lingüística en les dues primeres legislatures de govern socialista, i el manteniment del conflicte sobre la identitat lingüística del valencià fins hores d'ara han tendit a fixar en sectors socials, polítics i mediàtics, si més no, alguns llocs comuns que valoren les polítiques del PSPV-PSOE durant 1983-1995 i les del PP en les legislatures posteriors (1995-2003) com profundament diferents en els seus elements estructuradors i en la seua intensitat. Una comparació detallada dels aspectes més rellevants de les iniciatives i mesures de cada un dels governs en els diferents àmbits de les polítiques lingüístiques ens duu a qüestionar aquest lloc comú.

És cert que, si tenim en compte els principis formalment orientadors de les polítiques lingüístiques, l'*instint* i la retòrica de cada govern sobre la llengua, les diferències podrien semblar considerables: així, mentre els governs socialistes, especialment en l'última legislatura, diuen perseguir l'equilibri lingüístic, una mena d'igualtat entre les dues llengües que permetés hipotèticament a tots els ciutadans valencians expressar-se lliurement en qualsevol de les dues llengües oficials, encara que no poguessen viure sempre en valencià; els governs del PP insisteixen en un objectiu més dèbil com és aconseguir que els ciutadans no tinguen cap mena d'enfrontament per raó de llengua, encara que en ocasions no pogueren expressar-se en valencià ni *visqueren* en valencià.

No obstant això, més enllà de la insistència formal, voluntarista o retòrica en uns objectius, cap dels dos governs va fer una definició suficientment clara de les estratègies i polítiques globals necessàries per a fer-los realitat i en la pràctica les diferències principals es van concentrar en les respectives posicions sobre la identitat del valencià, en les relacions amb els actors socials favorables a la recuperació del valencià i en les polítiques *sobre* la llengua; però van coincidir a fer una valoració politicoadministrativa baixa de la política lingüística dins del sistema de polítiques públiques del Consell i, sobretot, a impulsar polítiques de promoció lingüística basades en la incentivació moderada i irregular segons els sectors socials i la matèria (*veure quadres 12.1, 12.2, 12.3 i 12.4*).

És cert, igualment, que el PP es mostrà reticent, quan no contrari, als principals elements de la política lingüística socialista fins començament dels

¹ El principal partit de l'esquerra serà el PSPV-PSOE, el principal de la dreta durant la transició serà UCD, i des de 1983, AP, que en 1989 adopta el nom de PP.

noranta, però, progressivament moderarà les crítiques i en arribar al Consell assumirà en els trets essencials les polítiques socialistes, amb canvis únicament significatius en els aspectes identitaris del valencià i en l'àmbit de les polítiques *sobre* la llengua. De fet, les principals diferències entre els governs socialistes i el govern del PP, se situen al voltant de la identitat del valencià, l'estatus i prestigi de la llengua, el discurs lingüístic, l'ús de les llengües per part del poder públic, la relació amb la resta del domini lingüístic, la promoció en els mitjans de comunicació i la relació amb els actors privats favorables a la recuperació del valencià. En aquest sentit, la política socialista sembla més dinàmica, expansiva i voluntarista que la del PP, que tot i orientar-se formalment a afavorir una mena de pau lingüística, alimentarà sovint o no serà capaç d'eixir del conflicte identitari, afavorirà l'estranyament entre el valencià i el català, i trencarà relacions institucionals amb la resta del domini lingüístic i amb tots els actors públics o privats que considera *hostils* o *catalanistes*.

Quadre 12.1 Resum i comparació de la política lingüística dels governs valencians (Principis orientadors, model i característica de la política lingüística)

<p>PRINCIPIS ORIENTADORS</p> <p>PSPV-PSOE Major nombre de grups i personalitats socialistes favorables a una política lingüística activa perquè el valencià es troba en una situació desigual i difícil que cal superar per aconseguir-ne la supervivència. Insistència en els discursos de recuperació, promoció i, finalment, d'equilingüisme. Objectiu formal: equilibri lingüístic.</p> <p>PP En els sectors més favorables a la promoció del valencià es tendeix a acceptar que és inevitable que el valencià i el castellà tinguen una realitat desigual, però es considera positiva la seua supervivència. Recurs al discurs particularista, anticatalanista i sentimental en parlar del valencià. Objectiu formal: pau lingüística</p> <p>Principal divergència Discursos sobre la identitat de la llengua escindits</p> <p>Principal coincidència Importància relativament baixa de les polítiques lingüístics dins l'acció de govern</p>
<p>MODEL I CARACTERÍSTICA DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA</p> <p>Model de política lingüística El model de política serà el de promoció en els dos governs. Les diferències seran en la d'intensitat, el grau de voluntarisme i en les relacions amb els sectors socials més favorables a la normalització lingüística</p> <p>Divergències en les característiques concretes Menor grau de voluntarisme i major conflictivitat sobre la identitat del valencià per part dels governs del PP. Relacions diferents amb actors favorables a la normalització lingüística o al secessionisme lingüístic</p> <p>Coincidències en les característiques concretes La política lingüística es basa en mesures d'incentivació genèrica per part del Consell, més intenses en l'àmbit de l'educació, i en un sistema de col·laboracions puntuals i poc estable amb altres actors. L'ús de la llengua depèn de la voluntat i capacitat de cada funcionari i càrrec públic. Promoció de l'ús social voluntarista, poc sistemàtica.</p>

Font: Elaboració pròpia

Ara bé, aquests aspectes, malgrat que són molt importants, no comporten un canvi essencial en les característiques bàsiques i en el model de política lingüística valenciana. I, de fet, la política lingüística ha estat orientada

en tot moment pel principi de la promoció genèricament incentivada de la presència del valencià en els diferents àmbits socials, deixant a la voluntat individual i personal dels ciutadans i els responsables públics al seu ús social i públic d'acord amb el principi de voluntarietat i iniciativa personal; excepte pel que fa a l'establiment d'algunes obligacions concretes, com tenir l'assignatura de valencià i algunes matèries del currículum educatiu en valencià durant l'ensenyament obligatori. Els comportaments personals i l'*instint* dels membres de cada govern seran diferents i contribuiran a donar una intensitat diferent a les polítiques de cada etapa; la intensitat és important; però no determina el model.

Quadre 12.2 Resum i comparació de la política lingüística dels governs valencians (Polítiques sobre la llengua)

POLÍTIQUES SOBRE LA LLENGUA

PSPV-PSOE

Estudis sociolingüístics continuats, però poc sistemàtics i incomplets. Acceptació implícita, però no reconeixement explícit, de la unitat lingüística. Difusió de l'ortografia unitària (*Normes de Castelló*) amb convivència de dos estàndards: el valencià *clàssic* (majoritari) i l'*orientalitzant*; en RTTV major grau de particularisme lingüístic. Increment relatiu del prestigi social del valencià. Relacions amb la resta del domini lingüístic discretes, escasses i puntuals. Baixa promoció exterior de la llengua

PP

Cap estudi sociolingüístic. Ambigüitat nominativa (*valencià i llengua valenciana*). Estranyament lingüístic: no es nega explícitament la unitat lingüística, però s'afavoreix la idea del *valencià* i el *català* com a realitats diferents. Es promou l'ortografia unitària, però amb un estàndard particularista, especialment extrem en el lèxic i la morfosintaxi, que conviu en parts de l'administració amb l'estàndard *clàssic* i amb models basats en l'ortografia secessionista. Alimentació del conflicte sobre el nom i la naturalesa de la llengua i disminució relativa del seu prestigi. Eliminació de qualsevol relació directa o indirecta amb la resta del domini lingüístic. Baixa promoció exterior de la llengua

Principal divergència

Posició sobre la naturalesa de la llengua, i sobre el model d'estàndard i la relació amb la resta del domini lingüístic

Principal coincidència

Acceptació, en la pràctica, de l'ortografia unitària, tot i els diferents estàndards lingüístics en competència.

Font: Elaboració pròpia

Però fora de la qüestió identitària i de les relacions amb els sectors socials preocupats per la recuperació del valencià, les diferències en les polítiques lingüístiques dels governs socialistes i del PP són més d'intensitat que de fons, ja que la promoció genèrica del valencià i l'ensenyament del valencià i, en menor mesura, en valencià seran en tot moment, insistim, els eixos centrals i bàsics de la política lingüística del Consell en els vint anys analitzats. Una política que va bastir, a començaments dels anys vuitanta, el Partit Socialista, però que va assumir en la seua acció de govern el Partit Popular entre 1995 i 2003; donant lloc a un model de política lingüística singularitzat que es caracteritza per centrar la major part dels esforços en l'àmbit de l'educació (essencialment ensenyament *del* valencià) i que ha prestat escassa atenció a àrees d'actuació essencials per garantir els drets lingüístics o

l'extensió de l'ús i el prestigi social de la llengua com ara els usos lingüístics als àmbits de les administracions i els poders públics (sobretot els poders coercitius *forts* com la Justícia o la policia), els mitjans de comunicació social, els sectors de les indústries culturals audiovisuals o el món del consum i les relacions socioeconòmiques i els drets dels consumidors. Mantenint els poders públics valencians uns comportaments lingüístics que, a més, han reproduït (i aprofundit) públicament la diglòssia lingüística de la societat valenciana, especialment a l'àmbit polític, la televisió i els serveis públics, amb notables diferències segons la matèria i la voluntat del responsable polític.

Quadre 12.3. Resum i comparació de la política lingüística dels governs valencians (Polítiques sobre les garanties dels drets lingüístics. Govern i administració)

<p>POLÍTQUES SOBRES LES GARANTIES DELS DRETS LINGÜÍSTICS</p> <p>PSPV-PSOE Campanyes puntuals i d'escassa intensitat per difondre els drets lingüístics. Discreta preocupació per assessorar-hi i per la garantia dels drets regulats en la LUEV.</p> <p>PP No hi ha hagut cap campanya divulgativa ni s'ha observat cap mena de preocupació per la seua garantia.</p> <p>Principal divergència La inexistència de campanyes durant el govern del PP</p> <p>Principal coincidència Escàs interès per desenvolupar i enfortir les garanties del sistema de drets recollits a la LUEV i escassa preocupació perquè hi haguessen estudis jurídics i estratègies per ampliar el catàleg de drets lingüístics</p>
<p>GOVERN I ADMINISTRACIÓ</p> <p>PSPV-PSOE Predomini del castellà en els usos governamentals i administratius amb presència del valencià que depenia generalment de la voluntat personal i dels serveis de traducció. Establiment d'un sistema d'incentius perquè els funcionaris aprenguessen el valencià. Baixa importància politicoadministrativa de la política lingüística. Dinàmiques d'ús oral en funció dels actors personals i segons la voluntat del responsable públic i del ciutadà expressament manifestada. Valencianització progressiva de noms de municipis.</p> <p>PP Manteniment dels criteris voluntaristes i personals en l'ús del valencià; així com de les polítiques anteriors. Reducció relativa de l'ús del valencià en l'administració autonòmica. Alentiment del ritme de valencianització del nom de municipis.</p> <p>Principal divergència Menor nombre de càrrecs públics voluntàriament favorables a l'ús personal oral i escrit del valencià.</p> <p>Principal coincidència La política lingüística es basa en mesures de promoció genèrica en l'administració autonòmica i local, i en col·laboracions puntuals amb altra mena d'administracions i poders públics. Fent dependre l'ús de la llengua de la voluntat i capacitat de cada funcionari i càrrec públic, i de cada ciutadà.</p>

Font: Elaboració pròpia

El model que s'ha caracteritzat també per ser desigualment reactiu respecte als impulsos socials i per establir escasses aliances entre la direcció política, les administracions, la societat civil i els sectors socials favorables a la promoció de la llengua, que fins i tot han estat vistos amb desconfiança o ignorats pel Consell. Una política pública que, a més, ha estat de segon ordre dins del conjunt de polítiques i de l'agenda pública i política dels governs valencians (veure Quadres 12.1, 12.2, 12.3 i 12.4).

Aquest model, estable en els seus trets més generals i definidors, no ha estat, però, indiferent i aliè als canvis polítics i a les alteracions en les relacions entre els diferents agents actius en la política lingüística. Tot al contrari, el canvi de partit en el govern, l'alteració de l'equip de persones que forma el Consell en cada moment o la mera reorientació de la direcció administrativa ha comportat modificacions en la intensitat de la política lingüística. De fet, paradoxalment, en un model en què el paper del binomi govern-administració és central, però relativament poc actiu pel que fa a la planificació lingüística i a la intervenció en l'àmbit social, el fet que la voluntat personal dels responsables polítics i administratius hi jugue un paper destacat en la concreció temporal i sectorial del model, farà que els canvis en la composició dels equips directius en l'administració i en el govern tinguen una importància notable en l'impuls, la implementació i la intensitat de la política lingüística i expliquen, en part, la seua evolució i en bona mesura el paper dels diferents actors en cada moment.

Així doncs, les lògiques d'actuació, les diferències existents en la implementació de les polítiques, excepció feta de l'àmbit identitari en què ja hem vist que la diferència és major, dependrà essencialment del grau de voluntarisme i d'activisme en matèria lingüística dels responsables polítics individualment considerats. En aquest sentit, la política lingüística dels governs socialistes va estar dominada per persones provinents de l'ensenyament públic i per la creença que un increment suficient de la capacitació lingüística en valencià per part de la població permetria l'ús lliure i voluntari de cada llengua per part dels ciutadans i també l'impuls de polítiques més actives d'ús social; però, en termes generals, mai no hi van haver polítiques sectorials sistemàtiques i d'incentivació alta i, sovint la base de les iniciatives era la voluntat concreta i dels responsables polítics i només es mantenia en el temps mentre una persona concreta ocupava el càrrec, i el mateix ha ocorregut amb els governs del PP, encara que durant el govern d'aquest partit sembla haver menys persones amb responsabilitat política interessades per la recuperació del valencià i els responsables directes de la política lingüística no tenen cap vinculació especial amb sectors socials i pretenen una gestió pacífica de la política lingüística, acceptant la situació de predomini social del castellà.

De fet, la funció exemplaritzant de l'administració i el govern en l'ús de la llengua segueix un comportament similar en els dos governs, tot i que potser hi haja un nivell superior d'ús del valencià externament i internament en l'època socialista, però en totes dues la llengua d'ús predominant ha estat el castellà en els àmbits més formals. I, igualment, va passar en la difusió i garantia dels drets lingüístics, que va ser escassa durant l'època socialista i pràcticament inexistent en la dels governs del PP; però sense que constituís una prioritat important en cap dels dos casos, esdevingués una política assumida pel conjunt del govern i

s'abandonés l'idea que la política de promoció del valencià era una matèria exclusiva d'alguns departaments administratius i que només interessava a alguns sectors socials (*veure Quadres 12.1, 12.2, 12.3 i 12.4*).

Quadre 12.4 Resum i comparació de la política lingüística dels governs valencians (Alfabetització i capacitació lingüística, àmbit social i econòmic)

<p>ALFABETITZACIÓ I CAPACITACIÓ LINGÜÍSTICA</p> <p>PSPV-PSOE Definició i establiment del model lingüístic en el sistema educatiu valencià (assignatura obligatòria de valencià a la ZVP i voluntària a la ZCP durant l'ensenyament obligatori). Valencià voluntari en l'ensenyament no obligatori, tot impulsant la seua incorporació en l'ensenyament reglat). JQCV, òrgan de control de la capacitat lingüística amb homologació (generalment indirecta) dels títols de català de Catalunya i les Illes Balears</p> <p>PP Manteniment del model lingüístic a l'ensenyament. Interferències sobre la identitat del valencià i la literatura valenciana. Derogació dels sistemes directes d'homologació de títols de català de Catalunya i les Illes Balears per la JQCV.</p> <p>Principal divergència Les referides a la naturalesa de la llengua, les relacions amb moviments socials favorables a la recuperació del valencià i l'homologació de títols de la JQCV</p> <p>Principal coincidència El model lingüísticoeducatiu valencià configurat durant l'etapa de govern socialista es mantindrà, sense canvis significatius i substancials, durant els governs del PP</p>
<p>ÀMBIT SOCIAL I ECONÒMIC</p> <p>PSPV-PSOE Promoció genèrica, sense atenció a l'ús del valencià en les relacions econòmiques públiques i les comercials. Promoció genèrica i ajudes específiques a activitats festives i moviments socials per promoure el valencià. Ajudes genèriques a mitjans de comunicació (premsa i ràdio). Creació de Radio Nou i Canal 9 (bilingüe i amb forta presència del castellà). Escassa atenció a les noves tecnologies. En les indústries culturals, ajudes a la promoció del llibre en valencià, i promoció genèrica en teatre, museus, exposicions; però escassa atenció a la presència del valencià en les produccions i difusions audiovisuals</p> <p>PP Manteniment dels criteris generals del govern anterior. Increment de les ajudes específiques a activitats festives i ajudes associacions favorables al secessionisme lingüístic, mentre es suprimien les destinades a moviments socials per la normalització lingüística. Supressió de les ajudes genèriques a mitjans de comunicació (premsa i ràdio) per promoure el valencià. Creació de Punt Dos. Accentuació de la presència del castellà a Canal 9. Menor presència del valencià en la difusió cultural oficial.</p> <p>Principal divergència Al voltant de la identitat del valencià i el suport de l'associacionisme preocupat per la normalització de la llengua o per la identitat del valencià.</p> <p>Principal coincidència Polítiques públiques basades en ajudes genèriques, poc sectorialitzades i poc intenses en els sectors socioeconòmics més significatius, i limitades als segments de la societat més sensibilitzats pel valencià</p>

Font: Elaboració pròpia. ZCP (zona castellanoparlant), ZVP (zona valencianoparlant).

El govern del PP assumirà i mantindrà les línies bàsiques del model de promoció genèrica del valencià en l'àmbit social i en l'ensenyament que havia establert el PSPV-PSOE, però s'observa una certa tendència a reduir la intensitat dels suports i els incentius tant en l'àmbit de l'ensenyament, com als mitjans de comunicació en valencià, l'ús social o les indústries del llibre, entre d'altres; mentre únicament s'hi incrementen les ajudes als sectors festius.

Un canvi d'intensitat en termes generals, però no un canvi de model, tot i que en les polítiques sobre la llengua i l'actitud hostil contra els actors

defensors de polítiques de recuperació del valencià comporten modificacions parcials qualitatives, però es tracta només d'un àmbit important de les polítiques públiques, però no suficientment determinant com per considerar que en la resta de polítiques sectorials i en el conjunt del model hi ha hagut també un canvi substantiu.

12. 2. EVOLUCIÓ DEMOLINGÜÍSTICA (1980-2001)

L'estudi sociolingüístic més actual i interessant sobre l'evolució del coneixement i l'ús del valencià entre la població valenciana en les dues últimes dècades es va difondre a finals de 2004.² Les dades fetes públiques posen de manifest un increment de la capacitació lingüística de la població valenciana tant pel que fa a l'habilitat per llegir en valencià que passa d'un 24,36% en 1986 a un 47,24% en 2001, amb un increment relatiu del 93,92%; mentre l'augment de la capacitat per escriure en aquesta llengua hauria crescut en el mateix període un 17,04% (242,39% en termes relatius) fins a situar-se en el 24,07% en el 2001 i la comprensió oral arribaria al 86,24%. Per contra, el nombre de persones que saben parlar, després d'un lleuger increment en el període 1986-1991, baixa en la dècada següent, per situar-se en 2001 en 48,88%, un 0,61% menys en termes absoluts que en 1986 (veure *Taula 12.1*).

Taula 12.1. Capacitació lingüística de la població valenciana (1986-2001)

Comunitat Valenciana	Anys			Variació 1986-2001	
	1986	1991	2001	Absoluta	Relativa
Entén	77,12	83,24	86,36	9,24	11,98
Sap parlar	49,49	51,09	48,88	-0,61	-1,23
Sap llegir	24,36	37,98	47,24	22,88	93,92
Sap escriure	7,03	15,17	24,07	17,04	242,39

Font: Generalitat Valenciana

Les variacions per províncies, mostren, però, una considerable diversitat de situacions i d'evolucions. Així, Alacant és la província en què és major l'increment en la comprensió oral (14,8%) passant del 60,6% de 1986 al 75,4% de 2001; però és també la que té els increments més modestos en habilitat lectora (19,1%) i escriptura (12,8%); mentre que el nombre de persones que sap parlar passa del 36,5% en 1986 al 36,2% en 2001, xifres bastant inferiors a la mitjana

² L'estudi ha estat realitzar pel Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics (Generalitat Valenciana, 2004). La investigació té dues parts, en la primera treballa amb dades del Padró Municipal de 1986 i dels censos d'habitants de 1991 i 2001, i en la segona, recupera antigues enquestes de coneixement i ús del valencià dels anys 1989, 1992 i 1995.

del país. Castelló, que partia d'uns nivells més alts en comprensió oral en 1986 (90,3%) sols incrementa aquesta categoria en un 3,1%; té els augments més alts en competència lectora (28,7%) i escriptura (21,4%), i és també la província que coneix un descens més elevat en capacitació per parlar (menys 3,11%). València, presenta uns nivells de variacions més semblants a la mitjana, amb increments del 8,1% en la comprensió oral, del 24,9% en la lectora i del 19,1% en capacitat per escriure, sent l'única província on augmenta lleugerament la capacitat per parlar valencià, un 0,6% (veure Taula 12.2).

Taula 12.2. Variació de la capacitació lingüística per províncies (1986-2001)

Província	Entén			Sap parlar			Sap llegir			Sap escriure		
	1986	2001	Dif	1986	2001	Dif	1986	2001	Dif	1986	2001	Dif
Alacant	60,6	75,4	14,8	36,5	36,2	-0,3	13,1	32,2	19,1	4,4	17,2	12,8
Castelló	90,3	93,4	3,1	67,0	63,9	-3,1	28,7	57,4	28,7	8,7	30,1	21,4
València	83,9	92,0	8,1	53,4	54,0	0,6	30,0	54,9	24,9	8,2	27,3	19,1
CV	77,1	86,4	9,3	49,5	48,9	-0,6	24,4	47,3	22,9	7,0	24,1	17,1

Font: Generalitat Valenciana. Dif (diferència), CV (Comunitat Valenciana)

Així mateix, si comparem l'evolució de la capacitació lingüística segons zones lingüístiques (veure taules 12.3 i 12.4), observem que hi ha evolucions diferents. Així, a la zona castellanoparlant, la comprensió oral augmenta fins al 56,55% (145,8% en termes relatius) i la de parla el 12,6% (149,4% en termes relatius); si bé els increments més significatius en xifres relatives són en la capacitació lectora, que es multiplica per cinc, i en l'habilitat per escriure en valencià que creix des del 0,90% de 1986 fins el 7,73%, un augment del 758,89% en termes relatius (veure Taula 12.3). Xifres que mostren que les polítiques per incrementar la capacitació lingüística de la població de manera directa o indirecta a través de l'ensenyament han tingut l'efecte d'incrementar el coneixement, si més no passiu, del valencià a les comarques castellanoparlants.

Taula 12.3. Capacitació lingüística en la zona castellanoparlant (1986-2001)

ZCP	Anys			Variació 1986-2001	
	1986	1991	2001	Absoluta	Relativa
Entén	23,00	38,42	56,55	33,55	145,87
Sap parlar	5,06	6,48	12,62	7,56	149,41
Sap llegir	3,30	6,01	16,94	13,64	413,33
Sap escriure	0,90	2,18	7,73	6,83	758,89

Font: Generalitat Valenciana. ZCP (zones castellanoparlants)

L'evolució de les xifres en la zona valencianoparlant ha estat més discreta, i només en l'àmbit de l'habilitat per llegir i escriure en valencià els increments absoluts són més elevats que en la zona castellanoparlant. Observant-se, així mateix, que el ritme de creixement de la capacitat lingüística és més elevat en totes les categories (*entendre, parlar, llegir i escriure*) durant els primers cinc anys (1986-1991) que en la dècada següent. L'increment més alt, en termes relatius (235,81%) es dona en l'habilitat per escriure que puja des del 7,82% fins un 26,26%; seguit de l'augment en la capacitat lectora que superarà el 51% i se situarà molt prop de la categoria *sap parlar* en 2001. Pel que fa a la comprensió oral del valencià que partia d'un nivell de 84,06%, creix fins el 90,35%; si bé des de 1991 a 2001, l'augment només és d'1,43%. L'evolució positiva general, es trenca en la categoria *sap parlar*, que després d'haver passat del 55,18% en 1986 a un 56,74% en 1991, baixarà en 2001 al 53,74%, un 3% menys en termes absoluts que en 1991 i un 1,44 menys que en 1986 (*veure Taula 12.4*).

Taula 12.4. Capacitació lingüística en la zona valencianoparlant (1986-2001)

ZVP	Anys			Variació 1986-2001	
	1986	1991	2001	Absoluta	Relativa
Entén	84,06	88,92	90,35	6,29	7,48
Sap parlar	55,18	56,74	53,74	-1,44	-2,61
Sap llegir	27,06	42,03	51,29	24,23	89,54
Sap escriure	7,82	16,82	26,26	18,44	235,81

Font: Generalitat Valenciana

En general, de l'anàlisi d'aquestes dades, es pot concloure que ha hagut una evolució positiva pel que fa l'increment de la capacitat lingüística de la població tant pel que fa a la comprensió, a l'escriptura i a la lectura sens dubte producte de les polítiques d'alfabetització i de la presència, tot i que minoritària, del valencià als mitjans de comunicació i a l'administració. Però també s'evidencia un estancament amb una lleugera tendència a la baixa pel que fa a la capacitat de parlar el valencià, especialment en les zones valencianoparlants.

Els estudis no mostren pràcticament cap mena de diferències respecte a la capacitat lingüística segons el sexe de les persones, però si assenyalen que n'hi ha un nivell més alt entre persones laboralment actives i entre estudiants. Però, sens dubte, on les diferències són més significatives des del punt de vista sociolingüístic i de la valoració de les polítiques lingüístiques del Consell, és en les diferències per edats, especialment de la categoria *sap parlar* en la zona valencianoparlant. Perquè, a falta d'estudis amb sèries històriques que

analitzen en profunditat i detalladament tant el sistema de transmissió lingüística a les comarques valencianoparlants com els processos i la magnitud d'incorporacions de nous parlants i d'abandonament generacional del valencià, així com estudis sobre els usos lingüístics en cadascuna de les situacions i funcions comunicatives; el coneixement dels nivells de capacitació per parlar valencià segons trams d'edat permet fer una mínima reflexió sobre els canvis sociolingüístics més profunds dels últims vint anys.

Taula 12.5. Percentatge de persones que saben parlar valencià a la zona valencianoparlant (1986-2001)

ZVP	Anys			Variació 1986-2001		
	1986	1991	2001	1986-91	91-01	86-01
3 a 4 anys	30,96	30,97	19,76	0,02	-11,22	-11,20
5 a 9 anys	41,21	45,53	46,65	4,32	1,12	5,44
10 a 14 anys	49,54	62,94	68,10	13,40	5,16	18,56
15 a 19 anys	52,92	62,50	71,36	9,58	8,86	18,44
20 a 24 anys	53,24	55,97	66,56	2,73	10,59	13,32
25 a 29 anys	53,95	53,80	58,96	-0,15	5,16	5,01
30 a 34 anys	54,16	54,14	51,64	-0,02	-2,50	-2,52
35 a 39 anys	55,19	54,31	49,64	-0,88	-4,67	-5,55
40 a 44 anys	57,60	55,07	50,25	-2,53	-4,83	-7,35
45 a 49 anys	59,84	56,75	50,06	-3,09	-6,69	-9,78
50 a 54 anys	61,70	58,26	49,90	-3,44	-8,36	-11,80
55 a 59 anys	62,54	59,72	49,74	-3,92	-8,88	-12,80
60 a 64 anys	63,05	60,00	49,40	-3,05	-10,60	-13,65
65 i més anys	65,76	61,32	49,47	-4,44	-11,85	-16,29

Font: *Generalitat Valenciana*. Amb fons gris, les edats que han tingut ensenyament del valencià.

En aquest sentit, si observem les dades de la *Taula 12.5* i exceptuem la zona marcada en gris, per ser els trams d'edat més influïts per l'alfabetització en valencià en l'ensenyament obligatori, s'observa una disminució del percentatge de persones que saben parlar en tots els trams d'edat, especialment significatiu en la dècada de 1991 a 2001. Així, una comparació entre les dades de 1986 i 1991, mostren que la capacitat de parlar la llengua és pràcticament igual en els trams inferiors als 35 anys, i hi ha descensos d'una certa intensitat per damunt d'aquesta edat, que s'incrementen progressivament fins arribar a una disminució del 4,44% en el tram d'edat de majors de 65 anys. Per contra, en el període 1991-2001, els descensos són generalitzats, excepte en els trams d'edats que han estudiat valencià, creixent des de la disminució de 2,5% entre els que es troben entre 30 i 34 anys, fins el descens de l'11,85% entre els majors de 65 anys (on es concentren els percentatges més alts de persones que parlen valencià per transmissió familiar) i de l'11,22% entre els de 3 i 4 anys

(que baixa al 20%), fet que podria estar mostrant-nos una important disminució de la transmissió lingüística familiar del valencià en la darrera dècada.

Des del punt de vista de l'anàlisi i la valoració de les polítiques públiques del Consell, de ser certes les dades, confirmaria un èxit relativament positiu de les polítiques d'alfabetització; ja que en 2001, els trams d'edat que han tingut oportunitat d'estudiar més temps valencià o en valencià declaren una capacitat superior per parlar en valencià i presenten també els majors increments respecte 1986. Ara bé, si considerem el percentatge de persones que saben parlar valencià per comarques veiem una realitat relativament estable entre 1986 i 1991, amb increments lleugers a les comarques castellanoparlants i a les comarques valencianoparlants més castellanitzades (àrea metropolitana de València i àrea d'influència d'Alacant i Elx), però amb alguns descensos importants en zones valencianoparlants com la Vall d'Albaida o l'Alcalatén. Durant la dècada següent, però, la capacitat per parlar en valencià descens sistemàticament a totes les comarques que tenien un nivell de competència en aquesta categoria superior al 50% en 1991, i també en una comarca (Marina Baixa) que ja era per baix del 50% (*veure Taula 12.6 i Mapes 12.1*).

Les disminucions són, a més a més, notables en la majoria dels casos, sovint superant 10 punts absoluts (Alt Maestrat, Costera, Camp de Túria i Marina Alta) i únicament presenten unes xifres relativament baixes en el cas dels Ports, Alcoià, Baix Vinalopó, Horta Nord i Horta Sud. Per contra, les comarques valencianoparlants que partien amb uns nivells més baixos de competència per parlar el valencià seran novament les úniques que presenten saldos positius, mentre que les castellanoparlants mostraran els increments més elevats (majoritàriament entre el 7% i el 13%,) (*veure Taula 12.6 i Mapes 12.1*).

El resultat general de l'evolució demolingüística en el període que va de 1986 a 2001 d'acord amb aquestes dades és negatiu a la majoria de les comarques valencianoparlants que tenien un nivell de competència en la parla més elevat en 1986, en ocasions amb uns descensos significatius (Marina Alta, -21,2%; Costera, -17,3%; Alcalatén, -12,6%; Camp de Túria, -12%; Vall d'Albaida, -11,5%; Alt Maestrat, -10%); l'excepció és l'Alcoià on, malgrat el descens de la darrera dècada, hi ha un saldo positiu general d'un 3%, amb un comportament bastant semblant al de l'Horta Nord (més 1,7%) i l'Horta Sud (més 1,8%), tot i que aquestes comarques partien de nivells de competència en la parla inferiors al 60%. El saldo netament positiu es produeixen a les comarques que en 1986 estaven per baix del 50%, amb increments que oscil·len entre el 3,1% del Baix Vinalopó i el 7,6% de l'Horta Oest. L'única comarca amb un nivell de competència per parlar baix en 1986 que segueix una evolució negativa és la Marina Baixa (-7,5%), (*veure Taula 12.6 i Mapes 12.1*).

Taula 12.6. Percentatge de persones que saben parlar valencià per comarques (1986-2001)

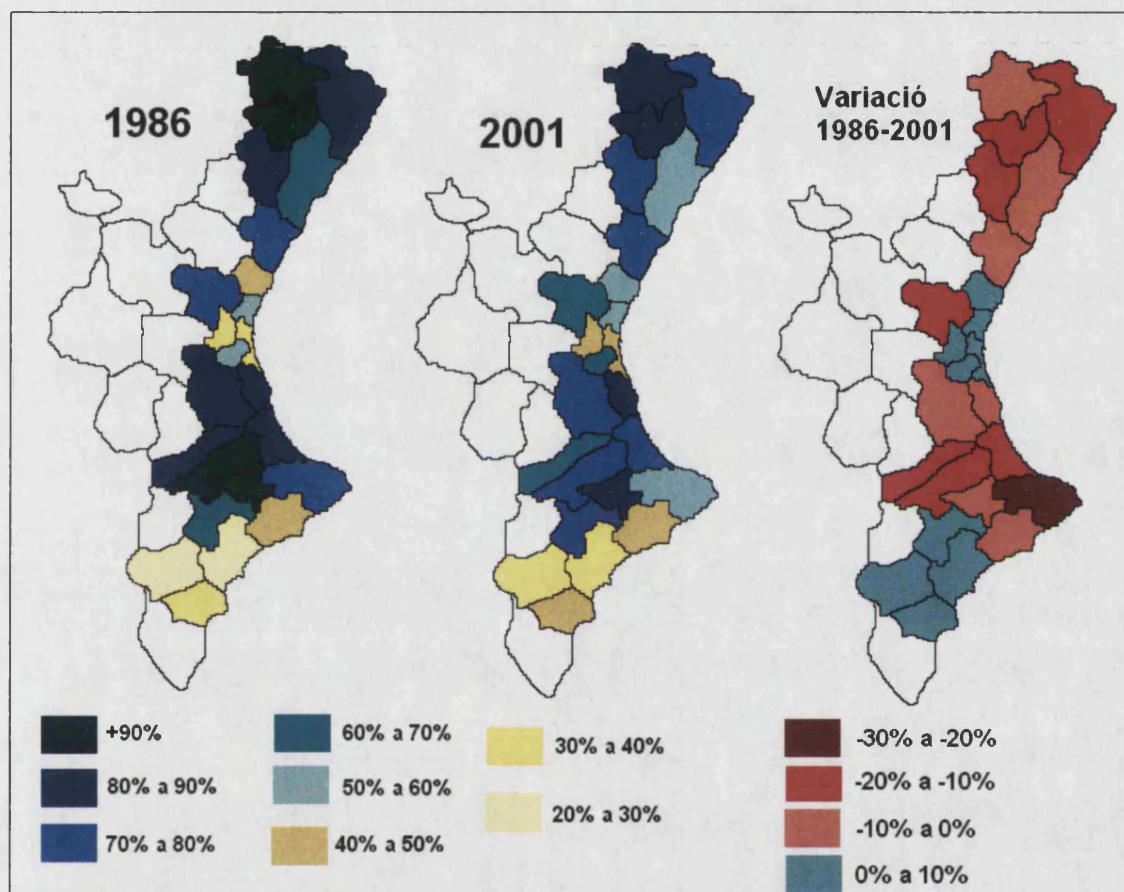
Comarques	Anys			Variació 1986-2001		
	1986	1991	2001	1986-1991	1991-2001	1986-2001
Ports	92,3	92,2	89,7	-0,1	-2,5	-2,6
Alt Maestrat	93,9	95,6	83,1	1,7	-12,5	-10,8
Alcalatén	86,5	79,2	73,9	-7,3	-5,3	-12,6
Plana Baixa	72,1	74,0	70,8	1,9	-3,2	-1,3
Plana Alta	62,4	64,9	58,6	2,5	-6,3	-3,8
Ribera Baixa	89,9	87,8	80,5	-2,1	-7,3	-9,4
Vall d'Albaida	90,7	87,7	79,2	-3,0	-8,5	-11,5
Ribera Alta	86,5	86,2	77,0	-0,3	-9,2	-9,5
Costera	87,2	85,9	67,9	-1,3	-16,0	-17,3
Safor	86,3	86,9	67,9	0,6	-9,0	-8,4
Camp de Túria	76,4	75,5	64,4	-0,9	-11,1	-12,0
Horta Sud	59,9	62,2	61,6	2,3	-0,6	1,7
Horta Nord	57,3	60,3	59,1	3,0	-1,2	1,8
Camp de Morvedre	44,9	47,1	52,2	2,2	5,1	7,3
València	39,7	43,3	44,4	3,6	1,1	4,7
Horta Oest	32,9	36,8	40,5	3,9	3,7	7,6
Comtat	91,7	91,5	82,8	-0,2	-8,7	-8,9
Alcoià	68,6	73,2	71,6	4,6	-1,6	3,0
Marina Alta	75,4	71,0	54,2	-4,4	-16,8	-21,2
Marina Baixa	48,6	47,1	41,1	-1,5	-6,0	-7,5
Baix Vinalopó	39,9	43,3	43,0	3,4	-0,3	3,1
Vinalopó Mitjà*	29,6	32,6	33,9	3,0	1,3	4,3
Alacantí	26,2	29,7	31,1	3,5	1,4	4,9
<i>Alt Palància</i>	7,4	11,3	23,1	3,9	11,8	15,7
<i>Alt Millars</i>	4,3	7,4	18,9	3,1	11,5	14,6
<i>Racó d'Ademús</i>	1,4	2,2	13,7	0,8	11,5	12,3
<i>Serrans</i>	4,6	8,1	21,1	3,5	13,0	16,5
<i>Utiel-Requena</i>	2,7	2,8	11,8	0,1	9,0	9,1
<i>Foia de Bunyol</i>	9,0	13,8	23,3	4,8	9,5	14,3
<i>Vall de Cofrents</i>	2,8	4,2	11,2	1,4	7,0	8,4
<i>Canal de Navarrés</i>	10,9	14,4	24,3	3,5	9,9	13,4
<i>Alt Vinalopó*</i>	18,0	17,0	24,5	-1,0	7,5	6,5
<i>Baix Segura</i>	2,4	3,4	7,4	1,0	4,0	5,0

Font: Generalitat Valenciana. En negre, comarques de Castelló; en blau, València; en grana les d'Alacant i en cursiva les castellanoparlants. *L'Alt Vinalopó i el Vinalopó Mitjà són comarques amb localitats de llengua diferent a la de la majoria de la comarca.

La geografia de la capacitat per parlar en comarques valencianoparlants presentarà, per tant, una casuística amb quatre tipus de comarques: una amb disminucions superiors al 20% (Marina Alta), una segona amb descensos entre

un 10% i un 20% en set comarques, la tercera amb altres set comarques tenen disminucions entre el 0% i el 10%, i finalment 9 comarques, sis de nivells molt baixos en 1996, presenten un variació general positiva (veure Mapes 12.1).

Mapes 12.1. Variació del percentatge de persones que saben parlar valencià (1986-2001)

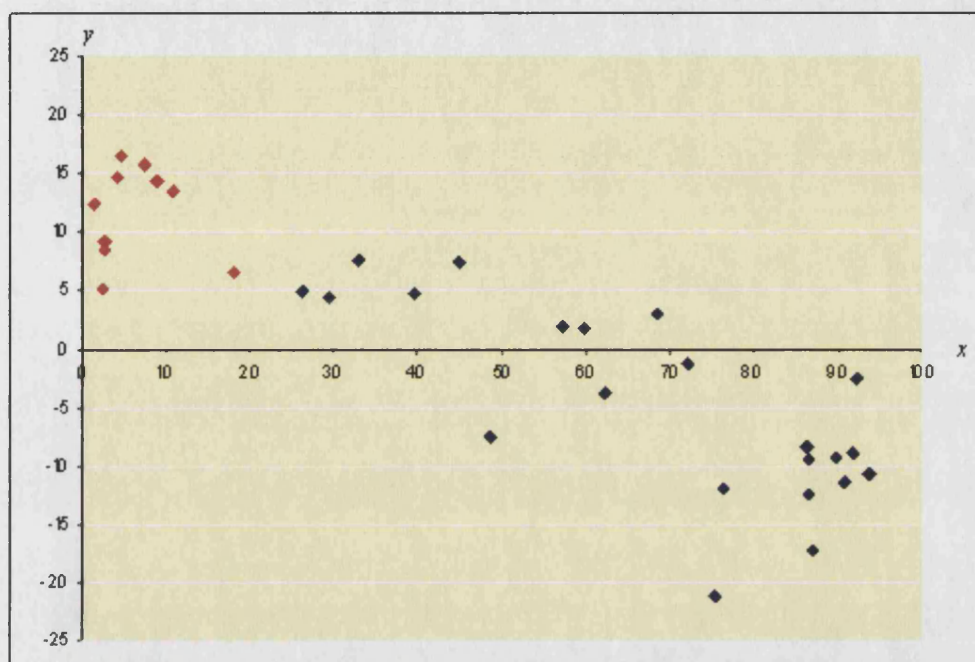

Font: Generalitat Valenciana

En termes generals, s'observa una correlació entre un major nivell de capacitat lingüística en 1986 (eix x del Gràfic 12.1) i la variació de la competència per poder parlar valencià al llarg del període (eix y del gràfic). Així, la major part de les comarques valencianoparlants amb percentatges més alts de persones que sabien parlar valencià són les que coneixen descensos més importants; les que tenien nivells mitjans (entre el 50% i el 75%) mantenen unes xifres relativament estables amb increments o descensos lleus; les que tenien nivells més baixos (entre el 25% i el 50%) tendeixen a augmentar-los.

moderadament, mentre els increments més alts corresponen a les comarques castellanoparlants (veure Gràfic 12.1).

Gràfic 12.1. Variació percentual (1986-2001) de *sap parlar* valencià per comarques

Font: Elaboració pròpia. En blau les comarques valencianoparlants; en roig, les castellanoparlants. En l'eix x, el nivell de *sap parlar* de 1986; en l'eix y, els increments o els descensos entre 1986 i 2001.

És a dir, estariem davant d'un triple fenomen. En primer lloc, una reducció de la distància entre el nivell de competència per a parlar entre les diferents comarques, ja que en 1986 la distància entre l'Alt Maestrat, la comarca amb més capacitat per parlar valencià (93,9%) i l'Alacantí, la comarca valencianoparlant amb les xifres més baixes era de 67,7 punts i amb el Racó d'Ademús, la comarca castellanoparlant amb nivell més baix de 92,5 punts; mentre que en 2001 la diferència entre els Ports, que presenta les xifres més altes (89,7%) i l'Alacantí és de 58,6 punts (9,1 menys que en 1986) i amb la comarca castellanoparlant amb menor nivell, el Baix Segura, és de 82,3 punts (10,1 punts menys que 1986). En segon lloc, les xifres mostrarien que les dinàmiques de canvi lingüístic i de minorització de la comunitat lingüística de llengua valencianocatalana ha continuat produint-se en les últimes dècades al País Valencià i estaria afectant les comarques on fins ara el valencià havia tingut una situació de predomini i un nivell de parla i de transmissió generacional elevat. En tercer lloc, l'èxit relatiu de les polítiques

d'alfabetització per fer possible un major nombre de persones que puga (potencialment) parlar valencià, sobretot en les comarques valencianoparlants més castellanitzades o en les castellanoparlants.

Finalment i en un altre ordre de coses, l'estudi del Consell que estem analitzant, recull, a la segona part, enquestes de 1989, 1992 i 1995 sobre ús parlat del valencià en diversos àmbits socials de les zones valencianoparlants. Aquests treballs mostren un increment de l'ús del valencià en totes les funcions estudiades, llevat de l'àmbit dels amics on descens lleugerament (-0,8%) i una disminució de l'ús del castellà, excepte en el carrer (0,5%); mentre que el nombre de persones que utilitzaria indistintament les dues llengües baixa en tres categories (casa, carrer i botigues) i creix en dues (amics i grans superfícies), si bé els canvis són moderats en tots els casos (*veure Taula 12.7*).

Taula 12.7. Usos socials del valencià a la zona valencianoparlant (1989-1995)

	1989	1992	1995	1989-1995
Parla a casa				
Més o sempre valencià	44,3	48,9	49,1	4,8
Indistintament	8,2	8,0	6,1	-2,1
Més o sempre castellà	47,5	43,1	44,8	-2,7
Parla amb els amics				
Més o sempre valencià	40,6	38,6	39,8	-0,8
Indistintament	17,9	25,6	22,0	4,1
Més o sempre castellà	41,5	35,8	38,2	-3,3
Parla al carrer				
Més o sempre valencià	-	23,1	26,7	3,6
Indistintament	-	29,1	25,0	-2,1
Més o sempre castellà	-	47,8	48,3	0,5
Parla a les botigues tradicionals				
Més o sempre valencià	38,2	40,1	42,1	3,9
Indistintament	17,2	20,1	17,1	-0,1
Més o sempre castellà	44,6	39,8	40,8	-3,8
Parla a les grans superfícies				
Més o sempre valencià	24,9	22,1	26,5	1,6
Indistintament	17,9	24,2	21,8	3,9
Més o sempre castellà	57,2	53,7	51,7	-5,5

Font: Generalitat Valenciana. ZVP (zona valencianoparlant).

Hi ha, a més, algunes constants més en aquestes enquestes. La primera és que el castellà és la llengua dominant en totes les categories en 1989; mentre que en 1995 el valencià predomina lleugerament en els àmbits més *íntims* (casa, amics, botigues tradicionals) i ocupa una posició secundària en els espais públics i on hi ha més distància afectiva amb els interlocutors (carrer i grans superfícies comercials). La segona és que, excepte en una minoria de casos (entre el 6% i el 8%), familiarment només s'usa, o s'usa de manera preferent, una única llengua. La tercera i última, l'increment de l'ús del castellà en quasi

totes les categories entre 1992 i 1995, que compensa el descens de la presència d'aquesta llengua en la comparació entre 1989 i 1992 (*veure Taula 12.7*).

En qualsevol cas i malgrat que les enquestes sobre els usos socials només es refereixen a alguns aspectes concrets de la vida quotidiana, mostrarien el manteniment d'uns usos lingüístics diglòssics, segons els quals el valencià perd presència en els àmbits socials, especialment en els més formals, i es refugia en l'espai privat o en aquells àmbits públics en què els interlocutors són persones conegudes. De fet, altres enquestes sobre l'ús i el coneixement del valencià reforcen aquesta afirmació.³ Així, prop del 55% dels valencians no utilitzarien mai el valencià per comunicar-se socialment i només un 10% l'utilitzaria de manera preferent a casa, al treball i al carrer (*veure Taula 12.8*).

Taula 12.8. Coneixement i ús del valencià (2001-2004)

Quan utilitza el valencià?	2001	2002	2003	2004	mitjana
No coneix el valencià	13,4	13,9	15,2	12,2	13,7
Coneix el valencià, però usa el castellà	40,2	43,2	40,6	37,0	40,3
Utilitza indistintament valencià i castellà	31,2	30,2	32,5	32,0	31,5
El valencià a casa, el castellà al carrer i al treball	4,2	4,5	3,2	3,7	3,9
Escriu i usa el valencià al treball, al carrer i a casa	10,6	7,8	8,4	15,1	10,5

Font: CIS

Encara més, el manteniment dels usos lingüístics diglòssics i la possible reducció dels nivells de transmissió familiar del valencià estaria mostrant que el conflicte lingüístic mantindria paràmetres en molts aspectes similars als dels anys setanta i, encara més, dins de l'àmbit lingüístic catalanovelencià, el potencial reproductiu del valencià seria relativament baix, bastant inferior al de Catalunya,⁴ i amb dificultats per garantir una continuïtat socialment rellevant de la llengua al País Valencià (Rausell, 2002; Nelde i al., 1996).

12. 3. EL CONFLICTE LINGÜÍSTIC VALENCIÀ DESPRÉS DE VINT ANYS DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA

Hem caracteritzat el conflicte lingüístic valencià (*Capítol 4*) com un fenomen social complex en què es produïa un procés de minorització dels

³ Les enquestes anuals del CIS sobre valoració de l'acció de govern del Consell introdueixen des de 2001 preguntes respecte el valencià.

⁴ Prats i al. (1990) tampoc consideren esperançador el futur del català a Catalunya. Argelaguet (2001) valora que la política de la Generalitat de Catalunya ha permès la recuperació del català; mentre que Banyeres (1999), considera que el futur del català estaria garantit si els catalanoparlants superen la demografia recessiva, ja que hauria augmentat la transmissió familiar intergeneracional.

espais i les funcions lingüístiques de la llengua valencianocatalana dins del territori valencianoparlant (la llengua era substituïda en els àmbits formals pel castellà), s'assentava una ideologia lingüística que atorgava atributs positius com a llengua de major categoria i possibilitats socials al castellà mentre concebia el valencià com a llengua d'àmbit informal i familiar, es consolidaven com a normals en la societat els hàbits lingüístics diglòssics, i es produïa un fenomen de substitució lingüística pel qual el valencià era progressivament abandonat com a llengua familiar i individual pel castellà, seguint una dinàmica socialment descendent (de les classes altes a les baixes), geogràficament des del centre a la perifèria (de les grans ciutats a les ciutats mitjanes i l'àmbit rural) i amb un procés descendent en la piràmide d'edats.

A més, una de les particularitats del conflicte lingüístic valencià en les últimes dècades, que comença a manifestar-se amb especial virulència i capacitat de mobilització social durant la transició valenciana a l'autonomia, ha estat el sorgiment d'un conflicte sobre el nom i la identitat de la llengua minoritzada que ha dificultat considerablement que el conflicte lingüístic bàsic, el derivat del procés de substitució lingüística, fos el problema *lingüístic* principal de l'agenda política, contribuint així a agreujar-lo.

Com hem vist, la qüestió sobre el nom i la identitat del valencià tingué el moment més àlgid durant la dècada dels vuitanta, amb les posicions més enfrontades entre les forces polítiques d'esquerra i nacionalistes, d'una banda, i les de dreta i regionalistes anticatalanistes, d'una altra. El canvi d'estratègia i dirigents polítics del principal partit de la dreta (PP), la pèrdua de suport electoral del regionalisme, la revisió del discurs nacionalista i la major debilitat del PSPV-PSOE moderaran la virulència del conflicte a començament de la dècada dels noranta; que semblarà entrar en una fase de superació amb el dictamen del Consell Valencià de Cultura de 1998 i la posterior aprovació el mateix any de la Llei de creació de l'AVL, que reconeixien de manera indirecta la unitat de la llengua valencianocatalana, afirmen que el procés de recuperació lingüística iniciat amb l'autonomia i la democràcia estava entrebancat "*pel conflicte esterilitzador [...] sobre el nom, la naturalesa i la normativa de la llengua pròpia dels valencians*" (Capítol 7).

Tant els acords del Consell Valencià de Cultura com el de la Llei de creació de l'AVL van ser saludats, per les principals forces polítiques i per part dels actors socials com al final del conflicte sobre el nom i la naturalesa del valencià, i fins i tot, en 2001 el PSPV-PSOE i el PP van subscriure un *Pacte pel Valencià* que en el punt catorzè establia que s'havia de "*garantir l'autonomia de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, perquè [...] la reflexió sobre la llengua que s'hi duga a terme es mantinga estrictament dins de*

l'àmbit científic, lingüístic i tècnic"; és a dir, que el debat sobre el nom, la identitat i l'estàndard de la llengua quedés limitat a l'àmbit acadèmic i no fos utilitzat políticament pels partits com a instrument de confrontació. Però la realitat no s'ha correspost amb aquests propòsits i el cert és que el conflicte sobre la identitat (i el nom) del valencià s'ha mantingut en el temps. Va continuar durant i després del procés d'elecció dels acadèmics de l'AVL en 2001, amb l'ús partidista per part del govern del PP de les primeres recomanacions lingüístiques de l'AVL o amb les impugnacions de les referències a la llengua en els estatuts de les universitats d'Alacant, de València i de Castelló, també pel Consell del PP. Sens dubte, una de les causes que aquest conflicte es mantinga obert és que, si són certes les xifres del CIS, més del 60% de la població valenciana considera que el valencià és una llengua diferent i diferenciada del català; mentre que només un 30% estima que és la mateixa llengua de Catalunya i les Illes Balears i, per tant, les estratègies per mantenir el debat identitari obert i fer afavorir l'estranyament lingüístic entre el valencià i el català tindrien un suport social (i electoral) potencialment elevat (veure Taula 12.9).

Taula 12.9. Percepció de la identitat del valencià (2001-2004)

	2001	2002	2003	2004	mitjana
És una llengua diferent i diferenciada del català	62,0	66,8	52,7	64,5	61,5
És la mateixa llengua que es parla a Catalunya i Balears	29,5	25,4	31,6	29,9	29,1
Ns/Nc	8,6	7,8	15,6	5,6	9,4

Font: CIS

Les causes de l'assentament del singularisme identitari al País Valencià que nega la unitat de la llengua catalanovelenciana són diverses: entre les històriques, hi ha des del fet que el nom de valencià compta amb una tradició llarga i té ús popular absolutament estès, passant pel procés de substitució lingüística, per la pèrdua de consciència i desconeixement del domini lingüístic propi o per les ambigüitats terminològiques de la majoria dels defensors de la unitat lingüística, incloses les ambigüitats i indefinicions del nacionalisme valencià; entre les contemporànies, cal destacar el fet que la visió identitària de la dreta valenciana bàsicament anticatalanista resultés socialment hegemònica després del pacte estatutari de 1982, la falta d'un mercat cultural i d'indústries de la llengua que abaste tot el domini lingüístic i permeta un reconeixement normal de les altres variants dialectals com a pròpies de la llengua, l'escassa i elitista interrelació entre els països de llengua catalana, o la vinculació de les propostes de construcció nacional *pancatalana* amb la defensa de la supervivència de la llengua (veure capítols 4, 5 i 6).

Amb tot, malgrat els avanços duts a terme en els últims anys per reduir i superar aquest conflicte, la seua solució definitiva sembla lluny d'haver-se produït i serà difícil mentre la mobilització social sobre la identitat de la llengua siga un recurs polític fàcil per obtenir beneficis electorals per part de les forces polítiques de la dreta valenciana i no es faça un esforç de responsabilitat i racionalitat; i mentre a la resta del domini lingüístic (i a Espanya) no és supere la concepció de la llengua valencianocatalana com un fet sobre el que decideix exclusivament Catalunya (i subsidiàriament Balears).⁵

Així doncs, les polítiques sobre la llengua impulsades pels diferents governs valencians semblen haver reduït la intensitat del conflicte sobre la identitat de la llengua, si més no des del dictamen del Consell Valencià de Cultura de 1998; però, ara per ara, el problema no està tancat i depèn en la seua evolució futura de la consolidació de l'autoritat de l'AVL com a ens normativitzador, i, sobretot, de tres factors que semblen poc factibles a curt termini: el primer, l'increment de la importància entre les forces polítiques i la societat valenciana de la política lingüística orientada a l'increment de l'ús i l'increment de la vitalitat, la capacitat de transmissió familiar i d'incorporar nous parlants; el segon, que la preocupació per la recuperació del valencià es desplaça de la lògica de la supervivència de la llengua (i la nació) cap a la lògica del reconeixement al dret a usar i a viure en valencià; i, finalment, de la pèrdua de valor en la confrontació partidista del debat sobre la identitat de la llengua, fet que obligaria també a acabar amb les polítiques d'estranyament i a una progressiva col·laboració amb la resta de governs del domini lingüístic.

Sobre el conflicte principal referit a la substitució lingüística, el dictamen del Consell Valencià de Cultura de 13 de juliol de 1998 a què hem fet

⁵ Fora de l'àmbit temporal que estem analitzant, un dels últims enfrontaments al voltant del nom i la identitat del valencià s'ha produït a finals de 2004 i començaments de 2005 i s'ha degut a la coincidència en el temps de la discussió d'un informe sobre el nom i la naturalesa del valencià per l'AVL i la presentació d'un memoràndum per Govern espanyol perquè l'èuscar, el gallec i el valencià/català fossen, amb limitacions, llengües oficials i de treball de les institucions de la Unió Europea. El fet que el PP governe la Generalitat i que el PSOE, amb el suport d'ERC i IU, governe a Madrid i el desconeixement (o la falta de consideració) de què el *català* no és una llengua únicament de Catalunya (i Balears) i, sobretot, de la particular realitat *lingüística* valenciana, dugué a una primera proposta del Govern central amb l'únic nom de *català* per a la llengua, el que va provocar protestes del Govern Valencià i mobilitzacions anticatalanistes d'una certa importància, que van fer vacil·lar el Govern central amb fórmules que diferenciaven *català i valencià*, o que insistien en l'exclusivitat del nom de *català*. Finalment, el memoràndum reconeixerà la unitat de la llengua amb la fórmula "*la llengua que es denomina català a la comunitat autònoma de Catalunya i a la de les Illes Balears i que es denomina valencià a la Comunitat Valenciana*"; forma semblant a la que algunes setmanes després farà servir l'AVL, després de superar importants pressions del Consell, per reconèixer la unitat lingüística.

referència adés, després de fer-ne una descripció històrica, conclouïa que la situació actual era dramàtica perquè en el món de la globalització *"una llengua de baix abast demogràfic, envoltada de llengües potents, com és la nostra, corre el gran perill de desaparèixer en poc temps"* i demanava, finalment, que des de les Corts Valencianes, el Consell i les diputacions i ajuntaments (no deia res de les institucions estatals a la Comunitat Valenciana) es consensuaren urgentment mesures *"per a traure el valencià de la situació marginal en què es troba en l'esfera pública"*. Mesures que de manera genèrica havien de comportar reforçar l'ensenyament en valencià en tots els nivells educatius, una programació essencialment en valencià en la televisió i la ràdio públiques, una actitud exemplar de l'administració pública en l'ús de la llengua, tant pel que fa a les aparicions públiques dels responsables polítics, com a la resta de les actuacions oficials; una política sistemàtica de promoció del valencià en el comerç, en la publicitat i, en general, en la vida econòmica, en la indústria cultural: en el llibre, la premsa, el teatre, el cinema i en el món audiovisual. Tot finalitzant el dictamen fent una crida al món eclesiàstic (catòlic) perquè es sumés al procés de recuperació del valencià.

En altres paraules, aquest dictamen assenyalava de manera indirecta limitacions i insuficiències en les polítiques públiques de promoció del valencià impulsades pels governs valencians, i destacava que les que hi havia (o s'havien fet) no contribuïen a frenar la substitució lingüística. I val a dir que, paradoxalment, aquesta crítica fou assumida com a pròpia pels dos partits que havien governat la Generalitat fins aleshores (PSPV-PSOE i PP) en incorporar la totalitat el text de l'esmentat dictamen a la llei de creació de l'AVL.

I paradoxalment, de nou, una crítica semblant, i fins i tot més contundent, sobre les limitacions de la política lingüística impulsada fins llavors pels poder públics fou feta per aquests dos partits tres anys després (2001), quan firmen *El Pacte pel Valencià*.⁶ En aquest pacte, després d'assenyalar alguns dels avanços de la política lingüística de les últimes dècades, especialment pel que fa a l'ús culte i oficial de la llengua, i de reivindicar la vigència de la LUEV, considera que l'ensenyament i l'administració són els principals vehicles de recuperació lingüística, i afirma de manera rotunda que *"la llei no ha donat els resultats esperats perquè s'ha aplicat, i molt dèbilment, només en el sector de l'ensenyança. En l'importantíssim apartat de l'ús del valencià; és a dir, de promoció i recuperació de la llengua, l'aplicació de la llei ha resultat insatisfactòria"*. Posteriorment, al mateix document, els dos partits consideren que el valencià

⁶ El pacte fou signat el 14 de juny de 2001, quan PP i PSPV-PSOE anuncien l'acord sobre les persones que seran acadèmics de l'AVL.

pot desaparèixer si no es prenen les mesures oportunes per les institucions i poders públics, i acorden catorze punts que constitueixen, a més d'una valoració crítica de la política lingüística seguida fins aleshores pel Consell, una redefinició dels objectius que hauria de tenir en el futur, mitjançant:

1. El desplegament reglamentari de la LUEV a l'ensenyament, l'administració, els mitjans de comunicació, la justícia, la toponímia i en tots els àmbits i activitats socials.

2. Polítiques actives institucionals per ampliar el prestigi social del valencià, reforçar-ne l'ús i aconseguir la plena igualtat amb el castellà o equilingüisme; creant-hi una xarxa tècnica de normalització lingüística.

3. Garantir l'ús del valencià a totes les activitats oficials de les institucions. Assegurar que els ciutadans reben les comunicacions oficials i s'adrecen a l'administració en valencià; i atenció especial a les denúncies dels ciutadans en la matèria.

4. Garantir que tots els projectes curriculars desplegats en els centres educatius asseguruen la consecució d'un nivell de comprensió i expressió oral i escrita en valencià i en castellà iguals. Per això, caldrà exigir el requisit lingüístic per accedir a la docència en centres públics, la generalització dels programes d'ensenyament en valencià per ser els únics models que s'han mostrat eficaços per a aconseguir un coneixement suficient de les dues llengües, el suport a l'edició de materials didàctics en valencià que omplen les mancances existents, planificació de recursos per atendre la integració dels xiquets immigrants, i plans especials d'alfabetització d'adults castellanoparlants i dels immigrants.

5. Garantir que RTTV faça la programació preferentment en valencià, en els dos canals; impulsant la producció de programes educatius per a l'aprenentatge i l'ús correcte del valencià, i l'ajuda a les televisions comarcals i locals perquè facen la programació en valencià.

6. Suport decidit a l'ús del valencià en les indústries culturals o socials que tenen la llengua com a vehicle d'expressió.

7. Polítiques sistemàtiques de promoció del valencià en les activitats socials dels grups i entitats que vertebran la societat civil valenciana.

8. Impuls del valencià en les activitats econòmiques i comercials i, especialment, en publicitat, informació als clients i etiquetatge.

9. Atenció especial a la promoció del valencià en les activitats d'oci i esports.

10. Polítiques que asseguren l'atenció dels drets lingüístics dels ciutadans en l'administració de Justícia.

11. Suport a les universitats que decidisquen dur endavant projectes de normalització lingüística i creació de lectorats de llengua, literatura i cultura valencianes en la resta d'Espanya i en l'estranger.

12. Facilitats als immigrants i residents perquè puguen tindre un coneixement passiu i, preferiblement, actiu del valencià.

13. Creació d'una comissió parlamentària a les Corts Valencianes que analitze l'aplicació de la LUEV, elabore un llibre blanc sobre l'ensenyament del valencià i el seu ús, i propose mesures correctives.

14. Garantir l'autonomia de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, perquè duga a terme sense interferències la reflexió sobre la llengua dins dels paràmetres propis de l'àmbit científic, lingüístic i tècnic.

Tant el dictamen del Consell Valencià de Cultura de 1998 com el *Pacte pel Valencià* de 2001 reconeixen, doncs, que les polítiques públiques impulsades per les institucions valencianes, especialment pel Consell, han estat clarament insuficients per fer possible un equilibri real entre les dues llengües oficials que supere la diglòssia social, i, el que és rellevant, als nostres efectes, que detinga el procés de substitució lingüística i que, fins i tot, incremente els nivells actuals de transmissió familiar del valencià i la capacitat per ser usat en totes les funcions socials en el conjunt de la societat valenciana.

Les dades que hem analitzat en l'apartat anterior semblen confirmar, en part, aquest diagnòstic, malgrat l'èxit relatiu que comporta l'increment general del nivell de competència lingüística, especialment entre la població escolaritzada, i que en una anàlisi optimista podria indicar que hi ha les bases per impulsar polítiques institucionals més intenses per aconseguir l'equilibri en l'ús de les dues llengües oficials que pretén formalment el *Pacte pel Valencià*. De fet, no solament confirmen el manteniment uns usos diglòssics del valencià en nivells bastant estables, sinó també, i això seria més important, una disminució en les últimes dècades del nombre de persones amb capacitat de parlar valencià (la competència lingüística socialment més significativa), especialment en les comarques on el nivell de coneixement (i d'ús) de la llengua era més elevat, entre els trams d'edat que no han estudiat la llengua al sistema educatiu i havien après valencià fonamentalment per transmissió familiar, i sobretot en els trams d'edats preescolars.

Aquestes dades mostrarien, a falta d'informes sociolingüístics sobre la vitalitat lingüística del valencià, que el procés de substitució lingüística del valencià pel castellà ha continuat o que, si més no, la comunitat lingüística

valencianoparlant no creix al mateix ritme que la castellanoparlant, malgrat les polítiques lingüístiques del Consell. La discussió es produiria, en conseqüència, sobre en quina mesura les polítiques públiques dutes a terme, amb totes les limitacions que els mateixos partits que les han impulsades posen de manifest al final del període analitzat, han contribuït a frenar la dinàmica de la substitució lingüística, com sembla raonable, o si, amb altres polítiques lingüístiques més actives el procés de substitució s'hagués parat i fins i tot s'hauria produït una recuperació de l'ús social del valencià, l'equilibri lingüístic de les dues llengües oficials i la normalització lingüística del País Valencià com suggereixen de manera voluntarista els dos partits valencians majoritaris en el preàmbul del *Pacte pel Valencià* de 2001.

En altres paraules, sembla clar que les polítiques lingüístiques del Consell no han estat capaces de superar al conflicte lingüístic valencià ni pel que fa als usos socialment diglòssics de la llengua ni han pogut aturar el procés de substitució lingüística i de minorització del valencià, ni de posar fi al conflicte identitari; malgrat que, possiblement, amb la incorporació del *problema lingüístic* a l'agenda política i l'existència de polítiques de promoció lingüística s'haja frenat el ritme de la substitució.

Considerem, amb Branchadell (1996), que l'èxit d'un procés de normalització lingüística, tant si aquesta *normalització* s'entén com aconseguir que la llengua deixe d'estar socialment minoritzada i supere la situació de diglòssia com si es vol aturar el procés de substitució o que siga la llengua predominant i primera, depèn fonamentalment de la capacitat de superar tres obstacles: les desiguals garanties jurídiques existents respecte al dret a l'ús de les diferents llengües espanyoles, la voluntat dels actors polítics quan governen les institucions públiques i impulsen les polítiques lingüístiques, i el comportament i les tendències sobre l'ús i la transmissió lingüística de la població.

En el cas valencià, ja hem vist (*capítols 3 i 8*) que el sistema de garantia de drets lingüístics és desfavorable per les persones que volen utilitzar el valencià i accedir a serveis en aquesta llengua en tots els àmbits de la seua vida personal, social i pública; sense que el Consell haja mostrat una preocupació especial per aquest problema, segons es desprèn del mateix *Pacte pel Valencià* i les al·lusions a l'escàs desplegament reglamentari de la LUEV i a la necessitat d'una major atenció a les queixes dels ciutadans per no respectar els drets lingüístics.

Així mateix, el propi *Pacte pel Valencià* significa una valoració autocrítica dels dos partits que han governat la Generalitat pel que fa a la insuficient intensitat de les polítiques lingüístiques i, conseqüentment, una

consideració que la voluntat política per *normalitzar* l'ús del valencià ha estat inferior a la que formalment es declarava.⁷ I, de la mateixa manera, no sembla que la societat valenciana estiga especialment compromesa o preocupada per l'ús i el futur del valencià si atenem les tendències sociolingüístiques del País Valencià tant pel que fa al manteniment de la diglòssia social i del procés de substitució lingüística com si valorem la indiferència dominant en la societat valenciana respecte l'ús actiu del valencià i l'escassa entitat col·lectiva, malgrat la seua importància relativa, dels moviments favorables a la *normalització* lingüística.

En altres paraules, les polítiques públiques de promoció del valencià impulsades pel Govern Valencià no han aconseguit a superar cap dels conflictes lingüístics en què es troba immersa la societat valenciana, ni el vinculat al nom i naturalesa de la llengua, ni el de substitució lingüística i minorització social.

⁷ El mateix *Pacte pel Valencià* no ha estat fins ara més que una declaració formal i retòrica, ja que pràcticament no ha implicat cap modificació de la política lingüística del Consell.

CAPÍTOL 13

CONCLUSIONS

El principal objectiu d'aquest treball ha estat l'anàlisi de les polítiques lingüístiques dutes a terme pels governs autònoms valencians i, en concret, aquelles que han tingut el valencià com a centre d'interès.

Preteníem demostrar tres hipòtesis. En primer lloc, que la política lingüística aplicada pels governs valencians ha estat força influïda pel context en què s'ha produït i, més concretament, pel conflicte polític i identitari que es genera en la societat valenciana durant la transició a la democràcia i a l'autonomia, i que tenia la identitat i el nom de la llengua com un dels seus elements centrals. En segon lloc, que el model de política pública en matèria lingüística dels governs valencians és essencialment similar amb el govern del Partit Socialista i amb el del PP, malgrat les diferències que originàriament separaven els dos partits davant aquest problema i malgrat els desiguals nivells d'intensitat en les polítiques aplicades, les distintes xarxes d'actors amb què cada govern col·labora i, especialment, les distàncies que mantenen respecte la identitat de la llengua. I, en tercer lloc, que les polítiques lingüístiques no han estat capaces de superar el conflicte sobre la identitat del *valencià* i *despolititzar* el debat sobre la llengua, i tampoc no han aconseguit el que, formalment, era l'objectiu últim de la política lingüística de tots els governs: afavorir la recuperació de l'ús social del valencià en tots els àmbits i funcions, posant fi als processos de substitució i minorització lingüístiques.

La primera de les hipòtesis té a veure, genèricament, amb les preguntes per què i per a què hi ha polítiques lingüístiques i, sobretot, amb el context en què tenen lloc i es desenvolupen. En aquest sentit, hem mostrat que el marc general espanyol en què tenen lloc les diferents polítiques lingüístiques està definit per dos fets paradoxals: el primer, l'existència de nou llengües autòctones, a més de la castellana, amb base territorial que podrien arribar a afectar potencialment, de manera directa o indirecta, el 44% de la població espanyola; el segon, la falta d'una visió general i de conjunt (*estatal*) de la diversitat lingüística espanyola, i l'autonomització (*regionalització*) del problema del multilingüisme espanyol. Aquest fet ha donat lloc a un

reconeixement d'aquesta diversitat asimètric i a la implementació de polítiques lingüístiques bastant diverses respecte les llengües diferents de la castellana en funció de cada comunitat autònoma.

Així, hem tractar de demostrar que la diversitat lingüística espanyola era només reconeguda de manera desigual i incompleta, no en funció de les llengües, excepció feta del castellà, sinó de les realitats sociopolítiques de les diferents comunitats autònomes. Així, es situa en una posició de reconeixement preeminent el castellà, la llengua oficial de l'estat, i, en un segon nivell, les tres llengües que segueixen el castellà en nombre de parlants en aquelles comunitats en què són reconegudes com a llengües cooficials: el gallec a Galícia, l'èuscar a una part de Navarra i al País Basc, i la llengua catalanovelenciana a Balears, Catalunya i el País Valencià; si bé, aquesta última amb diversitat de noms (*valencià* al País Valencià i *català* a Catalunya i Balears). Amb nivells menors de reconeixement hi haurà l'asturleonès a Astúries o l'occità a Catalunya, i més inferiors encara el català i l'aragonès a Aragó, l'èuscar a una part de Navarra i el gallec a Astúries, Castella i Lleó i Extremadura; no havent-se produït cap mena de reconeixement per al *valencià* de Múrcia, l'asturleonès de Castella i Lleó o de Cantàbria, ni per al portuguès de Castella i Lleó i d'Extremadura, ni l'àrab de Ceuta o el berber de Melilla.

Hem vist, en aquest sentit, que hi ha una correspondència entre el nivell de reconeixement legal d'una llengua i els objectius i les característiques de les polítiques lingüístiques, i que tots dos fenòmens (reconeixement legal i política lingüística) tenien una major significació en funció que fos també major el pes demogràfic relatiu de la comunitat lingüística dins la comunitat autònoma i, sobretot, de l'existència de sectors socials i d'actors polítics amb capacitat per *problematitzar* (o negar) el fet lingüístic; és a dir, en la mesura que aquests actors foren capaços de fer que la situació sociolingüística d'una llengua determinada en un territori concret esdevingués un problema amb una intensitat i una importància suficient per ser incorporat a l'agenda pública.

En aquest context general, el cas valencià presentaria dues especificitats que justificarien el seu estudi de manera particular. La primera és que, en una somera comparació del model de política lingüística valenciana amb la resta de models espanyols de polítiques lingüístiques, al País Valencià hi ha hagut la política d'intensitat més baixa en la matèria entre les comunitats autònomes que han reconegut la cooficialitat plena d'una altra llengua distinta a la castellana en tot el territori autònic (Balears, Catalunya, Galícia i el País Basc). La segona és que el debat sobre la identitat de la llengua ha tendit a fer que bona part de les iniciatives i esforços dels actors de la política lingüística

valenciana es centraren en aspectes referits quasi exclusivament a la política *sobre* la llengua.

Hem tractat d'explicar històricament la conformació del context específicament valencià, tant pel que fa al conflicte principal, el procés de substitució lingüística del valencià pel castellà a les comarques valencianoparlants del País Valencià, com al conflicte secundari i immers en l'anterior, al voltant de la identitat i de la filiació lingüística del valencià. Així mateix, hem insistit en el fet que aquests dos conflictes i, de manera especial el segon, ha condicionat el sistema d'actors, l'actitud dels actors davant el problema lingüístic, la pròpia definició del problema i les polítiques lingüístiques que havien de tractar de superar-lo.

De fet, en el període constituent de les polítiques lingüístiques valencianes (període preautonòmic i primers moments del govern socialista), van ser derrotats els models que aspiraven de manera inconcreta a unes polítiques públiques que aconseguiren una situació de normalització de la llengua, entesa aquesta bé com l'assoliment d'un monolingüisme en valencià en les comarques valencianoparlant o bé com la plena capacitat de realitzar tota mena de funcions socials en aquesta llengua. I, de la mateixa manera, també foren derrotats els models que pretenien que no hi hagués cap mena de política lingüística respecte el valencià o que aquesta es limités a iniciatives puntuals, simbòliques (culturalistes o folklòriques, segons els casos) i voluntàries.

Hi resultà triomfador un model que està fonamentat en tres pilars bàsics: el primer, en el fet que els governs valencians han impulsat essencialment polítiques de promoció pública i genèrica del valencià amb una intensitat desigual segons els períodes i els àmbits sectorials i socials; el segon, que els objectius últims de les polítiques lingüístiques mai no han estat definits amb precisió ni en termes globals ni sectorials, independentment que hi haja hagut una certa insistència retòrica en la necessitat de superar tota mena d'enfrontaments per la identitat del valencià, en la desitjable convivència pacífica de les llengües o en la idea de la recuperació de l'ús social del valencià; el tercer, que, malgrat el protagonisme del Consell de la Generalitat en l'impuls, definició i implementació de les polítiques, l'acció dels governs s'ha centrat en la promoció d'alguns serveis públics parcialment en valencià (administració autonòmica, educació obligatòria, i ràdio i televisió públiques), en una mena d'acció redistributiva mitjançant incentius en forma d'ajudes econòmiques per fomentar la presència del valencià en algunes activitats culturals, civils i professionals, o afavorint la col·laboració pares i professionals de l'ensenyament en l'extensió de les línies educatives en valencià; però, la

responsabilitat i l'èxit de les polítiques que tenen a veure amb l'exercici de drets lingüístics o de realitzar l'activitat laboral, social o econòmica en valencià han descansat, en bona mesura, en la capacitat d'iniciativa dels ciutadans individualment considerats, sense que cap govern hi haja generat massa incentius ni haja estimat necessàries polítiques compensatòries que tingueren en compte que, malgrat la hipotètica igualtat de les dues llengües oficials, el castellà i el valencià no són llengües socialment iguals, ni els usuaris de cada una de les llengües tenien les mateixes *possibilitats* reals per usar en tots els contextos la pròpia llengua, ni el reconeixement formal de drets lingüístics comportava la seua aplicació, o feia desaparèixer automàticament les dinàmiques diglòssiques, els obstacles que dificultaven la igualtat real de les llengües i els processos sociolingüístics que minoritzen el valencià.

Aquest model que, en el seu naixement, podia respondre a una lògica pragmàtica i possibilista que pretenia obrir vies d'actuació pública en la promoció del valencià en un ambient relativament hostil provocat per les actituds de sectors de la dreta valenciana i per l'anticatalanisme, fins que es donaren les circumstàncies per encetar polítiques lingüístiques més avançades, passà, ben aviat, en la mesura que s'institucionalitzava, a ser considerat un model *suficient*, que anava més enllà del que eren les demandes ciutadanes i, en conseqüència, que no havia de ser modificat en l'essencial. Ni tan sols, quan al final de l'època de govern socialista es replantegen aspectes de la política lingüística i s'intenta definir com a nou objectiu de la política lingüística l'equilingüisme o, el que sembla el mateix, aconseguir una situació sociolingüística en la qual qualsevol ciutadà pogués usar una de les dues llengües oficials en tota mena de funcions socials, no es qüestionarà el model de política lingüística anterior, sinó la seua intensitat. I, encara més, quan el PP duga a terme el seu procés de moderació en el seu discurs lingüístic a començament dels anys noranta, abandonarà les posicions que pretenien un model diferent, fonamentat en la pràctica inhibició pública de tot tipus de polítiques adreçades a millorar la posició social del valencià, i acabarà per acceptar en els aspectes bàsics el model desenvolupat pels socialistes i que serà, a grans trets, el que orientarà, amb algunes matisacions importants, la política lingüística dels governs del PP.

De fet, el canvi en les posicions del Partit Popular respecte la política lingüística a començaments dels noranta i especialment quan arriba al govern en 1995, tot i mantenir en part lògiques i valors sobre el fet lingüístic valencià d'èpoques anteriors, obeeix principalment a dos factors bàsics: el primer, que la política lingüística desenvolupada fins aleshores pel Consell no generava cap mena de rebuig social significatiu, encara que era criticada per bona part dels

sectors socials més preocupats per la supervivència del valencià que la consideraven insuficient i també pels sectors anticatalanistes que estimaven que contribuïa a *catalanitzar* el valencià; el segon, és que, al llarg dels anys, s'havia anat consolidant una xarxa d'actors al voltant de les polítiques lingüístiques, sobretot en l'àmbit de l'ensenyament, que feia raonable al nou govern d'evitar obrir noves vies d'enfrontament al voltant de la llengua, tenint en compte el manteniment d'un context general encara força condicionat per l'excisió identitària sobre el valencià.

La segona de les hipòtesis de què partíem per orientar aquest treball, íntimament relacionada amb l'anterior, era que les polítiques lingüístiques dutes a terme tant pel governs del PSPV-PSOE com pels del PP han estat bàsicament similars pel que fa al model de política lingüística aplicada des del govern i des de les seues institucions. Aquesta hipòtesi l'hem tractar de confirmar responent a preguntes que s'han centrat en intentar de determinar què fa el govern, com ho fa, amb quins mitjans, i, sobretot, si es modifica la política quan canvia el partit que governa.

En aquest sentit, durant el període d'incorporació d'aquesta política pública a l'agenda pública, el partit socialista definirà com a objectius prioritaris d'actuació en matèria lingüística la incorporació del valencià a l'ensenyament com a assignatura curricular obligatòria i l'extensió voluntària, però incentivada, de l'ensenyament en valencià en determinades circumstàncies, així com l'ajuda a les indústries culturals en valencià, bàsicament al món editorial, i fer possible que qualsevol ciutadà pogués ser atès en valencià per les administracions públiques locals i de la Generalitat, si més no. Es considerava, implícitament, d'una banda, que, quan aquests objectius estiguessen aconseguits, seria més fàcil dur a terme polítiques lingüístiques més intensives i ambicioses, i, d'una altra, que així es donava una resposta immediata a les demandes socials més importants en la matèria que provenien de l'àmbit de l'ensenyament i de sectors del món intel·lectual i cultural valencià.

Aquest model de política lingüística que, com hem dit, sembla relativament provisional en un primer moment, acabà esdevenint el paradigma de l'actuació socialista, amb alguns matisos d'intensitat i objectius durant l'època final de govern d'aquest partit.

Hem mostrat que la política lingüística no sembla haver estat, en cap moment, una política prioritària dels governs valencians, si bé pareix haver perdut importància relativa durant l'etapa de govern del PP. Val a dir, així mateix, que, llevat d'excepcions puntuals d'alguns departaments durant

períodes de temps concrets, el valencià no ha estat mai la llengua d'ús comú, habitual o, com a mínim, més freqüent ni del Govern Valencià ni de l'administració autonòmica ni de la majoria de les institucions autonòmiques; si bé també, en aquest àmbits, pareix que l'ús del castellà haja augmentat amb els governs del PP.

Les polítiques sobre la llengua han tingut una importància extraordinàriament elevada; amb els governs socialistes s'orienten a un coneixement irregular de la realitat sociolingüística, a una promoció difusa del prestigi social de la llengua i a l'establiment de relacions indirectes i de baixa intensitat amb la resta del domini lingüístic, sense interferir des del govern (excepció feta de RTTV) en la determinació de l'estàndard lingüístic que utilitzaven els poders públics i acceptant implícitament, però de manera ambigua, la unitat lingüística de la llengua catalanovelenciana. Aquest és l'àmbit, però, en què les polítiques del govern del PP han estat més allunyades de les del socialista, ja que l'interès mostrat per conèixer la realitat sociolingüística del país ha estat pràcticament nul, les relacions en matèria lingüística amb la resta d'institucions similars del domini lingüístic han estat interrompudes i les interferències governamentals en la determinació de l'estàndard lingüístic i en el debat sobre la identitat de la llengua, el nom i la seua normativització han estat contínues, disminuint també, en termes relatius, la intensitat de les polítiques per prestigiar socialment el valencià.

Així mateix, hem mostrat com, en termes generals, cap govern valencià no ha tingut un interès especial per desenvolupar sistemàticament la legislació lingüística valenciana, influir en la legislació d'àmbit estatal o europeu en matèria lingüística, promoure l'estudi comparat de legislació similar, fer un seguiment de la jurisprudència específica, crear unitats d'assessorament als ciutadans sobre aquesta mena de drets o observatoris que feren un seguiment mínimament exhaustiu de l'exercici dels drets lingüístics en els diferents àmbits socials i funcions comunicatives, i, finalment, tampoc sembla haver tingut cap voluntat de divulgar-los de manera sistemàtica, més enllà d'alguna campanya puntual i d'escassa importància durant els governs socialistes.

Hem destacat que la política per augmentar l'alfabetització i la capacitat lingüística dels ciutadans, especialment de l'alumnat en el període d'ensenyament obligatori, ha estat una de les prioritats de les polítiques lingüístiques impulsades pel Govern Valencià. De fet, durant el període en què s'inicia la implementació d'aquestes polítiques públiques al País Valencià amb els governs socialistes, la incorporació del valencià al sistema educatiu i

l'increment del coneixement del valencià per un major nombre de persones esdevenen, els principals eixos estructuradors de la política lingüística.

Hi havia aleshores tres opcions bàsiques possibles al voltant de l'ensenyament en valencià en la zona lingüística valencianoparlant: fer una Escola Valenciana que tingués el valencià com a llengua vehicular general, defensada pels nacionalistes valencians i pels sectors socials més valencianistes; mantenir el castellà com a llengua vehicular pràcticament única, permetent l'ensenyament voluntari del valencià i algunes experiències d'ensenyament en valencià, que defensava la majoria de la dreta valenciana; i la de fer del valencià llengua obligatòria de l'ensenyament, permetre que el valencià fos la llengua vehicular de l'ensenyament de manera voluntària, encara que incentivada per l'administració administrativa, i afavorir un sistema mixt (amb assignatures impartides en castellà, la majoria, i en valencià). En la zona castellanoparlant, hi havia també bàsicament tres opcions: una primera era fer l'ensenyament del valencià obligatori, tot impulsant mesures paral·leles que incrementaren el coneixement i el domini del valencià pels alumnes d'aquestes comarques, que era la defensada pels grups nacionalistes i valencianistes; una segona que considerava que aquestes comarques havien de quedar alienes a l'ensenyament del valencià o en valencià, que era defensada per les formacions de dreta; i una tercera, que considerava que l'oferta de l'ensenyament del valencià havia de ser obligatòria, però l'ensenyament efectiu havia de dependre de la voluntat dels alumnes i dels seus pares o tutors, no descartant-se mesures complementàries per augmentar la capacitat lingüística en valencià de l'alumnat de les comarques castellanoparlants.

Els governs socialistes van triar la tercera de les opcions tant en el cas de les zones valencianoparlants com en les castellanoparlants. El nou sistema educatiu no s'implantà de manera immediata, sinó que es va anar configurant de manera progressiva, i com hem mostrat amb suports crítics dels sectors socials més valencianistes i amb l'oposició notablement forta de la dreta política i social i dels moviments i partits regionalistes anticatalanistes. El resultat va ser un sistema educatiu obligatori valencià en el qual conviuen quatre models lingüístics bàsics (dos en cada zona lingüística) i predominava en la zona valencianoparlant el model que tenia l'assignatura obligatòria de valencià i el valencià era llengua vehicular només d'algunes assignatures, especialment en educació Primària; mentre que en la zona castellanoparlant la majoria dels alumnes tenien de manera voluntària el valencià exclusivament com a assignatura curricular.

Hem mostrat també que, sens dubte, és en l'àmbit de l'ensenyament on es fa més evident l'evolució de les posicions del PP en matèria de política lingüística, des d'una oposició bastant radical a les iniciatives socialistes a mitjans dels vuitanta, a la implícita acceptació dels fonaments d'aquestes polítiques a començaments dels noranta i la seua continuïtat, en els elements fonamentals, quan assumisquen les responsabilitats de govern en 1995; si bé, com hem vist, amb el PP en el govern es dona el fet paradoxal que mentre que augmenta el nombre d'unitats i alumnes que estudien en valencià i creix el model d'Escola Valenciana, aquest creixement es fa sobre la base de la planificació feta pel govern socialista i el ritme d'increment de l'ensenyament en valencià decreix progressivament, tendint a estabilitzar-se en nivells relativament baixos, sobretot en els alumnes de Secundària i de centres privats.

Fora de l'àmbit educatiu i de l'ensenyament reglat d'adults hem comprovat com en l'educació no obligatòria i en la universitat, l'ensenyament del valencià o en valencià ha seguit una dinàmica desigual en funció del centre educatiu o de cada una de les universitats; si bé el que és rellevant als efectes del nostre estudi és que, en termes generals, hi ha predominat una forta inhibició del Govern Valencià en aquests àmbits i l'ús minoritari del valencià com a llengua vehicular en aquests ensenyaments i institucions, sense massa diferències entre un govern i l'altre, tot i les difícils relacions dels primers governs del PP amb algunes universitats, entre altres motius pel nom de la llengua. Així mateix, tampoc hi ha hagut excessives diferències entre el govern socialista i el del PP pel que fa als mecanismes de control de la capacitat lingüística a través de la JQCV; si bé, també ací la principal diferència ha estat motivada per l'intervencionisme del PP en les polítiques sobre la llengua que tenien a veure amb les relacions amb la resta del domini lingüístic i així el govern d'aquest partit va interrompre qualsevol mena de col·laboració informal amb institucions semblants de Balears i Catalunya, i va derogar el sistema d'homologació directa de títols administratius amb aquestes institucions.

Hem destacat, així mateix, que la política lingüística, a més de no haver-se situat mai entre les polítiques principals i prioritàries dels governs valencians, tampoc s'ha orientat amb una intensitat suficientment important a convertir el valencià en una llengua vehicular d'ús habitual en el Govern Valencià i en l'administració autonòmica. De fet, aquesta llengua hi ha tingut un ús minoritari i, a més, bona part de l'ús formal i escrit del valencià per les institucions autonòmiques s'ha degut a la traducció de tota mena de documents oficials al valencià després que hagués estat feta una primera redacció en castellà, mentre que la documentació interna de major importància, especialment els informes tècnics del conjunt de departaments administratius,

ha acostumat a estar redactada exclusivament en castellà. Hem vist també que el Govern Valencià no ha desenvolupat la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià per establir un reglament dels usos lingüístics interns del Consell i de l'administració autonòmica, i, en aquestes circumstàncies, l'únic criteri que s'ha seguit, de fet, és el que ha fet dependre l'ús de la llengua de la voluntat, costums i capacitat lingüística del responsable polític de cada moment o dels seus usos lingüístics habituals, mantenint-se el castellà com a llengua estructural central del conjunt de l'administració, situació de predomini que s'ha accentuat amb la disminució, en termes relatius, de l'ús del valencià en l'administració i en el Govern Valencià durant els governs del PP.

La majoria de les polítiques actives en matèria lingüística en l'àmbit de l'administració autonòmica s'han limitat a afavorir l'atenció en valencià als ciutadans que feren servir aquesta llengua, a valorar el coneixement del valencià com a mecanisme per a la promoció interna dels funcionaris i a potenciar cursos voluntaris perquè els treballadors públics milloraren la seua capacitat lingüística, no existint massa diferències de relleu entre els governs socialistes i els del PP; ja que, en totes les ocasions, l'ús del valencià com a instrument de treball pels funcionaris dependrà, com hem dit, no de la voluntat del Consell, sinó de la difícil conjunció de les voluntats i capacitats dels funcionaris i dels responsables polítics concrets de cada unitat administrativa.

Fora de l'àmbit de l'administració autonòmica, hem comprovat que les administracions municipals han merescut una atenció més continuada i estable, a través de subvencions orientades a la creació d'oficines municipals de promoció lingüística i a la realització de cursos de valencià per a funcionaris, sense que hi haja hagut massa diferències entre el govern socialista i el del PP, llevat que, amb aquest darrer partit, la gestió de les ajudes i la selecció dels ajuntaments es produirà mitjançant la Federació Valenciana de Municipis i Províncies i no de manera directa per l'administració autonòmica com ocorria amb el PSPV-PSOE.

També és bàsicament similar en els dos governs l'escassa col·laboració amb l'administració perifèrica de l'estat o amb l'administració de Justícia per afavorir-hi l'ús del valencià, que no ha anat més enllà de facilitar la realització de cursos de valencià per a funcionaris; sent especialment exigües les polítiques lingüístiques i la capacitat per garantir realment els drets dels valencianoparlants en els poders amb més capacitat coercitiva front als ciutadans, com ara els de policia o la Justícia.

En altre ordre de coses, hem fet palès que la valencianització dels antropònims, tant els dels noms i cognoms de les persones com els noms de

llocs geogràfics, han seguit dinàmiques que podríem considerar similars, malgrat que un cas es tracta de noms personals i en l'altre són col·lectius, ja que, igualment, han obeït a les iniciatives individualitzades que semblen caracteritzar en bona mesura la implementació de les polítiques lingüístiques específiques del Govern Valencià en molts àmbits. Aquest fet que, en el cas dels noms de persona sembla absolutament lògic que depenguen de la iniciativa individual de cada ciutadà; en el cas dels topònims és més discutible atès que són noms col·lectius i que es confon l'oficialització de la valencianització del nom de lloc amb el canvi de nom del topònim. En qualsevol cas, hem demostrat que el ritme de valencianització dels topònims majors (noms de municipis) és més aviat baix, especialment durant els anys de predomini polític del PP, i que la iniciativa per valencianitzar els noms dels municipis ha correspost en la gran majoria de les ocasions a governs municipals d'esquerra, de centreesquerra o nacionalistes.

Així mateix, hem comprovat que en els àmbits dels usos socials i de la vida pública quotidiana les polítiques dels governs valencians han estat força irregulars. En aquest sentit, hem vist que les campanyes institucionals per promoure l'ús del valencià han estat més aviat escasses, mentre que les iniciatives governamentals en els àmbits socioeconòmics s'han concentrat en ajudes per afavorir la valencianització de la retolació i el nom d'empreses i serveis, i, en menor mesura, la documentació i el funcionament intern habitual de les empreses; establint-se, com a única diferència entre els governs socialistes i els del PP, que amb els governs conservadors la gestió i selecció de les empreses que reben les ajudes es realitza a través de les cambres de comerç provincials i no pels serveis centrals del departament de Política Lingüística de la Generalitat. I el mateix es pot dir, en termes generals, de la promoció del valencià en el món associatiu i cívic; si bé, pel que fa a les associacions i moviments més directament relacionats amb el valencià, hi haurà un canvi de criteri entre els governs socialistes i els del PP, i així, mentre els primers donaran suport i establiran mecanismes de col·laboració amb els actors privats favorables a polítiques lingüístiques més intenses, amb el PP aquestes ajudes es redueixen substancialment o desapareixen, sent objecte de suports especials les associacions festives i les que promouen el secessionisme lingüístic del *valencià* respecte el *català*.

També en l'àmbit dels mitjans de comunicació, tot i la seua transcendència en les societats contemporànies per influir en els usos lingüístics dels individus, la política lingüística de promoció del valencià impulsada pels governs valencians ha estat irregular. En primer lloc, en els mitjans de comunicació públics dependents de la Generalitat, Ràdio 9 i els

canals de televisió Canal 9 i Punt Dos, el valencià ha tingut una posició de llengua vehicular desigual. A grans trets, ha estat la llengua habitual de Ràdio 9, però aquest mitjà no ha pogut o no ha sabut aconseguir una audiència mínimament elevada i estable, i tampoc no ha tingut equips i una programació suficientment continuada en el temps per consolidar audiències. La televisió Canal 9, amb una quota de pantalla relativament elevada, va apostar, des de bon començament per un model lingüístic mixt, bilingüe i diglòssic, en què la llengua utilitzada estava en funció de les característiques del programa i, durant l'època socialista, el valencià no degué ocupar mai més del 50% de la programació en hores de màxima audiència; mentre que, amb els governs del PP, la castellanització de la programació s'incrementà notablement, i no serà compensada per la posada en marxa d'un segon canal de televisió valenciana, Punt Dos, minoritari i amb una programació de baix interès en línies generals, on el valencià és llengua vehicular, però la presència del castellà, de manera indirecta, és bastant elevada.

Hem mostrat que, entre els dos governs hi ha diferències en el suport i la promoció del valencià als mitjans de comunicació privats; així mentre que el govern socialista va establir un sistema d'ajudes directes a les publicacions i mitjans de comunicació que utilitzaven el valencià, el govern del PP va ser bel·ligerant amb algunes d'aquestes publicacions i n'eliminà les ajudes directes i indirectes (publicitat i compra d'exemplars) mentre que va donar suport directament a la premsa diària escrita en castellà, especialment la premsa conservadora, mitjançant la compra i enviament de diaris als centres escolars.

En altre ordre de coses, hem comprovat que l'àmbit de les noves tecnologies no ha merescut a penes l'atenció del Govern Valencià, més enllà de donar suport a iniciatives puntuals com ara la promoció d'un programa de traducció automàtica del castellà al valencià, nascut per facilitar el treball dels tècnics en promoció lingüística de l'administració de la Generalitat. I hem vist també que els governs valencians han seguit unes polítiques d'ajudes per promoure l'ús del valencià a les indústries culturals que només sembla haver tingut un èxit relatiu en l'àmbit editorial, presentant el suport a la promoció del valencià en la resta de la producció cultural dinàmiques desigualment consolidades, d'una certa entitat en l'àmbit teatral, més escàs en les exposicions, i pràcticament inexistent en la producció de cine en valencià o en l'exhibició de pel·lícules en valencià en sales comercials, vídeos o DVD.

En termes generals, doncs, hem mostrat que, en l'àmbit dels usos socials de la llengua, no hi ha hagut tampoc un canvi en les bases de la política lingüística seguida pels governs socialistes i pels del PP, excepte en el sector

dels mitjans de comunicació social i en el suport del PP al món associatiu secessionista; però si que s'observa una tendència a la disminució en termes relatius de les ajudes a la promoció social del valencià durant els governs del PP, excepte en l'àmbit festiu de les capitals de província, fet que no deixa de ser significatiu.

Podem concloure, per tant, responent a la pregunta sobre les modificacions produïdes en la política lingüística pel canvi de partit governant, que les diferències essencials es produeixen o deriven d'una diferència en la concepció de la identitat lingüística del valencià i que, si bé no s'altera el model bàsic de política lingüística, si que hi ha, si més no, quatre diferències importants entre els dos governs. La primera es produeix en la intensitat i la voluntat amb què les polítiques són aplicades, ja que, encara que la política lingüística no sembla ser una prioritat de les polítiques públiques en cap moment, els governs socialistes mostren un interès més alt i un major grau d'intensitat i implicació en l'aplicació de les polítiques per promoure la capacitació lingüística en valencià i l'ús social del valencià, bé siga perquè amb els socialistes aquesta política lingüística comença a implementar-se al País Valencià o perquè entre els responsables polítics socialistes hi ha més persones compromeses individualment en la promoció del valencià que entre els del PP, i menys que hi són reticents.

La segona diferència es produeix en el sistema d'aliances socials que cada un dels governs impulsa, directament o indirectament, amb altres actors. Així, els governs socialistes donen suport i tracten d'establir alguna mena de col·laboració, generalment no massa intenses, amb sectors valencianistes i moviments socials favorables a polítiques lingüístiques més incisives i ambicioses, tot i que aquests actors eren sovint bastant crítics amb les polítiques oficials i, fins i tot, amb el mateix PSPV-PSOE. Per contra, el govern del PP posà fi a la pràctica totalitat d'aquesta mena de relacions de suport i col·laboració crítica, i adjudicà aportacions econòmiques substancials a entitats secessionistes en matèria lingüística per adequar o mantenir seus socials i per fer diccionaris *valencians*, fins i tot després d'haver-se constituït l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

La tercera de les diferències cal buscar-la en les polítiques sobre la llengua que cada govern impulsà. Els socialistes tractaran de concentrar l'atenció de les polítiques lingüístiques en l'àmbit de l'ensenyament i la promoció genèrica de l'ús social, intentant deixar en un segon termini les polítiques sobre la llengua i, per tant, van prestar formalment poca atenció a l'estàndard lingüístic utilitzat i van tractar d'evitar els debats sobre l'entitat

normativitzadora de la llengua al País Valencià, mentre intentaven millorar moderadament i progressivament el prestigi social del valencià, i establien relacions discretes i poc estables amb institucions responsables de la política lingüística de Catalunya i Balears. Els governs del PP tractaran de concentrar bona part de l'atenció pública en matèria de les polítiques lingüístiques en els aspectes específics de les polítiques *sobre* la llengua i, especialment, en el trencament de qualsevol mena de relació amb institucions de la resta del domini lingüístic, en el debat sobre l'ens normatiu propi per al *valencià*, augmentaran la confusió sobre l'estàndard valencià, usant oficialment diferents formes, en ocasions contradictòries, i duran a terme un control intens del contingut lingüístic dels llibres de text i de les seues referències al domini lingüístic, el nom de la llengua o a persones o elements considerats *catalans* o *catalanistes*.

Finalment, la quarta i darrera diferència és possiblement la més significativa entre els dos governs i té a veure amb la identitat de la llengua. Així, els governs del Partit Socialista es van moure en un difícil i ambigu equilibri en què es combinava una defensa pública de la normativa lingüística valenciana derivada de les *Normes de Castelló de 1932* i l'acceptació implícita i no pública de la unitat de la llengua catalanovelenciana, mentre es defensava el nom de *valencià* per a la llengua, si més no a l'àmbit polític valencià i sense aclarir el nom de la llengua *fora* de la Comunitat Valenciana. L'ambigüitat al voltant de la identitat lingüística del *valencià*, es tractà de mantenir igualment pel que fa a l'ens normativitzador de la llengua, ja que en unes ocasions s'hi recorria a afirmar que el Consell seguia les normes *de sempre*, les *de la cultura*, o les *del món acadèmic*, insistint en què corresponia als científics i no als polítics parlar i determinar la normativa lingüística, sense resoldre el problema, i en altres es defensarà que una institució (indeterminada) amb prestigi acadèmic havia d'establir la normativa lingüística i la filiació, científicament parlant, del *valencià*, apuntant-se la possibilitat que fossen el Consell Valencià de Cultura o la universitat a través de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

Per contra, els governs del PP seguiran una lògica diferent, força intervencionista en matèria de la identitat del valencià, movent-se també en un espai discursiu ambigu, però de signe diferent al del PSPV-PSOE. El govern del Partit Popular insistirà, com hem vist, en la identitat i la singularitat del *valencià*, sense arribar a afirmar oficialment, més enllà d'algunes personalitats del partit, que el valencià fos una llengua diferent del català, però suggerint alhora que el *valencià* i el *català* no eren exactament la mateixa realitat lingüística, o simplement que no eren iguals. De manera semblant al Partit

Socialista, s'acceptarà que les *Normes de Castelló de 1932* eren la base per a la normativització moderna del valencià, però suggerirà que en la seua aplicació concreta durant les últimes dècades havien contribuït a la *catalanització* del valencià i defensarà, igualment, una entitat normativitzadora exclusivament valenciana per al valencià que integrés el sentiment popular envers la llengua i el rigor científic i que no tingués vinculació directa amb una universitat considerada *catalanista* en matèria lingüística ni, per descomptat, amb l'Institut d'Estudis Catalans. De fet, la política del PP en matèria de la identitat del valencià, sense arribar a defensar clarament el secessionisme lingüístic, ha pretès la *singularització* i l'*estranyament* del valencià; mantenint aspectes de la retòrica anticatalanista, impulsant un model d'estàndard fidel a la normativa ortogràfica unitària, però fortament particularista i estructurat sobre molts dels trets dialectals singulars valencians més allunyats dels dialectes orientals, i afavorint una dinàmica pública en què semblés o fos socialment estranya l'ús del valencià/català per a qualsevol realitat comunicativa entre valencians i institucions, empreses o ciutadans de la resta del domini lingüístic.

La tercera i última hipòtesi del nostre estudi partia de la consideració que la política lingüística, malgrat la retòrica oficial, no havia estat capaç ni de superar el conflicte sobre la identitat del valencià ni d'afavorir la recuperació de l'ús social del valencià en tots els àmbits i funcions de manera normal. Una hipòtesi que estava relacionada amb l'intent de contestar, al final de la investigació, la pregunta sobre quines havien estat les conseqüències de les polítiques lingüístiques.

En aquest sentit, hem mostrat que, tot i la reducció de la intensitat i virulència del conflicte sobre la identitat del valencià en les darreres dues dècades i malgrat la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, el conflicte social i polític sobre la identitat del valencià continua obert, fonamentalment per la dreta valenciana, el mateix sector polític que el va alimentar i afavorí la seua *creació* durant la transició valenciana. Com hem vist, el fet que la llei de l'AVL reconegués indirectament la unitat lingüística catalanovalenciana o que, fora ja de l'àmbit temporal de la nostra anàlisi, l'Acadèmia accepte i defense la doble denominació de *valencià/català* per a la llengua en l'àmbit acadèmic i fora de la Comunitat Valenciana, no ha servit perquè el govern del PP i aquesta formació política hagen deixat d'utilitzar el nom legal i popular de la llengua al País Valencià (*valencià*) com un instrument de confrontació partidista, sabent que, segons els estudis d'opinió existents, la major part de la població valenciana entén que el *valencià* és una llengua *diferent* del *català*, i esperant que aquesta mena d'iniciatives hi generen beneficis electorals, especialment a la ciutat i la província de València. Així

doncs, s'hauria superat, si més no en part, el problema de l'autoritat científica i del reconeixement *científic* de la unitat de la llengua catalanovelenciana; però, ara per ara, sembla difícil imaginar una superació definitiva del conflicte, políticament parlant, si la principal formació política de la dreta valenciana no abandona el recurs d'intentar aconseguir guanys electorals immediats amb discursos anticatalanistes i emocionals sobre la diferència del *català* i el *valencià* o la *catalanització* del *valencià*.

Així mateix, hem destacat que, d'acord amb les dades de què disposem, les polítiques lingüístiques dels governs valencians semblen haver tingut un èxit notable a l'hora d'incrementar la compressió i el coneixement passiu del valencià en la societat valenciana, tant en les comarques valencianoparlants com, especialment, en les castellanoparlants, però no pareix haver-se produït un èxit similar pel que respecta a l'ús social de la llengua, i, sobretot, encara que les dades no reflecteixen adequadament el fenomen, sembla que no s'ha frenat el procés de substitució lingüística, atès que sembla existir una reducció de la transmissió lingüística generacional de la llengua pròpia, bé siga per abandonament de la transmissió del valencià per part de les persones valencianoparlants o bé per la falta de capacitat d'incorporació de nous parlants o per les dues coses, fet que indicaria, de ser cert, un procés d'irlandització del valencià; és a dir, de cooficialitat i coneixement passiu i escolar de la llengua per part de la població, manteniment de valors simbòlics i emotius relativament elevats al voltant de la llengua en alguns sectors socials, però de reducció progressiva i accelerada de la transmissió familiar, la vitalitat i els seus usos socials, o el que és el mateix de continuïtat en la dinàmica de substitució lingüística i de minorització del valencià.

Dit això cal preguntar-se, per acabar, fins a quin punt podia aconseguir els seus objectius formals un model de política lingüística que s'estructura al voltant de dos eixos: el primer, la promoció difusa, irregular i no sistemàtica de la llengua minoritzada per part del Govern Valencià, i el segon, la voluntat individual dels ciutadans per exercir els drets lingüístics reconegut, i per *demanar* i *usar* els productes de les polítiques lingüístiques governamentals. Sembla evident i, aquesta és una conclusió formalment assumida per la Acadèmia Valenciana de la Llengua i, paradoxalment, pels dos partits que han tingut responsabilitat de govern (PSPV-PSOE i PP) en el *Pacte pel Valencià*, que aquest model de política lingüística ha estat insuficient per aconseguir els objectius últims que, si més no de manera difusa i mai ben definida, semblen haver guiat la política lingüística dels governs valencians: la supervivència del valencià, la recuperació d'usos socials de la llengua, la convivència igualitària

de les dues llengües oficials i la superació del conflicte sobre la identitat del valencià.

De fet, com hem dit adés, només es pot parlar d'èxit relatiu de la política lingüística valenciana en l'increment de la comprensió oral i escrita del valencià i en l'extensió del coneixement passiu de la llengua, i fins i tot caldria matisar aquest fet, ja que, la major compressió de la llengua s'ha limitat, fonamentalment, a les seues variants centrals valencianes i amb força més dificultats a reconèixer i considerar com a pròpies les dels dialectes valencians més allunyats i les variants dels dialectes de la resta del domini lingüístic.

En qualsevol cas, més enllà d'aquest aspecte, no sembla que hagen estat polítiques públiques suficientment intenses, sistemàtiques, integrals i realistes en la seua definició d'objectius i valoració dels recursos amb què es compta; com tampoc no sembla que hi haja hagut una legislació exigent i un sistema d'unitats administratives especialitzades per garantir de manera més eficaç els drets lingüístics dels ciutadans; i, finalment, tampoc no sembla que s'haja establert un sistema d'aliances complexes i relativament estables entre els poders públics i la societat civil organitzada i més capacitat de mobilització i interès social per la promoció del valencià o per la seua normalització el que hagués permès, potencialment, una major intensitat en la implementació de les polítiques lingüístiques impulsades pel Consell. Sense aquests tres requisits (política lingüística intensa i sistemàtica, legislació i actuació pública orientada a garantir els drets lingüístics i aliances amb sectors amplis de la societat civil) és molt difícil que tinga èxit cap política de *recuperació* de l'ús social d'una llengua minoritzada ni, menys encara, la consecució d'objectius més ambiciosos.

Així doncs, hauríem de concloure que les polítiques lingüístiques dels governs valencians han resultat insuficients per aconseguir els seus objectius formals pel que fa a la recuperació de l'ús del valencià en el major nombre possible de funcions socials i per superar els conflictes lingüístics valencians. Aquest balanç encara resulta més insuficient si considerarem objectius més ambiciosos i raonables com ara fer possible que una persona que usés habitualment i de manera normal el valencià en tots els àmbits i funcions socials i públiques pogués realitzar (i tingué seguretat lingüística) en aquesta llengua totes les funcions individuals i socials de la seua vida dins del domini lingüístic en què aquesta llengua és autòctona, si més no, de manera similar a les persones castellanoparlants.

*** **

Més històries de vida

Han passat 25 anys i naturalment han passat moltes coses. La societat valenciana ha canviat molt. La democràcia s'ha consolidat. El que eren les províncies d'Alacant, Castelló i València formen ara la Comunitat Autònoma Valenciana que té un estatut d'autonomia propi des de 1982, en què es declara la cooficialitat del *valencià*. Des de llavors dos partits diferents (PSPV-PSOE i PP) han governat la Generalitat Valenciana i al govern central.

Empar, Vicent, José i Rosa han envellit, ara ja tenen nets d'alguns dels seus fills, que, en la ficció d'aquesta història, són també d'edats molt semblants en les dues famílies. Empar continua tenint el costum d'alçar-se prompte i de desdejunar escoltant la ràdio, ara, quan busca pel dial és possible que es pare a escoltar alguns minuts de la ràdio autonòmica valenciana (Ràdio 9), alguns programes en valencià de la ràdio local i, fins i tot, es detinga uns instants en les emissions de Catalunya Ràdio, si bé la major part del temps escolta programes d'alguna de les desenes d'emissores estatals i valencianes que emeten, exclusivament, en castellà. Després baixa a passejar pel matí, li agrada caminar, ara que està jubilada, i ho fa per carrers que en la majoria dels casos (no sempre) tenen els noms en valencià; s'hi fixa en els noms dels bars, de les empreses i dels establiments comercials, majoritàriament són en castellà, però hi ha més en valencià que fa uns anys i també hi ha cada vegada més en anglès. Al final de la passejada s'acosta a comprar alguns queviures. Les antigues botigues on acostumava a comprar ja no existeixen, en alguns casos van desaparèixer quan es jubilaren els seus propietaris, en altres quan s'instal·laren dos supermercats en el barri i alguns centres comercials en la perifèria de la ciutat. Ara compra en el supermercat, on el personal que hi treballa canvia freqüentment i cada vegada hi són més les persones d'origen llatinoamericà amb els que parla habitualment en castellà; la pràctica totalitat dels productes que compra estan ara embassats i tenen les indicacions sobre la composició i les normes sanitàries i de seguretat en castellà, alguns també en altres llengües, sobretot portuguès, anglès, francès i també en àrab o xinès, però li costaria molt trobar algun producte amb la informació en valencià, encara que la retolació de les àrees del supermercat està en castellà i valencià. Després, de camí a cas, s'acosta al quiosc, encara hi és Manel, parla amb ell en valencià, com *sempre*, hi té molta més premsa que fa vint-i-cinc anys, segueix tenint encara alguns periòdics estrangers, però les revistes i els periòdics locals i *nacionals* s'han multiplicat, i pràcticament tots estan escrits en castellà, llevat d'un diari en

català d'escasses vendes i d'un parell o tres de setmanaris, i alguna revista especialitzada en valencià.

Vicent torna a passar un matí fent gestions en oficines oficials. Va a l'Ajuntament, a la Generalitat i a la Seguretat Social. En tots els llocs, s'ha dirigit als funcionaris en valencià, i malgrat que la major part dels treballadors parlaven entre ells en castellà, l'han atès sense que ell hagués de canviar de llengua, encara que no sempre li han parlat i informat en valencià; quan, per poder completar algun procés ha hagut d'emplenar alguns formularis, s'ha trobat impresos que estaven en valencià, i altres només en castellà o en les dues llengües.

A l'hora de dinar, Empar i Vicent, miren la televisió, canvien de canal molt freqüentment, miren algun minut la televisió autonòmica catalana (TV3), es detenen més temps en la valenciana (Canal 9) on veuen notícies en valencià i programes d'entreteniment en castellà, i passen la major part del dinar mirant que fan a les cadenes d'àmbit estatal o les televisions locals que emeten quasi exclusivament en castellà. Rosa i José, dinen també mirant la televisió amb un recorregut similar, si bé, generalment, passen menys temps mirant Canal 9 i és bastant inhabitual que es paren a veure TV3.

Avui és l'aniversari d'un dels nets de José i Rosa, Xavier, i les dues famílies es trobaran de vesprada en la festa que fa l'escoleta per celebrar-lo. Xavier va a la mateixa classe en valencià que Anna, neta d'Empar i Vicent, van a línia en valencià en un col·legi públic de la ciutat, on fa pocs dies també s'han incorporat un xiquet magrebí i una xiqueta colombiana, que acaben d'arribar a Espanya. Entre els regals que rep Xavier hi ha còmics *manga*, jocs per a la *play-station* i un parell de pel·lícules de dibuixos animats en DVD. Tot és en castellà, amb la possibilitat en els DVD i els jocs de la *play* d'optar també per l'anglès, entre els regals no hi ha ningú que incorpore o siga en *valencià*, llevat d'un dels DVD de dibuixos animats que li ofereix la possibilitat de veure la pel·lícula també en *català*. Al final de la festa arriben els altres tres nets de cada una de les famílies, tots han estudiat en castellà, però entenen el valencià i, alguns d'ells, el llegeixen i escriuen bastant bé; els nets de José i Rosa només parlen en castellà, llevat d'Anna que té un pare valencianoparlant, i els d'Empar i Vicent barregen les dues llengües perquè la mare és castellanoparlant.

El fill d'Empar, que treballa a la mateixa empresa on ho feia sa mare, li comenta com li va en la faena i que ara necessita fer un curs intensiu d'anglès comercial perquè va a ser ascendit a director d'una de les divisions de l'empresa i cada vegada treballen més amb clients europeus. Per cert, a

l'empresa són pocs els companys de faena que parlen en valencià ni tan sols en situacions informals, encara que quasi tots l'entenen i molts el parlen amb els clients, encara que són pocs els clients que parlen públicament en aquesta llengua.

Al vespre Vicent i Empar abandonen la festa, aquesta nit volen anar al cine. Totes les pel·lícules són exclusivament en castellà, excepte les que són emeses en versió original, que també tenen els subtítols en castellà. En eixir del cine, mentre Empar condueix, Vicent fulleja el periòdic del dia, en portada: *“El president de la Generalitat afirma que el valenciano es nuestra lengua y que la defenderá de las intromisiones catalanas”*, i, en les pàgines d'interior: *“Suspendido un juicio hasta que se encuentre un traductor oficial porque un testigo quiso declarar en valenciano”*.

*** **

BIBLIOGRAFIA CITADA

- ACPV, ACCIÓ CULTURAL DEL PAÍS VALENCIÀ (1984). “Les dificultats del català al País Valencià”, *Quaderns d'alliberament*, núm. 8-9.
- AELC, Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (2002). *Informe sobre la llengua i els escriptors al País Valencià* <http://www.escriptors.com/pagina.php?id_text=622>
- AGUILAR VILLANUEVA, Luis F. (1992). *Problemas públicos y agenda de gobierno*, tercera antologia. Mèxic: Miguel Ángel Porrúa.
- _ (1996). *El estudio de las políticas públicas*, primera antologia, Mèxic: Miguel Ángel Porrúa.
 - _ (2000a). *La hechura de las políticas*, segona antologia, Mèxic: Miguel Ángel Porrúa.
 - _ (2000b). *La implementación de las políticas*, quarta antologia, Mèxic: Miguel Ángel Porrúa.
- AGUILÓ, Lluís (1982). *L'autonomia*, València: Institució Alfons el Magnànim
- _ (2005). “Balanz del desplegament de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià”; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- AGUIRREAZKUENAGA, Iñaki (2005). “Claus de la normalització lingüística al País Basc”; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- AJA, Eliseo (1999). *El estado autonómico. Federalismo y hechos diferenciales*, Madrid: Alianza Editorial.
- ALCARAZ, Manuel (1985). *Cuestión nacional y autonomía valenciana*, Alacant: Institut Juan Gil-Albert (Diputació Provincial d'Alacant).
- _ (1996a). “Introducció a la regulació jurídica de les llengües a la Comunitat Valenciana”, *Drets lingüístics a la nova Europa. Actes del II Simposi Internacional de Llengües Europees i Legislació (Gandia)*, Barcelona: Editorial Mediterrània-CIEMEN.
 - _ (1996b). “Problemes jurídics al voltant de la denominació de la llengua pròpia en l'Estatut d'Autonomia valencià”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 26.
 - _ (1999). *El régimen jurídico de las lenguas en la Comunidad Valenciana*, Alacant: Universitat d'Alacant.
 - _ (2001). *Llengües i institucions a la Unió Europea*, Barcelona: CIEMEN.
 - _ (2002). “Aproximació a la situació jurídica del valencià”, *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 16.

- ALCARAZ, Manuel; OCHOA, Josep; i ISABEL, Ferran (2004). "La Llei d'ús i ensenyament del valencià, en via morta", *Revista de Llengua i Dret*, núm. 41.
- ALEMANY, Rafael (1990). "Universitat d'Alacant"; a Rafael ALEMANY (ed.), *Normalització lingüística universitària*, Alacant: Universitat d'Alacant.
- ALMELA I VIVES, Francesc (1965). *Valencia y su reino*, València: Mariola.
- ARACIL, Lluís Vicent (1966). "Un dilema valencià", *Identity Magazine*, núm. 24.
- _ (1968). "Introducció", a Eduard ESCALANTE, *Les xiques de l'entresuelo. Tres forasters a Madrid*, València: Garbí.
- _ (1982). *Papers de sociolingüística*, Barcelona: La Magrana.
- _ (1983). *Dir la realitat*, Barcelona: Edicions Països Catalans.
- ARGELAGUET, Jordi (1998). "Las políticas lingüísticas: diversidad de modelos lingüístico-escolares"; a Ricard GOMÀ i Joan SUBIRATS, *Políticas públicas en España. Contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*, Barcelona: Ariel.
- _ (1999). *Partits, llengua i escola. Anàlisi de la política lingüística de la Generalitat de Catalunya en l'ensenyament obligatori (1980-1995)*, Barcelona: CIEMEN.
- _ (2001). "La política lingüística de la Generalitat: l'acció pública per a l'extensió del coneixement i l'ús del català"; a Ricard GOMÀ i Joan SUBIRATS, *Govern i polítiques públiques a Catalunya (1980-2000)*, vol. I i II. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- ARTÈS, Albert (2003). "L'empenta civil de l'ensenyament valencià", *El Triangle*, núm. 635.
- ARTIGAL, Josep Maria (coord.) (1995). *Els programes d'immersió als territoris de llengua catalana. Estat de la qüestió*, Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- AYMÀ, Josep M. (1992). *Allò que no se sol dir de la normalització lingüística*, Barcelona: Empúries.
- AZAGRA, Joaquín (2000). "De país a comunitat, via estat: una lectura parcial", *L'Avenç*, núm. 251.
- BACHRACH, Peter, i BARATZ, Morton S. (1963). "Decisions and Non-decisions: An Analytica Framework", *American Political Science Review*, núm. 57.
- BADENES I FRANCH, Guillem (1985). "La normalització lingüística", a *Les llengües en l'administració*, València: Generalitat Valenciana.
- _ (1986). "La presència de la llengua en el sistema educatiu", *Revista de Llengua i Dret*, núm. 8.
- BADIA, Ignasi (2002). *Diccionari de les llengües d'Europa*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- BALDAQUÍ ESCANDELL, Josep Maria (2002a). "El Model lingüístic dels escolars: interferència i seguretat lingüístiques"; a Antònia CANO i al. (eds.), *Les Claus del canvi lingüístic*, Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Ajuntament de la Nucia; Caja de Ahorros del Mediterráneo.
- _ (2002b). "El pluralismo lingüístico en los programas educativos bilingües. Adscripción etnolingüística e identidad" a María Xesús BURGARIN LÓPEZ i al. (eds), *Actas da VIII Conferencia Internacional de Linguas Minoritarias: Santiago de Compostela, 22, 23, 24 de novembro de 2001*, Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.

- (2002c). “El Model lèxic dels estudiants dels programes educatius bilingües”, *Catalan Review: International Journal of Catalan Culture*, vol. XVI, núm. 1-2.
- (2002d). “la (in)seguretat lingüística dels jòvens valencians”, *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 16.
- BALLART, Xavier (1992). *Evaluación de programas y servicios públicos*. Madrid: Ministeri per a les Administracions Públiques.
- BANYERES, Jordi (1999) “Quinze mesos intensos. L’ús social del català al principat (gener de 1998 – març de 1999)”, *Revista de Catalunya*, núm. 140.
- BAÑÓN, Rafael, i CARRILLO, Ernesto (eds.) (1997). *La nueva Administración Pública*, Madrid: Alianza.
- BARRY, Brian (2001). *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- BASTARDAS, Albert, i BOIX, Emili (dirs.) (1994). *¿Un estado, una lengua?, La organización política de la diversidad lingüística*, Barcelona: Octaedro.
- BAUÇÀ I SASTRE, Andreu (2001). “Planificació lingüística i ideologia política: una comparació entre Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears”, *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, hivern-primavera de 2001.
- BELLO, Vicent (1988). *La pesta blava*, València: Eliseu Climent.
- BELTRAN, Adolf (2000). “Diaris i ciutadans al País Valencià”, *L’Avenç*, núm. 251.
- BERLIN, Isaiah (1992). “La persecución del ideal”, a *El fuste torcido de la humanidad. Capítulos de historia de las ideas*, Barcelona: Península.
- BERNÁRDEZ, Enrique (1999). *¿Qué son las lenguas?*, Madrid: Alianza.
- BEYME, Klaus von (1993). *La clase política en el Estado de partidos*, Madrid: Alianza.
- BLANCO VALDÉS, Roberto L. (2001). *Las conexiones políticas*, Madrid: Alianza.
- BLASI, Nicola de (1999). “Codificació de l’italià en el noucents: notes sobre política lingüística, escola i legislació”; a Francesc FELIU i Cristina JUHER, *La invenció de les llengües nacionals*, Barcelona: Quaderns Crema.
- BODOQUE ARRIBAS, Anselm (2000). *Partits i conformació d’elits polítiques autonòmiques. Transició política i partits polítics al País Valencià*, Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- (2001). “Polítiques lingüístiques i fractures sociopolítiques al voltant de la identitat lingüística. Aproximació a la dimensió contemporània del conflicte lingüístic valencià”, *Llengua i Dret*, núm. 36.
- BORJA, Joan (2005). “L’ensenyament del valencià i en valencià als 20 anys de l’aprovació de la Llei d’Ús i Ensenyament del Valencià”; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d’Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- BORRÀS, Joan Ramon (1982). *Les normes de l’Acadèmia, Anàlisi d’una aberració*, València: Eliseu Climent.
- BOYER, Henry (1999). “La Revolució Francesa a la recerca de l’unilingüisme”; a Francesc FELIU i Cristina JUHER, *La invenció de les llengües nacionals*, Barcelona: Quaderns Crema.

- BRAMON, Dolors (1977). "Una llengua, dues llengües, tres llengües"; a Pere SISÈ, *Raons d'identitat del País Valencià*, València: Eliseu Climent.
- BRANCHADELL, Albert (1996). *La normalitat improbable*, Barcelona: Empúries.
- _ (1997). *Liberalisme i normalització lingüística*, Barcelona: Empúries.
- _ (2001a). *La hipòtesi de la independència*, Barcelona: Empúries.
- _ (2001b). "Taking Linguistic Rights Seriously: un estudi comparatiu del Tirol del Sud i Catalunya, [mecanuscrit], *Segon Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística* (Andorra, 2001).
- _ (2001c). "La protecció de les minories lingüístiques al Tirol Sud", *Llengua i Dret*, núm. 36.
- BROTONS RICO, Vicent i TORRÓ FERRERO, Tudi (2002). "Valencià a l'escola, Escola Valenciana", *Canelobre*, núm. 47.
- BRUGUÉ, Quim, i SUBIRATS, Joan (eds.) (1996). *Lecturas de gestión pública*, Madrid: INAP.
- BRUGUÉ, Quim, i GOMÀ, Ricard (coords.) (1998). *Gobiernos locales y políticas públicas*, Barcelona: Ariel.
- BURGUERA, Francesc de Paula (1991). *És més senzill, encara: digueu-li Espanya*, València: Eliseu Climent.
- BURNS, Robert Ignatius (1987). *Moros, cristians i jueus en el regne croat de València*, València: Eliseu Climent.
- BUSSMANN, Werner; KLÓTI, Ulrich; i KNOEPFEL, Peter (ed.) (1998). *Politiques publiques. Évaluation*, París: Economica.
- CARROZZA, Paolo (1995). "Els drets culturals i lingüístics de les comunitats lingüístiques autòctones i dels immigrants europeus i no europeus", *Drets lingüístics i drets culturals a les regions d'Europa. Actes del Simposi Internacional. Girona, 23-25 d'abril de 1992*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- CASTELLÀ, Santiago (2002). *La ratificació de l'Estat espanyol a la Carta europea de llengües regionals o minoritàries*, Barcelona: CIEMEN.
- CASTELLÓ, Rafael (2001). "Nacionalismes i actituds lingüístiques al País Valencià: una aproximació"; a Toni MOLLÀ, *Ideologia i conflicte lingüístic*, Alzira: Bromera.
- CICUÉNDEZ, Rutz (2000). "La crisis de los gobiernos locales en España: las respuestas del Gobierno central", *Cuadernos de Gobierno y Administración*, núm. 1.
- CÍSCAR, Lorena; GONZÁLEZ, David; i PÉREZ, Pablo (2002). "Lleialtats i actituds lingüístiques al País Valencià", *Noves SL*, (primavera 02).
- CLOSA, Carlos (ed.) (2001). *La europeización del sistema político español*, Madrid: Itsmo.
- COLECTIVO IOÉ (1999). *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos: una visión de las migraciones desde España*, València: Patronat Sud-Nord (Universitat de València).
- COLOM, Ferran (1998). *El futur de la llengua entre els joves de València*, València: Denes.
- CONNOR, Steve (2000). "Most of the world's languages will vanish by 2010", *The Independent*, 30 de maig de 2000.
- CONSELL DEL PAÍS VALENCIÀ (1978). *Onomàstica*, València: Consell del País Valencià (Conselleria de Cultura).

- COOPER, Robert L. (1989). *Language Planning and Social Change*, Cambridge: Cambridge University Press.
- COTANO, Angela (2000). *Les llengües minoritzades d'Europa*, València: Eliseu Climent.
- CRENSON, Matthew (1971). *The Unpolitics of Air Pollution: A Study of Non-Decision Making in the Cities*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- CROZIER, Michel (1963). *Le phénomène bureaucratique*, Paris: Seuil.
- CROZIER, Michel, i FRIEDBERG, Erhard (1977). *L'acteur et le système*, Paris: Seuil.
- CUCÓ, Alfons (1977). *El valencianismo político, 1874-1939*, Barcelona: Ariel.
- (1979). *Sobre la ideologia blasquista*, València: Eliseu Climent.
- (1989). *País i estat: la qüestió valenciana*, València: Eliseu Climent.
- (2002). *Roig i blau. La transició democràtica valenciana*, València: Tàndem.
- CUENCA, Maria Josep (2003). *El valencià és una llengua diferent?*, València: Tàndem.
- DANSEREAU, Jean (1995). “Drets lingüístics individuals i drets lingüístics col·lectius”, *Drets lingüístics i drets culturals a les regions d'Europa. Actes del Simposi Internacional. Girona, 23-25 d'abril de 1992*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- DEL GUERRA, Rolando, i GÓMEZ, Genoveva (1986). *Llengua, dialecte, nació, ètnia (llengua i poder a Itàlia)*, Barcelona: La Magrana.
- DENTE, Bruno (1985). *Governare la frammentazione. Stato, regioni et enti locali in Italia*, Bologna: Il Mulino.
- Documentación Administrativa*, Madrid: INAP, núm. 224-225 (número especial dedicat a polítiques públiques i organització administrativa).
- DOLÇ, Carles (1984). “Les dificultats del català al País Valencià”, *Quaderns d'alliberament*, núm. 8-9.
- DOMÈNECH, Josep Lluís, i PASCUAL, Josep (1995). “El valencià com a llengua vehicular a l'ensenyament. Avaluació i seguiment”; a *Primer Congrés d'Escola Valenciana*, València: Federació Escola Valenciana.
- DYE, Thomas R. (1992). *Understanding Public Policy*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall Inc.
- DWORKIN, Ronald (1978). *Taking Rights Seriously*, Cambridge: Harvard University Press.
- EASTON, David (1965). *A Systems Analysis of Political Life*, Nova York: John Wiley & Sons.
- EDWARDS, John (1994). *Multilingualism*, Nova York i Londres: Routledge.
- ESCOLA GAVINA (1993). “El nostre model no és una utopia”; a GENERALITAT VALENCIANA, *Balanç i perspectives de la promoció del valencià*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria d'Educació i Ciència).
- ESCOLA LA MASIA (1993). “Un projecte educatiu per a una escola”; a GENERALITAT VALENCIANA, *Balanç i perspectives de la promoció del valencià*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria d'Educació i Ciència).
- ESCRIBANO I HELLÍN, Josep Enric (2003). “La FEV i la realitat lingüística valenciana”, *Tempir*, núm. 22.

- ESMAN, Milton (1992). "The State and Language Policy", *International Political Science Review*, vol. 13, núm. 4.
- ESTEVE, Alfons (2004). "La política lingüística del PP al País Valencià: anàlisi de la legislació de 1995 a 2003", *Revista de Llengua i Dret*, núm. 41.
- FABREGAT, Amadeu (1976-77). *Partits polítics al País Valencià*, 2 vols., València: Eliseu Climent.
- FADICE, FEDERACIÓN DE ASOCIACIONES POR EL DERECHO AL IDIOMA COMÚN ESPAÑOL (1998). *Por la normalización del español: El estado de la cuestión, una cuestión de Estado*, Barcelona: FADICE.
- FEARON, James D. (1999). *What is Identity (As We Now Use the Word)?*, <<http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf>>
- FELIP I MONLLEÓ, Josep Vicent (2002). "Política lingüística y educativa en la Comunidad Valenciana"; a BURGARIN LÓPEZ, Mª Xesús i al. (ed.), *Actas da VIII Conferencia Internacional de Linguas Minoritarias: Santiago de Compostela, 22, 23, 24 de novembro de 2001*, Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.
- FELIU, Francesc i JUHER, Cristina (eds.) (1999). *La invenció de les llengües nacionals*, Barcelona: Quaderns Crema.
- FENOLLOSA, Francesc (2001). "L'audiovisual valencià"; a VALENCIANS PEL CANVI, *Quin país tenim, quin país volem? 3. Quina cultura?*, València: Universitat de València.
- FERRANDO, Antoni (1986). "El País Valencià: una recuperació lingüística inviable?", *Ullal*, núm. 9.
- (1988). "Vint-i-cinc anys de conflicte lingüístic al País Valencià (1062-1987)"; a ALEMANY, Rafael (ed.), *Els processos de normalització lingüística a l'estat espanyol actual*, Benidorm: Ajuntament de Benidorm i Universitat d'Alacant.
- (1989). "La formació històrica del valencià"; a *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Àrea 7, Història de la Llengua*, València.
- (ed.) (1990). *La llengua als mitjans de comunicació*, València: Universitat de València.
- (1991). "Les perspectives de normalització lingüística al País Valencià"; a Joan Martí, *Processos de normalització lingüística: l'extensió de l'ús social i la normativització*, Barcelona: Columna.
- (1994). "Un mossàrab valencià a l'època de Jaume I?"; a *Saó*, monogràfic núm. 21 (*Els mossàrabs valencians*).
- (1997). "Del nom de la llengua, encara", *L'Avenç*, núm. 214.
- FERRÉ I TRILL, Xavier (2001). *Abans i després de "Nosaltres els valencians"*, Barcelona: Curial.
- FERRER I GIRONÈS, F. (1885). *La persecució política de la llengua catalana*, Barcelona: Edicions 62.
- (1989). *Qüestió lingüística i qüestió nacional*, Barcelona: Edicions de la Magrana.
- (2002). *Normes positives dictades per l'estat espanyol que obliguen la utilització de la llengua castellana*, <<http://www.contrastant.net/llengua/obligatori.htm>>
- FISHMAN, Joshua A. (1965). "Bilingualism with and without diglossia, giglossia with and without bilingualism", *Social Issues*, núm. 23.

- _ (2000). “Why is it so Hard to Save Threatened Language?”; a J.A. FISHMAN, *Can threatened languages be saved?*, Clevedon/Philadelphia/Adelaide: Multilingual Matters.
- _ (2001). *Llengua i identitat*, Alzira: Bromera.
- FORCADA ZUBIZARRETA, Mikel L. (2002). “Les Tecnologies de la llengua al servei del valencià: la traducció automàtica”, *Canelobre*, núm. 47.
- FORCADELL, Josep (2003). “Una (altra) política lingüística per al valencià”, *L’Espill*, núm. 15.
- _ (2005). “El valencià a l’ensenyament universitari”; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d’Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- FORNÉS, Lluís (1995). *La València occitana*, València: Ajuntament de València.
- FRANCH I FERRER, Vicent (1989). “Situació actual del règim jurídico-lingüístic a la Comunitat Valenciana”, *Dret lingüístic*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- _ (1995). “Las elecciones autonómicas valencianas en perspectiva (1983-1991): los efectos de la cláusula de barrera del 5% en el sistema de partidos valencianos”, *Cuadernos Constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, núm. 9/10.
- _ (1996). “Llengua i dret”, *Novenes jornades. Projecte nacional, identitat i convivència: el País Valencià*, Elx: Ajuntament d’Elx.
- FURIÓ, Antoni, (2001). *Història del País Valencià*, València: Eliseu Climent.
- FUSTER, Joan (1962). *Nosaltres els valencians*, Barcelona: Edicions 62.
- _ 1995 (1976). *Un país sense política*, Alzira: Bromera.
- _ (1979). *Destinat (sobre tot) a valencians*, València: Eliseu Climent.
- _ (1981). *Ara o Mai*, València: Eliseu Climent.
- _ (1985). *Punts de meditació. Dubtes sobre la “Transició”*, València, Eliseu Climent.
- GARCÍA, María Pilar (1997). “L’estat espanyol: monolingüe o plurilingüe”; a Toni MOLLÀ (ed.), *Política i planificació lingüístiques*, Alzira: Bromera.
- GARDE, Juan Antonio (ed.) (1999). *Políticas sociales y Estado de Bienestar en España. Informe 1999*, Madrid: Trotta.
- GARGALLO GIL, José Enrique (1994). *Les llengües romàniques*, Barcelona: Empúries.
- _ (2000). *Recorrido por la diversidad lingüística de las tierras de España*, <<http://www.ub.es/filhis/culturele/gargallo.html>>
- GARRIDO, David (2001). “De democràcia, castració nacional i l’AVL”, *El Temps*, 4 al 10 de desembre de 2001.
- _ (2002). “Qui no vulga pols que no vaja a l’era”, *El Temps*, 22 al 28 de gener de 2002.
- GENERALITAT VALENCIANA (1984). *Manual de llenguatge administratiu valencià*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1986). *Els noms de persona*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1987). *El valencià a l’administració autonòmica*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).

- _ (1989a). *El valencià a l'administració autonòmica*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1989b). *Coneixement del valencià. Anàlisi dels resultats del Padró municipal d'habitants de 1986*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1990a). *El valencià a l'administració autonòmica*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1990b). *Manual de documentació per a l'administració municipal*. València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1990c). *Pla Triennal per a la promoció de l'ús del valencià a la Comunitat Valenciana*. València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1990d). *Manual de documentació per a l'administració municipal*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1990e). *El valencià en el sector terciari avançat*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1991a). *L'ús del valencià a l'administració autonòmica*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1991b). *Un procés en marxa*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1991c). *La instància i la petició*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria d'Educació i Ciència).
- _ (1991d). *Noms de persona*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1992a). *Formulari per a jutjats de guàrdia*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1992b). *Manual de documentació per a l'administració municipal. Selecció de personal. Bases generals*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (1993). *1983-1993. Balanç i perspectives de la promoció del valencià*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _ (2004). *Coneixement i ús del valencià*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Esport), <<http://www.cult.gva.es/sies/fonsnum02.htm>>

Gestión y Análisis de Políticas Públicas (1994-1996). números 1 a 6.

GOMÀ, Ricard i SUBIRATS, Joan (coords.) (1998a). *Políticas públicas en España: contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*, Barcelona: Ariel.

- _ (1998b). "Democratización, dimensiones de conflicto y políticas públicas en España"; a Ricard GOMÀ, i Joan SUBIRATS (coords.), *Políticas públicas en España: contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona: Ariel.
- _ (1998c). "Políticas públicas: hacia la renovación del instrumental de análisis"; a Ricard GOMÀ, i Joan SUBIRATS (coords.), *Políticas públicas en España: contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona: Ariel.

- _ (1998d). “La dimensión sustantiva: los contenidos de las políticas públicas en España”; a Ricard GOMÀ, i Joan SUBIRATS” (coords.), *Políticas públicas en España: contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona: Ariel.
- _ (1998e). “La dimensión de estilo de las políticas públicas en España: entramados institucionales y redes de actores”; a Ricard GOMÀ, i Joan SUBIRATS (coords.), (1998). *Políticas públicas en España: contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona: Ariel.
- GÓMEZ I GARCÍA, Diego (1996). “Moviments socials i llengua”, *Temps d'educació*, núm. 16.
- _ (2003). “Moviments socials i llengua al País Valencià”; a GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (ed.), *Llengua i ensenyament: aportacions per a un debat: CCL Aniversari de les Instruccions de Baldiri Reixac*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Fundació Jaume I.
- _ (2005). “Al País Valencià: compromís per la llengua”; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- GONZÁLEZ, Ernest (1993). “El valencià: una oficialitat incompleta”, a *Les Normes de Castelló. Una reflexió col·lectiva seixanta anys després*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I i Diputació de Castelló.
- GOBIERNO VASCO, DIPUTACIÓN FORAL DE NAVARRA I EUSKAL KULTUR ERAKUNDEA (1996). *Encuesta sociolingüística de Euskal Herria*, Vitòria: Gobierno Vasco.
- GOUVERNEMENT DU QUÉBEC (2001). *Le français, une langue pour tout le monde*, Quebec: Gouvernement de Québec.
- GRAU, Mireia (2002). “El estudio de las políticas públicas: enfoques y metodologías de análisis”; a Mireia GRAU i Araceli MATEOS (eds.), *Análisis de políticas públicas en España: enfoques y casos*, València: Tirant lo Blanch.
- GRAU, Mireia i MATEOS, Araceli (eds.) (2002). *Análisis de Políticas Públicas en España: enfoques y casos*. València: Tirant lo Blanch.
- GRIMES, Barbara F. (ed.) (1992). *Ethnologue, Languages of the World*, Dallas, Tx: Summer Institute of Linguistics.
- GUIA, Josep (1985). *És molt senzill digueu-li: Catalunya. Centre i perifèria en la nació catalana*, Barcelona: El Llamp.
- GUIA CONCA, Aitana (2001). *La llengua negociada*, València: Eliseu Climent.
- GUIBERNAU, Montserrat (1997). *Nacionalismes. L'estat nació i el nacionalisme al segle XX*, Barcelona: Proa.
- _ (2000). “Drets individuals, drets col·lectius i ciutadania”, *L'Espill*, núm. 4.
- HERNÁNDEZ, Gil-Manuel (1997). “Blaverisme i valencianisme faller”, *L'Avenç*, núm. 214.
- HERNÁNDEZ DOBON, Francesc Jesús (2000). “Notes sobre el sistema educatiu valencià”; a Rafael Lluís NINYOLES (ed.), *La societat valenciana: Estructura social i institucional*, Alzira: Bromera.
- HOBBSAWM, Eric J., i RANGER, Terence (ed.) (1988). *L'invent de la tradició*, Barcelona: Eumo.

- HONRUBIA LÓPEZ, José (coord.) (1994). *La Comunitat Valenciana en l'Europa unida*, (12 volums), València: Generalitat Valenciana (Presidència).
- HUGUET, Jesús (1994). "El valencià, llengua de futur"; a *II Jornades de sociolingüística: l'ús social i el futur de la llengua*, Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.
- IBORRA, Josep (1990). "Universitat de València"; a Rafael Alemany (ed.), *Normalització lingüística universitària*, Alacant: Universitat d'Alacant.
- IEC, INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2001). *Declaració Institucional de l'Institut d'Estudis Catalans davant la constitució de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*, <<http://www2.iecat.net/gc/ViewPage.action?siteNodeId=673&languageId=1&contentId=1194>>
- IIFV, INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA (2002). *Guia d'usos lingüístics 1. Aspectes gramaticals*, València: IIFV.
- IMMERGUT, Ellen (1998). "The Theoretical Core of New Institutionalism", *Politics and Society*, núm. 26.
- IÑIGO, Joxe Jabier (2002). "El acuerdo Bai Euskarari (Sí a la Lengua Vasca), como experiencia de implicación de los agentes sociales en la normalización de la lengua", *World Congress on Language Policies, Barcelona, 16-20 d'abril de 2002*, Barcelona: Linguapax. <<http://www.linguapax.org/congres/taller/taller4/inigocast.html>>
- IRIARTE LÓPEZ, Iñaki (2000). *Tramas de identidad. Literatura y regionalismo en Navarra (1870-1960)*, Madrid: Biblioteca Nueva.
- IVARS I CERVERA Joan (2002). "Els Instituts d'estudis comarcals i el valencià", *Canelobre*, núm. 47.
- JENNIGES, Wolfgang (1997). *Select bibliography on minority languages in the European Union*, Brussel·les: European Bureau for Lesser Used Languages.
- JOAN, Bernat (2002). *Normalitat lingüística i llibertat nacional*, València: Eliseu Climent.
- JOAN, Bernat, i BIBILONI, Gabriel (1994). *Fer una llengua és fer una nació. Independència nacional i normalització lingüística. La llengua catalana. Un futur esplendorós*, Palma de Mallorca: Esquerra Republicana de Catalunya, Balears i Pitiüses.
- JUNYENT, Carme (1992). *Vida i mort de les llengües*, Barcelona: Empúries.
- KASARES, Paula (2002). *Cinc estatuts diferents per a la llengua basca i els drets lingüístics*; Pamplona: Hizkuntz Eskubideen Behatokia.
- KUSÝ Miroslav (1999). "Innate Dignity, Cultural Identity and Minority Language Rights", *International Journal on Minority and Group Rights*, vol. 6, núm. 3.
- KYMLICKA, Will (1995). *Multicultural Citizenship*, Oxford: Oxford University Press.
- (1997). *The Rights of Minority Cultures*, Oxford: Oxford University Press.
- (2001). *Politics in the Vernacular. Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*, Oxford: Oxford University Press.
- (2002). *Contemporary Political Philosophy. an introduction*, Oxford: Oxford University Press.
- KYMLICKA, Will, i PATTEN, Alan (eds.) (2003). *Language Rights and Political Theory*, Oxford: Oxford University Press.
- LACREU, Josep (1997). "L'elaboració d'un estàndard català: problemes i perspectives"; a Toni MOLLÀ (ed.), *Política i planificació lingüístiques*, Alzira: Bromera.

- LAITIN, David D. (1998). *Identity in Formation. Russian-speaking Populations in the Near Abroad*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- LAITIN, David D., i REICH, Rob (2003). "A Liberal Democratic Approach to Language Justice"; a Will KYMLICKA i Alan PATTEN (ed.), *Language Rights and Political Theory*, Oxford: Oxford University Press.
- LAMO DE ESPINOSA, Emilio (2002). "Lengua, Nación y Estado", *Claves de la razón práctica*, núm. 121.
- LASSWELL, Harold D. 1996 (1951). "La orientación hacia las políticas"; a Luis F. AGUILAR, *El estudio de las políticas públicas*, Mèxic: Ed. Miguel Àngel Porrúa.
- LINDBLOM, Charles E. (1959). "The science of muddling through", *Public Administration Review*, núm. 19.
- (1991). *El proceso de elaboración de políticas públicas*, Madrid: Ministeri per a les Administracions Públiques.
- (1996). "Todavía tratando de salir del paso"; a Luis F. AGUILAR, *El estudio de las Políticas Públicas*. Mèxic: Ed. Miguel Àngel Porrúa.
- LLERA RAMO, Francisco J. (1994). *Los asturianos y la lengua asturiana. Estudio sociolingüístico para Asturias. 1991*. Oviedo: Servicio de Publicaciones de la Consejería d'Educación, Cultura, Deportes y Xuventú.
- LLOBERA, Josep Ramon (1996). *El Dios de la Modernidad. El desarrollo del nacionalismo en Europa Occidental*, Barcelona: Anagrama, 1996.
- (2001). "La força de la llengua en la identitat nacional. L'experiència de l'Europa occidental"; a Toni MOLLÀ (ed.), *Ideologia i conflicte lingüístic*, Alzira: Bromera.
- LLORENÇ, Anfers (2003). "Enclaves del catalán en Castilla, el Carxe y el Xapurrat"; a CIEMEN (ed.) *Anclabes lhenguísticos na Ounion Ouropeia. V Simpósio Anternacional de Lhénguas ouropeias i legislaçones*, Barcelona: CIEMEN.
- LLUCH, Ernest (1976). *La via valenciana*, València: Eliseu Climent.
- LÓPEZ, Jose Ignacio (2005). "La protecció jurídica de les llengües d'Aragó: vint anys perduts"; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- LOWI, Theodore J. (1964). "American business, Public Policy, Case Studies and Political Theory", *World Politics*, núm. 4.
- (1972). "Four Systems of Policy, Politics and Choice", *Public Administration Review*, núm. 32.
- MANZANA, Rafael (1992). *Recopilación de jurisprudencia en materia lingüística*, València: Generalitat Valenciana i Consell General del Poder Judicial.
- MARCOS MARÍN, Francisco A. (1994). *Conceptos básicos de política lingüística para España*, Madrid: Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales.
- MARCH, James G. i OLSEN, Johan P. (1984). "The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life", *American Political Science Review*, núm. 78.
- (1989). *Rediscovering Institutions*, Nova York: Free Press.
- MARÍ, Isidor (1995). "Algunes distincions objectives essencials per a l'aplicació igualitària dels drets lingüístics", *Drets lingüístics i drets culturals a les regions d'Europa. Actes*

- del Simposi Internacional. Girona, 23-25 d'abril de 1992, Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- MARTINES PERES, Josep (2002). "El Valencià vehicle per a la difusió del coneixement", *Canelobre*, núm. 47.
- MARTÍNEZ, Oreto (2002). "Trilingual Primary Education in the Valencian Community"; a BEETSMA, Danny (ed.), *Trilingual Primary Education in Europe: Interventory of Provisions for Trilingual Primary Education in Minority Language Communities of the European Union*, Ljouwert/Leeuwarden: Mercator Education. <<http://www.mercator-education.org/sjablonen/3/default.asp?objectID=798>>
- MARTÍNEZ POLO, Josep, i MORA ILLÁN, M. Trini (2002). "Internet en valencià: una ullada meridional", *Canelobre*, núm. 47.
- MARTÍNEZ SERRANO, Josep Antoni, i SOLER, Vicent (1977). "L'anticatalanisme al País Valencià", *L'Avenç*, núm. 25.
- MARTÍNEZ SOSPEDRA, Manuel (1996a). *Introducción a los partidos políticos*, Barcelona: Ariel.
- (1996b). "Cambio en la Generalitat: el fin de un sistema de partido dominante", *Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics*, núm. 15.
- (1999). "Bajo el signo del centro-derecha: ¿recambio en el sistema de partido dominante", *Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics*, núm. 29.
- MARTOS SÁNCHEZ, Josep Lluís (2002). "El valencià a la ciutat d'Alacant i les fogueres de Sant Joan", *Canelobre* núm. 47.
- MATEOS, Araceli (2002). "Presentación"; a Mireia GRAU i Araceli MATEOS (eds.), *Análisis de Políticas Públicas en España: enfoques y casos*, València: Tirant lo Blanch.
- MCRÆE, Kenneth D. (1994). "El establecimiento de una política lingüística en sociedades plurilingües: cinco dimensiones cruciales", a Albert BASTARDAS i Emili BOIX (dirs.), *¿Un estado, una lengua?, La organización política de la diversidad lingüística*, Barcelona: Octaedro.
- MELLA, José María (coord.) (1998). *Economía y política regional en España ante la Europa del siglo XXI*, Madrid: Akal.
- MEZO, Josu (1996). *Políticas de recuperación lingüística en el área de educación en Irlanda (1922-1939) y el País Vasco (1980-1992)*, Madrid: Instituto Juan March.
- (2002). "Basque language policy: successful accommodation in the middle of a violent conflict", *ECPR Joint Sessions. Political Accommodation in Ethnonationally Diverse Societies: Normative and Comparative Perspectives*. <<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/turin/ws5/mezo.pdf>>
- MÉNY, Ives, i THOENIG, Jean-Claude (1992). *Las políticas públicas*, Barcelona: Ariel.
- MILIAN I MASSANA, Antoni (1983). *Les llengües espanyoles diferents de la llengua castellana als estatuts d'Autonomia*, Barcelona: Generalitat de Catalunya (Escola d'Administració Pública de Catalunya).
- (1984). "La regulació constitucional del multilingüisme", *Revista Espanyola de Derecho Constitucional*, núm. 10.
- (2000). *Público y privado en la normalización lingüística. Cuatro estudios sobre derechos lingüísticos*, Barcelona: Atelier.

- MIRA, Joan Francesc (1981). *Població i llengua al País Valencià*, València: Institució Alfons el Magnànim.
- _ (1987). "Sobre parlar i ser: identitats, llengües, nacions", *Revista de Catalunya*, núm. 5.
- MIRÓ, Manuel (1993). "L'ensenyament del valencià a les nostres escoles", *Les Normes de Castelló. Una reflexió col·lectiva seixanta anys després*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I i Diputació de Castelló.
- MOLLÀ, Toni (1988). "Sobre política Lingüística municipal", *Revista de Llengua i Dret*, núm. 12.
- _ (1990). *La llengua dels mitjans de comunicació*, Alzira: Bromera.
- _ (1992). "La política lingüística al País Valencià"; a Isidor MARÍ, *La llengua als Països Catalans*, Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- _ (1997). "Opcions de política lingüística: models i vies"; a Toni MOLLÀ (ed.), *Política i planificació lingüístiques*, Alzira: Bromera.
- _ (2002). "Política i planificació lingüístiques", *Manual de sociolingüística*, Alzira: Bromera.
- MOLLÀ, Toni, i PALANCA, Carles (1987). *Curs de sociolingüística 1*, Alzira: Bromera.
- MOLLÀ, Toni, i PITARCH, Vicent (1992). *Bases de política lingüística per al País Valencià dels 90*, Castelló de la Plana.
- MOLLÀ, Toni, i VIANA, Amadeu (1989). *Curs de sociolingüística 2*, Alzira: Bromera.
- _ (1991). *Curs de sociolingüística 3*, Alzira: Bromera.
- MOLTÓ i SEGUÍ, Ezequiel (2002). "Una Presència simbòlica: el valencià als mitjans audiovisuals", *Canelobre*, núm. 47.
- _ (2004). "Les primeres escoles en valencià", *El País (Comunidad Valenciana)*, 25 de març de 2004.
- MONTEAGUDO, Henrique, i BOUZADA FERNÁNDEZ, Xan M. (2002). *O proceso de normalización do idioma galego (1980-2000)*. [vol 1: *Política lingüística: anàlisi e perspectives. Cidadania-rede de aplicacions sociais*; vol 2: *Educación*; vol. 3: *Elaboración e difusión da lingua*], Santiago de Compostel·la: Consello da Cultura Galega.
- MONTOYA i ABAD, Brauli (1986). *Variació i desplaçament de llengües a Elda i a Oriola durant l'edat moderna*, Alacant: Institut d'Estudis Juan Gil Albert.
- _ (1996). *Alacant: la llengua interrompuda*, València: Denes.
- MORATA, Francesc (2000). *Políticas públicas en la Unión Europea*, Barcelona: Ariel.
- NADAL, Miquel (1988). "La liquidació racional d'un discurs teòric"; a Vicent FRANCH i al., *Document 88*, València: Eliseu Climent.
- NELDE, Peter; STRUBELL, Miquel, i WILLIAMS, Glyn (1996). *Euromosaic. Producción y reproducción de los grupos lingüísticos minoritarios de la UE*, Comissió Europea: Luxemburg.
- NINYOLES, Rafael-Lluís, (1969). *Conflicte lingüístic valencià*, València: Eliseu Climent.
- _ (1971). *Idioma i prejudici*, Palma: Ed. Moll.
- _ (1989). *Estructura social i política lingüística*, Alzira: Bromera.

- _(1976). *Bases per a una política lingüística democràtica a l'estat espanyol*, València: Eliseu Climent.
- _(1981). "La política lingüística: modelos y ámbitos", a *Las lenguas nacionales y la administración*, València: Diputació de València
- _(1982). "Sustitución lingüística, diglosia y conflicto"; a Rafael Lluís NINYOLES (dir.), *Estructura social al País Valencià*, València: Diputació de València.
- _(1985). "Situació sociolingüística valenciana: factors estructurals", *Les llengües a l'administració*, València: Generalitat Valenciana.
- _(1987). "Bases per a una política lingüística democràtica a l'Estat Espanyol", *Revista de Llengua i Dret*.
- _(1994). "España como país plurilingüe: líneas de futuro", a Albert BASTARDAS i Emili BOIX (dirs.), *¿Un estado, una lengua?, La organización política de la diversidad lingüística*, Barcelona: Octaedro.
- NOGUEIRA, Alba (2005). "La legislació lingüística a Galícia, especialment en l'àmbit de l'educació: crònica d'un declivi consentit"; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- NOSTRA ESCOLA COMARCAL, LA (1993). "Innovació educativa"; a GENERALITAT VALENCIANA, *Balanç i perspectives de la promoció del valencià*. València: Generalitat Valenciana (Conselleria d'Educació i Ciència).
- OMBUENA, José (1971). *Valencia, ciudad abierta*, València: Prometeo.
- PALAUDÀRIAS, Josep Miquel (2002). "Escola i immigració estrangera a Catalunya: la integració escolar", *Papers*, núm. 66.
- PAREKH, Bhikhu (2000). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- PARSONS, Wayne (1995). *Public policy. An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis*. Cheltenham: Edward Elgar.
- PASCUAL, Vicent, i SALA, Vicent (1991). *Un model educatiu per a un sistema escolar amb tres llengües*, València: Generalitat Valenciana (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència).
- _(1996). "Escola i política al País Valencià", *Temps d'educació*, núm. 16.
- PAZOS, Maria-Lluïsa (1990). *L'amenaça del català light*, Barcelona: Tibidabo.
- PELLÍN I CATALÀ, Enric (2002). "Les Trobades d'escoles en valencià", *Canelobre*, núm. 47.
- PEÑARROJA, Leopoldo (1990). *El mozárabe de Valencia. Nuevas cuestiones de fonología mozárabe*, Madrid, Gredos.
- PERAIRE, Joan (1993). "La normalització lingüística a l'ensenyament: estat de la qüestió", *Les Normes de Castelló. Una reflexió col·lectiva seixanta anys després*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I i Diputació de Castelló.
- PÉREZ, José Manuel (2005). "Marc legal de la llengua asturiana"; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.

- PÉREZ CASTILLA, Maria Lluïsa (2003). "Vitalitat i ús del valencià a l'Ajuntament de Sagunt. Resultats de l'aplicació del programa informàtic Indexplà", *Noves SL*, estiu 2003.
- PÉREZ DE PABLOS, Susana (1999). "Libros bajo control", *El País*, 11 d'octubre de 1999.
- PÉREZ MORAGON, Francesc (1982a). *Les normes de Castelló*, València: Eliseu Climent.
- (1982b). *L'Acadèmia de Cultura Valenciana. Història d'una aberració*, València: Eliseu Climent.
- PERICAY, Xavier (ed.) (1987). *L'altra cara de la llengua*, Barcelona: Empúries.
- PERICAY, Xavier, i TOUTAIN, Ferran (ed.) (1986). *Verinosa llengua*, Barcelona: Empúries.
- PITARCH, Vicent (1984). *Reflexió crítica sobre la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, València: Eliseu Climent.
- (1987). "Normalització lingüística: la via cívica"; a AA.DD. *Els processos de normalització lingüística a l'estat espanyol actual*, Benidorm: Ajuntament de Benidorm.
- (1988). *Fets i ficcions*, València: Eliseu Climent.
- (1993a). "Institut d'estudis Catalans, l'autoritat", *Les Normes de Castelló. Una reflexió col·lectiva seixanta anys després*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I i Diputació de Castelló.
- (1993b). "L'Administració valenciana i la seua imatge de la llengua del país. Actituds consegüents (1978-1992)", *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló (16 i 17 d'octubre de 1992)*, Barcelona/Castelló de la Plana: Institut d'Estudis Catalans i Universitat Jaume I.
- (1996a). *Control lingüístic o caos*, Alzira: Bromera.
- (1996b) "País Valencià: la planificació lingüística pendent", *Revista de llengua i dret*, núm. 25.
- (2002). "La llengua catalana al sistema educatiu valencià", *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 16.
- (2003). "L'Escola valenciana en la perspectiva de demà"; a Josep GONZÁLEZ-AGÀPITO (ed.) *Llengua i ensenyament: aportacions per a un debat: CCL Aniversari de les Instruccions de Baldiri Reixac*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Fundació Jaume I.
- (2005). "20 anys de la Llei d'Alacant. Un balanç d'urgències"; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- PLATAFORMA PER LA LLENGUA (2004). *Conclusions del treball sobre el cinema i la llengua catalana*. <www.plataforma-llengua.org/documents/informe_cinema.doc>
- POLANCO ROIG, Lluís B. (1983). "El tractament de la llengua en l'estatut d'autonomia valencià", *Revista de llengua i dret*, núm. 1.
- (1984). "La situació del català com a llengua de l'administració al País Valencià" *Actes del col·loqui sobre Llengua i Administració*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (1999). "El secessionisme lingüístic valencià"; a Miquel Àngel PRADILLA, *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*, Barcelona: Empúries.

- (2001a). “Qüestions lingüísticoidentitàries a l’entorn del blaverisme”; a Toni Mollà (ed.), *Ideologia i conflicte lingüístic*, Alzira: Bromera.
- (ed.) (2001b), *Societat, llengua i norma. A l’entorn de la llengua catalana*, Benicarló: Alambor.
- (2002). “La política lingüística contemporània al País Valencià”, *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 16.
- (2003). “El País Valencià: un cas de contraplanificació lingüística”, *Actes del 2n Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística: Andorra la Vella, 14, 15 i 16 de novembre de 2001*, Barcelona: Generalitat de Catalunya (Departament de Cultura).
- PRATS, Modest; RAFANELL, August; i ROSSICH, Albert (1990). *El futur de la llengua catalana*, Barcelona: Empúries.
- PUIG I PLA, Josep (1997). “La Declaració universal de drets lingüístics”, *Llengua i ús*, núm. 8.
- QUEROL, Ernest (2000). *Els Valencians i el valencià: usos i representacions socials*, València: Denes.
- (2002). “Un Nou model per a l’estudi dels processos de substitució lingüística: l’anàlisi del País Valencià”, *Treballs de sociolingüística catalana*, núm.16.
- RAMOS, Rafael (1999). “Contraplanificació lingüística: el cas valencià”, *Noves SL*, 28 (maig 1999).
- RAUSELL KÖSTER, Pau (2002). “Economia de la llengua”, a Toni MOLLÀ (ed.) *Llengües globals, llengües locals*, Alzira: Bromera.
- RÉAUME, Denise S. (1991). “The Constitutional Protection of Language Survival or Security?”; a David SCHNEIDERMAN (ed.) *Language and the State: The Law and Politics of Identity*, Cowansville: Les Editions Yvon Blais.
- (2003). “Territorial and Personal Principles”; a Will KYMLICKA i Alan PATTEN (ed.), *Language Rights and Political Theory*, Oxford: Oxford University Press.
- RÉAUME, Denise, i GREEN, Leslie (1989). “Education and Linguistic Security in the Charter”, *McGill Law Journal/Revue de Droit de McGill*, núm. 34.
- REIG, Ramir (1997). “Un valencianisme mal educat”, *L’Avenç*, núm. 214.
- REGLÀ, Joan (1974). *Estudios sobre moriscos*, Barcelona: Ariel.
- RIBES, Josep-Lluís (2005). “El valencià a l’ensenyament”; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d’Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- RICHARDSON, Jeremy (ed.) (1982). *Policy Styles in Western Europe*, Londres: Allen & Unwin.
- RITUERTO, Ricardo M. de (2005). “El español, contra las cuerdas en la UE”, *El País*, 27 de febrer de 2005.
- ROCA RICART, Rafael (2004). *Teodor Llorente, el darrer patriarca*, Alzira: Bromera.
- ROMANS, Vicent (2003). “La Llengua catalana a l’ensenyament al País Valencià”; a GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (ed.), *Llengua i ensenyament: aportacions per a un debat. CCL Aniversari de les Instruccions de Baldiri Reixac*, Barcelona: Institut d’Estudis Catalans i Fundació Jaume I.
- ROSE, Richard (1984). *Do Parties Make a Difference?*, Londres: Macmillan.

- ROYO, Jesús (1991). *Una llengua és un mercat*, Barcelona: Edicions 62.
- RUBIO, Eulàlia (2002). “Las políticas familiares”; a Mireia GRAU i Araceli MATEOS (eds.), *Análisis de Políticas Públicas en España: enfoques y casos*, València: Tirant lo Blanch.
- RUBIO-MARIN, Ruth (2003). “Exploring the competing rationales”; a Will KYMLICKA i Alan PATTEN (ed.), *Language Rights and Political Theory*, Oxford: Oxford University Press.
- RUIZ, Francesc; SANZ, Rosa, i SOLÉ, Jordi, (1996). *Història social i política de la llengua catalana*, València: Eliseu Climent.
- SABATER, Ernest (1991). *Ni “heavy”, ni “light”: català modern*, Barcelona: Empúries.
- SALA, Vicent (1995). “L’educació bilingüe al País Valencià”, *Escola Catalana*, núm. 323.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1972). *La llengua dels valencians*, València: Eliseu Climent.
- SANJUAN MERINO, Xavier (1999). “Evolució del coneixement i ús del català al País Valencià 1986-1995”; a Miquel Àngel PRADILLA, *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*, Barcelona: Empúries.
- SANS, Josep Lois (2003). “El aranés”; a CIEMEN (ed.) *Anclabes lhenguisticos na Ounion Ouropeia. V Simpósio Anternacional de Lhénguas ouuropeias I legislaçoes*, Barcelona: CIEMEN.
- SANSANO I BELSO, Gabriel (2002). “És ací on fan comèdia? (Notícies incertes sobre un teatre valencià virtual”, *Canelobre*, núm. 47.
- SANZ, Benito (dir.) (1995-96). *L’oposició universitària al franquisme. València, 1939-1975*, València: Universitat de València (DISE).
- SANZ, Benito, i NADAL, Miquel (1996). *Tradició i modernitat en el valencianisme*, València: Eliseu Climent.
- SANZ, Jesús (1982). *La cara secreta de la política valenciana, de la predemocràcia al Estatuto de Benicàssim*, València: Fernando Torres.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2001). “El valencià dins el català comú contemporani: una aproximació”, a Miquel Àngel PRADILLA (ed.), *Societat, llengua i norma. A l’entorn de la llengua catalana*, Benicarló: Alambor.
- SCHARPF, Fritz W. (1989). “Decision Rules, Decision Styles and Policy Choices”, *Journal of Theoretical Politics*, núm. 2.
- SELLIER, Jean, i SELLIER, André, (1998). *Atlas de los pueblos de la Europa occidental*, Madrid: Acento.
- SERRANO, Rosa (2001). “Els llibres i el món editorial”, a *Quina Cultura?*, València: Universitat de València.
- SERRANO I CATALINA, Anna Raquel, i VICTORIANO I LAVINYA, Joaquim E. (2002). “La normalització lingüística i l’administració local a les comarques alacantines (1980-2002)”, *Canelobre*, núm. 47.
- SIGUAN, Miquel (1992). *España plurilingüe*, Madrid: Alianza.
- _ (1996). *L’Europa de les llengües*, Barcelona: Edicions 62.
- _ (2001). *Bilingüismo y lenguas en contacto*, Madrid: Alianza.

- SIMBOR, Vicent (1989). "La llengua catalana al País Valencià durant el segle XX, *Segon Congrés Internacional de la llengua catalana. Vol. VIII, Àrea 7: Història de la llengua*, València: Institut de Filologia Valenciana.
- SIMON, Herbert A. (1957). *Models of Man*, New York: John Wiley and Sons.
- SOLÉ, Carlota (2000). "Inmigración interior e inmigración exterior", *Papers*, núm. 60.
- (coord.) (2001). *El impacto de la inmigración en la economía y en la sociedad receptora*, Barcelona: Anthropos.
- SOLÉ, Carlota; PARELLA, Sonia; ALARCÓN, Amado; BERGALLI, Valeria, i GIBERT, Francesc (2000). "El impacto de la inmigración en la sociedad receptora", *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 90.
- SOLER, Vicent (1977). "Les comarques de parla castellana, una qüestió oberta"; a Pere SISÈ: *Raons d'identitat del País Valencià*, València, Eliseu Climent.
- STEPV, SINDICAT DE TREBALLADORS DE L'ENSENYAMENT DEL PAÍS VALENCIÀ (2000). *Informe sobre l'ensenyament en valencià 1999-2000* <<http://www.intersindical.org/stepv/polival/informeval9900-1.htm>>
- (2002). *Informe sobre l'ensenyament en valencià 2001-2002*, <<http://www.intersindical.org/stepv/polival/informevalencia01.htm>>
- (2003). *Informe sobre l'ensenyament en valencià 2002-2003*, <<http://www.intersindical.org/stepv/polival/inforval03.htm>>
- STEINMO, Sven (2001a). "Institutionalism"; a POLSBY, Elsevier (ed.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Londres: Elsevier Science.
- (2001b). "The New Institutionalism", a CLARK, Barry, i FOWERAKER, Joe (ed.), *The Encyclopedia of Democratic Thought*, Londres: Routledge.
- STEINMO, Sven i THELEN, Kathleen (1992). "Historical Institutionalism in Comparative Perspective"; a Sven STEINMO, Kathleen THELEN i Frank Longstreth (eds.), *Structuring Politics. Historical institutionalism in comparative analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.
- SUBIRATS, Joan (1989). *Análisis de políticas públicas y eficacia de la administración*, Madrid: Ministeri per a les Administracions Públiques.
- (1992). *Un problema de estilo. La formación de políticas públicas en España*, número especial de *Cuadernos y Debates*, núm. 38, Madrid: Centro de Estudios Constitucionales.
- SUREDA, Pol (2003). *La plena lingüicitat del català. Aproximació històrica a la recuperació d'una consciència*, <<http://www.geocities.com/eltalp/catoc.htm>>
- THOENIG, Jean-Claude (1985). "L'analyse des politiques publiques"; a Madelaine GRAWITZ i Jean LECA (ed.), *Traité du science politique*, París: PUF.
- THUAL, François (1997). *Els conflictes identitaris*, València: Editorial Afers i Universitat de València.
- TORGERSON, Douglas (1999). "El análisis de las políticas públicas y la vida pública: ¿la restauración de la *phronêsis*?"; a James FARR i al. (eds.), *La ciencia política en la historia* Madrid: Istmo.

- TORRÓ i FERRERO, Tudi (1996). “Una aproximació a la situació dels programes d’immersió lingüística al País Valencià”, *Caplletra*, núm. 21.
- TRIADO LÓPEZ, Manuel (2000). “Educación bilingüe en la Comunidad Valenciana: éxitos y fracasos”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 34.
- TUBAU, Ivan (1990). *El català que ara es parla. Llengua i periodisme a la ràdio i la televisió*, Barcelona: Empúries.
- TUSON, Jesús (1986). *El luxe del llenguatge*, Barcelona: Empúries.
- (1988). *Mal de llengües*, Barcelona: Empúries.
- (2004). *Patrimoni natural. Elogi i defensa de la diversitat lingüística*; Barcelona: Empúries.
- UBIETO, Antonio (1975). *Orígenes del Reino de valencia. Cuestiones cronológicas sobre su reconquista*, València: Anubar.
- VALLÈS, Josep Maria (2000). *Ciencia Política. Una introducción*, Barcelona: Ariel.
- VAN DUK, Teun A. (2001). “Un estudi lingüístic de la ideologia”; a Toni MOLLÀ (ed.), *Ideologia i conflicte lingüístic*. Alzira: Bromera.
- VENTURA, Vicent (1978). “Minifundio agrícola e industrialización en el País Valenciano”; a AA.DD., *La industrialización valenciana: historia y problemas*, València: Almadín.
- VENY, Joan (1982). *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca: Moll.
- VERNET, Jaume (1994). “La regulació del plurilingüisme en la administració espanyola”, a Albert BASTARDAS i Emili BOIX (dirs.), *¿Un estado, una lengua?, La organización política de la diversidad lingüística*, Barcelona: Octaedro.
- (2005). “Processos de normalització de la llengua catalana”; a Manuel ALCARAZ, Ferran ISABEL i Josep IBORRA (eds.), *Vint anys de la Llei d’Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira: Bromera.
- VICIANO, Pau (1995). *La temptació de la memòria*, València: Eliseu Climent.
- VILA I MORENO, Francesc Xavier (2000). “Les polítiques lingüístiques als sistemes educatius dels territoris de llengua catalana”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 34.
- VILHAR TRILHO, Xavier (1996). “A exigível presença das comunidades linguísticas na transformação do Reino de Espanha em estado federal”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 26.
- VILLORIA MENDIETA, Manuel, i PINO MATUTE, Eloisa del (1997). *Manual de gestión de recursos humanos en las administraciones públicas*, Madrid: Tecnos.
- WEINREICH, Uriel, 1996 (1953). *Llengües en contacte*, Alzira: Bromera.
- WILDAVSKY, Aaron (1979). *Speaking Truth to Power: The Art and Craft of Policy Analysis*, Boston: Little Brown.
- WILLET, Cynthia (1998). *Theorizing Multiculturalism: A Guide to the Current Debate*, Malden, Mass.: Blackwell Publishers.
- XAMBÓ, Rafael (1997). “Ideologies lingüístiques i mitjans de comunicació al País Valencià”; a Toni MOLLÀ (ed.), *Política i planificació lingüístiques*, Alzira: Bromera.

ABREVIATURES, ACRÒNIMS I SIGLES UTILITZATS

A	eleccions autonòmiques
AA.DD.	autors diversos
ACPV	Acció Cultural del País Valencià
AELC	Associació d'Escriptors en Llengua Catalana
al.	altres
AP	Aliança Popular
APC	actors privats conservadors
APP	actors privats progressistes
Art.	article
A/T	alumnes que estudien en valencià sobre el total de l'alumnat valencià
AVL	Acadèmia Valenciana de la Llengua
BiS	Benestar Social i Sanitat
BNV	Bloc Nacionalista Valencià
<i>BOE</i>	<i>Butlletí Oficial de l'Estat</i>
BUP	Batxillerat Unificat Polivalent
C	castellà
C	Comunitat
C	estàndard català o general
CALA	Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu
CAM	Caja de Ahorros del Mediterráneo
CC.AA.	comunitats autònomes
CCOO	Comissions Obreres
CDS	Centre Democràtic i Social
CELRM	Carta Europea de Llengües Regionals i Minoritàries
CEV	Confederació Empresarial Valenciana
CIEMEN	Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions
CiU	Convergència i Unió
CIS	Centre d'Investigacions Sociològiques
CL	codificació lingüística
CO	subestàndard valencià convergent orientaltzat
con.	conservadors
coord.	coordinador
coords.	coordinadors
COU	Curs d'Orientació Universitària
Cp	castellanoparlant
CT	subestàndard valencià convergent tradicional
CV	Comunitat Valenciana
DI	debats d'investidura
DFP	despeses de funcionament i de personal
DGPL	Direcció General de Política Lingüística
Dif	diferència
dir.	director

DISE	Servei d'Informació de la Universitat de València
DOGV	<i>Diari Oficial de la Generalitat Valenciana</i>
DPG	debats de política general
DUDL	Declaració Universal dels Drets Lingüístics
DVD	disc de vídeo digital
E	Nivell Elemental (de la JQCV)
€	euro(s)
EB	Estat de Benestar
ED	extrema dreta
Ed.	Editorial
ed.	editor
eds.	editors
EEMM	ensenyaments mitjans
EF	evolució de futur
EGB	Educació General Bàsica
EPA	Educació Permanent d'Adults
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
ERPv	Esquerra Republicana del País Valencià
EU	Esquerra Unida
EUPv	Esquerra Unida del País Valencià
DGPL	Direcció General de Política Lingüística
Fa	Falles
FADICE	Federación de Asociaciones por el Derecho al Idioma Común Español
FEV	Federació Escola Valenciana
FP	Formació Professional
Fo	Fogueres
G	eleccions generals
GE	govern de l'economia
GPA	governos preautonòmics
GPP	governos del PP
GS	governos socialistes
I	indiferència
IEC	Institut d'Estudis Catalans
IIFV	Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana
INAP	Institut Nacional d'Administració Pública,
IPL	implicació en la política lingüística
IU	Izquierda Unida
JAC	Junta Avaluadora de Llengua Catalana de les Illes Balears
JPC	Junta Permanent de Català de Catalunya,
JQCV	Junta Qualificadora de Coneixements de València
L	assessors lingüístics i tècnics de promoció lingüística
LC	llengua catalana
Leg.	legislatura
LUEV	Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià
O	Nivell Oral (de la JQCV)
M	Nivell Mitjà (de la JQCV)
M	Magdalena
M	mitjana

M	model
M1	model 1 (del sistema lingüísticoeducatiu valencià)
M2	model 2 (del sistema lingüísticoeducatiu valencià)
M3	model 3 (del sistema lingüísticoeducatiu valencià)
M4	model 4 (del sistema lingüísticoeducatiu valencià)
ML+PP	marc legal i polítiques públiques
MTOP	Medi Ambient, Territori i Obres Públiques
N	normalització
NC	nacionalistes catalans/pancatalanistes
n.e.	no existeix
núm.	número
NV	nacionalistes valencians
ONG	organitzacions no governamentals
ONU	Organització de les Nacions Unides
P	promoció
P	subestàndard valencià particularista
PA	pes autonòmic de partits favorables/reticents a les polítiques lingüístiques
PCE	Partit Comunista d'Espanya
PCPV-PCE	Partit Comunista del País Valencià, Partit Comunista d'Espanya
PE	pes estatal de partits favorables/reticents a les polítiques lingüístiques
p.e.	per exemple
PG	política governamental
PGV	Pressupostos de la Generalitat Valenciana
PIL	programes d'immersió lingüística
PL	polítiques lingüístiques
PP	governos del Partit Popular
PPV	programes de promoció de l'ús del valencià
Pres/Aptes	percentatge d'aptes sobre els presentats
Pres/Mat	presentats sobre total els matriculats
pro.	progressistes
PS	prestigi social de la llengua
P+S	Primària més Secundària
PSOE	Partit Socialista Obrer Espanyol
PSOE-històric	Partit Socialista Obrer Espanyol, històric
PSOE-PV	Partit Socialista Obrer Espanyol del País Valencià
PSP	Partit Socialista Popular
PSP-PV	Partit Socialista Popular del País Valencià
PSPV	Partit Socialista del País Valencià
PSPV-PSOE	Partit Socialista del País Valencià, Partit Socialista Obrer Espanyol
PTA	pessetes
PYMEV	Empresarial de la Petita i Mitjana Empresa Valenciana
R	recuperació
RACV	Reial Acadèmia de Cultura Valenciana
RALE	Reial Acadèmia de la Llengua Espanyola
RTVE	Ràdio Televisió Espanyola
RTTV	Ràdio Televisió Valenciana
S	estàndard valencià secessionista
S	Nivell Superior (de la JQCV)

SALT	Servei d'Assessorament Lingüístic i Traducció
Sec.	secessionistes
SERVEF	Servei Valencià d'Ocupació i Formació
SIES	Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics
SL	situació sociolingüística
STAPV-IV	Sindicat de Treballadors de l'Administració Pública Valenciana, Intersindical Valenciana
STEPV	Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament del País Valencià
T+I	transmissió i integració
TV	televisió
TVE	Televisió Espanyola
TV3	Televisió 3 (primer canal de la televisió pública de Catalunya)
TVV	Televisió Valenciana
UA	Universitat d'Alacant
UCD	Unió de Centre Democràtic
UCH	Universitat Cardenal Herrera
UDPV	Unió Democràtica del Poble Valencià
UGT	Unió General de Treballadors
UJI	Universitat Jaume I de Castelló
UL	usos lingüístics
UMH	Universitat Miguel Hernández d'Elx
UNESCO	Organització de Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura
Unit.	unitaristes
UPV	Unitat del Poble Valencià
UPV	Universitat Politècnica de València
USPV	Unitat Socialista del País Valencià
UV	Unió Valenciana
UV-EG	Universitat de València, Estudi General
VL	vitalitat lingüística
v	variant
V	valencià
vol.	volum
vols.	volums
Vp	valencianoparlant
ZCP	zona castellanoparlant
ZVP	zona valencianoparlant

GRÀFICS, QUADRES, MAPES I TAULES DE LA INVESTIGACIÓ

Gràfics

Gràfic 7.1. Nombre d'estudis sociolingüístics del Consell (1983-2003)

Gràfic 9.1. Evolució dels increments de les línies en valencià (variacions per cursos)

Gràfic 11.1. Llengua de l'etiquetatge (2000)

Gràfic 12.1. Variació percentual (1986-2001) de *sap parlar* valencià per comarques

Quadres

Quadre 2.1. Classificació dels tipus de polítiques públiques en funció de la coerció

Quadre 2.2. Classificació de les polítiques públiques en funció de la voluntarietat i els incentius

Quadre 2.3. Classificació de les polítiques públiques en funció de les fractures polítiques

Quadre 3.1. Reconeixement legal de les diferents llengües espanyoles

Quadre 3.2. Tipus de polítiques lingüístiques autonòmiques

Quadre 3.3. Polítiques lingüístiques espanyoles

Quadre 5.1. Grups d'actors i actituds en les polítiques lingüístiques valencianes

Quadre 5.2. Estimació dels objectius en matèria lingüística dels actors públics (1978-2003)

Quadre 5.3. Diputats de les Corts Generals i de les Corts Valencianes (1977-2000)

Quadre 5.4. Posicions aproximades dels partits valencians en el debat identitari i lingüístic (1975-1983)

Quadre 5.5. Posicions aproximades dels partits valencians en el debat identitari i lingüístic (1983-1995)

Quadre 5.6. Posicions aproximades dels partits valencians en el debat identitari i lingüístic (1995-2003)

Quadre 5.7. Estimació dels objectius dels actors privats en la política lingüística (1983-2003)

Quadre 6.1. Estimació de la posició dels partits valencians respecte les polítiques lingüístiques (1975-1983)

Quadre 6.2. Posicions dels partits parlamentaris en el debat de la LUEV

- Quadre 6.3. Estimació de la posició dels partits valencians respecte les polítiques lingüístiques (1983-1990)
- Quadre 6.4. Estimació de la posició dels partits valencians respecte les polítiques lingüístiques (1991-1995)
- Quadre 6.5. Estimació de la posició dels partits valencians respecte les polítiques lingüístiques (1995-2003)
- Quadre 7.1. Aproximació a la posició dels partits i els sectors socials sobre el nom de la llengua
- Quadre 7.2. Resum de les diferències entre els models d'estàndard
- Quadre 7.3. Comparació dels models de valencià (posant com a extrems el model S i el C)
- Quadre 7.4. Posicions aproximades dels defensors dels diferents subestàndards sobre la identitat del valencià
- Quadre 7.5. Partits i model d'estàndard
- Quadre 7.6. Estudis i investigacions sociolingüístics oficials
- Quadre 7.7. Característiques i àmbits dels estudis sociolingüístics
- Quadre 8.1. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics generals a què fa referència la Declaració Universal de Drets Lingüístics
- Quadre 8. 2. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics davant dels poders públics a què es refereix la Declaració Universal de Drets Lingüístics
- Quadre 8.3. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics a l'ensenyament a què fa referència la Declaració Universal de Drets Lingüístics
- Quadre 8.4. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics en matèria d'onomàstica generals a què fa referència la Declaració Universal de Drets Lingüístics
- Quadre 8.5. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics en els mitjans de comunicació i les noves tecnologies de la Declaració Universal de Drets Lingüístics
- Quadre 8. 6. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics culturals a què fa referència la Declaració Universal de Drets Lingüístics
- Quadre 8.7. Regulació a la LUEV i la legislació estatal dels drets lingüístics en l'àmbit socioeconòmic i les activitats socials de la Declaració Universal de Drets Lingüístics
- Quadre 8.8. Estimació del nivell de garanties dels drets lingüístics dels usuaris del valencià
- Quadre 9.1. Models lingüísticoeducatius del sistema educatiu valencià (1983-2003)
- Quadre 9.2. Models lingüísticoeducatius del sistema educatiu valencià (1939-1970)
- Quadre 9.3. Models lingüísticoeducatius del sistema educatiu valencià (1970-1980)
- Quadre 9.4. Models lingüísticoeducatius del sistema educatiu valencià (1979-1983)

Quadre 9.5. Procés d'implantació de l'ensenyament del valencià per nivells i zones lingüístiques

Quadre 9.6. Regulació de les llengües oficials als estatuts de les universitats valencianes

Quadre 9.7. Estimació de les polítiques lingüístiques de les universitats valencianes

Quadre 9.8. Valoració del nivell de col·laboració del Consell amb les universitats en matèria lingüística

Quadre 10.1. Estimació de les dinàmiques d'ús del valencià pels membres del Consell

Quadre 12.1 Resum i comparació de la política lingüística dels governs valencians (Principis orientadors, model i característica de la política lingüística)

Quadre 12.2 Resum i comparació de la política lingüística dels governs valencians (Polítiques sobre la llengua)

Quadre 12.3. Resum i comparació de la política lingüística dels governs valencians (Polítiques sobre les garanties dels drets lingüístics. Govern i administració)

Quadre 12.4 Resum i comparació de la política lingüística dels governs valencians (Alfabetització i capacitació lingüística, àmbit social i econòmic)

Mapes

Mapa 3.1. Les llengües espanyoles

Mapes 3.2. Reconeixement legal de les llengües diferents a la castellana

Mapes 4.1. Distribució de les llengües al territori valencià fins el segle XIX

Mapes 4.2. Distribució de les llengües al territori valencià en el segle XX

Mapes 12.1. Variació del percentatge de persones que saben parlar valencià (1986-2001)

Taules

Taula 3.1. Estimació de la situació del castellà en les comunitats autònomes espanyoles

Taula 3.2. Estimació de la situació de les llengües espanyoles diferents del castellà

Taula 3.3. Estimació de la població espanyola que viu en zones amb llengües espanyoles autòctones diferents de la castellana (cens 2001)

Taula 3.4. Estimació aproximada dels parlants de les diferents llengües espanyoles (Cens de 2001, en milers)

Taula 3.5. Estimació de la vitalitat lingüística i pes demogràfic de les llengües a les comunitats plurilingües

Taula 7.1. Ús del valencià als debats d'investidura

Taula 7.2. Ús del valencià als debats de política general

Taula 7.3. Ús del valencià en els debats de pressupostos (per legislatures)

- Taula 9.1. Percentatge de centres públics i privats per zones lingüístiques i nivell educatiu
- Taula 9.2. Procés d'implantació de l'ensenyament del valencià a l'EGB (en percentatges)
- Taula 9.3. Procés d'implantació de l'ensenyament del valencià als ensenyaments mitjans
- Taula 9.4. Evolució de l'ensenyament en valencià (1983-1995)
- Taula 9.5. Percentatge d'unitats de centres públics o privats, dins del grup que fan ensenyament en valencià (1983-1995)
- Taula 9.6. Centres amb experiències de programa PEBE (xifres absolutes i pes relatiu dels centres segons el model d'origen)
- Taula 9.7. Ensenyament en valencià (1995-2003)
- Taula 9.8. Estimació de l'evolució del percentatge d'alumnat en cada model (1983-2003)
- Taula 9.9. Matriculats a les proves de la JQCV (1986-1995)
- Taula 9.10. Matriculats a les proves de la JQCV (1996-2003)
- Taula 9.11. Comparació de matriculats a les proves de la JQCV entre l'època de govern del PSPV i la del PP
- Taula 9.12. Percentatge de presentats a les proves de la JQCV (1986-1995)
- Taula 9.13. Percentatge de presentats a les proves de la JQCV (1996-2003)
- Taula 9.14. Comparació de presentats a les proves de la JQCV entre l'època de govern socialista i l'època de govern del PP
- Taula 9.15. Aptes en les proves de la JQCV (1986-1995)
- Taula 9.16. Aptes en les proves de la JQCV (1996-2003)
- Taula 9.17. Comparació de presentats a les proves de la JQCV entre l'època de govern socialista i l'època de govern del PP
- Taula 9.18. Percentatge d'aptes en les proves de la JQCV (1986-1995)
- Taula 9.19. Percentatge d'aptes en les proves de la JQCV (1996-2003)
- Taula 9.20. Comparació dels actes sobre els presentats a les proves de la JQCV entre l'època de govern socialista i l'època de govern del PP
- Taula 10.1. Ús del valencià pels presidents durant la investidura (en percentatges)
- Taula 10.2. Ús del valencià pel Consell en el debat de política general (en percentatges)
- Taula 10.3. Ús del valencià pel Consell en el debat de Pressupostos (en percentatges)
- Taula 10.4. Percentatge dels programes de promoció de l'ús del valencià als Pressupostos de la Generalitat (1992-1999)
- Taula 10.5. Requisit lingüístic en les relacions de llocs de treball de la Generalitat
- Taula 10.6. Municipis valencians
- Taula 10.7. Valencianització de noms del període preautonòmic (1976-1982)
- Taula 10.8. Valencianització de noms de municipis durant el govern socialista (1983-1995)

- Taula 10.9 Valencianització de noms durant el període de govern del PP
- Taula 10.10 Comparació general de la valencianització de noms de municipis
- Taula 10.11 Percentatge de noms valencianitzats sobre els castellanitzats en 1976
- Taula 10.12 Mitjana anual de valencianització de municipis (per períodes de govern)
- Taula 10.13 Partits governants l'ajuntament en el moment de valencianitzar el nom
- Taula 10.14 Oficialització del nom en les dues llengües (partit governant)
- Taula 11.1. Quantitats destinades a empreses per a promoció del valencià
- Taula 11.2. Quantitats destinades a associacions per a promoció del valencià
- Taula 11.3. Premis a agrupacions festives per a promoure el valencià (en milers PTA)
- Taula 11.4. Quantitats destinades a agrupacions festives per promoció del valencià
- Taula 11.5. Quantitats destinades pel Consell a trobades pel valencià
- Taula 11.6. Mòdul de les ajudes del Consell a l'ús del valencià en la premsa escrita
- Taula 11.7. Mòdul de les ajudes del Consell als llibres editats en valencià (1985-2003)
- Taula 11.8. Quantitat màxima destinada pel Consell als llibres editats en valencià
- Taula 11.9. Llengua de les publicacions de la Generalitat Valenciana (1983-2002)
- Taula 12.1. Capacitació lingüística de la població valenciana (1986-2001)
- Taula 12.2. Variació de la capacitació lingüística per províncies (1986-2001)
- Taula 12.3. Capacitació lingüística en la zona castellanoparlant (1986-2001)
- Taula 12.4. Capacitació lingüística en la zona valencianoparlant (1986-2001)
- Taula 12.5. Percentatge de persones que saben parlar valencià a la zona valencianoparlant (1986-2001)
- Taula 12.6. Percentatge de persones que saben parlar valencià per comarques (1986-2001)
- Taula 12.7. Usos socials del valencià a la zona valencianoparlant (1989-1995)
- Taula 12.8. Coneixement i ús del valencià (2001-2004)
- Taula 12.9. Percepció de la identitat del valencià (2001-2004)